

પ્રકાશકનું નિવેદન

શ્રી નમસ્કાર મહામંત્ર એટલે શ્રી પંચ પરમેષ્ઠિ મહામંત્ર સમાન જગતમાં અન્ય કોઈ મંત્ર નથી અને જગતનાં મંગલોમાં મહામંત્ર સમાન કોઈ મંગલ નથી. આવા પંચ પરમેષ્ઠિ મહામંત્રનો શ્રદ્ધાળુ અને ભક્તિભાવથી જે ભવ્ય આત્માઓ જનપ કરે છે, તે આત્માઓ આ અસાર સંસારનો નિસ્તાર પામે છે.

શ્રી પંચ પરમેષ્ઠિ મહામંત્રના સ્વરૂપને આત્માથી જીવોએ જાણવું જરૂરી છે. આ અંગે અનેક પુસ્તકો પ્રગટ પશુ થયાં છે પણ આ પુસ્તક એટલી સરળ સાદી અને રોચક શૈલીમાં ૫૦૦ પંખાસ શ્રી ચરણ્વિજયજી ગણિયરે લખ્યું છે કે વાંચકોને જોમાંથી ધણું ધણું જાણવા-સમજવાનું મળી રહેશે. પંચ પરમેષ્ઠિના સ્વરૂપ સાથે ખીજી ઘણી હકીકતો, ઠકાઓ અને તાર્ત્વિક બાબતોને સંકલિત કરી છે. વિરલ તો વાચકો પુસ્તકને હાથમાં લઈ વાંચવાનો ઉદ્યમ કરશે ત્યારે જણાશે.

૧૨૫ પાનાનું પુસ્તક અને કાગળ, બાઈન્ડીંગ અને ગ્રેટઅપ વગેરે સુંદર હોવા છતાં પ્રચારાર્થે કિંમત અલ્પ રાખવામાં આવી છે.

આ પુસ્તક પ્રગટ કરવામાં જે જે મહાશયોએ દ્રવ્ય સદાગ કરી છે, તેઓના આભારી છીએ. વિશેષ તો મહુશી ૫૦૦ પંખાસજી મહારાજના છીએ કે જેઓએ રતન મહેનત લઈ આ પુસ્તક લખી આપ્યું છે.

પુસ્તક પ્રકાશન કરવામાં જે કોઈ અશુદ્ધિઓ કોઈ પણ કારણસર રહી જવા પામી હોય તે જાહેર ક્ષમા માગીએ છીએ.

વાચક મહાનુભાવો પ્રત્યે નમ્ર પ્રાર્થના

- ૧ આ પુસ્તકને પૂર્ય જીનાર્થ વડીલ પુરૂષો પૂરેપૂરું
વાંચી નીકળતી ક્ષતિઓ સેવકને જણાવવા કૃપાવંત
થાય તો સેવકથી ઉત્પ્રસન્નતા પાપથી બચાય. તેનો
લાભ આપસાહેબોને જેવોનંવો નથી.
- ૨ મિત્રમુનિરાજો અને વિદ્વાન શૂદ્રઓ આ પુસ્તક
વાંચી મુદારાવધારા સૂચવે તો દુઃખીજી આવૃત્તિમાં
કાંઈપણ કરી શકું તેનો લાભ આપશ્રીમાનેને જરૂર
મળે.
- ૩ નવીન પામનારા વાચક મહાશયો આ ગ્રંથને
અંપૂર્ણ વાંચે તો દેવ-શુદ્ધ-ધર્મની યોગ્યતા
થાય.

માટે વિદ્વાન કે અદ્યક્ષ ગડિલ કે લઘુ દરેક
મહાભાગ્યશાળી આત્માઓ મારો આ નાનકડો
નિબંધ આગોષાન વાંચે જોજી મારી પ્રાર્થના.

શ્રી. શ્રી શીતરામશામનના મહર્ષિપુરૂષોનો સર્વકાલીન
સેવક.

ચરણવિજય

નિવેદન

—૦૮૭૦—

સૂત્રકાલમાં લાખો અન્યો અને તેટલું સાહિત્ય ભગવત ગણપર-
દેવો વારમામાં મુકી ગયા હતા; તેને કેટલાક સમય સુધી પૂવાચાર્યોએ
ચિત્તના ધારી સખીને ટકાવી રાખ્યું. પરંતુ પચમકાલમાં જન્મનારા
અપ પુણ્ય પ્રાણિઓના અભાગ્યોદયથી વચમાં મહા દુષ્કાળો પડવા
લાગ્યા, તેથી ધણા બુદ્ધિનિધાન મહામુનિવરો અવસાન પામી જવાથી
અને ત્રીન કુધા વિગેરે અગવડોની ઝડીઓ વર્ષાવાથી બુદ્ધિમાં મંદતા
વધવા લાગી, જેના પરિણામે કાલેલ અને કુલેલ શ્રી જૈન સાહિત્ય
રૂપી બગીચો ધણો ખરો સુકાઈ ગયો અને કેટલોક કરમાઈ પથ્ય ગયો.

તે ગાળામાં શાસનમાં વિદ્યમાન રહેલા આગમબ્યાસી ગીતાર્થ
મુનિપ્રારોની વિચારણામાં આ વાતે ખાસ ધ્યાન ખેંચ્યું કે, હવે
જે બચત રહેલું આગમ-સાહિત્ય પુસ્તકાશઠ ન થઈ જાય તે
બવિધ્યના છવે માટે આરાધનામાર્ગ સાવ બંધ થઈ જશે, માટે
હવે જેટલું હોય તેટલું જૈનાગમ પુસ્તકોમાં લખાવી લેવું.

આ જાણતમાં બધાજ શાસનસુકાની મહાપુરો સંમત થયા,
અને એક વલ્લભીપુર તથા બીજી મથુરા એમ બે જગ્યાએ
આગમની વાચના કરવાનો નિર્ણય કરીને નજીક કે છેડે જે જ્યાંથી
જ્યાં પહોંચી શકે તેવું જણાયું તેમને તેવી રીતે એમણી ગમે તે
જગ્યાએ આવી જવા નિમંત્રણો મોકલ્યાં અને હામ-હામથી ગીતાર્થ
મહાપુરો પોત-પોતાના પરિવાર સહિત અનુકૂલતા મુજબ વલ્લભીપુર
અને મથુરા જોને જે નજીક પડ્યું ત્યાં તેઓ આવી પહોંચ્યા, અને
જેની પાસે જે શાઓ જેટલા પ્રમાણમાં યાદ હતાં તેને. પરંપર-
મેળવીને યથાભાગ્ય પુસ્તકાશઠ કરાવી લીધાં.

આ મૂલ શાસ્ત્રોના આધારે અને કારણવશાત્ વાચનામાં આવવાની ઇચ્છા હોવા છતાં ન આવી શકેલા પ્રમાણિક આગમિક પુરોહિતાના આધારે ચૂર્ણાગ્નિ, બાપ્ય, દીક્ષા અને દીપિત્ત આદિ નવા નવા હનરો અન્યોની વિધિમાનતાથી આરાધક આત્માઓને માક્ષાત્ ચોથા આરાના જેવું આગવું થતું હતું.

પરંતુ કમનસીબે ભારતની જનતાના ધર્મોપતો પવન કુંકારો શરૂ થયો, જેથી જૈનધર્મની પ્રભુતા અને પુણ્યતા ઉપર ધણાઓને ધર્મી થવા લાગી, તેના પરિણામે જૈનધર્મના દ્વેષિ ધર્માધ્યક્ષોએ કેટલાક જૈન રાજાઓને પક્ષટાપીને પોતાના પક્ષમાં લઈ લીધા અને અવમર મેળવીને કેટલાક જૈન મંદિરો અને જૈન મંદિરોના નાશ કરાવી નાખ્યા અને પ્રસ્તુત પ્રદેશ છોડીને નીકળી જવા માટે ન મુનિઓને પણ ધણી યાતનાઓ અપાવી શરૂ થઈ.

આ અધોધંધીના સમયમાં શ્રી જૈનશાસનને ધણું શોષણ થયું અને શાસનના સ્તંભભૂત ધણા મંદિરો અને મંદિરોના નાશ નિરાજોનો પણ નાશ થઈ જવાથી શાસનની આરાધનામાં ધણી ઘટાડા આવી ગઈ.

તેમાં રહુસંયુ સંભાળીને આરાધનાની તાલાવેનીયાળા આત્માઓએ શાસનનું જનતું રક્ષણ કર્યું. આવા પ્રસંગોમાં શ્રી શાસનના ક્ષણમાં પણ જનતો હાથ કરનાર શાસનપ્રભાવક આત્માઓ ધણા હતા છે, જેમનાં મંગલ નામો શ્રી જૈનશાસનમાં અત્યારે પણ અદ્વંતી હોય જાણી રહેલાં દેખાવ આપે છે.

જૂતકાળનાં અન્યોના નાશનો બચકર જનતા જૈન જનતાને મદાપ્ત થઈ ન અને તેની ખાતર તે તે કાળમાં થયેલા મહત્ત્વાદીસરિ; સિદ્ધ-તેનદ્વિકરસરિ, હરિશ્ચંદ્રસરિ, આર્યજપુટાચાર્ય, સંઘદાન ગણી અને જનદામગણી વિગેરે અને કબે કરીને મનપગિરિસરિ; કલિકાળ મર્ચસ

હેમચંદ્રસુરિ મહારાજ વિગેરે ઘણા મહર્ષિ પુરુષોએ અન્યો યનાવ્યાના ભગીરથ ઉઘમો કર્યા છે.

પરંતુ જગતભરના ક્રમભાગ્યે મુસલમાનોના આક્રમણ કાળોમાં તે તે અન્યરતોના પશુ લાખોના પ્રમાણમાં નાશ સર્જ્યા છે. કહેવાય છે કે; શાહબુદ્દીન ગેરીનો મહા સુબેદાર કુતુબુદ્દીન હિન્દુસ્થાનમાં રહ્યો તે દરમ્યાન આઠ માસ સુધી પોતે અને પરિવાર માટે રસોઈ અને સગદીમાં હિંદુઓનાં પુસ્તકોનું જ બખતણ કર્યું હતું. કેટલો હૃદયદ્રાવક ચિતાર ? કેટલી ભયંકરતા ? કેટલી ધર્માન્ધતા ? કેટલી હૃદય નિષ્કુરતા ? આવી વાતો વાંચીને પણ શ્રદ્ધાળુ મનુષ્યોનાં ચિત્તાં સળગી ઉઠે છે, ત્યારે તે વખતનાં દરય કેવાં ભયંકર હશે ? તે વખતના ધર્મી જીવોને કેટલું રોવું પડ્યું હશે ? તેનું માપ આવી શકે તેમ છે જ નહિ.

આવી આવી જૈન સાહિત્ય ઉપર અનેક આપત્તિઓ આવી ગઈ, પરંતુ તે તે કાળના સમગ્ર મહાપુરુષો દ્વારા તાત્કાલીક ઉઘમ દ્વારા નવીન અન્યરતોનું ઉત્પાદન થાણું રહેવાથી હમણાં પણ વીતરાગનો શ્રી સંઘ લાભ લઈ શકે તો અનેક અન્યરતો જેવા મળે છે, જે તેનું વાંચન, શ્રવણ અને રટન કરવાના શુભ દિન સાંપડે તો તે મહાભાગ્યશાળી આત્માઓને અત્યારે પણ એથા આરાના જેવા અનુભવો પ્રાપ્ત થાય.

શ્રી જૈનશાસનના અન્યોનું વાંચન અને સાથોસાથ ઉંડી વિચારણા શરૂ રહેતો કેવલી ભગવતો પાસેથી મેળવવાનું હતું તેજ અત્યારે પણ આપણે આપણા વિઘ્નમાન શ્રી જૈનાગમોમાંથી મેળવી શકીએ તેમ છીએ. તેજ કારણને લક્ષમાં રાખીને દરેક કાળમાં વીતરાગ શાસનના આરાધક આત્માઓ પોતાના ચારિત્રપર્યાયના દરેક ક્ષણો સ્વાધ્યાયદશામાં વીતાવતા હતા અને વિતાવે છે. કારણકે

બાર પ્રકારના તપમાં સ્વાધ્યાય સમાન તપ છેજ નહિ. કહ્યું છે કે,
 ચારસંવિદ્મિચિ તવે સર્વમતર વાદિરે કુસલદિદ્ધે ।
 નચિ અત્યિ નચિ હોહી સજ્ઞાયસમંતચોકમ્મ ॥૧॥

અર્થ : શ્રી જિનેશ્વરદેવેએ બતાવેલા છ બાલ અને છ અબ્યંતર એ બાર પ્રકારના તપોમાં સ્વાધ્યાય સમાન એક પણ તપ છે નહિ; અને હશે નહિ. સૂરિદુરંદર હરિભદ્રસૂરિ મહારાજ પણ ફરમાવે છે કે,

પરલોકવિધોં શાસ્ત્રાત્ પ્રાયો નાન્યદ્વેક્ષતે.

અર્થ : મોક્ષની આરાધનામાં પ્રાયઃ જ્ઞાનજ ઉપાદાનકારણ તરીકે પ્રવર્તે છે અર્થાત્ જ્ઞાનક્રિયામયોં મોક્ષઃ આમ જણાવાયું છે, તેમાં પણ વખતે કોઈ આત્મા એકલા જ્ઞાનથી મોક્ષમાં જઈ શકે છે. પરંતુ કેવલ એકલી ક્રિયાથી કોઈપણ મોક્ષમાં જવાનો દાખલો બન્યો નથી. અને બની શકે પણ નહિ, એ નિર્વિવાદ વાત છે.

આજ કારણથી શ્રી વીતરાગશામનને સમજેલા આરોધક આત્માઓ પ્રાયઃ કષ્ટવાર પણ સ્વાધ્યાયથી વિખુટા રહેતા નથી. આ સ્વાધ્યાયમાં પણ પદ્યમાં કે ગદ્યમાં તદ્દન નવીન અન્ય બનાવવાનો ઉદ્યમ ચિત્તની એકાગ્રતાને વધારે મજબુત બનાવનારો હોવાથી દરેક સૈકાઓમાં મહાપુરોહિતારા નવીન નવીન અન્યો બનતા રહ્યા છે, અને સાથેસાથ દરેક સદીઓમાં જન્મેલા છવે પણ જુદી જુદી રૂચિવાળા હોય છે, તેથી તેવા આત્માઓ પણ શ્રી વીતરાગશામનને ખુબ સહેલાઈથી સમજી શકે અને આદરનારા બને, તેમને સાર પણ સમયને અનુકૂળ અને આગમોને અનુસરતા નવા અન્યો બને તે લાભદાયક થાય છે.

આ વસ્તુને ધ્યાનમાં રાખીને નવા અન્યો રચનાર સાવધાન આત્મા જરૂર આરોધક બને છે અને આવા અન્યોદારા શ્રી વીતરાગ-

શારાનની પરંપરા પણ મજબુત મનાતી રહે છે, માટેજ આ કાળમાં પણ આગમાનુસારી નવા ગ્રંથો અને તો કર્તા અને વાચક દરેકને રત્નત્રયીની આરાધના મજબુત થાય.

જો કે નવીન ગ્રંથ રચના કરવી તે ઘણાજ વિકટ માર્ગ છે.

ચડે તો રસ ભરપૂર હો, પડે તો ચકનાચુર હો.

શ્રી વીતરાગની આરા જરાબર સચવાય તો ઝવેરાતની કમાળી છે. કયાંય આપમતિ કલ્પના વપરાઈ જાયતો આત્મા અનંત સંસાર ભટકનારો પણ થઈ જાય. કહ્યું છે કે, પાપ નહિ કોઈ ઉત્સૂત્ર ભાષણ છરેયો, ધર્મ નહિ કોઈ જગ સૂત્ર સંરિખો.

એટલે મારા જેવા અલ્પજ્ઞ મનુષ્યને આવા ગ્રંથો બનાવવાનું સાહસ મહાજોખમી ગણાય છતાં આ પુસ્તક બનાવવાનું-લખવાનું સાહમ એક નિમિત્ત પામીનેજ થયું છે અને તે એજ કે ૨૦૦૬ ની સાલમાં શ્રી આત્માનંદ સભા (ભાવનગર) દ્વારા શ્રી નમસ્કાર મહામંત્ર ઉપર નિબંધોની માગણી મળેર થએલી હતી. કોઈ મિત્ર મહાશય દ્વારા મને પણ પ્રસ્તુત વિષયમાં પ્રયાસ કરવા પ્રેરણા મળી હતી અને મેં નિબંધ લખ્યો પણ ખરો, પરંતુ તેની ફરીને કોપી કરવા જેટલો ટાઇમ રહ્યો નહિ અને નિબંધ તપાસણીની મુદત પૂર્ણ થઈ ગઈ મેં નક્ક કરવી શરૂ કરી પણ પૂર્ણ થઈ નહિ. અને નિબંધ મોકલવો પડ્યો તેથી બીજી વાર નક્ક થોડી લખાઈ અને પડી રહેવા જેવું દેખાતાં વિચાર થયો કે, હવે આ વિષય પૂર્ણ કરીને છપાવવો વ્યાજબી છે એટલે નમસ્કાર મહા મંત્રના નિબંધ માટે શરૂ કરેલો પ્રયાસ આ પુસ્તક, રૂપે પરિણામ પામ્યો છે. એટલે વાસ્તવિક રીતે આ પુસ્તક બનવામાં ખાસ કોઈ કારણ હોય તો અને નમસ્કાર મહામંત્ર નિબંધ લખવા પ્રેરણા કરનાર મારા ધર્મસ્નેહી મિત્ર તે મુનિપ્રવરજ છે.

આ પુસ્તક લખવાનો મારો આ ઉદ્દેશ પ્રથમજ છે, તેથી આમાં કોઈક સ્થળે સખલનાઓ પણ આવી ગઈ હશે. વળી ભાષાની દૃષ્ટિએ પણ આ પુસ્તકમાં ઘણી ક્ષતિઓ રહી ગઈ હશે. હ્રસ્વ, દીર્ઘ અને સકાર વિગેરે ભૂલો પણ ઘણી થવા સંભવ રહે છે.

તથા પુસ્તક રચનાની પદ્ધતિ મુજબ વિષય વિભાગો, પ્રકરણો પાડીને લખવું, ચાલુ વિષયનાં હેડીંગો જાંખવાં, ઉત્પાનિકાઓ મુકવી આવું બધું પ્રથમ ખ્યાલ ન જવાથી લખી શકાયું નથી, આવી બીજી પણ અનેક સખલનાઓ આવી હોય તેને વાચક મહાશયો ઉદ્ધરદીક્ષથી ચલાવી લઈ આધોપાન્ત આ ગ્રન્થન રાખવાથી અન્યને વંચાવે તો લેખકનો પ્રયાસ સફળ થશે.

આ ગ્રંથમાં કોઈક સ્થળે પ્રેસદોષથી અક્ષરો બરાબર ઉપડ્યા નથી કોઈક અશુદ્ધિઓ પણ રહી જવા પામી છે, તેને માટે આ પુસ્તકના પ્રાન્તભાગે શુદ્ધિપત્રક મુકવામાં આવ્યું છે. વાચક મહાશય શુદ્ધિપત્રક દ્વારા પુસ્તકને બરાબર શુદ્ધ કરીને વાંચશે તો અનર્થ થવાના દોષથી ખત્તી જવાશે. પ્રાન્તમાં આ પુસ્તક છપાવવા માટે જે મહાભાગ્યશાળી આત્માઓએ દ્રવ્ય સહાય આપી છે, તે સર્વને ધન્યવાદ આપવા સાથે દરેક સુદ્ય વાચક મહાશયોને જણાવાય છે કે, આ પુસ્તકમાં કોઈપણ જગ્યાએ શ્રી વીનરાગ આગમોથી કાંઈપણ વિરુદ્ધ લખાણ જણાય તેને સુધારીને વાંચવા સાથે લેખકને જણાવવા પ્રાર્થના કરી વિરમું છું.

શ્રી સિદ્ધક્ષેત્ર પાણીતાણા કોટાવાલાની ધર્મશાળા.

વી. સં. ૨૪૭૮, વિ. સં. ૨૦૦૮ એવ વદી ૬ જુલવાર

: લેખક :

આચાર્યદેવ શ્રીમદ્ વિજયભદ્રસૂરીશ્વરજી

મહારાજના પ્રશિષ્ય

અન્યાસ ચરણવિજય ગણિવર.

વિષય દર્શન

પ્રસ્તાવ ૧ લો પૃષ્ઠ ૧ થી ૨૩૭ સુધી

પૃષ્ઠ૧૬૯: મંગલાચરણ અને ભૂમિકા બતાવાઈ છે. પૃ. ૩. નમસ્કાર મહામંત્રની શરૂઆત અને દ્વંકો અર્થ. પૃ. ૬. નમસ્કાર મહામંત્રનો પ્રભાવ અને વિદ્યમાનતા આદિ બતાવનાર ગાથાઓ.

પૃષ્ઠ ૧૫. નમસ્કાર મહામંત્રનો પ્રભાવ બતાવનાર કથા-ઓનો પ્રારંભ. પૃષ્ઠ ૧૬ નયસારની કથા. પૃષ્ઠ ૧૯ ધર-છેન્દ્રની કથા. પૃષ્ઠ ૨૨ રાજકુમારી મુદર્શનાની કથા. પૃષ્ઠ ૨૫ વચમાં વીંછી અને કાનખલ્લુરા વિગેરેની કથા. પૃષ્ઠ ૩૧ પદ્મારુચિ શેઠ અને વૃષભધ્વજ કુમારની કથા.

પૃષ્ઠ ૩૪. કંબલ અને શંબલ દેવની કથા. પૃષ્ઠ ૩૭ એક શાલવીની કથા. પૃષ્ઠ ૩૯ ચારુદત્ત અને રૂદ્રદત્તના બકરાની કથા. પૃષ્ઠ ૩૯ વજ્રસ્વામી મહારાજ પામે ધર્મ પામેલ શાલવીની કથા.

પૃષ્ઠ ૪૨. આગમવાદ અને હેતુવાદની સમજણ, યુક્તિવાદ ગ્રાહ્ય. ૮૪ એક પામરની કથા, ૮૭ નમો અરિહંતાણું પદ વર્ણન. અરિહંત લગવંતોમાં ગુણોનું વર્ણન, ૯૫ અરિહંત દેવોને સમજવા માટે પાર્શ્વનાથ સ્વામિના દશ ભવોનું તદ્દન દ્વંકું વર્ણન. પેલો ભવ મરુભૂતિ પુરો-

હિંત ૧૦૬. જીન લવમાં હાથી-ગજરાજ, ૧૧૫. ત્રીજા
 લવમાં આઠમા 'દેવલોકમાં દેવ, ૧૧૭. ચોથા લવમાં
 પૈતાઢ્ય મર્વત ઉપર વિદ્યાધર કિરણવેગ, ૧૧૯. પચ્ચમાં
 ઉપદેશ તરીકે કર્મની વિચિત્રતાનો ઉપદેશ, ૧૨૨. પાંચમા
 લવમાં બારમા દેવલોકે દેવ. ૧૨૩. છઠ્ઠા લવમાં સુગંધિ
 નામની વિજયમાં શુભંકરા નામની નગરીમાં વજનાલનામે
 રાજવી. ૧૨૪ થી ચાર ગતિના દુઃખોનું વિસ્તારથી વર્ણન.
 સાતમા લવમાં મધ્યમઐવેયકમાં દેવ. ૧૫૦. આઠમા
 લવમાં સુવર્ણબાહુનામા ચક્રવર્તી, ૧૫૪ નવમા લવમાં
 ૧૦ મા દેવલોકમાં દેવ, ૧૫૫ દશમા લવમાં પુરુષાદાનીય
 પ્રભુ પાર્થનાથ સ્વામીનો છેલ્લો લવ. ૧૭૪
 સુધી મરુભૂતિ અને કમઠથી શરૂ થયેલ પાર્શ્વનાથ સ્વામી
 અને મેઘમાલી દેવ સુધીના વર્ણનથી ભરેલો દશ લવનો
 વિસ્તાર પૂર્ણ. ૧૭૪. શામન ઉપકારી ભગવાન મહાવીર
 દેવનો બહુ દુઃખે ૨૭ લવનો ઇતિહાસ : ૧૮૦ પ્રભુ મહા-
 વીરના તપની યાદિ, ૧૮૧ થી '૧૯૨ સુધી' ભગવાન
 મહાવીરદેવે સહન કરેલા ઉપસર્ગો. ૧૯૨ અતિદુર્ધર
 અઠઠના બાકુલાનો ભગવાને કરેલો અભિગ્રહ, અને ૧૯૪
 પ્રભુ મહાવીરચરિત્ર પૂર્ણ. ૧૯૫. તીર્થંકર દેવના ચાર
 નિક્ષેપાની સમજ અને વર્ણન. ૧૯૬ જિન પ્રતિભાનો
 વિચાર, ૨૦૮. જિનેશ્વરદેવનો દ્રવ્ય નિક્ષેપ અને તેનું
 વર્ણન : ૨૧૩ જિનેશ્વરદેવનો ભાવ નિક્ષેપો અને સ્માવ
 તીર્થંકરની સમજણ : ૨૧૮ વર્તમાન. ૨૦ લાવ તીર્થ-

કરોની સમજણ, ૨૨૩ શ્રી જિનેશ્વર દેવોને દેવોદ્ધારા
થએલી પૂજનાં શાસ્ત્રીય ગ્રંથો, ૨૨૨ થી ૨૨૭
મુધી શ્રી જિનેશ્વરના ચાર મૂલ અતિશયોનું વર્ણન;
૨૨૭ થી ૨૩૨ સુધી ચારે નિદોષાઓની સમજણ :
૨૩૪ શ્રી જિનેશ્વરદેવોને મહાગોપાદિ ચાર ઉપમાઓ,
૨૩૭ અરિહંતપદની વિચારણા પૂર્ણ.

પ્રસ્તાવ ૨ જે પૃષ્ઠ ૨૩૭ થી ૨૬૪ સુધી

૨૩૭ નમોસિદ્ધાણું પદવિચાર પ્રારંભ. સિદ્ધશબ્દનો
અર્થ : ૨૩૮ સિદ્ધભગવંતોમાં પ્રકટેલા આઠ મહાગુણો
૨૪૦ સિદ્ધભગવંતો મોક્ષમાં કેવી રીતે જઈ શકે છે તેનો
ચાર પ્રકારે વિચાર, ૨૪૪ મોક્ષમાં કેટલા ગયા છે
તેની સમજણ. ૨૪૮ ભવસ્થ નિદ્ધોની સમજણ. ૨૪૯ મોક્ષમાં
જવાતા છેલ્લા ભવમાં આત્માઓમાં પ્રકટ થતી મહાનુભાવતા
અને વીતરાગતા. ૬૬૭ મુનિની કથા. ૨૫૨ ખંધક
મુનિની કથા. ૨૫૫ ખંધકસૂરિના ૫૦૦ શિષ્યો, ૨૫૭
ળાંદમુનિ ગજસુકુમાર. ૨૫૯ મહામુનિરાજમેતાર્ય
૨૬૨ મહાગણ રાજપિ, ૨૬૪ નમોસિદ્ધાણું પદની સમાપ્તિ :

પ્રસ્તાવ ૩ જે પૃષ્ઠ ૨૬૪ થી ૩૫૫ સુધી

૨૬૪ નમો આચરિયાણું પદની શરૂઆત, ૨૬૬
આચાર્ય ભગવંતો કેવા હોય છે તેમને ચોલણવા આચાર્ય
ગુણનું વર્ણન, ૨૭૦ આસન્નલગ્ધપ્રતિભા નામનો ગુણ

સમજવા માટે ભુંડ અને કાગડાની બે કથાઓ, ૨૭૫ આ-
ચાર્યશુભ સમજવા આચાર્ય પદની વ્યાખ્યા. ૨૭૭ સાયણા,
વાયણા આદિ સમજીને આવરે તે આચાર્ય કહેવાય. ૨૭૯
આચાર્ય પદ આપવામાં જોખમદારી. ૨૮૦ થી આચાર્ય-
પદની કસોટીના દાખલા. દાખલો ૧ લો શ્રી પ્રભવ-
સ્વામિજી મહારાજ. ૨૮૫ દાખલો બીજો વરાહમિહીરની
ઘટના, ૨૮૬ કસોટીનો દાખલો ત્રીજો સ્થુલભદ્રસ્વામીની
ઘટના, ૨૮૯ કસોટીનો ચોથો દાખલો આચાર્ય રક્ષિતસૂરિ
મહારાજ, ૨૯૦ કસોટીનો પાંચમો દાખલો પ્રદ્યોતનસૂરિ
મહારાજ, ૨૯૪ કસોટીનો છઠ્ઠો દાખલો કલિકાલસર્વજ્ઞ
હેમચંદ્રસૂરિ મહારાજ, ૨૯૬ પોતાની યોગ્યતા ન સમ-
જવાથી આચાર્ય પદથી નહિ લેનારા મહાપુરુષો. ૩૦૦
આત્માની સ્વભાવદશા વિના વિદ્વત્તા વિગેરે નકામા છે;
૩૦૨ ગણધર ભગવંતો વિગેરે આચાર્યોની સમજણ, ૩૦૫
યુગપ્રધાનાચાર્યો; ૩૦૮ થએલા યુગપ્રધાનોનાં નામોની
યાદિ : ૩૦૯ કેટલાક મહાપ્રભાવકસૂરિપુરુષોના
નામોની યાદિ; ૩૧૦ પાંચમા આરામાં થનારા શાસન
પ્રભાવક આચાર્યો, ૩૧૪ પદધર અથવા ગરછાચાર્ય
સૂરિ ભગવંતોનાં નામો. ૩૧૭ આચાર્ય મહાપુરુષોમાંના
થોડાઓની કથાઓ : ૩૧૭ સૌ પ્રથમ ગણધર મહારાજ
ગૌતમસ્વામીજી. ૩૧૯ કથા બીજી જળૂસ્વામીજી મહારાજ
૩૨૬ ત્રીજી સ્થુલ ભદ્રસ્વામીજીની કથા. ૩૩૨ ચોથી.
આચાર્ય મહાગિરિ મહારાજની કથા ૩૩૫ પાંચમી કથા વજ્ર-

સ્વામી મહારાજ. ૩૩૮ છૂટી કથા અલયદેવસૂરિ મહારાજ. ૩૩૯ સાતમી કથા હરિભદ્રસૂરિ મહારાજ. ૩૪૩ ૮ મી કથા મુનિચંદ્રસૂરિ મહારાજ. ૩૪૪ નવમી કથા કલિકાલસર્વજ્ઞ હેમચંદ્રસૂરિ મહારાજ. ૩૪૬ દશમી કથા ધર્મઘોષસૂરિ મહારાજ. ૩૪૮ આચાર્ય મહાપુરૂષોમાં સાક્ષાત્ પ્રકટ થયેલા ગુણો ૩૫૧ નિશ્ચય અને વ્યવહારની સમજ. ૩૫૨ વૈદ્યરાજ પાસે આવેલા બે રાગીની કથા. ૩૫૫ આચાર્ય પદની વ્યાખ્યા પૂર્ણ

મગતાવ ૪ થો પૃષ્ઠ ૩૫૫ થી ૩૭૬ સુધી

૩૫૫ નમો હવઃજ્ઞાયાર્જ ૫૬ વર્ણન શરૂ. ૩૫૬ ઉપાધ્યાય મહાપુરૂષોના ગુણોની વ્યાખ્યા ગતાવનાર પદો. ૩૫૯ સૂત્ર અને અર્થની વાચના આપવાના વિભાગથી આચાર્ય અને ઉપાધ્યાય પદનો ભેદ, ૩૬૦ ગણધરદેવોમાં પણ ઉપાધ્યાય પદની વિચારણા. ૩૬૧ ઉપાધ્યાય મહાપુરૂષોમાં ચક્રવર્તી વિગેરે ૧૬ મોટી ઉપમાઓ અને મહાગુણોનું વર્ણન, ૩૬૮, ઉપાધ્યાય મહાપુરૂષોનાં થોડાં નામોની યાદિ ૩૬૯ કેટલાક ઉપાધ્યાય મહાપુરૂષોનાં ઉદાહરણ. ૩૬૯ ઊ. મ. સ્કન્ધચંદ્ર ગણિવરની કથા. ૩૬૯ ઊ. મ. શાન્તિચંદ્ર ગણિવરની કથા ૩૭૧ ઊ. મ. ભાનુચંદ્ર ગણિવરની કથા ૩૭૨ ઊ. મ. સોમવિજય ગણિવરની કથા, ૩૭૩ ઊ. મ. વિનય-વિજય ગણિવરની કથા. ૩૭૪ ઉપાધ્યાય મહારાજ યશોવિજય ગણિવરના સમકાલીન મુનિમણિઉદ્યોતની કથા. ૩૭૫ ત્રણેકાલના ઉપાધ્યાય ભગવંતો અદિદીપમાં કેટલા થાય. ૩૭૬ ઉપાધ્યાય પદ વિચાર સંપૂર્ણ.

પ્રસ્તાવ પ મો પૃષ્ઠ ૩૭૬ થી ૬૦૬ સુધી

૩૭૬ નમો જાણ સચ્ચસાહુજી પદની વિચારણા
 ૩૭૭ રતનત્રયી આળ્યા મિત્રાય ગુણો આવે છે
 કેમ ? પ્રશ્ન અને ઉત્તર ૩૮૦ અનંતીવાર જીવે
 ધર્મ અતુલન કર્યાની સમજણ. ૩૮૦ મુનિગુણ આળ્યા
 વિના વેશ નકામો છે. ૩૮૩ વેશની જરૂરીયાતની સમજણ,
 વેશથી થતા ગુણોની સમજણ. ૩૮૩ મુનિવેશ જીવને
 પડતો બચાવે છે. મુનિવેશ રાંકને રાજા બનાવે છે. ૩૮૫
 કેવલીને પણ મુનિવેશની ખાસ જરૂર. ૩૮૬ દેવીના વરદાન-
 વાલા એક વાણીયાની કથા. ૩૮૪ મરૂદેવી માતાની
 કથા. ૩૮૬ સાધુ મહાપુરૂષોમાં ગુણોની સમજણ: ૪૦૦
 સમકિત પામ્યા પેલા જીવમાં આવતી યોગ્યતા. ૪૦૦
 શુદ્ધપાક્ષિક અને કૃષ્ણપાક્ષિક જીવની ઓળખાણ.
 ૪૦૧ ક્રિયાવાદી અને અક્રિયાવાદીનું સ્વરૂપ. ૪૦૬
 યથાપ્રવૃત્તિકરણની સમજ, મિત્રા-તારા વિગેરે દષ્ટિની શરૂ-
 આત. ૪૦૬ યમ-નિયમાદિ યોગાગો અને યોગાવંચક દશા
 અહિં પ્રકટ થાય છે. ૪૧૧ શમ-સંવેગાદિ ગુણો અને
 અપૂર્વિકરણની પ્રાપ્તિ. ૪૧૨ સમકિતી જીવની લાયકાત.
 ૪૧૪ બીલાડીવાલા બે જણની કથા ૪૧૨ થી સમકિતી
 જીવનું લક્ષણ આદ્ય. ૪૧૮ સમકિતી જીવમાં સાત્ત્વિકે ભાવ
 આવે છે. ૪૧૮ વિક્રમરાજનો દાનગુણ. ૪૨૨ સાત્ત્વિકદાની
 રાજ્ય કર્ણની કથા. ૪૨૪ સાત્ત્વિક આત્મા મુંદરશન શેઠની
 કથા. ૪૩૦ સાત્ત્વિક આત્મા શેઠ અને શેઠાણીની કથા.

૪૩૪ સાલ્લિકલાવ એટલે શું? ૪૩૭ પરિવ્રજની સમજણ :
 ૪૪૧ સમકિતને સમજાવનાર ૬૭ બાબતો, ૪૪૩ વિનય
 ઉપર સગા બે ભાઈની કથા, ૪૪૬ હાતના રાજનગરની
 એક મુદ્રાવિકાની કથા, ૪૪૬ મતી, સેવક, શિષ્ય અને
 પુત્ર-આરેને વિનયમાં સાવધાન રહેવા સમજણ, ૪૪૬ શુરનાં
 વચનોથીજ કર્મનો નાશ થાય છે. ૪૫૧ વિનયના ૫૦
 ભેદ, ૪૫૨ સમકિત સમજણ આગુ. ૪૫૬ જીવમાં સમકિતનું
 પેલું લક્ષણ પ્રગટ થાય ત્યારે. ૪૬૧ સમકિતના બીજા
 સંવેગ લક્ષણને સમજવા, ૧૦ હંભરની મુઠીવાલા બે
 ભાઈની કથા. ૪૬૬ સંસારનો કડવો અનુભવ. ૪૭૬
 ચારિત્રગુણનું વર્ણન, ૪૭૬ ગીતાર્થની નિશ્ચાનું વર્ણન. ગીતાર્થ
 શબ્દનો અર્થ. ૪૮૦ ગીતાર્થ વગરનો વિહાર તે અનંત
 સંસાર બધારે છે. ૪૮૧ ગીતાર્થ વિહારનું સમર્થન
 ઉપદેશમાળાનો પાઠ, ૪૮૩ એક મૂર્ખ શિષ્યની કથા.
 ૪૮૫ અજ્ઞાની વ્યાખ્યાન બાંધે તો પણ પાપ થાય
 ૪૮૭ ઘેટાં-ખરડાનું ટોણું ભરવાડને અનુસરે છે. શુર-
 નિશ્ચાનુંજ સમર્થન. ૪૮૬ કુશિષ્યોનું વર્ણન, ૪૯૦ એકલા
 વિહારથી મહાઅનર્થ. ૪૯૩ એકલા રહેવાથી કેટલાં
 નુકશાન, ૪૯૫ યાત્રા માટે. તપ માટે કે ભણવા માટે પણ
 એકલા રહેવાય નહિ. ૪૯૬ ભવાયા, તરંગાળાને પણ
 નાયક હોય છે. ૪૯૬ વાનરા વિગેરે પશુઓનોપણ ઉપરી
 હોય છે. ૪૯૭ શુરનિશ્ચામાં રહેવાના લાક્ષણ. ૪૯૬ માંડલીથી
 જુદી ગોચરી વાપરનારને ત્રણ મહાદોષોની આપત્તિ. ૫૦૧

ટોકણી અને ટાંકણાં ખમનારને થતા ક્ષાયજ્ઞ. ૫૦૨ સહન કરનાર ઘઉં અને નહિ સહન કરનાર બાજરાની કિંમતની સમજણ, ૫૦૩ ચણા અને વાલની સમજણ. ૫૦૪ નહિ લણવાનાર માતા-પિતા પણ શત્રુ સમાન છે. ૫૦૬ સજ્જનની હાર અને દુર્જનની જિત. ૫૧૧ મોના, ચાદી અને લોઢાની વિચારણા. ૫૧૩ બધા ગુણો હોય પણ એક વિનય ન હોય તો વ્યથા. ૫૧૪ વિનયગુણનું સમર્થન. ૫૧૫ અવિનયી કુશિષ્યની કથા. ૫૧૭ એક નાકબુધ્ધિની કથા. ૫૨૧ એજ અધમ આત્મા વિનયગુણથી મોક્ષગામી થયા. ૫૨૨ કુલવાલકે કુસાધુની કથા. ૫૨૬ આજ્ઞા એજ ધર્મ, ૫૨૭ ઉપવાસ કેને કહેવાય અને ચારિત્રનું ફલ કેટલું? ૫૨૬ વિનયનું સમર્થન ચાલુ. ૫૩૪ ઉત્તમગુણાનુરાગ ૫૩૫ આંખા-બાવળીયા અને ઘોરડીની કથા. ૫૩૬ એક સિંહની કથા. ૫૩૬ એક ભીલની કથા. ૫૩૮ આજ્ઞાનું સમર્થન. ૫૪૩ ચરણાસિત્તરી અને કરણાસિત્તરી ૫૪૫ અઢાર હજાર શીલાંગના ગુણો. ૫૪૭ મોક્ષગામી મહામુનિવરની ઉચ્ચદશા. ૫૫૬ સાધુદશા ન સમજે તે કુગતિમાં પણ જાય છે. ૫૬૩ ચાલુ કાલમાં પણ રત્નત્રયીનું ઘણું સારું આરાધન કરનાર સાધુઓ ચોક્કસ હોઈ શકે છે. ૫૬૬ અદિદ્રોષમાં સાધુ કેટલા પ્રકારના હોય છે? ૫૬૮ સિદ્ધ લગવાનું નિવાય ચારે પરમેષ્ઠિ લગવંતોને સાધુ પદમાં પણ ગણી શકાય છે. ૫૭૧ મુનિદશાના આરાધક ધત્તા કાકદીની કથા ૧ લી. ૫૭૬ ધત્તા-શાલીભદ્રજીની

કથા બીજી. ૫૮૭ વજ્રનાહુકુમારની કથા ત્રીજી ૫૮૯ ભૂત-
કાળના આગધોકાના પ્રકાર. ૫૯૧ જગતમાં સુખદુઃખ
આપનાર આપણા કર્મ છે બીજું કોઈ નથી. ૫૯૩
પસો પંચનમુષ્કારો આદિ ચાર પદની મમજણ. ૫૯૭
પાંચે પરમેષ્ઠિ ભગવંતોની સન્માનતા છે. ૫૯૮ પાંચે પર-
મેષ્ઠિ ભગવંતોને નમસ્કાર કરવાથી મહા મંગલિક થાય છે.
૫૯૯ થી પાંચ પરમેષ્ઠિ ભગવંતોમાં રાગદ્વેષ અજ્ઞાનતાના
નાશની મુખ્યતાનું વર્ણન અને ઉપમંહાર યાવત્ ગ્રંથ
સમાપ્તિ ૬૦૬ સુધી. ૬૦૭ શુદ્ધિપત્રક.

આ પુસ્તક છપાવવામાં અગાઉથી દ્રવ્ય સહાય
કરનાર મહાભાગ્યશાળી આત્માઓના
મુખારક નામોની યાદિ

૩. ૫૦૦) શાહે સુનીલાલ લક્ષ્મીભાઈ સમીવાળા, તા.
રાધનપુર હા. તેમના સુપુત્રો ચિમનભાઈ
વર્ધમાનભાઈ અને રસીકભાઈ.
૩. ૨૦૦) શેઠ ચતુરભાઈ અમુલખદાસ સમીવાળા,
તા. રાધનપુર.
૩. ૧૦૦) વડેચા નથુભાઈ મગનચંદ હા. તેમના સુપુત્રો
કાન્તિભાઈ, વર્ધમાનભાઈ અને અચરતલાલ-
ભાઈ, સમીવાળા તા. રાધનપુર.

૩. ૬૦૦) શ્રી મોટા ખુંટવડા જ્ઞાનખાતું, પોષ્ટ મહુવા
હા. ત્યાના આગેવાન ગૃહસ્થો.
૩. ૪૦૦) ગામ મોટા ખુંટવડાવાળા શાકે અવેચ્યંદ
હીરાચંદના સ્મરણુ નિમીત્તે નીચેના ગૃહસ્થો
તરફથી ૨૦૦) તેમના ધર્મપત્ની જેઠેરામાઈ
તરફથી ૧૦૦) શાકે તલકચંદ જગજીવન,
૫૦) ગાંધી છગનલાલ લવજી તરફથી ૫૦)
પટેલ લીલાધરભાઈ તરફથી ગાંધકડાવાલા.
૩. ૫૦૦) શ્રી જુના ડીમા જેન ઉપાશ્રય જ્ઞાનખાતું
તા. પાલનપુર હા. ત્યાંના કાર્યવાહકો.
૩. ૪૦૦) ગામ સીપોર જેન જ્ઞાનદ્રવ્યખાતું, વાયા,
વડનગર હા. ત્યાંનો શ્રી સંઘ.
૩. ૨૦૦) સકાણી ચુનીલાલ છગનલાલ જુના ડીમાવાળા,
હા. તેમના ધર્મપત્ની સુશ્રાવિકા સ્મરણ-
ખાઈ તથા તેમના સુપુત્રો ચંદુભાઈ, જાળા
ભાઈ અને શાન્તિભાઈ.
૩. ૧૦૦) શાકે ઉમેદચંદ જુરાભાઈ અમદાવાદ, ચુના-
રાનો ખાંચો.
૩. ૩૦૦) શેઠ જેનાંગભાઈ ઉગરચંદ શેરદલાલ
અમદાવાદવાળા.
૩. ૨૦૦) સર્ગસ્થ જેન ચંદનજેન નાથાલાલના સ્મર-
ણાર્થે હા. ગાંધી મુલચંદ ઘેઝાચંદની પેઠી
મોઢેરાવાળા.
૩. ૧૦૦) શા લખાણ દોલાજી ગામ મુંબઈવાલા.

ॐ अहं

नमोऽहंत्सिद्धाचार्योपाध्यायसर्वसाधुभ्यः ॥

सर्वलब्धिनिर्धानाय, गौतमस्वामिने नमः ॥

शासनપતિ શ્રીવીરના ચરણે કરી પ્રણામ,
સર્વજિનેશ્વરદેવના 'હૃદયધરી' શુભનામ ॥ ૧ ॥
કેવલધર ને ગણધરા સૂરિ વાચક મુનિરાજ
નમસ્કાર સહુને કરી આદરશું શુંલ કાજ ॥ ૨ ॥
સર્મરી શારદા માતને વિજયેલંકાર સૂરિરંચ,
નમસ્કાર મહિમા ત્રનો લણશું મહામિહિમાય ॥ ૩ ॥

આ પૃથ્વી ઉપર ધર્મના શાસક પુરૂષો ઘણા થયા છે. ધર્મ મમળવનાર પુસ્તકો પણ ઘણાજ દેખાય છે. ધર્મના પ્રકાર પણ અનેક છે. તેજ પ્રમાણે ધર્મની આમ્નાયો, -મર્્યાદાઓ અનુસાર મત્રવિધાનો પણ પુષ્કળ જોવાય છે.

આ બધાઓનું સૂક્ષ્મબુદ્ધિથી મનન-ચિંતવન થાય તો તત્ત્વબુદ્ધિ જરૂર ઉત્પન્ન થાય. જો તત્ત્વબુદ્ધિ પ્રકટ થાય તો સારાસારનું જ્ઞાન પણ થાય. સારાસારનું જ્ઞાન થાય તો પૂર્વશ્રદ્ધો પલ્લાયન થવા માટે પૂર્વશ્રદ્ધ જાય છે. તુરતજ શુણ્ણાનુરાગ શરૂ થાય. શુણ્ણાનુરાગ આવે એટલે જગતના શુષ્ણિપુરૂષો-સંતપુરૂષોની ઓળખાણ થાય. સંત પુરૂષોની ઓળખાણ એટલે પંચમહાપિરમેષ્ટિનીજ ઓળખાણ

કારણકે શુણ્ણિઆત્મા તેજ સંતપુરૂષ. પંચપરમેષ્ઠિ મહાપુરૂષો સમાન શુણ્ણી જગતમાં ફેાઈ હોઈ શકે નહિ. એવા સંત-પુરૂષોને નમસ્કાર. તેજ શુણ્ણપ્રાપ્તિનો અદ્વિતીય માર્ગ છે. મારેજ પંચમહાપરમેષ્ઠિનું ચિંતવન, ધ્યાન, નિદિધ્યાસન, નમસ્કાર આલોક-પરલોકને એકાન્તહિતકારક હોવાથી વધારેમાં વધારે પંચમહાપરમેષ્ઠિને ઓળખવાનો પ્રયાસ કરવો જોઈએ.

નમસ્કારમહામંત્રશાસ્ત્ર તેજ પંચમહાપરમેષ્ઠિનું સ્વરૂપશાસ્ત્ર છે નમસ્કારમહામંત્રશાસ્ત્ર જાણવામાં આવે તો આ જગતની એકાન્તહિતકારિણી સુદેવ-સુશુરૂ-સુધર્મની ત્રિપુટી બરાબર ઓળખાય. દેવશુરૂધર્મની ઓળખાણ તેજ આત્માના સર્વશુણ્ણોને ઓળખવાનું અજોડ કારણ છે.

જો શુણ્ણોની ઓળખાણ શરૂ થઈ જાય તો આત્મામાં અનંતાકાલથી અદ્ધો જમાવીને બેઠેલા આત્માને લાનભુલો ણનાવનારા, આત્માને કુગતિઓમાં લઈ જઈને મારખવરાવનારા, આત્માના કદર દુશ્મનો, જે મહા અવશુણ્ણો એટલે દોષોની ઓળખાણ થઈ જાય.

રાગો અને રાગનું નિદાન સમજાય તો અપથ્યપણ જરૂર સમજાય. પછી અપથ્યત્યાગની લાવના જાગે તેમાં આશ્ચર્ય શું ? તેજ પ્રમાણે દોષની ઓળખાણ સાથેજ દોષ-ત્યાગબુદ્ધિ શરૂ થઈ જાય છે અને ક્રમેકરીને સંપૂર્ણદોષો ચાલ્યા જાય છે દોષો જવાની સાથેજ પરમાનંદ પ્રાપ્તિ થઈ જાય છે. પરમાનંદપ્રાપ્તિ તેજ મોક્ષ છે.

માટે અનંતર સ્વર્ગાદિ અને પરંપર મોક્ષપ્રાપ્તિનું અસાધારણ કારણ નમસ્કારમહામંત્રને બાણીને તેને સમજવો અને આદરવો; તે દરેકે દરેક બુદ્ધિમાન પુરૂષોનું પરમ કર્તવ્ય છે.

આ નમસ્કારમહામંત્ર અનાદિમંત્ર છે. અનંતા આત્માઓએ આરાધિતો છે અતિપામર, અતિઅજ્ઞાન, અને અતિઅયોગ્ય આત્માઓને પણ આ નમસ્કારમહામંત્રના આરાધનથી તત્કાળ મહાન્ ફલની પ્રાપ્તિ થઈ છે, આ મંત્રાધિરાજના આરાધનથી પશુઓને પણ મનુષ્યત્વ અને દેવત્વ પ્રાપ્ત થયું છે માટેજ આ પરમેષ્ઠિમહામંત્ર આ કલિકાલમાં પણ તદ્દન જાગતો મંત્ર છે.

આ નમસ્કાર મહામંત્ર ફક્ત શ્રદ્ધાગમ્યજનથી પરંતુ સુકિતઓ અને ઇતિહાસથી પણ સમજી શકાય તેમ છે આ મંત્રાધિરાજનો પ્રભાવ જેમ ઇતિહાસથી સમજાય તેવો છે તેમ સુકિતથી પણ સમજી શકાય તેમ છે. માટે તટસ્થ બુદ્ધિમાન પુરૂષોએ પોતાના બલ્લાની ખાતર આ શ્રદ્ધા સંપૂર્ણપણે જરૂર વાચવો અને વિચારવો એ બ્યાજબી છે.

પ્રસ્તુત નમસ્કાર મહામંત્ર નીચે સુજળ છે.

નમો અરિહંતાણં ॥ નમો સિદ્ધાણં ॥ નમો આયરિયાણં ॥
 નમો ઉવજ્ઞાયાણં ॥ નમો લોએ સવ્વસાહુણં ॥ એસો
 પંચનમુકારો ॥ સવ્વપાવપ્પણાસણો ॥ મંગલાણં ચ સવ્વેસિં ॥
 પદમં હવદ્ મંગલં ॥

ઇતિ નવપદ. આઠ મંપદા. અક્ષર ૬૮. તેમાં
શુદ્ધઅક્ષર ૭. સ્થુઅક્ષર ૬૧ ॥ હવે નવેપદોનો અર્થ.

નમો અરિહંતાર્ણ=(સર્વક્ષેત્રના, સર્વકાલના) અરિહંત
લગવંતોને (મારા) નમસ્કાર થાઓ.

અરિ એટલે રાગ-દ્વેષ અને અજ્ઞાનતા વિગેરે
અભ્યંતર શત્રુઓના હંત એટલે નાશ કરનારાઓને (મારા)
નમસ્કાર થાઓ.

નમો સિદ્ધાર્ણ=અનંતાકાલથી (ખિધ્યાત્વ-અવિરતિ-
કપાય-અને યોગના સહકારથી) બાંધેલા આઠ પ્રકારનાં
કર્મોનો સમુદાય બાળીને લગ્ન કર્યો છે જેણે એવા (સર્વ-
ક્ષેત્રના અને સર્વકાલના સિદ્ધ લગવંતોને (મારા)
નમસ્કાર થાઓ.

નમો આચરિયાળ=(જ્ઞાનાચાર-દર્શનાચાર-ચારિત્રાચાર-
તપાચાર-વીર્યાચાર) પાંચ આચારો જાણે આદરે અને પાલે
તેવા (સર્વક્ષેત્ર અને સર્વકાલના) આચાર્ય લગવંતોને
(મારા) નમસ્કાર થાઓ.

નમો ઉચ્ચજ્ઞાવાળ=જેમની પાસે સર્વદિવસોમાં સર્વ-
ક્ષણોમાં જૈનાગમોનો અધ્યાય ચાલુજ રહેતો હોય (વાચના-
પૃચ્છના-પરાવર્તના અનુપ્રેક્ષા અને ધર્મકથા રૂપ) પ્રાચ્ય
પ્રકાર સ્વાધ્યાય જેઓ કરતાજ રહેતા હોય તેવા (સર્વક્ષેત્રના
સર્વકાળના) ઉપાધ્યાય લગવંતોને (મારા) નમસ્કાર થાઓ.

નમો લોપ સઘસાહુળં=જેઓ રત્નત્રયીની આરાધના માંજ સાવધાન રહેતા હોય, જેઓ આઠેયામ આઠ પ્રવચનમાતામય જીવન જીવતા હોય, આત્માનું કલ્યાણ સાધતા હોય તેવા (સર્વક્ષેત્રના સર્વકાલના) સર્વસાધુઓને (માનો) નમસ્કાર થાઓ.

પસો પંચનમુક્કારો=આ પાંચનમસ્કાર છે અર્થાત્ આ પાંચજ નમસ્કાર છે.

સઘપાષ્વપ્પાસણો=આ પંચમહાપરમેષ્ઠિ ભગવંતોને કરાએલો નમસ્કાર આ જીવેજી અનંતાકાળથી અત્યારસુધી કરેલાં સર્વપાપને નાશ કરી નાખે છે.

મંગલાણ ચ સઘેસિ પટમં હવઈ મગહં=અને આ પંચમહાપરમેષ્ઠિ ભગવંતોને કરાએલો નમસ્કાર આખા જગતના સર્વમંગલિકોમા પ્રથમ નળરતું મહામંગલિક છે જગતના બધામંગલિકો વખતે વ્યર્થ નિવડે પરંતુ પંચમહાપરમેષ્ઠિ ભગવંતોને કરાએલો નમસ્કાર ક્યારે પણ અફલ થતો નથી.

આ પાંચ પરમેષ્ઠિ ભગવંતોનો વિસ્તૃત અર્થ આગળ બતાવવાનો હોઈ અહીં નમસ્કાર મહામુત્રની સર્વદેશ કાલીનતાદિ બતાવાય છે.

એકજ ભરતમા નહિ પણ પાંચમુક્ત અને પાંચ ઐરવૃતમા નમસ્કાર મહામુત્ર આરાધાય છે.

પરવર્ણિ પંચર્હિ પંચર્હિ ભરહેહિ સંપદિજ્જહ ।

અર્હય અણાગયકાલે ઇસોચિઅજિણનમુક્કારો

અર્થ પાંચ ભરતક્ષેત્રમાં. (જ'બૂદ્ધીપમાં મેરૂ પર્વતની તદ્દન દક્ષિણ દિશામાં એક ભરતક્ષેત્ર છે એવાં ધાંતકીખંડમાં બે અને પુષ્કરવર અર્ધાદ્વીપમાં પણ બે ભરત ક્ષેત્ર છે) તેજ પ્રમાણે પાંચ ઐરવતક્ષેત્રમાં (આ જ'બૂદ્ધીપમાં મેરૂ-પર્વતની તદ્દન ઉત્તરે એક ઐરવત ક્ષેત્ર છે તેમજ ધાંતકી ખંડમાં બે અને પુષ્કરવર અર્ધાદ્વીપમાં પણ બે ઐરવત ક્ષેત્ર છે) સર્વકાલમાં આજ ઉપરોક્ત ૬૮ અક્ષરાત્મક નમસ્કાર મહામંત્ર લણાય ગણાય અને આરાધાય છે.

પાંચમહાવિદેહ ક્ષેત્રની ૧૬૦ વિજયોમાંપણ આપોતેજ નમસ્કાર પ્રવર્તે છે.

સદ્વિસયં વિજયાણં; પવરાણં જતથણાહિજિણધમ્મો ।

સાસયકાલો વદ્દહ; તત્થવિમો ચેવ નવકારો ॥૨॥

અર્થ આ જ'બૂદ્ધીપમાં મેરૂપર્વતની પૂર્વ પશ્ચિમ દિશામાં મહાવિદેહ ક્ષેત્ર છે. તેના મધ્યમાં મોટા મોટા પહાડો અને નદીઓ પડેલી હોવાથી. એજ ક્ષેત્રના ઉર વિલાગો પડેલા છે. તેનું પૂર્વ પુરુષોએ વિજય એવું નામ આપ્યું છે તેથી ભરત ઐરવત ક્ષેત્રોની માફક મહાવિદેહ ક્ષેત્રો પણ પાંચ હોવાથી વિજયો $૩૨ \times ૫ = ૧૬૦$ થાય છે. મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં કાલ સ્વભાવજ એવો હોવાથી ત્યાં સદાકાલ ધર્મ પ્રવર્તમાન રહે છે ત્યાંપણ ૬૮ અક્ષરાત્મક પંચ-

પરમેષ્ઠિ નમસ્કાર મહામંત્ર પ્રવર્તે છે.

નમસ્કાર મહામંત્ર જ્યારે ગણાય તે દિવસે ફલ પ્રાપ્તિ થાય છે.

જમ્મિ વાસરે પદિજ્જહ; જેણિહ જોયસ્સ હોહ પરિરિદ્ધિ ।

અર્થ ક્રોધપણુ ભાગ્યશાળી આત્મા એકાગ્રચિત્તથી નમસ્કાર મહામંત્રનું ધ્યાન જે દિવસે કરે તે દિવસે જરૂર ફલની પ્રાપ્તિ અવશ્ય થાય.

અવસાણેવિપદિજ્જહ; જેણમઓ સમગ્ગહ જાહ ॥ ૩ ॥

અર્થ છેલ્લી વયમાં અવસાન (મરણ) સમયે નમસ્કાર મહામંત્રનું ધ્યાન કરે અથવા અન્યનો સંભળાવેલ બહુ સાવધાન થઈ સાંભળે તે આત્મા સુગતિ જરૂર પામે છે.

આવર્હિપિપદિજ્જહ; જેણયલધેહ આવયસયાહ ।

અર્થ ક્રોધપણુ આત્મા મહાન્ આપત્તિઓમાં ફસાયે હોય અને જો આ નમસ્કારમહામંત્રનું સ્મરણ કરે તો તે આપત્તિઓમાંથી છુટો થઈ જાય છે અર્થાત્ તેની આપત્તિઓ નાશ પામે છે

રિદ્ધિર્હિપિપદિજ્જહ; જેણય સાહોહ વિહિણ્ણા ॥ ૪ ॥

અર્થ અને જો રિદ્ધિસ પત્ર દશામાં અથવા નમસ્કાર મહામંત્રનો જાપ કરે તો રિદ્ધિઓ વિસ્તાર પામે છે અને સ્થિર થાય છે.

જહ અહિના ટઢીણં; મારુડમંતો વિસં પળામેદ ।

તહ નવકારો મંતો; પાવવિસં નાસેડ અસેસં ॥ ૧ ॥

અર્થ જોમ કોઈને સર્પ દંસ થયો હોય અને ગાંડુ મંત્ર લખવામાં આવે તો સર્પનું ઝેર ઉત્તરી જાય છે તેજ પ્રમાણે ચિત્તની એકાગ્રતાથી જપાએલો નમસ્કારમહામંત્ર પણ પાપ વિવેકને મૂલ્યમાંથી નાશ કરી નાખે છે.

આ નમસ્કાર મહામંત્રનો પ્રભાવ કેટલો છે તે બતાવે છે.

કિં ઇસંકામકુમ્ભો; ? કિંવા ચિતામળી હુય નવકારો ?

કિં કમ્પતરુણો; ? નહ નહ તાણંપિ અહિયયરો ॥ ૬ ॥

કામઘડો દેવમળી સુરરુક્ષો ઇગ્નમ્મસુહ્રેઽહ ।

નવકારો પુણવરો સગ્ગવગ્ગાણ દાયારો ॥ ૭ ॥

જો ગાંધાનો સાથે અર્થ આ નમસ્કાર મહામંત્રને જંગલની ઉંચામાં ઉંચી વસ્તુ સાથે સરખાવે છે શું ? આ નમસ્કાર મહામંત્ર તે સાક્ષાત્ કામઘટ છે ? અથવા ચિન્તામણી રત્ન છે ? અથવા શું ? કટ્પવૃક્ષ પોતેજ અક્ષર સ્વરૂપ બની ગયો છે ? પૂર્વાચાર્યો જવાબ આપે છે.

નાં ભાઈ ના, આતો ઉપરની જાણી દેવતાઈ વંસ્તુઓ કરતાં પણ અધિકતર અને અધિકતમ એવો પ્રભાવ નમસ્કારમહામંત્ર છે કારણકે કામકુંભાદિ, વસ્તુઓ ફક્ત એકજ જન્મનું સુખ આપી શકે છે જ્યારે નમસ્કાર મહા-

મંત્ર તો સ્વર્ગ અને અપવર્ગ કહેતા મોક્ષ પણ આપી દે છે અને ઉપલક્ષણથી મનુષ્ય ગતિમાં પણ પ્રતિબંધકતા વગરનાં સુખ આપે છે.

આઠે પ્રકારના જ્ઞાનાચાર પૂર્વક નમસ્કારમહામંત્ર આત્મામાં ક્યારે આવે છે તે બતાવે છે

સત્તરીકોડાકોડી; સાયરમાણે હમમિમોહણીન ।

કોડાકોડીમેસે નવકારો મુહજિનઓ હોઈ ॥ ૮ ॥

અર્થ ધણું કરીને જગતના જીવો-મોહનીયાદિ સાત કર્મોની ૭૦-૩૦-૨૦ કોટાકોટી સાગરોપમની સ્થિતિવાલા હોય છે તેમાથી આયુ સિવાયનાં ઉપરના સાત કર્મો હલકાં થઈ જાય. અર્થાત્ તેમાથી ૬૬-૨૬-૧૬ કોટાકોટી ખપી જાય-નાશ થઈ જાય અને એક કોટાકોટીમાં પણ કાંઈક ન્યૂન કર્મ બાકી રહે. આવો હલુકેર્મી થાય ત્યારેજ આત્મામા વિવેક-સમજણ આદર અને વિચાર પૂર્વક નમસ્કારમહામંત્ર પ્રવેશ કરે છે. અર્થાત્ આત્માને ત્યારેજ નમસ્કારમહામંત્ર ઉપર બહુમાનાતિરેક પ્રારંભાય છે. પળવ-હરિયા-રિદા (ઓહોં અર્હ) હ્રમતહવીયાણિ સપ્પહાવાણિ સવ્વેસિં તેસિં મુલ ડક્કો નવકાર વરમતો ॥ ૯ ॥

અર્થ આ શ્રીજૈનશાસનને વિષે-આંકાર-હોંકાર- અહું વિગેરે પ્રભાવવાળા ઘણામંત્રો વિદ્યમાન છે આ બધા મંત્રોનું મૂલ=આદિકારણ અથવા ઉત્પત્તિકારણ નમસ્કારમહામંત્ર જ છે.

જોગુણદ્વિતિથિલક્ષ્મ્; પૂજા વિહીદ્ મિણ નમુકારં
તિથિયરનામગુત્તં સો વંધદ્ નત્થિ સંદેહો ॥ ૧૦ ॥

અર્થ જે ભાગશાળી છવ મનવચન કાયાની એકા-
શ્રતાથી નમસ્કાર મહામંત્રનો (પૂજા સત્કાર અને સન્માન
પૂર્વક) પંદરલાખ (નમસ્કારમહામંત્ર) જાપ કરે છે તે
આત્મા જિન નામ કર્મનો પણ બંધ કરી શકે છે. એમાં
સંદેહ નથી.

અદ્વેય અદ્વસયા અદ્વસહસ્તં અદ્વકોઢિઓ ।

જોગુણદ્વમત્તિજુત્તો, સોતદ્વયમવેલહદ્ સિદ્ધિ ॥

અર્થ અંપૂર્ણ બહિતવાલો એવો ભાગ્યશાલીછવ
આઠકોઢ આઠહજાર આઠસો આઠ વાર એકાશ્રયિત્તે
નમસ્કારમહામંત્રનો જાપ કરે છે. તે આત્મા ત્રીજાલવે
મોક્ષ મેળવે છે ॥ ૧૧ ॥

કરઆવત્તિહિં જોપંચમંગલં સાહુપડિમસંસાણ ।

નવકારા આવત્તદ્ છલંતિ નો તં પિસાયાઈ ॥

અર્થ જે આત્મા ચિત્તની એકાશ્રતા પૂર્વક હસ્તાંશુલીના
આવર્તોવડે બારવાર નમસ્કારમહામંત્રનો જાપ કરે છે તે
આત્માને-ભૂત-પ્રેત પિશાચાદિ છળી શકતાં નથી ॥ ૧૨ ॥

થંમેદ્ જલંજલણં ચિત્તિયમેત્તોવિ પંચનમુકારો ।

અરિ મારિ ચોર રાઝલ ધોરુવસગંપણાસેદ્ ॥

અર્થ જ્યારે કોઈવાર જલપ્રવાહનો અથવા અગ્નિદાહનો

ભયંકર ઉપદ્રવ આવી પડે તેજ પ્રમાણે શત્રુનો-મરકીનો ચોરનો-રાજનો અને એવા બીજાંપણ ઉપસર્ગો આવી પડે તો એકાગ્રચિત્તથી પરમેષ્ઠિમહામંત્રનો બપ કરવાથી સર્વ ઉપદ્રવો અને ઉપસર્ગો શાન્ત થઈ જાય છે.

હિયયગુહાઃ નવકારકેસરી જાણ સંઠિઓનિચ્ચં ।

કમ્મઢ્ઢગંઠી દોઢઢઢઢઢ ટાણ પરિણઢ્ઢ ॥ ૧૩ ॥

અર્થ જે મહા ભાગ્યશાળી આત્માઓની હૃદયરૂપ શુદ્ધિમાં નમસ્કારમહામંત્રરૂપકેશરીસિંહ બિરાજમાન રહેતો હોય તેમના હૃદયમાંથી આઠ કર્મરૂપ હસ્તિઓનાં ટોળાં નાશવાળાં મંડી જાય છે.

નવકારદ્વકઅક્ષર. પાવંફિડેહ સત્તબયરાણં ।

પન્નાસ પણ્ણં પણસયસાગર સમમ્મેણં ॥ ૧૪ ॥

અર્થ નમસ્કારમહામંત્રના ૬૮ અક્ષરો બોલવા શરૂ કરનારને પ્રથમ વિગેરે એક અક્ષર માત્ર ઉચ્ચાર કરતા સાત સાગરોપમનાં નમો ઝરિહંતાણ વિગેરે નવ પદોમાંથી કોઈપણ એક પદનો ઉચ્ચાર કરતાં પચાસ સાગરોપમનાં અને સંપૂર્ણ નવકારજાપથી પાંચસો સાગરોપમનાં પાપકર્મ તત્કાળ નાશ પામી જાય છે.

જેકેવિગયામુક્ત. ગચ્છન્તિ ય કેહ કમ્મમલમુક્કા ।

તે સર્વે વિજાણસુ. જિણનવકારપ્પહાવેણ ॥ ૧૫ ॥

અર્થ અતીતકાલમાં જેટલા મોક્ષમાં ગયા છે. વર્તમાન-

કાળમાં જે કોઈ મોક્ષમાં જઈ રહ્યા છે. બવિધ્યકાળે જે જે મહાપુરુષો મોક્ષમાં પધારમે તે સર્વપ્રભાવ પંચ મહા-પરમેષ્ઠિનો જ છે.

एसाअणाडकालो अणादजीवो अणादजिणधम्मो ।

तदयाचितेपद्धता एसुच्चियजिणनमुक्कारो ॥ १६ ॥

અર્થ પલ, ઘડી, પ્રહર, દિવસ, રાત્રિ, પક્ષ. માસ, ઋતુ અયન, વર્ષ, યુગ, પૂર્વ, પશ્ચિમ, સાગરોપમ, ઉત્સર્પિણી અવસર્પિણી, કાલચક્ર પુદ્ગલપરાવર્તઃ વગેરે નામોને પામેલો કાલ એકજ વસ્તુ છે તે અનાદિ છે. અર્થાત તેનો પ્રારંભજ નથી. એજ પ્રમાણે આપણો આ જીવ અને જગતના સર્વ જીવો પણ અનાદિ છે તેજ પ્રમાણે શ્રી વીતરાગ પ્રભુ કથિત ધર્મપણ અનાદિજ છે માટેજ આ નમસ્કારમહા-મંત્રપણ અનાદિ છે

નવકાર તણી કોઈ આદિનબદ્ધે એમ . ભાષે
અરિહંત.

નમસ્કારમહામંત્ર અનંતા કાળથી ચાલુ હોવાથી અનંતા આત્માઓએ આરાધ્યો છે અને અનંતા જીવોને આરાધનાનાં ફળ નર અને દેવનાં સુખો પછી મોક્ષનાં સુખો સાંપડ્યાં છે.

। जेण मरंतेण इमोनवाकरो पाविओ कयत्येण ।

सो देसलोइ गंतुं. परमपयंतं।पि पावेइ ॥ १७ ॥

અર્થ જે ભાગ્યશાળી કૃતાર્થ આત્મા મરણુવેલાએ આ

પરમેષ્ઠિમહામંત્ર પામ્યો છે અર્થાત સ્વયં ગણ્યો હોય મનમાં જાણ્યો હોય બીજાએ સંબોધ્યા હોય પરંતુ આત્મા તન્મય બન્યો હોય તો તે આત્મા દેવલોકનાં સુખ ભોગવી મનુષ્ય થઈ મોક્ષપણ પામે છે

આ જગતની સારભૂતવસ્તુ નમસ્કારમહામંત્રજ છે.

જંકિંચિપરમતત્ત્વં. પરમ્પ્રયકારણચ જંકિંચિ ।

તત્ત્વવિસૌ નવકારો જ્ઞાદ્વજ્જઙ્ઘ પરમજોગીહિં ॥ ૧૮ ॥

અર્થ પરમતત્ત્વ એટલે આત્મસ્વરૂપ અને પરમપદ જે મોક્ષ તેના જે કાન્થો (સમ્યગ્દર્શન જ્ઞાન ચારિત્રાણિ મોક્ષમાર્ગ) રતનત્રયી તેની જગ્યાએ પણ મહાયોગીશ્વરો પંચ મહાપરમેષ્ઠીનું જ ધ્યાન કરે છે.

જણેસ નમુકારો પતો પુત્રાણુવધિપુત્રેણ ।

નારયત્તિરિયગદ્જો તસ્સાવસ્સ નિરદ્વાઓ ॥ ૧૯ ॥

- અર્થ જે પુણ્યાનુબંધિ. (ગયા જન્મમાં પુણ્યકરેલા હાલ ભોગવાય અને નવાપણુ પુણ્યજ બંધાય તે પુણ્યાનુબંધિપુણ્ય કહેવાય છે) પુણ્યના ઉદયવાળા આત્માએ આ નમસ્કારમહામંત્ર (ભાવથી, ચક્ષ્ણથી, સમજણથી, આદરથી, સ્વરૂપની, ઓલખાણથી) પ્રાપ્ત કર્યો છે. તેવા આત્માને હવેપછી નરક અને પશુગતિમા જવું પડતું જ નથી.

આ નમસ્કારમંત્ર આરાધકને ભવાંતરે પણ ઉચ્ચ-સામગ્રી મળે છે.

હૃતિનમુક્કારપમાવઓ ય જમંતરેવિ કિર તસ્સ ।

જાડ કુલરુવા—રુગા—સપયાઓ પહાળાઓ ॥ ૩૦ ॥

અર્થ આજન્મમાં વિધિથી ભાવથી અને ચિત્તની એકાગ્રતાથી જે આ નમસ્કારમહામંત્રની આરાધના થાય તેા ભવાન્તરમાં તે આત્મા ઉચ્ચામાં ઉચ્ચા જાતિ કુળ રૂપ આરોગ્ય અને સંપત્તિઓને જરૂર પામે છે.

આ નમસ્કારમહામંત્રનાં કેટલાં વખાણુ લખીએ
જેટલાં લખીએ તેટલાં ઓછાજ છે.

જિણસાસણમ્સસારો ચઠ્ઠસપુન્વાણ જો સમુદ્ધારો

જસ્સ મળે નવકારો સસારો તસ્સ કિં કુણ્ઠ ॥ ૨૧ ॥

અર્થ આ નમસ્કારમહામંત્ર થી જૈનશાસનનો સંપૂર્ણ સાર એટલે નિષ્કોઠ છે કારણકે ઉચ્ચામાં ઉચ્ચું સ્થાન વીતરાગની સાધુદશા તેનાથી ઉચ્ચ વાચકપણું તેનાથી ઉચ્ચસ્થાન સૂરિપણું તેનાથી પણ ઉચ્ચસ્થાન તીર્થંકરપદવી તેનાથી ઉચ્ચસ્થાન સિદ્ધદશા જેને નમસ્કારમહામંત્ર ણરાખર સમજાયો તેણે પંચમહાપરમેષ્ઠિ ભગવાનોને પણ ઓળખ્યા પંચમહાપરમેષ્ઠિ ભગવંતોની, જે સાચી ઓળખાણુ તેજ જૈનશાસનનો સાર છે. અને તેથીજ ચૌદપૂર્વનો પણ સમાવેશ આ નમસ્કારમહામંત્રમાં થાય છે જે આત્મા ચૌદપૂર્વ સંપૂર્ણ જાણે તેજ આત્મા પંચમહાપરમેષ્ઠિને સંપૂર્ણતયા જાણે જે આત્મા પંચમહાપરમેષ્ઠિને સંપૂર્ણ જાણે તે આત્મા જરૂર ચૌદ

પૂર્વને જાણે છે. માટેજ નમસ્કારમહામંત્ર ચૌદપૂર્વનો ઉદ્ધાર છે આવો જે નમસ્કારમહામંત્ર જે આત્માના ચિત્તમાં સદાકાલ વસી ગયો હોય તેને સંસાર શુકરી શકે ? અર્થાત્ સંસારનાં પાપો તે આત્માની સમીપમાં આવી શકતાં નથી.

તથા વળી ચૌદપૂર્વમાં જેજે પદાર્થોનું વર્ણન બતાવ્યું છે. જેજે સિદ્ધિઓ-વિદ્યાઓ અને મંત્રો તથા તેને પામવાના ઉપાયો બતાવ્યા છે તે બધા પંચમહાપરમેષ્ઠિનું સંપૂર્ણસ્વરૂપ સમજવાથી બરાબર સમજાઈ જાય છે.

તથા સર્વ પ્રકારના ઔષધિઓના કદપો, રસસિદ્ધિઓ, સુવર્ણાદિ ધાતુઓના વિધાનો આકાશગામિની વિગેરે લખિધઓ, અંજન, લેપ, ગુટિકા આદિ પ્રયોગોને પણ આ નમસ્કાર મહામંત્ર શાસ્ત્રની સંપૂર્ણતા જાણનાર આત્મા જરૂર જાણી શકે છે.

આ નમસ્કારમહામંત્ર શાસ્ત્રનો મહિમા જાણવા માટે જૈનશાસનના સેંકડો શાસ્ત્રો હમણાં પણ સાક્ષી આપી રહેલ છે તથા શ્રી જિનેશ્વરદેવો અને ગણધર ભગવાનોથી પ્રારંભી અત્યાર સુધીના બધા પૂર્વ પુરૂષોએ નમસ્કારમહામંત્રનો અપ્રમેય મહિમા વખાણ્યો છે.

આ નમસ્કાર મહામંત્ર શાસ્ત્ર ઘણુંજ ઉચ્ચકોટીનું શાસ્ત્ર છે એમ જાણવા માટે શ્રી જૈનશાસનમાં ઐતિહાસિક પ્રમાણો ઘણાંજ મળી શકે છે તેમજ સુકિતઓ અને દલીલોથી પણ આ પરમેષ્ઠિમહામંત્રનો મહાપ્રભાવ જરૂર

જાણી શકાય તેવો છે અર્થાત ઇતિહાસથી અને દલીલોથી પણ નમસ્કારમહામંત્રની મહાપ્રસાવકતા જરાબર સમજી શકાય તેવી છે.

તેથી આ નમસ્કારમહામંત્ર સમજવા માટે થોડી ઐતિહાસીક ઘટનાઓ જતાવાય છે.

વર્તમાન શામનના અધિપતિ અને મોક્ષમાર્ગ આરાધક આત્માઓના પરમ ઉપકારી ભગવાન મહાવીરદેવનો આત્મા સંસારમાં અનંતોક્ષાળ આપણીજ પેઠે ભટકતો એકવાર આ જંબૂદ્વીપના પશ્ચિમ મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં એક મધ્યમ કક્ષાના ગામમાં નયસારનામે શ્રામપતિપણે વસતો હતો.

એકદા પોતાના ઉપરી રાજાના હુકમથી કેટલાંક ગાડાઓ તથા મનુરોને સાથે લઈ નજીકની અટવીમાં ઇમારતી ઠાણ્ટો લેવા સારૂ ગયો હતો. ત્યાં એકવાર આ નયસાર શ્રામપતિને ભોજનના સમયે જમવા બેસતી વખતે વિચાર થવા લાગ્યો કે મનચિંતે મહિમાનિલોરે આવે તપાસી કોય / દાન દેઈ ભોજન કરૂંરે તો વાંછિત ફળ હોયરે પાણી.

હમણા કોઈ તપસ્વી મહાત્મા આવીબીય તો અતિથિ સત્કાર કરૂં અને પછી જમું જસ આવા વિચાર આવવાની સામેજ ઉભો થઈ દિશાઓ જોવા લાગ્યો અને તત્કાળ.

મારગ દેખી મુનિવરારે વંદે દેઈ ઉપયોગ.
હર્ષણરે તેડી ગયોરે પહિલાલ્યા મુનિરાજ.

આવા મહાન અરણ્યમાં પણ મુનિમહાત્માઓનો

યોગ મળી ગયો જધા મુનિરાજે મહાશાની અને તપસ્વી હતા સંજમી હતા તેમને વણાજ વધતા પરિણામે આહારપાણી વરોડાવ્યા નિષ્પુણ્યજીવોને ઉત્તમ વિચાર આવતા નથી પાચકન્દ્રિયના તેવીશ વિષય ભોગવવાના વિચાર ઝોછાવિધુ પ્રમાણુમાં સર્વજીવોને આવે છે પરંતુ દાન શીલ તપના વિચારો કે સમ્યગ્દર્શન જ્ઞાન ચારિત્રના વિચારો આવતા નથી

કહ્યું છે કે “મનોરથોપિ નો મન્દમાગ્યાના જાયતે મહાન્ પીક્યા ણ્વન વાયસ્યા, વાચ્છાપ્યાન્નદ્રુમે ભવેત્ ॥ ૧ ॥”

અર્થ મંદભાગી અને બહુકર્મી જીવોને-સારા મનો રથો પણ થતા નથી. આળા ખાવાના વિચારો કોયલનેજ આવે છે પરંતુ કાગડોને આવતાજ નથી.

એજ ન્યાયથી દાનાદિ આપવાના ચારિત્રલેવાના ત્યાગ કરવાના વિચારો નિકટ ભવિષ્યોનેજ આવે છે. નયસારસાય (તીર્થ) કરનો આત્મા છે) ભવિષ્યમાં ધનાર મહાવીર પ્રભુનો આત્મા હોવાથી; દાન દેવાની ભાવના જાગી અને તત્કાળ સુપાત્રનો યોગ પણ મળે.

મુનિરાજે થોડાજ ટાઈમમાં ગોચરી પાણી વાપરીને તૈયાર થઈ ગયા. રાજનયસાર માર્ગ જતાવવા સાથે ચાલ્યા થોડે દૂર પહોંચતા સારો રાજમાર્ગ મળી ગયો અને મુનિજીને હાથ જોડીને જણાવ્યું આજીઆપનો જવાનો માર્ગ. હવે હું રજા લઉં છું. આમ કહીને જવાને સારૂ પાછા વળવા માટેલા નયસારને મુનિરાજ કહેવા લાગ્યા

ભાઈ? આતો દ્રવ્ય માર્ગ છે. આતો સંસારનો માર્ગ છે. પરંતુ ભાવ માર્ગ મોક્ષ માર્ગ છે માટે તે સાંભળો. એમ કહીને.

દેવગુરૂ ઓળખાવીઆરે દીધો વિધિ નવકાર, પશ્ચિમ મહાવિદેહમારે, પામ્યા સમક્ષિત સારરે પ્રાણી.

મુનિરાજેએ અર્થ અને વિધિ સહિત વિસ્તારથી નમસ્કારમહામંત્ર સમજાવ્યો અને શિખવાડ્યો નમસ્કાર મહામંત્રની સમજણ સાથેજ દેવગુરૂની ઓળખાણ થઈ ગઈ. તેથી અનાદિકાળના સંસાર ભ્રમણની અર્ગલા તુલ્ય સમ્યક્ત્વ ગુણની પ્રાપ્તિ થઈ.

બસ પ્રભુ મહાવીરદેવના આત્માને નયસારના ભવમા નમસ્કારની પ્રાપ્તિથીજ દેવગુરૂની ઓળખાણ અને મમક્ષિતની પ્રાપ્તિ થઈ છે અને તેથીજ સંસારની પરિમિતતા થઈ છે.

શંકા—કાષ્ટ લેવા અટવી ગયો રે.

આ વાક્યથીતો સમાજમાં નયસાર કઠિયાળો હતો આમ જે સમજાય છે તેનું કેમ? તમે રાજા સાથી કહો છો?

સમાધાન—પ્રભુ મહાવીરદેવના (શુણ્યચંદ્રસૂરિ પ્રવરવિરચિત પ્રાકૃતચરિત્રમાં) ચરિત્રમા નયસારને પૃથ્વીપ્રતિધાન નામના ગામના મુખી તરીકે વર્ણવ્યા છે અને રાજા શત્રુદમને પોતાને સાડૂ રથો અને પ્રાસાદ=ગગલાઓ બનાવવા ઈમારતી લાકડાં લેવા સાડૂ ઘણાં ગાડાઓ તથા ઘણા નોકરો સાથે આપી અટવીમાં મોકલ્યા હતા અને

ત્યાં માર્ગ અને સાર્થથી બ્રહ્મ થઈને આવેલા ઘણા મુનિ-
રાજાને નયસારે ભોજનનું દાન આપ્યું છે. તથા મહાકવિ
શ્રી વીરવિજયજી મહારાજ પણ ૨૭ ભવના સ્તવનમાં કહે છે કે
પહેલેભવે એક ગામનો રાય નામે નયસાર.

આ શબ્દો રાય=એટલે રાજા નામે નયસાર ઉપરની
જેજ સાક્ષીઓથી ચોકસ થાય છે કે નયસાર કહીયારો ન
હતો પણ એક ગામનો મુખી અને મોટો માણસ હતો ઇતિ

હવે બીજી ઉદાહરણ વર્તમાન ધરણેન્દ્રનું

પ્રભુ શ્રી પાર્શ્વનાથસ્વામી જ્યારે કુમાર અવસ્થામાં
હતા ત્યારે વાણારસીનગરીના પરિસરમાં લગભગ ગંગા
નદીના કિનારા ઉપર એક ઘોર તપસ્વી આવેલા હતા તેના
તપનો વિધિ નીચે મુજબ હતો તેઓ એક બે ત્રણ દાડાના
ઉપવાસ કરતા હતા. તેઓ પોતાની બેઠકની ચારે દિશા-
ઓમાં અગ્નિકુંડો સળગતાજ રાખતા હતા.

નીચેના ભાગમાં રેતી તપેલી રહેતી મસ્તક ઉપર
સૂર્યનો તાપ લાગ્યાજ કરતો ચારે બાજુથી કુંડોના અગ્નિનો
તાપ લાગતો અંદર તપસ્યાની ગરમી ચાલુ રહેતી મુખથી
અગ્નિમાંથી નીકળતા ધુમ્રનુંપાન કરતા હતા આવા તેમના
તપ અને કષ્ટથી આજુ નગર મંત્રમુગ્ધ બની ગયું હતું

અને આખો દિવસ નગર લોકોનાં ટોળાં વાંદવા ઉભ-
રાતાં હતાં. આવું ઘણા દિવસ ચાલુ રહેતાં એકદા
ગોખમાં બેઠેલા પાર્શ્વકુમારની દૃષ્ટિ વંદકલોકોનાં ટોળાં

ઉપર ગઇ. અને સેવકને પુછ્યું કે લોકો ક્યાં જાય છે ? સેવક કહે છે કે હે સ્વામી ? અહીં ગંગા નદી ઉપર કોઇક મહાતપસ્વી પધાર્યા છે લોકો તેમનાં દર્શન અને નમન કરવા જાય છે આ વાક્ય સાંભળીને પાર્શ્વનાથસ્વામી પણ ઘોડા ઉપર બેસીને; તપસ્વીના સ્થાને પધાર્યા અને અવધિ (તીર્થ'કર પરમાત્માઓ મતિજ્ઞાન-શ્રુતજ્ઞાન-અવધિજ્ઞાન સહિત જન્મે છે) જ્ઞાનથી ત્યાનું વાતાવરણ બાંધીને તપસ્વીને ઉપદેશ આપવા લાગ્યા.

લો મહાનુભાવ ? તમે તપ ઘણું કરો છો કષ્ટ પણ ખુબજ અનુભવો છો પરંતુ જ્ઞાનદશા વિના જીવદયા વિગેરે ધર્મના અંગો સાગોપાગ સમજ્યા વગર આત્માનું જરાપણ કત્યાણુ થતું નથી. કહ્યું છે કે

કષ્ઠકરો સંજમ ધરો ગાળો નિજદેહાં જ્ઞાનદશાવિણુ
જીવને નહિ કર્મનો છેહ.

જુઓ તમારી આરેખાણુ સજગતા ચારે કુંડોમાં હજારો અને લાખોની સંખ્યામાં ઉત્તા ઝીણા જીવો આવીને પડે છે અને જાળીને ભસ્મ થઈ જાય છે. ઝીણા જીવો પણ મરવાની ઇચ્છાવાળા હોતા નથી કુયોનિમા રહેલા જીવો પણ મરવા ઇચ્છતા નથી.

તમે આ ધર્મનાજ ખૂંદાને નિષ્પ્રયોજન પાપ આચારી રહ્યા છો લાખો કોટા અળજે જીવોને મારી નાંખ્યાની હિંસાનું પાપ તમને લાગી રહેલ છે જુઓ આ કુંડોમાં નાંખાતા કાષ્ટોમા પણ ઝીણા મોટા જીવો ઘણા હોય છે તે

પણ અકાળે અને અકારણ મરણનું શરણ પામી રહ્યા છે.

જુઓ આ મોટા કાષ્ટની પોલાણમાં એક મોટો સર્પ સળગી રહેલ છે. આમ બોલવાની સાથેજ સેવક દ્વારા અગ્નિકુંડમાંથી જ્યેષ્ઠાપૂર્વક એક મહાકાય કાષ્ટ બહાર કાઢાવ્યું અને જ્યેષ્ઠાપૂર્વક ચીરવા આજ્ઞા આપી. કાષ્ટ કાઢવાની સાથેજ જળીરહેલો એક મોટો સર્પ કાષ્ટના પોલાણમાંથી બહાર નીકળ્યો અને સેવકને આજ્ઞા કરી તેને સતત નમસ્કારમહામંત્ર સંલગ્નતા શરૂ કર્યા.

સેવક મુખ નવકારસે ધરણેન્દ્ર બનાયા ।

નાગકુમારે દેવતા બહુ રિદ્ધિ પાયા.

પાર્શ્વનાથસ્વામી મહાપુરુષના દર્શનથીજ નાગમાં અભયપાણું આવી ગયું હતું એટલે અગ્નિમાં અર્ધદગ્ધ થઈ જવા છતાં પણ અશ્રાન્તિ હતીજ નહિ. ખુબ મમતા આવેલી હોવાથી પ્રભુ પાર્શ્વનાથસ્વામીના સેવકના મુખ (જગવાનની પ્રેરણાથી સેવકે નવકાર સંલગ્નતા હોતી) થી નમસ્કારમહામંત્ર સાંભળી નમસ્કારમહામંત્રમાં તન્મય બની ભુવનપતિનિકાયના ધરણેન્દ્રનામે ઈન્દ્ર થયા.

સાક્ષાત્ કરુણામૂર્તિ પાર્શ્વપ્રભુનાં દર્શન અને સમભાવ નમસ્કારમહામંત્રનું શ્રવણ થવાથી ક્રોધમૂર્તિ પણ સર્પના કષાયો શાન્ત થઈ ગયા વિઙ્હળતા વિલય પામી ગઈ સમભાવ પ્રકટ થયો અને નમસ્કારમહામંત્ર સાંભળવાની સાથેજ દેવગુરુધર્મ પ્રત્યે સદ્ભાવ ઉત્પન્ન થયો અને આયુ દોરી તુટી જવાથી ચૌસઠ પૈકીના એક ઈન્દ્રની પદવી મળી.

સર્પલલિતિ સ્વભાવેજ ખુબ ક્રોધી હોય છે. તે વળી અગ્નિમાં સળગે ત્યારે તેને ક્રોધાદ્યની પરાકાષ્ટાજ હોય. તેવા આત્માને પણ નમસ્કારમહામંત્ર શ્રવણરૂપ અમૃતનો શેક થવાથી કપાયો ખુબાઈ ગયા. સંસારદાવાગ્નિ ઠરી ગયો. મહાપ્રભાવક સ્થાનની પ્રાપ્તિ થઈ. ઇતિ

ભગવાન સુનિસુવ્રતસ્વામીના નિર્વાણ પછી બનેલી એક ઘટના.

નમસ્કારમહામંત્ર પ્રભાવથી હિંસાજીવી અધમઆત્મા સમળી પણ જૈનશામન પ્રભાવિકા રાજકુમારી સુદર્શના મહાશ્રાવિકા બની.

લક્ષ્મીથી લચી રહેલા લાટ નામના દેશમાં નર્મદા નદીના કીનારા ઉપર ઘણું પુરાણું લગ્નમ્ય નામનું નગર છે. અને તે લગ્નમ્ય નગરથી થોડા ગાળામાં મોટા વિસ્તારવાળું કોરિંટ નામનું અરણ્ય આવેલું છે. તે કોરિંટવનમાં-ઘણો પ્રાચીન અને સેંકડોગમે શાખા પ્રશાખાથી ઘેરાએલો તથા ખુબજ શોભાયમાન એક વડ હતો. તેનું કોટર પણ ઘણુંજ મોટું હતું કે જેની અંદર ઘણા પક્ષિઓ; વર્ષોથી માળા બનાવી રહેતા હતા.

તેજ વડ કોટરમાં એક સમળી રહેતી હતી તે કોઈકવાર ગર્ભિણી થઈ અને પ્રસૂતિકાળ નજીક આવતાં તેણીને, શૂલની વેદના થવા માડી. વેદનાનો વેગ એટલો બધો વધી પડ્યો કે તે બીચારી સમળીથી સહન ન થઈ શકવાથી; ચીસોપાડીને રોવા લાગી તે વેદના મટાડવાનો ઉપાય

પોતાના પતિને કહ્યો. પરંતુ જ્યાં મનુષ્યોને દયા નથી હોતી, તો પશુઓને શેની હોય? એટલે નિર્દય સમજાએ તેણીને મદદ નજ કરી. અથવા કર્મનો ઉદય થાય ત્યારે અન્યની મદદ-કામપણુ શું કરી શકે?

એત્રણદાડા નારકીના જેવી વેદનાના પરિણામે સમજીને પ્રસૂતિ થઈ અને ઇંડા મુક્યાં. હવે પ્રસવની વેદનાથી ત્રણ-ચાર દિવસની કુધાતુર સમજી ભક્ત્યની શોધ વિચારવા લાગી, બધીબાળુ દ્રષ્ટિ ફેંકી, પણ ભક્ત્યની પ્રાપ્તિ દેખાઈ નહિ.

તેટલામાંતો વર્ષાકાલ હોવાથી મુશળધાર વર્ષાદ વર્ષવા લાગ્યો. હમણાં વર્ષાદ બંધ રહેશે; અને હું માસને શોધવા જઈશ; આવા સતત ધ્યાનમાં કુધાની વીંચ વેદનામાં ૧૭ દિવસ સુધી વર્ષાદ વર્ષતોજ રહ્યો. સમજી વીંચ દિવસ સુધીની કુધાતુરની વેદનામાં લગભગ કૃશ થઈ ગઈ. શક્તિ હણાઈ ગઈ ધીરજ નાશ થઈ ગઈ અને ચારંવાર મૂંછીત થવા લાગી

લીંપપાપના કે પુણ્યના ઉદયો ભોગવવાના બાકી હોય ત્યાંસુધી આયુષ્ય તૂટતું નથી એટલે જીવતરથી કંટાળી ગયેલી સમજીને મગ્નુતો નજ આવ્યું અને વર્ષાદ બંધ થઈ ગયો. ઇંડા પણ સેવાઈને બચ્યા થઈ ગયા. હવેતો પોતાને અને બચ્યાને પોષવા ખાદ્ય લાવવું જોઈએ એમ વિચારી સમજી અશક્ત હોવા છતાં સર્વજન વાપરી આકાશમાં ઉડી.

એને એક નજીકના ગામડામાં ચાંદાળનાં પાડામાં માંમથી ખરડાએલાં હાડકાંના ઢેર પડેલા જોયા. જેની ચારે બાજુ ગીધડાં, સમળાં અને કાગડાનાં ટ્રોળા બેઠેલાં જોયાં. તેના મધ્યમાં પ્રસ્તુત સમળીએ પ્રવેશ કર્યો અને એક માંસનો લોચો ઉપાડ્યો અને બધું બળ વાપરીને આકાશમાં ઉડી.

ઉડીને પોતાના સ્થાન ઉપર જતા રસ્તામાં અશ્વાવ-
બોધે નામનું મુનિસુવ્રતસ્વામી મહારાજનું તીર્થ આપ્યું.
સમળી આકાશમાં ઉડતી જાય છે. એટલામાં એક પારધીએ
ગોખથી બાણ ફેંક્યું. તેનું નિશાન સફળ થઈ જવાથી
પારધિના આનંદનો પાર ન રહ્યો.

બાણ સમળીમાં પેડે વીંધી આરપાર થઈ ગયું.
પારધિને આનંદ થયો તેનાથી લાખો કે કોટો શુભો સમળીને
અનાનંદ=દુઃખ થયું. જગતના છવો બિચારા આજ રીતે
અનંતાકાલથી અકાલમરણે મરી રહ્યા છે. મારનારાઓને
આનંદ અને મરનારને દુઃખ બન્નેની દુર્દશા જગતમાં
હામી હાંસીને ભરી છે.

શક્ત આત્માએ અશક્તને મારીને પોતાનું કાર્ય
સાધવું આવોજ આ પાપી મંસારિ આત્માઓનો સ્વભાવ
ધડાઈ ગયો છે બીજાના દુઃખનો કોઈને ખ્યાલજ નથી.

મારનાર આત્મા બીજાને મારી નાખવા રૂપ હિંસાના
રોદ્ર પરિણામથી મહાપાપ બાધે છે. જ્યારે મરનાર આત્મા,
અકાલ મરણનું તત્કાલ લાગેલા પ્રહારનું પોતાના

ખાલખંચ્યાં કે પ્રણયીના વિયોગનું અતિ દુઃખ થવાથી, મારનાર ઉપર ક્રોધ, દ્વેષ આવવાથી રોદ્રપરિણામ- વાળો થઇને પણ મહાપાપ બાંધે છે.

એકવાર બનેલી ઘટના એક ઠેકાણે ચાલતા કાનખજુરાને વીંછીનો ભેટો થવાથી વીંછીએ પોતાનું ખાધમાની કાનખજુરાને સુખમાં પકડ્યો એટલામાં ગીરોલી આવી તેણે વીંછીને સુખમાં લીધો. ત્યાંથી આવ્યો કાગડો તેણે ગીરોલીને ઉપાડી.

હજી એકે મર્યાં નથી. ગીરોલી કાગડાના સુખમાંથી છુટવા મથે છે પણ પોતાના સુખમાં રહેલા વીંછીને છોડવા વિચારતી નથી. વીંછી ગીરોલીના સુખમાંથી છટકવા ટળવળે છે પરંતુ કાનખજુરાને જવા દેવા ભાવ નથી.

આ પ્રમાણે પોતે ન મરવું પણ બીજાને મારી નાંખવાના ભાવથી જગત્ મહાપાપ બાંધીને અનંતાકાળથી નરક અને પશુગતિ રૂપ ઘાણીમાં પીલાઈ રહ્યું છે પરંતુ પોતે દુઃખ લોગવી બીજાને સુખ આપવું આવી ભાવના જગવાન મર્વણ પ્રભુના માર્ગે સિવાય કયાંય જણાતી નથી

બસ આજ ન્યાયથી પારધિના બાણુનો ઘાત લાગવાની સાથે બીચારી સમજી માંસના લોચા સહિત જમીન ઉપર પટકાણી. તાજી વિચાએલી વીસ દહાડાની તદ્દન ભુખી અને ઉપરથી બાણુના ઘાવથી વીંધાઈ ગયેલી

સમજીની તે વખતે કેવી કંટાળ દશા હશે? વિના કેવલીપ્રભુ
કોણ જાણી શકે ?

પ્રસૂતિની વેદનાની સાથેસાથ ૨૦ દિવસની લાંઘણોથી,
સમજી તદ્દન અશક્તતો હતીજ. એટલે બાણનો પ્રહાર
લાગવાથી રાઠો ખુબો પાડવાની પણ તેનામાં તાકાત હતી
નહિ એટલે એકદમ મૂર્છા આવી ગઈ શરીરમાંથી રૂધિર
આંખમાંથી આંશુ અને મુખમાંથી લાળાઓના પ્રવાહ
નીકળવા લાગ્યા. મરણ હવે સાવ નજીક આવી ગયું હતું.

સમલી પોતે ચિકારી હતીજ તેણીએ પોતે સર્પ કાઢીડા
વગેરે જમીન ઉપર ચાલતા જીવોને અને પક્ષીના માળા
વિંખિને સંખ્યાતીત ઇંડાં અને બચ્ચાને મારીને પોતાના
પાપી પ્રાણોને પોષણ આપ્યું હતું. નાના મોટા જીવોને
બેપગમાં પકડી આકાશમાં ઉડતા અને એ જીવોના કંટાળ
પોકારો કાનમાં પડવા છતાં સમજીના પાપી ચિત્તમાં જરાએ
દયા આવી ન હતી. તે ચિત્તની કરુણ દશા આજે તો
ભલભલા નિષ્કુર હૃદયને પણ પીગળાવી નાંજે તેવી બની હતી.

જોકે ઉપર મુજબનું બધું વિધાન તદ્દન ઉધું હોવા
છતાં; વિધિની વિચારણા તદ્દન જુદીજ હોવાથી;
સમજીનું જાવિ મહા કલ્યાણકારી હોવાથી સમજી જ્યાં
પડી છે તે જગ્યાની સાવનજિકમાં ૨૦ મા તીર્થંકર દેવ
મુનિમુવતસ્વામિનો અશ્વાવખોધ પ્રાસાદ આવેલો છે.

આ બાબુ સમજીને મૂર્છા ઉતરી એટલે વેદનાનું

ભાન થતાં રડવા લાગી. જેમ જેમ સમય જતો જાય છે. તેમ તેમ વેદના વધતી જાય છે; મરણ નજીક આવતું જાય છે; ત્યાંતો કંઈલાના સમુદ્ર બે મુનિરાજો ત્યાં પધાર્યા. અને સમજીને ધાતવિન્દલ અને મરણ દશામાં પડેલી જોઈ.

અને નજીકમાં આવ્યા. અને સમજીને ઉપદેશ આપવો શરૂ કર્યો. હે જીવ ? તે' ઘણાને મારી નાંખ્યા છે. તેથી તને પણ કોઈક મારનાર મળ્યું છે. વાસ્તવિક તારાં પોતાનાં પાપજ ઉદય આવ્યાં છે. પારધિતો નિમિત્તમાત્ર છે. હજી આત્માનું કલ્યાણ જોઈતું હોય તો આ ચાંચમાં રહેલો માંસનો લોચો ફેંકી દે.

ચારે આહારના ત્યાગ કર. નજીકમાં રહેલા ભગવાન મુનિસુવત સ્વામીનું શરણ સ્વીકાર કર. આ જગતમાં આ જીવને અરિહંત સિદ્ધ મુનિ અને ધર્મ સિવાય કોઈની સહાય છેજ નહિ.

અને અમારાથી સંભળાવાતા પરમેષ્ઠિમહામંત્રને એકાગ્રચિત્તથી સમજણ અને ધ્યાન પૂર્વક સાંભળી સમજીને મુનિરાજોના શબ્દ સંભળાયા અને ખુબજ મીઠા લાગ્યા. મુનિરાજો પણ સંસારની ભયંકરતા અને ધર્મની મહાનુભાવતા સમજાવવા પૂર્વક નમસ્કારમહામંત્ર બોલતાજ રહ્યા પરમેષ્ઠિમહામંત્રનો અર્થ અને ભાવાર્થ સમજાવ્યો વીતરાગદેવ અને નિર્વિકાર ગુરૂઓનું સ્વરૂપ સમજાવ્યું.

સમજીમાં ખુબજ એકાગ્રતા આવી. તેથી વેદના તરફથી

ધ્યાન બદલાઈને પરમેષ્ઠિ મહામંત્રમાં જોડાઈ ગયું. પરમેષ્ઠિ મહામંત્ર સમજીના આત્માની સાથે તાદાત્મ્ય હાવ પામી ગયો. એજ દશામાં પ્રાણો નીકળી ગયા. અને શબ ખાલી થયું મહામુનિરાજે ઉપકારનું પરિણામ સમજી, તીર્થ જુહારવા આજ્ઞા ગયા.

સમજીનો આત્મા પરમેષ્ઠિ મહામંત્રના ધ્યાનમાં મરણ પામીને સિંહલક્રીપમાં શ્રીપુરનગરમાં ચંદ્રગુપ્ત રાજાની ચંદ્રલેખા નામે મહાપટરાણીની કુક્ષીથી સુદર્શના નામે પુત્રીપણે ઉત્પન્ન થયો.

અકારણ ઉપકારી મુનિરાજેના વચનો સમજીની કષ્ટભૂમીમાં અમૃતની વૃષ્ટિ સમાન ણની ગયાં હતાં. અને નમસ્કારમહામંત્ર રૂપ કલ્પવૃક્ષના ણીને એવાં સારા મુહૂર્તે વવાઈ ગયા હતાં કે જેનાં મૂલ અંકુર રકંઘ અને શાખા-પ્રશાખાઓ તેણીના આત્મામાં તારોતાર થઈ ગયાં હતાં.

તેજ નમસ્કાર મહામંત્રના પ્રભાવથી (હિંશકદશામાં જીવેલી અને કંઠ દશામાં મરેલી) સમજી રાજધિરાજના ઘેર જન્મ પામે છે. સાથોસાથ પિતામાતાનો સ્નેહ પણ ગાઢ બને છે પરિવાર પણ પ્રેમથી તરબોળ છે આવી સુખમય દશામાં રાજકુમારી (સમજીનો જીવ) સુદર્શના બાલ્ય વયને વટાવીને યુવતી દશાને પામેલી એકદા રાજ-સભામાં આવી પિતાના જોખામાં બેઠી છે.

આ બાબુ ભરૂચનગરીથી વહાણોમાં કરીયાણા ભરીને

રુપભદ્રનામના વ્યવહારી વેપાર માટે તેજ સિંહલદ્વીપના શ્રીપુરનગરમાં આવ્યા. અને ભેટણું લેઈ મહારાજચંદ્ર શુભતની સભામાં આવી; ભેટ મુકી; પ્રણામ કરી મહારાજ તરફથી મળેલા સન્માન પૂર્વક રાજસભામાં બેઠા.

થોડીજવારમાં શેઠને (રુપભદ્ર વ્યવહારીને) ઈંક આવી અને સર્વકાલીન અભ્યાસનાવશથી શેઠના મુખથી નમો અરિહંતાણું પડેનો ઉચ્ચાર થઈ ગયો જે સાંભળવાની સાથેજ (પરમેષ્ઠિ મહામંત્રના આદિ વાક્યને સાંભળતાંજ) રાજકુમારીને મુર્છા આવી ગઈ ક્ષણવાર અચેતન થઈ ગઈ. આવી જવાથી માતાપિતા વિગેરે સ્વજન પરિજન ઉદાસ થઈ ગયાં. પ્રધાનમંડલ પણ કિકર્તાવ્યમુઠ બની ગયું. એકાએક રાજકુમારીને શું થયું? બધાની નજર નમો અરિહંતાણું બોલનાર થેબ્દી ઉપર પડી અને ઉપચારો પણ ચાલુ રાખ્યા.

થોડીવારમાં મુર્છા વળી જવાથી કુમારી સાવધ બનીને બેઠીથઈ. અને પિતામાતા કાંઈપણ પુછવા જતાં હતાં તેટલામાં કુમારી ભરૂચનગરના શેઠને ઉદ્દેશીને પૂછવા લાગી.

મુનિમહારાજઓ શાતામાં છે? શ્રીજિનવર પ્રાસાદ સુશોભિત વ્યવસ્થામાં? ઈત્યાદિ પ્રશ્નો સાંભળી આશ્ચર્યમાં ગરકાવ બનેલો રાજા દીકરીને પૂછવા લાગ્યો દીકરી! હજી તું બાળા છે આપણું રાજભવન, આપણું નગર, આપણું દ્વીપ છોડી તું અન્યત્ર કયાંઈ ગઈ નથી તો પછી ભરૂચ-નગરમાં વસનારાઓની ચર્ચા તને કયાંથી જાણવા મળી?

તું જેના સમાચાર પૂછે છે તે તને ક્યાં મળ્યા છે? જે દેવમંદિરના સમાચાર પૂછે છે તે દેવમંદિર તેં ક્યાં જોયું છે? ઈત્યાદિ પિતાના પ્રશ્નોના જવાબમાં કુમારી સુદર્શનાએ પોતાનો ગયો સમજીનો ભવ અને બનેલી બધી ઘટના અકારણ ઉપકારી મુનિરાજોનાં તથા મુનિસુમતસ્વામી પ્રાસાદના દર્શન અને મુનિમહારાજાઓએ આપેલું નમસ્કાર-દાન તથા સંસારની સંભળાવેલી અસારતા અને પોતાનું નમસ્કારમહામંત્રમાં એકાગ્રપણું વિગેરે સંભળાવ્યાં. પોતે અધમઆત્મા હિંસકજીવ સમજી પણ પરમેષ્ઠિમહામંત્ર પ્રભાવેજ આવી શિદ્ધિ સંપત્તિ પામી છે તેમ પિતામાતા પ્રમુખ સમગ્ર સજાને સમજાવ્યું.

પછી પિતા પાસેથી ઘણું દ્રવ્ય પામીને પિતામાતાની આજ્ઞા મેળવીને પિતાએ સાથે મોકલેલા પ્રધાનપુરુષો અને બીજો પરિવાર સાથે લેઈ વહાણો ભરી ભરુચ્ચનગર આવી.

ત્યાં સહુ પ્રથમ શ્રી મુનિસુમતસ્વામીનો પ્રાસાદ પાયામાંથી આરસમય તદ્દન નવીન કરાવ્યો. અને મૂલનાયક મુનિસુમતસ્વામીને ખિરાજમાન કર્યા. પછી પણ કાયમ ત્યાંજ રહીને જાલગ્રહચારણી 'સુદર્શના કુમારી જીવજીવ ભરુચ્ચમાં રહી સાતદેવમા દ્રવ્ય વાપરી મુનિસુમતસ્વામીની અને મુનિરાજો તથા આવકોની ખુબજ લક્ષિત અને સેવા કરી ઉચ્ચામાં ઉચ્ચ શ્રાવકપણું આરાધી અનશન કરી દેવલોક ગઈ. અલ્પસંસારી સુદર્શના રાજકુમારીનો આત્મા થોડાજ કાળમાં મોક્ષમાં જશે.

ઇતિ નમસ્કારમહામંત્રની પ્રકટપ્રભાવસૂચિકા સુદર્શના
કુમારીની કથા સંપૂર્ણ.

અથ નમસ્કારમહામંત્રનાજ પ્રભાવથી
એક મરી રહેલો બેલ પણ કેવો મહાન પુરુષ થયો.

સંસારનો પ્રવાહ ગંગા અને સિંધુ જેવી મહાનદી-
ઓના પ્રવાહની માફક અનંતકાળથી ચાલુ છે અને મિથ્યા-
ત્વ-અવિરતિ-કષાય અને યોગ કારણિક કર્મના બંધનોથી
બંધાયેલો જગતના સર્વજીવો આરગતિ અને ૮૪ લાખ
યોનિમાં ભટકી રહ્યા છે જ્ઞાનના અભાવે હું કોણ છું ?
આટલુંપણ નહિ જાણવાથી સંસારનાં બંધનોથી છુટા
થવાનું નથી.

એટલે સંસારના પ્રવાહમાં બીજા જીવોની ભેગા
શ્રી જિનેશ્વરદેવોના જીવો જેમ અનંતા ભટકે છે. તેજ
પ્રમાણે સિદ્ધ થઈ ગયેલા અને થવાના મહાપુરુષો પણ
સંસારના પ્રવાહના ગપાટામાંથી બચ્યા નથી. એ ન્યાયથી
સંસારમાં અનંતો કાલ રખડીને મહારાજ રામચંદ્રનો
આત્મા, શ્રી જૈનશાસનમાં પૂજાને પામેલા આઠમા બળદેવ
ધર્મપાત્ર્યા પછી દેવ મનુષ્યના નવ ભવો પાર્શ્વને મોક્ષે ગયા છે.
તેમનો ત્રીજા ભવનો પદ્મરુચિનામે શેઠ તરીકે અવતાર ચાલુ
હતો.

એકદા પદ્મરુચિ શેઠ પોતાના ઘેરથી ગોકુલમાં જતા
હતા (જ્યાં ગાયો ભેંસો બળદ વિગેરેના સમુદાયો ધણી
સચવાતા હોય તે સ્થાનને ગોકુલ કહેવાય છે) રસ્તામાં એક

બળદ મરવાની નિયતિમાં પડેલો જોઈ શેઠ ઘોડા ઉપરથી નીચે ઉતર્યા. બેતની સાવ નજીકમાં જઈ કાન પાસે મુખ રાખી નમસ્કારમહામંત્ર સંભળાવ્યા અને બળદને ખુબ સમજાવ્યો. મંસારની અસારતા અને પરમેષ્ઠિમહામંત્રની મહત્તા ખુબજ સમજાવી દેવશુરધર્મનું રહસ્ય સમજાવ્યું બળદેવ નમસ્કાર-મહામંત્રશ્રવણમા એકાગ્રચિત્ત થઈ સાવધાનપણે મરીને તેજ નગરના રાજાનો રુપભદ્રવજ નામે પુત્ર થયો.

એકદા યોવનવયને પામેલો રાજકુમાર ફરવા નિકળેલો ફરતો ફરતો બળદના મગ્ગસ્થાને આવ્યો. સ્થાનના દેખવા માત્રથી જ કુમારને મૂર્છા આવી જાતિસ્મરણ જ્ઞાન થયું. હું પોતેજ બલદ હતો, કેઈ મહાપુરૂષે મહારાંક મારાઉપર દયાલાવી ઘોડા ઉપરથી ઉતરી મને પરમેષ્ઠિ મહામંત્ર સંભળાવ્યો છે, તે ઉપકારીને મારે શીરીતે ઓળખવો. ઇત્યાદિ વિચાર કરી તેજ મ્થાનમા જિનાલય બંધાવ્યું. અને તેની હીવાલ ઉપર ઘોડા ઉપરથી ઉતરી મરતા બળદને, નમસ્કાર-મહામંત્ર સંભળાવતી મૂર્તિ ચીતરાવી.

એકદા નવીન જિનાલય જુહારવા આવેલ પદ્મટ-ચિસેકને ' પ્રસ્તુત ચિત્ર જોવામા આવ્યું. ચિત્ર પોતાના સંગંધનું જાણી વારંવાર જોવા લાગ્યા. અને વિચારવા લાગ્યા કે, આ દેરાસર રાજકુમારે બંધાવ્યું છે. તેણે આ મારી અને બળદની હકીકત શીરીતે જાણી ?

શેઠની ચિત્ર પાસેની ઘટના કુમારના સેવકોએ જાણીને, કુમારને પહોચાડી. જે સાક્ષીને અત્યંત ખુશી થયેલો.

રુપલધ્વજ કુમાર શેઠ પાસે આવી; શેઠને પ્રણામ કરી પોતાની ગયા જન્મની હકીકત સંભળાવી શેઠની ખુબખુબ પ્રશંસા કરી; પોતાના પિતા થકી પણ શેઠ ઉપર અધિક પૂજ્ય બુદ્ધિ ધરવા લાગ્યો.

પિતાના મરણ પછી કુમાર રુપલધ્વજ રાજા થયો. રાજ્ય શેઠને આપવા ઘણાજ આશરૂ કર્યો, શેઠે નિરીહ જાવથી રાજ્ય લેવા નિરોધ કર્યો. પરંતુ કુમારને ધર્મમાં ખુબ મજબુત બનાવ્યો. કૃતજ્ઞ કુમાર શેઠ અને ધર્મ બંનેને પોતાના મહાન ઉપકારી માનતો; શ્રી જૈન ધર્મનું ઘણું આરાધન કરતો પોતાના રાજ્યમાં જૈન ધર્મને ફેલાવતો. પ્રકટ પ્રભાવ નમસ્કારમહામંત્રનો સાક્ષાત્ સ્વાનુભવ સિદ્ધ-મહિમા જગતને સમજાવતો. છેવટ સુધિ જૈનધર્મ અને પરમેષ્ઠિમહામંત્રનો પ્રભાવ પોતાના રાજ્યમાં ઘણાજ સમજાવી વિસ્તારી આરાધના પૂર્વક અવસાન પામી શેઠ અને રુપલધ્વજ રાજા છેલ્લા ભવમાં મહારાજા રામચંદ્ર અને વિદ્યાધરાધિરાજ સુગ્રીવ થયા.

બલદ જીવને પદ્મરુચિ શ્રાવકે નમસ્કારમહામંત્ર દ્વારા ઉપકાર કરેલો તે છેવટે શેઠ જીવ મહારાજા રામચંદ્ર થયા અને બલદ મરી રુપલધ્વજ રાજા અને છેલ્લા ભવમાં સુગ્રીવ રાજયજીને પણ મહારાજા રામચંદ્રના અનન્યલક્ષ્મી બન્યા હતા. ઇતિ

ઈતિ નમસ્કારમહામંત્ર પ્રભાવ સૂચક મહારાજા રામચંદ્ર અને સુગ્રીવની સંક્ષેપ કથા પૂર્ણ

અથ કંબલ અને શંખલ દેવત્વ પામનાર શેઠના
બે વાછરડાની કથા

આ જંબૂદ્વીપના આ ભરત ક્ષેત્રમાં મથુરા નામની
મહાપુરી હતી. જેમાં હનુરોની સંખ્યામાં જૈન મંદિરો હતાં.
લગભગ નાગરીનો મોટો ભાગ શ્રી વીતરાગ ધર્મ આરાધક
હતો.

તેજ નગરીમાં જિનદાસ અને સાધુદાસી નામનાં શ્રાવક
દંપતી વસતાં હતાં. બન્ને આત્માઓ શ્રાવકનાં બારવ્રતના આરા-
ધક હતાં. પરિશ્રુ પ્રમાણ પાંચમા અણુવ્રતમાં ચતુષ્પદ સર્વથા
ન રાખવાનો અભિશ્રુ હતો. છતાં એક રખારો રખાણ પાસેથી
દુધ લેવાના યોગે રુનેહ થએલો હોવાથી, અને રખારીના
ઘેર વિવાહમાં ચંદ્રવા વિગેરે જીવદયા અને શોભાનાં સાધનો
આપવાથી રખારીનો વિવાહ શોભતો થવાથી બદલામાં શેઠને
કાંઈક આપવાનો વિચાર થયો.

અને તુરતના જન્મેલા બે વાછરડાઓ લાવી શેઠ શેઠાણીને
લેટ ધર્યાં. શેઠ શેઠાણીને પાંચમા વ્રતમાં ચારપગા જાતવર
ન રાખવાં એવો નિયમ હોવાથી; વાછરડા રાખવાની ના
કહી અને તે ભરવાડ ભરવાડણને ઘણુંજ સમજાવ્યા;
પરંતુ ભરવાડ ભરવાડણ વાછરડા સુકીને ચાલતાં થયાં. શેઠ
શેઠાણીના નિયમનો કે નિષેધનો તેમણે વિચાર કર્યો જ નહિ.

ભરવાડ દંપતી (ધણી ધણિયાણી) ગયા પછી શેઠ
દંપતી વિચાર કરવા લાગ્યાં કે જો હવે આ વાછરડા પાછા

મોકલીશું' તો તે બિચારાઓને ખસી કરશે (આખલા છે તેને બલદ બનાવી નાખશે) વળી મોટા થતાં હળ અને ગાડામા જોતરશે ઇત્યાદી દુખિયા થસે આપણે પરિચ્છેડ તરીકે રાખવાની બાધા છે પરંતુ સ્વામીભાઈ તરીકે રાખવાની બાધા તો નથી માટે સ્વામીભાઈ તરીકે રાખવાથી પાંચમુન્વત ભાગશે નહિ પરંતુ બારમુન્વત આરાધાશે એમ વિચારી બન્ને વાછરડાઓને પોતાના અતિથિ તરીકે રાખ્યા.

ક્રમેકરીને વાછરડાઓ મોટા થવા લાગ્યા શેઠ દંપતી તો તદ્દન ધર્માત્મા હોવાથી લગભગ આખો દિવસ સામાયિકમા રહી પુસ્તક વાંચે છે. વાછરડાઓને પાસેજ બેસાડે છે. ભાવિ કલ્યાણવાળા આત્મા હોવાથી વાછરડા શેઠદંપતીના ધર્મના ઉદ્દગારો અને આચારો બરાબર જુવે છે.

અને જ્યારે શેઠ શેઠાણી અષ્ટમી ચતુર્દશીએ પૌષધ અને ઉપવાસ કરે છે ત્યારે વાછરડાઓ પણ શેઠઅને શેઠાણીના આચાર દેખી ઘાસ પાણી લેતા નથી. ઉપવાસ કરે છે અને પુસ્તક વંચાતું સાંભળે છે.

શંકા-શું પશુઓ પણ મનુષ્યની પેઠે ઉપવાસ કરી શકે ખરા ?

સમાધાન-જરૂર કરી શકે છે. જૈન શાસનમા પશુઓને ચોથું તથા પાંચમું ગુણગણું માનેલું છે અને ચંડકૌશિક નાગ, લવણસમુદ્રના મચ્છ તથા રૂપસેન હાથી વગેરેના તપ સહિત અનશ્વન્ના વર્ણુનો શાસ્ત્રમાં ઘણું મળે છે.

ઉપર મુજબનું વાછરડાઓનું આચરણ જોઈ શેઠ શેઠાણી ઘણાંજ આનંદ પામતા વાછરડાઓને પુત્રની પેઠે પાળે છે તેમ વાછરડાઓ પણ વય થવાથી વાછરડા મરીને વૃષભ થયા શોભે છે.

એક દિવસ જિનદાસશેઠ અને શેઠાણી કયાંઈક ઘર બહાર ગયાં હતા અને શેઠનો મિત્ર પરગામથી આવેલો ગામના પરિસરમા ભંડીરવ નામના યજ્ઞથી યાત્રા કરવા જવા સાફ આંચો અને વૃષભોને ગાડીએ જોડીને જતા વલતા ઘણાજ દોડાવી લાવીને શેઠના ઘેર બાધ્યા.

આ બે ભુવન બલદોને જીંદગીમા ધુસડું ન દેખવાથી વલી ઘણોજ માર પડવાથી શરીર ઉપર ઘણીજ નબળાઈ આવી ગઈ અને મુચ્છા ઉપર મુચ્છા આવવા લાગી

પોતાના પુત્ર તુલ્ય વાછરડાની આવી દુર્દશા જોઈ શેઠ શેઠાણીને ઘણુંજ લાગી આવ્યું વાછરડાઓની આખો માથો આશુધાગ ચાલતીજ રહી તે જોઈ શેઠ શેઠાણી પણ ગળગળા થઈ ગયા અને વાછરડાઓને ધર્મ સંભળાવવો શરૂ કર્યો. અનશન કરાવ્યું. નમસ્કાર મહામંત્ર સંભળાવવા શરૂ રાખ્યા. નમસ્કાર મહામંત્રના ધ્યાનમા તત્પર, બંને બલદો મરીને ભુવનપતિ નિકાયમા કંબળ અને સંબળ નામના દેવ થયા. અને તુરતના ઉત્પન્ન થયેલા બંનેએ આવીને ભગવાન મહાવીરદેવના ઉપસર્ગનું નિવારણ કર્યું. ઇતિ નમસ્કાર મહામંત્ર મહાત્મ્યપોષક કૃષ્ણ શબ્દ કથા પૂર્ણ

અથ નમસ્કારમહામંત્રનો તાત્કાલીક ઉપકાર
ખતાવનાર એક શાલવીની કથા.

કોઈક ગામમાં એક શાળવી વણવાના કાર્યમાં ઘણોજ હોંશિયાર હતો. સૂતર અને રેશમ બન્ને પ્રકારનાં ઘણા વસ્ત્રો વણી શકતો હતો. તેને નવોઢા જે સ્ત્રીઓ હતી તે કારીગર હતો. સાથે ઘણોજ વિલામી હતો. તેને સ્ત્રી વિના ક્ષણવાર ગમતું નહિ તેથી તે પોતાની બન્ને સ્ત્રીઓને વસ્ત્રના જે છેડે ઉભી રાખતો તાણો અને વાણો બન્નેને સરખા કરતો બન્ને બાબુના કિનારે પહોંચતો ત્યારે પોતાની સ્ત્રીના અંગતું અડપહું કરતો ક્યારેક સ્તનમર્દન કરતો ક્યારેક સુંબન કરતો તો ક્યારેક આલિંગન પણ કરી લેતો.

તેની આવી ચેટા અહુર્નિશ ચાલુજ રહેતી ઘરમાં ચોથું માણસ ન હોવાથી આ ત્રણ માણસોની પશુચેષ્ટાને કસો રોકટોક થતો નહિ. એકદા કોઈ અવધિજ્ઞાની મુનિ-રાજ ગોચરી નીકળેલા તેની ખડકીમા પેદા, શાળવીએ મુનિરાજને જોયા અને પોતાની પત્નીને સુંબન કરી મુનિરાજને પુછ્યું, કેમ તમને આવો સ્વાદ ક્યાંય જોવા મલે છે ? આવું સુખ તમે ક્યાંય જોયું છે ? તમારા જેવા વનવાસીઓને આવું સુખ સ્વપ્નામાં પણ ક્યાંથી હોય ?

મુનિરાજ અવધિજ્ઞાની હોવાથી તેનું તદ્દન અદ્ભુત બૂણી; કહેવા લાગ્યા કે હું ભદ્ર ? અતિઅદ્ભુત જીવતર બાકી છે જીવતરની છેલ્લામાં છેલ્લી ક્ષણો જીવ છે આ તારી કંદર્પચેષ્ટા તને કુગતિમાં ફાળવી દેશે આવતા જન્મનું

શંખળ લેવા માંડ ?

મુનિરાજનાં વચન સાંભળી આટલી જાધી મરણી નિકટતા જાણી સાળવી એકદમ ગલરાયો. મુનિને પુછવા લાગ્યો હવે શું કરવું મને બચાવો ? આવા તેનાં દૈન્ય વાકયો સાંભળી મુનિરાજે તેને નમસ્કારમહામંત્ર સંભલાવવા શરૂ કર્યો.

સપ્રભાવ નમસ્કારમહામંત્ર શાળવીના કાનમાં પડવાની સાથેજ આત્મા ઉત્તમ હોવાથી ચિત્તમાં એકાગ્રતા આવી ગઈ. દયાના સમુદ્ર મુનિરાજ નમસ્કારનું રહસ્ય અને દેવ શુરૂ ધર્મનું સ્વરૂપ સંભલાવવા લાગ્યા ક્ષણવારમાજ શાળવીનો આત્મા નમસ્કાર મહામંત્રના પ્રભાવથી મનુષ્ય શરીરનો ત્યાગ કરી દેવલોક આત્યો ગયો. અર્થાત્ દેવલોકમાં દેવપણે ઉત્પન્ન થયો.

આ બાબુ તેની બન્ને પત્નીઓ રોકકળ કરવા લાગી સગાંહાલા લેગા થઈ રડવા લાગ્યા. જ્યારે દેવ નમસ્કાર મહામંત્રના પ્રભાવથી શબ્દામા ઉત્પન્ન થવાની સાથે વિચાર કરવા લાગ્યો કે મેં શું પુણ્ય કર્યા હશે ? હું કયાંથી આવ્યો ? ઇત્યાદિ વિચાર કરી જ્ઞાનથી પૂર્વનું સ્થાન. શુરૂનો ઉપકાર. પરમેષ્ઠિ મહામંત્રનો પ્રભાવ. ખ્યાલમા આવ્યાં.

અને એકદમ પોતાના ઘેર આવી શુરૂને પ્રણામ કરી કુટુંબને પ્રતિજોષ કરી જધાંને નમસ્કાર મહામંત્રનો પ્રભાવ સમૂજાવીને દેવ સ્વસ્થાનમાં ગયો. પરમેષ્ઠિ મહામંત્રનો પ્રભાવ વિચારીએ તો આવા બનાવમાં પણ ખાસ નવાઈની વાત નથી. ૧૧

બીજીવલી એક નાનકડી ઘટના

શ્રી જૈનશાસનના કથા સાહિત્યમા ઘણા બધીતા આરુદ્ધ નામના એક શેઠને એક રુદ્રદત્ત નામે મામાનો દીકરો લાઈ હતો. રુદ્રદત્તે મુસાફરી માટે બે બકરા બોળે ઉથકવા સાથે લીધા બન્નેએ પહાડની મુસાફરી શરૂ કરી, આગલ જતા વિકટ માર્ગ આવ્યો એટલે પાપ કરવામા નિહર એવા રુદ્રદત્તે બન્ને બકરાને મારી નાખ મનો પેતાનો અભિપ્રાય જણાવ્યો. આરુદ્ધ દયાલુ હતો તેણે આવું પાપ નહિ કરવા ધણું સમજાવ્યો. પરંતુ આરુદ્ધના દયામય વાક્યોની કઠોર હૃદયના રુદ્રદત્ત ઉપર જરાપણ અસર ન થઈ. તેણે પેતાની પાસેનો બકરો મારી નાખ્યો.

ગાંઠસી-વેદસી મુઠસી દીપસી વિગેરે સંકેતપચ્ચખખાણુ નો ઉપદેશ આપ્યો.

તે ઉપદેશ એક મદિરાના અઠંગ વ્યસનીને ગમી ગયો. ગાંઠસીનું પચ્ચખખાણુ ધારવાનો અલિપ્ત હાથ લીધો. પરંતુ મદિરાના વ્યસનમાં તરબોળ આત્માએ વારંવાર નમસ્કારમહામંત્ર ગણવા કંદોરાની ગાંઠ છોડવી મદિરા વાપરવી. નમસ્કારનો પાઠ ગણવો કંદોરાની ગાંઠ બાંધવી. આ બધું જોઈને કુટુંબના માણસોને ઘણુંજ આશ્ચર્ય થયું.

હંમેશનો અને આખાદિવસનો ગાંઠસી પચ્ચખખાણુનો વ્યવસાય પ્રસ્તુત વ્યસનીને ગમેલો હોવાથી કંટાળો આવતો ન હતો. પરંતુ જૈનશાસનના અબ્બણ વ્યસનીના કુટુંબને કંટાળો અને કુતુહલ બન્ને ધ્રુવ થતાં હતાં. થોડા દિવસો ગયા. એક દાડો તે વ્યસનીએ રેશમનો દોરો કંદોરા તરીકે બાંધ્યો હતો. ગાંઠ સખત બેસી ગઈ હતી. મદિરાની બુખ ઘણો લાગી હતી. ગાંઠ છુટે કે મદિરા પીશ. પરંતુ મદિરાતો બુલાઈ ગઈ પણ નમસ્કારમહામંત્ર ગણવાના આહુ રહ્યા. તેમાં એકાગ્રતા આવી ગઈ. તેટલામાં એકદમ આયુષ્ય તૂટ્યું અને (હમણાં જેમ માણસોને હાર્ટફેલ થઈ જાય છે) મરણ પામીને પહેલા દેવલોકે કપર્દી નામે યજ્ઞ થયો.

કેાઈ પૂર્વાચાર્યે કહ્યું છે કે

यः पूर्व तनुवायः सुकृतकृतलवै दुष्कृतेः पूरितोपि. प्रत्याख्यान.
प्रभावादमरमृगदृशामातिथेयं प्रपदे। सेवाहेवाकशाली प्रथमजिन-

પદ્મોત્તમો સ્તીરેક્ષા-દક્ષઃ શ્રીયક્ષરાજઃ સ મવતુ ભવિતાં
વિઘ્નમર્દી કપર્દી ॥૧॥

અર્થ—પૂર્વ અવસ્થામાં પાપવ્યાપારમાં મગ્ન બનેલો શાળવી
પૂર્વજન્મના સુકૃતના લેશથી પચ્ચઞ્છાણનો ઉદય થવાથી દેવ
લોકમાં દેવાગનાઓનું આતિથ્ય=મહેમાનગતિ પામ્યો. એવો
અને શ્રીરુષભદેવસ્વામીની એવાની ટેવવાળો તથા શ્રી
શત્રુજયતીર્થની રક્ષા=રક્ષણ કરવામાં ચતુર શ્રી, કર્પદીપક્ષ
ભવિષ્યોના વિઘ્ન નાશકરનાર થાઓ.

આ દૃષ્ટાન્તથી સમજી શકાય છે કે પરમેષ્ઠિમહામંત્ર
નો કેવો સુંદર પ્રભાવ છે કે જેણે એક તદ્દન અજ્ઞાની
ગામડીઆ અજ્ઞેન કુલ્યસની છવને પણ એક મહાન-
સ્થાન પમાડી ખરેખરે આરાધક બનાવ્યો છે.

આ પ્રમાણે આ નમસ્કારમહામંત્રના ઉપકારો શ્રી
જ્ઞેન સાહિત્યમાં, હામહામ વેરાએલા પડ્યા છે. ઘણુંખરાં
કથાનકોમાં નમસ્કારમહામંત્રનો ઉપકાર=મહિમા જરૂર
ચર્ચાયો છે.

હજી પણ પરમેષ્ઠિમહામંત્રના ચમત્કારનાં ઉદાહરણો
વૃન્દાવૃત્તિ વગેરે ગ્રન્થોમાં બીલ-બીલડી, શિવકુમાર,
શ્રીમતી, બિજોરુ, દુંડિક ચોર. પિંગલ ચોર,
પ્રમુખ ઘણાં છે જે વાંચવાથી નમસ્કારમહામંત્ર પ્રત્યે સદ્-
ભાવ કે અત્યાદર વધ્યાવિના રહે નહિ. પરંતુ

પરમેષ્ઠિમહામંત્રના પ્રભાવની પુષ્ટિમાંટે હજી પણ
કેટલીક જરૂરી બાબતો લખવાની હોવાથી ઉપરના કથાનકો

અમે અહીં ટાંક્યા નથી. તે. તેતે અન્યોમાંથી વાચકોએ જરૂર જાણી લેવાં.

શ્રી જૈનગાસનના બધાં વિધાનો સર્વજનમલકજ હોવાથી આગમવાદ અને હેતુવાદ એ બન્ને સાધનોદ્વારા વસ્તુમાત્રની સિદ્ધિ કરવામાં આવે છે. કોઈકવસ્તુ કેવળ આગમવાદથીજ સિદ્ધ થાય છે. જ્યારે કોઈક વસ્તુ કેવળ યુક્તિવાદથીજ સિદ્ધ થાય છે અને કોઈકમાં બન્ને બાબતનો ટેકો હોય છે.

નમસ્કારમહામંત્ર આગમથી પણ સિદ્ધ થએલો છે યુક્તિઓ હેતુઓથી પણ બરાબર સમજાઈ શકે તેમ છે. તેથી આપણે આગમની (નમસ્કારમહામંત્ર માહાત્મ્ય પોષક) ગાથાઓ જોઈ ગયા નમસ્કારમહામંત્રના આલોક પરલોક પોષક ઉદાહરણો વિચારી ગયા હવે આપણે દલીલો પણ વિચારવી જોઈએ. શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે કે

આગમશ્રોપપત્તિશ્ચ સંપૂર્ણ દૃષ્ટિલક્ષણં ।

‘અતીન્દ્રિયાણાં અર્થાના સદ્ભાવપ્રતિપત્તયે ॥ ૧’॥

અર્થ:-અતીન્દ્રિય અર્થો એટલે સાક્ષાત્ નહિ દેખાતા પદાર્થોને સમજવા સારૂ આગમ અને દલિલો એટલે યુક્તિઓ બન્ને વસ્તુનું આલંબન વિચારવું તેજ સંપૂર્ણ દૃષ્ટિ કહેવાય છે.

શંકા-આગમ, એટલે શું ?

સમાધાન-ગણધર મહારાજઓ અને પૂર્વાચાર્યોના બનાવેલા અન્યો તે આગમ કહેવાય છે.

શ કા-પૂર્વાચાર્યોના બનાવેલા અન્યો હજારોની સંખ્યામાં છે જ્યારે આગમ તો ૪૫૫ પિપ્તાલીશજ છે તેનું કેમ ?

સમાધાન-શ્રીહરીભદ્રસૂરિ, શ્રીસિદ્ધસેનસૂરિ, શ્રીજિનભદ્રગણિસૂરિ, શ્રીઉમાસ્વાતિસૂરિ તથા ચૂણિકારો, શ્રીજિનદાસગણી, શ્રીધર્મદાસગણી, શ્રીમદદાસગણી, વિગેરે તથા શ્રીઅભયદેવસૂરિ, પ્રીતીલગુણસૂરિ, કલિકાળસર્વજ્ઞશ્રીદેવચંદ્રસૂરિ, શ્રીમલયગિરિસૂરિ, શ્રીદેવેન્દ્રસૂરિ, શ્રીધર્મદોષસૂરિ, શ્રીમુનિચંદ્રસૂરિ, શ્રીમુનિસુન્દરસૂરિ, વાદિવેતાલ-શ્રીશાન્તિસૂરિ, વાદિદેવસૂરિ, વાચકવરશ્રીયશોભિ. ઉ તથા શ્રીવિનયવિ, ઉપાધ્યાય વિગેરે આ અને આવા બીજા કેટલાક મહાપુરુષોના વચનો આગમાનુસારિ હોવાથી આગમ જેવા માનવામાં કાંઈ પણ વાધો નથી

શ કા-આગમો હતા તો પછી આવા બીજા અન્યો બનાવવાનું પ્રયોજન શું ?

સમાધાન-આગમો એટલે સૂત્રો તેનું લખાણ બહુજ ટુંકું હોય છે અને તેને બાલજીવો સમજી શકતા નથી તેથી જેમ વ્યાકરણના સૂત્રો ઉપર ટીકાઓ રચવી પડે છે, તેમજ કાવ્યના અન્યો સમજવા ટીકાઓના આધાર લેવા પડે છે. તેજ પ્રમાણે જીવિના સમુદ્ર ગણધર મહારાજાઓના મહા અર્થથી ભરેલા વાક્યો સમજવા માટે આપણા કરતા હજી

રોગુણા બુદ્ધિમાન પૂર્વાચાર્યોની ટીકાઓ અને ગ્રન્થો આપણા જેવા બાલજીવોને ઘણાજ ઉપકારી હોવાથી જરૂરી છે.

શંકા-બુદ્ધિ અને લઙ્કિધના ભંડાર ગણધર દેવોનાં મહાર્થવાક્યો સમજવાં બહુજ દુર્લભ છે આવું સ્થાને સ્થાને પણ જાણવા મલે છે તો પછી આગમો ઉપર વિવેચન લખનાર પૂર્વના ટીકાકારોનાં વાક્યો ઉપર વિશ્વાસ શી રીતે રખાય ?

સમાધાન-આજકાલ નિરાધાર સૂત્રોના અર્થ સમજવનાર આપણા ગુરૂદેવો કે પંડિત પુરૂષો ઉપર વિશ્વાસ રખાય છે. તો પછી પરંપરાએ આપણા ગુરૂદેવોના પણ ગુરૂદેવો; અને આપણા ગુરૂદેવો કરતાં પણ સેંકડો કે હજારોગુણી બુદ્ધિના નિધાન પૂર્વસૂરિવરો ઉપર વિશ્વાસ રાખવામાં વાંધો શા માટે ?

કદાપિ શંકાકાર એમ પણ દલીલ કરે કે આપણા ગુરૂદેવો આગમને અનુસરનારી સુકિતઓ પૂર્વક અર્થ સમજાવે છે. માટે આપણા ગુરૂનાં વિવેચનો અમને માન્ય છે. તેજ ન્યાયથી પૂર્વાચાર્યોએ પણ આગમાનુસારિણી સુકિતઓ પૂર્વકજ આગમર્થ સમજવા સાડું નિયુક્તિઓ ભાખ્ય. ચૂંણિઓ અને ટીકાઓ તેમજ ગ્રન્થો બનાવ્યા છે માટેજ ભવનાભીરૂ આત્માઓએ; સૂત્રની પેઠેજ પૂર્વાચાર્યોનાં વાક્યો માન્ય રાખવા જોઈએ. એટલાજ માટે મહાપુરૂષો પ્રથમ નંબરે આગમ એટલે પૂર્વપુરૂષોનાં વાક્યોને સમજવા

ભલામણ કરીને કહે છે કે પછી સુક્તિ આ બંને દ્વારા હેય-રેય-અને ઉપાદેય વસ્તુ સમજવી આનેજ સમ્યક્ત્વી આત્માનું લક્ષણ કહેલ છે.

તેથી હવે નમસ્કારમહામંત્રની મહત્તા સિદ્ધ કરવા થોડી દલીલો પણ વિચારીએ કારણ કે

જોહેતવાયપક્ષમિ હેતુઓ । આગમમ્મિ આગમિઓ ॥

સોસમયપન્નવઓ સિદ્ધાન્તવિરોધગો અત્તો ॥૧॥

અર્થ:-જે વસ્તુ આગમોથીજ સિદ્ધ છે સુક્તિવાદ કામ લાગતોજ નથી તે જગ્યાએ (એટલે) તે વસ્તુ સમજવા માટે આગમથીજ સમજાવવા પ્રયાસ કરવો જોઈએ ત્યાં સુક્તિ લગાડવી બ્યાજબી નથી.

તથા જે જગ્યાએ સુક્તિઓથી=દલીલોથી પક્ષ-હેતુ દૃષ્ટાન્તથી વસ્તુ સમજાવી શકાતી હોય ત્યાં એકલા આગમનોજ આધાર ન રાખતાં દલીલો પણ લગાવી શ્રોતાઓના ચિત્તમાં ભગવાન જિનેશ્વરદેવનાં વચનો ઠસાવવા જોઈએ.

તેજ ગીતાર્થ પુરૂષો ભગવાન વીતરાગના આગમવચનો બીજાઓને સમજાવવા યોગ્ય છે. તેજ ગીતાર્થ મહાપુરૂષ ઇન્દ્રો બનાવી શકે અને વ્યાખ્યાન વાંચી શકે છે.

આથી વિપરીત એટલે હેતુવાદ તથા અગમવાદના અનુભવ; કઈ જગ્યાએ હેતુવાદનો ઉપયોગ કરવો; અને કઈ જગ્યાએ આગમવાદનો ઉપયોગ કરવો; આવું જે ન સમજતો

હોય; તે માણસ ગ્રન્થ બનાવે; અથવા બ્યાખ્યાન વાંચે; તો તે મનુષ્યને સિધ્ધાન્તનો વિરાધક બતાવ્યો છે.

પ્રશ્ન-આગમવાદ કેને કહેવાય ?

ઉત્તર-નિગોદાદિનાં સ્વરૂપો આગમવાદ કહેવાય છે તેમાં જણુબુદ્ધિ છે કે

એક અંગુલમાં અસંખ્યાતા આકાશ પ્રદેશો હોય છે. એકેક આકાશ પ્રદેશ ઉપર; સૂક્ષ્મ નિગોદના ગોળા અસંખ્યાતા હોય છે. એક ગોળામાં નિગોદો અસંખ્યાતીઓ હોય છે એક નિગોદમાં છવો અનંતાનંત હોય છે. બુદ્ધિઓ તેની ગાથા પદ્યંતં અસંખઅંસા દદ્ધઅંસમસંખયાગોલા ।

ગોલે અસંખનિગોઓ સોઽનંતજિઓ જિઓ અસંખપણ્સો ॥૨॥

અર્થ ઉપર પ્રમાણે સમજી લેવાનો છે આ વર્ણન કેવલીભગવાને જ્ઞાનથી બોધનજ કર્યું છે. કેવલી ભગવંતો રાગદ્વેષ અજ્ઞાનતાના અભાવવાલા હોવાથી અસત્યવાદી હોય નહિ. માટે ઉપરનાં નિગોદાદિનાં સ્વરૂપો વીતરાગ અને સર્વજ્ઞ પુરૂષોએ જ્ઞાન વડે જાણીને કહેલાં હોવાથી તદ્દન સાચાં છે તેમાં શંકા કરવા જરૂર નથી.

પ્રશ્ન-હેતુવાદ કેને કહેવાય ? ઉત્તર-જેમાં આગમ પ્રમાણ સાથે અનુમાનાદિક પ્રમાણોથી પણ દીવા જેવું સમજી શકાય તે.

પ્રશ્ન-કંદમૂલમાં અનંતા છવો કેવી રીતે હોઈ શકે ? તે દલીલથી સમજાવો.

ઉત્તર-આગમ પ્રમાણુતો ચોખ્ખું ફરમાવે છે કે
 “ જેસિઅર્જંતાણં તણુણ્ણા સાહારણાતેઽ ”

અર્થ જે અનંતા જીવોનું એક શરીર તે સાધારણ
 વનસ્પતી કહેવાય છે. સાધારણ વનસ્પતિ કહો કે; અનંત-
 કાય કહો; બન્તે પર્યાય નામો છે એકજ શરીરમાં અનંતા
 જીવો એકજ સાથે જન્મે છે અને સાથેજ શ્વાસ આહાર
 આદિ લે છે તદ્દન અલ્પ આશુધ્ય લોગવી મરે છે વળી
 જન્મે છે.

પ્રશ્ન-એકજ શરીરમાં અનંતા જીવો રહે અને આપણે
 દેખી શકીએ નહિ આ કેમ બની શકે ?

ઉત્તર-અજ્ઞે વનસ્પતિ અને ખનિજ પદાર્થોની એક દવા
 બને છે તેની તલતલ જેવડી તથા ખસખસના દાણા જેવડી
 ગોળી બને છે આ ગોળીઓ પૈકીની એક ગોળીમાં ઉપરની
 અજ્ઞ ચીજો જેમ રહેલી માનવી પડે છે એજ પ્રમાણે
 એક શરીરમાં અનંતા જીવો રહે છે તે સર્વજ્ઞ ભગવાનો
 એ. જ્ઞાનથી ભેદને કહેલું હોવાથી, સાચું માનવા યોગ્યજ છે.

પ્રશ્ન-એક મુદૂર્તમાં ૧,૬૭,૭૭,૨૧૬ એક કોડ
 સડસડ લાખ સત્યોતેર હજાર બસોને સોલ અવલિકા
 બતાવવામાં આવી છે આ વાત દલીલથી સમજાય એવું
 કહી શકો છો ?

ઉત્તર-અહીંથી અમેરિકા પાંચહજાર માઇલ
 છે. તેના દંડ કરીએ તો ૫૦ લાખ દંડ થાય છે.
 તેના હાથ કરીએ તો બે કોડ હાથ થાય છે. તેના

યવ કરીએ તો ત્રણ અબજ ને ચોરાશી કોડ યવ થાય છે તેની યૂકા કરીએ ત્રીશ અબજને બોહોતેર કોડ થાય છે. હવે અમેરિકામાં બોહોતેર શબ્દ રેડીયાયંત્રની સહાયથી બેજ મીનીટમાં અહીં પાંચ હજાર માઈલ આવી જાય છે પ્રત્યુત રેડીયા મારફતે આવતા શબ્દો જ્યાંથી રવાના થાય છે. તે વચલા પછુ બધા આકાશ વિભાગોને સ્પર્શિનેજ આવે છે. વચલા બધાજ આકાશ વિભાગોને સ્પર્શતાં બેજ મિનિટ થાય છે. ઉપરના યુકાત્ર પ્રમાણુ આકાશ વિભાગો ત્રીશ અબજ ને બહોતેર કરોડ થયા. એક મિનિટમાં એક શબ્દ રેડીયાની સહાયથી પંદર અબજ અને છત્રીશ કોડ યુકા વિભાગ ચાલ્યો. આ પ્રમાણુ દરેક યૂકા વિભાગ પ્રમાણુના ટાઈમ વિભાગ વિચારાયતો એક મિનિટનો પંદર અબજ અને છત્રીશકોડગો લાગ આપણે સમજી શકીએ છીએ.

આજ પ્રમાણુ યૂકાના આઠમા ભાગની લીક્ષા અને લીક્ષાથી પછુ ઝીણા ભાગો વિચારી શકાય તેવું છે. તેનાથી પછુ આકાશ પ્રદેશ ઘણાજ બારીક છે. શબ્દો બધા સમ-શ્રેણીના બધાએ આકાશ વિભાગોને સ્પર્શિનેજ આવે છે. અમેરીકા અને આપણી વચ્ચે અસંખ્યાતા આકાશ પ્રદેશ છે. જેટલા આકાશ પ્રદેશ તેટલા એક મિનિટના સમય માનવામાં યુક્તિથી સમજાઈ શકે તેવું છે.

આવી આગમ અને યુક્તિઓથી સમજવાની શાસ્ત્રોમાં

ઘણી વાતો છે, અને તેને બુદ્ધિમાન પુરૂષો વિચારે તો
બરાબર મમજી શકાય તેવી છે.

માટે હવે યુક્તિઓદ્ધારા પથપરમેષ્ઠિ મહામત્રતુ'
મહાત્મ્ય આપણે વિચારીએ. જગતમા ધર્મો ઘણા હતા,
હમણાં પણ ઘણા છે અને સદાકાલ અનેક ધર્મો રહેવાના
છે. દરેક ધર્મને માનનાગ મનુષ્યો પોતપોતાના ધર્મપ્રરુપક
પુરૂષોના વિધાન અનુસાર ધર્મતુ' આચરણ કરે છે. મોટા
લાગના મનુષ્યો બાપદાદાના ધર્મને જ વલગી રહ્યા હોય
છે. ગતાનુગતિક્રિતા સ્વભાવને અનુસરી લગલગ આપુ'
જગત પરમાર્થ મમજતુ નથી.

છતાં એટલું ચોક્કસ છે કે, દુનિયાને આચરણ પ્રત્યે
સદ્ભાવ હોવાથી અનાચારનો વિરોધ જરૂર છે જ અને તે
જ કારણથી કોઈને કહેવું પડ્યું છે કે,

કામક્રોધ મદ લોભક્રી, જબલગ ઘટમાં ખાણ;
તબલગ પંડિત મૂર્ખહી, સખહી એક સમાન.

ન્યા સુધી માણુમમાં કામવિકાર-ક્રોધ, માન, માયા
અને લોભ જીવતા અને જગતા એકા હોય, તે માણુમ
ગમે તેટલું લણેલો હોય તોપણ વાસ્તવિક રીતે વિચારાય
તો ચલણ જ ગણાય. કારણ કે જ્ઞાન એ આત્માનો ગુણ
છે અને જ્ઞાનદ્વારા આત્માને લાલ જ થવો જોઈએ, એના
બદલે/આત્માને નુકશાન થાય તો તે જ્ઞાન કેમ કહી
શકાય? કહ્યું છે કે,

તદર્ધાત્ શ્રુતંયેન નૈવાત્મા નરકે પતેન્ ।

દ્વેશાય સમ્પલ્લં શેષ સર્વમેવ વિદ્મ્વના ॥ ૧ ॥

અર્થ:-લણેલું જ્ઞાન તે જ કહેવાય કે, જેના વડે આત્મા નરકાદિ કુગતિઓમાં આલ્યો ન જાય. બાકી બધું લણતર આત્માને ક્લેશ અને વિડબના પૂરતું જ ગણાય.

એટલે મંસારમાં-મનુષ્યપણામાં પણ જ્ઞાનથી જ મનુષ્ય પૂજ્ય છે. રાજા-મહારાજાઓના અધિકારીઓ, ધનવાન વેપારીઓના મુનિઓ, જ્ઞાતિના આગેવાનો બુદ્ધિબદ્ધથી જ મોટાઇ મેલવે છે. કહ્યું છે કે,

સાત વેંતના સર્વજન, કિંમત અકલ તુલ્ય;
સરખા કાગલ હુંડીના, આંકે પ્રમાણે મૂલ્ય.

બુદ્ધિ એ આત્માનો જ ગુણ છે. માત્ર આત્મ જન્મમાં પણ આત્મા, જ્ઞાનની સહાયથી જ મહાન દેખાય છે, તો પછી અન્તરદષ્ટિથી જ્ઞાનગુણ આત્મામાં પ્રવેશ કરે તો આત્મા લવોલવ જ્યાં જાય ત્યાં કેમ ન પૂજ્ય ! કહ્યું છે કે, વિદ્વાન્ સર્વત્ર પ્રજ્યતે. વિદ્વાન્ બીજું કોણ ? વિદ્વાન આત્મા જ છે. હવવિનાતું વિદ્વાનતું મડદું તો બાળીજ નખાય છે. મડદાની પૂજા પણ તેમાં રહીને ગએલા આત્માના પ્રભાવથી જ થાય છે. માટે જ્ઞાની આત્મા પ્રતિદિવસ જ્ઞાનના વિરોધિ-કામ, ક્રોધ, મદ અને લોભને વધારે નહિ પણ ઘટાડે, તોજ તેને મળેલા જ્ઞાનની મોટાઇ ગણાય.

આ જગતના છવોને અનંતીવાર મનુષ્યપણું મલવા છતાં અને જગતના પૂજ્યપણાનાં સ્થાનો સાંપડવા છતાં રાત્રી-પ્રુદ્ધિશાળીની ખ્યાતિઓ મેળવવા છતાં-કામ, ક્રોધ, મદ અને લોભને ઘટાડવા તગ્ધ લક્ષ થવું જરૂરી હોવા છતાં તે લક્ષ તે કામાદિ શત્રુઓને વધારવામાં જ વપરાય છે, અને વાપરવાના જ પ્રયાસો થયા કરે છે.

જેમ થોડે થોડે કાળજી વધવાથી-ધન વધતાં પણ વાર લાગતી નથી. તેવડ ત્રીજો ભાઈ કહેવાય છે. એ ન્યાયે ગુણ પણ થોડે થોડે વધતાં ગુણની વૃદ્ધિ થઈ બધાજ ગુણોની સંપૂર્ણતા પ્રગટ થાય છે.

શંકા:-આ છવને અનંતીવાર ગુણો મલવા છતાં પાછા કેમ ચાલ્યા જતા હશે અને ક્યારેક થોડા દોષો ઓછા થાય છે તે પાછા ફર આત્મામાં આવી જાય છે તેનું કારણ શું?

સમાધાન:-કારણ, ચોખ્ખુ દીવા જેવું સમન્વય એવું દેખાય છે. જુઓ, જ્યાં જેની નાત-જાત કે મગાં-બંડાણાં ઘણાં હોય, ત્યાં તેનું જોર ઘણું હોય, તે સ્વાભાવિક છે. જ્યાં મુસલમાનોનાં હજાર, બે હજાર ઘર હોય ત્યાં દશ-વીશ હિંદુઓનાં ઘર હોય તે પણ ન હોય એવાંજ લાગે. તેને વહેલા-મોડાં તે ગામ છોડવું પડે કે વટલાઈને મુસલમાન થવું પડે, તે જ પ્રમાણે અનંતા-દાસથી આત્મામાં અનંતા દોષોની ખાણો ભરેલી છે, તેમાં કોઈકવાર મનુષ્યનો જન્મ મળતા પાંચ-પચીસ ગુણો આવી

જાય પરંતુ કામ, ક્રોધ, મદ અને લોભાદિ-દુર્ગુણોથી ઠાંસીને ભરેલા આત્મનગરમાં કોઈકવાર હિંદુ જેવા ગરીબડા બે, પાંચ દશ ગુણો આવે તો પણ કોડો-અળનેની સંખ્યાવાલા અવગુણો-રૂપ મુસલમાનોથી ભરેલા-પાકીસ્તાનરૂપ આત્મામાં શી રીતે ટકી શકે ?

શંકા:-તો પછી જ્યારે ત્યારે આવશે તે પણ થોડા જ ગુણો આવશે અને તે અનંતા દોષોની હાજરીમાં જ આવશે અને ઉપરના વર્ણન મુજબ હારી ને ખીચાઈને ભાગી જશે તો કોઈ કાલે પણ ગુણોનું જોર વધશે જ નહિ અને દોષો ઓછા થશે જ નહિ, તો પછી આત્મા યોતાની અનંતગુણસંપત્તિ કેમ પામી શકશે ?

સમાધાન:-જમ; એજ પ્રમાણે જીવના અનંતાદેગ નકામા ગયા છે. થોડા ગુણો આવ્યા અને ઘણા દોષોએ તેમને હગવીને નસાડી મુક્યા, અને બિચારા અજ્ઞાની આત્માએ ગુણોનો પક્ષ ન કરતાં દોષોનો પક્ષ આડુ રાખ્યો. એટલે ગુણોની ક્યારે પણ જીત ન જ થતાં હાર થઈ છે. વાત પણ સાચી જ છે કે, જેનો વકીલ ખલવાન હોય તેને જ જિત મલે છે. હવે જો અનંતા અવગુણોની હાજરીમાં પણ થોડા ગુણો આવે અને આત્માગમ જાગૃત થઈ જાય. અવગુણોની વકીલાત ખંધ કરીને ગુણોનો પક્ષપાત વધારે, દોષનો વિરોધ અને ગુણની મિત્રતા પ્રારંભાય તો જલ્દે દોષોની અનંતતા હોય તો પણ તેમની હાર થવાથી તેમની નબળાઈ શરૂ થતાં તેઓ સ્થાન છોડી રવાના થવા માડશે અને,

ચોતાની મેળે જ દોષો આત્મનગરમાંથી નીકળવા માંડતાં, દોષો સર્વથા નિરવાસિત થઈ જતાં ગુણો આવીને વસવા લાગશે, - અને ક્રમે કરીને ગુણોથી આત્મા સંપૂર્ણ થઈ જશે. આત્માને જેમ જેમ કાલ જતો જશે તેમ તેમ ગુણનો પક્ષપાત અને દોષ વિરોધની માત્રા વધી જતાં સર્વથા દોષરહિત અને ગુણ સંપૂર્ણ થઈ જશે, એ તદ્દન શંકા વિનાની વાત છે.

એટલે શ્રી જૈનશાસનમાં અને ખીજા દર્શનોમાં ગુણનો આદર સમાન હોવા છતાં સમજણનો ઘણોજ તફાવત છે એટલે જ ગુણનો આદર હોવા છતાં ઈતર દર્શનોમાં ગુણો આવતા નથી અને આત્મા સંપૂર્ણ, ધનતો નથી અને સંપૂર્ણતાના અભાવે જીવ મોક્ષ મેળવી શકતો નથી.

શંકા:-જો ઈતરદર્શનોમાં જૈનદર્શનના જેવો જ ગુણાનુરાગ કે ગુણાદર હોય તો પછી ગુણોની વૃદ્ધિ થવામાં હરકત શું ?

સમાધાન:-એકલો ગુણાનુરાગ નકમો છે. સાથો-સાથ ગુણોની ઓળખાણ પણ હોવી જોઈએ. ગુણોની ઓળખાણ ન હોય અને એકલો ગુણાનુરાગ હોય તો ફાયદો તો નથી થતો પણ નુકશાન ચોક્કસ થાય છે. જેમ આંદી ઉપરના રાગવાલો આંદીના ફક્ત ચકચકાટને જ ઓળખતો હોવાથી આંદીના ગુણને ન જાણવાથી આંદીની જગ્યાએ છીપને પણ આંદી માનીને અહણ કરતાં વાર લગાડતો નથી, તેમ ગુણની ઓળખાણ વગરનો મનુષ્ય ખોટા

ગુણાનુરાગથી કોઈકવાર સાચા ગુણીનો ત્યાગ કરીને ગુણ-
લાસને પણ આદરી બેસે છે.

શંકા:-એમ કેમ કહો છો, જેનો સિવાયના ઇતર-
દર્શનકારો પણ અહિંસા, સત્ય, અસ્તેય, બ્રહ્મચર્ય અને
અપરિગ્રહ આ પાંચ ધર્મોને ચોકસુ માને છે.

સમાધાન:-અહિંસાદિ પાંચને શ્રી વીતરાગ શાસ-
નમાં પ્રથમ નંબરે સ્થાન અપાયું છે. નીતિ અને ધર્મ
બંનેને આ પાંચ વસ્તુની અનિવાર્ય જરૂર છે, માટે જ
ઇતરદર્શનકારોએ પણ આ પાંચ મહાધર્મોને-વચનથી
સ્વીકાર્યા છે પરંતુ આચરણમાં અહિંસાદિ પાંચને સ્પર્શ
માત્રથી પણ આચર્યા નથી.

જુઓ, ઇતરદર્શનપ્રરુપકોએ અહિંસાને સારી
માનવા છતાં, અહિંસાપરમોધર્મ સ્થાને સ્થાને લખવા છતાં
તેનાથી વિપરીત ઘણું લખાયું દેખાય છે. જુઓ, રાજા-
ઓને શીકાર કરવાથી પાપ ન લાગે પરંતુ ધર્મ થાય છે,
હિંસક પ્રાણીઓ, સર્પાદિનો નાશ કરે એમાં અધર્મ નથી,
સિંહ અને વાઘ જેવા પશુઓનો નાશ કરવો-કરાવવો તે
અધર્મ નથી, ખીલાડાં વિગેરે પ્રાણીઓ પોતાની પ્રાણવૃત્તિ
માટે અન્ય જીવોનું લક્ષણ કરે તેથી તે જીવોને પાપ
લાગતું નથી; આવાં આવાં હિંસાને જ સમર્થન આપનારા
વચનો સ્થાને સ્થાને જોવાતાં હોવાથી તેના પાંચનાર
મનુષ્યોમાં અહિંસાની વૃત્તિ ઉત્પન્ન થતી નથી અને

હિંમ્મની વૃત્તિ ચાલુ રહે છે; એટલે અહિંસાને માત્ર વચનથી માની છે, પરંતુ આચરણથી નહિ.

તેમજ બ્રહ્મચર્યનાં વખાણો કરવા છતાં આપત્તિકાળે રાજની રાણીઓને પણ પોતાનું રાજ્ય ટકાવી રાખવા ઋષિ મુનિઓને સેવવા વિગેરેની વાતો લખવી પડી છે તથા પદ્મસુ આપત્તુ નારીગાં પતિરમ્યો વિધીયતે-પાંચ કારણે સ્ત્રીઓ ખીજે પુરુષ પણ કરી શકે, આવું પણ લખાણ લખાઈ ગયું છે, વિશ્વામિત્ર અને પારામર જેવા સ્ત્રીઓ દેખીને બ્રહ્મ થઈ ગયા છતાં તેમનું મુનિપણું માન્ય રખાયું છે, તથા વશિષ્ઠ અને ગૌતમ જેવા જીવ્યા ત્યાં મુધી સ્ત્રીઓવાળા રહ્યા છતાં તેમને મહર્ષિ તરીકે માન્ય રાખ્યા છે તથા ગૃહસ્થાશ્રમી મનુષ્યો પોતાની પત્ની સાથે મૈથુન મેવે તેમાં પાપ લાગતું જ નથી, તથા ઋતુધર્મને પામેલી પુત્રીને, નહિ પરણાવનાર પિતાને-પગલે પગલે મહાપાપી વર્ણવ્યો છે તથા કન્યાદાનને-મહાદાન કીધેલું છે. ઇતરદર્શનકારોનાં આવાં બધાં વિધાનો બ્રહ્મચર્યનાં પોષક જરા પણ નથી પરંતુ નાશક ચોક્કસ છે.

એવીજ રીતે સત્યનું સમર્થન કરતાં ઇતરદર્શનકારોએ પોતેજ એટલાં બધાં અસત્ય લખ્યાં છે, કે વાંચનારને માંભલતાં-વાંચતાં આશ્ચર્ય થયા વિના રહેજ નહિ. આ જ પ્રમાણે અચૌર્ય અને અપરિશ્રદ્ધની વાતો પણ વાંચણીના પુત્રને પરણાવવા જેવીજ લખાઈ ગઈ છે.

એટલે ગુણની સમજણ વિનાનો ગુણાનુસંગ તે લાલ-

દાયક નથી પરંતુ લાભનો નાગ કરનાર છે, એમ માન્યા વિના ચાલતું નથી.

શંકા:—ગુણની સમજણ લલે ન હોય તોપણ ગુણાનુગમ હોય તો શું જોડું છે ? અમે ક્યાં દોષોના શગનો પક્ષપાત કરીએ છીએ ?

સમાધાન:—ગુણાનુગમ વસ્તુ ઘણી મારી ચીજ હોવા છતાં. ગુણની ઓળખાણ ન હોવાથી લાલ ખીલકુલ થાય નહિ પણ દોષ પ્રગટ થાય છે. જુઓ, ઔષધના શગવાળો મનુષ્ય ઔષધની ઓળખાણ વિના ઔષધ ખાય તો વખતે મરી પણ જાય. વેપાર કરવામાં દુશીયાર પણ તેજ-મંદીનું ધ્યાન રાખે જ નહિ તો ચોકસ મૂળ મુડિ શુભાવીને લીખ માગતો થાય. ઉદાગતા ગુણ ઘણાજ મારો હોવા છતાં આવક-જવકની ખબરજ ન રાખે તો ઉદાગતા તો જાય પરંતુ ભેગી આણરૂ પણ જાય.

એટલે સમજણ વિનાનો ગુણાનુગમ પીત્તધમાં સેનાનું, છીપ અને જસતમાં ચાંદીનું અને કાચમાં હીરાનું ભાન કરાવી નાખતો હોવાથી લલે ગુણાનુગમ સારો કહેવાયો હોય છતાં નળલો જ નિવડે છે.

શંકા:—આતો બધી સંમારની વાતો છે. અમે તો દેવ, ગુરુ, ધર્મમા ગુણાનુગમ માનવાનું કહીએ છીએ એમા શું વાધો છે ?

સમાધાન-મોટો વાધો જ એમાં છે; છળરડો જ એમાં વળે છે, દેવ, ગુરૂ અને ધર્મના નામે જ જગતભરમાં મોટાં ગાળડા પડ્યાં છે.

જુઓ, દુનિયાની કહેવતો, બ્રાપ એવાં બેટા, મા એવી દીકરી, રાજા તેવી પ્રજા, એ જ પ્રમાણે દેવ તેવા ભક્તો, આ આખાએ જગતમાં કુદેવ, કુશુરુ, અને કુધર્મોએ આત્માઓનું જેટલું બગાડ્યું છે, તેટલું માથાના કાપનાર શત્રુઓએ બગાડ્યું નથી.

કારણ કે, અનંતા કાલે એકવાર મનુષ્ય જન્મ મળે છે. તે પણ કુદેવ, કુશુરુઓના પ્રપંચોદ્ધાર મહાપાપાચરણો આચરવાથી નકામો બને છે, અને ફેર પાછો આત્મા ચોરાશીના ફેરા કરવા આત્યો બાય છે. જુઓ, કોઈ કવિ-રાજ કહે છે કે,

કાંતો ગુરૂબાવળીઆ મળીયો. કાંતો જીવ તું પાપી
ધર્મ પ્રયાસ અનંતા કીધા, પણ કર્મબલ નવી કાપી.

તેથી મનુષ્યજન્માદિ સુગામગ્રીઓ મલગા છતાં, ગુણાનુરાગ આવવા છતાં ગુણ ઓળખવા પ્રયામ ન થવાથી બ્રહ્મા, વિષ્ણુ, મહેશ્વર-જેવા કંચન-કોમિનીના ભજનારા હંતા.

હિંસા-જીઠ-ચોરી-મૈથુન-પરિગ્રહ-ચુર્લુ અને શ્રાપ જેવા ભયંકર દોષોમાં તરબોળ બનેલા કુદેવોને દેવ તરીકે માની લેવા પડ્યા છે અને કંચન-કોમિનીના લાગી હિંસા,

મુઠ-ચોરી-મૈથુન-પરિવ્રજ-યુધ્ધ-શ્રાપ-રાગદ્વેષ-અજ્ઞાનતા-
ના ત્યાગી, શત્રુ-મિત્ર પર સમચિત્તવૃત્તિવાળા, જગતના
પ્રાણીમાત્રના અકારણ બંધુ જેવા, હિતાહિતની માત્રી
મમજાણુ બતાવનારા, સ્વયં સત્ય આચરણુ આચર્યા પછી
જ આખા જગતને સાચું સમજાવનારા, લોકાલોક અને
જીવાજીવને જાણનારા, સર્વદોષથી મુક્ત અને બધાજ
ગુણોની ખાણુ એવા શ્રી વીતરાગદેવોને છોડી દીધા છે.

એટલું જ નહિ પરંતુ ઉપદેશકત કહેવોનાં વખાણુ
અને મુદ્દેવોની નિન્દા પણ ચોક્કસ થઈ જાય છે. કુદ્દેવોની
પ્રશંસા સાંભળી આનંદ થવા સાથે ભગવાન વીતરાગની
પ્રશંસામાં ભારોભાર દ્વેષ પણ આવી જાય છે; એટલે
અદિ સ્તા પરમો ધર્મઃ સૂત્રમાં જેટલી પોલ છે તેટલી જ
પોલ પણ ગુણાનુરાગમાં રહેલી છે.

એ જ પ્રમાણે ગુરુઓમાં પણ ગુણની ઓળખાણના
અભાવે ગુણાનુરાગ, મિથ્યાત્વની પુષ્ટિ કરનારો બને છે.
જુઓ, ગુણની ઓળખાણના જ અભાવે ગૌતમસ્વામી,
મુદ્ધર્માસ્વામી, જંબૂસ્વામી, શાલીભદ્ર, ધન્નાજી,
સ્થૂલભદ્રજી, મેઘકુમાર, ખંધકમુનિ, ઢંઢણમુનિ
આદિ મહાપિઓની કથાઓ વાંચતાં જરાપણુ આનંદ થતો
નથી પરંતુ વિશ્વામિત્ર, પારાસર, દ્વૈપાયન, વશિષ્ઠ,
અગસ્ત્ય, અત્રી, ગૌતમ, વાલ્મીકિ, ગણપતિ, કાર્તિક-
સ્વામી વિગેરેની વાતો સાંભળવામાં ઘણો જ રસ પડે છે,
કારણ કે,

પુરી એક અંધેરી ને ગાંડુરાળ,
ટકે શેર ભાજી ટકે શેર ખાળ.

નગરી છે અંધેરી અને રાજા છે ગાંડો, એટલે
ભાજીને ખાળાં સરખાં હોવાં જોઈએ, એ જ ન્યાયથી
કંચન-કામિનીવાલા અને કાચા અને અણગલ જળમાં સ્નાન
કરનારા, વનસ્પતિઓનું છેદન-લેદન કરનારા, કંઠ-મૂળ
ખાનારા એવા કુગુરુઓને ગુરુ માન્યા અને ઘરબાર,
પત્ની, પરિવાર, ધન-દોલત, રાજ્ય-અધિકારને વમન તથા
વિષ્ટાની માફક ત્યાગ કરી તદ્દન અકિંચન ભાવ આદરી
સર્વકાલ શરીરમાં નિષ્પૃહ રહી, આહાર-વસ્ત્રનો પણ મમત્વ
ત્યાગી, માધુકરી વૃત્તિમાં જીવન જીવનારા મુગુરુઓને ઓળખ્યા
જ નહિ, તેમ જ અર્જુન કારણ ગુણની ઓળખાણનો અભાવ છે.

શંકા:-ખનવા યોગ્ય છે, કે દેવ-ગુરુમાં કદાપિ સંપૂર્ણતા ન પણ હોય, તો પણ ધર્મનું વર્ણન બરાબર હોય
તો જગતને લાલ થવામાં વાધો ક્યાં દેખાય છે ?

पंचैतानि पवित्राणि सर्वेषां धर्मचारिणां ।

अहिंसा सत्यमस्तेय ब्रह्मचर्यमसंगता

અહિંસા, સત્ય, અચૈર્ય, બ્રહ્મચર્ય અને અસંગતા
[સર્વસ્વત્યાગ] સર્વ દર્શનકારોને સન્મી રીતિએ માન્ય
છે એટલે ધર્મની આરાધનાનો લાભ બધાઓને સરખો
મલવામાં વાધો ક્યાં ?

સમાધાન:-દેવોએ ધર્મનું વર્ણન કર્યું પણ પોતે
આચરણમાં મુક્યું નહિ, ગુરુઓએ ધર્મને વાંચી સંભળાવ્યું

પણ પોતે આદર્યો નહિ, તેથી ભકત લોકોમાં ધર્મની અસર થઈ નથી અને થવાની પણ નથી, કાળુ કે મહા-જનો ચેતનગત સપન્થા મોટા માણસોનું આચરણ જોઈને ભકત મનુષ્યો અનુકરણ કરે છે. જીઓ, બ્રહ્મા, વિષ્ણુ, મહેશ્વરે, અહિમા, સત્ય, અસ્તેય, બ્રહ્મચર્ય, અમંગતાની વાતો જણાવી છતાં તેમણે હિંસા, જીઠ, ચોરી, મૈથુન, પરિગ્રહનો ત્યાગ કર્યો જ નથી. તેજ પ્રમાણે ગુરુઓ-ઋષિ-મુનિઓએ શ્રાપો આખ્યાના દાખલા પણ ઘણા મલે છે. શ્રાપ દેવાથી હિંસા લાગે છે, જીઠ બોલાય છે. સ્ત્રીઓ [પરત્રીઓ] સેવવાથી, ચોરી, મૈથુન, પરિગ્રહ એ ત્રણે દોષો લાગે છે, માટે ઉપરના ધર્માચરણની વાતની જરા પણ અસર થઈ નથી

જ્યારે શ્રી જૈનધર્મના પ્રરૂપક શ્રી તીર્થંકર દેવો પોતે સંપૂર્ણ આચરણવાળા હતા. આત્માની ભવાલિનંદી અને પુદ્ગલાનંદી એ બે ભયંકર અપદશાઓનો ત્યાગ કરી સંપૂર્ણ આત્માનંદપણાને અનુભવીને સહજાનંદપણાને પામેલા હતા. શબ્દ, રૂપ, રસ, ગન્ધ અને સ્પર્શના તમામ વિકારોનો ત્યાગ કરીને અવિકારી દશાને અનુભવનારા બની, ક્રોધાદિ શત્રુઓનો નાશ કરી, સદ્વિદ્યાનંદસ્વરૂપને પામી, સર્વજ્ઞતા, વીતગતા અને યથાર્થભાષિતા વિગેરે અનંતગુણોના ભોગી થયેલા હોઈને જગતના ઉપકારી બહોર થયા છે.

તે જ પ્રમાણે શ્રી વીતરાગ શાસનના ગુરુઓ પણ સર્વથા હિંસા, જીઠ, ચોરી, મૈથુન, પરિગ્રહનો ત્યાગ કરીને બ્રહ્મ, અવ્યન્તર, પરિગ્રહને છાડીને પોતે સમ્યગ્દર્શન,

જ્ઞાન, ચારિત્રની આગધના કરવાપૂર્વક અને યોગ્ય જીવેને પણ શ્રી વીતરાગમાર્ગનો યોગ્ય ઉપદેશ આપી સ્વયં તરવા-પૂર્વક અન્યને પણ તારનારા બને છે.

ધર્મ પણ શ્રી વીતરાગદેવ અને આચાર્યદિ ગુરુ ઓએ આચરેલો, જગતના પ્રાણી માત્રને આપધની માફક પશુઓને હિતકારી, જીવમાત્રની દયામય, જ્ઞાનક્રિયામય, સમ્યગ્દર્શન, જ્ઞાન, ચારિત્રમય, દાન, શીલ, તપ, ભાવના-મય, દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાલ, અને ભાવને લક્ષમા રાખી નિશ્ચય-વ્યવહારથી સંબદ્ધ શ્રી વીતરાગદેવનો જ બતાવેલો પક્ષ, હેતુ અને દ્રષ્ટાન્તથી સિદ્ધ થયેલો વિસવાદ વગરનો હોવાથી ન્યાયી મનુષ્યોને, બુદ્ધિમાન મનુષ્યોને અને પરીક્ષક મનુષ્યોને ચોક્કસ ગમી જાય તેવો છે.

ઉપર બતાવેલા ધર્મમાર્ગને મજબુત બનાવવા માટે અહિં સાદિ પાંચેને સમર્થન કરનારા જ્ઞાનાચાર, દર્શનાચાર, ચારિત્રાચાર, તપાચાર અને વીર્યાચાર વિગેરે સાધ્વાચારોનાં વિસ્તારથી વર્ણનો બતાવીને અહિં સાદિ પાંચેને ક્ષતિ પહોંચાડનારા હિંસા વિગેરે આશ્રવોના ભેદ-પ્રભેદ સમજાવી, ધર્મમાર્ગને ખુબજ સ્પષ્ટ કરી નાંખ્યો છે.

સાથોસાથ ચારગતિ અને ૮૪ લાખ યોગિનું સ્વરૂપ બતાવી તેના કટુક વિપાકો સમજાવી, અહિંસા, હિંમદિ, આચરણ, અને ત્યાગના ફળો પણ ખુબજ સ્પષ્ટ કરી બતાવ્યાં છે.

વળી શ્રી જિનેશ્વર દેવોએ દેવજ્ઞાનદ્વારા જીવેનું વિભાવસ્વરૂપ અને તેના યોગે મળેલા નરક અને તિથ-

આદિ ક્રુગતિનાં લયંકર દુઃખો, અનંતાકાળની જીવની રખડ પટ્ટી, છેદનભેદન, તાડન, તર્જન, આદિ, અનંતાનંત દુઃખના પ્રકારો સંપૂર્ણપણે બાણીને જગતની અમક્ષ રમ્મ કયાં હોવાથી જીવોને સંસાર અને પુદ્ગલ ઉપરથી રાગ ઘટવાની ઘણીજ સુકિતઓ બાણુવા મળે છે.

આજ કારણથી શ્રી વીતરાગ જિનેશ્વરદેવોનાં ધર્મ-દાયક, ધર્મદેશક, ધર્મસારથિ બુદ્ધ અને બોધક, મુક્ત અને મોચક વિગેરે વિશેષણો વાંચવાથી અને વિચારવાથી પણ અર્થી આત્માઓ સુકિતના આરાધક બની શકે છે.

જ્યારે ઇતરદેવોનાં દૈત્યારિ, મધુરિપુ, બલિધ્વસી, કંસારિ, કૈટભજિત, ચૂડી, કૃતિવાસા, ઉગ્ર, કપાલભૂત, ત્રિપુરારિ, વિરૂપાક્ષ વિગેરે નામો પણ સાંભળનાર જીવોના ધર્મને પોષનાર થવાને બદલે અધર્મને વધારનારાં બને છે.

વળી ઇતરદેવોની મૂર્તિઓને જોવાથી પણ જીવોને લાભ થતો નથી કારણ કે ક્યાંક રાધા-કૃષ્ણનું જોડણું હોય છે, ક્યાંક વળી સીતા રામની મૂર્તિઓ હોય છે, તો બીજી જગ્યાએ પાર્વતીસંયુક્ત શીવજીના લીંગનો આકાર જોવાય છે, કેાઈ જગ્યાએ શંખ, ચક્ર ને ગદા હોય છે, ક્યાંક વળી ત્રિશૂળ હોય છે, તો કેાઈ જગ્યાએ લયંકર આંખોના દેખાવ હોય છે, આ બધું જોનાર સંસારી મનુષ્યને પાપથી ડરવાને બદલે પાપથી તરબોલ બનવાની તક પ્રાપ્ત થાય છે.

જ્યારે શ્રી વીતરાગદેવની મૂર્તિ કેાઈ જુદી જ છાપ પાડે છે. જુઓ, એની પાસે નારી ન હોય, શ્રી વીતરાગની

મૂર્તિના હાથમા કથું હથીયાર ન હોય, શંખ કે વાસળી, વીણા કે વાળ ન હોય, ચક્ષુ તદ્દન નિર્વિકાર હોય છે, પદન એકદમ પ્રસન્ન હોય છે, કામવિકારો તદ્દન બળીને ભસ્મ થઈ ગયા હોય છે.

શ્રી વીતરાગનાં ભજન-કીર્તન પણ સવેગ, નિવેદિ અને આસ્તિકયાદિ ગુણોને વધારનારાં બને છે. જૈનશાસ્ત્રના તમામ સાહિત્યમાં વૈરાગ્યની જ મુખ્યતા હોય છે. આગ-મોમાં, ગ્રન્થોમાં, ચરિત્રોમાં, સ્તુતિ, સ્તવન, મત્તબાય, ચૈત્ય-વદન વિગેરે બધી જ વસ્તુઓ વાચ્યાર છવને મંસારનો રાગ-ઘટાડવામાં જ પોષણ આપે છે.

એટલે શ્રી જિનેશ્વરદેવોનાં નામો, પ્રતિમાઓ, આગમો વિગેરે બધું જ પ્રાણી માત્રના એકાન્ત કલ્યાણનું કારણ હોવાથી પચપરમેષ્ઠિ મહામંત્રમાં. પ્રથમપદ નમો અરિહંતાય મુકવામાં આવ્યું છે.

શ્રી જિનેશ્વરદેવનું અવલંબન પામીને અનંતા આત્માઓ, રાગ-દ્વેષ, અજ્ઞાનતાનો ત્યાગ કરીને સર્વગુણો પ્રકટ કરીને આત્માની સ્વભાવ દશામા સ્થિર બનીને, સર્વ જ્ઞતા અને વીતરાગતાનો સાક્ષાત્કાર અનુભવીને મોક્ષમાં ગયેલા હોવાથી, સર્વગુણસપન્ન હોવાથી ખીજા નંબરે નમો સિદ્ધાણં પદ મુકવામાં આવ્યું છે.

તથા તે જ અરિહંત દેવોનો આશ્રય પામીને ત્રિપ દિદારા દાદશાગી પામીને ગણધરભગવંતો, સુગ્રમધાનો, શાસનપ્રભાવકો વિગેરે આચાર્ય મહારાજો સ્વપરની આરા-

ધનાને ખુબ જ વિસ્તૃત બનાવી તે જ ભવમાં કે અદ્વ-
લવોમાં મોક્ષમાં જનારા હોવાથી અને શ્રી જિનેશ્વર દેવોની
ગેઢાજરીમાં તીર્થનું રક્ષણ કરતા હોવાથી, ત્રીજા નંબરે
નમો આચરિયાણં પદ મુકવામાં આવ્યું છે.

તથા તેજ આચાર્ય ભગવંતો પાસે સંજમ પામીને
તે મહાપુરુષોની સેવા કરીને વિનય અને વૈયાવચ્ચદ્વારા
શુરુઓના આશીર્વાદો મેળવીને, શાસ્ત્રોના પારગામી બનીને
સંપૂર્ણ યોગ્યતાના યોગે ઉપાધ્યાય પદને પામેલા હોવાથી
ચોથા નંબરે નમો ઉચ્ચસાયાણં પદ મુકાયું છે.

તથા તે જ સૂરિ પુરુષો પાસે પ્રવ્રજ્યા પામીને અને
શુરુઓની નિશ્રામાં રહીને શ્રી શુરુઓની આજ્ઞા પાળવા-
પૂર્વક દશવિધ સાધુધર્મને આરાધવાપૂર્વક અહલુશિક્ષા
અને આસેવન શિક્ષાનું સેવન કરતાં નિરતિથાર ચારિત્ર
પાળીને મંસારનો પાર પામતા હોવાથી પાંચમા પદે
નમો લોપ સગ્ગસાહુણં પદ મુકવામાં આવ્યું છે.

શંકા:-ઉપરનાં પાંચ પદોમાં અરિહંત ભગવંતો-
અને સિદ્ધ ભગવંતો બંનેના ગુણનો વિચાર કરતાં અરિ-
હંત ભગવંતો કરતાં સિદ્ધ ભગવંતો અનંતગુણા ગુણમાં
અધિક છે દતાં સિદ્ધ ભગવંતો કરતાં અરિહંત ભગવંતોને
પ્રથમ સ્થાને કેમ મુકયા છે ?

સમાધાન:-જો કે સિદ્ધ ભગવંતોના આઠે કર્મ
બંધી ગયાં છે, જ્યારે અરિહંત ભગવંતોનાં ચાર કર્મ
હજી બંધવાં બાકી છે તેથી સિદ્ધની અપેક્ષાએ અરિહંત

ભગવંતોની ન્યૂનતા હોવા છતાં જગતના જીવોને અરિહંત ભગવંતો એકદમ ઉપકારી હોવાથી તથા સિદ્ધોના પણ ઉપકારી અરિહંતો જ હોવાથી જેટલા મોક્ષમાં ગયા છે તે બધા અરિહંત ભગવંતોનું અવલંબન મેળવીને ગયા છે, હંમણા જે સિદ્ધ થઈ રહ્યા છે તે પણ શ્રી અરિહંત ભગવંતોની નિશ્રા પામીને જ, માટે ઉપકારીપણાના મહા-ગુણની અપેક્ષાએ સિદ્ધ ભગવંતો થઈ અરિહંત ભગવંતોને પ્રથમપદે મુકવામાં આવ્યા છે.

અહિંસા, સત્ય, અસ્તેય, પ્રજ્ઞચર્ય, અસંગતા, જ્ઞાન, દર્શન, આશ્રિત, તપ, વીર્ય, સ્ફર્ધિષ્ણુતા; મૃદુતા, સરલતા, નિર્લોભતા, ત્યાગ, આત્મમંથન, ભાવસત્ય, ભાવશૌચ, અપરિ-શ્રદ્ધ વિગેરે સ્વભાવભૂત આત્મગુણો જેનામાં પ્રકટ થયા હોય, તેવા આત્માઓનું નામ લેવાથી પણ મહામંગલ ઉત્પન્ન થાય છે, તેવા સંતપુરુષનાં દર્શન કરવાથી, દર્શન કરનારનો આત્મા પવિત્ર બને છે.

ઉપરના બધા ગુણો જગતના સર્વ દર્શનકારોને માન્ય હોય છે, ઉપરના ગુણો પૈકી એક-બે-ત્રણ ગુણો કેઈ મહાનુભાવમાં દેખાતા હોય તો પણ જગત તેનું દાસ બની જાય છે, ઉપરના ગુણોનાં વર્ણનો સાંભળીને પણ મનુષ્યો પોતાના આત્માને ધન્ય માને છે, ઉપરના ગુણો જોઈને જગત પોતાનું સર્વસ્વ છોડવા તૈયાર પણ થઈ જાય છે. ગુણ એ એક અપૂર્વ કેટીની લોહચુંબક ધાતુ છે. લોહચુંબક લોહને જ માત્ર ખેંચે છે, જ્યારે ગુણ રૂપ લોહચુંબક તો જગતના મનુષ્યોની સાથે ધાતુને આકર્ષે છે.

ગુણી આત્મા પોતાનું લહું કરે છે અને આશ્રિતનું પણ લહું કરે છે. આંખો ગુણી હોવાથી દૂરદૂરથી મુમાદ્ગરોને છાયા અને ક્ષણ બે વાનાં આપે છે. ચંદન કપાઈને-ધસાઈ-ને પણ અન્યને ઠંડક અને સુગંધ આપે છે તેથી જ હંતરો ગાઉ તેનું આકર્ષણ ચાલુ જ રહે છે.

જગતની મર્વ વસ્તુઓની ઓળખાણ સુલભ છે, પરંતુ ગુણની ઓળખાણ બિલકુલ સુલભ નથી. જગતના પ્રત્યેક પદાર્થ સમજવા સારૂ-ઓળખવા સારૂ અભ્યાસ ગૃહો હોય છે. તેમજ જગતના પદાર્થનું જ્ઞાન પામેલા હંતરો નિષ્ણાતો મળી શકે છે, પરંતુ આત્મગુણ સમજવા માટે આખા જગતમાં એક પક્ષ અભ્યાસગૃહ નથી અને આત્મ જ્ઞાન પામેલા નિષ્ણાતો પણ જગતમાં પ્રાયઃ કયાંય હોતા નથી, અને કદાપિ હોય તો તે દેખાતા કે ઓળખાતા નથી.

ગુણ અને ગુણીની ઓળખાણ થયા સિવાય આત્મામાં જડ ઘાલીને બેઠેલા અવગુણો આત્મામાંથી જવા મુશ્કેલ છે.

જેમ સૂર્યાદિ પ્રકાશક વસ્તુઓની ગેરહાજરીમાં અંધ કાર જતો નથી તેમ સમ્યગ્દર્શન, જ્ઞાન, ચારિત્રાદિ ગુણો આખ્યા સિવાય આત્માનું અજ્ઞાન જતું નથી.

અજ્ઞાન ન જાય તો ગુણ-ગુણીની ઓળખાણ થાય જ નહિ, ગુણ-ગુણીની ઓળખાણ વિના અવગુણો જાય જ નહિ, અવગુણો ઘટ્યા સિવાય કુગતિઓ અંધ થાય જ નહિ.

બમ, અજ્ઞાનતા, અવગુણો, કુગતિઓ. આ બધું પરસ્પર કાર્ય-કારણ ભાવ હોવાથી અને તેથી તેની અનતા કાળથી પરપગ ચાલુ રહેવાથી, સસાર બધ થતો નથી.

એટલે આ સસારને ઘટાડવો હોય તો આત્માએ ગુણી પુરુષોને ઓળખવા જ જોઈએ, કારણ કે ગુણોની ઓળખ વિના દોષ ઘટતા નથી. ગુણો-ગુણી વિના નિરાધાર રહેતા નથી, માટે ગુણના અર્થ જીવોને ગુણીની ઓળખાણ અને ગુણીની સેવા અવશ્ય આદર કરવા યોગ્ય છે.

જગતના બધા પ્રકારના ગુણી કરતા દેવ અને ગુરૂની ગુણિતા-ગુણિપણ વધારે આવશ્યક છે, જગતના ખીન્ન ગુણી આત્માઓનો મહંવાસ થાય ત્યાં ન પણ થાય

પરંતુ દેવ-ગુરૂનો મહંવાસ મનુષ્ય માત્રને અવશ્ય થાય છે એથી દેવ-ગુરૂમા રહેલા ગુણ કે અવગુણો ભ્રમ્મ લોકોમા જરૂર આવ્યા વિના રહેતા નથી. જેમકે-હિસક-દેવો અને હિસક-ઉપદેશકોના સસ્કાર તેમના ઉપાસકોમા જવાથી ભ્રમ્મ લોકો પણ શિકાર વગેરે હિસાઓ અને ધર્મબુદ્ધિથી યજ્ઞાદિ ક્રિયાઓમા પ્રાણીઓના બલિદાન આપે છે.

જ્યારે અસ્થિત પરમાત્મા આદિ પાચે પરમેષ્ઠિઓ ના જીવનો વિચારવામા આવે તો આપણને દીવા જેવું સમજાય છે, કે ક્યારે દોષનો અંશ પણ મલે નહિ. શ્રી જૈનશાસ્ત્રની ધર્મને લગતી બધી બાબતો ગુણની જ મુખ્યતામા નક્કી થએલી હોય છે.

શ્રી જૈનશાસનની માન્યતાઓ:

શ્રી જૈનશાસનના મતે જ્યારે મ'પૂર્ણ દોષો-અવ
ગુણોનો નાશ થાય ત્યારે જ આત્મામાં દેવત્વ-એટલે
અરિહંતપણું અને સિદ્ધપણું પ્રકટ થાય છે.

બાહ્ય-અભ્યંતર હંતરો ગુણો પ્રકટ થયા હોય, તેવા
આત્માઓ જ શ્રી વીતરાગ શાસનના માધુ-મુનિરાજ થવાને
યોગ્ય ગણાય છે. સાધુ દશા કરતાં વિશેષ ગુણો પ્રકટ થયા
હોય તે જ મહાત્મા ઉપાધ્યાયપદને લાયક ગણાય છે.
ઉપાધ્યાયદશામાં પણ ઘણા ગુણો પ્રકટ થયા પછી આચાર્ય
પદવીની યોગ્યતા આવે છે.

પદની યોગ્યતા માટે આપણે આગળ વિચાર કરવાના
છીએ, ત્યાં ખરાબર સમજી શકાશે એટલે ઉપરોક્ત પાંચે
પદસ્થ મહાપુરુષો [અરિહંત, સિદ્ધ, આચાર્ય, ઉપાધ્યાય અને
સાધુ.] એકએકથી [સાધુ થકી ઉપાધ્યાય, ઉપાધ્યાય કરતાં
સૂરિ] મહાગુણી માનવામાં આવેલા છે.

તેજ પાંચ મહાપુરુષોને પરમેષ્ઠિ લગવંતો માનવામાં
આવ્યા છે. પાંચ મહાપરમેષ્ઠિ લગવંતોને નમસ્કાર કરવો
તે જ નમસ્કારમહામંત્ર કહેવાય છે, તેથી જ નમસ્કાર
મહામંત્રનો અભ્યાસ આત્માને મહાહિતકારક થાય છે.
કારણ કે નમસ્કારમહામંત્રના અભ્યાસથી ઉપરોક્ત પાંચ
મહાપરમેષ્ઠિ લગવંતોની ઓળખાણ શરૂ થાય છે. એટલે
ક્રમશઃ દેવ-ગુરૂની ઓળખાણ વધવા માંડે છે, દેવ-ગુરૂની
ઓળખાણ વધવાથી આદર વધે છે, દેવ-ગુરૂનો આદર

વધવાથી દેવ-ગુરૂનો પરિચય વધે છે અને કર્મે કરીને ગુણોની ઓળખાણ અને આદર વૃદ્ધિ પામે છે.

અને પરંપરાએ પંચપરમેષ્ઠિ ભગવંતોનો આશ્રય લેનાર આત્મા પોતે જ ગુણનો અર્થી થવાથી સાધુપણ, વાચકપણ, સૂરિપણ, તીર્થંકરપણ અને મિધ્ધપણ પ્રાપ્ત કરનાર બને છે.

માટે સંસારના કારમા દુ ખોથી આપણા આ આત્માને સર્વકાલીન સુકિત અપાવવી હોય તો પંચ મહાપરમેષ્ઠિ નમસ્કાર મહામંત્રને મમજણપૂર્વક આદરવા ઉદ્યમ કરવો જરૂરી છે.

આ જૈનશામનના સિદ્ધાંતો ગુણનાં જ પોષક હોવાથી. વ્યક્તિને કે વેપને આદર નથી આપતા, પરંતુ ગુણના રાગી સિદ્ધાંતો સાઝું તે માઝું માનતા હોવાથી જગતની કોઈ પણ વ્યક્તિમા ગુણ હોય તે સ્થાનમા આદર વધતો જ રહે છે અને તેથી જ મહાપુરુષોએ તટસ્થ ભાવે એકલા ગુણોની કેટલી સુદર સ્તવના કરી છે.

भववीजांकुरजनना, रागाद्याः क्षयमुपागता यस्य ।

ब्रह्मा वा विष्णुर्वा हरो जिनो वा नमस्तस्मै ॥१॥

यस्य निखिला च दोषा न सन्ति सर्वे गुणाश्चविद्य ते

ब्रह्मा वा विष्णुर्वा हरो जिनो वा नमस्तस्मै ॥२॥

અર્થ:-કોઈ, માન, માયા અને લોભાદિ કષાયો

અને શબ્દરૂપાદિ વિષયોના બધા પ્રકારો સંસાર વૃદ્ધિના

મહાન કારણો હોવાથી ઉપરોક્ત વિષય-કષાયોને ઉત્પન્ન

કરનાર અથવા પોપનાર રાજ, દ્વેષ અને અજ્ઞાનતા, જેના સર્વથા ક્ષય થઈ ગયા હોય, તથા જેના બધા દોષો—અન-ગુણો નાશ પામ્યા હોય અને સર્વ ગુણો પ્રકટ થયા હોય પછી તે ભલે બ્રહ્મા હોય, વિષ્ણુ ભગવાન હોય, મહાદેવ કે શંભુ હોય, કે બુદ્ધદેવ હોય અથવા શ્રી જિનેશ્વરદેવ હોય તે સર્વેને અમારા નમસ્કાર થાઓ.

ઉપરના શ્લોકનો ભાવ વિચારનાર બુદ્ધિમાન મનુષ્યને જરૂર ખ્યાલ આવશે, કે આ શાસનમાં [શ્રી જૈનશાસનમાં] એકલો ગુણાનુરાગ કેટલો ઠાંસી-ઠામીને ભર્યો છે અને તેથી જ ગમે તે ગુણી-આત્માને નમસ્કાર કરતાં જરા પણ બચકાવું પડતું નથી.

ગુણની સંપૂર્ણતા અને મર્વદોષનો અભાવ જેનામાં હોય એવા આત્માઓ ખરી રીતે વીતરાગ તીર્થંકરદેવો કે સામાન્ય કેવલી ભગવંતો જ હોઈ શકે છે. ગુણના ઉપામક પ્રત્યેક મનુષ્યોને ઉપરના શ્લોકનો ભાવાર્થ માન્ય જ હોય એમાં વાંધો હોય નહિ, વળી તે જ મહાપુરુષો ફરમાવે છે કે,

ગતા ये पूज्यत्वं प्रकृतिपुरुषा एव खलु ते,

जना दोषत्यागे जनयन्त समुत्साहमनुलं ।

नसाधूनां क्षेत्रं न च भवति नैषर्गिकमिदं.

गुणान् यो यो धत्ते न स भवति साधु र्भजत तान् ॥૧॥

અર્થ:-આ જગતમાં જેટલા મહાનપુરુષો થયા છે, જે જે મહાપુરુષો જગતના પૂજ્યપણાને પામ્યા છે, તે તે

બધાઓનો બુદ્ધિપૂર્વક વિચાર કરાય તો ચોક્કસ સમજાય કે, એકવાર તે બધા તદ્દન સામાન્ય-કક્ષાના મનુષ્યો જ હતા.

જેમ સૌથી પ્રથમ નિશાળમાં આવ્યા ત્યારે બધા જ ઢ; જેવા જ હતા, એકડો પણ કાઢતાં આવડતો ન હતો.

કેટલાક એકડો કાઢતા-કાઢતા ઠંટાળી ગયા છે અને તેમણે નિશાળનો ત્યાગ કર્યો છે કોઈક એક ચોપડી, કોઈ બે ચોપડી ત્રણ-ચાર-પાંચ વિગેરે ચોપડીઓ લણીને ખસી જાય છે અને અધુરા લણતરથી કે તદ્દન લણ્યા વગર રહીને બિચારા મજૂરી કરી મહામુશીબતે પણ આજીવિકા પામતા નથી.

કોઈક મનુષ્ય નિશાળને વલગ્યો જ રહે છે, અને દુઃખ ભોગવીને, પ્રયાસ ચાલુ રાખીને મહાવિદ્વાન બની હેઠ-માસ્તર; ન્યાયાધીશ; જેરીસ્ટર; અને દીવાન સુધીના સ્થાનો મેળવવા લાભ્યશાળી બને છે; અને હજારો મનુષ્યોનો આગેવાન થાય છે. તેઓ બધા જેમ એક દિવસ આપણી જ નિશાળના વિદ્યાર્થીઓ હતા અને આજે મોટા પુરુષો બન્યા છે અને બજારમાં કે શહેરમાં ફરવા નિકળે ત્યારે હજારોની સલામો પામે છે.

તે જ પ્રમાણે પાંચ મહાપરમેષ્ઠિ ભગવંતો પણ પરમેષ્ઠિપણું પામ્યા પહેલાં આ સંસારરૂપ નિશાળના વિદ્યાર્થી જ હતા. આપણા બધાના સહાધ્યાયીઓ જ હતા. તે મહાપુરુષો સદ્ગુરુઓરૂપ અધ્યાપકોનો આશ્રય પામીને; તેઓની દોરવણી પામીને, આત્મસ્વરૂપ સમજવા અને

પામવાના પુસ્તકોના અભ્યાસમાં આગળ જ વધતા રહેવાથી; અને ગમે તેવા મુશ્કેલીના મંથોગોમાં પણ કંટાળો લાગ્યા વિના આત્મસ્વરૂપ સમજતા ગયા, અને આગળ વધતા રહ્યા, પાછા ન જ પડ્યા અને નિશાળ જેવી શ્રી જૈન-શાસનની આરાધના ચાલુ રાખી; અધ્યાપક જેવા મુગુરુઓના સેવક બની, મુગુરુદેવોના વચનોમાં સર્વસ્વ સમર્પણ કરી, મુવર્ણ જેવું આત્મસ્વરૂપ પ્રકટ કરી શક્યા.

માટે હે મનુષ્યો! ગુણોના આદરમાં અને દોષના ત્યાગમાં જેમ બને તેમ આદર વધારો. જો તમે ગુણ-દોષને ઓળખશો નહિ, ગુણના આદરમાં અને દોષના ત્યાગમાં સાવધાન નહિ બનો તો આ સાધુપણું એમ ને એમ આત્મામાં નહિ આવી જાય અથવા જેમ મેઝપર્વત ઉપર કલ્પવૃક્ષ ઉગે છે, જેમ રોહણપર્વતમાં રત્નો ઉત્પન્ન થાય છે, તેમ આવા પરમેષ્ઠિ પુરુષોને ઉત્પન્ન થવાનું પણ એક ક્ષેત્ર નથી કે તેમાં ઉત્પન્ન થાય તેજ મહાપુરુષો બને છે. અહિં તો ઇક્ષ્વાકુ અને હરિવંશ જેવા ઉત્તમ કુળમાં જન્મીને પણ સુમૂમ, પ્રજ્ઞદત્ત અને વસુરાજ જેવા અનંતા આત્માઓ કાળક્રમે કરી નરક-નિગોદ અને પશુ-ગતિઓમાં ચાલ્યા ગયા છે.

માટે જે જે મહાનુભાવ આત્માઓ ગુણાનુરાગી બની, ગુણોનો ખપી બની; ગુણગ્રાક્રક બની; ગુણગવેષક બની, ગુણવાન બને છે તે જ મહાનુભાવ મહાભાગ્યશાળી આત્મા સંસારનાં; દેવમનુષ્યનાં [દુષ્ઠ વગરનાં] સુખો ભોગવી

છેવટે પંચ મંહાપરમેષ્ઠિપણાને-પામે છે, માટે હે ઉત્તમ મનુષ્યો ! તમે પણ દોષનો ત્યાગ કરવાપૂર્વક ગુણને સેવનારા બનો.

અહીં કોઈ પ્રશ્ન કરે કે, ગુણ સમજવા અને ગુણ આવવા જેટલા મુશ્કેલ છે, તેટલા જ દોષોને સમજવા અને દોષોને કાઢવા મુશ્કેલ છે, એટલે ગુણની આવક અને દોષનો નાશ અશક્ય જ ગણાય.

આ વાત ધરાબર નથી. કેમકે જે જીવો આત્માને સમજ્યા નથી, જેને સમજવાનો ખપ કર્યો નથી, તેને પુણ્ય-પાપ પણ સમજવું મુશ્કેલ છે. પુણ્ય-પાપ ન સમજાય તેને પરલોકનાં નરકાદિ દુઃખોની વાત તો ગળે ઉતરે જ શાની ? જેઓને ચાર ગતિરૂપ ચોરાસી લાખ યોની, મંસારતું પરિભ્રમણ ન જ સમજાય; તેવાઓને તો જ્ઞાની મહાપુરુષો, ઉપદેશ આપવા લલામણ કરતા જ નથી.

પરંતુ જે ભાગ્યશાળી આત્માઓ જીવ અને પુદ્ગલ સમજ્યા હોય; શુભાશુભ કર્મોના યોગે મંસારતું પરિભ્રમણ ચાલુ છે, તેમ સમજ્યા હોય; આત્મા પોતાની અજ્ઞાનતાથી જ દુખ ભોગવે છે, એવું સંપૂર્ણ અમન્યું હોય, તેવા આત્માઓને ગુણાનુરાગ અને ગુણાદર જરૂર સમજાય છે.

કોઈક મહાકવિ કહે છે કે;

જેસે કોઈ જ્ઞાન પર્યે કાચકે મહેલં બીચ;
ઠારઠાર જ્ઞાન દખ ભોંસ ભોંસ મર્યો હે,

વાનર ઋષુ' મુઠી ભીચ પર્થો દિ પરાયવશ,
 'કૃપમે' નિહાર સિંહ આપ કૃદ પર્થો હે,
 રૂદ્રકક્રી રીલાકો વિલોક્ય ગજ જાય આઘ્યો,
 નલીનીકા ગુકનકો કોણે ઉઘા કર્યો હે;
 વેસેહી અજ્ઞાન ભાવમાન જીવ મુદ્ધ બન,
 આપણા રવભાવ ભૂલ જગતમાં રૂદ્યો હે. ॥૧॥

ભાવાર્થ:— જેમ કાચના મહેલમાં પેઠેલો કુતરો પોતાનાજ પ્રતિબિંબને હજારો કુતરારૂપે માનીને ભસવા લાગ્યો, સામેથી પણ તેના પ્રતિબિંબો ભસવા લાગ્યાં, આખો દિવસ દોડીદોડી-ભસીભસીને કુતરો ત્યાંને ત્યાં મરણ પામ્યો.

અહીં જેમ કુતરાને સામેથી દુખ દેનાર કોઈ હતું જ નહિ, છતાં પોતાની અજ્ઞાન દશાથી પોતાના પ્રતિબિંબોને જ કારણ વગર શત્રુઓ બનાવી પોતાનો ક્ષય પોતે જ નોતર્યો.

તેમ આપણા જેવા અજ્ઞાની છોએ જેટલાં દુઃખ પામે છે, તે પોતાના પ્રતિબિંબો જેવા પોતાના છવે જ ગયા જન્મમાં આચરેલાં પાપોનું પરિણામ છે, એમ ચોખ્ખું ન સમજવાથી વળી નવાં પાપો બાંધી, કુતરાના જેવી જ દશા મેળવે છે.

જેમ કોઈક વાનરે, એક ઘડામાં બેાર ભરેલાં હતાં તેને લેવા હાથ ઘાટ્યો, મુઠી ખુણ ભરી પરંતુ ઘડાનું મુખ સાંકડું હોવાથી વાનર બુમો પાડવા લાગ્યો અને હાથને

ખેંચવા લાગ્યો, છેવટ સુધી સમજ્યો જ નહિ કે મારી મડામુઠ મને પકડી રાખે છે, છેવટ તે પણ ત્યાં જ રાડો પાડી મરણ પામ્યો.

તેમ આપણો આ મૂર્ખ આત્મા કોઈક વાર મનુષ્ય જન્મ પામવા છતાં સુદેવ, સુશુરુ, સુધર્મના ક્ષેત્રમાં ઉત્પન્ન થવા છતાં વાનરની માફક પોતાની મુઠ છોડતો નથી એટલે સુદેવ, સુશુરુ, સુધર્મને સમજતો નથી અને કુદેવ, કુશુરુ, કુધર્મને ત્યાગતો નથી અને મનુષ્ય જન્મ એજે ગાળી પાછો સંસાર અટવીનો મુસાફર બની જાય છે.

જેમ એક કુવા ઉપર સિંહ ગયો. પાણીની આશાથી કુવામાં નજર નાંખી પણ તેમાં પોતાનું પ્રતિબિંબ જોયું; આ કોઈ ખીજો સિંહ આવ્યો છે, અને આ વનનો માલિક બની જશે, એમ વિચાર કરી સામા સિંહ ઉપર ગર્જના કરી એટલે સાંમેથી ગર્જના સંભળાઈ સિંહથી તે ન ખમાયું, કુવાના સિંહ ઉપર ક્ષાણ મારી અને પોતાના જ પ્રતિબિંબદ્વારા પોતાના પ્રાણ બચાવ્યા.

તેમ આપણો આ ખે-લાન આત્મા પોતાની સમજણ બોધ નાંખીને; ઉદય આવેલાં પોતાનાં જ પાપોદય રૂપ પ્રતિબિંબોથી ઉત્પન્ન થયેલાં નિમિત્તો જોઈને દ્રેષ પામે છે. નિમિત્તોનો નાશ કરવા ઘણા કુતર્કો કરે છે, નિમિત્તોનો નાશ કરવા હજારો ગમે તેવાં નવાં પાપો સેવીને પોતે પાપમાત્ર થઈ જાય છે, પરંતુ કર્મના ઉદયથી દુખો આવ્યાં

છે, દુષ્ટર્થોના નાશ થવાથી જરૂર દુખનો નાશ થઈ જશે, એમ વિચાર કરતો નથી. દુખથી હંમેશા ગભરાવા છતાં દુઃખદાયક સંસારને ઘણો જ પોષણ આપે છે અને મહા-પાપો સેવી દુર્ગતિઓમાં આલ્લે જાય છે.

જેમ કોઈક વનનો હાથી વનમાં ફરતો-ફરતો એક સ્ફટિક રત્નની શિલા પાસે આવી પહોંચ્યો ગિલાને જોવાની સાથે શિલામાં પોતાનું પ્રતિબિંબ દેખાયું. બસ, જગત સ્વભાવ જ ઈર્ષ્યાથી ભરેલો છે. પ્રાણી માત્ર પરનું કાંઈ પણ સાફ જોઈ શકતો નથી, એટલે પોતાના પ્રતિબિંબને ખીજે હાથી માનીને તેના ઉપર ઈર્ષ્યા ઉત્પન્ન થઈ અને તેને મારી નાખવાના ઇરાદાથી હંતુશળથી દોડી દોડીને સ્ફટિકની શિલા ઉપર પ્રહારો શરૂ કર્યા. શિલા ઘણી જ મોટી હતી. પોતે દોડે તેમ શિલાનો હાથી પણ દોડતો જણાતો હતો. પોતાના બધા જ આવેશો સામા હાથીમાં દેખાતા હતા. ક્રોધાવેશ ભાન ભૂલાવી દે છે, એટલે હાથી છે કે શિલા તેનો ભેદ રહ્યો જ નહિ.

વારંવાર પ્રહારો કરીને હંતુશળ નાશ પામ્યા. વેદના ઉત્પન્ન થઈ અને પોતે જ મરણને શરણુ થયો, તેમ આપણે અજ્ઞાનમાં તરખોલ બનેલો આત્મા ખીજતું ભુંડું કરીને જ પોતાનું ભણું કરવા ઈચ્છતો હોવાથી હાથીની પેઠે અનંતા કાલથી રખડતો મહાપુણ્યે મનુષ્ય જન્મ પામીને પણ ઈર્ષ્યા આદિ દોષોદ્વારા ગયા કાળમાં બાંધેલાં અજ્ઞાન પોષક કર્મોની પ્રેરણાથી પોતાનું ભણું કરવા સમ-

જતો જ નથી, પરંતુ અન્યનું ભુંડું કરવાદ્વારા પોતાનું જ ભુંડું કર્યા કરે છે અને હાથી જેમ પોતાના જ પ્રતિબિંબ સાથે યુદ્ધ કરીને મરણ પામ્યો તેમ બધા છવો પોતાના જ કાર્યોદ્વારા પોતાનું જ અહિત કરે છે.

તથા કોઈક શિકારી પોપટને પકડવા એક નળી બાડ સાથે બાંધે છે, તેમાં પોપટ આવીને ફસાઈ જાય છે, તેમ આ જગતમાં અનંતા કાળથી કર્મશિકારીએ જગતના પ્રાણીઓ રૂપ પોપટના સમુદાયોને ફસાવવા આ જગતનાં તમામ મોહક સાધનો ગોઠવ્યાં છે, તેમાં ઘણી 'મોહક સામગ્રી'ઓ પ્રાણીઓને ભાનભૂદા બનાવી દે છે, તેથી છવો બિચારા ક્યારે પણ વિચાર કરતા નથી, કે હું આમાં ફસાઈ જઈશ, હું દુર્ગતિમાં જઈશ, માફ પુણ્ય બવાઈ જશે.

ઉપરના શ્વાન, વાનર, મિંછ, હાથી અને પોપટ-જેમ પોતાના જ અજ્ઞાનથી પોતાના જ હાથે પોતાની પાયમાલી નોતરે છે, પોતાના વર્તમાન અને ભવિષ્યનો નાશ કરે છે, તેમ આપણો આ છવ અનંતા કાળે કોઈક-વાર મનુષ્યપણું કે દેવગતિ પામીને પણ આપસ્વભાવ સમજવા તૈયાર થતો નથી પણ વિષયો અને કપાયોથી પરવશ બની, ગુણ-ગુણીની ઝોળખાણ પામ્યા વગર કુદેવ, કુગુરુ, કુધર્મ, કુમિત્ર, કુપરિવાર, કુઆમ, કુમંગતિ, કુઆગમે, કુરુન્યો અને કુટેવોને વશ બની રત્નચિન્તા-મણિ જેવા મનુષ્ય અને દેવોના ભવ બગાડી-સંસારમાં આદ્યો જાય છે. અનંતો કાળ-એકેન્દ્રિય-બેધન્દ્રિય-તે-

ઇન્દ્રિય ચૌરિન્દ્રિય અને અસંસી-સંસી-પંચેન્દ્રિય પશુઓના લવો અને નારકીના લવો પામી અનંતાનંત દુઃખોનો ભોગવ નાર બને છે.

માટે હવે ઉપરની દલીલોથી સમજીને કુવામના ઓથી છુટા થવાની ઇચ્છા થતી હોય તો, ઉપર બતાવેલા કુદેવાદિને એમના સ્વરૂપમાં સંપૂર્ણપણે ઓળખીને તેવાઓ જે જે હોય તેમનો ત્યાગ કરવાપૂર્વક ગુણ-ગુણીની ઓળખાણ કરવી તે જ એકાન્ત હિતકારક છે, એમ માનીને વહેલી તકે સુદેવ, સુગુરુ અને સુધર્મની ઓળખાણ, આદર અને સ્વીકારમાં તત્પર બનવું જોઈએ.

હવે એક વાત એ પણ સમજવાની છે અને તે એજ કે, આ જગતમાં જીવો આર પ્રકારના છે. લવાલિનંદી, પુદ્ગલ લાનંદી, આત્માનંદી અને સહજાનંદી તેમાં પહેલા નંબરના જીવો અનંતા હોય છે, લવાલિનંદી એટલે લવ સંસારનેજ સારાં માનનારા આ બધા જીવો મહામિથ્યા દષ્ટિજ હોય છે. પોતે હુએ અને આશ્રિતો તથા સોળતીઓને પણ હુખાવે. લવાલિનંદી જીવોથી બધાં સ્થાનો ભરેલાં હોય છે. ચારે ગતિ અને ચૌદરાજ લોક લવાલિનંદીઓથી ભરેલો છે. લવલિનંદીઓનું જ એ કેન્દ્રસ્થાન છે.

ખીજા આત્માઓ પુદ્ગલાનંદી ગણાય છે. આવા જીવો તદ્દન થોડા હોય છે. આ જીવોને ધર્મની રુચિ હોવા છતાં લવસ્થિતિપરિપાક ન થવાથી પુદ્ગલ રાગ ધણો હોય છે પણ સંસારનાં વખાણુ ન કરે, સંસારને સારો ન માને,

ધર્મની વાતો ગમે, પણ આદર ન થાય, આગળ વધવાની ભાવના હોય.

ત્રીજા આત્માઓ આત્માનંદી કહેવાય છે, તેવાઓ તો ખીજા. ખીજા નંબર એટલે પુદ્ગલાનંદી કરતાં પણ અતિ અદ્વય હોય છે, આવા આત્માઓને મંમાર બિલ્કુલ ગમતો નથી. પુદ્ગલ રાગ પણ લગલગ નષ્ટ થવા માંડ્યો હોય છે. ઘણા પ્રમાદો નષ્ટ થયા હોય, બાકીનાને નાશ કરવાની ક્રિયા શરૂ જ હોય છે, આત્માની બધી વાતો દેવતાઈ સુખ કરતાં વધુ વડાલી લાગે છે. સંસારનાં તુચ્છ સુખો સંધ્યા રાગ જેવાં મમજાઈ ચૂક્યાં હોય છે, બધી ક્ષણો, ત્રણે-યોગ આત્મચિંતનમાં જ હોય છે. શરીરમાં રહેવા છતાં શરીરથી ન્યારાજ રહે છે. અનંતાકાળથી શરીર પાસે થયેલું લેલું આત્માનંદી આત્મા છેલ્લા ભવમાં, છેલ્લી ક્ષણોમાં વસુલ કરે છે.

ચોથા સહજાનંદી આત્માઓ, ભવસ્થકેવલી ભગવંતો અને મિદ્ધ ભગવંતો હોઈ શકે છે. આવા આત્માઓ, પહેલા નંબરના ભવાલિનંદી જીવોના અનંતમાં લાગે હોય છે, ખીજા અને ત્રીજા નંબરના જીવોથી અનંતગુણા હોય છે.

સહજાનંદદશા આત્માનો મૂલ સ્વભાવ છે, તે દશા પ્રકટ કરવા માટે આત્માનંદશાની ખાસ જરૂર છે. ભવાલિનંદીપણું અને પુદ્ગલાનંદીપણું ગયા વગર આત્માનંદદશા આવતી નથી. આત્માનંદપણું પ્રકટ કરવા સારૂ અને ભવાલિનંદિતા અને પુદ્ગલાનંદિતાનો ત્યાગ કરવા સારૂ જરૂર ઠાંઈ પણ અનુકૂળ સાધનની જરૂર છે તથા ગુણ પ્રકટ

કરવા માટે પણ અનુકૂળ સાધનની જરૂર છે. આ બધું વિચારતાં સમજાય તેવું છે કે, પંચમકાપરમેષ્ઠિની સંપૂર્ણતા સમજાઈ જાય અને તે મકાપુરુષોનાં સ્વરૂપો આત્મામાં વણાઈ જાય તો ઉપર મુજબ લવાભિનંદિપણું અને પુદ્ગલાનંદીપણું જરૂર ઘટવાં શરૂ થઈ જાય અને છેવટે આત્માની બંને વિલાવદશાઓ સર્વથા નાશ પામી જાય, એટલે જરૂર આત્માનંદદશા પ્રકટ થાય. આત્માનંદીપણું આવ્યું તેને સહજાનંદીપણું ચોક્કસ આવે છે.

ઉપરની વાતનો નિચોડ એ જ છે કે, આત્મામાં ઘર જમાવીને અથવા ઘર કરીને બેઠેલા દોષોને કાઢવા માટે; તથા સર્વથા અદૃશ્યભાવને પામેલા ગુણોને પ્રકટ કરવા માટે પંચમકાપરમેષ્ઠિ લગવંતોનું અવસંબન એકદમ અસાધારણ કારણ છે.

શંકા:—આખી દુનિયા ગુણનો પક્ષપાત કરે છે છતાં ગુણ પ્રગટ કેમ થતા નથી ?

સમાધાન:—ગુણની ઓળખાણ આવ્યા સિવાય ગુણની શોધ નથી થતી. શોધ કર્યા વિના વસ્તુ જડે શી રીતે ? જેમ ખોવાઈ ગયેલી વસ્તુને જે માણસ ઓળખતો હોય તેજ જોતી શકે છે અને ઓળખનાર માણસ શોધ કરે તો પ્રાયઃ ખોવાયેલી વસ્તુ મેળવી શકે છે.

શંકા:—ગુણની ઓળખાણ શી રીતે થાય ? અને ગુણ રહે છે ક્યાં ?

સમાધાન:—મન, વચન અને કાયાથી, ક્રિયાથી કે સ્વભાવથી આપણું કે અન્યનું અહિત ન થાય એવું જેનામાં આચરણ દેખાતું હોય, તે આત્મા ગુણવાન છે; એવા ગુણી આત્માઓનો સહવાસ પસંદ પડવો શરૂ થાય ત્યારે ગુણો આવીને વસવા માંડે છે.

શંકા:—એવા ગુણી આત્માઓ કોણ હોઈ શકે ?

સમાધાન:—સંપૂર્ણપણે પંચમહાપરમેષ્ઠિ ભગવંતો અને દેશથી અન્ય આત્માઓ પણ હોય.

શંકા:—આપણા જીવે ઘણીવાર ગુણી આત્માઓનો સહવાસ કર્યો છે, તેમની મેવા પણ કરી છે, એમ શાસ્ત્રોમાં કહેવાય છે તો પછી આપણો આત્મા ગુણી કેમ ન બન્યો ?

સમાધાન:—અત્યારમુખી અનંતકાલથી કોઈ કોઈવાર ભલે સંગત કે સેવા મળી હોય પણ ઓળખાણના અભાવે કરેલી મંગત કે મેવા ખાસ ક્ષણ આપનાર બની શકી નથી. કોઈ કવિવર કહે છે કે,

જિણુ ખોળ તિણુ પાઈએ, ગાકરે પાની પૈઠ;
મૈં બહુરી હુંદત ગઈ, રહી કિનારે બૈઠ.

અર્થ:—જે માણસ શોધ કરે તે પામે છે. કવિ કહે છે કે, હું એક મોતીની ખાણમાં મોતી શોધવા ગયો હતો. ગયો વહેલો પરંતુ કિનારા ઉપરજ બેસી રહ્યો એટલે વખત ઘણો લાગવા છતાં; ભૂખ્યો-તરસ્યો મહેનતનું ક્ષણ પામ્યા વિનાજ પાછો આવ્યો અને ઘણા-માત્વિક મનુષ્યો મારી

પછવાટે મોડા-મોડા આવ્યા પરંતુ હજી પાણીમાં પેત્રી શોધ કરીને હજારો સાચાં મોતી પામીને બહાર પણ આવ્યા.

નિચોડ એ જ છે કે;

કોઈ કોઈને કેડે મત પડે, કેડે પડ્યા આણે કાજ.

કોઈ કોઈની પાછળ પડ્યો જ નહિ, પાછળ પડેલા કામ કરીને જ વિરામ પામે છે. શ્રદ્ધા, સમજણ અને સાત્ત્વિકભાવ આ ત્રણ ગુણો આત્માના બધા ગુણોને પ્રગટ કરે છે, માટે પૂર્વપુરુષોના વચનમાં શ્રદ્ધા મજબુત બનાવીને; પંચમહાપરમેષ્ઠિ ભગવંતોને સમજવા લાગ્યશાળી બનેા અને સમજ્યા પછી તેમના ગુણો, આપણા ગુણોને પ્રકટ કરાવવા મદદગાર જરૂર થશે.

શંકા:-શાસ્ત્રોમાં કહેવાય છે કે, એક આત્મા અનંતાનંત કર્મોથી લેપાયેલો છે, અને તેથી જ અનંતા અવગુણોથી ભરેલો છે, તે કર્મ અને અવગુણોથી મુક્ત આત્મા કેમ બની શકે ?

સમાધાન:-જેમ કોઈ કોડ, બે કોડ; પાંચ-દશ કોડનો દેવાદાર હોય છે, પરંતુ પોતે સાહુકાર અને કુલ ખાનદાન હોવાથી તેના ચિત્તમાં કરજ ખુંચ્યા કરે છે. ક્યારે દેવું ચુકાવું, એમ ભાવના લાવ્યા જ કરે છે. તેને કોઈ સારો સલાહકાર મળી જાય છે તો તેમની સલાહ અને સહાયથી લેણદારોને મળીને દેવાના હક્ક કરી આપે છે; ત્યાંથી વ્યાજ બંધ થાય છે. મૂલ દેવું આપવા ઉદ્યમ

ચાલુ કરે છે, ખર્ચ ઘટાડે છે, આવક વધે છે, વ્યાજ બંધ થવાથી થોડા જ કાળમાં દેવું પણ ઘટવા માંડે છે. સ્વભાવ જ એવો છે કે, દેવું ઘટવા માંડે એટલે કમાણી વધવા માંડે, મોજશોખ કરતાં પણ જેને કરજ ચુકાવવું વધારે પસંદ હોય તેના લેણદારને પણ તેની ઉપર દયા ઉપજે છે, એટલે મુદ્દલ મુડી આપી બેલામાં બેસી તકે કરજ મુક્ત થઈ જાય છે.

હવે ખીજ બાજુ કેટલાક કરજદાર હજાર, બે હજારના જ દેવાદાર હોય છે, પરંતુ જીંદગી સુધી કાયમ દેવું ચુકાવતા રહેવા છતાં દેવું ઓછું થતું જ નથી. બધી કમાણી વ્યાજમાં જ હોમાય છે. મુદ્દલ મુડી જેમની તેમ દેવી જ રહે છે.

તેઓનું માનસ સડેલું હોવાથી ગમે તેટલું કરજ હોય તોપણ તેમના મોજશોખ ચાલુજ રહે છે. તેમને માથે દેવું છે તેની ચિન્તા થતીજ નથી, એટલે ગમે તેવા વ્યાજે પૈસા ઉપાડીને પણ નાટક વિગેરે જુએ છે. તેમની ભાવના ખુરી હોવાથી મનમાં વિચાર કરે છે કે, મળશે તો આપશું નહિ તો આપનારા મરશે, તેથી સવાયા-દોહા લખી આપીને પણ પોતાના વિલાસોને ટાઈમસર સાચવે છે.

તેઓ જિયારા પોતે આખી જીંદગી ગુલામ જેવું જીવન ભોગવી પાછળના સંતાનોને પણ કરજમાં ડુબેલાં મૂકી જાય છે. જમીન, જાગીર કે ધન-મિલ્કત હોય તે પણ ગીરવી-અડાણું મૂકીને મરે તેથી પાછળનાં સંતાનો પણ

ખાપડા એવાજ કરજવાન રહી ગુલામ જીવન હવી તે પણ
પોતાની પાછળનાને દેવાદાર મૂકતા બચ છે.

એક પામરની દુઝ્કી કથા :

એક પામર એકવાર પોતાની સહિત કોઇ વેપારીના
ઘર ગયો. શેઠને કહે રૂ. ૧૦૦ અમારે અંગ ઉધારે લેવા
છે. ખજામાં પાછા આપીશું. શેઠ કહેછે રૂ. ૧૦૦ના રૂ. ૧૨૫
પાછા લેશું. પામરે હા કહી, દસ્તાવેજ થયો, ઝેરી તેના ધણીને
કહે છે, કે શામાટે લો છો ? મજૂરી કરીને ગુજરાન ચલવીશું.
મફતના રૂ. ૨૫ શું કરવા શુભાવો છો ! પામર, ઝેરીને જવાબ
આપે છે, મલશે તો આપીશું, નહિતર શેઠ શું ધુડ
લેવાનો હતો ? શેઠ તો રૂ. ૨૫) કમાતો-કમાશે, હું તો
આજે રૂ. ૧૦૦) કમાયો.

આ કથાથી આપણે સમજી ગયા તેવું છે કે,
આ જન્મમાં આપણે બધા લગભગ એવા છીએ. પરસોડનો
વિચાર માત્ર નહિ કરનારને વખતે કોઇ ટોકે ત્યાં જવાબ
મળી બચ છે કે, પરલવ કોણે જાણે છે, એતો મૌનું
થશે તે આપણું પણ થશે, એટલે ઉપરના પામરની માફક
આ ભવમા અન્યાયથી ધન મેળવીને પણ વિલાસો ભોગ
વવામાં ભય જરા પણ થતો નથી.

ઉપર મુજબના જે દષ્ટાન્તોથી આપણે સમજી શકીએ
છીએ કે, મોટો દેવાદાર પણ વિચારક અને ખાનદાન
[સજ્જન] હોવાથી દેવામાંથી જેમ ચોક્કસ છુટો થઇ શકે

છે, તેમ અનંતાકાળથી કર્મનો દેવાદાર બનેલો આત્મા
 બ્યારે વિચારક બને છે કે, તુરત તેને ગુણાનુરાગ પ્રગટ
 થાય છે. ગુણાનુરાગ આવ્યા પછી ખાનદાની [સબ્જનપણું]
 આવતાં વાર લાગતી નથી, એટલે તેને સાધુ અને ગૃહ-
 સ્થના ઉત્તમ કોટીના આચારો પમંદ પડવા માંડે છે,
 અને હિંસા, જુઠું, ચોરી, મૈથુન અને પરિગ્રહ-મમતા
 ઘટવાં શરૂ થાય છે, ક્રોધાદિ કથાયો મદ થવા માંડે છે,
 અશુભ પ્રવૃત્તિઓ ઘટવા માંડે છે, શુભપ્રવૃત્તિઓ વધવા
 માંડે છે. નાલાયકો, ગુંડાઓ, આખલાઓ, અને સદેહ ઠગની
 સગતિ ત્રુટવા માંડે છે. સાધુ-સંત, સાક્ષરો, પંડિતો,
 ગુણીજનોનો સહકાર શરૂ થાય છે, એટલે સાધુના ઘસારાથી
 જેમ મેલ નાશવા માંડે છે તેમ ઉત્તમ પ્રવૃત્તિઓથી
 દોષો પણ નાશવા જ શરૂ થઈ જાય છે, કંમે કરીને અધમ
 આત્માઓ પણ સંત બની જાય છે.

બીજા નંબરના દેવાદારોને વિચારવાથી સમજાઈ જશે,
 કે તેઓને દેવાની કશી પડી જ નથી. તેઓ ક્યારે પણ
 એમ વિચારતા જ નથી કે,

એક રામ ચઢતાં ગયું, રાવણ કેડું રાજ;
 સોલ રામ તુજ પર ચઢે, હું મૂરખ શિરતાજ.

એક રામ ચઢવાથી રાવણનું રાજ ગયું તો મારા ઉપર
 આઠ રામ, સોલ રામ, ચોવીશ રામ, બ્યાજ ચઢ્યા જ કરે
 છે, મારું શું થશે ? બસ જેને દેવાનું દુઃખ નથી

થતું તેનું કરજ જતું નથી અને સ્વતંત્રતાનું મુખ મળતું નથી. આપણો આ છવડો પણ અનંતા કાલથી મંમારમાં ભટકે છે. કોઈક વાર દેવનો કે મનુષ્યનો જન્મ મળી જાય છે. ધારે તો અનંતા કાળનું દેવું ચુકવી શકે છે. પાપ ઘટાડીને કર્મ મુક્ત થઈ શકે છે, પરંતુ એવા વિચાર જ આવતા નથી.

વિચારો જ વિલાસના, ભોગના, ટેસ્ટના, તોફાનના આવ્યા કરે છે. એક પાપ હજારો પાપ કરાવે છે. પ્રથમ હતો એકલો, એકલો જ રહ્યો હોત તો સાડું હતું, ઉપાધિ કોઈ ન થાત, એકલાનું પેટ ભરવું જરા પણ મુશ્કેલ ન હતું, એકલો આત્માનું કલ્યાણ જરૂર સમજીને આચરી શકત પણ ભાઈને વિલાસ જ ભોંધ્યો છે, દેવના ભવો થવા છતાં ભૂખ મટી નથી. પશુગતિમાં પાડા-આખલાના ભવો પામી, હજારો ગાયો-ભેંસો ભોગવી વાંદરા-હાથીના ભવો પામી. હજારો સ્વજાતિની સ્ત્રીઓ ભોગવી પણ છવ બાપડો ભુખ્યો જ રહ્યો. એટલે અહિં પણ એકડાનો બગડો થયો પછી તો ભોંધ લ્યો મળ !

ચાર-પાંચ છોકરાં થયાં, એટલે બધાને પોષવા પાપ વધ્યું. આખી છાંદગી પોતાનું પરિવારનું પોષણ કરવામાં આ છવનું સુધરવાની જગ્યાએ બગડ્યું. અનંતા કાળનું કરજ દેવાનું મન જ ન થયું. છાંદગી બરણાદ ગઈ, ભવોની પરંપરા વધી, પશુના અને નરકગતિના દુઃખો ભોગવવાની અને રોઈને સમય પસાર કરવાની અરહંતમાલા શરૂ થઈ ગઈ.

ઉપરની દલીલોથી સમજી શકાય છે કે; આપણા જીવને ગુણાદર વધારવાની અને દોષો કાઢવાની અનિવાર્ય જરૂર છે. ગુણ વધે તો દોષ ઘટે, ગુણો લાવવાનું શીખવા અધ્યાપક-એટલે માસ્તરની ખાત્ર જરૂર ખરી. ગુણોના અધ્યાપક પંચમહાપરમેષ્ઠિ ભગવંતોજ હોઈ શકે છે. પંચમહાપરમેષ્ઠિ ભગવંતો પોતે ગુણોરૂપી હીરા-માણુક, મોતી, રત્નો વિગેરે ઝવેરાતના ઝવેરી છે, એમના આશ્રિત જીવો પણ ઝવેરાત રૂપ ગુણોને પામીને ઝવેરી બની જાય છે અર્થાત્ પંચપરમેષ્ઠિ ભગવંતોનો આશ્રય લેનાર પોતે પણ પંચમહાપરમેષ્ઠિ પદમાં ભળી જાય છે.

હવે આપણે પંચપરમેષ્ઠિ ભગવંતોમાં મુખ્ય શ્રી અરિહંત દેવ છે, તે અંગે વિચારીએ. અરિહંત કહેવાય કોને ? અરિહંત પદનો અર્થ જુઓ.

નમો અરિહંતાણં, અરહંતાણં, અરુહંતાણં.

અર્થ:-અરિ એટલે અભ્યંતર શત્રુઓ તેના (ત એટલે નાશ કરનારા. અર્હ એટલે ઈન્દ્રાદિકથી કરાએલી પૂજાને લાયક. ખીજો અર્થ અરહઃ એટલે લોકાલોકમાં કાંઈ પણ અભાવ્યું નથી જેમને, તથા કર્મરૂપ ખીજો સર્વથા બળી જવાથી હવે મંચારમાં નહિ ઉગનાર્ગ એટલે જન્મ-મરણથી મુક્ત બનેલા-એવા શ્રી જિનેશ્વરદેવોને મારા નમસ્કાર થાઓ.

અરિહંત પરમાત્માઓ એવા ઉચ્ચ કોટીના આત્માઓ હોય છે, જેથી તેમનામાં પ્રગટ થએલા ગુણોને જાણવા

કે સમજવાથી જરૂર તેમના પ્રત્યે સદ્ભાવ જાગૃત થયા-
વિના રહેતો નથી.

અરિહંત પ્રભુ મર્વજપણું પામ્યા પછી કેવા હોય છે,
તે હવે વિચારીએ.

અરિહંત પરમાત્માના આત્મામાં રાગ-દ્વેષ, અજ્ઞાનતા,
સર્વથા નિર્મૂલ થવાની સાથોસાથ ખીન્ન પણ ખધા મહા-
હોપો પલાયન થઈ જાય છે.

આ જીવને અનંતા કાળથી પોતાનું સ્વરૂપ નહિ
સમજવા દેનાર મહામિથ્યાત્વ સર્વથા ક્ષય થાય છે.

આ જીવને અનંતાકાળથી ત્યાગની બુદ્ધિ જ ન થવા
દેનાર અવિરતિ મહાહોપ સર્વથા ક્ષય થાય છે.

આ જીવને અનંતાકાળથી જગતના પદાર્થમાત્રની
યથાર્થતાનું જ્ઞાન ન થવા દેનાર મહાઅજ્ઞાન ક્ષય થાય છે.

આત્માની ક્ષમા, મૃદુતા, ઋણતા, નિર્લોભતા, આ ચાર-
મહાગુણોને અટકાવનારા ક્રોધ, માન, માયા અને લોભ
સર્વથા ક્ષય પામે છે.

સ્ત્રીને ભોગવવાની ઇચ્છા, પુરુષને ભોગવવાની ઇચ્છા,
જન્મેને ભોગવવાની અભિલાષા ઉત્પન્ન કરનાર પુરુષવેદ,
સ્ત્રીવેદ અને નપુંસક વેદ એ ત્રણે સર્વથા ક્ષય થઈ જાય છે.

હાસ્ય—રતિ—અરતિ—ભય—શોક—દુઃખ—આ છઠ્ઠે
ક્રોધાદિના ઉત્પાદક છે, આ છ દુર્ગુણો ખીન્ન પણ અનેક

હુંગુણોને ઉત્પન્ન કરે છે અને ઘણા દોષોને પોષણ આપનારા છે. શ્રી વીતરાગ જિનેશ્વરદેવમાંથી આ છયે દોષો આડ્યા ગયા હોય છે.

નાની-મેટી બધી નિદ્રાઓ સર્વથા નાશ પામી જાય છે અને અપ્રમત્તભાવ પ્રગટ થાય છે.

બધા પ્રકારના રોગો ક્ષય થઈ જાય છે, બધી પ્રકારની તૃષ્ણાઓ પણ નાશ પામે છે.

હિંસા-મૃપા-જુક, ચોરી-મૈથુન, મમતા સર્વથા બંધ થઈ જાય છે.

કલહ, અભ્યાખ્યાન, પૈશુન્ય નિર્મૂલ નાશ પામે છે.

અવિરતિમાં પ્રેમ અને વિરતિમાં અરૂચિરૂપ રતિ-અરતિ મહાહુંગુણ તદ્દન આડ્યા જાય છે. પરનિન્દા અને સ્વશ્લાઘારૂપ અધમાધમ મહાદોષો રવાના થાય છે.

માયાપૂર્વકનો મૃપાવાદ જેને જગતમાં પોલિટીકલ નીતિ અને મુત્તમદીપણું કહેવાય છે. આવો જગતને દૂસાવનારો મહાદોષ ક્ષય પામે છે.

અપજતા, તુચ્છતા, નિર્માલ્યતા, કામાન્ધતા, મદાન્ધતા, સ્વાર્થાન્ધતા, કૃપણતા, લીરતા, અધીરતા, મૂર્ખતા, લોભપતા, ક્રુધાણુતા, તૃષ્ણાણુતા, દીનતા, રંકતા આદિ તમામદોષો આડ્યા જાય છે, અને સ્ફટિક જેવો આત્મા શુદ્ધ બની જાય છે.

-મર્વજ્ઞતા; વીતરાગતા અને યથાર્થભાષિતા ગુણો

પ્રગટ થવાની સાથે સાથોઆથ ખીજા પણ મહાગુણો પ્રગટ થાય છે.

જગતના સર્વજ્ઞપુરુષોએ જતાવેલા તરવોને સંપૂર્ણ-પણે સ્વીકાર કરાવનાર ક્ષાયિક મમ્યકત્વ પ્રગટે છે.

જેમાં આત્માનું સ્વસ્વરૂપ જ પ્રકટ રીતે પ્રકાશાતુ હોય તેવું યથાખ્યાત ચારિત્ર પ્રકટ થાય છે.

આત્માની સ્વચ્છ સહજનદ દશા પ્રગટપણે પ્રકાશ માન થાય છે

અપૂર્વ ક્ષમા, મૃદુતા, ક્ષમ્બુતા, નિર્લોભિતા આદિ ગુણો મંપૂર્ણપણે પ્રગટ થાય છે.

જગતના પદાર્થ માનની લાલગાનો લોપ થઈ જવાથી એકદમ-પૂર્ણ તૃપ્તિરૂપ ત્યાગદશા પ્રગટ થાય છે.

લોકાલોકના દ્રવ્ય, ગુણ અને પર્યાયનું જ્ઞાન કરાવનાર કેવળજ્ઞાન અને કેવળદર્શન પ્રગટ થાય છે.

સુરાસુરની દેવાંગનાઓ મામે હોય તો પણ કામ મર્દયા ખળીને ભસ્મ થયેલ હોવાથી અપૂર્વ બ્રહ્મચર્ય ગુણ પ્રગટ થાય છે.

ગમે તેવા સેવક આત્માઓ ઉપર રાગ ન થતો હોવાથી વીતરાગતા પ્રગટેલી હોય છે.

ગમે તેવો વિરોધ કરનાર તથા ઉપસર્ગ અને દુઃખ દેનાર ઉપર દેવ થતો ન હોવાથી વીતદ્વેષતા પ્રકટેલી સાક્ષાત જણાય છે

આલોકનો લય, પરલોકનો લય, અપયશ લય, આજી-
વિકા લય, અકસ્માત લય, આદાન લય, મરણ લય, વગેરે બધા
પ્રકારના લયો નાશ પામવાથી અલૌકિક નિર્ભયપણું
પ્રગટે છે.

નિન્દા, સ્વપ્ન અને ભગરદશા ક્ષય થઈ જવાથી
ચોથી ઉત્તભગર દશા પ્રગટ થાય છે.

ઉંચ કોટીના છ બાદ્ય - છ અભ્યંતર તપ સાક્ષાત
પ્રગટ જ રહે છે.

બધા પ્રકારના સંયમ ગુણો એકત્ર થઈને સાક્ષાત
પ્રગટ દેખાયા કરે છે.

જગતના સર્વ પ્રકારનાં દ્રવ્ય અને લાવ સત્યો
પ્રગટ થાય છે.

જગતના મર્વ છવો ઉપર મૈત્રીલાવના, પ્રમોદલાવના,
કરુણાલાવના અને માધ્યસ્થલાવના પ્રગટ થાય છે.

સાર્વિકતા, સહિષ્ણુતા શૂરતા, ધીરતા, વીરતા, ગંભી-
રતા આદિ અલૌકિક મહાગુણો પ્રગટ થાય છે.

ખીન્ન પણ ૩૪ અતિશયો, ૩૫ વાણીના ગુણો ભગવાન
વીતરાગ જિનેશ્વર દેવોમાં પ્રગટ થાય છે. ભગવાન વીતરા-
ગોને આઠ મહા પ્રાતિહાર્યો-સદાકાલ સાથે હોય છે. બાર
ગુણોથી શોભતા હોય છે, ચાર નિશ્લેષાથી જગતને
પવિત્ર બનાવે છે, ૧૮ મહાદોષો, તથા ૧૮ પાપસ્થાનકોનો
સર્વથા અભાવ હોય છે.

એજ પ્રમાણે દોષનો ત્યાગ કરતાં-કરતાં સર્વ દોષનો ત્યાગ થઈ જાય છે અને ગુણોનો મંત્રણ થવા માટે એટલે ખંધી નદીઓ જેમ વગર નિમંત્રણે દરિયામાં ભળે છે, તેમ ગુણો, ગુણોને લાવનારા હોવાથી સુખાત્ર આત્મામાં સર્વગુણો આવીને એકઠા થઈ જાય છે.

શ્રી જિનેશ્વરદેવોના આત્માઓને આવું ઉચ્ચ સ્થાન કેમ પ્રાપ્ત થયું? આવો પણ વિચાર આવી જાય ત્યાં પણ સમજવા યોગ્ય છે કે, આ સંસારમાં નિગોઠાદિ સ્થાનોમાં ફરી રહેલા બધા આત્માઓમાં શ્રી જિનેશ્વરદેવોના આત્માઓ પણ અલેદ લાવથી ભેળશેળ બનેલા, ભટકી રહેલા હોવા છતાં સર્વજ્ઞ ભગવંતોના જ્ઞાનથી જુદા પડેલા ઝોળખાય છે.

જેમ રોહણાયળની ખાણમાં અનેક હીંગ, માણિક, મણિઓ વિગેરે ઝવેરાતની ઉત્પત્તિ થયા કરે છે, તે હીરાઓ જેમ માટીમાં રગદોળાઈને રહેલા છે, તે પ્રમાણે કોહીનુર જેવાં રત્નો પણ તે જ ખાણમાં ક્યારેક ક્યારેક ઉત્પન્ન થએલા અને માટીમાં રગદોળાએલા પડી રહેલા હોય છે અને સમયના પાકે બહાર નિકળે છે.

તેમ ભગવંત જિનેશ્વરદેવોના પુણ્યાત્માઓ અનંતાનંત જીવજંપ માટીની ખાણમાં કોહીનુર રત્નની માફક જગતના ખીન્ત જીવોથી તદ્દન જુદા જ સ્વભાવવાળા હોવા છતાં ભવસ્થિતિના પરિપાકના અભાવથી બધા જીવો સાથે રગદોળાએલા સંસારમાં અથડાયા કરે છે તો પણ તેમનો સ્વભાવ નીચે મુજબનો હોય છે.

આ, શ્રી જિનેશ્વર દેવના બાહ્ય-અભ્યંતર મહાગુણોનું વર્ણન કરવાની કોઈની તાકત નથી. ગુર્જર કવિ શ્રીમાન પદ્મવિજયજી ગણિવર દ્વરમાવે છે કે,

તુજ ગુણ કોણ ગણી શકે, જો પણ કેવલ હોય :

મહાકવિ અને મહાપુરુષ શ્રી સિદ્ધસેનદિવાકરજી મહારાજ પણ દ્વરમાવે છે કે,

મોહક્ષયાદન્તુ મયન્નપિ નાથ મર્ચો,
નૂનં ગુણાન્ ગણયિતું ન ત્વ શ્વમેત ॥

અર્થ : મોહ અને અજ્ઞાન સર્વથા ક્ષય થયા પછી કેવલજ્ઞાન પ્રકટ અનુભવનારો આત્મા પણ હે વીતરાગ ! આપના ગુણો ગણવા સમર્થ થઈ શકતો નથી. અર્થાત કેવલી ભગવાન પોતે પણ વીતરાગના ગુણો જાણે જરા પણ વર્ણન કરી શકે નહિ, ગણી કે ગણાવી શકે નહિ, કારણકે આયુધ્ય થોડું છે, ગુણો અનંતા છે.

હવે આ સંસારમાંજ રહેલા અનંતાનંત આત્માઓ-માંથી શ્રી જિનેશ્વર દેવના આત્મા નિરાળા બનીને સંસારના પ્રાણી વર્ગથી જુદા કેવી રીતે પડીને જગતના પૂજ્ય થયા ? એવો આપણને સહજે પ્રશ્ન થઈ જાય તો ત્યાં આપણે સમજવું જોઈએ કે, ઉપર જોઈ ગયા તેમ કોડોનો દેવાદાર થોડું થોડું દેવું ચુકાવતાં લાંબા કાલે પણ દેવામાંથી મુક્ત થાય છે, તથા થોડો થોડો સંગ્રહ કરનાર લાંબા ગાળે મોટો ધનવાન પણ બને છે.

એજ પ્રમાણે દોષનો ત્યાગ કરતા-કરતા સર્વ દોષનો ત્યાગ થઇ જાય છે અને ગુણોનો સંગ્રહ થવા માટે એટલે બધી નદીઓ જેમ વગર નિમત્રણે દરિયામાં ભળે છે, તેમ ગુણો, ગુણોને લાવનારા હોવાથી સુપાત્ર આત્મામાં સર્વગુણો આવીને એકઠા થઇ જાય છે.

શ્રી જિનેશ્વરદેવોના આત્માઓને આવું ઉચ્ચ સ્થાન કેમ પ્રાપ્ત થયું? આવો પણ વિચાર આવી જાય ત્યાં પણ મમજવા થોડું છે કે, આ સમારમાં નિગોદાદિ સ્થાનોમાં ફરી રહેલા બધા આત્માઓમાં શ્રી જિનેશ્વરદેવોના આત્માઓ પણ અલેદ લાવથી ભેળશેળ બનેલા, ભટકી રહેલા હોવા છતાં સર્વજ્ઞ ભગવંતોના જ્ઞાનથી ભુદા પડેલા ઓળખાય છે.

જેમ રોડબાચગની ખાણમાં અનેક હીરા, માણેક, મણિઓ વિગેરે ઝવેરાતની ઉત્પત્તિ થયા કરે છે, તે હીરાઓ જેમ માટીમાં રગદોગાઇને રહેલા છે, તે પ્રમાણે કોહીનુર જેવાં રત્નો પણ તે જ ખાણમાં ક્યારેક ક્યારેક ઉત્પન્ન થએલા અને માટીમાં રગદોગાએલા પડી રહેલા હોય છે અને સમયના પાકે બહાર નિકળે છે.

તેમ ભગવત જિનેશ્વરદેવોના પુણ્યાત્માઓ અનંતા નંત જીવજીવ માટીની ખાણમાં કોહીનુર રત્નની માફક જગતના ખીન્દ જીવોથી તદ્દન ભુદા જ સ્વભાવવાળા હોવા છતાં ભવસ્થિતિના પરિપાકના અભાવથી બધા જીવો સાથે રગદોગાએલા સમારમાં અથડાયા ડરે છે તો પણ તેમનો સ્વભાવ નીચે મુજબનો હોય છે.

એને આકાલં પરાર્થવ્યસનિનઃ
 ઉપસર્જનીકૃતસ્વાર્થા ઉત્તચિકિયાર્થત
 અર્ધીનમાવાઃ સ્ફલારંભિણ અદૃષ્ટાનુશયાઃ
 કૃતશતાપદયઃ અનુપદ્ધતચિત્તાઃ દેવગુરુવદ્દુમાનિનઃ
 તથા ગંભીરશયાઃ. ઇતિ ॥

શ્રી ક્રિનેશ્વરદેવોના આત્માઓ મંસારમાં ફરતા
 જ્યારે જ્યારે મનુષ્યપણું કે દેવપણું પામે છે, ત્યારે તેમ-
 નામાં ઉપરના ઉચ્ચ કોટીના ગુણો જરૂર દેખાય છે એટલે
 તેઓમાં ઉચ્ચ કોટીનો પરોપકાર ગુણ જરૂર હોય છે,
 તથા પોતાનો સ્વાર્થ લગભગ ગોણુ પ્રવર્તે છે અને બધી
 ઉચિત ક્રિયાઓ છોડતા નથી. લગભગ દીનતા હોય જ
 નહિ. એક પણ કાર્યારંભ ફક્ત વગરનો હોય નહિ, પાછળથી
 પસ્તાવો ન થાય તેવાં કાર્યો કરે. ઉપકારિના ઉપકારને
 બહુમાને છે, દેવ-ગુરુમાં બહુ જ આદરવાળા હોય છે
 અને આશય ખૂબ ગંભીર હોય છે અને વજ્ર જેવા
 મજબૂત ચિત્તવાળા હોય છે.

ઉપરના ગુણો આ મહાપુરુષોમાં સ્વભાવ સિદ્ધ હોવાથી;
 જ્યારે લવસ્થિતિ પરિપાક થાય છે; ત્યારે અનેક શુભ-
 ગુણો પ્રગટ થવાની સાથે શુભભાવનાઓ પ્રગટ થાય છે,
 તેથી ઘણી જ ઉંચી જાતના વિચારો થયા કરે છે. જેમ કે,

જો શક્તિ મુજને મળે, આપું સહુને સુખ;
 જો શક્તિ મુજને મળે, કાપું સહુનાં દુઃખઃ ॥૧॥
 મુજને દુઃખ આપે બધા, તો પણ હું નહિ તાસ;
 મુખ પીરસવા સર્વને, છે મારો અભિલાષઃ ॥૨॥

જગના પ્રાણી માત્રને, વહાલા છે નિજ પ્રાણ,
 માટે મન વચ કાયથી, હવે કરું તસ ત્રાણ: ॥૩॥
 આશીર્વાદ મુજ એટલો, ભવ ભવ એ મુજ ભાવ;
 ત્રસસ્થાવર છવો બધા, દુઃખિઓ કે નવિ થાવ: ॥૪॥
 “એવી છે મુજ ભાવના, જો મુજ ધાર્યું થાય;
 શ્રી જિનશાસનને વિષે, સ્થાપું છવ બધાય:” ॥૫॥

ઉપર મુજબની ભાવનાઓ વારંવાર સ્ફુરાયમાન થવાથી આખા જગતનું ભલું કરવાની ભવિષ્યમાં સામગ્રી સાંપડવાનાં પુણ્યો બંધાવા માંડે છે.

અહીં હિંસા, જુઠ, ચોરી, મૈથુન અને પરિગ્રહ, મમતા વિગેરે પાપો નબળાં પડવા માંડે છે અને મૈત્રી, પ્રમોદ, કારુણ્ય, માધ્યસ્થ ભાવનાઓ ખીલવા માંડે છે, સાથોસાથ ખીળા અનેક ગુણોનો આવિર્ભાવ શરૂ થાય છે.

શ્રી જિનેશ્વરદેવોના આત્માઓ સંસારના ક્ષીયડમાંથી કેવી રીતે બહાર નીકળી આગળ આવી ઉંચા ચડે છે, તે સ્વરૂપ સમજવા સાડ અહીં શ્રી પાર્શ્વનાથસ્વામીના આત્માનું દશ ભવનું વર્ણન બતાવાય છે.

આ જંબૂદ્વીપના ભસ્ત્રેશ્વરમાં. પોતનપુર નામનું દેવપુરી જેવું સુંદર નગર હતું. તેમાં સૂર્ય જેવો પ્રતાપી, ચંદ્ર જેવો સૌમ્ય, ઇન્દ્ર જેવો વૈભવશાળી; કામદેવ જેવો રૂપાળો, બૃહસ્પતિ જેવો જુદિમાન, પિતાની માફક પ્રભને પાળનારો, અરવિંદ નામનો રાજા રાજ્ય કરતો હતો. તે

રાજાને શીલાદિ અનેકગુણગણને ધાગણ કરનારી પ્રીતિમતી નામની પદ્મરાણી હતી.

તે રાજાને રાજ્યગૌર અથવા કુલગૌર તરીકે વિશ્વભૂતિ નામે પુરોહિત હતો. તે પણ વ્યાકરણ, માહિત્ય, ન્યાય, કાવ્ય, જ્યોતિષ વિગેરે અનેક શાસ્ત્રોનો જાણકાર અને શ્રી વીતરાગ શાસનમાં ખુબજ શ્રદ્ધાવાન હતો, તેમ જ ધનમં-
પન્ન હોવા છતાં ગૃહસ્થને ઉચિત શ્રાવકને પાળવા યોગ્ય જાગ્રતોનું પણ આગધન કરતો હતો.

તે વિશ્વભૂતિ પુરોહિતને શીલાલકારધાન્વી, પતિ-
વચનાનુસારિણી અનુષ્ઠર નામે પ્રાણુવદ્વલા હતી. ઉલય-
દ પતી પરસ્પર રનેકલાવમાં રાજાની મહેરણાનીથી આનંદમા
દિવસ વ્યતીત કરતા જે પુત્રો થયા હતા. તેમાં પહેલાનું
નામ કમઠ અને બીજાનું નામ મરૂભૂતિ હતું.
મરૂભૂતિ તે જ આપણા પરમ ઉપકારી પાર્શ્વનાથ સ્વા-
મીનો આત્મા છે.

ઉપર કહેલ જે પુત્રમાં પહેલો પુત્ર કમઠ સ્વલાવથી
શઠ, દુષ્ટ, લંપટ, કદાચહી, વ્યમની. માયાવી, ઈર્ષાળુ અને
ઘણો જ કોપી હતો, જ્યારે મરૂભૂતિ તેથી ઉલટો. ભદ્રિક,
વિદ્વાન, મદાચારી, પ્રેમાળ, દયાળુ, વિનયી અને ઘણો જ
પ્રતિભાશાળી આત્મા હતો.

કમઠના અનાચારથી ગામની અંદર તેનો અતિપ્રભાવ
અપયશ ફેલાણો હતો. તેજ પ્રભાવે મરૂભૂતિનો મદાચાર

નગર અને દેશ વ્યાપી બનવાથી, કપૂર જેવો યશ પણ ક્યાંઈ સમાતો ન હતો કારણ કે એક જ નક્ષત્રના જન્મેલા પણ એક જેવા હોતા નથી. કહ્યું છે કે,

‘एकोदर समुत्पन्ना एक नक्षत्रजातका ।
न भवन्ति समशीला यथावदरी कंदंका:’

બેરડીના કાંટા એક જ ઉદરમાંથી અને એક જ નક્ષત્રમા જન્મેલા હોવા છતાં કેટલાક તદ્દન વાંકા જ હોય છે ત્યારે કેટલાક બિલકુલ ભ્રૂણ-સિધા જ હોય છે, તેમ માતા-પિતા એક હોવા છતાં ભાઈઓ પણ એક-સ્વભાવના હોતા નથી.

માતા-પિતાની ખાનદાનીના પ્રતાપે કમઠ અને મરુ-ભૂતિ બન્નેનો સારાં ખાનદાન કુટુંબોમાંથી અનુક્રમે અરુણા અને વસુધરા નામની કન્યાઓ સાથે વિવાહ થયો હતો, તેમાં કમઠની પત્ની અરુણા ઘણી જ ઉત્તમ આત્મા અને સદાચારિણી હતી, જ્યારે મરુભૂતિની પત્ની વસુધરા તેનાથી ઉઠ્ઠી એટલે વક્ર સ્વભાવવાળી અને સદાચારથી પર હતી. સદાચાર લગભગ તેણીને ગમતો જ ન હતો. પુણ્યનો એકદમ ઉદય હોય તેને જ અનુકૂળ અને સદાચારી પરિવાર પ્રાપ્ત થાય છે.

અહિં વિશ્વભૂતિ પુરોહિત અનેકવાર ઠંઠનાચાર્યોના સહવાસમાં આવેલો હોવાથી અને પોતે પણ જીવાજીવાદિ તત્ત્વોનો ખુબજ અભ્યાસી હોવાથી અને પુત્રો પણ યથા-

યોગ્ય વ્યવહારનું ભારવાહન કરવાને મમર્થ હોવાથી મંમાર તરફથી દૃષ્ટિને ફેરવીને આત્મસાધનામાં દિનપ્રતિદિન આગળ વધવા લાગ્યો હતો.

સન્નિધર્થ અને ગૃહવ્યાપાર પુત્રોને લગાવીને આખો દિવસ અને રાત્રી પરલોક સુધાગ્રવા માટે અને આત્મચિંતન માટે સામાયિક અને પૌષ્ઠમાં જ રહેતો હતો. કહ્યું છે કે,

‘સામાય પોસહ સંઠિઅસ્સ જીવસ્સ જાહ જો કાલો ।

સોસફલો ઘોઘગ્ગો સેસો સસારફલહેહ ’

અર્થ:-જે આત્માનો સામાયિક અને પૌષ્ઠ દશામાં જે કાળ વ્યતીત થાય છે, તે જ કાળ મરણ છે, તે જ કાળ આત્માનું ‘ભણું’ કરનારો છે, તે જ કાળ આત્માના અનંતા કાળનાં બંધન તોડનારો છે, બાકીનો બધો કાળ સંસારની વૃદ્ધિ માટે જ છે. સામાયિકદશા વગરનો કાળ સંસારની ચારે ગતિનાં ભ્રમણો વધારવા માટે જ છે, બાકીનો એટલો સામાયિકદશા વગરનો કાળ ચારગતિના બંધનો મજબુત કરવા માટે જ છે.

એટલે વિશ્વભૂતિ પુરોહિત ગૃહસ્થ દશામાં રહેવા છતાં આરાધનામય જીવન વ્યતીત કરતા હતા, તેવામાં એક વખત વિવિકત નામના જૈનાચાર્ય પધાર્યા, તેમની પાસે દશવિધ આરાધના માંલણી, આત્માને આરાધનામય બનાવી, અઠવિધ આહારનાં પચ્ચખ્યાણુ કરી, સમાધિ ગરણુ સાધીને મૌઘર્મ નામના પહેલા દેવલોકમાં દેવત્વને પામ્યા અને

અનુદ્રરાદેવી પેણ પતિવિયોગ થવાથી અધિકાધિક ધર્મધ્યાન
પરાયણ બની તીવ્ર તપશ્ચર્યા આચરી મરણ પામી મુક્તિ
દેવલોકમાં તે જ વિશ્વભૂતિદેવની દેવીપણે ઉત્પન્ન થઈ.

કમઠ અને મરુભૂતિ બન્ને ભાઈઓને માતા-પિતાના
મરણનો શોક થયો. લૌકિક મરણ કાર્યો પતાવીને, યથાયોગ્ય
સ્વકાર્ય કરવા લાગ્યા; રાજાને મરુભૂતિ યોગ્ય જણાવાથી
તેને પુરોહિત પદ આપ્યું. મરુભૂતિ પણ પોતાના પદને,
કુલને, માતા-પિતાની આજરને છાજે તેવું સદાચરણ
આચરતો હોવાથી રાજા તથા પ્રજા સમગ્રને ઘણોજ પ્રીય
થઈ પડ્યો હતો.

અન્યદા કોઈક વાર તે પોતનપુર નગરના ઉદ્યાનમાં;
વિહાર કરતા, અને લબ્ધ ભુવોને પ્રતિબોધ કરતા ચાર
જ્ઞાનના ધારક હરિશ્ચંદ્ર નામના સૂરિમહારાજ પધાર્યા.
ઉદ્યાનપાલદ્વારા સૂરીશ્વરનું આગમન જાણીને, રાજા-પ્રધાન
અને શ્રેષ્ઠ વગેરે નગરવાસી લોકો વંદન અને દેશના
શ્રવણ માટે મોટા આડંબરથી ઉદ્યાનમાં ગયા, અને યથા-
વિધિ વંદનાદિ કરી વિવેકપૂર્વક યથાસ્થાને મોં ઝેંમી ગયા
અને મરુભૂતિ પણ પોતાના પરિવાર સહિત રાજાની સાથે
દેશના માંલજવા ગયા અને એકાગ્રચિત્ત આચાર્ય લગવંત
સન્મુખ ઝેંમી ગયા કારણ કે તત્ત્વજ્ઞાન પામવાની પહેલી
ભૂમિકા શુદ્ધિ શુભ છે

“શુદ્ધિશ્ચ શ્રદ્ધર્જં ચૈવ મજ્જં ધારણં તથા ।
ઉદાપોહાર્યવિજ્ઞાનં તત્ત્વજ્ઞાનં ચ ધીગુણાઃ”

અર્થ:-ક્રાંતી પ્રથમ ધર્મ સાંભળવાની રુચિ એ આત્માનો મહાગુણ છે, તેનું નામ જ શુશ્રૂષા કહેવાય છે. કહ્યું છે કે,

તદ્ગુણ મુખી શ્રી પરિવર્યો રે, ચતુર મુણે મુરગીત;
તેહથી રાગે અતિધણે રે, ધર્મ મુખ્યાની રીત રે-પ્રાણા.

જીવાન હોય, રૂપાળો હોય, દેવાંગના જેવી પત્નીઓ થી વિંટાયેલો હોય; નિરોગી હોય; બુદ્ધિશાળી હોય, દેવ-તાઈ નાટકો આલતાં હોય; કીર્ત્તરકંઠીઓનાં ગાયન અને નાચની છાળો ઉછળતી હોય; તેવા વળતે ધર્મ સાંભળાવનાર મળી જાય તો ધર્મ સાંભળવાની ભાવના ઉદ્ભવે; તો સમજવું કે, આત્માને ધર્મરુચિ ઉત્પન્ન થઈ છે.

પછી અન્યચિત્ત નિરાદરતાનો ત્યાગ કરી એકાગ્ર ચિત્તે સાંભળવું, અને શ્રવણ કરવું. પછી ન ભૂલાય તેમ ધારી રાખવું, પછી તેમાં તર્ક-વિતર્ક એટલે શંકાઓ કરવી અને સમાધાન કરવાં પછી પૂર્ણપણે વ્યાખ્યાનના સૂત્રોનો અર્થ સમજી લેવો અને તેમાંથી તત્ત્વનિષ્કાસ કરવો આ આઠ ગુણો અતિનિકટ લવી જીવમાં જ ઉત્પન્ન થાય છે.

ગુરુમહારાજ ફરમાવે છે કે,

મવકોટી દુષ્પાપામવાપ્ય નૃમવાદિસકલસામગ્રીમ્ ।

મવજલધિયાનપાત્રે ધર્મેયન્નઃ મદાકાર્યઃ ॥

અર્થ:-કોટો ગમે લવોની મહેનતથી પણ ન પામી શકાય તેવી મનુષ્ય જન્માદિ બધી સામગ્રીને પામીને

મંસાર-સમુદ્રમાં વહાણ જેવા ધર્મમાં હમેશાં ઉદ્યમ ચાલુ જ રાખવો જોઈએ.

કારણ કે અક્ષરવિનાનો લેખ, [લલે ખીડેલું કવર હોય] મૂર્તિ વિનાનું દેવમંદિર અને પાણી વગરનું સરોવર જેમ તદ્દન નકામું છે, તેમ ધર્મ વગરનું મનુષ્યપણું તદ્દન નકામું જ છે.

જેમ મૂળ વગર ઝાડ લાંબોકાળ ટકી રહેતું નથી, મસ્તક વગરનું ધડ [શરીર] વધુ વખત ઊવતું નથી, તે જ પ્રમાણે ધર્મ વગરનો મનુષ્યભવ ચિરસ્થાયી થઈ શકતો નથી.

જેમ આવડગત વગર વેપાર નકામો છે, આવડગત વગર રાજ્ય વધુ ટકતું નથી, આવડગત વગરનું શિક્ષણ નકામું છે, તેમ ધર્મની આવડગત વગરનું મનુષ્ય ઊવન તદ્દન નિષ્ફળ-નકામું છે.

શંકા:-આપણે ગયા જન્મમાં ધર્મ કર્યો હશે અને અમુક માણસે ગયા જન્મમાં ધર્મ કર્યો નથી, આની શી ખાત્રી ?

સમાધાન:-જેમ ઝાડની ઉંચાઈ, પહોળાઈ અને વિસ્તારથી ઝાડનું મૂળ કેટલું ઉડું, જાડું અને પહોળું હશે તેનું અનુમાન થાય છે. જેમકે કેટલાંક ઘાસ, અપાઠ મામમાં ઉગે છે અને લાદરવા, આગ્નિન માસમાં સુકાઈ જાય છે, તેમનાં મૂળ ઉડા હોતાં નથી વળી કેટલાંય

વડનાં ઝાટા [ઉત્તરેલીનો સીધવડ-ભગ્ય-અંકલેશ્વર પામેનો વડ] હજારો વર્ષથી અત્યારે જેવાં ને તેવાં લીલાંછમ ઉભાં છે. તેમનાં મૂળ-ઘણાં જ ઉંડાં છે, તે જ પ્રમાણે જેનો ધર્મ ઉચો હોય તે ભાગ્યવાન હોવો ઘણા જ પુણ્યવાળા અને એક પણ ત્રુટી વગરના હોવન હોવનાગ હોય છે. જે માણસે ધર્મ જિલકુલ કર્યો નથી તેવા હોવો દુઃખમય હોવન હોવી રોધને આયુ પૂર્ણ કરે છે અને હે પ્રભુ ! હવે તો મૃત્યુ આવે તો સારું, આમ મરવાના જાપ કરીને જ મરે છે. આ પ્રમાણે સુખના મહાભાવ અને અસદ્ભાવથી પુણ્ય-પાપ, ધર્માધર્મની ચોખ્ખી સમજણ પડે તેવું છે.

શંકા:-જગતના હોવો વડે ભૂતકાળમાં દુઃખ અનુભવાયું છે એની ખાત્રી શું ?

સમાધાન:-આપણા પોતાના અનુભવથી પણ દુઃખની ખાત્રી સમજાય તેવી છે જ પણ બુદ્ધિથી વિચાર કરવાનો મોખ જ ન હોય ત્યાં કરવું શું ? જુઓ, આપણા હોવનો ત્યારે મહાપુણ્યોદયથી આ મનુષ્યપુરીમાં પ્રવેશ થયો ત્યારે મૈા પ્રથમ માતાના ઉદરરૂપ ભયંકર જાજરૂમા માસ, રુધિર, મદ, રસ, હાડકાં, ચરખી, વીર્ય રૂપ સાત ધાતુના કીચડમા, વિષ્ટા-પેશાબની ખાણમાં નવ માસ ઉધે-મસ્તકે વસવું પડ્યું છે. આ વાત શાસ્ત્રની નથી, ઇતિહાસ, વેદ-પુરાણની નથી, પણ અનુભવસિદ્ધ છે. જગતમા એક પણ એવો માણસ નથી કે, માતાના ઉદરમાં ઉધે મસ્તકે લટક્યા વગર જ જન્મ્યો હોય.

તથા પશુઓનાં, ગાયો-ભેંસો, પાડા, ઘેટાં, બકરાં, હરિણ, મમલાં, રોઝ, શુકર, માછલાં અને અનેક જાતનાં પક્ષિઓ વગેરે જીવોનાં મનુષ્યો વિગેરેના ખોરાક માટે-અકાલ અને ભયંકર રીતિએ મરણ થઈ રહેલ સાક્ષાત્ દેખાય છે તો તે ખીચારાં પામર જીવોના ગયા ભવોના મહાપાપોદય નહિ તો ખીજું શું ?

શંકાઃ જો પાપનું ફળ દુષ્ટ છે અને ધર્મનું ફળ સુષ્ટ છે, તો પછી પાપ કરનારા સુખી શા માટે અને ધર્મ કરનારા દુષ્ટ શા માટે? જેમ કે રાજા-મહારાજાઓ, માચ્છીમારો, શિકારીઓ, માંસાહારીઓ, મદિરાપાન કરનારાઓ, પરસ્ત્રીકપટો વગેરે જ્ઞાનીઓની દ્રષ્ટિએ પાપીઓ હોવા છતાં સુખ કેમ લોગવે છે? અને સામાયિક વગેરે ધર્મ કરનારા જ્ઞાનીઓની માન્યતા મુજબ ધર્મી ગણાવા છતાં દુષ્ટ શા માટે?

સમાધાનઃ પ્રથમ તો ફળ શબ્દનો જ અર્થ સમજવો જોઈએ. ધર્મનું અને પાપનું ફળ કહ્યું છે. થક, પણ ડાહી અને પાદડાં તે કદા નથીને, તો પછી વાવવાના દિવસે જ કોઈ તુચ્છ ઝાડનાં પણ ફલ આવતા જ નથી. પ્રથમ અંકુર પછી કાંઈ કરીને સ્કંધ, શાખા, પ્રશાખા વિગેરે થાય છે અને છેલ્લે ફળ થાય છે. વળી બધાં ખીજે અમુક ટાઈમ જમીનમાં પડ્યા રહે છે અને જમીન, વર્ષાદિ, આતપ પવનની અપેક્ષાએ ઉગે છે, વધે છે અને ફળે છે.

આખું જગત આજે વાવેલ અનાજના આજે-રોટલા

ખાતું નથી એ તો આ માલ વાવેલું આવતી માલ ખાવાના કામમાં આવે છે. ગઈ માલ વાવેલું આ માલમાં ખાવામાં ઉપયોગી બને છે, એજ પ્રમાણે ગયા જન્મોના કરેલા પુણ્ય ચાલુ જન્મમાં ખવાય છે, પછી લલે તે ચાલુ જન્મમાં ધર્મી હોય કે અધર્મી હોય, આ જન્મમાં આવડેલા ધર્મ અને અધર્મનું ફલ હવે પછીના જન્મોમાં જ મળવાનું હોવાથી ચાલુ જન્મના સારા-ખોટા આવડણને કોઈ લેવા-દેવા છે જ નહિ.

જેમ આ સાલનો તદ્દન ખેકાર ખેડુત આવતી સાલ મહાધનવાન થઈ જાય છે, તે જ પ્રમાણે આ માલનો ધનવાન ખેડુત આવતી માલ ખેકાર પણ બની જાય છે, તે જ પ્રમાણે આ જન્મનો સુખી આત્મા પણ આલપ સુકૃત કમાણી નહિ જ કરે તો ખેકાર થવાની આગાહી ગણી શકાય, તેમ જ આ જન્મનો દુખી મનુષ્ય પણ દાન, શીલ, તપ, મંજમ કોઈ પણ સુકૃત કમાણી કરીને મરશે તો ભવિષ્યમાં સુખી આત્મા થવો અંભવિત જરૂર ગણી શકાય.

ઈત્યાદિ હરિશ્ચંદ્રસૂરિ મહારાજના વચનામૃતો માલખી રાજા વગેરે મનુષ્યોને ધર્મ ઉપર ઘણો જ સદ્ભાવ ઉત્પન્ન થયો, તે વખતે લઘુકર્મી મનુષ્યોને શુભદેવની વાણીનો અવિશેષ લાભ થયો અને ત્યારથી દાક્ષિણ્ય, યૌજન્ય, ધીંગતા, ગભીંગતા, સત્ય, શૌચાદિ શુભોનો સંગ્રહ થવા લાગ્યો.

અને સસારની ભયંકરતા મમજવી શરૂ થઈ ગઈ. વિષયો ઉપર ઔદાસીન્ય પ્રકટ થયું. નગરમાં પણ મનુષ્યોની

લાયકાત ખુબ જ વિસ્તાર પામવા લાગી. કર્મની શુરુતાના,
 યોગે-કમઠમાં બધું વિપરીત, થવા લાગ્યું. મરુભૂતિમાં
 જ્યારે કિચ્ચશુણે વધતા જતા હતા, ત્યારે તેનું વૈર, વમ્બલ-
 કરવા માટે જ હોય નહિ તેમ તે શુણના તદ્દન પ્રતિ-
 પક્ષી દુષ્ટ દોષો કમઠમાં ઘર ફરીતે વમવા લાગ્યા.

મરુભૂતિમાં ક્રોધ, મદ, માયા, લોભ, ઈર્ષ્યા, કામ-
વિકાર લગલગ 'મંદે થઈ ગયા હતા, ત્યારે કંઈકમાં 'આ
બધો વેગ પામવા લાગ્યા હતા. આમ થવાથી મરુભૂતિની
પત્ની વચ્ચે ધરાને દુષ્ટ કમઠે અનેક પાપે પ્રવૃત્તિદ્વારા અને
અવિકાગ ચેષ્ટાઓ વડે સ્વાધીન કરી લીધી હતી, અને કુલની
મર્યાદા અને પરલોકનો ભય ત્યાગ કરી લઘુસાધની પત્ની
અને જ્યેષ્ઠ બને જણાં યથેચ્છ અનાચાર સેવનાલસિયાં, આ
વાતે કમઠની પત્ની અરુણાએ બાણીને મરુભૂતિને જણાવી
દીધી.

મરુભૂતિએ આ વાત મીલિતી પેણ તેને સાંધી ન
લાગી. મારા મોટા ભાઈમાં આ પાપ કેમને ઘટી શકે ?
આર્થ [મોટાભાઈ] આવું પોપ કરે નહિ, પરંતુ એક
જાએ સાક્ષાત્ નજરોનજર જોયેલું હોવાથી ધણું નમ
સ્કર કરી મરુભૂતિને ખાત્રી કરવા લેલામણ કરી.

ભાભીની પ્રેરણાથી મરુભૂતિએ, કમઠ-વસુધરાના આચ-
રણને બારીકાઈથી, તપાસ્યાં અને અરુણા, ભાભીના વચનો
તદ્દન સચ્ચાઈથી ભરપૂર સમજ્યાં, આથી સંજ્ઞા આત્મા

મંરુભૂતિને ઘણુંજ દુઃખ લાગ્યું. પોતાના મોટાભાઈ અને પોતાની પત્નીના આવા અનાર્થ વર્તનથી મંરુભૂતિનું ચિત્ત ખૂબ ઘવાઈ ગયું અને ભોળાઈ મારફતે બન્નેને સુધરવા મીઠી લલામણ પણ ખૂબ કરી.

પરંતુ નિઃશુકતા આબ્યા સિવાય આવાં અધમાધમ કૃત્યો થતાં નથી તેથીજ આવાં અધમકૃત્યોમાં લેપાએલા પાપી છવે અધમ કૃત્યો છોડતા નથી; એ ન્યાયથી મંરુભૂતિની લાવના અને અરુણાની મહેનતનું કાંઈપણ ફલ આબ્યું નહિ.

મંરુભૂતિએ પિતા-માતાની આબરુ સાચવવા; લાઈ અને લાર્યાનું લણું કરવાની લાવનાથી શક્ય તેટલા બધા જ પ્રયાસો કરી બેઠા, પરંતુ રાખમાં ઘી નાખવા જેવું નિવડ્યું અને પછી તો કમઠ અને વસુંધરા પણ મર્યાદા સુકી લગલગ નિરકુશપણે વર્તવા લાગ્યાં.

પરિસ્થિતિ ઘણી જ બગડી જવાથી મંરુભૂતિથી ખમાયું નહિ અને નિરુપાય થવાથી મહારાજા અરવિંદની પાસે જઈને ઉપરની તમામ ખીના જણાવી. રાજાએ પણ કમઠને ખાનગી બોલાવી ઘણુંજ સમજાવ્યો. કારણ કે ભૂત-કાળના નરપતિઓ આવાજ ન્યાયી હતા પરંતુ પાપ પણ ભયંકર વસ્તુ છે, એ પેઠેલી નિકલવી અશક્ય છે, એટલે રાજાની વાતસહ્ય ભરપૂર શીખામણ પણ અધમ કમઠને જરા પણ અસરકારક ન બની.

છેવટે રાજાને અનાચારો ઉપર સૂઝ હોવાથી અને કમઠના અનાચારોએ સીમા ઉલ્લંઘી હોવાથી, કમઠને

પકડાવ્યો અને શરીર ઉપર મસી ચોપડાવી, ગધેડા ઉપર બેસાડી; ગામમાં ફેરવાવી; ફળેત કરી, દેશનિકાલ કર્યો.

કમઠને પોતાનો આવા પ્રકારનો પરાભવ ઘણોજ ભયંકર જણાયો. સ્વજન પરિવાર અને ઘરખાર, ધન-માલ, મિલકત વિના ક્યાં રહેવું. તેમ વિચારી તાપસાશ્રમમાં જઈ અજ્ઞાન કષ્ટ કરનારો તપસ્વી થયો, અને અનેક પ્રકારના તપ કરવાપૂર્વક વનમાં રહેવા લાગ્યો.

મરુભૂતિને જેમ લાઇના અનાયાર ઉપર અણંગમે હતો તેથી પણ અનેકશુભો મોટાલાઇનો ગામમાં અપયશ ફેલાયો તે અને લાઇની થયેલી વિડંબના ખૂબજ સાલવા લાગ્યા અને થોડા દિવસ પછી લાઇની તાપસવૃત્તિના પણ સમાચાર સંભળાયા, એટલે લાઇને મળવા, શાંતવન આપવા અને ક્ષમાપના કરવા મહાશય મરુભૂતિ તાપસ થએલા કમઠના સ્થાનમાં ગયો.

પરંતુ જગત સ્વભાવજ એવો છે કે, અગ્નિને પુજાવવા જનારને પણ અગ્નિ ઘાટ આવે તો બાળી જ નાંખે. એ ન્યાયથી અગ્નિ જેવા સ્વભાવવાલા કમઠ પાસે મહાનુભાવ મરુભૂતિ ગયા, અને પોતાની મહાનુભાવતા પ્રમાણે નમ્રતા અને મીઠા વચને; દંભ વગર હસતા મુખે, અષ્ટાંગ પ્રણિપાત કરીને; વારંવાર ખમાવવા લાગ્યા. પરંતુ કમઠને મરુભૂતિનું મુખજ ગમતું ન હતું તો પછી તેનું આવું વર્તન તો કયેજ શેનું ? એટલે દુષ્ટાશયવાલા કમઠ તાપસે

જોધું જોવા મરૂભૂતિ ઉપર મોટી શિલા ગંગોડાધીને તેના
મસ્તકનું છુંદન કરી નોંખ્યું.

દુર્જનકાલકટૌચ જ્ઞાતાવેતૌ સહોદરો ।

અગ્રજન્માનુજન્માચ નધિશઃ કતરોડનયોઃ

અર્થઃ—કાલકટૌચ વિષા અને દુષ્ટ પ્રાણુસ જાને સગાં
ભાઈ હોય છે; પરંતુ આ જાને ભાઈઓમાં માનો ભાઈ
કોણ અને મોટો ભાઈ કોણ? એનો સમજણ અમને
[પડિત પુરુષોને] હજી પડી જ નથી અર્થાત્ એર કરતાં
પણ દુર્જન લયકર આત્મા હોય છે.

મરૂભૂતિ પોતાની સજ્જનતાથી અધમ જોવા પોતાના
ભાઈને જમાવવા ગયો, તેનું પરિણામ પોતાનું અકાળ
મરણ અકાળમરણ એટલું જ નહિ, પણ સમાધિને અલાવ
થવાથી કુગતિગમન થયું. કહ્યું છે કે,

“દુર્જનેન સમં સહયઃ પ્રીતિં ચાપિ ન કારયેત્ ।

उष्णो दहति चांगारः शीतः कृष्णायते करं”

અર્થઃ—દુર્જન આત્માઓની સાથે મિત્રતાતો નવ-
કરવી પળે થોડો સ્નેહ પણ ન કરવો કારણકે દુર્જને અગ્નિ
કરતાં પણ વધારે દુષ્ટ આત્મા છે, એટલે અગ્નિ હોતો
હોય તો જાળવોનું કાર્ય કરે અને કંટા થાય તો છેવટે કાળું તો
કરે જ એમ દુર્જનની ક્ષણ સંગતિ પણ અનર્થ કરે નરિ જ
થાય છે.

જેમ મરૂભૂતિ જોવા ઉત્તમ આત્માનું લાઈની સાથે
સમાપેના કરવા જતાં કુર્ગતિગમન થઈ ગયું મોટે ભાગે

પુરુષોએ કહ્યું છે કે, કોઈ પણ લવેમાં દુર્જનની સોળત મળશે જ નહિ.

સગવાન પાર્વનાથ સ્વામીના આત્માનો બીજો ભવ
પશુગતિ અને હાથીપણું.

હવે પોતનપુર નગરમાં એકદા અરવિંદ રાજને ઘાટળા
ઓના અનેક જાતિના રંગો ભેવોથી અને ક્ષણમાં વિનાશ
પામતા ભેઈ સંસાર ઉપર / વૈરાગ્ય ઉત્પન્ન થયો
અને સપ્તાંગ રાજ્ય અને અંત પુરનો ત્યાગ કરી સંજમ
લેવા તત્પર થયા. ભાવના ભાવતા, અવધિજ્ઞાન, ઉત્પન્ન થયું
અને શ્રી ભદ્રગુપ્તાચાર્ય પાસે અમલ્યા, અંગીકાર કરીને
અગ્યાર અંગ અને ઔદપૂર્વનો અભ્યાસ કરી ગુરુની આજ્ઞાથી
કર્મ ખપાવવા સાડે એકલા વિહાર કરવા લાગ્યા.

શત્રુ-મિત્રમાં, મેષ્ટિ-પાપાણ્યમાં, લોભ-કાચનમાં, સ્ત્રી અને
મરેલા-મડદામાં સમભાવે / મિત્રતા નિરંતર કાઉસસગ
ધ્યાનમાં જ રહેતા. અરવિંદમુનિપ્રવરતે ઉચ્ચકોટીના તપ-
ત્યાગ અને ધ્યાન પ્રભાવથી ઘણી લખિધઓ સાથે મન:-પર્યવ
જ્ઞાન પણ ઉત્પન્ન થયું હતું. આવા આત્મદશામાં લીન
રાજવિ-ચાર જ્ઞાનધારક બની અષ્ટાપદગિરિની યાત્રા કરવા સાડે
રવાના થયા. માર્ગે ચાલતાં વિન્ધ્યાચળપર્વતની નજીકમાં આવ્યા.

આ બામ્બુ મરુભૂતિ મરણ પામીને આત્મધ્યાનવેશેથી
સમાધિના અભાવે તિર્થચાત્ર બાધીને વિન્ધ્યાચળ પર્વતની
સપાટ ભૂમિમાં મહાશક્તિવાન હાથીપણે ઉત્પન્ન થયા છે.

મુનિરાજ અરવિંદને વિહાર કરતાં રસ્તામાં સાગરદત્ત નામના સાર્થવાહનો સાથ થયો હતો - અને કમમં વિહાર કરતાં વિન્ધ્યાચલની નજીકની મપાટી પાસે આવ્યા. સાથે બધાએ પડાવ કર્યો. પાણી અને લાકડાં વિગેરે શોધતા માણસો આખા વનમાં ફરવા લાગ્યા. આ બાજુ આપણી વાતોના નાયક શ્રી પાર્શ્વનાથ સ્વામીનો આત્મા મરુભૂતિજીવ આ અટવીમાં ગજરાજપણે ઉત્પન્ન થયેલ છે. તેણે ઉપરનો મનુષ્ય સમુદાય જોયો અને એકદમ મનુષ્યો ઉપર રોષ લાવી મારવા તૃટી પડ્યો.

હાથીનું આક્રમણ મનુષ્યો ખત્રી શક્યા નહિ, અને જીવ-લકને નાશતાં જ્યાં સાર્થનો પડાવ હતો ત્યાં પહોંચવા લાગ્યા, પણ હરિતરાજે માણસોની પુઠં લીધી, અને જ્યાં આગળ મતિ-શ્રુત-અવધિ-મન પર્યવરૂપ ચાર જ્ઞાનના નિધાન અરવિંદ રાજર્ષિ ધ્યાનમાં ઉભા છે ત્યાં આવ્યો અને મુનિરાજને જોયા અને આક્રમણ કરવાની ઈચ્છા થવાથી મુનીશ્વર ઉપર ધસ્યો, પરંતુ મુનિરાજના તપોબળ અને આત્મબળથી હાથી ઉપર પ્રભાવ પડી ગયો અને વિનીત શિષ્યની માફક સામે ઉભો રહી એકી ટપે, એકી નજરે ધારીધારીને મુનિરાજને જોવા લાગ્યો. મહા મુનિરાજ અરવિંદ રાજર્ષિ કાઉસસગ્ગ પાસેને હાથીને મરુભૂતિનો આત્મા સમજીને ધર્મ પમાડવા સાડે બોલવા લાગ્યા.

“ મોમો ગજેન્દ્ર ! સ્વકીયં મરુભૂતિમર્ચં કિં ન સ્મરસિ ? મામરવિંદ-ભૂપતિં કિં નોપલક્ષ્યાસિ ?

પ્રાચ્યજામનિ મરુભૂતિમવે અર્હેત્પ્રણીતં શ્રાદ્ધધર્મે પ્રતિપન્નઃ
 કિં વિસ્મારયસિ ? સ્મર સ્મર પૂર્વભવં શ્વાપદજાતિજાત-
 મિમં મોહાજ્ઞાનં મુંચ.

અર્થ:-હે ગજરાજ ! તું તારો મરુભૂતિનો ભવ કેમ
 ભૂલી જાય છે ? અને મને અરવિંદ રાજાને કેમ ઓળ-
 ખતો નથી ? વળી ગયા જન્મમાં મરુભૂતિપણમાં અરિ-
 હંત પ્રભુ કથિત શ્રાવકનો ધર્મ. તે આચરેલો કેમ ભૂલી
 જાય છે ? યાદ કર ! યાદ કર ! અને પશુ જાતિને યોગ્ય
 આ મૂર્ખાઈનો ત્યાગ કર !

મહર્ષિનાં વાક્યામૃતો હાથીને ખુબ જ ગયવા લાગ્યાં.
 કોઈ કામિની, વશીકરણથી સ્વાધીન કરેલા સ્વપતિને જેમ
 ઇચ્છા પ્રમાણે ઉભો રાખી શકે છે, તેમ મુનીશ્વરનાં
 વાક્યોની હાથી ઉપર ખુબ જ અસર થઈ ગઈ અને હાથી
 તદ્દન સ્થિર થઈ ગયો અને વિચાર કરવા લાગ્યો.

આવું મેં ક્યાંઈક જોયું છે, આ હું શું સાંભળું
 છું, મને આ વાતો જરૂર ક્યાંઈ સાંભળવામાં આવી છે,
 આ મહાત્મા મને જરૂર પહેલાં પણ ક્યાંય મળેલા જણાય
 છે. આમ ઉહાપોહ કરતાં કરિષ્વરને જાતિસ્મરણ જ્ઞાન થયું.
 મરુભૂતિનો ભવ યાદ આવ્યો અને આંખોમાં આંસુ
 લાવીને મહામુનિરાજના પગમાં પડ્યો.
 મનમાં ઘણો જ સંવેગ ઉત્પન્ન થયો. સંસારની અસારતા
 સમજાઈ. મરુભૂતિભવમાં દુર્ધ્યાનથી જોઈ નાંખેલો ધર્મ

યાદ આજ્યો અને મુનિરાજે પણ ખુબજ દેરાચ વાક્યો
સંભળાવી; હાથીની ભાવનાને ઘણી જ પુષ્ટ બનાવી.

ગયા જન્મમાં કમઠની પત્ની મેરૂણા હતી તે પણ
ત્યાંથી, મરણ પામીને આ વનમાં જ હાથિણી થઈ છે.
અને પ્રસ્તુત મેરૂણિતિ ગજરાજની સંહ્યારિણી હોવાથી
તેણી પણ આ વખતે હાજર હોવાથી મુનિરાજનાં દર્શન
ફોને ઉપદેશથી બલિસ્મરણ પામીને પૂર્ણવ યાદ આવવાથી
મનમાં મેનુષ્યજન્મ અને ધર્મનાશનો જળાપો કરવા લાગી,
અને મુનિરાજનાં વાક્યો સાંભળવામાં તક્ષીન જાતી ગૂઢ.

મરૂણિતિ ગજરાજ મુનિવાક્યો સાંભળી શ્રાવકદશાને
પામ્યો. [પશુઓ પણ મુનિઓના સમાગમથી કે બલિસ્મ-
રણના યોગથી શ્રાવકપણ પામ્યાના જન્મથીમાં ઘણા જ
દુખલાઓ મળી આવે છે.] અને જેમ-જાને તેમ પાપ
વગરની અને અદ્ય પાપવાળી આજીવિકાથી નિર્વાહ
કરતો રહ્યો.

મુનિરાજ અરવિંદ રાજ્યિ અંદાપદ ઉપર તીર્થસ્થહારી
ત્યાં જ જ્ઞાનથી પોતાનું આયુઃ અંદેષ વિચારી એક માસનું
અનર્શન કરી, કેવલજ્ઞાન પામી આઠ કર્મનો કાય કરી
અવ્યાપાધ મોક્ષસુખને પામ્યા.

ગજરાજ મરૂણિતિ આત્મા મનમાં રહે છે છઠ-અઠમાદિ
તપ કરે છે; જીવદયા માંજે છે; સૂચના કિરણથી તપેલું
પાણી અને મુકાં દ્રોસપાંદડાંનું લક્ષણ કરતો હાથિણીઓ

માથેની કીડાઓનો ત્યાગ કરતો, મનુષ્યોના ત્યાગનું ઘણું ઘણું અનુમોદન કરતો, પોતે ગુમાવેલ મનુષ્યજન્મનો શોક કરતો, હવે જૈનધર્મવાળો મનુષ્યજન્મ પામવાની લાવના લાવતો વિચરે છે અને જેમ બને તેમ રાગ-દ્વેષનો ત્યાગ કરી ચમલાવે મુખ-દુ બને સહન કરે છે.

અહિં કમઠ અતિ દ્વેષોદયથી પોતાના લઘુબંધુ મરુભૂતિનો ઘાત કરી મનમાં ઘણોજ રાજી થઈ મકલાવા લાગ્યો, પરંતુ કમઠનું આ કાણું કૃત્ય પોતાના ગુરૂ અને ગુરૂબંધુ અન્ય તત્ત્વજ્ઞોને ખીદકુલ ન ગમ્યું અને કમઠને ખૂબખૂબ ધિક્કારવા લાગ્યો, તેથી અર્તધ્યાનમાં મરણ પામી કુકડાના જેવા મુખ અને પાંખોવાસો મહાવિકરાલ મર્ષ થયો, જેને જોઈને અટવીના પ્રાણીઓ ત્રાસ પામતાં હતાં.

તે મર્ષ દાઢા, ચંચુ, નખ અને પાખોવડે અટવીના પ્રાણીઓનો કથરઘાણ વાળતો, પ્રાણીમાત્રને ચમરાજનું સ્મરણ કરાવતો, અટવીના પ્રદેશોમાં સાર્વભોમત્વપણે વિચરતો હતો.

એકદા મરુભૂતિનો આત્મા ગજરાજ સૂર્યના કિરણોથી તપ્ત થઈને શીત બની ગયેલું પાણી પીતો હતો, તેને ઉપરોક્ત કુર્કટ મર્ષે જોયો, અને એકદમ બાણ જેવી પાખો વડે ધગમસતો હસ્ટી ઉપર આવ્યો અને હસ્તીના કુંભરૂધળ ઉપર કુતરાની માફક વળગ્યો અને તત્કાળ વિષને પ્રસર હાથીના આખા શરીરમાં ફેલાવા લાગ્યો.

હસ્તિરાજ ચમજી ગયો, મારો મરણકાળ આવી ગયો છે. બસ, મારે હવે ચેતી જવું જોઈએ. આવાં અકાલ

મરણો મારા આત્માએ અનંતીવાર અનુભવ્યાં છે. ઠરેક મરણોમાં આર્તધ્યાન અને રૌદ્રધ્યાન જ આવ્યું છે. બધાં મરણોમાં દીનતા જ ભોગવી છે. પરંતુ ક્યાંઈ ધર્મધ્યાન કે માર્ત્તિક લાવ આત્માને મલ્યો જ નથી. હે આત્મન્! હવે ચેતી જા અને મરણાદિના ભયોને ખંખેરી નાંખીને નિર્ભય બની જા.

આ પ્રમાણે આત્મજગૃતિ પ્રગટવાથી આરાધના શરૂ કરી. હું અત્યારે નીચે મુજબ આરાધના કરું છું. મારો આત્મા મોક્ષમાં જાય ત્યાંસુધિ અસ્થિત દેવ તે જ મારા દેવાધિદેવ છે, શ્રી વીતરાગના માયા માધુઓ હોય, તે જ મારા ગુરુદેવ છે, શ્રી વીતરાગદેવોએ બતાવેલો ધર્મ તે જ મારો ધર્મ છે. હું અસ્થિત, સિદ્ધ, માધુ અને ધર્મ એ ચારણ શરણ કરું છું, હું હિંસાદિ અઠારે પાપ-સ્થાનકોનો ત્યાગ કરું છું, હું જગતના નાના-મોટા સર્વ જીવો સાથે મૈત્રીલાવ કરું છું, મારે કોઈ પણ જીવ સાથે વૈરલાવ છે જ નહિ. હું એવી-લાવના ભાવું છું કે, મુજને દુઃખ આપે બધા, તો પણ હું નહિ તામ્; મુખ પીરસવા સર્વને, છે મારો અભિલાષ;

આખી દુનીયા મને દુઃખ આપે તો પણ હું કોઈને દુઃખ ન આપું પણ જગતના સર્વ જીવોને મુખ જ પીરસવા મારી ભાવના છે.

ગોરાસી લખ ચોનિમાં, વસીયા ગ્રાણી જેહ;
અભયદાન સહુને મલો, મુજથી નિઃસંદેહ;

કરજોડી કહું છું હવે, કેવલધર જિન પાંસ;
મત થાજો મુજને હવે, હિંસાના અભિલાષઃ

એ પ્રમાણે શુભલાવના લાવતાં અને પંચપરમેષ્ઠિ મહામંત્રનું ધ્યાન કરતાં; સર્પની ઉપર પણ મિત્રતા ચિંતવતા આયુષ્ય યતાં મરીને આઠમા દેવલોકમાં છ સાગરો-પમના આયુષવાળા મહદ્દિદેવપણે ઉત્પન્ન થયો.

અહીં આપણને મમજી શકાય તેવું છે કે, આત્માને ચડવાના માર્ગ જ લગલગ અતિ ઘોડા છે. ચડેલા આત્માને પણ વચમાં હજારો વિઘ્નો આવ્યા જ કરે છે. શ્રી જિને શ્વરદેવોના આત્માઓને [મરૂભૂતિને પશુ થવું પડ્યું] પણ કર્મની ડબલગિરિઓ નડવામાં ખામી રહી નથી. ચડેલા આત્માઓને પણ પશુગતિમાં અને નરક [મહાવીર પ્રભુનો આત્મા પણ સમ્યક્ત્વ પામ્યા પછી જેવાર નરકમાં અને એક વાર પશુગતિમાં ગયેલ છે.] ગતિમાં ફેંકી નાંખ્યાના બનાવો ઘણા જ નોંધાયા છે. કમઠને મનાવવા જતાં અને ખમાવાવા જતાં પણ મરૂભૂતિને આકસ્મિક મરણનો ભોગ બની પશુગતિમાં હાથીપણું ભોગવવું પડ્યું છે. અહીં આપણને એક એ પણ મમલય એવું છે કે, આખા જગતનાં બધાંજ દર્શનો પોતાના માનેલા ઇષ્ટદેવોની કેટલીએ ડંકાસો હાંકે રાખે છે અને તેમની એક પણ નબળી બાબત માચી હોવા છતાં માંભળવી ગમતી નથી.

જ્યારે શ્રી જિનેશ્વર શાસનમાં શ્રી જિનેશ્વર દેવોના આત્માઓ પણ જ્યાં સુધી કર્મધીન હતા અને ભૂલોના

લોગ બનતા રહ્યા: ત્યાંમુધી એમનાં જે જે સારા-નરમા બનાવેા બન્યા છે. તે બધા જરા પણ સંકેત રાખ્યા વગર આગમોમાં અને ગ્રન્થોમાં સવિસ્તર આલેખાયા છે અને આ બાળગોપાળ જાણી શકે તેમ ફેલાયા પણ છે.

ગુણ અને દોષની ઉપાદેયતા અને હેયતા સમજાઇ જાય ત્યાં વ્યક્તિ રાગને સ્થાનજ નથી. માત્ર ગુણો વધે તેજ આત્મા મોટો બને છે. ગુણી એજ સંત, ગુણી એજ શુર, ગુણી એજ પ્રભુ; આમ નકકી થાય ત્યાં ખેંચતાણ હોયજ નહિ.

અને ગુણની ઓળખાણ આવ્યા પછી હિંસાઓ કરનારા, શિકાર ખેલનારા, માંસાહાર પણ નહિ ઊડનારા, પરસ્ત્રીઓને વિષે લંપટી અને કામવિવશ બની સંકેતની માફક સ્ત્રીજાતિ પાસે પોતાની કંગાલિયત બતાવનારા, વારંવાર અવતારે લેનારા, શત્રુ-મિત્રના લેહ માનનારા અને સંસારના કાઠવમાં ખુંચી ગએલા રાજા-મહારાજાઓને લગવાન-પ્રભુઈશ્વર તરીકે માની લેવાની જે જગતના મનુષ્યોમાં બહી પેસી ગઇ છે, તે ચોક્કસ ઘટવી શરૂ થઇ જાય.

જસ, પાર્શ્વનાથસ્વામીનો આત્મા મરુભૂતિના લવમાં ધર્મ પામ્યો અને પતન પામી આર્તધ્યાનથી મરી હાથી થયો, ત્યાં મુનિરાજનો સમાગમ થયો, ઉપદેશ મળ્યો, જૈનધર્મ મળ્યો, દેશવિરતિ ધર્મ આરાધી આઠમા દેવલોકે દેવપણું પામ્યો, આ રીતે પાર્શ્વનાથ સ્વામીના દશ લવ પૈકી પ્રથમના ત્રણ લવ પૂર્ણ થયા.

હવે ચોથો ભવ બતાવાય છે.

આ જંબૂદ્વિપના પૂર્વમહાવિદેહશ્વેત્રની મુકચ્છં નામની વિજયમાવૈતાદ્ય પર્વત ઉપર મહાઋદ્ધિસંપન્ન તિલકપુરી નામની નગરી છે, તેમાં ઇન્દ્ર-વિદ્યા-કલા-જ્ઞાન આદિ પુણ્યસામગ્રી સંપન્ન વિદ્યુદ્ગતિ નામે વિદ્યાધર રાજા રાજ્ય કરે છે. તેને તિલકાવતી નામે મહાપટ્ટરાણી શુભગણે કરીને સંપૂર્ણ છે.

વિદ્યાધર દંપતી જેમ લક્ષ્મી અને રાજ્યથી સમૃદ્ધ છે તે જ પ્રમાણે ઠગાઓથી પણ ભરેલાં હોવા છતાં શિક્ષાદિ ઉચ્ચ કોટીના શુભો પણ બન્નેના આત્માને ઉન્નત બનાવી રહ્યા છે.

બધી સામગ્રીથી પૂર્ણ એવા રાજા-રાણીની દેવ-દેવી, આદિક મુખમય દિવસો વ્યતીત કરે છે. તે સમયમાં આઠમા-દેવ-લોકથી આયુષ્ય પૂર્ણ કરીને, મરુભૂતિ ગજરાજને આત્મા સ્થવીને, મહાસતી તિલકાવતી રાણીની કુક્ષીમાં ઉત્પન્ન થયો, અને પૂર્ણ સમયે પુત્રપણે અવતર્યો. પિતાએ બાળ કનું કિરણુવેગ નામ આપ્યું. રાજકીય મુખથી પોષધુ પામતા કુમારને યોગ્ય અવસરે પિતાજીએ વિદ્વાન પડિતો રાખી પુરુષની ૭૨ કલાઓ, શસ્ત્રાસ્ત્રની બધી વિદ્યાઓ અને તાલીમોનો અભ્યાસ કરાવ્યો. યૌવનમાં વય પામતાં વિદ્યાધર પરંપરામાં આવેલી બધી વિદ્યાઓ ભણીને સાધી પણ લીધી અને પિતા વિદ્યુદ્ગતી રાજાએ સારા કુલના ખાન-દાન વિદ્યાધરની પુત્રી પદ્માવતી સાથે પાણીઝહણ કરાવ્યું.

અને યોગ્ય વયે પામ્યા પછી પિતાએ યોગ્ય આત્મા
જાણી યૌવનપૂર્ણ કુમારને સુવરાજ પદ્મી આપી અને કેટલોક
કાળ ગયા પછી રાજાને પોતાની વૃદ્ધાવસ્થાનું ભાન થયું,
અને શુભ તિથિ-વાર-નક્ષત્ર-કરણ તથા ચંદ્રનો યોગ પામીને
કુમારને રાજ્યાસન આપ્યું, અને રાજા-પ્રજાને ઉચિત
ઘણી શિખામણ આપી, મુશુરનો યોગ પામી રાજા વિદ્યુદ્ભૂતિ
એ દીક્ષા અંગીકાર કરી. અને દોષ વગરનું ત્રિકરણ
યોગે શુદ્ધ સંજમ આરાધી પ્રાન્તે અનશન આદરી સર્વ-
કર્મ ક્ષયકરી સર્વજ્ઞ બની મોક્ષ સ્થાન પામ્યા.

આપણી કથાના નાયક શ્રી પાર્શ્વનાથસ્વમીના આત્મા,
વિદ્યાધર કિરણવેગે સર્વ વિદ્યા પ્રવીણ બની વિદ્યાધર
રાજાઓનો પણ રાજા બની, નીતિ અને ધર્મમય રાજ્યને
લોગવતાં કેટલોક વખત વીતાવ્યો.

કર્મની વિચિત્રતા તો જુઓ આ સંસારમાં રહેલા
બધા આત્માઓ આત્મત્વભૂતિએ સરખાજ હોવા છતાં;
બધા જીવો જ્ઞાનાદિ અનંતશુભોથી ભરેલા હોવા છતાં; કર્મોની
તારતમ્યતાથી આત્માઓને અનેક જાતિના અવતારો લેવા
પડે છે અને પોતાનીજ મહામૂર્ખતાના યોગથી બાંધેલા
કર્મને વશ બનીને; નરક અને યશુગતિનાં દુઃખો લોગવવાં
પડે છે; આત્માઓની એક પણ ઇચ્છા કામમાં આવતી
નથી. એક અવસ્થામાં સુખી આત્મા, બીજી અવસ્થામાં
મહાદુઃખમાં ડુબી જાય છે. સુખમાં ગરકાવ બનેલો એક

અવસ્થાનો આત્મા, ખીછ અવસ્થામાં અત્યંત દયામણો અને રાંક બનેલો જણાય છે.

આ કાલના વર્તમાન ઇતિહાસમાં પણ આવા દાખલા ઘણાજ મળે છે.

બાણુ લખખ માલવ ધણી, મૂંજ નરેસર રાય;
રાંક બની ઘર ઘર વિષે, લીક્ષા માગણુ જાય. ૧
લાવિ દેશ અદારનો, કુમારપાલ ભૂપાલ;
પાપોદય પરભવતણે, ભટક્યો થઈ કંગાલ; ૨
પરમભક્ત પ્રભુવીરનો, જિનશાસન શૃંગાર;
કર્મેદય કેદી બન્યો, ધર્મી ભલ્લાસાર. ૩

બાણુ લખ માલવાનો માલિક મૂંજરાજા ભિખારી બનીને ભુંડા હાલે મરણ પામ્યો. ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વનો ધણી અને પ્રભુ મહાવીરનો પરમભક્ત શ્રેણિકુરાજા પોતાના જ પુત્રના કેદબાનામાં ગોધાઈને મરણને શરણ થયો. રાજા-કુમારપાલ જેમને છેલ્લા ત્રીશ વર્ષ મહાન સમ્રાટની સામગ્રી ભોગવવાની તક સાપડી છે, તે કુમારપાળ વચલી વયમાં લગભગ ૨૫ વર્ષ મહાકંગાળ દશામાં આધડીને અતિ વિટંબણાઓનો ભોગ બન્યો હતો એટલે કર્મની ગંહનતા અજબ છે. કર્મનું કોકડું ઉકેલવાની શક્તિ કોઈ વિરલ આત્મામાંજ પ્રકટ થાય છે. આપણા ચરિત્રનાયક ભગવાન પાર્શ્વપ્રભુના આત્માને પણ દુષ્ટ કર્મોએ પશુપણું અપાવ્યું પણ ભવિતવ્યતાની અનુકૂળતા ધવાથી, શુદ્ધ ગુરુ

મળવાથી આત્મામાં મહાનુભાવતા પ્રકટેલી હોવાથી; પશુ-
પણામાં પણ આગધના મદદગાર થઈ અને દેવપણું અને
વિદ્યાધર નૃપપણુ પણ પ્રાપ્ત થયું.

વિદ્યાધર રાજા કિરણુવેગનો સુખમય નીતિમય અને
ધર્મમય કાળ પસાર થતાં એક દિવસ પોતાના નગરના
ઉદ્યાનમાં. સુવિદિત ગીતાર્થ આચાર્ય મહારાજ પધાર્યા
અને વનપાળે તે વધામણી આપવાથી રાજા કિરણુવેગ
પરિવાર સહિત મોટા આડંબરથી આચાર્ય લગવંતને
વંદન કરવા ગયો.

પાંચ અભિગમ સાચવવાપૂર્વક વંદન કરીને રાજા
ઉચિત સ્થાને બેઠો અને ગુરુમહારાજાએ યોગ્ય શ્રવણ
જાણીને મંસારની અસારતામય દેશના આપવી શરૂ કરી,

“પુત્રમિત્ર દારા તનુ, માત તાત ઘર કામ;
પુણ્ય નાશથી તે મહુ, વિપરીત થાય તમામ. ૧.

હવા દવા વૈદ્યો અને, પથ્ય ઘણો પરિવાર,
પુણ્ય નાશ થઈ જાય તો, નહિ કે રક્ષણકાર ૨.

તથા પૂર્વમુનિવરો પણ ફરમાવે છે કે,

નાન્તકસ્ય પ્રિયઃ કશ્ચિત્, ન લક્ષ્મ્યાઃ કોપિ ચલ્લભઃ

નાન્તો જરાયાઃ કોપ્યસ્તિ, યૂયં તદપિ સુસ્થિતાઃ ॥૧॥

અર્થઃ—યમરાજને કોઈ મળો નથી. લક્ષ્મીને કોઈ
બહાલો નથી. જરા [ઘડપણ]ને કોઈ કુટુંબી નથી, તો પણ
હું જગતના ઉત્તમ શ્રવે તમો કેમ બેદરકાર રહો છો.

ઇત્યાદિ અનેક વૈરાગ્ય વચનો મુનિરાજના મુખથી માંલગીને રાજા કિરણુવેગને વૈરાગ્ય ઉત્પન્ન થયો અને પોતાના પાટવીકુમાર ધરણુવેગને રાજ્ય આપી, મોટા આઠંબરથી શાસન-પ્રભાવના કરીને, સુશુરુ પાસે પ્રવ્રજ્યા અંગીકાર કરી અને કર્મશાસ્ત્ર નિર્મૂલ કરવા માટે ઘણીજ આરાધના કરવા લાગ્યા, તથા સુશુરુનો વિનય-વૈયાવચ્ચ કરવાપૂર્વક શાસ્ત્રોનો અભ્યાસ કરી ગીતાર્થ થયા.

શંકાઃ ગીતાર્થ એટલે શું ?

સમાધાનઃ-કાલે વિણુએ બહુમાણે. આદિ જ્ઞાનના આઠ આચાર સાચવવાપૂર્વક પોતાની યોગ્યતા વડે શુરુ મહારાજ પામેથી સૂત્રાર્થ પામે છે. ત્યારપછી ઉત્સર્ગ-અપ-વાહના અનેક પ્રમગો પ્રાપ્ત થાય તેમાંથી પસાર થાય છે. તથા બીજા પણ અનેક દર્શનોનો અભ્યાસ કરીને સંપૂર્ણ પરિપક્વ બુદ્ધિ થયેલા મહાશયોને શુરુમહારાજ સર્વ સૂત્રો લણવા-લણાવવાની રજા આપે છે અને મમુદાયના વડીલ બનાવે છે, તે આચાર્ય ગીતાર્થ કહેવાય છે.

હવે કિરણુવેગ મુનિ શુરુઆજ્ઞા પામીને એકાકી વિહાર કરતા આકાશમાર્ગે પુષ્કરવરદિપમાં પધાર્યા. આ બાજુ કમઠના જીવ કુર્કટસર્પે ઘણી હિંસાઓ કરી, અનેક પાપો એવી મરણ પામીને, ધુમપ્રભા નામની પાંચમી નરકમાં નારકીપણે ઉત્પન્ન થયો અને ૧૭ સાગરોપમ સુધી રૌરવ દુ ખો ભોગવીને ત્યાંથી મરીને પુષ્કરવરદિપના હિમાચલ પર્વતની શુદ્ધમાં ફરી પણ મહાભયંકર સર્પપણે ઉત્પન્ન થયો, અને

મળવાથી આત્મામાં મકાનુભાવતા પ્રકટેલી હોવાથી; પશુ-પણામાં પણ આરાધના મદદગાર થઈ અને દેવપણું અને વિદ્યાધર નૃપપણુ પણ પ્રાપ્ત થયું.

વિદ્યાધર રાજા કિરણુવેગનો સુખમય નીતિમય અને ધર્મમય કાળ પસાર થતાં એક દિવસ પોતાના નગરના ઉદ્યાનમાં, સુવિહિત ગીતાર્થ આચાર્ય મહારાજ પધાર્યા અને વનપાળે તે વધામણી આપવાથી રાજા કિરણુવેગ પરિવાર સહિત મોટા આડંબરથી આચાર્ય લગવંતને વંદન કરવા ગયો.

પાંચ અભિગમ સાચવવાપૂર્વક વંદન કરીને રાજા ઉચિત સ્થાને બેઠો અને શુરુમહારાજાએ યોગ્ય શ્રવણીને મંસારની અસારતામય દેશના આપવી શરૂ કરી,

“પુત્રમિત્ર દારા તનુ, માત તાત ઘર કામ,
પુણ્ય નાશથી તે મહું, વિપરીત થાય તમામ. ૧.

હવા દવા વૈદ્યો અને, પથ્ય ઘણું પરિવાર,
પુણ્ય નાશ થઈ જાય તો, નહિ કે રક્ષણકાર ૨.

તથા પૂર્વમુનિવરો પણ ફરમાવે છે કે,

નાન્તરુસ્ય પ્રિયઃ કશ્ચિત્, ન લક્ષ્મ્યાઃ કોપિ ચલ્લભઃ
નાપ્તો જરાયાઃ કોપ્યસ્તિ, યૂયં તદપિ સુસ્થિતાઃ ॥૧॥

અર્થઃ—યમરાજને કોઈ મગો નથી. લક્ષ્મીને કોઈ બહાલો નથી. જરા [ઘડપણ]ને કોઈ કુટુંબી નથી, તો મણુ હે જગતના ઉત્તમ જીવો તમે કેમ બેદરકાર રહો છો.

ઇત્યાદિ અનેક વૈરાગ્ય વચનો મુનિગજના મુખથી માંલગીને રાજા કિરણવેગને વૈરાગ્ય ઉત્પન્ન થયો અને પોતાના પાટવીકુમાર ધરણવેગને રાજ્ય આપી, મોટા આડંબરથી શામન-પ્રભાવના કરીને, મુશુરુ પાસે પ્રવ્રજ્યા અંગીકાર કરી અને કર્મશય્ય નિર્મૂલ કરવા માટે ઘણીજ આરાધના કરવા લાગ્યા, તથા મુશુરુનો વિનય-વૈયાવચ્ચ કરવાપૂર્વક શાસ્ત્રોનો અભ્યાસ કરી ગીતાર્થ થયા.

શંકા: ગીતાર્થ એટલે શું?

સમાધાન:-કાલે વિણુએ બહુમાણે. આદિ જ્ઞાનના આઠ આચાર સાચવવાપૂર્વક પોતાની યોગ્યતા વડે ગુરુ-મહારાજ પાસેથી સૂત્રાર્થ પામે છે. ત્યારપછી ઉત્સર્ગ-અપ-વાદના અનેક પ્રમગો પ્રાપ્ત થાય તેમાંથી પસાર થાય છે. તથા બીજા પણ અનેક દર્શનોનો અભ્યાસ કરીને સૂત્રો પરિપક્વ બુદ્ધિ થયેલા મહાશયોને ગુરુમહારાજ સર્વ સૂત્રો ભણવા-ભણાવવાની રજા આપે છે અને સમુદાયના વડીલ બનાવે છે, તે આચાર્ય ગીતાર્થ કહેવાય છે.

હવે કિરણવેગ મુનિ ગુરુઆજ્ઞા પામીને એકાકી વિહાર કરતા આકાશમાર્ગે પુષ્કરવરદિપમાં પધાર્યા. આ બાજુ કેમકંના જીવ કુર્કટસર્પે ઘણી હિંમાઓ કરી, અનેક પાપો સેવી મરણ પામીને, ધુમપ્રભા નામની પાંચમી નરકમાં નારકીપણે ઉત્પન્ન થયો અને ૧૭ સાગરોપમ સુધી રૌરવ દુ ખે ભોગવીને ત્યાથી મરીને પુષ્કરવરદિપના હિમાચલ પર્વતની ગુફામાં ફરી પણ મહાભયંકર સર્પપણે ઉત્પન્ન થયો, અને

અનેક પ્રાણીઓનાં લક્ષણ કરતો; નિરંકુશપણે વનમાં ભટકતો ત્યાં આગળ કિરણુવેગ મુનિરાજ ધ્યાનમાં ઉભેલા છે, ત્યાં આવ્યો અને મુનિરાજની ઉપર તેની દષ્ટિ પડી, કે તુરતજ ગયા જન્મના દુષ્ટ મંસ્કાસ જાગૃત થયા અને મુનિ-શ્વર કિરણુવેગ ઉપર તૂટી પડ્યો, ને વિષ વ્યાપ્ત દંડપ્રાપ્તો વડે શ્વાનની માફક ઘણી જગ્યાએ દંશ કરીને, વિપત્તિ ખુણ વમન કરીને આદ્યો ગયો.

ધ્યાનમાં ઉભેલા મુનિરાજે મર્જનો ઉપસર્ગ આવેલો જાણી, આરાધના શરૂ કરી. આરે આહારનો ત્યાગ કરી, આરેનું શરણુ કરી, પાપસ્થાનકોનો ત્યાગ કરી, મર્વ જીવોને ખમાવી દંશ કરનાર સર્પને પણ મિત્રતુલ્ય માની મુકૂતની અનુમોદના અને દુષ્ટતાની નિન્દા કરી, શુભ ભાવનાઓમાં આરૂઢ થઈ, નમસ્કાર મહામંત્રનું ધ્યાન કરી, સમાધિપૂર્વક કાલધર્મ પામી; ૧૨મા દેવલોકે ૨૨ સાગરોપમના આયુષવાળા દેવ થયા.

આ બાળુ કેમઠનો આત્મા સર્પ, મહામુનિરાજનો ઘાત કરીને ઘણાજ ખુશી થતો અને બીજા પણ અનેક જીવોના કોળીઆ કરતો, પોતાના પરાક્રમમાં પુલાતો, રૌદ્ર-ધ્યાનમય જીવન વેડફાવતો; આયુષ પૂર્ણ થતાં કાલધર્મ પામીને, છટ્ટી નરકમાં નારકીપણે ઉત્પન્ન થયો.

એ પ્રમાણે શ્રી પાર્શ્વનાથ સ્વ.મીના ચોથો-પાંચમો એમ બે ભવ કહ્યા.

હવે વજ્રનાભ રાજા તરીકેનો શ્રી પાર્શ્વપ્રભુનો છઠ્ઠો ભવ લખાય છે.

આ જંબૂદ્વિપના પશ્ચિમમહાવિદેહમાં સુગંધિ નામની વિજયમાં દેવપુરી જેવી શુભાંકરા નામની મહા નગરી શોભે છે. તે નગરીમા અનેક ગુણગુણાલકૃત અને મહાલાઞ્ય નિધાન વજ્રવીર્ય નામનો રાજા રાજ્ય કરે છે. તે રાજાને જાણે સાક્ષાત્ લક્ષ્મીનો અવતારજ હોય નહિ ? તેવી લક્ષ્મીવતી નામની શીલાદિ અનેક સદ્ગુણોની પેટી સમાન મહાપદ્મરાણી છે. રાજા-રાણીને દેવ જેવા સુખો ભોગવતા આંખના પલકારાની પેઠે ઘણા કાલ ગયા પછી તે લક્ષ્મીવતી મહારાણીની કુક્ષિમાં છીપમાં માતીની પેઠે બારમા દેવલોકથી આવીને કિરણવેગનો આત્મા ગર્ભપણે ઉત્પન્ન થયો.

પુણ્યાત્માઓ ગર્ભમા આવે ત્યારે માતાઓને સ્વપ્ન પણ સારા આવે છે અને વિચારો પણ ઘણાજ પ્રશમનીય આવ્યા કરે છે, તે ન્યાયે ઉત્તમ સ્વપ્ના અને ઉત્તમ દોહ-લાઓપૂર્વક લક્ષ્મીદેવીની કુક્ષિથી પુણ્યવાન પુત્રનો જન્મ થયો. મહોત્સવો અને વધામણીઓ કરવાપૂર્વક કુમારનું વજ્રનાભ એવું નામ આપ્યું.

ધાવમાતાઓ અને મેવકવર્ગથી લાલનપાલન કરાતો કુમાર વજ્રનાભ બાલ્યવયને વટાવી યૌવનવયને પામ્યો. જાણે મોહરાજાએ દેશવટો આપ્યો ન હોય ? તેમ ઉત્તમ પુરુષોને શોભાવે તેવા ગુણના મમુદાયો કુમાર વજ્રનાભમા આવી વસવા લાગ્યા, અને પિતાએ કુમારને સંપૂર્ણ યૌવન વય પામેલો જાણીને વય,ગુણ અને રૂપાદિ મંપત્તા વગ

દેશના રાજા ચંદ્રકાન્તની પુત્રી વિજયાની સાથે પાણી-
ગ્રહણ કરાવ્યું. આમ સંસારની કીડાઓમાં કુમાર વજ્રનાભનો
કુમારદશામાં કેટલોક કાળ વ્યતીત થયો.

તેટલામાં પોતાના નગર પરિસરમાં ગીતાર્થ જેના-
ચાર્થ પધાર્યા. વજ્રવીર્યરાજા વંદન કરવા ગયા. દેશના
સાંભળવા બેઠા. સૂરિ મહારાજ ફરમાવે છે કે,

ભાઈઓ! આ આખો સંસાર ચારગતિમાં વહેંચાયેલો
છે, અને ચારે ગતિ દુઃખથી છલોછલ ભરેલી છે.

નારકીમાં

અચ્છિન્નિમ્બીલણમીત્તં નત્થિસુહં દુક્ખમેવપડિવહ્નં ।

જં નરયે નેરયિયાણં અહોનિસં પચ્ચમાણાણં ॥ ૧ ॥

અર્થ:-નારકીમાં રહેલા જીવો નારક કહેવાય છે,
તેમનાં આયુઃ મનુષ્યો કરતાં કોડો-અબ્બો ગુણાં મોટાં હોય
છે તેવા સમગ્ર આયુષમાં નારકી જીવને આંખ મીંચી
ઉઘાડવા જેટલીવાર પણ મુખ હોતું નથી, પરંતુ પરમા-
ધામિએ કરેલાં, ક્ષેત્રસ્વભાવથી થયેલાં, રોગોના સંપર્કથી
ઉપજેલાં પુષ્કળ દુઃખો હોય છે.

શંકા:-મુખ, અને દુઃખનો અભાવ એ બે એક જ કે
જુદાં કહેવાય છે ?

સમાધાન:-બન્ને જુદાં છે. જીવો, રોગવિયોગાદિના
સદ્ભાવને દુઃખ કહેવાય છે, જેમ શરીરમાં રોગ ઉત્પન્ન
થવાથી દુઃખ થાય છે, પુત્રાદિના મરણાદિથી-વિયોગ થવાથી

હુઃખ થાય છે, ખાન-પાનનો નાશ થવાથી-અભાવ થવાથી. હુઃખ થાય છે અને વિદ્વાસો વગેરેની પ્રાપ્તિ, દેવત્વ, નૃપત્વ, ધનાઢ્યત્વ આદિની પ્રાપ્તિ સુખ કહેવાય છે. એટલે ઉપરોક્ત રોગ-વિયોગાદિનો અભાવ અને સામગ્રીના સદ્ભાવનું સુખ ઉપચારથી જીવંત લખાય છે. તેથી નારકીના જીવોને સદા-કાળ હુઃખોનો મદ્દભાવ જ હોય છે અને ખાન-પાન જેવી વસ્તુનું પણ સુખ હોતું જ નથી. નારકીના જીવો ક્ષેત્રની વેદના ખુબ જ ભોગવે છે. તેમના શરીરમાં હન્ટરો-લાખો, કોડો રોગો ચાતુ જ રહે છે. નારકીના જીવો પરસ્પર વૈરો સંભાળી લડાઈઓ કર્યા જ કરે છે; એટલે પરસ્પરના ઝગડાથી સર્વકાળ સળગેલા જ રહે છે. નારકીના જીવોને પરમાધામી દેવો જીદી જીદી વ્યવસ્થાઓથી હુઃખો દીધા જ કરે છે. કેવલી ભગવાન પણ નારકીનું પૂર્ણ હુઃખ વર્ણવી શકતા નથી.

પશુગતિ પણ મહાહુઃખની ખાણ છે.

પશુઓને રાત્ર-મહારાત્રઓ અને ધનવાન હિંમકલોકો માંસ ખાવા માટે ઘણી કદર્થનાઓ આપીને મારી નાખે છે. બધી જાતિના અનાર્થ લોકો મુમલમાન, ઠાકરડા, કોળી, ભીલ, વાઘરી, ધારીયા, ખારીયા, જાલજીયા, રજપુત, પારસી, ખોલ, મેમણ. મુમના, વહોરા, માચ્છીમાર, ઠાડી, સિંધિ વગેરે અનેક જાતિઓ પ્રાયઃ માંમાહાર ઉપર જ રહે છે, અનાર્થોના બધા દેશો, તમામ જાતિના જીવોનો નાશ કરીને પોતાની બધી જરૂરીયાતો પુરી કરે છે, જેમકે

મોટા ભાગની દવાઓ પ્રાણીઓના નાશથી જાને છે. બધી જાતનાં પક્ષીઓનાં ઈંડા અનાર્યો ખાવામાં વાપરે છે. ખારેમાસ સ્ત્રીમરો, વહાણો અને મચ્છવાઓ ભરીને માછલાંઓને અનાર્ય લોકો લઈ જાય છે. માંચલાઓનું ખાતર કરે છે. દવાઓના અખતરાઓમાં હજારો જીવોનો નાશ કરાય છે. એક વાઘ-દીપડો પકડવામાં સેંકડો બકરાંઓનો નાશ થાય છે. દેવીઓને પાડા-બકરાં અને ઘેટાનાં બલીદાન અપાય છે. અનાર્ય જાતિઓના વિવાહ વગેરે વિલામોમાં ખાપડા અખોલ જીવોના નાશ કરી ઉત્તણીઓ હિડાવાય છે. મુસલમાનો બકરાઓને મારી નાખીને ઈંદોના તહેવારો ઉજવે છે, જેમાં કોડો બકરાં અને હજારો ગાયોની કુરબાનીઓ અપાય છે.

પશુઓ બિચારા રોગથી રીજાય તો તેની દવાઓ કોઈ કરતું નથી. દુષ્કાળ વગેરેમાં ઘાસ અને પાણી ખીસ્કુલ મળતાં નથી. દીવસો સુધી કુધા-તૃષા ભોગવી ટાંટીયા ધમીને મરણ પામે છે, તેમાં વળી અનાર્ય લોકો કતલ કરીને આનંદ પામે છે.

કુતરા, ગધેડા વિગેરે પરસ્પર લડીને લોહી ટુકાણુ થાય છે. શરીરમાં કીડા પડે છે, જોનારને મૂંઝરી આવી જાય તેવી ભયંકર વેદના દેખાય છે. બધી જાતિઓમાં ગર્ભાવાસની અસહ્ય વેદના સાક્ષાત્ સમજી શકાય તેવી છે.

હરિણ, સસલાં વગેરેને, હંદરડા, ખિશકોલી વિગેરેને, સિંહ, વાઘ, બિલાડી, નાળીયા, સર્પ વિગેરે ગોતતા જ દેરે

છે ઘણી જાતિનાં ચારપગાં જનવરો ફક્ત માંસાહાર ઉપર જ રહે છે. બધી જાતિના સર્પ પ્રાયઃ ઉંદરડા, ખલાં, કાકીડા, પક્ષીનાં ઈંડા વિગેરે ખાઈને જીવે છે, કાઝડા, સમળી, ગીધડા, ગકરો, બાજ, સીચાણા વિગેરે પક્ષીઓ નાનાપ્રકારના જીવતા જીવોને ખાઈને જીવન-નિર્વાહ ચલાવે છે.

દરિયામાં રહેનાર મગર તથા મોટાં માંછલાંઓ નાનાં માંછલાંઓનોજ શિકાર કરીને જીવે છે. ખીજ પણ જલચર પ્રાણીઓ નિર્બલ ખીજ જલચરોનેજ ખાય છે. બધી જાતિના નાના-મોટા અજગરો મોટા પ્રાણીઓને અને માણસોને પણ ખાઈ જાય છે. ભારડો. પણ પ્રાય મોટામોટા પ્રાણીઓનું ભક્ષણ કરી જાય છે. જલમનુષ્યો પણ માંમાહારથી જીવે છે, ગીરોલી, કાકીડા વિગેરે ઝીણાજીવો પણ કીડા ખાઈને જીવન ચલાવે છે.

ઉપર મુજબના માંસાહારી બધા જીવો અન્યને દુઃખ આપી પોતાના પિંડને પોષીને ઘણાજ હરખાય છે. પોતાને મહાન ભાગ્યશાલી સમજે છે પરંતુ તેને સ્વપ્ને પણ વિચાર આવતો નથી કે મને પણ મરણ આવશે, મારા આત્માને પણ શેરને માથે સવા શેર જરૂર મળશે, મને મારા પ્રાણ બહાલ છે એમ ખીજને પણ પોતાના પ્રાણ જરૂર બહાલ હશેજ, મારા શરીરમાં કાંટો કે સોય ખમાતી નથી તો ખીજના શરીરે ભાલા-ખંદુક કેમ ખમી શકાશે; આવા વિચાર ન આવવાથી પાપ કરનારાઓને કંપારી આવવાને બદલે બહા-હરી આવે છે.

તેથી જગતના પ્રાણીઓ શક્તિનો મહુપયોગ પરોપ-
કાર કરવાને બદલે શક્તિનો દુરુપયોગ પરદ્રોહ કરીને
મહાભયંકર પાપ બાંધીને નરકાદિ બચકર સ્થાનોમાં મહા
દુઃખો ભોગવવા આજ્ઞા બંધ છે.

પશુનાં દુઃખો કોઈને ખ્યાલમાં લેલે ન આવતાં હોય
પરંતુ પશુઓ જિયારાં મરવાના લયથી ડીને મગ્નનાં
માધનો દેખીને નાશી બંધ છે. ઉદરડા વિગેરે જિલાડીના
મુખમાં પકડાયા પછી પણ જીવે ત્યાં મુધી ચીમો પાડે છે,
સર્પના મુખમાં દેડકા ચીમો પાડે છે, સિંહના મુખમાં
બકરાં, હરિણ, મસલા ચીમો પાડે છે. બાણુ-ભાલા કે ગોળીથી
વિંધાએલા જીવો જીવે ત્યાંમુધી અરમા પોકાર પાડે છે.
કનાઈની તલવારથી કપાતા પ્રાણીઓ કળકળાટ કરી મૂકે છે.

મમુકના કિનારા ઉપર અથાણાં કરવા ઝીણા નાના-મોટાં
માછલાં ઉકળતા પાણીમાં બાફવામાં આવે છે અને કડ
કડતા તેલમાં તળાય છે, તે પ્રાણીઓ કાળી ચીમ પાડે છે.
આપણે સાંભળીએ તો આપણી છાતી ફાટી બંધ તેવો ભય-
કર કળકળાટ મલળાય છે.

પાપી મનુષ્યોદ્ધારા મોટા-મોટા તાવડા-તપેલાં
પાણીનાં ઉકાળીને તેમાં કુકડા વિગેરે જીવતા પક્ષીઓને
બાફી નાંખવામાં આવે છે, તે બીયારા નિરાધાર પ્રાણીઓ
ઘણા તરફડાટ નાખે છે, પણ અધર્મી માસાહારીઓનાં ગળ
વેલના કઠોર ચિત્ત જરાયણુ સીંજતા નથી.

વળી શિકારીઓદ્વારા કે હિંસક સિંહ વિગેરે પાપી
 હવેદ્વારા મારી નખાએલ હરિણી વિગેરે નારીજાતિનાં
 નાનાં નિરાધાર બચ્ચાંઓ ધાવણ-પાલણ વિના ચીસો પાડી
 મળ્યું પામે છે.

પશુગતિના હવે બે-ઇન્દ્રિય, તે-ઇન્દ્રિય, ચૌરિન્દ્રિય
 અને અસંજી પંચેન્દ્રિય આ બધા હવે પણ પરસ્પર
 મગજાત હવે અશક્તહવેને ખાઈને-શુજરાન ચલાવે છે,
 એટલે મારણું અને મરણું એ રીતે બધા હવે કાળ
 વટાવી રહ્યા છે.

મરવા કેઈ ભાવ તેં કર્યા, કેઈકે મારણુ કાજ,
 શતશઃ શત્રુ ઉભા કરી, લુટી ચોતાની લાજ.
 પિંડ ચોતાના ચોપવા; નાશ કર્યા બહુ હવ;
 દુઃખ આપી બહુ અન્યને, પામ્યો હર્ષ અતીવ.

કેટલાક પશુઓ બિચારા મોટા જંગલોમાં રહે છે.
 મોટા મોટા પકાડોની હારમાળાઓમાં વસે છે, ત્યાં પણ
 તેમને વાઘ, સિંહ, દીપડા, ચિત્તા, માવજ વિગેરે શિકારી
 પ્રાણીઓ આવીને મારીને ખાઈ જાય છે.

કેટલાક બિચારા નિર્ભય હવન હવતા હોય ત્યાં
 અકસ્માત અગ્નિ લાગે છે તેમાં ચારે બાજુથી મળગેલા
 મહા ભયંકર દાવાનળમાં સિંહ, હાથી, વાઘ, દીપડા, ચિતરા,
 માવજ, વાનરા, શિયાળ, ગિલાડા, રોઝ, બચ્ચર, વનની
 લેસો, ગાયો, ભુંડ, હરિણ, મસલાં, અજગર, સર્પ, નાગિયા,

ઉદરડા, કોલ, ખીસકોલી, પાટલા-ચંદનઘો, કાદીડા. સાંઢા વિગેરે જમીન ઉપર રહેનારાં તથા જોડ, દર, ખીલ બનાવીને વસનારાં પ્રાણીમાત્ર જિયારાં સડો-ખુમો, ચીસો પાડીને બગીને ભસ્મીભૂત થઈ જાય છે.

આવા બનાવેા વાંસદા વિગેરેનાં મોટા વનોમાં અને મોટા પહાડોમાં લગલગ ઘણી વાર બને છે. ભીલ વિગેરે હિંસક જાતિઓ ધર્મના નામે વનો અને પહાડોમાં અગ્નિ સળગાવે છે. કેઈક કુતૂહલી શિકારીઓ અને યવનરાજાઓ પણ પોતાની રમતની ખાતર મોટા વનો સળગાવી હજારો પ્રાણીના પ્રાણોની અગ્નિમાં આહુતિઓ અપાવે છે.

કહેવાય છે કે, એકવાર બાદશાહ અકબર અતિ તોફાનના થાળે ચઢીને લાહોરની પાસેના એક જંગલમાં ૫૦ હજાર માણસોને રોટીને દશ માઈલના ઘેરાવામાં એક માસ સુધી બંધી જાતનાં પશુ એકઠાં કરાવ્યાં હતાં અને પછી ઘણા સૈન્યપૂર્વક પાંચ દીવસ સુધી તરવાર, લાલાં, બરછી, બાંદુક, બાણોવડે મહાભયંકર શિકાર ખેલાણો હતો તેમાં કહેવાય છે, કે લાખો પ્રાણીઓને કાપી નાંખવામાં આવ્યાં હતાં, આવો શિકાર અત્યાર પહેલાં કોઈએ કર્યો નહિ હોય, એવી નામના મેળવવા અકબરનું આ પગલું હતું. વળી અકબર દરરોજ ૧૧ શેર ચકલાંની જીલો ખાતો હતો. સમજી શકાય છે, કે કેટલા ચકલાંના લોગે ૧૧ શેર જીલો થતી હશે અને આ રીતે પ્રતિવર્ષ ૧૦-૧૨ મણ જીલો એકલા અકબરને ખાવા જોઈતી હતી, તો ખીજા હોદ્દારો

અને અધિકારીઓ-કુમારો, બેગમો વિગેરે કેટલા લવોના પ્રાણ લેતા હશે.

આવા વર્તનાથી સમજી શકાય છે, કે આખી દુનિયાના અનાર્યો અને ઘણા ખરા આર્યો પણ પશુઓને મારી નાંખવામાં અને માંસાહાર કરવામાં જરાપણ પાપ માનતા જ નથી.

વળી કેટલીક પશુની જાતિઓ એવા દ્વલ્લાવની હોય છે કે, એક જ નર, અનેક માદાઓને લોગવે છે. જેમકે વાંદરા અને હાથીઓ તેઓ એકેક ૫૦, ૧૦૦, ૨૦૦, ૫૦૦, નારી જાતિની માલિકી ધરાવે છે અને તે મુખ્ય વાનર પોતાની વાનરીઓના જન્મ પામતા બાલ વાંદરને મારી નાંખે છે. બસ, તે જ પ્રમાણે યૂથાધિપ હાથી પણ નૂતન જન્મેલા બાલક હાથીને મારી નાંખે છે. મોટા થએલ બાલ-વાનર યૂથાધિપ થઈ જાય તો મને નસાડી તે યૂથનો માલિક બની જાય, એ જ વિચારે હાથી પણ બાળ-હાથી બચ્ચાંને મારી નાંખે છે.

ઉપરોક્ત વર્ણનથી સમજી શકાય છે, કે પશુઓને પોતાના માતા-પિતાનો ભય, વનના પ્રાણીઓનો ભય, વનના દાવાનળનો ભય, વનના શિકારી પ્રાણીઓનો ભય અને મનુષ્ય શિકારીના ભયો તોણાઈને જ રહેલા હોય છે.

ઉપરાંત પાકરક્ષણ વિગેરે 'બાનાઓ' નીચે-જમીન-દારો અને ખેડુતો તરફથી રક્ષક માણસો રાખી, રખાવીને

ગોફળ, તીર-કામડાં અને ગોળીબારથી પણ હંબરો-લાખો-કોડો પ્રાણીઓને ઠાર મારવામાં આવે છે.

વળી પશુ જીવો બિચારા જ્યારે છેલ્લી વયમાં મરવા પડે છે ત્યારે પણ જ્યાં હોય ત્યાં નિરાધાર પડાય છે. કોઈની મહદ તો હોય જ શાની ? એક દિવસ, બે દિવસ, ત્રણ દિવસ કે દિવસો સુધી ત્યાં જ પડ્યા રહીને, ભુખ અને તરમ ભોગવીને, તડકા-ટાઢ ભોગવીને, કીડી-મ કોડા, માખીઓ-મચ્છરના ત્રાસ ભોગવીને. ધાગડા, મમળી, ગીધડા વિગેરે દુષ્ટ પક્ષીઓના ત્રાસ ભોગવીને માવજ, વાધ, ખીલાડા શિયાળ વિગેરેનાં આક્રમણો સહન કરીને કાળી ચીસો પાડીને મરે છે. કેટલું લખી શકાય ! પશુગતિના દુઃખનું વર્ણન કરતાં પાનાં ભરાય તો પણ મસુદ્ર પાસે બિન્દુ તુલ્ય છે.

હવે મનુષ્યગતિ વિચારીએ.

સૌ પ્રથમ ગર્ભાવાસમાં નવ મામ સુધી લોહી-માંસ, ચરખી વગેરે સાત ધાતુ અને વિદ્યા, પેશાબની ખાણમાં માતાના પેટમાં, ઉધા મસ્તકે લટકીને ભયંકર દુઃખ ભોગવવાં પડે છે, તેમાં કેટલાય આત્માઓ અધુરા આયુષે ગર્ભમાંજ મરણ પામે છે, કેટલીએ કુલટા, અધમ સ્ત્રીઓ, વેશ્યાઓ, વિધવાઓ, વૃધ્ધાકુમારીઓ અને પ્રેરિતભૃત્કાઓ [વર્પોથી પતિ પરદેશ રહેલા તેવી સ્ત્રીઓ] જેઓ અનાચાર સેવી ગર્ભવતી થાય છે, તેઓ અનેક જાતના દારોનું સેવન કરીને ગર્ભપાત કરે છે. દવાખાનાઓમાં અને વૈદ્યો દ્વારા ગર્ભપાત કરાવે છે.

વલી પૂર્ણમાસે પ્રગ્વ થાય ત્યારે પોતાના પાપાચારે ઢાકવા સારૂ નાનાં બાળકોને કેટલીક કુલટાઓ જીવતાં જ જમીનમા દાટી નાંખે છે, કેટલીક ઉના ધર્મધખતા પાણીમાં બોળી મારી નાંખી જમીનમાં દાટે છે, કેટલીક કુલટાઓ શૂન્ય સ્થાનમાં કે રાજ્યમાર્ગમાં કે ધર્મસ્થાનમાં તુરતનાં જન્મેલા બાળકોને છોડી દે છે, આ રીતે મનુષ્યગતિમાં ગર્ભાવાસમા જીવને મહાદુષ્ઠ અને મહા જોખમ વેડીને જન્મ થયા પછી પણ કોઈની માતા મરી જાય છે, કોઈનો પિતા મરણ પામે છે, કોઈક બાળક પોતે જન્મ પામીને રોગમાં રીખાય છે, કેટલાક તદ્દન બાહ્યવચમાં અધુર આયુષથીજ બિચારા માનવ જન્મનો ફેરો વેડફી મરીને પશુ આદિ ગનિઓમા આલ્યા જાય છે.

આમ બાહ્યાવસ્થામાં દરિયાની વહાણુની સુમાફની જેવી, અનેક મુંઝવણો વટાવીને આત્મા યૌવનવય પામે છે, એટલે ગયા જન્મનાં અને બાહ્યવચનાં ગર્ભાવાસનાં દુ ખો તદ્દન ભૂલી જાય છે અને પાછાં પાપો લેણા કરવાનો ઉન્માદ શરૂ થાય છે. તેમાં પણ સૌ પ્રથમ પાણીગ્રહણના વિચારો અને વિકારોનું આદોલન શરૂ થાય છે. પોતાને અનુરૂપ સહચરની ગોત શરૂ કરે છે.

શ્રી-જીવન.

માત્ર શ્રી જિનેશ્વરદેવના ગાસનમા, ઉગતિ પ્રજામાં સારા સંસ્કાર પડ્યા હોય તેની વાતને અલગ રાખીએ તો મોટા

ભાગે સ્ત્રીજીવન અતિ પરાધિન દશામાં પસાર થાય છે. રાજ્યના ગુન્હેગાર કેદીઓ કરતાં પણ સ્ત્રીઓ બિચારી મહાભયંકર પરાધીનદશા ભોગવે છે.

જેમકે, મનુષ્યો, બહુ કોપી અને ઘણા માની હોય છે, તેઓ બિચારી પોતાની પત્નીઓ ઉપર ઘણાજ ત્રાસ ગુજારે છે. તેણીઓ ને કાળી, કઠરૂપી હોય, માંદી, દુબળી, બેડોલ, અદ્ય બુદ્ધિવાળી હોયતો હંમેશાં પતિના મુખની સરસ્વતી-ગાળો સાંભળ્યાજ કરે છે. પચી-પચ્યાસ ગાળો, બે-પાંચ ઠાઠ-ધપાઠ કે મુઠ્ઠા-તમાચા તો લગલગ રોજનો રિવાજ બની ગયો હોય છે.

બિચારી ગરીબ અબળાઓ પતિને સજી રાખવા ઘણી ગુલામી અને ખુશામત કરે છે, પણ અધમકોટીના ગુન્ડાઓ બિચારી અબળાઓને સંતાપવામાં જ આનંદ અનુભવે છે, તે અબળાઓ એક ટંક પૂર્ણ ખાવાનું પામતી નથી. તેણીનું ચિત્ત બારેમામ બળેલું-સળગેલું જ રહે છે.

પતિદેવનો જે બાઈને ત્રાસ હોય, તેને ઘણું કરીને સાસુ-નણંદ કે દેરાણી-જેઠાણીની પણ મહેરબાની હોતી નથી. તે બિચારીની રાવ-ફરિયાદ કોઈ સાંભળનાર હોતું નથી. એટલે પછી તેના ઉકળેલ ચિત્તને ઠારવા સારૂ દિલાસો તો આપેજ કોણ, અને દિવસ હોગે અને જાગે ત્યાંથી કામ શરૂ થાય છે. આખો દિવસ વેચાતી લીધેલી ગુલામડીની માફક અથવા પગારદાર રાજેલી નોકરડીની માફક ઘરનું કામ કર્યા કરવાનું હોય છે, છતાં કામ કરતાં વાર

લાગી જાય, જરા સારું-ખોટું થઈ જાય તો ગાળે. અને વખતે મારની પણ વાનગીઓ ચાખવા મળી જાય છે.

આવા તિરસ્કારની લોગ બનેલી ઘણી અબળાઓ ઝેર ખાઈને, ગળે ફાંસા ખાઈને, કૂવામાં પડીને આત્મઘાત કરીને, મરણ પામ્યાના પ્રતિવર્ષ હજારો દાખલાઓ નોંધાયા કરે છે અને આખી દુનિયામાં થઈને હજારો-લાખો અને કેંડો અબળાઓ પતિ અને માસુ વિગેરેના અને કુટુંબોના ત્રાસ ભોગવી અકાળે મરણ પામે છે.

તેમજ ઘણી અબળાઓ ગર્ભવતી થઈને પ્રસૂતિના કારમાં દુ ખો ભોગવીને પ્રસૂતિ થયા વગર કે બચ્ચાને જન્મ આપીને જ નારકી જેવાં લયંકર દુખો ભોગવીને કાળીચીઓ પાડીને-ધર્મહુત્ બાતુ લીધા વગર પરલોક સિધાવે છે.

કેટલીક અબળાઓ પરણીને એવા હલકા કુલવાળા હલકા પતિને પામે છે, કે તે બિચારીને પતિ બોલાવતો નથી, અને ખાવાનું આપતો નથી અને ઘરમાંથી કાઢી મૂકે છે. કેટલીક અબળાઓ ગભા-મહારાજાઓ-ઠાકોર-ગરામિયાના ઘેર ગુલામડી જીવન જીવી વખતે અનાયાગ સેવી ગુજરાન ચલાવી જીવત બની મરે છે.

કોઈક બિચારી અબળાઓનો પતિ મરણ પામવાથી દીયર-જેઠ, સાસરા કે ચોરમાન છોડરાઓ તેને ખાવા-આપતા નથી. ખર્ચ બાધી આપે છે, રોવડાવે છે, દુખના વર્ષાદ વર્ષાવી અર્ધા આયુષથી મારી નાંખે છે.

કેઇક સ્ત્રીઓ સ્વયં અનાચારિણીઓ બનીને ઘણાંની સાંધે પ્રેમમાં પડીને એક બીજા પુરુષોદ્વારા કુ-મારથી [એટલે યોનિમાં ચપ્પુ વિગેરે નાંખીને, યોનીમાં ક્ષારભરીને, યોનિમાં તેલજા નાંખીને, નાક-મુખ ઉપર કુચા દઇને, નાક, કાન, સ્તન કાપી નાંખીને] રીજાઇને મરણ પામે છે.

કેટલીક સ્ત્રીઓ રાત્ર-મહારાત્રીઓને પરણીને ઘણી પત્નીવાલા પતિની ભાર્યા થવાથી એક કેદીના જેવું જીવન જીવે છે. એક રાત્રને સો રાણીઓ હોય, પાંચસો હોય, હજાર હોય, તો બિચારી રાણીઓ બારેમાસ નિશાસા નાખે-છે, રૂદન કરે છે, આખો દીવસ અરતિ, અક્ષોસા, ઇર્ષ્યા-મય જીવન જીવી વળી પશુગતિ જેવી હલકી ગતિમાં ચાલી જાય છે.

કેટલીક અબળાઓ પાંચ-દશ છોકરાં મુકી પતિ પર-લોક જવાથી; બાળકોનું અને પોતાનું પેટ ભરવા પારકી બધી પ્રકારની મજુરી કરીને, છોકરાને રસોઇ કરી આપીને; છોકરાને નવડાવી-ધોવડાવીને; આવા જ કાર્યમાં આપ્તું જીવન ગરજાદ કરીને, પરલોકનું કશું જ લાભ લીધા વગર આ દુર્લભ મનુષ્ય જન્મ પામેલો હારી જઇને સંસાર સમુદ્રમાં ડૂબી જાય છે.

આ ઉપરાંત જેટલી સુખી જણાય છે તેવી સ્ત્રીઓ પણ સુખી તો હોતી નથી જ, જુઓ, સ્ત્રીજાતિને સવારથી સાંજ સુધી [સવારના પાંચ વાગ્યાથી રાતના નવ વાગ્યા સુધી] સગલગ દળવાનું, પાણી ગળવાનું, પાણી ભરી લાવવાનું,

સવારના નાસ્તા તૈયાર કરવાનું, એઠવાડનાં ભાણું સાફ કરવાનું, ઘરમાં હોય તેટલા પુરૂષો માટે નાવાનું ગરમ-પાણી તૈયાર કરવાનું, શાક મમારવાનું, ચોખા, દાળ, મસાલો તપામવાનું, મધ્યાહ્નની રસોઈ કરવાનું, ગરમાગરમ રોટલીઓ વણવાનું કે રોટલા ટીપવાનું, ઘરમાં મેમાન આવ્યા હોય તો હંમેશના કમ કરતાં વિશેષ ભોજન સામગ્રી બનાવવાનું, જમીને ગએલાઓના એઠવાડના ભાણું એકઠા કરી ધોવા-ઉટકવાનું, બધા જમી ગયા પછી વધ્યું-ઘટ્યું ખાવાનું, જપોરના ફાજલ પડેલા મમયમાં ઘઉં વિણવા, મગ-ચણા ભરડવા, ચોખા વગેરે સાફ કરવાનું વળતે કપડાં મેલાં થયાં હોયતો પોટલો એક દુગડાં ધોવા જવાનું, વલી સાંજની રસોઈ કરવાનું, જમેલાનાં એઠાં ભાણું સાફ કરવાનું, પરવાર્યા પછી બધાં માટે પથારીઓ પાથરવાનું અને વલી જો રાત્રે નાસ્તા-પાણી કરનારા સ્વામીનાથ કે સાસરા-દિયર હોય તો પાછી તેમની તૈયારી કરી આપવાનું અને આ ઉપરાંત પા ડઝન, અર્ધો ડઝન કે પોણો ડઝન છોકરાં હોય તો તેમને નવરાવવાં, ધોવરાવવાનું કામકાજ આઠ જ રહે છે.

ઉપરાંત સ્વામીનાથ ઘેર પધારે એટલે તેમની પગ-ચાંપી વિગેરે કામ કરવા છતાં પણ બિચારી અબળાઓ તદ્દન કરૂણાપાત્ર જીવન જીવે છે.

ઉપર મુજબની મજુરણ જેવી [ધનાઢયની પત્ની હોવા છતાં પણ] જીંદગી જીવવા છતાં પતિની ગેરહાજરી થઇ જાય તો બિચારીનો રોટલો પણ ઓશિયાળો થઇ જાય છે.

માસગ, - દિયર જેઠ, માસુ, તેણીને હડધૂત બનાવે છે. જગ-
તમા અપશુકની ગણાય છે

છોકરાઓ પણ બાપની ગેરકાજરી હોય તો બિચારી
માતાને ગાંઠતા નથી, અપમાન કરે છે, રોવડાવે છે, વળતે
જીદી ગણે છે, મંદવાડ કે છેટલી અવસ્થામાં મનપમંદ ચા-
કરી કરતા નથી.

શંકા: જો સ્ત્રીઓનું આવું કડણજીવન છે તો શા
માટે તેણીએ પરણવું જોઈએ ?

સમાધાન: અનંતકાલથી આત્મામાં કામગગ એવો
ધરકદીને રહ્યો છે, કે જગતના જીવોને ભાનભૂલા કરી નાખ્યા
છે. જેમ દરાજના રોગીને ખણ્ણતા સ્વાદ ખુણજ આવે છે
તેથી અનેકવાળા અનુભવેલી ઘડીક પછીની બળતરા યાદ આ-
વતી નથી, પણ ખણ્ણવાનું જ પમદ પડે છે, તેમ ઉપરના
હંજરો ભયગર હુઝો કરતાં પણ ખતિમ યોગમાં ઘણો સ્વાદ
મમજીને અજ્ઞાની જીવડો પોતાની બંતે જ કરોળીયાની જેમ
પોતાનાં હુ જો માટે બળ ગોઠવે છે. એટલે સુવાવડ આવે
ત્યારે ભયંકર હુ જો પડવાથી હવે આવું કામ નહિ કરવા
વિચાર આવવા છતાં, હુ જો ગયા પછી પાછો જીવડો તેવોને
તેવોજ બની જાય છે.

હવે પુરુષોના હુઝની વાત વિચારીએ.

કેટલાક મનુષ્યો જન્મથીજ હુ ખીચા હોય છે. આજીવિ-
કાનું સાધન ન હોવાથી કોઈકની નોકરી, ગુલામી કરે છે.

ખવાસ, ગોલા વગેરે રાજ-મહારાજ, ઠાકોર, ગરાસીઆઓને ત્યાં માત્ર પેટ ભરવા તદ્દન મક્કત રહે છે, કેટલાક બિચારા આખી જીંદગી દેવામાંથી છુટા ન થવાથી મદાકાળ પૂર્ણ ખોરાક-વસ્ત્ર પામતાજ નથી, કેટલાકોને ચારે બાજુના આધાર તૂટી જવાથી લીખ માગીને, ભટકીને, રાટો-પોકારો કરીને કંઈજ જીવન વીતાવવું પડે છે.

કેટલાક મનુષ્યો ઘરમાં પોતે એકલો જ કમાનાર હોવાથી અને ઘરમાં પાંચ-સાત-દશ ખાનાર હોવાથી, કમાવાના માર્ગ ન મળના હોવાથી મનમાં ઘણું દુર્ધ્યાન કરી, બળતરામાં શરીર ક્ષીણ બનાવી, રોગના લોભ બની અકાળ મરણ સાધે છે.

કેટલાય મનુષ્યો પોતે પરદારાત્રીપદ, હોવાથી તે તે સ્ત્રીઓના પતિ કે સગાં-બહાલાઓદ્વારા અકાળે ખરાબ મરણથી મરણ પામે છે, કેટલાક પુરુષો અનાચારિણી સ્ત્રીઓ દ્વારા કામણદુર્ગમણથી, ઝેરથી કે જીરપુરુષના હાથે મરે છે, કેટલાક પુરુષો કુટુંબના કલહથી, ઘરના-પરિવારના દુઃખથી, વેપાર ધંધાની નુકશાનીથી પોતાની મેળે આત્મઘાત કરે છે, કેટલાક પુરુષો લડાઈ લડવા જતાં કે લડાઈનો સામનો કરવા જતાં કપાઈ જાય છે. ગ્રાયઃ દરેક શતાબ્દિઓમાં મહાભયંકર લડાઈઓ ચાલ્યાજ કરે છે, તેમાં લાખો અને કોડોની સંખ્યામાં પુરુષો કપાઈ ગયા છે. રામ-રાવણની લડાઈમાં, પાંડવ-કૌરવની લડાઈમાં, કોલિક-ચેડા રાજાની લડાઈમાં આવી અનંતકાળે અનંતી લડાઈઓ થઈ છે.

છેલ્લા છેલ્લા જર્મન અને અંગ્રેજોની લડાઈમાં, જર્મન અને રશીયનોની લડાઈમાં અને હિન્દુ અને મુસલમાનોના કોમી હુલ્લટોમાં લાખોગમે પુરુષો અને ઘણીજ નિરપરાધ અબળાઓ તથા બાલક અને બાલિકાઓનો કચ્ચરઘાણુ વળી ગયો છે.

કોઈક વખતે વહાણો, સ્ટીમરો ભરાઈને પરદેશ લાય છે અને વચમાં પવનની પ્રતિકૂલતાથી વહાણ નાશ પામતાં સેંકડો અને હજારોની સંખ્યામાં મનુષ્યો દરિયામાં ડુબીને ઘરાડા પાડી મરણ પામે છે.

કોઈકવાર દુષ્ટ રાજાઓ દેશો લૂટવા આવે છે, જેમકે સીકંદર, શાહબુદ્દીન, નાદીરશાહ અલ્લાઉદ્દીન ખુની યવનરાજાઓ દ્વારા આખા દેશના મનુષ્યોની પાયમાલીમાં બિચારા લાખોની સંખ્યામાં ધનધાન્ય વગરના, પત્ની પરિવાર વગરના થઈ અને છેવટે પ્રાણોનાં બલિદાન આપી મરણ પામ્યા છે.

કેટલાક પુરુષો બિચારા ખોટી સોળતથી ચોરી કરતાં શીખીને, પરસ્પરી લંપટપણું શીખીને, બીજા અનેક નિન્દનીય કાર્યો કરીને સરકારદ્વારા ચૂળી-ફાંસી વિગેરે દેહાંત શિક્ષાઓ પામે છે; અને બીજા લવમાં પશુગતિ કે નરકગતિ.

કેટલાય પુરુષો જન્મથી, નાની વયમાંથી - ક્ષયરોગ, કોલ, સંઘર્ષણી, પાંડુ, લગંદર, હરસ-મસા. જ્વોદર, દમ્બવાસ,

ખાંસી, કેન્સર વગેરે મહા ભયંકર હઠીલા અને મરણ સર્જાવનાર રોગોને વશ બની દવાની સગવડતાના અભાવે, સારવાર અને આકરી કરનારના અભાવે ચિત્તમાં દુર્ધ્યાન કરી મરણ પામે છે.

કેટલાક ડાસા-ડાસી વૃધ્ધાવસ્થામાં અશક્તદશા પામી પુત્ર અને પુત્રવધુઓના કે પરિવાર તરફથી થતા અનાદર પામી ધરના ઉપર દ્વેષભાવના સેવી મરે છે. કહ્યું છે કે:-

वृद्धस्य मृताभार्यस्य पुत्राधीनघनस्य च
स्नूपाग्राम्ये, दगधस्य जीवितान् मरणं वरं ॥

અર્થ:-ઘડપણ આબુ' હોય; પત્ની મરી ગઈ હોય, પૈસા-ટકા દોકરાઓને સ્વાધીન થઈ ગયા હોય અને પુત્ર-વધુઓના તિરસ્કાર સાંભળવા પડતા હોય ત્યારે નીતિકારો કહે છે, કે આવા છવન કરતાં મરણ આવે તો માફ.

દેવગતિમાં.

દેવગતિ પણ અનેક જાતિનાં માનસિક દુઃખોથી ભર-પૂર હોય છે. મોટા ભાગે દેવો મરણ ક્ષણે છ માસ સુધી અરેરે અમારે આ વિમાનો, આ રિંદ્રિ, આ અપ્સરાઓ, આ પરિવાર, આ સુખ, આવી શક્તિ, આવી ગતિ, આવાં રત્નો, આવાં કલ્પવૃક્ષો આ બધું છોડવું પડશે ! અરેરે અમારે મહા ગંદવાડથી ભરેલા મનુષ્ય નારીના ઉદરમાં ઉત્પન્ન થવું પડશે ! હવે અમને અમારા આ દેવભોગો પુનઃ ક્યારે સાંપડશે ! આમ અનેક પ્રકારનાં દુર્ધ્યાન કરીને, મરીને મનુષ્યગતિમાં કે પશુગતિમાં આલ્યા જાય છે. . . .

ખીલ પણુ સ્વામી એવા ઇન્દ્રો અને મહર્ષિઃકદેવો તરફથી ઘણાં અપમાનો થાય છે. તેમના વાહન ઝનવું પડે છે, તેમની સલાઓમાં નાચ વગેરે કરવા પડે છે, ઢાલ-મૃદંગ વગેરે વગાડવા પડે છે, તેમના હુકમોને આધીન રહેવું પડે છે, તેમના પ્રેમ્ય કાર્ય કરવાં પડે છે, તેઓ કાઠી મૂકે તો સ્થાનનો ત્યાગ કરી સ્થાનાંતરમાં વસવું પડે છે, તેઓ જ્યાં લઈ જાય ત્યાં જવું પડે છે.

દેવોને પોતાની દેવાંગનાઓદ્વારા પણ તિરસ્કારો થાય તે ખમવા પડે છે, તેજ પ્રમાણે દેવાંગનાઓને પતિ-દેવોની અને ઇન્દ્રાદિ મહર્ષિઃક દેવોની આજ્ઞાને આધીન રહેવું પડે છે.

ઉપર જતાજ્યા પ્રમાણે નારક, તિર્યચ, મનુષ્ય અને દેવ આ ચારે ગતિમાં માનસિક, વાચિક અને કાયિક દુઃખોની પરંપરા અનંતા કાલથી ચાલુ છે. અજ્ઞાની છૂવને આપ સ્વભાવની ખબર ન હોવાથી ગઈ કાલનાં દુઃખો બિલકુલ યાદ ન હોવાથી, જ્યાં જાય ત્યાં પોતે પોતાને નવીનજ માને છે.

અને જ્યાં સુખનું ખૂણ સામ્રાજ્ય સાંપડે છે ત્યાં વિચાર પણ આવતો નથી, કે હું અનંતા કાળથી મહા દુઃખોને ભોગવતો, કુટાતો, પિટાતો, છેદાતો, લેદાતો, તળાતો, બકાતો, રોતો, રિજાતો. અકામ નિર્જશના યોગે આ મનુષ્ય જન્મ પામ્યો છું.

આ વખતે મારે અનંતાકાળના હું ખોને તિલાંજલિ આપવાનો મુ-અવસર સાપડ્યો છે. અત્યારે હું સમજણો બની, સાધવા માંડું તો મારે હલકા જન્મો લેવાના બંધ થઈ જાય. આ નરભવ મારો નકામો ગયો તો વળી મારા ચોરાસીના ફેગ શરૂ થશે, પ્રીવાર પુન આવી સ્વાધીનતા, આવી સમજણ અને આવી સગવડ મળવી હુલ્લ છે.

વળી જ્યારે હું ખના ડુંગરો ઉલસાય છે ત્યારે તો ગિચારા જીવને પોતાપણાનું જ્ઞાન કે જ્ઞાન કશું હોતું જ નથી. જ્યાં જુઓ ત્યાં હું જ-હું જ-ને હું જ જ દેખાય છે. જગતના અપુણ્યજીવોનો કોઈ મહાયક જ નથી, રક્ષક નથી, દયાળુ નથી, મદદગાર નથી, દિલાસો આપનાર નથી, હું જ માં ભાગ લેનાર પણ કોઈ નથી, રસ્તો બતાવનાર કોઈ નથી.

ઝોટલે ગિચારા ચારગતિના જીવો ભલે એક ભવ પૂરતા સાતાવેદનીય વગેરે શુભકર્મોનો ઉદય થવાથી સુખી દેખાતા હોય છતાં પછીના ભવનો તદ્દન વિચાર જ કરતા ન હોવાથી વાસ્તવિક હું ખિયા જ છે.

જેમ મળત ટાઢો તાવ આવેલા માણસને ચારે બાજુ અગ્નિ સળગાવે તો ક્ષણવારની શાન્તિ પછી મહા અશાન્તિ જ ઉત્પન્ન થાય છે. જેમ ખુબલીના સોગવાળાને ક્ષણવાર ખણવાથી સ્વાદ થયા પછી ઘણીવાર કાળી બળતરા લોગ-વવી પડે છે. જેમ વિધવા કે કુમારીને ક્ષણવાર પુરૂષ મંથોગનું સુખ મળ્યા પછી બદલામાં ગર્ભ રહેવાથી મહા

નિન્દા, અતિ વેદના, અપવ્રાજના અતિ પ્રમાણ ભોગવીને આત્મધાત કરીને મરણ પડે છે.

જેમ કુતરી વગેરે પશુઓને ક્ષણભર નરમ યોગનું મર-
મવ જેવું સુખ મળ્યા પછી ગર્ભધારણનાં અને તેના સહયોગથી
શુધા-તૃપાનાં અને પ્રસૂતિકાલે શુભ વિગેરે દુષ્ટો ભોગવવાં
પડે છે, વત્તી મનુષ્ય જીઓને પણ કેટલીઓને ભોગ-
સુખના બદલામાં નવમાસ ગર્ભધાનનાં અને પ્રસૂતિકાળની
તીવ્ર વેદનાઓનાં પ્રસૂતિ પછી પણ સુવારોગ વગેરેનાં
સાક્ષાત્ દુષ્ટો અને મરણો નજરે નજર દેખાય છે, પણ
જીવનો સ્વભાવજ એવો હુષ્ટ છે કે, તે સુખને જ દેખે છે
પણ દુઃખને ભાળતો જ નથી. જુઓ,

ઓતુઃ પયઃ પશ્યતિ નૈષ દંડં કરીપિ શાલીન્ ન ચ લોષ્ટ્વંડં ।
ક્ષાફો પલં નો વત સિહતુંડં જંતુઃ તથા શં ન યમં પ્રચંડં

અર્થઃ:-ખિલાડો દુધનેજ દેખે છે, પરંતુ નાક-
માંજ ધોકાવાળો ઉભો છે તેને દેખતો જ નથી વત્તી જેમ
પોપટ ખેતરમાં ચોખાનાં કણસલાં દેખે છે, પરંતુ માળા
ઉપર ગોફણના ગોળાવાળાને ઉભેલો ભાળતો નથી. તથા
વળી કાગડો મિંહના મુખમાં માંસના ટુકડાને દેખે છે
પરંતુ સિંહ જાગી જશે તો માફ શું થશે, એમ વિચાર
કરતો નથી. તેજ પ્રમાણે જગતના પ્રાણી માત્ર સુખને જ
દેખે છે, પરંતુ મરણને કે મર્યા પછીના નરક અને પશુ
અવતારને દેખતોજ નથી.

વળી દોષ કવિ કહે છે કે,

મેં ભોગ મારા ચિંતવ્યા પણ રોગને ચિન્ત્યા નહિ,
આગમન ઇછ્યું ધનતલું પણ મૃત્યુને પ્રીછ્યું નહિ,
નવિ ચિંતવ્યું મેં નરક કાગઝહસમી છે નારીઓ,
મધુગિન્દુની આશામહી, લયમાવને ભૂલી ગયો.

ભાવાર્થ:—આ જીવ પ્રતિદશ્યુ યાવદ્ ઘડપણુ આંખું
હોય તો પણ સ્પર્શ, રસ-ગંધ-રૂપ અને શબ્દના ભોગજ
વિચાર્યા કરે છે, પરંતુ ભોગો ભર્યા છે રોગથી આ
વાતજ ક્યારે યાદ ન આવી, યાદ આવી પણ માચી ન લાગી.
વધી ભોગનુંમાધન ધન છે. જીવડો ગિચારો પ્રતિસમય લક્ષ્મી
મેળવવા મનમાં હંઝારો તરજો ગોઠવ્યા કરે છે.

પરંતુ ધન તો આંખું તો આંખું નહિતર નિધન
તો ચોક્કસ આવશે. આ વાતનો ખ્યાલ જ ન આવ્યો. ધન
ગમે છે પરંતુ નિધન-મરણુ ગમતું નથી. વળી મૂખ જીવ
નારીઓનાં રૂપ, ગતિ, વિલાસ, અવયવ, [સ્મિત, કટાક્ષ,
કક્ષા, બાહુ, નાભિ, સ્તન, સુખ] વગેરેના વિચાર કર્યા
પરંતુ કિંપાકના ફળની મધુસ્તા કરતાં હંઝારોશુણી હંસા
હંસ જેવી નારી ભોગના ફલરૂપ નરકની કેદ-બેડી
મનમાં આવીજ નહિ.

જેમ કોઈ પામરે મધુગિન્દુના સ્વાદ અને લાલચમાં અજ-
ગર, સર્પ અને હાથી તથા મધમાખીના દુઃખનો વિચારજ ન
કર્યો-અને ત્યાંને ત્યાં મરણુ પામ્યો, તેમ જગતના સર્વ
જીવો સુખના લેનમં અને દુઃખના નશામાં આપણું હિત
વિચારતોજ નથી.

આવા ભાવોવાલી ગીતાર્થ ગુરુદેવના મુખની વાણી માંભ-
ળીને વજ્રવીર્ય રાજા પ્રતિજ્ઞાધ પામ્યા અને નગરમાં આવી
સુમુદ્રતે વજ્રનાભ કુમારને રાજ્ય આપી પોતાની ગણી
મહિત પ્રત્યક્ષા લીધી અને વજ્રનાભગજનો પણ ધર્મ
અને નીતિ જાન્નેને યથાયોગ વિક્રમાવતા ગૃહસ્થદશામાં
કેટલોક કાલ આજ્યો ગયો. કેટલોક કાલ ગયા પછી વિજયા-
દેવી મહાગણીની કુક્ષિથી ચક્રાયુધ નામે પુત્ર થયો અને
યોગ્ય વયવાળો થવાથી પિતાએ તેને યુવગજ પદવી આપી.
અન્યદા કોઈવાર વજ્રનાભ ગજવી ગોખમા ઉભા ઉભા
શહેરની શોભા જુએ છે, તેમાં નગરમા કોઇ જન્મે છે,
કોઈ મરે છે, કોઈ રુવે છે, કોઈ હમે છે, કોઈ વિલાપ
કરે છે, કોઈના ઘેર લગ્નનાં ગીત ગવાય છે, કોઈના ઘેર
મઠ્ઠા પામે છાજીઆ કુટાય છે.

આમ જુદી જુદી મનુષ્ય ચેષ્ટાઓ જોવાથી સંભારની
અમારતાનું જ્ઞાન થવાથી વૈરાગ્ય ભાવના આવતાં જાતિસ્થ
ગણજ્ઞાન થયું. ગયા જન્મમાં આચરેલી પ્રત્યક્ષાનું સ્મરણ
થયું અને વર્તમાન રાજ્ય અને વૈભવ ઈન્દ્રજાળ જેવા,
સ્વપ્નના ખંજલા જેવાં ભામવા લાગ્યાં. સ્વજન, પરિજનનો
રાગ કેદખાનાના કેદીઓની મિત્રતાઇ જેવો મમલતવા લાગ્યો.
યૌવન અને વિષયો સંધ્યાના રંગ જેવા મમલતઇ ગયા.

હરિયામાં ચાલી રહેલા વડાણમાં જોડેલા મુચ્ચાકરો
જ્યાં મુધી વડાણ આળાદ હોય ત્યાં મુધી જેમ વિવિધ
કીડાઓમાં મગ્ન જનીચોપાટ અને પાનાં વિગેરે જુદી જુદી

કીડાઓમાં ચાટ્યા જતા ટાઈમની દરકાર કરતા નથી, પરંતુ તેજ વહાણ જ્યારે મધ્ય દરિયે નાશ પામે છે, ત્યારે દરિયાની ઓળખાણ થાય છે, અને હવે શું કરવું, શું થશે, હે પ્રભુ ! વિગેરે વિચાર આવતાં કાંઈક આત્મભાન આવે છે.

અને એટલામા જો કદાપિ ભાન હોય તો વહાણ યાદ આવે છે, તેમ જાતિસ્મરણના ચોગથી રાજ વજનાલ [પાશ્વર્વપ્રભુના આત્માને] ને પ્રવ્રજ્યાનું સ્મરણ થઈ આવ્યું. ગયા જન્મની દીક્ષાને ખ્યાલ આવ્યો, સંસારસમુદ્રમા ખુડતા પ્રાણીને પ્રવ્રજ્યારૂપ યાનપાત્ર વિના તરવાનો, પાર ઉતરવાનો ખીજો ઉપાય નથી. એમ નક્કી થવાથી સુવરાજ ચક્રાયુધ કુમારને બોલાવીને પોતાનો અભિપ્રાય જણાવ્યો.

પુત્ર ચક્રાયુધકુમારને પિતાની દીક્ષાની વાત ન ગમી તેણે ઘણી આજીજી કરી. થોડો વખત સંસારમાં રહેવા વિનવણી કરી પરંતુ માર્ગના મુસાફરને કોણ રોકી શકે ? તેજ પ્રમાણે સાચા વૈરાગી આત્માને પણ કોઈ રોકી શકતું નથી. પુત્રે નમ્રતાપૂર્વક જેટલી સંસારમાં રહેવાની દલીલો કરી, તે બધી માંભળીને વિવેકી રાજ વજનાલે સમતાપૂર્વક ઉડાવી દીધી અને પ્રધાનવર્ગને બોલાવી ચક્રાયુધકુમારને રાજ્યાભિષેક કરીને દીક્ષાની સામગ્રી એકઠી કરવા સૂચન કર્યું.

મારા પુણ્યોદય જાગૃત હોયતો પ્રભુ પધારે અને હું સજ્જમ ગ્રંથ કરું, આવા વજનાલ નૃપના એકદમ સાચા

અને વૈરાગ્યમય વિચારો હોવાથી કેવલજ્ઞાનથી બાણતા દોષમંકર નામના જિનેશ્વર દેવ તેમના નગર ઉદ્યાનમાં પધાર્યા અને વજ્રનાલ સબ્દએ ઘણી શાસનપ્રભાવના કરવાપૂર્વક દીન, અનાથ, ગરીબ સંકેતે ઘણું દાન આપી અને સાતે ક્ષેત્રમાં દ્રવ્યનો સમૃદ્ધવ્યય કરી તીર્થંકરદેવ પાસે દીક્ષા લીધી.

પ્રભુ પાસે આસ્ત્રિ પામી ગ્રહણ અને આસેવન શિક્ષાનો અભ્યાસ કરી, શાસ્ત્રોમાં પારંગત બની, ગીતાર્થપણું પામી બાહ્ય-અભ્યંતર તપને આચરતાં આચાર્ય, ઉપાધ્યાય, સ્થવિર તપસ્વી, જ્ઞાન, નવદીક્ષિત, અમાનધર્મી, કુલ, ગણ, મંઘ, આ હશેની વૈયાવચ્ચ-લક્ષિતને કરતાં ઘણી યોગ્યતા પામી વિશેષ કર્મ ખપાવવા ગુરુ આજ્ઞાથી એકાકી વિહાર કરતા આઠાશગામિની લખિધથી સુકચ્છ નામની વિજયમાં પધાર્યા.

આ બાળુ, કમકંને આત્મા ચોથા લવમાં સર્પ મરીને છઠ્ઠી નરકે ગયો હતો. નરકગતિનાં લયંકર દુઃખો ભોગવીને ત્યાંનું આયુ પૂર્ણ કરીને સુકચ્છવિજયમાં જવલન પર્વતની નજીકમાં કુરંગક નામે લિલ્લ થયો. અધમ આત્માઓના ઘણું કરીને ખીલ્લોને ખુળ દુઃખ આપવાં અને પોતે નરકનાં ૧૨૫ દુઃખો ભોગવવાં એ બે વ્યવસાયજી પ્રાય મુખ્ય-પણે પ્રવર્તે છે.

બાણે સાક્ષાત્ પાપનો પિંડજ ન હોય અથવા શરીર ધારિણી કૃષ્ણલેશ્યાજ ન હોય તેવો શ્યામ અને અતિ વિકરાળ

કુરંગક લિલ્લસદાકાલ ધનુષ્ય-બાણ લઇને વનમાં ભટક્યા કરે છે અને અનેક નિરપરાધી જીવોનો વધ કરીને માંસાહારમય જીવન વીતાવે છે. તેવામાં એકદા તેજ વજ્રનાલ રાજર્ષિ વિહાર કરતા તેજ જવલન પર્વતની ઉપર આવી રાત્રિના સમયમાં ધ્યાનમગ્ન રહ્યા, ત્યાં રાત્રિમાં ઘણા શ્યાપદ પશુઓના વિવિધ ઉપસર્ગો સંહન કરીને મુનિરાજ તેજ સ્થાનમાં દિવસે પણ ધ્યાનમાંજ રહ્યા.

આ બાજુ સદાકાળ પાપ કરવાના જ વ્યસનવાળો કુરંગક-લિલ્લ તેજ સ્થાનમાં આવ્યો અને વજ્રનાલ મહા મુનીશ્વરને જોયા, જોતાની સાથેજ જાતિસ્વભાવથી પૂર્વ-ભવના એક પાક્ષિકૈરથી અને દરરોજના અભ્યાસથી મુનિરાજને મારી નાખવાની ભાવના જાગૃત થઈ અને તત્કાલ ધનુષ્ય ચડાવીને એકજ બાણ પ્રહારથી મહાત્મા મુનીશ્વરને જમીન ઉપર પાડી નાખ્યા મુનિરાજ બાણ પ્રહારની ખીડાથી વેદના વિહ્વલ થવા છતાં જરા પણ દ્રેષ કે નિર્માદ્યતા લાગ્યા-સિવાય સાત્વિક ભાવને અવલંબી આત્માને મજાગુત કરવા લાગ્યા.

सह क्लेशश्च खेदमचिन्तयन् स्ववशताहि पुनस्तच्चदुर्लभा
बहुतरं च साहिष्यसि जीव हे परवशो न च तत्र
गुणोस्ति ते ॥१॥ ”

અર્થ:-હે આત્મા ! કલેવરનું ક્ષણિક દુખ વિચાર્યા સિવાય સંહન કરી લે, આવી જાગૃતિવાલી સ્વતંત્રતા કરીને મળવી દુર્લભ જાણે જો 'તું' અહીં ક્રોધ કરીશ,

હિંસાના વિચાર કરીશ, બીજાને શત્રુ તરીકે માનીશ, આત્મ કે રૌદ્રધ્યાન મનમાં લાવીશ, તો મરીને નરક કે પશુગતિમાં આદ્યો જઈશ, ત્યાં તને આના કરતાં અનેક ગણુ દુઃખ સહન કરવું પડશે, ત્યાં ઇચ્છા વિના અજ્ઞાન-તાથી રોઈ-ખરાકા પાઠી સહન કરવા છતાં તારા આત્માને જરાપણુ લાલ થશે નહિ.

આમ આત્માને એકદમ જાગૃત બનાવી વીરવૃત્તિ ધારણ કરી, બાણ મુકનાર સિદ્ધ ઉપર પણ મિત્રતા [મિત્રી લાવના] નું ચિન્તન કરતા; અરિહંતાદિ ચારેનું શરણુ કરી, ચતુર્વિધાહારનું પ્રત્યાજ્ઞાન કરી, જગતના પ્રાણી માત્ર સાથે ક્ષમાપના કરી, સુકૃતાનુમોદન અને દુષ્ટતાની નિન્દા કરી, નમસ્કાર મહામંત્રનું ધ્યાન કરી. અનશન ઉચ્ચરી, અઠારે પાપસ્થાનકોને વેગસિરાવી, કાલધર્મ [મરણુ] પામીને મહા મુનિરાજ વજ્રનાભ રાજપિ મધ્યમ ઐવેયકમાં દેવપણુ ઉપન્યા અને અધમ આત્મા મુનિરાજને મારી નાંખીને મનમાં મસ્ત બનીને હિંસામય આજીવિકાને ચલાવી મરણુ કાળે રૌદ્ર પરિણામ હોવાથી સાતમી નરકમાં નારકીપણુ ઉત્પન્ન થયો.

ઇતિ ભગવાન પાર્શ્વનાથ પ્રભુજીનો વજ્રનાભ મુનિવરપણુ છઠ્ઠો અને સાતમો મધ્યમ ઐવેયક દેવપણુનો ભવ પૂર્ણ થયો.

શ્રી પાર્શ્વનાથ સ્વામીનો આઠમો ભવ.

હવે આ જંબૂદ્વીપના પૂર્વ મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં સુરપુરના જેવું સુરપુર નામનું એક નગર છે. તે નગરમાં

શુશ્રુણિધાન અને મહાપ્રતાપી વજ્રબાહુ નામનો રાજા રાજ્ય કરે છે. તેને મધ્યકલ્પ સુદર્શનને ધરનારી રુપ-લાવણ્યબાણ સુદર્શના નામની મહાપદ્મરાણી છે.

નૃપદંપતીના મુખમય દિવસો વ્યતીત કરતાં કેટલોક કાલ ગયા પછી વજ્રનાભનો આત્મા મધ્યમ ઐવયેકથી ચ્યવીને મહારાણી સુદર્શનાદેવીની કુક્ષિરૂપ શુક્તિમાં મહા મોતીની પેઠે ઉત્પન્ન થયો અને દેવીએ મધ્ય રાત્રિમાં પદ્યંકમાં અર્ધજાગૃત દશામા ચક્રવર્તી ગર્ભસૂચક ચંદ્ર મહાસ્વપ્ન દીકા અને જાગૃત યદને જરાજર સ્વપ્ન ધારણ કરીને મહારાજા વજ્રબાહુને જણાવ્યાં, રાજાએ પણ પ્રભાતે અષ્ટાગનિમિત્તવેત્તાઓને બોલાવીને ચૌદ સ્વપ્નનો અર્થ માંલદ્યો. કમે કરીને મહાદેવી સુદર્શનાએ હિતમિત ને પથ્યાહારથી ગર્ભપોષણ કર્યું અને પૂર્ણ સમયે-પૂર્વ દિશા જેમ દિવાકરને જન્મ આપે છે તેમ મહાપ્રતાપી પુત્રને જન્મ આપ્યો અને અનેક પ્રકારના મહોત્સવો કરીને સુવર્ણબાહુ નામ આપ્યું.

માતા-પિતા, પરિવાર અને પ્રજા વગેરેના હર્ષોત્કર્ષ સાથે વૃદ્ધિ પામતા કુમાર સુવર્ણબાહુબાલવય વટાવી યૌવનવયને પામ્યા અને બધા પ્રકારની કલાઓનો અભ્યાસ કરીને ખીજાં પણ અનેક શાસ્ત્રો લાણીને સર્વ વ્યવહાર નિપુણ થયા, અને પિતાને પુત્રની યોગ્યતા જણાવાથી શુભ લગ્નમાં સુવર્ણબાહુ કુમારને રાજ્ય આપીને ચોતે સર્વસ્વનો ત્યાગ કરી ગીતાર્થ

ગુરુ પાને મન્મથ અગીકાર કરી વજ્રબાહુગન્ધર્વ દેવલી
થઈ, મોક્ષમા ગયા

હવે સુવર્ણબાહુ ગણ ગયા જન્મમા આનંદેલ ચારિત્રના
પ્રભાવથી ઇતિ ઉપદ્રવ, મારિ-મન્કી, દુર્લ્લેક્ષ વિગેરે આપત્તિ
વગરનું ગત્ય ભોગવતા ચક્રરત્નની ઉત્પત્તિ વધાથી છબ્બડ
માધ્યા અને વિદ્યાવર નૃપતિ, મણિચૂડ અને મ્લચૂડ,
વિગેરે ઘણા રાજાઓની પુત્રીઓ પગ્ણી, ઘણા કાલ નીતિ
ધર્મ અને સુખમય જીવન વ્યતીત કરતા એકવાર ઉગ્રાન
પાવડે વધામણી આપી, કે આપણા ઉગ્રાનમા શ્રી જિને
શ્વર દેવ મમવમર્થ છે અને દેવોએ નમવમન્થુ
બનાવ્યું છે

સુવર્ણબાહુ ચક્રવર્તી [ભગવાન પાર્શ્વનાથસ્વામીનો
આક્રમે ભવ] ઉગ્રાન પાલકના વચનો માલગીને અતિ
હર્ષવાન અને પુન્કીત બનીને, તેને ઘણું જ હતામ આપીને,
પોતાની પદ્માવતી વિગેરે પત્નીવર્ગને માથે લઈ શ્રી
જિનેશ્વર દેવને વદન કરવા અને વ્યાખ્યાન માલગવા
ઉગ્રાનમા પધાર્યા.

ભગવાન જિનેશ્વરદેવની દેશના:

૧ સમ્મત્તં ૨સામાદ્રજ ૩સંતોસો ૪સત્તમો અ ૫સજ્ઞાયં ।

પચ સયારા જસ્સ ન પયારા ઠસ્સ સસારે ॥

અર્થ: સમ્યાકત્વ, બીજું મામાયિડ, ત્રીજો મતોપ,
ચોથો મન્મથ, અને પાચમો આધ્યાય આ પાચ સકારો

જે મહાલાઘ્યવાન આત્માને પ્રાપ્ત થયા હોય જે પુણ્યશાળી આત્માના મન, વચન, કાયામાં ઉપરની પાંચ મહાભૂત્રી વસ્તુઓ દાખલ થઈ ગઈ હોય તે આત્માને સંસારની ચાર-ગતિનાં દુખો ભોગવવાં પડતાં નથી.

ઉપરના પાંચે સંકાર શબ્દોના વિસ્તારથી અર્થ શ્રી જિનેશ્વરદેવના મુખે સાંભળીને સુવર્ણબાહુરાજા હુધાવાદા હવને અમૃત લોજન તુલ્ય, અને રંકને ચિંતામણિ રત્નની પ્રાપ્તિ માફક ઘણોજ આનંદ પામ્યા અને તેજ સમવ-મરણમાં શુભ અધ્યવસાયથી જાતિસ્મરણ જ્ઞાન પામ્યા, અને ગયા જન્મમાં આરાધેલ ચારિત્રનો સાક્ષાત્કાર થયો અને ઉત્કૃષ્ટ વૈરાગ્યથી આત્મા રંગાઈ જતાં પરિવાર, પુત્ર કે પત્નીઓની મલાઈ પણ લીધા સિવાય પંચમુઠિ લોચ કરીને, પ્રભુજી પાસે દીક્ષા લીધી.

અનુક્રમે અગ્યાર અંગો લાણી પરિપ્પો અને ઉપ-મર્ગો સહન કરતા વિવિધ પ્રકારના તપને તપતા ગીતાર્થ-પણાને પામી ભગવાનની આજ્ઞા મેળવી એકાકી વિહાર કરતા સદાકાળ ધ્યાનમાંજ રહેતા, ઘણાં કર્મોનો કાય કરતા વીશસ્થાનક આરાધવા તત્પર થયા અને અરિહંતાદિ વીશ સ્થાનકોનું [શરીરનો વિવેક, ચિત્તની એકાગ્રતા અને ક્રિયાની મંપૂર્ણતાપૂર્વક] આરાધન કર્યું.

એક વખત વિહાર કરતા સુવર્ણબાહુરાજાજી ક્ષીરપર્વત પાસેની અટવીમાં કાઉસ્સગ્ગ ધ્યાનમાં રહેલા છે, ત્યાં કમકંને

આત્મા કુરંગકબિહલ, નરકમાંથી નીકળીને તેજ પર્વત ઉપર
મહાવિકરાળ સિંહ ધર્યો છે, તે અટવીમાં ભ્રમણ કરતો
અનેક પ્રાણીનો નાશ કરતો, માંસાહારથી જ આજીવિકા
ચલાવતો, પોતાના આત્માને અટવીનો રાજા માનતો, દેખ-
નારને જાણે સાક્ષાત્ યમરાજ જ હોય નહિ તેવો ભાસ
કરાવતો, ત્યાં મહાસુનીશ્વર ધ્યાનમ્થ હતા છે ત્યાં આવ્યો.

મુનિરાજને દેખવાની સાથેજ પોતાનું એક પાક્ષિક-
વૈર યાદ આવ્યું અને મુનિરાજ ઉપર તૂટી પડ્યો અને
પોતાનું સર્વજન અને પુણ્ય વાપરી મુનિરાજને જમીન
ઉપર પાડી નાંખ્યા. મહાન ઉપસર્ગ આવ્યો જાણી મુનિરાજ
ખૂણજ ધર્મધ્યાનમાં સાવધાન થયા, અને રાગ-દ્વેષ વિના
સિંહને ખણ પરમભિન્ન તુલ્ય માનતા અરિહંતાદિ આરતું
શરણ કરીને ચારે આહારનાં પચ્ચક્રખાણ કરીને સર્વ-જીવો
સાથે ક્ષમાપના કરી, અઢાર પાપસ્થાનકોનો ત્યાગ કરી,
અનરાગ કરી, સિંહદ્વારા વિદીર્ણ થયેલા મુનિરાજ
કાલધર્મ પામીને નવમા ભવમાં દશમા દેવલોકમાં મહાપ્રભ-
વિમાનમાં મહર્દ્રિકદેવપણે ઉત્પન્ન થયા અને દેવતાઈ
મહાસુજોને લોગવવા લાગ્યા.

આ જાણુ મહાપાપી અતિરોદ્ર સિંહ, મુનિરાજને
મારી નાંખવાથી પોતાના આત્માને કૃત્યકૃત્ય માનતો મનમાં
ઘણાજ પુલાતો હજારો પ્રાણીઓની હિંસા કરતો ઘણા પાપોનો
પુંજ એકઠો કરીને મહારોદ્રધ્યાનથી મરણ પામીને ચોથી
પંકજા નારકીમાં નારકપણે ઉત્પન્ન થયો અને નરકનું

આયુઃ પૂર્ણ થતાં નારકીમાંથી નીકળીને અનેક પ્રકારના તિર્થંચાદિ લવેને કરતાં કામકામ અરુદ્ધ હુ.ખોને લોગવતો સંસારમાં લટકવા લાગ્યો.

ઇતિ મહાપ્રલાવક પુરુષાદાનીય પાર્શ્વનાથસ્વામીનો આઠમો અને નવમો લવ વર્ણન કરવા સાથે કમઠના પણ લવો કહેવાયા.

શ્રી પાર્શ્વનાથ સ્વામીનો તીર્થંકર દેવપણાનો છેલ્લો-દશમો લવ કહેવાય છે.

શ્રી જૈનશાસન જગત વ્યાપી શાસન છે. કોઈનું ખનાવેલું નથી, પરંતુ સ્વયંસિદ્ધ છે. આજકાલનું નથી, પણ અનાદિ છે. કૃત્રિમ નથી પણ સ્વભાવિક છે. અંજાની લોકોએ કે ધમડી લોકોએ કે માન બુખ્યા માણસોએ પ્રચારેલું નથી, પરંતુ રાગ-દ્રેષ, અજ્ઞાનતા વગરના મહા-જ્ઞાનીઓદ્વારા વિસ્તાર પામેલું છે, અધુરું નથી, 'પરંતુ સંપૂર્ણ' છે. કેવલગતાનુગતિક નથી, પરંતુ કસોટીમાં પસાર થયેલું છે. હિંસા, જુઠું, ચોરી, મૈથુન, પરિચ્છેદ-મમતા, અન્યાય અને અનાયારનું પોષક નથી પણ ઉન્મૂલક છે.

આ શ્રી જૈનશાસનના તમામ સિદ્ધાન્તોના પ્રચારક પુરુષો, તે રાગદ્રેષ અને અજ્ઞાનનો ક્ષય પામ્યા પછી અને સર્વજ્ઞ બન્યા પછી જ, સિદ્ધાન્તોનો જગતની અમક્ષા પ્રચાર કરે છે. તેમના દુરમાવેલાં સિદ્ધાન્તો, ઝીલનારા પણ લગભગ વીતરાગ જેવા અને મહાજ્ઞાની, હોય છે. પ્રસ્તુત સિદ્ધાન્તો

ટકાવી રાખનારા પણ ત્યાગી, નિઃશ્વૃદ્ધી અને જ્ઞાની મહાત્મા
ઓળ હોય છે.

શ્રી જૈન શાસનના બધાજ સિધ્ધાંતો ચરાચર જગતના
કેવળ ઉપકાર માટેજ બનેલા હોવાથી પાપની પ્રવૃત્તિમાં
ખુંચેલા હોવોને પાપોની ભયંકરતા સમજાવી તે તે પાપો-
માંથી નિવૃત્ત થવાનો ઉપદેશ આપે છે.

આ શ્રી જૈનશાસનનો પ્રચાર કરવા અને આત્માનો
ઉત્કર્ષ સાધી સંસારના બંધનોથી મુક્ત થવા, જગતના
સ્વભાવસિદ્ધ બીજા કેટલાક બનાવોની માફક કોઈ કોઈ
મહાપુરુષો જન્મે છે, તે હિસાબે એક અવસર્પિણી કાલમાં
૨૪ તીર્થંકર હોયો ઉત્પન્ન થાય છે. તે પણ સંસારમાં
અનંતોકાળ રખડપટ્ટી ભોગવી અનંતાનંત દુઃખોની પરંપરા
ભોગવી, સમયનો પરિપાક થવાથી શુભ-શુભતર, શુભતમ
સામગ્રીનો યોગ પામી અનુક્રમે ગુણની નિસરણી ઉપર
ચડતા, ૧૩-૭-૧૨ વગેરે ભવો સુધી ગુણી શુરુઓના
સહયોગથી આત્માને નિર્મળ બનાવતા છેલ્લા ભવમાં તીર્થં-
કરપણાને પામે છે.

જગતના સર્વ હોવોની માફક શ્રી જિનવરના
આત્માઓ પણ અનાદિ છે અને અનાદિકાળથી જગતના
સર્વ હોવોની માફક સંસારમાં ચારેગતિનાં ખૂબ દુઃખોને
ખામીને છેલ્લા ભવોમાં જ્યારે શ્રી જૈનધર્મ-સાવધર્મ
પામે છે; ત્યાર પછીના ભવોની ગણના લેખાતી હોવાથી

ઉપર બતાવ્યા પ્રમાણે જિનેશ્વરના ૧૩ ભવ વગેરે બતાવ્યા છે. કહ્યું છે કે,

ઋષભતેર શશી સાત કહીજે,
શાન્તિનાથ ભવ બાર મુણી જે;
મુનિમુનત નવ લીજે,
નવ નેમીશ્વર નમન કરી જે;
પાર્શ્વપ્રભુના દશ સમરી જે,
વીર સત્તાવીસ લીજે;
અજિતાદિક જિન શેષ રહિજે,
ત્રણ ત્રણ ભવ સઘલે ઠવીજે;
ભવ સમકીતથી ગણીજે,
જિનનામ બંધ નિકાચિત કીજે;
ત્રીજે ભવ તપ ખાન્તિ ધરીજે,
જિન પદ ઉદયે સીજે. ૥૧૥

અર્થ: અનંતા કાલમાં અનંતી ચોવિસીમાં જિનેશ્વર ભગવંતો થાય છે, અને કેવલજ્ઞાન પામી જગતને હિતાહિતનું ભાન કરાવી મોક્ષમાં જાય છે, તે પ્રમાણે આ ભરતક્ષેત્રમાં આ છેલ્લી ચોવિસીમાં થએલા ચોવિસ જિનેશ્વરદેવો સમ્યક્ત્વ પામી [આત્માનું સત્ય સ્વરૂપ, છવાદિ નવત્વોની ઓળખાણ, હિતાહિતનું સાચું જ્ઞાન, તદ્દન સાચા દેવ-શુદ્ધ ધર્મની યથાર્થ ઓળખાણ, તેનું નામ સમ્યક્ત્વ] ને વધા-

રેમાં વધારે જો મંચારમાં રહે તો કેટલા લવે ને તે ઉપરની ગાથામા બતાવ્યા છે.

પહેલા ઋષભદેવસ્વામી સમ્યક્ત્વ પામીને મંચારમા દેવ-મનુષ્યના ૧૨ લવ કરી ૧૩ મા લવે શ્રી જિનેશ્વરદેવ થયા, ચંદ્રપ્રભસ્વામી ૬ લવ મંચારમા દેવ-મનુષ્યના લવ કરી ૭ મા લવે શ્રી જિનેશ્વરદેવ થયા, તે જ પ્રમાણે ૧૬ મા શાન્તિનાથ સ્વામી ૧૨ મા લવે, મુનિમુવ્રતસ્વામી નવમા લવે, નેમનાથસ્વામી નવમા લવે, શ્રી મહાવીરસ્વામી ૨૭ મા લવે તીર્થંકરદેવ થયા, અને અજિતાદિ ૧૭ જિનેશ્વર દેવો છેલ્લાથી ત્રીજા લવમા સમ્યક્ત્વ પામ્યા પછી ત્રીજા લવે તીર્થંકર પદવી પામ્યા હતા. તે જ પ્રમાણે આપણી ચાહુ વાર્તાના નાયક શ્રી પાર્શ્વનાથસ્વામી ૬ લવમંચારમા દેવ-મનુષ્ય ને હાથીનો લવ કરી દશમાં લવે શ્રી જિનેશ્વર દેવપણે ઉત્પન્ન થયા તે હવે આપણે વિચારીયે.

આ જંબૂદ્વીપના ભરતક્ષેત્રમાં કાશી દેશમા વારણ અને અસિ નામની બે નદીઓની બરાબર મધ્યમાં વારાણસી નામની નાગરીમાં ઐશ્વર્યરૂપ અને પ્રતિભા વડે ઈન્દ્રની જેવા તેજસ્વી અશ્વમેધ નામે ગજ રાજ્ય કરે છે, તેમને રૂપ અને લાવણ્યગુણે લક્ષ્મીના જેવી, કલાગુણે સરસ્વતી જેવી અને શીલગુણે સીતા, વગેરે મહાસતીઓમાં પ્રાપ્તરેખા વામાદેવી નામે મહાપદ્મરાણી હતા.

મહાપુણ્યશાલી રાજા-રાણી દંપતીના ગર્ભાગ સુખમય દેવતાઈ દિવસે વ્યતીત થતાં ઇસુના મંવત-પૂર્વે ૮૭૬ વર્ષ

અગાઉ અને વિક્રમના સંવત પૂર્વે ૮૨૦ વર્ષ પહેલાં ચૈત્ર વદિ ચોથના [શુભરાત્રી ક્ષાગણ]-મધ્ય રાત્રીમા મહામતી-વામાદેવીની કુક્ષિમાં સુવર્ણખાદુ રાત્રિવિનો આત્મા [દશમા દેવલોકમાં મહાસુખને લોગવી, ૨૦ મગરોપમનુ આયુપૂર્ણ કરી] ઉત્પન્ન થયો.

તે રાત્રીમાં અર્ધ જાગૃતદશામા સુતેલાં મહાસતી વામાદેવીએ નીચે સુજળ ૧૪ મહાસ્વપ્ન જોયા. હાથી, વૃષભ, સિંહ, લક્ષ્મી, પુષ્પમાલા, ચંદ્ર, સૂર્ય, ધ્વજ, કુલ, સરોવર, મસુદ્ર વિમાન, રત્નરાશી અને અગ્નિ. ઉપરનાં ૧૪ સ્વપ્ન દેખી વામાદેવી જાગૃત થઈ, સ્વપ્નાવધારણ કરી, પોતાના સ્વામીનાથ અશ્વસેનનૃપ પાસે આવી સ્વપ્ન વિસ્તાર સંભળાવ્યો. રાજાએ સ્વજ્ઞાનથી અને સ્વપ્નપાઠકોની પાસે મમજીને તેનું કૃણ દેવીને સંભળાવ્યું.

ગજા ઠહે છે કે, 'હિ દેવિ ! આ મહાસ્વપ્ન જોવાથી તમને તીર્થ કર પુત્રનો જન્મ થશે, તે પુત્ર મહાભાગ્યશાળી થશે. સ્વર્ગ, મૃત્યુ, પાતાળવાસી દેવાસુર-મનુષ્યોને શુદ્ધ ધર્મ સંભળાવશે. પોતે દેવાસુર મનુષ્યોમા મહાદાનીશ્વર, મહાત્યાગી, મહાતપસ્વી, મહાસંજ્ઞી, મહાધીર, વીર, ગભીર, તેજસ્વી અને પ્રભાવશાળી સુપુત્રને તમો જન્મ આપશો.

તે રાત્રીના સુસમયથી મહાદેવી ગર્ભધારણ કરી ગર્ભની જરા પણ વેદના લોગવ્યા વગર દિવસો પૂર્ણ કરી નવ

મામ ઉપર ૭ દીવઓ ગયે છતે પોપ વદી ૧૦ ની [ગુજ. માગશર વ. ૧૦] સુરાત્રીમાં, સર્વ જગતમાં એકદમ મુખમય મમય ચાલી રહે છતે નીલકાન્તિ મહાપ્રભાવક પુત્રને જન્મ આપ્યો.

પ્રભુના જન્મ વખતે ચૌદરાજ લોકમાં ક્ષણવાર પ્રકાશ પથરાય છે, મહાઅંધારી સાત જેવી નારકીઓમાં પણ ઉઘોત થાય છે. ચરાચર જગતજીવો ક્ષણવાર મુખનો અનુભવ મેળવે છે, જે નારકીના જીવો જન્મે ત્યાંથી મરણ પામે ત્યાં સુધી ભય, શોક, રુદન, અરેરાટ, અશાન્તિ, ગલ-રાટ વગેરે દુઃખનાં ચિહ્નનો જેમના જીવનનાં ખાસ અંગો હોય છે, તે બધા જીવો પણ પ્રભુ જન્મ પ્રસંગે ક્ષણવાર મુખને અનુભવે છે.

કલિકાળ સર્વજ્ઞ પણ પ્રમાણે છે કે,

નારકા અપિ મોદતે-યસ્ય કલ્યાણ પર્વસુ ।

પવિત્રં તસ્ય ચારિત્રં કાંવા ઘર્ણયિતું ક્ષમઃ ॥૧॥

અર્થ:-જે તીર્થંકર દેવોના પાંચ કલ્યાણક્રિયા દિવસોમાં નારકો પણ આનંદ પામે છે, તે શ્રી જિનેશ્વરદેવોનું સંપૂર્ણ ચરિત્ર કોણ વર્ણન કરી શકે તેમ છે ?

તત્કાલ ૫૬ દિક્કુમારિકાઓ આવી લવિધ્યમાં વીત-સગ ધનારા શ્રી જિનેશ્વરદેવના માતા અને પુત્રનાં અને સૂતિચક્રનાં અપવિત્ર સ્થાનોની-શુદ્ધિ કરવાપૂર્વક સુગંધિ

જળની અને સુગંધિ પુષ્પની વૃષ્ટિ કરીને પ્રભુજી અને પ્રભુમાતાના ગુણગાન ગાઈ સ્વસ્થાનમાં જાય છે.

અને તે જ ક્ષણે દેવલોકમાં [ભુવનપતિ, વ્યંતર, જ્યોતિષી, વૈમાનિક નિકાયોમાં] ખળર પડવાથી ઈન્દ્રાદિ દેવો જન્મસ્થાનમાં આવી પ્રભુને જન્મભાલિપેક કરવા મેરુ-પર્વત ઉપર લેઈ જાય છે, અને પ્રભુજીને સ્નાન કરાવીને લાવીને જનની પાસે મૂકી, દેવો હર્ષપૂર્ણતા માટે નંદી-શ્વરદ્વીપમાં યાત્રા કરીને સ્વસ્થાનમાં આડ્યા જાય છે.

પ્રભુજી સુરસંચારિત અંશુષ્કામૃત ચુસતા દેવાંગના-ઓદારા લાલન-પાલન કરાતા અને સમાનવય કુમારરૂપ-ધારી દેવકુમારો સાથે રમતગમત કરતા મેરુપર્વત ઉપર વૃદ્ધિ પામતા કલ્પવૃક્ષની પેઠે મોટા થતા બાહ્યાવસ્થાનો ત્યાગ કરી યૌવનવયને પામ્યા.

માતા-પિતાએ કુશસ્થળનગરના સ્વામી પ્રસેનજીત રાજાની પુત્રી રૂપવતી, ગુણવતી, કલાવતી, શીલવતી, બીજા પણુ અનેક સતીપણાના ગુણોને ધારણ કરનારી પ્રભાવતી નામની રાજકન્યાની સાથે શુભલગ્નને અત્યાગ્રહથી પાણિ-અહણ કરાવ્યું.

શ્રી જિનેશ્વરદેવોના આત્માઓ જન્મથી જ લગભગ રાગ-દ્રેવ વગરના હોય છે, તેઓ સંસારના બધા જ વ્યવ-હારોથી ઉદાસીન રહે છે. ઘણાંખરાં કર્મોના કાય કરીને પ્રાયઃ અવશિષ્ટ શુભકર્મોને લોગવવા સારૂ તેઓને છેલ્લો

અવતાર હોય છે. કહ્યું છે કે, “ઉત્તમા જન્મતો વૃદ્ધાઃ” એટલે શુભકર્મોના ઉદયો ભોગવવા માટે કર્મનો બહાલકાર વધી જાય તો જ લગ્ન કરે છે કે રાજા બને છે, અને તે પણ પોતાના જ્ઞાન [મતિજ્ઞાન, શ્રુતજ્ઞાન, અવધિજ્ઞાન] દ્વારા ભોગકર્મની બલવત્તરતા સમજાય તો જ લગ્ન અને રાજ્યનો સ્વીકાર કરે છે, પરંતુ કર્મક્ષીણતા સમજાય તો મલિનાથસ્વામી અને નેમનાથસ્વામીની પેઠે ગળ્ય કે લગ્ન કશું આદરતા નથી.

એટલે શ્રી જિનેશ્વરદેવોના છેલ્લા ભવની બધી પ્રવૃત્તિઓ લગભગ જ્ઞાનપૂર્વકની હોય છે અને તે પણ શુભકર્મોને બપાવવા સુધી જ સેવાય છે, માટે શ્રી જિનેશ્વરદેવોની બધી સંસારદશાની પ્રવૃત્તિઓને પણ પૂર્વના મહર્ષિઓએ ઉચિત પ્રવૃત્તિ જ ગણાવી છે.

મોટા ભાગે શ્રી જિનેશ્વરદેવોના આત્માઓને છેલ્લા ભવમાં શુભકર્મો જ ભોગવવાનાં હોય છે. શ્રી ઋષભદેવસ્વામીને એક વર્ષ સુધી આહાર ન મળ્યો, શ્રી પાર્શ્વનાથ પ્રભુને માત્ર એક જ દિવસ કમઠ દેવનો ઉપસર્ગ ભોગવવો પડ્યો, આવા પ્રમંગો બહુ સામાન્ય લેખાય છે, બાકી મહાવીરપ્રભુના ૧૨૦ વર્ષના ઉપમર્ગો અને તેમાં પણ શૂણ્યપાણિ અને મંગમદેવના, ચંડકૌશિક અને ગોશાળાના, કટપતના અને ગોવાળિયાના ઉપસર્ગો ખરેખર જિનેશ્વર દેવોના આત્મા માટે અતિ વિશેષ છે. માત્ર આપણી આ ચોવીસીના જિનેશ્વર દેવોમાં આવા ઉપસર્ગો બીજા કોઈ

પ્રભુજીને થયા નથી જ એટલે પ્રભુ મહાવીરદેવને છાડીને અશુભકર્મો લોગવવાના ઉદ્યોગ ખીજા જિનેશ્વર દેવોમાં, અતિ અદ્ય-પ્રમાણમાં જ જોવા મળશે.

શ્રી જિનેશ્વર પરમાત્માઓની મહાવિદેહક્ષેત્રમાં બધી બાબતોમાં સમાનતાજ હોય છે એટલે દરેક કાલના જિનેશ્વરદેવો અહીંના ઋષલદેવસ્વામીના જેવાજ હોય છે, જ્યારે ભરત, ઐરવત ક્ષેત્રોમાં શ્રી જિનેશ્વરદેવોની ખીજા બધી બાબતો સમાનજ હોવા છતાં આયુષ્માન અને દેહમાન અવસર્પિણીકાલમાં ઘટતું અને ઉત્સર્પિણી કાળમાં વધતું હોય છે તે કારણથી મહાવિદેહ ક્ષેત્રના બધા જિનેશ્વરદેવોનું આયુષ્માન ૮૪ લાખ પૂર્વતું અને શરીર પ્રમાણ ૫૦૦ ધનુષ્યતું હોય છે જ્યારે ભરત-ઐરવત ક્ષેત્રના જિનેશ્વરદેવોમાં અવસર્પિણીકાળમાં પ્રથમ જિનેશ્વરદેવનું ઉપર મુજબ બધું હોય છે અને ઘટીઘટીને છેલ્લા જિનેશ્વરદેવનું સાત હાથ શરીરમાન અને ૭૨ વર્ષનું આયુષ્માન હોય છે, જ્યારે ઉત્સર્પિણી કાળમાં પેલા જિનેશ્વરદેવનું સાત હાથ શરીરમાન અને ૭૨ વર્ષ આયુષ્યમાન હોય છે અને છેલ્લા પ્રભુજીનું ઉપર પ્રમાણે મહાવિદેહના જિનેશ્વરદેવોના જેવું હોય છે.

આ સિવાય જ્ઞાન, અતિશયો, પ્રભાવ, વીતરાગતા વિગેરે ગુણો અનંતાનંત જિનેશ્વરદેવોમાં બધાઓને તદ્દન એક સરખાજ હોય છે.

હવે લગવાન શ્રી પાર્શ્વકુમાર બાલ્યાવસ્થામાં એકદા ગોખમાં બિરાજમાન થઈ નગરશોભા જોઈ રહ્યા છે, તેટલામાં

શ્રેણીબંધ મનુષ્યો ગંગાનદી ઉપર જઈ રહેલા જોવાયા અને
પાસે ઉભેલા સેવકને પૂછવામાં આવ્યું, સેવકે તપાસ કરીને
જણાવ્યું કે, સ્વામિન! ગંગાનદીના કીનારા ઉપર કોઈ મહાત્મ્યસ્વી
અતિ તીવ્ર તપસ્યા કરતા પધાર્યા છે, નગરવાસી લોકો તેમનાં
દર્શન-વંદન કરવા આવ-જા કરતા દેખાય છે.

‘વસ્તુ ઘટના એવી બની છે કે, ભગવાન પાર્શ્વનાથ
સ્વામીના આત્માનો પ્રથમ ભવ મરુભૂતિના તેજ ભવમાં
તેમના મોટાભાઈ કમ્ભ સાથે અકારણ વૈરનો પ્રારંભ થયો,
તે કમ્ભ જીવ મરણ પામી કુકડાના મુખવાલો કાઢી સર્પ થયો.
પાંખો હોવાથી પક્ષીની માફક આકાશમાં ઉડીને જઈ શકતો
હોવાથી મરુભૂતિનો આત્મા, ગજનો નાશ કરી ખીજ પશુ
અપરીમિત પાપો સેવી સળગતા તાપમાં બળી મરણ પામીને
પાંચમી નરકમાં નારકી થયો ત્યાંથી આયુઃ પૂર્ણ થતાં
અંધીને બળી પાંછો ચોથા ભવમાં સર્પ થઈ, સુનિરાજને
દંશ કરી ખીજ ઘણીજ હિંસા આંચરી મરણ પામી પાંચમા
ભવમાં છઠ્ઠી નરકમાં નારકી થયો.

છઠ્ઠા ભવમાં [છઠ્ઠી નરકમાંથી નીકળીને] કુરંગ નામે
લિલ્લ થયો, ત્યાં પણ તેજ પાર્શ્વપ્રભુ જીવ સુનિરાજને
નાશ કરીને શિકાર વગેરે ખીજ પશુ મદિરાપાન, પરદારા-
સેવન, માંસભક્ષણ અદિ મહાપાપો આંચરીને મરણ પામી
સાતમી નરકે ગયો, ત્યાંથી નીકળી આઠમા ભવમાં સિંહ થઈ
પાર્શ્વપ્રભુ જીવ સુવર્ણબાહુ રાક્ષસોના નાશ કરી; પાપ-
મય જીવન પૂર્ણ કરી મરણ પામીને ચોથી નરકમાં નારકી

થયો ત્યાં અનેક મહાદુ જો લોગવી આયુ, પૂર્ણ કરી
 નરકમાંથી નીકલી ઘણો ટાઈમ પશુના લવોમા ભટકી વારાણસી
 નગરીમા એક તદ્દન ગરીબ બ્રાહ્મણના પુત્રપણે ઉત્પન્ન થયો.
 બાલ્યવયમાજ માતા-પિતા મરણ પામ્યા અને છોકરાને
 નગરવાસી દયાળુ મનુષ્યોએ પોષણ કરી મોટો કર્યો અને
 દુઃખગર્ભિત વૈરાગ્ય પામી તપસી દીક્ષા લેઈ. તપસ્યની
 સાથે પચાગ્નિ સાધતો વારાણસી નગરીની બહાર ગંગા
 નદીના કીનારે આવીને ઉતરેલ છે.

સેવકના સુખથી કમઠ તપસના આગમનની વાત જાણી
 ભગવાન શ્રી પાર્શ્વકુમાર હાથી ઉપર બેસી કમઠ પામે
 આળ્યા અને તેને કેટલોક જીવદયાનો ઉપદેશ આપ્યો. પરંતુ
 ધમંડી તપસને તે વાત ન જાણી એટલે કૃપા સમુદ્ર ભગવાને
 અવધિજ્ઞાનથી અગ્નિકુડમા બળતા સાપને જોઈ સેવક પામે
 કાષ્ટ બહાર કઢાવી બહુ સાવચેતીથી કાષ્ટ ચીરાવીને નાંગને
 વિહ્વલ દશામાં જીવતો બહાર કઢાવ્યો અને શ્રી નમસ્કાર
 મહામંત્ર સંભળાવ્યો. નમસ્કાર મહામંત્રની એકાગ્રતાથી
 નાગ મરણ પામી નાગરાજ થયો.

‘પોતાના અગ્નિકુડમા મળગતા કાષ્ટમા બળતા નાગનું
 દૃશ્ય જણાયાથી કમઠ યોગી ઉપરથી શાન્ત ગ્રહેવા છતાં અંત
 રથી ભગવાન પાર્શ્વકુમાર ઉપર ખૂબજ ચીડાઈ ગયો. અને
 અધિકાધિક તપસ્યા કરી પાર્શ્વકુમાર ઉપર દ્રેષ વંદન કરેતો
 મરણ પામી જ્યોતિષી દેવ થયો.

હવે ભગવાન પાર્શ્વકુમાર, માતા-પિતા અને પત્ની પ્રભાવતી દેવીના ઉપરોધથી આનંદમાં દિવસો વીતાવતા ૩૦ વર્ષ ગૃહસ્થદશામાં રહી, દીક્ષા દિવસથી ૧ વર્ષ પહેલાં ૧ કોડ અને આઠ લાખ ચોનામહોર દરરોજ એક વર્ષ સુધી વાર્ષિકદાન આપી, દીન, અનાથ છવોનાં દુઃખપીડિત દુઃખો મીટાવીને; માગશર સુદિ એકાદશી દિને ત્રણેયો રાત્રીઓ સાથે દીક્ષા અંગીકાર કરી અને તેજ ક્ષણે પ્રભુજીને ચોથું મનઃપર્યવજ્ઞાન પ્રકટ થયું. દીક્ષા મહોત્સવ ઉજવવા એકઠા થયેલા દેવો, વિદ્યાધરો અને રાત્રી-મહારાત્રીઓ પોત પોતાના સ્થાને ગયા.

પાર્શ્વનાથસ્વામી ચાર જ્ઞાનધારી વિહાર કરી મંત્રિ વેશમાં ધન્યનામના ગૃહસ્થને ઘેર અઠમ તપનું પગમાલ વડે પારણું કરી, છઠ્ઠાઠમાદિ ઉચ્ચતપ કરતા હંમેશાં કાઉસ્મગ્ગ ધ્યાનમાં જ રહેતા. પૃથ્વીની માફક મર્વ સહન કરનારા, શરદ ઋતુના વાદળાંની પેઠે નિર્મલ સ્વભાવવાલા આકાશની પેઠે કોઈનું આલંબન નહિ લેનારા, વાયુની પેઠે અપ્રબલ ગતિવાળા, અગ્નિની માફક તેજથી દેહીધ્યમાન ભાસનારા, સમુદ્રની માફક ગંભીર, મેરુપર્વતની પેઠે અપ્રકંપ, ભારંડ પક્ષીની પેઠે અપ્રમત્ત, કમળના પાંદડાંની પેઠે નિર્લેપ, પરિસહ અને ઉપસર્ગ સહન કરવામાં સિંહ સમાન, વિહાર કરતા કરતા ગામ-નગર-પુરાદિમાં યથાયોગ્ય વિચરતા હંમેશાં મૌન અને ધ્યાનમાંજ રહેતા છત્રસ્થદશામાં ૮૪ દિવસ વિચરીને એક દિવસ એક નગરની નજીકના તાપસ્ય-શ્રમમાં આવી કાઉસ્મગ્ગ-ધ્યાને રહ્યા.

આ બાજુ કમઠ તાપમનો જીવ ભગવાન પાર્શ્વનાથ સ્નામી જીવ ઉપર તો પ્રત્યેક ભવમાં વૈરાગ્યમાન હતો, વળી વિશેષે છેલ્લા તાપમભવમાં અજ્ઞાન તપની નિન્દા બહાર કરનાર, બળતો નાગ નીકળવાના બનાવથી પાર્શ્વકુમારના જ્ઞાન અને જીવદયાની પ્રશંસા અને પોતાના અજ્ઞાન અને જીવનિર્દયતાની ભારોભાર નિન્દા માંભળી તપ અને દુર્ધ્યાનના મિશ્રફલ તરીકે જ્યોતિષીદેવપણે ઉત્પન્ન થઈ ભગવાન પાર્શ્વનાથસ્વામીને, દીક્ષિત થએલા નિકાળીને, ઉપમર્ગ કરવા માટે આવ્યો.

તેણે ભગવાનને હુ.ખ આપવા અને ધ્યાનદશામાંથી પાડી નાંખવા હાથી બનાવ્યા, વ્યાઘ્ર બનાવ્યા, ચિત્રા બનાવ્યા, સર્પો બનાવ્યા, અને વીંછી બનાવ્યા બધાએ બધુએ પોતાની બધીજ શક્તિનો મચ્છ કરી બન્યું, તેટલું કન્યું. પ્રભુને હેરાન કરવામાં કમીના રાખી નહિ, પરંતુ ભગવાનનું મ્વાડું પણ હાલ્યું નહિ.

પ્રતિકૂલ ઉપમર્ગ કરી-કરીને થાકી ગએલા તે સુરાધમે છેવટે દેવાંગનાઓ વિકુર્વો અને ભગવાન પાસે આવી, ઘણાજ હાવભાવ કરી કામવાળાં વાક્યો બોલી, ચક્રના ચાળા કરી, કક્ષા-નાભિ-સ્તન-જંઘાઓ બતાવી, ભગવાનને આલિંગન કરી, કામક્રીડા કરવા પ્રાર્થના કરવા લાગી, અને ઘણા નાચ કર્યા, ગાયન ગાયાં પરંતુ જેમ કલ્પાન્ત કાલનો પવન મેરુપર્વતની કાંકરી પણ ખેસવી શકતો નથી,

તેમ દેવાંગનાઓના બધાજ શૃંગાર-વિલાસો પાર્શ્વપ્રભુને ચલાયમાન કરવામાં નિષ્ફળ ગયા.

તો પણ જેમ હાર્યો જુગારી જમણું રમે છે, એજ ન્યાયથી કમઠ મુગધમ પણ લગવાનને પ્રતિકૂલ ઉપસર્ગ કરી ન ફાળ્યો એટલે અનુકૂલ ઉપસર્ગ પણ ખૂબ કર્યા, તે પણ નિષ્ફળ ગયા. હવે તો પોતાની જેટલી અધમતા હતી તેટલી બધી એકઠી કરીને મહાભયંકર પવન ઉત્પન્ન કરી, લગવાનને ઉપાડી-ઉપાડી નીચે નાખ્યા. ચક્રની પેઠે ગોળ ચક્રકર ફેરવ્યા. પવનના બધા જ હથિયાર બુઠા થયા, એટલે ઘણી જ રજ ઉડાડી, આકાશ ઢાકી નાખ્યું, અને પ્રલય-કાળના પવનની પેઠે એકદમ લગવાન ઉપર ધૂંગનો વરમાદ વર્ષાવ્યો. પરંતુ પ્રભુ ચલાયમાન થયા નહિ. પછી તેણે લગવાનને ખીવરાવવા મહાવેતાળો બનાવ્યા, તેમણે પ્રભુજીને ફોલ પમાડવા બધું જ કર્યું. પરંતુ પ્રભુજી અડોલ રહ્યા. તેના આટલા બધા ઉદ્યમો નિષ્ફળ જવાથી તેનો કેદ ઘણો જ લભુકી ઉઠ્યો, એટલે એકદમ ગર્જરવ માથે વીજળીના ભેર-શોગથી વર્ષાદ શરૂ કર્યો. ગર્જરવના કડાકા અને વીજળીના ચમકારા ભેઠ, સાંભળી કાંયરોનાં-ચિત્તો ચલાયમાન થઈ જતાં હતાં, અને વળી મુશલધાર વર્ષાદ વર્ષવા લાગ્યો. પાણી વધતાં-વધતાં, લગવાનની નાશિકા સુધી આવ્યું. પરંતુ લગવાન જરા પણ ચલાયમાન ન જ થયા.

હવે આ બાજુ કમઠના તોફાનની બધીજ ખળાર ધરણેન્દ્રને પહોંચી અને એકદમ પોતાની અંત્ર મહીધીઓ

સહિત જ્યાં પ્રભુ ધ્યાનદશામાં ઉભેલા છે ત્યાં આંચો, ત્યાંતો કમઠની દુષ્ટતાના ગધાજ અંકો લગલગ છેલ્લી ભૂમિકા સુધી પહોંચીને ખતમ થવાની તૈયારીમાં હતા.

ધરણેન્દ્રે તત્કાલ પ્રભુજીની નીચે કમળ ગોઠવી દીધું અને તે પાણી ઉપર તરવા લાગ્યું. લગવાન કમળ ઉપર શોભાવા લાગ્યા અને, પ્રભુજીના મસ્તક ઉપર સાતફણાઓ વડે છત્ર બનાવી નાંખ્યું કે, જેના પ્રતાપે હવે લગવાનને કોઈ ભીંજવી શકે એવું રહ્યું નહિં.

અને ધરણેન્દ્ર સુરાધિપે એવી ગર્જના કરી, કે મેઘ-માળીનો કોપદાવાનલ ખુગાઈ ગયો, એટલું જ નહિં પણ ધરણેન્દ્રના ભયથી મેઘમાળી કંપવા લાગ્યો, મનમાં ગભરાવા લાગ્યો અને ધરણેન્દ્રથી હવે શી રીતે બચવું, એનો વિચાર કરવા લાગ્યો અને છેવટે બચવાના ખીલ ઉપાયો ન જણાવાથી તે જ કૃપાસમુદ્ર લગવાન શ્રી પાર્શ્વનાથસ્વામીના ચરણોમાં આવીને નમી પડ્યો. વારંવાર પોતાના અપરાધોની દમ માગવા લાગ્યો.

ધરણેન્દ્ર પણ મેઘમાળીને આકોશપૂર્વક કહેવા લાગ્યા. હે મેઘમાળી ! સુરાધમ ! આ મહાપુરુષે તને શું નુકશાન કર્યું છે ? તે વખતે નારી અજ્ઞાન ક્રિયાથી થતી પંચેન્દ્રિય ભવની હિંસાથી તને બચાવ્યો છે, તેનો ઉપકાર માનવો જોઈએ, તેની જગ્યાએ ઉઘટા અપકારને શું કામ આચરી રહ્યો છે ?

તારી કરેલી રજેવૃદ્ધિથી પ્રભુ ગભરાયા નથી અને ધૂલીદારા મલીન પણ થયા નથી પરંતુ તેં ઉઠાડેલી ધૂળવડે તારો આત્મા બાહ્યાભ્યંતર જંગમ મલીન થયો છે. તારા વરમાવેલા વર્ષાદિના જળમાં ભગવાન ઝૂડ્યા નથી, ઝૂડવાના પણ નથી, પરંતુ આવા અકારણ ઉપકારી અને ચરાચર જગતના બાન્ધવ ઉપર આવા ભયંકર વર્ષાદો વર્ષાવવાથી તારા આત્માને મંસાર સમુદ્રમાં તું પોતે જ ડુબાવી ગયો છે, તેનો તને જરા પણ ખ્યાલ કેમ આવતો નથી ।

તેં આ મહાપુરુષને બીજા [હાથીના ભવમાં] ભવમાં, ચોથા [કીરણવેગ મુનિપણમાં] ભવમાં, છઠ્ઠા [વજ્રનાભ મુનિદશામાં] ભવમાં, આઠમા [મુવર્ણબાહુ મુનિદશામાં] ભવમાં દુઃખ આપવામાં કમી રાખી નથી. તે પાપના ફળો તેં સાક્ષાત્ ચોથી, પાંચમી, છઠ્ઠી, સાતમી, નારકીમાં જઈને લોગબ્યાં અને આ મહાપુરુષે તારા ઉપર જરાપણ દ્વેષ ન જ કર્યો પરંતુ તારી ઉપર દયા ચિંતવી તેના તે સુકૃતનાં ફળ મનુષ્ય અને દેવાદિ ભવોમાં લોગબી તીર્થંકર. પદવીરૂપ મુગંધ પામીને છેવટે મોક્ષરૂપ ફેલ પામવાના છે. તેમની અતિ ઉત્તમતા અને તારી અતિઅધમતા, તેમના અને તારા સ્થાનને વિચારવાથી તને માક્ષાત્કાર અનુભવાશે.

ધરણેન્દ્રનાં, મરચાં જેવાં ત્રીણાં પણ હિતકારી વચનો માંભળવાથી, અને ત્રણ જગતનાનાથ તીર્થંકર પરમાત્માની મુદ્રા [ધ્યાનમુદ્રા] વિચારપૂર્વક નીરખવાથી અને પોતાના

ગયા જન્મેનાં આચરણોના ફલનો સાક્ષાત્કાર થવાથી મેઘ-
માલી દેવના આત્મામાં લાન આબ્યું.

પ્રભુ શ્રી પાર્શ્વનાથસ્વામી અને પોતાવચ્ચેનો ભેદ
સમજાણો. ભગવાનની અતિ ઉચ્ચકક્ષાની મહાનુભાવતા
અને પોતાની નીચકક્ષાની અધમતા બરાબર સમજાઈ—
ભગવાનની અને પોતાની કરણીનાં ફળો પણ આંખો સન્મુખ
હોય તેવાં સાક્ષાત્ થઈ ગયાં, અને અંતરના બળાપાર્શ્વક-
પ્રભુ પાસેક્ષમા માગીને પોતાના સ્થાનમાં ચાલ્યો ગયો. મેઘ-
માલીને તત્ત્વશ્રદ્ધાનપૂર્વક આત્મસાક્ષત્કારરૂપ સમ્યક્ત્વ પ્રગટ
થયું. ભગવાનનો વિરોધી મટી પરમભક્ત બન્યો. વાત પણ
સાચી જ છે, કે જીવને જ્યારે યથાર્થજ્ઞાન થાય છે ત્યારે સાચું
અને ખોટું સમજાવવાની જરૂર રહેતી નથી. આપોઆપ
સમજાઈ જાય છે.

ભગવાનની આ વખતની અવસ્થાનું વર્ણન કરતા
કલિકાળ સર્વજ્ઞ કૃષ્ણમાવે છે કે,

કમઠે ધરણેન્દ્ર ચ સ્વોચિતં કર્મ કુર્વતિ ।

પ્રમુસ્તુલ્ય મનોવૃત્તિઃ પાર્શ્વનાથઃ શ્રિયેસ્તુત્વઃ ॥

અર્થ:-ભગવાન પાર્શ્વનાથસ્વામી ધ્યાનદશામાં હતા
ત્યારે કમઠ આત્મા મેઘમાલીદેવે ઘણા ઘણા ઉપસર્ગો કર્યા
અને ધરણેન્દ્રે પ્રભુને ઉપસર્ગથી બચાવ્યા, ભગવાનની ઘણી
સેવાભક્તિ વિગેરે ચોનાને ઉચિત કાર્ય એટલે કમઠે ઉપ-
સર્ગ અને ધરણેન્દ્રે સેવા બન્નેને થોડા લાગે તે કાર્ય:

પરંતુ ભગવાનનો જાનને ઉપર સમભાવજ હતો. કેમકે ઉપર દ્રેષ કે રાગ કાંઈ પણ ન હતું.

આપણે અહીં વિચારવું ઘટે છે અને તે જોઈ કે આપણે પાંચ મહાપરમેષ્ઠિ ભગવંતોના ગુણોનો વિચાર કરી રહ્યા છીએ. પાંચ પરમેષ્ઠિમાં અરિહંત ભગવંતોનું સ્થાન મોખરે છે. ભગવાન પાર્શ્વનાથસ્વામીને વિચારતાં જરૂર ખ્યાલ આવશે, કે સંસારી, યોગી, સન્યાસી, ઋષિ કે મહર્ષિ ભલે હોય પરંતુ ઉપર સુજાગતા દુઃખોની પ્રાપ્તિના પ્રસંગે સમભાવ રહેતો નથી પરંતુ શ્રાપોની પણ ઝડી વર્ષાવાઈ જાય છે. તેવે પ્રસંગે પ્રભુજી જરાપણ રોષ નથી લાગ્યા, તે ક્ષમાનો અવધિજ ગણાય. ઘણા મહર્ષિઓએ ભક્ત-લોકોને આશીર્વાદ અને વરદાનો આપ્યાં છે, ત્યાં પણ ભગવાન તીર્થંકરદેવનો સમભાવજ જોવાય છે.

ઉપર-સુજાગ સંવર, સમતા અને ધર્મધ્યાન અને પ્રાન્તે શુકલધ્યાનમયદશામાં રહેતા પ્રભુ શ્રી પાર્શ્વનાથ-સ્વામીને ગુજરાતી-દ્વાગણ વદિ ચોથના દિવસે જ્ઞાનાવરણીય, દર્શનાવરણીય, મોહનીય અને અંતરાય આ ચારે [આત્માના મૂલગુણના ધાતક] કર્મેનો ક્ષય થઈ જવાથી કેવલજ્ઞાન અને કેવલદર્શન પ્રકટ થયું.

ભગવાન લોકાલોક અને જીવાણુવના દ્રવ્ય, ગુણ, પર્યાયના જાણકાર થયા. ભગવાન સર્વજ્ઞ જાનીને ૮૪ દિવસ ઓછા ૭૦ વર્ષ પૃથ્વી ઉપર વિહાર કરીને સ્વર્ગથીમય

ઉપદેશ આપી, ૧૦ ગણધર, ૧૬ હજાર સાધુ, ૩૮ હજાર-સાધ્વી, ૧૬૪ હજાર શ્રાવક ૩૦૭ હજાર શ્રાવિકાને ધર્મમારગાએલા બનાવી, આયુ પૂર્ણ થતા સમેતશિખરપર્વત ઉપર પધાર્યા અને ત્યાં ૩૩ મુનિવરો સાથે એક માસનું અનશન કરી, બાકીના વેદનીય, આયુ, નામ અને ગોત્ર આગે કર્મ ક્ષય કરી સાદિ અનંત લાગે મોક્ષમા પધાર્યા એટલે સર્વકર્મ અને સર્વદુષ્ટોનો મર્વકાલીન અંત થયો.

શંકા: ઉપર જે પાર્શ્વનાથસ્વામીના માધુ, સાધ્વી, શ્રાવક, શ્રાવિકાની મળ્યા બતાવી છે, તો તે વખતે લગવાનની હયાતિમાં આટલાજ સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક, શ્રાવિકા હતા કે બીજી સમજવાનું છે ?

સમાધાન ઉપર પ્રમાણે સાધુ વગેરે જે ગણાવ્યા છે તે લગવાન ખુદના શિષ્યો બહુવા, સાધ્વી પણ લગવાનની ખુદની શિષ્યાઓ બહુવી, શ્રાવક-શ્રાવિકા પણ પ્રભુ પાસે મત ઉચ્ચગ્નારા બહુવા બીજાતો કરોડોની સંખ્યામા પણ હોઈ શકે. દાખલા તરીકે મહાવીરપ્રભુના શિષ્યો ૧૪ હજારજ હતા, પરંતુ સાધોગ્રાથ ગૌતમસ્વામીના શિષ્યો ૫૦ હજાર અને નદિપેણના શિષ્યો હજારો હતા એટલે તીર્થ કર દેવના પરિવારમા લાખો સાધુઓ હોવા છતાં સંખ્યામા ઉપર મુજબ પોતાના શિષ્યોજ લીધા છે તેમ બહુવું.

એ પ્રમાણે લગવાન પાર્શ્વનાથસ્વામી ધર્મ પામ્યા પછી મરૂભૂતિના લવથી પ્રાગલી એક હાથીનો, ત્રણ મહર્ષિદ્વિ

મનુષ્યના, ચાર. દેવના, એક પહેલો મરુભૂતિનો, છેલ્લો પાર્શ્વનાથસ્વામીનો, એમ દશે ભવ ઉત્તરોત્તર ગુણ વૃદ્ધિ પામીને પ્રાન્તે સર્વગુણ પ્રગટપણે અનુભવીને નિત્ય અને શાશ્વત સ્વભાવને પામ્યા.

દશ ભવાત્મક શ્રી પાર્શ્વનાથસ્વામીનું મંત્રેષ ચરિત્ર સમાપ્ત

ઉપર મુજબનું શ્રી પાર્શ્વનાથસ્વામીનું આપ્તુ' જીવન વાંચીને વિચારવાથી વાચકને ચોક્કસ સમજાઈ જશે કે, નમો અરિહંતાણં પદને શોભાવનારા શ્રી જિનેશ્વરદેવોના આત્માઓ કેટલા બધા ઉચ્ચ દશારૂઢ થયેલા હોય છે અને પૂર્વની કેટલી બધી તૈયારીઓ પછી આ મહાન પદની ચોખ્ખતા પ્રગટે છે, વળી શ્રી જિનેશ્વર તરીકેના છેલ્લા ભવની પૂર્વના ભવોમાં પણ આ મહાપુરુષોમાં કેટલા ઉચ્ચ ગુણો પ્રકટેલા અનુભવાય છે અને પ્રત્યેક ભવમાં વીતરાગતાનો અભ્યાસ વધી-વધીને છેલ્લા તીર્થ'કરના ભવમાં વીતરાગતાની સંપૂર્ણતા પ્રકટ કરે છે.

જગતમાં પૂજ્ય જનનાર આત્માઓ કેટલી મહાન વ્યક્તિ હોય છે તે સમજવા માટે ભગવાન મહાવીર સ્વામિનું જીવન પણ ઘણુંજ ઉપકારી જણાતું હોવાથી તેનો લેશ અહિં જતાવાય છે.

ભગવાન મહાવીરસ્વામિનો આત્મા આ સંસારમાં અનંતોકાલ-અનંતાનંતપુદ્ગલપરાવત્તોથી અનંતી દુઃખ-પરંપરાને ભોગવીને છેવટે પશ્ચિમ મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં નય-

સારના લવમાં ધર્મ પામીને દેવલોકનાં સુખ લોગવી
ત્રીજા લવમા ભરત ચક્રવર્તીના પુત્ર મરિચિ થયા અને
ત્રીજા લવ કુલનો મદ અને ઉત્સૂત્રપ્રરૂપણા કરી, એક
ડોઢાડોઢા માગરોપમ મમાર વધારી નાના લવો હજારો
લાખો-કોડો ગમે કરી, મોટા લવ ૨૭ થયા, તેમા
પચીશમે લવ નીચે અપાય છે.

આ જળૂદીપના ભરતક્ષેત્રમા છત્રીકાનગરીના સ્વામિ
નિતશત્રુરાજની લક્ષ્મીરાણીની કુખે ૨૫ લાખ વર્ષના
આઉખે નંદન નામે પુત્રપણે ઉત્પન્ન થયા. ૨૪ લાખ વર્ષ
મમાન્મા તરી વૈરાગ્ય પામી પોદ્દિલ નામના ગીતાર્થ સ્વપર
ગાજના પારગામી જ્ઞનાચાર્ય પાસે દીક્ષા લેઈ તેજ દીવસથી
નીચે મુજબ અભિગ્રહધારી બન્યા.

હ મેશ માટે યાવત્કાલ પર્યંત એક માસના ઉપવાસ
ઉપર એકજ પારણ કરવું અને પુનઃ એક માસના ઉપવાસ
ઢરવા એમ છઠ્ઠગીપર્યંત તપસ્યા કરવી, આ રીતે ૧૧૮૦૬૪૫,
અગ્યા ૭ લાખ, એ મી હજાર, છમે પીસ્તાવીશ માસક્ષમણ
કરી, વીશસ્થાનક તપત્તું આરાધન કરી, જિનનામ કર્મ
નિકાચિત કરી, નિતિઆગ આરિન પાલી, અન્તે પણ આગ
ધનાપૂર્ણ મમાધિ મરણ માધી ૧૦ મા દેવલોકમા ૨૦
માગરોપમના આયુષવાળા દેવ થયા.

મત્તાવીશ લવપૈત્રી ત્રીજા અને અઢારમા લવમાં
ગાધેલા દુષ્ટકર્મેને કેટલાંકને તો નરકાદિ હલકા જન્મે

મેળવી ભોગવ્યા છતાં હજીક કેટલાંક નિકાચિત કર્મો. અવશિષ્ટ રહેલાં હોવાથી દેવલોકથી ચ્યવી માહણકુંડ નામના નગરમાં ઋષભદત્ત પ્રાદ્યણની સુગ્રીવ પત્ની દેવાનંદાની કુક્ષિએ પુત્રપણે ઉત્પન્ન થયા.

પરંતુ ત્યાગ માર્ગને ગહુમાન આપનારા અતએવ વીતરાગ શાસનના પરમભક્ત ઇન્દ્રમહારાજને આ બનાવથી દુઃખ લાગ્યું અને પોતાના અજ્ઞાવર્તી હરિભોગમેથી દેવને મોકલી ભગવાન મહાવીર દેવને દેવાનંદાની કુક્ષિમાંથી ઘણા વિનય-ગહુમાનથી લેઇને ક્ષત્રિયકુંડનામના નગરમાં રાજા-ધિરાજ સિદ્ધાર્થનૃપની ગુણનિધાન પટરાણી ત્રિશલાની કુક્ષિમાં મૂક્યા અને ત્રિશલાદેવીનો પુત્રીરૂપ ગર્ભ લેઇને દેવાનંદાની કુક્ષિમાં મૂક્યો.

શંકા: સિદ્ધાર્થરાજને ક્ષત્રિય વર્ણવ્યા છે તો તમે રાજા કેમ કહો છો ?

સમાધાન: ભગવાન મહાવીર દેવના પિતા સાધારણ ન હતા પરંતુ મોટા રાજા હતા તેનું પ્રમાણ કલ્પસૂત્રમાંજ અનેકગણનાયક, દંડનાયક, માંડલિક-રાજાઓ અને પાટવી કુમારો વગેરે હજારો મનુષ્યોથી પરિવરેલા ગતાવ્યા છે, જેમની આજ્ઞામાં માંડલિક રાજાઓ અને સુવંરાજાઓ રહેતા હોય તેમને સાધારણ ક્ષત્રિ કેમ કહી શકાય ? બીજી વાત એ પણ છે, કે ૧૮ રાજાઓના ઉપરી વૈશ્યાલીના ચેડારાજા કે જેમણે ઐહિકરાજાને પણ પોતાની પુત્રી આપવા ચોખ્ખી ના પાડી

હતી, તેમણે મિદ્ધાર્થ રાત્રને પોતાની બહેન ત્રિશલાદેવી પગલાવ્યા હતા, આથી પણ મિદ્ધ થાય છે, કે તેઓ મોટા કુલવાન અને ગળા પણ મોટાજ હતા.

લગવાન ગર્ભમા આવ્યા પછી ત્રિશલાદેવીએ તીર્થ કર જન્મ સૂચક ચૌદ મહાસ્વપ્ન જોયા અને રાત્રએ આટાગ નિમિત્તના જાણકાર નૈમિત્તિક લોકોને જાણાવી બહુમાનપૂર્વક સ્વપ્નો સંભલાવ્યા.

અને બધા વિદ્વાનો એકત્ર મંત્રી શાસ્ત્રોદ્ધારા ગૌદે સ્વપ્નનો બરાબર નિચાર કરી બધામા મુખ્ય પડિને જણાવ્યું કે, 'મહારાજ ! આપને ચક્રવર્તી કરતા પણ મહાપ્રતિભાશાળી તથા સુરાસુર મનુષ્યની મલા ઉપર પોતાનું વર્ચસ્વ થાપનાર ધર્મચક્રવર્તી પુત્ર થશે અને ધર્મમાર્ગની સ્થાપના કરી, જણેલોકના જીવોને ધર્મનું દાન આપી, લાખો આત્માઓને ધર્મના આરાધક બનાવી, મુક્તિનું મંત્રાજ્ય જમાવી મુક્તિમા પધારશે.

મિદ્ધાર્થ રાત્રએ સ્વપ્નનું કૃષ્ણ સાલજી અષ્ટાગ નિમિત્તજ્ઞાતા જોયી પડિતોને પુષ્પ, ફલ, વસ્ત્ર, અલંકાર, ધનધાન્ય સુવર્ણાદિ ધણુ દાન આપી બહુમાનપૂર્વક વિદાય કર્યા.

આ તરફ મહારાણી ત્રિશલાદેવીને નિરતર ઉચ્ચકોટીના વિચારોની સ્પુરણાઓ થવા લાગી અને મનમા વિચાર આવે છે કે, હું હાથી ઉપર બેસી, મસ્તક ઉપર છત્ર ધરાવી, ચામરો વિખાવી, મીન-અનાથ, ગરીબ, હું જી માણુઓને અવારિત દાન આપું.

બધા દેશમાં બધી પ્રકારના જીવોને બચાવી લેવા નગરમાં
અને દેશમાં અમારિપડહો વગડાવું.

ઈચ્છા મહારી એમ છે, સર્વજીવ સમુદાય;
સ્વાદી સંસારનાં, શીઘ્રમોક્ષમાં જાય.
બધા જીવ સંસારના, પામે સુખના પૂર;
વળી વસો સહુ જીવડા, દોષ-પાપથી દૂર.

આવા અનેક પ્રકારના ગુલ વિચારોવાળાં મહામતી
ત્રિશલાદેવી, ગર્ભના કોઈપણ પ્રકારના દુષ્ણ ભોગવ્યા મિવાય
નવમાસને માડા સાત દિવસ વ્યતીત થયે છતે, ક્ષણવાર
ચૌદરાજ લોકમાં સુખગુ વાતાવચ્છુ ફેલાયે છતે, ચૈત્ર સુદી
ત્રયોદશીની મધ્યરાત્રે પૂર્વદિશા જેમ શરદપૂર્ણિમાની રાત્રીમાં
મહાતેજસ્વી ચંદ્રને જન્મ આપે છે, તેજ પ્રમાણે જાણે
માક્ષાત્ તેજનો પૂંજ હોય તેવા અથવા ચંદ્રના કિરણનો
ઢગ હોય તેવા બાલપુત્રને જન્મ આપ્યો.

અને તત્કાલ છપ્પન દિશાકુમારી દેવીઓ સૂતિકા-
ગૃહમાં આવી અને અપવિત્રતાને હટાવી સુગંધિ જલ અને
પુષ્પનીવૃદ્ધિ કરી, માતા અને ભગવાનને સ્નાન કરાવ્યું તથા
વિલેપન વિભૂષા કરાવી, હર્ષના ધવલ ગીતો ગાઈ સ્વસ્થાને
ચાલી ગઈ, એટલે તુરત જ ઇન્દ્રાદિદેવોએ આવીને પ્રભુને
મેરૂપર્વત ઉપર પધરાવી, કોટો ગમે દેવાસુરોએ મળી
ભગવાનનો જન્માભિષેક કરી, માતા પાસે લાવીને સુક્યા.

સિદ્ધાર્થનૃપતિએ પણ પુત્રજન્મનો મોટો મહો-
ત્મવ કયો અને નગરવાસી અને દેશવાસી મનુષ્યોને ખાતપાન

તથા રમતગમતની ઘણી સગવડો આપી, કેદખાનામાંથી મર્વ કેદીઓને છોડી મુકયા, દીન, દુઃખી, અનાથને સુખી બનાવ્યા, યાચક લોકોને ઘણાં દાનો આપ્યાં, પ્રભુના જન્મથી બારમા દિવસે કુટુંબપરિવાર મિત્રાદિને નિમંત્રણ આપી મેલાવડો કરી, કુમારનું શુભનિષ્પત્તિ વર્ધમાન. કુમાર નામ આપ્યું.

કલ્પવૃક્ષની પેઠે વૃદ્ધિને પામતા ભગવાન વર્ધમાન કુમારને બાહ્યાવસ્થામાં દેવોએ પરીક્ષા કરી મહાવીર નામ આપ્યું અને ક્રમે કરીને યૌવનવય પામેલા કુમાર વર્ધમાનનું યશોદાનામા રાજકુમારી સાથે પાણ્ડિત્રહણ થયું, અને દેવ જેવાં સુખો ભોગવતાં પ્રભુને પ્રિયદર્શનાનામા પુત્રી થઇ, તેને પણ જમાલીનામા રાજકુમાર સાથે પરણાવી દીધી, અઠ્યાવીશ વર્ષની વય પામતા ભગવાનના માતા-પિતા કાળધર્મ પામી દેવલોક ગયા પછી પણ વડિલબંધુ નંદિવર્ધનના અત્યાગ્રહથી પ્રભુજી બધા આરભ સમારંભોનો ત્યાગ કરીને, ભગભગ મુનિદશા જેવું જીવન જીવવાપૂર્વક બે વર્ષ સંસારમાં રહ્યા અને દીક્ષાદિનથી અગાઉ ૧ વર્ષ પેલાથી વર્ષાદાન ચરૂ કર્યું.

વર્ષાદાનની વ્યવસ્થા નીચે મુજબ હોય છે.

પ્રતિ દિવસ ભગવાન ૧ કોડ અને ૮ લાખ સોના-મહોરનું દાન આપે છે, તે ઓનામહોર વજનમાં ૮૦ રતિ પ્રમાણ હોય છે. એક બાજુ ભગવાનનાં માતા-પિતાનો અને એક બાજુ ભગવાનનો સીકકો હોય છે. આ સોનાનું

વજન પ્રમાણ ૪૦ મહીયા ૨૨૫ મુવા બસો ગાડાં બગચ તેટલું હોય છે, આ પ્રમાણે નવ હજાર મણુ યોનું પ્રતિ દિન દિવસના પહેલા પ્રહરમાં પ્રભુજી અર્પણિત એક વર્ષ સુધિ વર્ષોદાન આપીને માગર વદી ૧૦ [શુજાતી કા. વ. ૧૦] દીક્ષા અંગીકાર કરે છે. આ દાનનો વિધિ અને વ્યવસ્થા, જન્મ, દીક્ષા, જ્ઞાન, નિર્વાણ આદિમાં દેવોએ આપી લગવાનની ભક્તિ કરવાનો વિધિ વિગેરે ગાગતાં અનંતા તીર્થ કરોની એક સરખી હોય છે.

દીક્ષા લઇને પ્રભુજી ૧૨૥ વર્ષ છદ્મસ્થ દશામા ગદ્યા તેની જાણવા યોગ્ય કેટલીક હકીકત નીચે મુજબ છે. પ્રભુજી દીક્ષિત થઇને સદાકાળ મૌન અને ધ્યાનદશામાં જ રહ્યા છે. લગવાને દિક્ષા લઇને એકજ વાર પાત્રમાં લોજન કર્યા પછી દરેક પારણે હસ્તમાં જ લોજન લીધું છે, ૧૨૫ વર્ષમાં ક્ષણવાર પણ પલાંઠીવાળીને બેઠા નથી પરંતુ ઉભા અને કાઉસસગ મુદ્રમાં જ રહ્યા છે. લગવાને ઓછામાં ઓછા બે ઉપવાસથી ઓછી તપસ્યા કરી નથી. લગવાનનો ૧૨૫ વર્ષનો કુલ તપ નીચે મુજબ—

છમાસીતપ, પાંચદિન-ન્યૂનછમાસ, ચઉમાસી, ત્રણમાસી,

૧

૧

૬

૨

અઢીમાસી, બે માસી, દોઢ માસ, માસદશમણ, પક્ષઉપવાસ

૨

૬

૨

૧૨

૭૨

ભદ્રપ્રતિમા	}	મહાભદ્રપ્રતિમા	}	સર્વતોભદ્રપ્રતિમા	}	છઠ્ઠ
બેદિવસની		ચાર દિવસની		દશદિવસની		૨૨૬

૧

૧

૧

અઠ્ઠમ

પાસણા દિવસો

ચોડ દીક્ષા

૧૨

૩૪૬

દિવસ

ઉપર મુજબ ભગવાનના ૧૨૧૧ વર્ષમાં ૧૧૧૧ વર્ષ અને ૧૦ દિવસ ઉપવાસમય ગયા છે અને ૩૪૬ ફક્ત ચોવિહાડ એકાશણાં કર્યાં છે. ઉપરના બધા જ ઉપવાસો ચારે આડાગના સર્વથા ત્યાગવાલા બાણવા.

આ ૧૨૧૧ વર્ષ છઠ્ઠમસ્થ સમયમાં પ્રભુજીએ, નાના ઉપસર્ગો ઘણા સહન કર્યા છે, તેનું વર્ણન તો છોડી દેવાય છે, પરંતુ મોટા ઉપસર્ગો પણ પાસવા સહન કર્યા છે, તેમાના કેટલાક અહીં બતાવાય છે.

ભૂતકાલમાં વર્ધમાન નામનું એક નગર હતું અને શુભ પાણી યક્ષના પ્રતાપથી અસ્થિગ્રામ થયેલું, ત્યાં નગરની બહાર પ્રભુજી આવીને કાઉરુસગ્ગ ધ્યાને રહ્યા હતા. ભગવાન ત્યાં પધાર્યા ત્યારે નગરવાસી લોકોએ વિનંતિ કરેલી કે, હે દેવાય ! આ સ્થાન ઉપર દુષ્ટ વ્યતર રહે છે તે અહીં સત્તિ વચનાગ્ને મારી નાખે છે, આવાં લોકોનાં વચનો સાંભળવા છતાં પ્રભુજી મેરુ જેવા ધીર હોવાથી લેશ પણ ભય પામ્યા નિવાય ત્યાં જઈ ધ્યાનમાં રહ્યા.

રાત્રિમાં શુભપાણિ વ્યંતર આવ્યો. પ્રથમ પિશાચનું રૂપ કરીને પ્રભુને ઘણા દુઃખ આપ્યા પણ પ્રભુ ન ગભરાયા. ત્યારે એકેક વેદનાથી અન્ય મનુષ્યના પ્રાણ આપ્યા વાંચ, તેથી મસ્તકવેદના, કર્ણવેદના, નાશિકાવેદના, અક્ષુવેદના, દાન્તવેદના, પૃથ્વેદના, નખવેદના, વિગેરે વેદનાઓ એટલી બધી વધારી મુકી કે આપણી જેવાથી ખમી શકાયું નહિ. પરંતુ ભગવાન જગ પણ ગભરાયા વિના તેમજ શુભપાણી ઉપર દ્રેપ લાવ્યા વિના સહન જ કરી રહ્યા.

છેવટે ભગવાનનું આટલું મોટું ધૈર્ય નિહાલીને દેવે બધી પીડાઓ મંહારી લઇને પ્રભુના ચરણમાં પડી ક્ષમા માગી, પૂજા કરી, નૃત્ય-ગાન કરી સ્થાનપર આવ્યો ગયો.

ત્યારપછી પ્રભુજી વિહાર કરતા શ્વેતાબીનગરી જતા રસ્તામાં ઘણા માણસોએ પ્રાર્થના કરી કે; હે પ્રભુજી ! આ માર્ગ બહુ ઉપદ્રવવાલો છે. અહિં એક મહાભયંકર સર્પ રહે છે. તેણે ઘણા માણસોના પ્રાણ લીધા છે, તેથી હમણાં આ માર્ગ બંધ થઇ ગયો છે, માટે આ માર્ગે ચાલવું ઉપદ્રવવાળું છે, છતાં પ્રભુજી જરાપણ મુંઝાયા શિવાય માર્ગના સુમાફરોના લલ્લાની ખાતર અને નાગના પરચોકને સુધાસ્વાની ખાતર તે જાત્રુ પધાર્યા.

પ્રભુજીને આવતા જોઇને સર્પનો કોષ ઉછડી ગયો અને કુતરાની માફક દોડતો આવીને સૂર્ય સામી દષ્ટિ-કરીને ભગવાન ઉપર દષ્ટિજવાલા છોડી અને પાછો ખસવા

લાગ્યો પરંતુ લગવાન પડી ગયા નહિ એટલે ફરીવાર દષ્ટિ-
જવાલા મુકી પરંતુ લગવાન અપ્રકંપજ રહ્યા એટલે ઘણો
કેધાન્ધ થઈ પ્રભુજીના પગ ઉપર શ્વાનની પેઠે ચાટ્યો,
તેથી પ્રભુજીના પગમાથી શ્વેતરુધિરધારા નિકલી તે જોઈ
નાગને આશ્ચર્ય થયું. આખા જગતના મનુષ્યોનું રુધિર
લાલ હોય છે જ્યારે આ શ્વેત કેમ ? આવી મુદ્રા મેં
કયાક અનુભવી જણાય છે ।

એટલામાં પ્રભુજી પણ જોલ્યા, બુજા ! બુજા !
અંડકોશિઆ ! જાસ, આ વાક્યો આંલલતાંજ સર્પને જાતિ-
સ્મરણ જ્ઞાન થયું. પૂર્વના મુનિભવ જ્યોતિષકદેવ અને
તાપસાધિપતિના ભવો થાક આવ્યા, કેધનાજ પરિણામે
મર્ષપણું મળ્યું છે, એમ સમજાણું. પ્રભુવચને અનશન કરી,
મરીને આઠમા દેવલોકમાં દેવ થયો.

ત્યારપછી વિહાર કરતા પ્રભુજી શાલિશીર્ષ ગામના
ઉદ્યાનમાં પધાર્યા અને કાઉસગ્ગ મુદ્રાએ રહ્યા. આ વખતે
માઘ માસ ચાલતો હતો. હુસ્મહ ઠંડી પડતી હતી, લોકોનાં
હાડ કંપતા હતાં, તેવા પુષ્કલ ઠંડીના ધમારા વખતે ગયા-
કોઈ જન્મમાં અપમાન પામેલી અને અત્યારે તેણી કટપૂતના
નામની વ્યંતરી થએલી દેવી આવીને લગવાનને દેખીને
કેધાન્ધ જનીને તાપસીનું રૂપ કરીને લગવાન ઉપર ખુબજ
પાણી છંટકાવ કરવા લાગી. પાણી છાટતાં થાકી એટલે-
લગવાન સામું જોયું. લગવાનની નિશ્ચલ દશા જોઈ ઉપ-
શાન્ત જની પ્રભુ પાસે ક્ષમા માગી, સ્તુતિ કરી, ચાલી ગઈ.

ત્યારપછી વગી એકવાર પ્રભુમહાવીર દેવનો સ્વયંશિ-
 'ય બનેલો, આગતેમથી તેજેલેશ્યા વિગેરે વિદ્યાઓ પામેલો.
 ગોશાળકનામા અધમ આત્માએ પ્રભુજી ઉપર તોજેલેશ્યા
 મુકી, જેના સ્પર્શથી પ્રભુજીને છમાય લોકીના ઝાડા થયા,
 પરંતુ પ્રભુજીએ ગોશાળા ઉપર દ્રેષ ન કર્યો અને પોતાની
 નિઃસ્વલતા પણ ટકાવી રાખી.

એકઠા પહેલા દેવલોકના સ્વામી મૌઘર્મેન્દ્ર, પ્રભુ મહા-
 વીરના ધૈર્યની ખુબજ પ્રશંસા કરવા લાગ્યા, જે સાંલકી અલબ્ય
 અને મિથ્યાદૃષ્ટિ સંગમ નામના દેવથી ખમી ન શકાયું, અને
 બધા દેવોની અમક્ષ તમો કોઈ પક્ષ કરવા ન આવો તો હું
 કણુમાજ ચલાયમાન કરી નાખીશ આવી દુષ્ટપ્રતિજ્ઞા કરી
 પ્રભુજી પામે આવ્યો.

૧ પ્રભુજી ઉપર અત્યંત ખારીક ધૂલની વૃદ્ધિ કરી તેનાથી
 પ્રભુજીના આંખ-કાન-નાશિકા-મુખ અને શરીર ભરાઈ ગયાં.
 ભગવાન શ્વામોવાસ લેતા બંધ થયા પરંતુ પ્રભુજીના આત્મામાં
 દીનતા ન આવી.

૨ ત્યારપછી વજ્ર જેવા મુખવાલી કિડીઓ છોડી કે
 જે પ્રભુજીના શરીરમાં છિદ્ર બનાવી; એક બામુથી પ્રવેશ
 કરી, ખીજી બામુ નીકળવા લાગી અને પ્રભુજીનું શરીર ચાલણી
 જેવું બનાવી નાખ્યું, તો પણ ભગવાન ક્ષોભ ન પામ્યા.

૩ તેવાજ સ્વાભાવવાળી ધીમેલો બનાવી, તેણે પણ
 પ્રભુજીના શરીર ઉપર ઘણાંજ છિદ્રો બનાવી; શરીરની અંદર

અને બહાર લોહી, માસ અને ચામડીને ચુમવામા કમિના ન રાખી. પરંતુ પ્રભુજી અડોલ ચિત્તે રહ્યા.

૪ ત્યારપછી વળી સર્પો બનાવ્યા, જે એકદમ ચારેબાજુ થી ભય ક્રમક્રણાઓ વડે પુરવાડા મારતા શ્વાનની પેઠે પ્રભુના શરીરે ચોટી પડ્યા અને તીક્ષ્ણ દષ્ટાઓવડે દંશ આપી તીવ્રવેદનાઓ આપવા લાગ્યા, મર્પો એટલા બધા ચોટ્યા હતા, કે પ્રભુજીનું શરીર સાવ અદશ્ય થયું હતું. પ્રભુજી દેખાતા નહોતા પરંતુ બાહ્યે કોઈ ચદન વૃક્ષને નાગો ચોટ્યા હોય તેવો દેખાવ ભાસતો હતો, છતાં પ્રભુના એક રોમમાં પણ ભય ન હતો.

ત્યારપછી પણ ૫ વિંછિ, ૬ નોલીયા, ૭ ઉંદરડા, ૮ કુતરા, એમ ક્રમસર એક પછી બનાવીને પ્રભુને હેરાન કરવા સાડ તેણે ઘણીજ ઉશ્કેરણી કરી પ્રભુજીના શરીરે છુટા મુંક્યા. તેમણે પોતાની બાતને છાજે તેવા મર્વ પ્રયાસો કરી જોયા, પરંતુ ભગવાનના ધ્યાનનો નાશ થયો નહિ.

૯-૧૦ ત્યાર પછી હાથી અને હાથિણી બનાવી પ્રભુજી ઉપર છુટા મુંક્યા. તેમણે પ્રભુજીને મુંઢ વડે ઘણાજ પ્રહારો કર્યા વધી પ્રભુજીને જમીન ઉપર પાડી નાખી ઉપર ચઢીને ખુબજ કચરી નાખ્યા તોપણ પ્રભુજીના ધ્યાનનો અંત તો ન જ આવ્યો.

૧૧ વઢી તે મુરાધમે વ્યાઘ્ર બનાવ્યા, અને તે અધમ અત્માઓએ, પોતાના મહાન શસ્ત્રો-જેવા દાંત અને નખોવડે

પ્રભુજીના શરીર ઉપર પુકલ પ્રકાર અને ઉઝરડા કર્યા. શરીરમાંથી અખંડ લોહીધારાઓ ચાલવા લાગી તો પણ પ્રભુજીનું ચિત્ત ચત્તાચમાન થયું નહિ.

૧૨ હજી પણ તે દુષ્ટદેવ પ્રયામથી થાક્યો નહિ અને લયંકર પીશાચોના રૂપ બનાવીને મોત્રીમોત્રી ગર્જનાઓ કરીને પ્રભુને ખીવડાવવા ઘણાજ પ્રયત્ન કરી ચુક્યો, પણ પ્રભુજીને તેની અમર થઇ નહિ.

૧૩ પછી સિદ્ધાર્થ રાજા અને ત્રિશલાદેવીના રૂપ બનાવી, ભગવાન પાસે આવી, કરુણ વિલાપ કરવા લાગ્યા. અને કહેવા લાગ્યા હે પુત્ર ! તું જનની જનકનો ભક્ત છે અને અમને વૃદ્ધોને છોડીને ચાલી નીકળ્યો, તે બ્યાજખી ન કહેવાય હવે ઘેર ચાલ અને અમારા અવમાન પછી દીક્ષા લેજે, આવાં-આવાં વાક્યો બોલી અનેક આક્રોધ કર્યા, પરંતુ પ્રભુજી ધ્યાન-દશાથી પડયા નહિ.

૧૪ પછી એક મોટો મમુદાય બનાવ્યો, તેના મનુષ્યો પ્રભુજીના બે પગવચ્ચેમાં અગ્નિ સળગાવી ઉપર તપેલી મુકી રસોઈ પકાવવા લાગ્યા, એક પછી એક અનેક મનુષ્યોએ આવી પ્રભુજીના પગ વચ્ચે રસોઈ બનાવી પરંતુ પ્રભુજીના શરીર કે આત્મામાં કંપવારી આવી નહિ.

૧૫ વળી તેજ સમુદાયના માણસો પ્રભુજીના શરીર ઉપર લાંબી ચાંચવાલાં પક્ષીઓનાં પાંજરાં લટકાવીને પક્ષીઓ પાસે પ્રભુજીને ચંચુ વિગેરેના પ્રહારો કરાવી ખુબજ ઉપ-

સર્ગ કરવા મહેનત કરી, પરંતુ પ્રભુજીના આત્માના એક અંશમાં પણ ક્ષોભ પ્રવેશ કરી શક્યો નહિ.

૧૬, તો પણ હજી તે સુરાધમના ઉદ્વેગો અટક્યા જ ન હતા. ભગવાન પ્રત્યે પૂજ્યબુદ્ધિ અને ભક્તિભાવતો દુર રહ્યો. પરંતુ આ દેવાધમના આત્મામાં દયાનો પણ અંશ ન હતો ! એટલે ભગવાનને દુઃખ દેવામાં તેને થાક પણ લાગ્યો ન હતો. તેથી તેણે પર્વતને પણ ઉખેડી નાખે તેવો પવન શરૂ કર્યો. તેણે ભગવાન વર્ધમાનસ્વામીને હજારોવાર પાંદડાની માફક આકાશમાં ઉછાળ્યા અને જમીન ઉપર પાડી નાંખ્યા. પરંતુ પ્રભુમહાવીરનો અંતરાત્મા ધ્યાનરૂપી પર્વતથી નીચે પડ્યો નહિ.

૧૭, તો પણ પોતાની દુર્જનતા ઉપર મુસ્તાક રહેલો સંગમસુરે કલિકાવાત વિદુવી-ઉત્પન્ન કરી ભગવાન મહાવીર દેવને ચાકડા ઉપર ચઢાવેલા માટીના પિંડની માફક હજારોવાર ચકર-ચકર ફેરવ્યા; પરંતુ મહાવીર દેવના ધ્યાનનો પલટો થયો નહિ.

૧૮, હવે તો પ્રતિવાસુદેવના છેલ્લા ઉપાય તરીકે આ નરાધમને તુરત જ કાલચક્ર યાદ આપ્યું, કે જેનો કોઈપણ દેવો કોઈવાર ઉપયોગ કરતા નથી, જેનો પ્રયોગ ભયંકર જ લેખાય છે. જેના પ્રહારથી મેરુપર્વતનું શિખર પણ ટુટી જાય, તેવું મહા ભયંકર ચક્ર ભગવાન મહાવીર દેવ ઉપર મુક્યું જેના આઘાતથી ભગવાન ઈચ્છુ સુધી જમીનમાં ખુંચી ગયા, પરંતુ ધ્યાનની ધારા જરા પણ તૂટી નહિ.

૧૬, હવે છેલ્લા-છેલ્લા જો-ત્રણ અનુક્રમ ઉપમર્ગ કરીને પણ ધ્યાનથી પતિત કરી નાખુંના વિચાર લાવી દુષ્ટદેવે એકદમ સૂર્ય ઉગાડી પ્રભુ પાસે આવી, વિનતિ કરવા લાગ્યો. હે દેવાર્યા ! હજી કેમ ધ્યાનમાં હોવા છા-ચાલો રાત્રિ પૂર્ણ થઈ ગઈ. તમને હેરાન કરનાર દેવ જતો રહ્યો છે. ચાલો મારી સાથે ગોચરી પધારો ! ઈત્યાદિ ઘણાંયે [ખનાવટી] કાલાવાલા કરવા લાગ્યો. પરંતુ પ્રભુજી તો જેવા વીનરાગ હતા તેવા જ્ઞાની પણ હતા. તેથી જ્ઞાનથી રાત્રિ બાપ્પી ધ્યાનથી ડગ્યા નહિ.

૨૦ છેવટે બગલો ભક્ત બનીને પ્રભુજી પાસે આવી કપટી દેવ, કરગરવા લાગ્યો. હે મહર્ષિ આપનું ધ્યાન અટોલ છે, આપની નિઃચલતા મેરુ જેવી છે, આપના ધ્યાન મસુદ્રનો પાર કોઈ પામી શકે નહિ. આપના તપોબલ, ચારિત્ર અને ધ્યાનથી હું ઘણો જ પ્રસન્ન થયો છું. તમને શું ભેઈએ છે, જે ભેઈએ તે બોલો, સ્વર્ગ ભેઈએ તો સ્વર્ગ આપું, મોક્ષ ભેઈએ તો મોક્ષ આપું.

એમ બોલી અનેક રૂપવતી દેવાંગનાઓ બનાવી પ્રભુ પાસે મોક્ષી. તે બધી સમકાલે વચન અને શરીરદ્વારા અનેક જાતિનાં-નખરાં [સ્ત્રી જાતિના, પુરુષોને રિઝવવા, અને ફસાવવાના જેટલા થાય તેટલા ચાલા] કરી-કરીને થાકી. જેનાથી મનુષ્યનું મન ચોક્કસ પડી જાય તેવા વચનના બધા જ પ્રયોગો કરી નાંખ્યા. જેના ભેવાથી મોટા યોગીશ્વરો પણ વખતે ડગી જાય તેવા, શરીરના બધા જ અવયવો બતાવ્યા.

જેમ અગ્નિના સંયોગથી માળણનો પિંડ ઓગડ્યા વિના રહે જ નહિ, તેમ નારીના આલિંગનથી પુરુષના શરીરમાં વિકાર ઉપજ્યા નિવાય રહે જ નહિ, તેવા હંબરો દેવાંગનાઓ એ આલિંગન આપ્યા, પરંતુ ભગવાનના સાર્વિક ભાવરૂપ સુરાચલ સાથે અથડાઈને ભાગી પડ્યા.

બન્ન, એ એક જ રાત્રિમાં આવા ભયંકર વીશ ઉપસર્ગ સંગમ નામના સુરાધમે કર્યા પરંતુ પ્રભુ મહાવીર દેવના આત્માને કોઈ ન આવ્યો, ધ્યાન નાશ ન પામ્યું, આત્મચતન ન થયું, શરીરનું રુવાકું પણ ન ફરક્યું.

શંકા: તમોએ ઉપર બતાવ્યા છે તેવા એક ઉપસર્ગથી પણ માણસ જીવતો ન રહે તો પછી આવા વીશ ઉપસર્ગ થવા છતાં મહાવીર પ્રભુજીને કશું જ ન થયું એમ કેમ ?

સમાધાન: શરીરના બંધારણ એક સરખાં હોતાં નથી પરંતુ ઘણા પ્રકારનાં હોય છે. તેના વજ્રરૂપભનારાય-થી લઈને છેવટા મુધિના છ પ્રકાર છે, તેના પણ તારતમ્ય લેદે સ્નેહકો-હંબરો કે લાખો પ્રકારો પડે છે.

તેથી અરિહંત, ચક્રવર્તી, વાસુદેવ, બલદેવ અને દેટલાક સામાન્ય મનુષ્યોમાં વજ્રરૂપભનારાય સંઘયણ હોવાથી બાળની ઘણીજ તારતમ્યતા હોય છે.

એટલે તીર્થ કર પરમાત્માઓનાં શરીરો વજ્રાંગ હોય છે એથી જામે તેટલા ઉપદ્રવોથી તે અલેપ્ત રહે છે, નાશ પામતાં નથી.

જુઓ! જૈનેતરોએ રામાયણમા હનુમાનને વજ્રાંગ માનેલા છે અને તેથી લાપામાં પણ લોકો હનુમાનજીને બજ્રરંગી અથવા વજ્રરંગી તરીકે ઓળખે છે.-શ્રી જૈનગ્રન્થો-માં પણ મહાપુરુષ હનુમાનજીને અને મહાપુરુષ ભીમસેનને વજ્રાંગ સ્વીકારેલા છે.

એથી શ્રી જિનેશ્વર પરમાત્માઓના જીવો અનેક ભવોમા ઉચ્ચકોટીની જીવદયા પાળીને અને આ છેલ્લા ભવ પણ જીવોની દયા પાળવા અને પળાવવાજ પામેલા હોવાથી અતિપુણ્ય પ્રાગ્ભારથી શરીર પણ વજ્રાગજ પ્રાપ્ત થાય છે. અને આવા વજ્રાગ શરીરનો તમામ ઉપયોગ મર્વ જગત તું ભલું કરવા માટેજ હોય છે પરંતુ કોઈતું આ મહા-પુરુષના શરીરથી અહિંત થતું નથી.

શંકાઃ જ્યારે આવા વીશ ઉપસર્ગ થયા અને તેમાં ફીડીઓ, ધીમેલોએ શરીરને છિદ્રમય બનાવી નાખ્યું તો પછી તે શરીરને ભગવાને કાંઈ આપધ ઉપચાર કર્યા વગર સાજું કેવી રીતે થયું?

સમાધાનઃ-દેવોદ્ધારા ઉપસર્ગો થયાના બીજા પણ ઘણા પ્રસંગો ગ્રન્થોમાં જોવામાં આવે છે અને ઉપસર્ગની પૂર્ણતા પછી તેના તેજ દેવોદ્ધારા પૂર્વઅવસ્થા હોય તેવીજ થઈ જાય છે. અર્થાત્ ઘાવ, પ્રહાર, મણુ, છિદ્ર જે કાંઈ થયું હોય તેને મૂલસ્થિતિમાં બનાવ્યા પછીજ દેવો પોતાના સ્થાનમાં જાય છે.

જુઓ, કલાવતીના હાથ શંખરાબ્જએ કપાવ્યા હતા, પરંતુ કલાવતીના શીલપ્રભાવથી દેવોએ કંઠે સહિત હાથ નવા બનાવ્યા હતા. ચંદનખાલાનો ચોટલો વણિકપત્નિ મુલાએ ઠપાવી નાખ્યો હતો, તે ચંદનખાળાના શીલ અને તપમહાત્મ્યથી દેવોએ તેવોને તેવો કેશપાશ નવીન બનાવ્યો હતો; તેજ પ્રભાણે જનનતર ગ્રંથોમાં બાણપંડિતે પોતાની જાતે કાપી નાખેલા હાથ-પગ ચંડીદેવીએ નવા બનાવી દીધા હતા; એથી સિદ્ધ થાય છે કે, પ્રભુના અવયવોને લાગેલા ધાવ-પ્રહારો અને મણુ-છિદ્રો પણ ઉપચાર વિના તત્કાલ અદૃશ્ય થયાં હતાં.

પ્રભુ મહાવીર દેવને છેલ્લો ઉપસર્ગ મહાભયંકર હતો અને તે એજકે, એકદા પ્રભુજી ધ્યાનદશામાં કાયાને વોસિરાવી ઉભેલા હતા: તેનો લાજ જોઈ આગલા જન્મના નિકાચિત કર્મોની પ્રેરણાથી એક ભરવાડે અણીદાર બે વાંશના ખીલા બનોવીને પ્રભુજી પાસે આવ્યો: પ્રભુજી તો ઉપસર્ગ કે પરિષદ સહન કરવા ઉભા જ હતા. કોડો કે અખેસિંહોના આત્મિક ભાવોથી પણ પ્રભુ મહાવીરનો સાત્ત્વિક ભાવ ચઢી જાય તેવો હતો.

એટલે ચારે બાજુ તપાસી તમામ વનભાગને દેવ અને મનુષ્યોથી શૂન્ય જોઈને જન્મે ખીલા જન્મે બાજુએથી કાનમાં પેસાડી દીધા. ખીલા એટલા બધા ઉડા પેસાડ્યા કે જન્મે ખીલાના અણીભાગ સામસામા મલી ગયા. આટલું કુકર્મ કરતાં પણ પાપાત્મા આણીર તૃપ્ત નંજ થયો અને

પ્રભુને કાયમી સશસ્ત્ર ગળવાની ઈચ્છાથી અને આ ખીલા કોઈ જોઈ ન જાય તેકારણથી બાર રહેલા ખીલાના અગ્રભાગે કવ્વતીથી કાપી નાખ્યા, એથી પ્રભુ પામે આવનાર તત્કાળ પ્રભુનું આવું દુઃખ કોઈ જાણી શકેજ નહિ. પાપાત્માઓ આ પ્રમાણેનો પોતાનો કાર્યક્રમ પુરો કરીને ચાલ્યા ગયા. પ્રભુજી તો કર્મના સમુદાયોને જ ખીલા માનતા હતા અને કર્મના સમુદાયો જ આવા ખીલાઓના ઉપાદાન કારણો છે, એમ ચોક્કસ સમજાયેલું હોવાથી, પ્રસ્તુત બે ખીલાઓને કાનમાથી કાઢવા કે કઢાવવાનું કાંઈ પ્રયોજન હતું નહિ.

પ્રભુજી એવીજ શસ્ત્ર દશાયુક્ત મધ્યમ અપાપા નગરીમા મિદ્ધાર્થ નામના વલિકને ઘેર ગોચરી પધાર્યા ત્યાં ખરક નામના વૈદ્યે પ્રભુજીને સશસ્ત્ર જોયા. તેણે વાણીયાને વાત જણાવી. જન્ને જણુ પ્રભુજીની માથે વનમાં ગયા અને બહુ સાવધાનપણે માંડસાથી જન્ને ખીલા જેંચીને કાઢી નાંખ્યા, ત્યાં તો એકદમ લોહીની પીચકારી ઉછળી, જેથી મેરુજેવા અટોલ અને પૃથ્વી જેવા સર્વમહાન કરનારા પ્રભુમહાવીરના મુખમાથી ચીસ નીકળી પડી અને પ્રભુના તે અરેરાટ શબ્દથી આખું વન લયંકર લામવા લાગ્યું. વૈદ્યે સંરેહિણી ઔષધિના ઉપચારથી ઘાવ રૂઝવી નાંખ્યા.

એક વખત પ્રભુ શ્રી મહાવીરદેવે એવો અલિગ્રહ ગ્રહણ કર્યો હતો, કે રાજાની પુત્રી હોય, પણ દાસીભાવને પામી હોય, બ્રહ્મચારિણી હોય, પગમાં બેડી નાંખી હોય, માથું મુઠેલું હોય, ત્રણ ઉપવાસવતી હોય, રોતી હોય,

મધ્યાન્હકાલ હોય, ચોરડાના ઉંઘરા ઉપર બેઠી હોય, વગી ડાળો પગ બંધાર અને જમણો પગ અંદર રાખેલો હોય, તેવી ણાળા મુપકામાં અડદના બાકુલા લઈને વહોરાવે તો જ મકારે વહોરવું, અન્યથા પાગલું ન જ કરવું, પ્રભુજી નો આવો ભીખ અભિગ્રહ પણ ૧૭૫ દિવસે પૂર્ણ થયો. આહાર-પાણી વગર ૧૭૫ દિવસો જવા છતાં પ્રભુજીના રોમમાં જરાપણ દીનતા કે તામસિકતા આવી હતી નહિ.

છેવટે ચંપાનગરીનાદેવીવાહન રાજાની પુત્રિ અને મહાબળવાન રાજા કેરકેડુંની બેન, કર્મની બલવત્તર-તાથી કૌશાંબીનગરીના ચૌટામાં વેચાએલી અને તે નગરીના એક ધનવાન ધનાવહનામા સુશ્રાવકે ગ્રહણ કરીને પુત્રિ તરીકે ગણેલી. માતા-પિતાએ વસુમતી નામ પાડેલું હોવા છતાં, શેઠે ચંદનખાલા નામ આપીને ઉછેરેલી બાળાએ ઉપર જણાવેલા બધાજ વિશેષણો યુક્ત અભિગ્રહની સંપૂર્ણતા-પૂર્વક ભગવાનને અડદના બાકુળા વહોરાવી, મસાર મસુદ્રને ચુકુક-ચાંગળા જેવો કરી નાખ્યો.

વલી શ્રી જિનેશ્વર દેવો છેલ્લા ભવમાં જન્મ પામે ત્યાંથીજ લગભગ સંસારના તમામ પાપોથી ઉદાસ રહે છે. કહ્યું છે કે, ઉત્તમા જન્મતો વૃદ્ધાઃ અર્થઃ ઉત્તમ પુરુષો જન્મે ત્યારથી વૃદ્ધ પુરુષોના ગુણોથી યુક્તજ હોય છે અને દીક્ષા લીધા પછી સવિશેષ ક્ષમા, મૃદુતા, નમ્રતા, નિર્લો-ભતા, તપ, મંજમ, સત્ય, આત્મશૈય, અકિંચનત્વ અને પ્રહાર્ય

વિગેરે બધાજ ગુણો ઉચ્ચ કક્ષાનાજ પ્રગટ થાય છે અને સમ્યગ્દર્શન, જ્ઞાન, ચારિત્રની અપૂર્વ આરાધનાદ્વારા પ્રભુજી બાર વર્ષ, છ માસ, અને પત્તર દિવસે કેવલજ્ઞાન અને કેવલદર્શન પામે છે. અહિં આત્માની સંપૂર્ણતા પ્રકટ થાય છે.

જેમનો પ્રતાપ સૂર્ય કરતાં પણ અનેકગુણો હોય છે, જેમની સૌમ્યતા અનેક ચંદ્રોથી પણ વધી જાય છે, જેમની ધીરતા મેઠથી પણ અનેકગુણી હોય છે, જેમની ગંભીરતા સમુદ્ર કરતાં પણ અનેક ગુણી હોય છે, આવા પ્રભુજી સર્વ કર્મનો ક્ષય કરીને કાર્તિક વહિ અમાવાસ્યા [ગુજરાતિ આસો વહિ અમાવાસ્યાએ] એ મુક્તિપદને પામે છે. સર્વ-કર્મોથી છુટા થાય છે. સંપૂર્ણજ્ઞાન અને સંપૂર્ણ સુખના ભોક્તા બને છે. અપલતાનો નાશ થઈ, સ્થિરભાવ પ્રકટ થાય છે. ચોરાસી લાખ યોનિનાં જન્મણુ અને મુસાફરી બંધ થાય છે, જન્મ, જરા, મરણનાં દોરણં ટુટી જાય છે, શારિરીક અને માનસિક વ્યાધિમાત્રનો અંત થાય છે, બાહ્ય, અભ્યંતર શત્રુઓ નાબુદ થાય છે, વાસનાઓના બધાજ વેગ શમી જાય છે, સંપૂર્ણ અદ્વિતિયજ્ઞાનંદમયદશા પ્રકટ થાય છે.

ઉપર પ્રમાણે પ્રભુ શ્રી પાર્શ્વનાથ સ્વામીના અને ભગવાન શ્રી મહાવીરદેવના છેલ્લા ભવોનાં વર્ણનો જાણવાથી આપણને ચોક્કસ સમજાઈ આવશે કે, શ્રી અસ્થિત દેવોના આત્માઓ કેટલા બધા પવિત્રતાથી ભરેલા અને ગુણગણોની ખાણ હોય છે, કે જેમનું સંપૂર્ણજીવન વાંચવાથી આપણી પણ કેટલીએ કુટેવો નાશ પામવા માંડે છે, એટલાજ માટે

જ્ઞાનિઓએ કહ્યું છે, કે “વીતરાગ જનો ધ્યાયન્ મજ્જતે વીત-
રાગતાં” જેમ કામિનીનું ધ્યાન કરનાર કુમતિ પામ્યા
વિના રહેતો નથી. તેમ વીતરાગનું ધ્યાન કરનાર
મુક્તિ પામ્યા વિના રહેતો નથી. જેને વીતરાગનું
ધ્યાન ગમે છે, તે મોડા-વેડો જરૂર વીતરાગ થાય છે.

આપણે છેલ્લા જેજ તીર્થંકર દેવોનાં અને તે પછી
બહુ સંક્ષેપ જીવન વિચાર્યાં. તેવા શ્રી જિનેશ્વર દેવો આ
અવસર્પિણી કાલમાં આ ભરતક્ષેત્રમાં ૨૪ થયા છે, એવા
સર્વક્ષેત્ર અને સર્વ કાળમાં કેટલા થાય તે અને શ્રી જિનેશ્વર
દેવના નામાદિ નિક્ષેપા વિગેરે વિચારતાં કેટલું ફલ મળે છે,
આ બાબત વિચારવાથી પરમેષ્ઠિ મહામંત્રના સંપૂર્ણ
ફલનો પછી જરાબર ખ્યાલ આવી જશે.

શ્રી જિનેશ્વર દેવના નામાદિ ચાર પ્રકાર.

નામજિણા જિણનામા, ટવણજિણા પુણજિણિંદપડિમાજો
દવ્વજિણા જિણજીવા, માવજિણા સમવસરણથા ॥ ૧ ॥

અર્થ : શ્રી જિનેશ્વર દેવના સામાન્ય [અરિહંતાદિ]
અને વિશેષ [ઋષિમાદિ] નામોનો નામનિશેષમાં સમા-
વેશ થાય છે. શાશ્વતી-અશાશ્વતી પ્રતિમાનો પ્રતિમાનિશેષમાં
સમાવેશ થાય છે તથા અતીતકાલે- મોક્ષમાં ગએતા
તથા ભવિષ્યમાં મોક્ષે જવાના શ્રી -જિનેશ્વર દેવોનો
દ્રવ્યનિશેષમાં સમાવેશ થાય છે અને હાલ કેવલી થઈને

વિચરી રહેલા શ્રીસીમંધરસ્વામિજી પ્રમુખ ૨૦ પ્રભુજનો
લાગનિશ્ચેપામાં સમાવેશ થાય છે.

હવે શ્રી જિનેશ્વરદેવનાં સામાન્ય નામો વિચારીએ.

અરિકંત, જિન, પારગત, ત્રિકાલવિત્, ક્ષીણાષ્ટકર્મા,
પરમેષ્ઠી-અધીશ્વર-શંભુ-સ્વયંભૂ-ભગવાન-જગદીશ્વર—પર-
માત્મા-પરમાર્થદર્શી-તીર્થંકર-જિનેશ્વર સ્યાદાદી—અભય-
દાનદાતા-સર્વજ્ઞ-સાર્વ-વીતરાગ-અધ્યાત્મ-પરમજ્યોતિ-સર્વ-
દર્શી-અભયંકર-નિર્વાણી—કેવલજ્ઞાની-ખોધિદ-દેવાધિદેવ-
દેવસ્વામી-આદિકર-સ્વયંબુદ્ધ-પુરુષોત્તમ-લોકોત્તમ-લોક
નાયક-ધર્મનાયક વગેરે-શ્રી વીતરાગના સામાન્ય નામો
હજારોગમે મળી શકે છે.

વિશેષ નામો

આ ભરતક્ષેત્રની વર્તમાનચોવીશી

૧ શ્રી ઋષભદેવસ્વામી, ૨ અજિતનાથસ્વામી, ૩
સંભવનાથસ્વામી, ૪ અભિનંદનસ્વામી, ૫ સુમતિનાથસ્વામી,
૬ પદ્મપ્રભસ્વામી, ૭ સુપાર્શ્વનાથસ્વામી, ૮ ચંદ્રપ્રભસ્વામી,
૯ સુવિધિનાથસ્વામી, ૧૦ શીતલનાથસ્વામી, ૧૧ શ્રેયાસ-
નાથસ્વામી, ૧૨ વાસુપૂજ્યસ્વામી, ૧૩ વિમલનાથસ્વામી,
૧૪ અનંતનાથસ્વામી, ૧૫ ધર્મનાથસ્વામી, ૧૬ શાન્તિનાથ-
સ્વામી, ૧૭ કુન્થુનાથસ્વામી, ૧૮ અરનાથસ્વામી, ૧૯ મલ્હિ-
નાથસ્વામી, ૨૦ મુનિસુવ્રતસ્વામી, ૨૧ નમિનાથસ્વામી, ૨૨
નેમનાથસ્વામી, ૨૩ પાર્શ્વનાથસ્વામી, ૨૪ મહાવીરસ્વામી.

હવે આ ભરતક્ષેત્રમાં થએલી ગઈ ચોવિસી

૧ દેવલજ્ઞાનીસ્વામી, ૨ નિર્વાણીસ્વામી, ૩ સાગરસ્વામી
૪ મહાયશસ્વામી, ૫ વિમલનાથસ્વામી, ૬ સર્વાનુભૂતિસ્વામી,
૭ શ્રીધરસ્વામી, ૮ શ્રીદત્તસ્વામી, ૯ દામોદરસ્વામી, ૧૦
સુતેજસ્વામી, ૧૧ સ્વામિનાથસ્વામી ૧૨ મુનિસુમતસ્વામી,
૧૩ સુમતિનાથસ્વામી, ૧૪ શિવગતિસ્વામી, ૧૫ અસ્તાધરસ્વામી,
૧૬ નમીનાથસ્વામી, ૧૭ અનીલસ્વામી, ૧૮ યશોધરસ્વામી,
૧૯ કૃતાર્થસ્વામી, ૨૦ જિનેશ્વરસ્વામી, ૨૧ શુદ્ધમતિસ્વામી,
૨૨ શિવકરસ્વામી, ૨૩ સ્વદત્તસ્વામી, ૨૪ સપ્રતિનાથસ્વામી.

હવે આ ભરતક્ષેત્રમાં થનાર આવતી ચોવિસી

૧ પદ્મનાભસ્વામી, ૨ સુરદેવસ્વામી, ૩ સુપાર્શ્વસ્વામી,
૪ સ્વયં પ્રભુસ્વામી ૫ સર્વાનુભૂતિસ્વામી, ૬ દેવતુત્તસ્વામી,
૭ ઉદયનાથસ્વામી, ૮ પેઢાલનાથસ્વામી ૯ પોટિલસ્વામી,
૧૦ શતકીર્તિસ્વામી ૧૧ મુનિસુમતસ્વામી, ૧૨ અમમસ્વામી,
૧૩ નિષ્કયાયસ્વામી, ૧૪ નિષ્પુલાકસ્વામી ૧૫ નિર્મમસ્વામી,
૧૬ ચિત્રગુપ્તસ્વામી, ૧૭ સમાધિજિનસ્વામી, ૧૮ મંવડસ્વામી,
૧૯ યશોધરસ્વામી ૨૦ વિજયદેવસ્વામી, ૨૧ મલ્લદેવસ્વામી,
૨૨ દેવપ્રભસ્વામી, ૨૩ અનંતવીર્યસ્વામી ૨૪ ભદ્રકન્ધસ્વામી.

વર્તમાનકાલે પાંચમહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં વિદ્યમાન

૨૦ જિનેશ્વરદેવો :

૧ સીમંધરસ્વામી, ૨ યુગ્મંધરસ્વામી, ૩ ણાહુસ્વામી,

૪ મુગાહુસ્વામી, ૫ મુન્નનસ્વામી ૬ સ્વયંપ્રભસ્વામી, ૭
 ઋષભાનનસ્વામી, ૮ અનંતવીર્યસ્વામી ૯ મુરપ્રગસ્વામી,
 ૧૦ વિશાળદેવસ્વામી, ૧૧ વજ્રધરસ્વામી, ૧૨ અદ્રાનનસ્વામી,
 ૧૩ અંદ્રગાહુસ્વામી, [ભદ્રગાહુ] ૧૪ ભુવંગદેવસ્વામી, ૧૫
 નમિનાથસ્વામી, ૧૬ ઈશ્વરદેવસ્વામી, ૧૭ વીરમેનસ્વામી,
 ૧૮ મહાભદ્રસ્વામી, ૧૯ દેવયશસ્વામી, ૨૦ અજિતવીર્યસ્વામી,

સર્વકાલમાં શાસ્ત્રવતા ચાર જિનનામે

૧ ઋષભસ્વામી, ૨ અંદ્રાનનસ્વામી, ૩ વારિષેણસ્વામી
 ૪ વર્ધમાનસ્વામી.

આ ઉપરાન્ત ખીજા પણુ જિનેશ્વરદેવોના ૩૦ ચોવિસીનાં
 ૭૨૦ અને એકનો સાઇક નિજ્યના ઉત્કૃષ્ટકાલનાં ૧૬૦ નામે
 બાણુવા મળે છે.

અવાં નામોનો જાપ કરવાથી આત્મામાં પિનય, ભક્તિ
 અને ગુણાનુરાગ પ્રકટ થાય છે.

અનંત કાલ ગયો છે, એટલે મનુષ્યક્ષેત્રોમાં અનંતા
 તીર્થ કર ભગવાનો પણ થયા છે અને તેથી લિપ્તલિપ્ત
 નામવાલા અને આપણા બાણીતા નામવાલા પણ અનંતા
 જિનેશ્વર દેવો થઇ ગયા સંભવે છે, તેથી શ્રી ઋષભાદિ
 અકેક નામ પણ અનતા તીર્થ કર દેવોને અપાયું સંભવિ
 શકે છે, એટલે એકલા નામનો જાપ કે અહીંસધાના
 ઉચ્ચારવડે પણ મંપૂર્ણ ઉપયોગ રાખનાર મનુષ્યને અનંતા

જિનેશ્વર દેવના જાપનો કે આવનાનો લાભ પ્રાપ્ત થાય છે. એટલે શ્રી જિનેશ્વર દેવનો નામનિશ્ચય પણ અનંતા નામોનો ઘોનક છે આ વાક્યને મિદ્ધિ કગ્નાર નીચેનું પત્ર છે.

અનંત ચોવિસી જિનનમ્, મિદ્ધ અનંતિકોટ

આ પ્રમાણે પાંચ લગ્ન, પાંચ અંગ્વત ક્ષેત્રમાં ચોવી ઓળખો જેમ અનંતી ધઇ છે, તે ૪ પ્રમાણે મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં પણ વીંશીઓ અનંતી ધઇ છે.

હવે સ્થાપના જિનેશ્વરદેવનો વિચાર કરીએ !

સ્થાપના એટલે પ્રતિમાજી, તે પણ બે પ્રકારની છે, શાશ્વતી અને અશાશ્વતી. દેવલોકનાં અને જ્યોતીર્ણના વિમાનો, નારકી-ઓના નરકાવાસ, ભુવનપતિ અને વ્યંતરનાં નગર અને મેઝ પર્વતો વિગેરે જેમ અનાદિ છે અને અનંતોક્કાલ રહેવાના છે, તેજ પ્રમાણે ત્રણે લોકમાં વિમાન વિગેરે સ્થાનોમાં શ્રી જિનેશ્વર દેવોની પ્રતિમાઓ પણ અનાદિ છે અને અનંતોક્કાલ રહેવાની છે.

આ શાશ્વતી પ્રતિમાજી જ્યાં જ્યાં છે તે ગતાવાય છે.

પહેલા દેવલોકમાં ૩૨ લાખ વિમાનો છે અને દરેક વિમાનમાં એકેક ચૈત્ય હોવાથી ૩૨ લાખ ચૈત્યો છે.

બીજા દેવલોકમાં ૨૮ લાખ વિમાનો છે અને દરેક વિમાનમાં એકેક ચૈત્ય હોવાથી ૨૮ લાખ ચૈત્યો છે.

ત્રીજા દેવલોકમાં ૧૨ લાખ વિમાનો છે અને દરેક વિમાનમાં એકેક ચૈત્ય હોવાથી ૧૨ લાખ ચૈત્યો છે.

ચોથા દેવલોકમાં ૮ લાખ વિમાનો છે અને દરેક વિમાનમાં એકેક ચૈત્ય હોવાથી ૮ લાખ ચૈત્યો છે.

પાંચમા દેવલોકમાં ૪ લાખ વિમાનો છે અને દરેક વિમાનમાં એકેક ચૈત્ય હોવાથી ૪ લાખ ચૈત્યો છે.

છઠ્ઠા દેવલોકમાં ૫૦ હજાર વિમાનો હોવાથી દરેક વિમાનમાં એકેક ચૈત્ય હોવાથી ૫૦ હજાર ચૈત્યો છે.

સાતમા દેવલોકમાં ૪૦ હજાર વિમાનો હોવાથી દરેક વિમાનમાં એકેક ચૈત્ય હોવાથી ૪૦ હજાર ચૈત્યો છે.

આઠમા દેવલોકમાં ૬ હજાર વિમાનો હોવાથી દરેક વિમાનમાં એકેક ચૈત્ય હોવાથી ૬ હજાર ચૈત્યો છે.

નવમા અને દશમા દેવલોકમાં ૪૦૦ વિમાનો હોવાથી અને દરેક વિમાનમાં એકેક ચૈત્ય હોવાથી ૪૦૦ ચૈત્યો છે. અગ્રારમા અને બારમા દેવલોકમાં ૩૦૦ વિમાનો હોવાથી અને દરેક વિમાનમાં એકેક ચૈત્ય હોવાથી ૩૦૦ ચૈત્ય છે, નવત્રિવેયકમાં ૩૧૮ ચૈત્યો છે, પાંચ અનુત્તર વિમાનોમાં પાંચ ચૈત્યો છે.

ઉપર મુજબ ૧૨ દેવલોકના કુલ જિનાલયો ૮૪૯ ૬૭૦૦-ચોરાસી લાખ છત્તુ હજાર અને સાતસો છે. નવ-

ત્રેવેયક અને પાંચ અનુત્તર વિમાનમાં કેરું ચેત્યો છે, જ્યાં મલીને ૮૪૬૭૦૨૩ જિનાલયો થાય છે.

બાર દેવલોકમાં મલાઓ હોવાથી દરેકમાં ૧૮૦ જિનપ્રતિમાઓ હોવાથી ૮૪૬૬૭૦૦ જિનાલયોની કુલ-પ્રતિમા ૧,૫૨,૬૪,૦૬૦૦૦ તથા નવત્રેવેયક અને પાંચ અનુત્તર વિમાનમાં સલાઓ હોય નહિ તેથી ૩૨૩ ચેત્યોમાં દરેકમાં ૧૨૦ પ્રતિમા ૩૮,૭૬૦ પ્રતિમા થાય છે. બંનેનો મરવાલો કરીએ તો ૧૫૨૬૪૪૪-૭૬૦ થાય છે.

તથા ભુવનપ્રતિમાં દશ નિકાયમાં જ્યાં મલી ૭ કોડ અને ૭૨ લાખ જિનાલયો છે. ત્યાં જ્યાં જિનાલયોમાં ૧૮૦ પ્રતિમા હોવાથી પ્રતિમાની સંખ્યા ૧૩૮૬૬૦૦૦૦૦૦ તેર અબજને નેબ્યાસીકોડ અને સાઇઠ લાખની થાય છે.

તથા તિર્થલોકમાં મેરુપર્વતથી પ્રારંભીને માનુષોત્તર પર્વત સુધી અને મૌઘર્મ તથા ઇશાનની ઇન્દ્રાણીના નંદીવર દીપ ઉપરનાં ૧૬ ચેત્યો મલી ૩૧૬૬ જિનાલયો છે, તેમાં જ્યાં ચેત્યોમાં ૧૨૦ પ્રતિમા હોવાથી કુલ પ્રતિમા ૩૮૩૮૮૦ થાય છે તથા નંદીવર અને રુચક તથા કુંડલ-દીપોનાં જિનાલયો ૬૦ છે, તેમાં પ્રતિમા ૨૨૪ છે, તેની સંખ્યા ૭૪૪૦ થાય છે, તેથી તિર્થલોકની બધી પ્રતિમા ૩૮૧૩૨૦ થાય છે.

આ રીતે ઉર્ધ્વલોકના શાશ્વત ચૈત્યો ૮૪૯૭૦૨૩ થાય છે.
અધોલોક ભુવનપતિનાં શાશ્વત ચૈત્યો ૭૭૨૦૦૦૦૦ થાય છે.
તિર્થલોકમાં શાશ્વત ચૈત્યો ૩૨૫૬ થાય છે.

કુલ શાશ્વત ચૈત્યો ૮૫૭૦૦૨૮૨ થાય છે.

ઉપરના ત્રણ સ્થાનોમાં પ્રભુપ્રતિમાશ્રી અનુક્રમે બાર
દેવલોકમાં ૧૫૨૬૪૦૬૦૦૦, નવચૈત્યેયક અને પાંચ અનુત્તરમાં
૩૮૭૬૦, ભુવનપતિમાં ૧૩૮૬૬૦૦૦૦૦૦, તિર્થલોકમાં ૩૬૧૩-
૨૦, કુલ ૧૫૪૨૫૮૩૬૦૮૦ જિનપ્રતિમાઓ છે. તથા વ્યંતર-
વાણુવ્યંતર અને જયોતિષીમાં નગર અને વિમાનોની સંખ્યા
અસંખ્યાતી છે, તેથી તેમાં જિનાલયો અને જિનપ્રતિ-
માઓ તથા અસંખ્યાતીજ હોય છે.

ઉપર મુજબ બતાવેલી ભુવનપતિ, વ્યંતર, જયોતિષી,
વમાનિક અને તિર્થલોકની બધી શાશ્વત પ્રતિમાશ્રી ઋષભ,
ચંદ્રાનન, વારિપેણુ, અને વર્ધમાન આ ચાર નામનીજ
હોય છે, તેમાં કેટલીક સાત હાથની હોય છે, કેટલીક
૫૦૦ હાથની મોટી હોય છે.

હવે દેવો, વિદ્યાધરો અને મનુષ્યોદ્ધારા બનેલી
અશાશ્વતી પ્રતિમાશ્રી અંગે લખાય છે.

આપણે હાલ જ્યાં છીએ તે ક્ષેત્રનું નામ જંબૂદ્વીપનું
ભરતક્ષેત્ર છે. જેન ઇતિહાસ પ્રમાણે અત્યારે પણ અહીં લાખો
ગમે પ્રતિમાશ્રી હોવા અનુમાન છે. જુઓ, ભગવાન મહાવીર-

દેવ પછી રાજા સંપ્રતિએ સવાકોડ જિનપ્રતિમાઓ
ભરાવ્યાનું ઠેર ઠેર જણાવેલ છે, કુમારપાળ રાજાએ
સવાલાખ પ્રતિમાઓ ભરાવી છે, વસ્તુપાળ-તેજપાળ
બાંધવ નેડીએ સલાલાખ પ્રતિમાજી ભરાવ્યાં છે, તેજ
પ્રમાણે આભૂશેઠ, પેથડશાહ, જગડુશાહ, બાહડ-આબડ મની
વિગેરે મહાપુરુષોએ લાખોની મંજ્યામાં જિનપ્રતિમાઓ
ભરાવ્યાના ઇતિહાસ મળે છે.

હવે જૈનધર્મના પ્રતિસ્પર્ધિઓદ્વારા પ્રતિમાઓનો
નાશ થઈ ગયાની વાતો મળે છે, તે નાશ બે-પાંચ
લાખ કે દશ-વીશ લાખનો માની લેવાય તો પણ ઉપરના
મવાકોડ વિગેરે આકાશમાંથી તેની અતિ અદ્યતાજ્ઞ
કહેવાય.

તેથી ઉપરના નાશને બાદ કરતાં અને અત્યારે વિદ્યમાન
પ્રતિમાને નજર મામે રાખતા બાકીની પ્રતિમાઓ હજીયે
લાખોની સંખ્યામાં જમીનમાં કે પાણીમાં હોવાનું માની
લેવું જોઈએ.

હાલ આ ક્ષેત્રમાં પ્રાય, લાખ આસપાસ પ્રતિમાજી
હોવાનું સમજી શકાય છે, તેમાં મુખ્યતાએ શ્રી શત્રુજય,
ગિરનાર, આબૂજી ત્રણે તીર્થો, અમદાવાદ, પાટણ, જેમલમીર,
સુરત, ખંભાત, ભરૂચ, વડોદરા, જામનગર, મહુવા, તળાજા,
કદંબગિરિ, ગધનપુર, ચરાદ, ખીકાનેર, શંહોર, ઇડર,

જેધપુર, ઉદેપુર વિગેરે સ્થાનોમાં પ્રતિમાશુ વધુ પ્રમાણમાં વિદ્યમાન છે.

શત્રુંજયગિરિરાજની અલખદેવિલ ગુફા અને ગિર નારની કાંચનખલાકક ગુફામાં અત્યારે પણ ઘણાં પ્રતિમાશુ હોવાનો સંભવ છે.

આવી પ્રતિમાશુ ધાતુની, કાષ્ઠની, પાષાણની લેપની હીરાની, માણેકની, મોતીની, રત્નની, પાનાની જ્વતની, સુવર્ણની, દાન્તની, વિગેરે અનેક વસ્તુની બને છે. તે ઘડેલી, ચણેલી, ગુંથેલી, ચીતરેલી, અનેક રીતે બનેલી હોય છે. પ્રતિમાશુનું માપ એક આંગુલથી પ્રારબ્ધ ૫૦૦ ધનુષ સુધીનું હોય છે.

જેમ આ ભરતક્ષેત્રમાં પ્રતિમાશુની વાત જણાવી તે પ્રમાણે ભરતક્ષેત્રો પાંચ છે, તથા ઐરવતક્ષેત્રો પણ પાંચ છે. આ દેશક્ષેત્રોમાં જિનાલયો અને પ્રતિમાશુની સંખ્યા વિગેરે બધી વ્યવસ્થા લગભગ આ ભરતક્ષેત્ર પ્રમાણે અને ભરતક્ષેત્ર જેવી જ મનાએલી છે.

તથા પાંચ મહાવિદેહક્ષેત્રો છે, તે પાંચે ક્ષેત્રો ભરત, ઐરવતક્ષેત્ર થકી ઘણાં જ મોટાં છે, તથા વલી લોકસ્વભાવથી જ મહાવિદેહક્ષેત્રમાં સદાકાળ જ્ઞાની મુનિરાજોની હાજરી હોવાથી ધર્મ પણ અવિચિત્ત રહે છે, એટલે ભરત, ઐરવતની અપેક્ષાએ મહાવિદેહમાં જિનપ્રતિમાશુ પણ

મોટી સંખ્યામાં હોવી સંભવિત છે, કારણકે જ્યાં આરાધનાની સમજણ વધારે હોય, ત્યાં આરાધનાની સામગ્રી પણ વધુ હોય જ.

શંકા: જો મહાવિદેહક્ષેત્રમાં તીર્થંકર ભગવંતો અને કેવલી ભગવંતો સદાકાલ વિદ્યમાન હોય છે, તો પછી તે ક્ષેત્રમાં પ્રભુજીની પ્રતિમાઓ કરાવવાની જરૂર શી ?

સમાધાન: જેમ ગાંધીજી, જવાહર અને સરદાર પટેલ હૈયાત હોવા છતાં તેમના હૃદયો ગમે ક્યાંકાં જંગલમાં ખુણેખુણે મુકાઈ ગયા નજરે નોવાય છે, તેનું કારણ એજ છે, કે લોકોને ઉપરની વ્યક્તિઓ ઉપર ઘણો સગ છે, માટે એકેક ઘરમાં પાંચ-પાંચ-દશ-દશ ક્યાંકાંક્યાં આવી ગયેલા નોવાય છે. આ તો બધા ગયા જન્મના પુણ્યથી જ પૂજાય છે.

જ્યારે શ્રીજિનેશ્વરદેવોમાં મહાપુણ્યના ઉદયની સાથે અનંતાગુણોનો પણ ઉદય સાક્ષાત પ્રગટપણે દેખાય છે. શ્રીમાન્ સિદ્ધસેનદિવાકસ્તૂરિજી પણ ફરમાવે છે કે,

મોહક્ષયાદ્ભુમવન્નપિ - નાથ મત્યોં,
નૂનં ગુણાન્ ગણયિતું નૈતચ ક્ષમેત.

અર્થ: સાક્ષાત કેવલજ્ઞાનનો અનુભવ કરનાર જ્ઞાની પણ હે નાથ ! તમારા ગુણ વર્ણન કરવાને સમર્થ નથી.

એટલે આમાન્ય મનુષ્યોની પ્રતિમાઓ અને ક્યાંકાંક્યાં પૂજાય છે, તો પછી મર્વજી ભગવાનની હયાતિમા સર્વજ

પ્રભુજીની પ્રતિમાઓ અને ફાટાઓ ઘણા હોય, ઠામ ઠામ હોય તેમાં શું વાંધો છે ?

વલી સર્વજ્ઞ ભગવંતો જ્યાં હોય ત્યાં એક દેશમાં જ હોય છે, અને આખી દુનિયામાં ફેલાયેલા ભક્ત લોકોને તેમનાં દરરોજ દર્શન થઈ શકે નહિ તેથી તથા વલી જેમ પોતાના ઇષ્ટ આત્માને પ્રતિમાનો સાક્ષાત્કાર વારંવાર યાદ આપે છે, તેમ પ્રતિમાજીને દેખવાથી ઇષ્ટદેવ પણ સાક્ષાતની પેઠે યાદ આવે છે, તેથી ઘણા શ્રદ્ધાળુ આત્માઓ ગામમાં કે પોળમાં ચૈત્ય હોવા છતાં પેતના ઘરોમાં પણ ચૈત્ય અને પ્રતિમાજી રાખતા હતા, તેથી જ્યાં કે જ્યારે તીર્થંકરોની હાજરી હોય તે ક્ષેત્ર કે તે કાળમાં પ્રતિમાજી ન હોય એમ માનવા કરતાં ઘણી જ સંજ્યામાં હોય, તેમ માનવું વધારે યુક્તિયુક્ત છે.

શંકા: આખા જગતમાં જેમની ઘણી માન્યતા હોય, જેમની ઘણી કીર્તિ હોય, જેમના હંતરો ભક્ત હોય, તે બધા ભગવાન જેવા ગણાય કે નહિ ?

સમાધાન: જે આત્માઓને તત્વાતત્વનું જ્ઞાન નથી, જેમનામાં પરીક્ષા કરવાની સગવડ નથી, તેવા અજ્ઞાની હંતરો, લાખો કે કોટો કે અબ્જોની સંજ્યામાં ભલે દેવો હોય કે મનુષ્યો હોય, પરંતુ તે સાચા પરીક્ષક નથી, વલી પૌદ્ગલિક રાગથી પ્રભુને ભજનારા સાચા પરીક્ષક થઈ શકતા જ નથી. તેથી સર્વજ્ઞ વીતરાગની પરીક્ષા, સર્વજ્ઞપણાની અને વીતરાગ-પણાની સાવ નજીકમાં પહોંચેલાં હોય તેજ કરી શકે છે.

વહી મોટાભાગે જગતના મનુષ્યો ગુણથી પૂજતા નથી, પરંતુ ગયા જન્મના પુણ્યથી જ પૂજાય છે. જગત આખું પુણ્યવાન મનુષ્યો પાછળ જ પાગલ બનેલું છે, પુણ્યવાન મનુષ્યોના આચરણોમાં પકાડ જેવડી ભૂલો હોવા છતાં કંચનકામિનીમાં ગરકાવ થઈ ગએલા ગાંડા ભકતો ક્યારે પણ જોતા કે વિચારતા નથી, જ્યારે ખીજી બાજુ ઘણા આચ.ગુણાળી અને મહાગુણી આત્માઓ હોવા છતાં તેમને કોઈ ઓળખતું નથી, તેમની યશગાથા ગવાતી નથી, તેમના પ્રતિમાજી કે ફોટા બનતા નથી, તેમના જીવનચરિત્રો લખાતા નથી.

એટલે વાસ્તવિકતાએ ગુણાગુણની પરીક્ષા અજ્ઞાની જગત કરી શકતું ન હોવાથી અજ્ઞાની મનુષ્યોમાં પૂજા-ઓના ભડે કોડોના પૂજ્ય કહેવાયા હોય, તે પણ તેવા આત્માઓ ભગવાન થવાને યોગ્ય નથી, એટલું જ નહિ પરંતુ તેઓ સુગતિમા પણ ગયા હતા કે કેમ, તે પણ શંકાસ્પદ છે.

કોઈ કવિરાજ કહે છે કે,

કબહીક કાજી, કબહીક પાજી,

કબહીક હુઆ અપબ્રાજી;

કબહીક જગમે, ફીરતિ ગાજી,

સજ પુરગતકી બાજી.

માણસ કોઈ વાર શુરુ બને છે, કોઈવાર પાગલ બને છે અને કોઈવાર અપબ્રાજના એટલે નિન્દાને પામે છે, અને

ઝાંઘવાર ઘણી કીર્તિ મેળવે છે, પરંતુ આ બધું ચાતુ એક
બર પુરતુ જ છે મગીને આત્મા ડઝ જતિમા આપ્યો ત્ય
તનો નિર્ણય નથી

એટલે તમો અગ્નિ તાળ પડે આખા જગતની શાશ્વ
તી અને અશાશ્વતી બને પ્રકાશની નિર્મલતાની અને સર્વ
કાળની પ્રતિમાઓને નમસ્કાર થાય છે, અને પ્રભુ પ્રતિમાજીને
ઓળખાણપૂર્વક જેટલું બહુમાન થાય તે લડત આત્માના
અમકિતને નિર્મલ કરનાર બને છે શ્રી જિનેશ્વરદેવની
પ્રતિમાને પૂજવાથી, વાદવાથી અત્કાં કરવાથી સન્માન કર
વાથી જોધિખીજ અને યાવત્ મુકિત પણ પામી શકાય છે

જુઓ આપ

અરિહંતવેદાણ કરમિ કાઉસ્સમ,
ય વળવત્તિઆપ, પુઅળવત્તિઆપ,
સવકારવત્તિઆપ, સમ્માળવત્તિઆપ,
વોદિલામવત્તિઆપ, નિવસમ્માળવત્તિઆપ,

અર્થ ઉપર અપાઇ ગયો છે

હવે શ્રી જિનેશ્વરદેવનો દ્રવ્યનિષ્લેષ વિચારીએ.

આ ભરતક્ષેત્ર અને આવા બીજા આગ ભરતક્ષેત્રો
મળી પાત્ર ભરતમા અને તેજ પ્રમાણે પાત્ર અરવત ક્ષેત્રમા
એક અવમર્ષિણીકાલમા અહિં જિનેશ્વરદેવો જન્મ
પામે છે અને દીક્ષા, કેવલજ્ઞાન, અને અવમાન પામી

મોક્ષે પધારે છે, એજ પ્રમાણે ઉત્સર્પિણી કાલમાં પણ ચઉવીશ જિનેશ્વરદેવો થાય છે.

કાલ અનંતો ગયો છે, અનંતી અવમર્પિણી-ઉત્સર્પિણી કાલ જવાથી એક પુદ્ગલપરાવર્ત થાય છે. એક પુદ્ગલપરાવર્તમાં, એકજ ક્ષેત્રમાં અનંતી ચોવીસી જિનેશ્વરદેવો થાય છે, કહ્યું છે કે,

उत्सर्पिणी अणंता, पुग्गल परद्वओमुणेयव्वो ॥

અને એવાં પુદ્ગલપરાવર્તો પણ અનંતા થઈ ગયાં હોવાથી અતીતકાલમાં શ્રી જિનેશ્વરદેવો દરેક ભરત-ઐરવતક્ષેત્રમાં અનંતાનંત થયા છે. જેઓ કેવલજ્ઞાન પામીને તીર્થની સ્થાપના કરીને, લાખો-કોડો કે અખજો આત્માઓને મોક્ષમાર્ગના આરાધક બનાવીને પાંચે ઠંયાણુકો પામીને આઠે ઠમો ક્ષય કરીને મોક્ષમાં પધારી ચુકયા છે. જન્મ, જરા, રોગ, શોક, અને મરણના બંધનોથી છુટા થયા છે.

તેવાજ મંપૂર્ણ શુણ્ણગણ પામેલા ત્રણ જગતના ઉપકારી શ્રી જિનેશ્વરદેવો મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં પણ અનંતાનંત થાય છે. ત્યાં એક કાળે વીશ વિચરતા હોય છે, અને દરેક કાળમાં એક પછી એક થતા જ રહે છે, તેથી ભરતક્ષેત્રમાં એક ચોવીસી થાય ત્યારે મહાવિદેહક્ષેત્રમાં અસંખ્યાતી વીશીઓ જિનેશ્વરદેવો થાય છે, અને તે અનંતા, પણ ભરત-ઐરવત થકી અસંખ્યાત શુણ્ણ સમજાય છે.

વક્ત્રી ભરતશ્ચેત્રના અવગર્ભિણી કાળના ખીલ અને ઉત્તર્ગર્ભિણી કાળના તેવીશમા જિનેશ્વરદેવો વિચરતા હોય ત્યારે મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં ૧૬૦ વિજયોમાં એક સાથે એકેક તીર્થ કરદેવ ઉત્પન્ન થાય છે, તેથી ૧૬૦ જિનેશ્વર, અને ભરત-ઐરવતના ૧૦ દશ જિનેશ્વરો મેળવતાં ૧૭૦ જિનેશ્વર ઉત્કૃષ્ટકાળના ગણાય છે. આ ૧૭૦ જિનેશ્વરો પણ અનંતા કાળે અનંતાનંત થાય છે.

એજ પ્રમાણે ભવિષ્ય કાળમાં પણ અનંતાનંત ચોવી મીઓ, અનંતાનંત વીસીઓ અને અનંતાનંત ઉત્કૃષ્ટકાલના જિનેશ્વરદેવો થવાના છે, જેઓ ચોક્કસ કેવળજ્ઞાન પામવાના છે, અને તીર્થની સ્થાપના કરવાના છે. પ્રત્યેક પ્રભુજી લાખો, હોડો કે આખો મનુષ્યોને મોક્ષમાર્ગના આરાધક પણ બનાવવાના છે, પાંચે કલ્યાણકો પામવાના છે, આઠે ઈર્ષો ક્ષય કરવાના છે, જન્મ, જરા, રોગ, શોક, અને મરણનો ક્ષય કરી મોક્ષમાં પધારવાના છે, પરંતુ હંમણું ચારગતિમાં ફગી રહેલા છે, તે પણ શ્રી જિનેશ્વરદેવો નમસ્કાર કરવા યોગ્ય છે.

તથા દરેક વર્તમાન કાળમાં છઠ્ઠસ્થદશામાં રહેલા જિનેશ્વરદેવો પણ દ્રવ્ય દોષોમાં જ અંતર્ભાવ પામે છે, એટલે નમસ્કાર કરવા યોગ્ય છે.

જુઓ આર્ષ

જેઝ મહાસિદ્ધા, જેઝ મહિસંતિનાગયકાલે;
સંપદજ વદમાણા, તજ્જે નિવિદેહ વંદામિ.

અર્થઃ અતિત કાલમાં સર્વક્ષેત્રમાં [સિદ્ધ થયેલા, ભવિષ્ય કાળમાં સર્વક્ષેત્રમાંથી સિદ્ધ થવાના અને વર્તમાન કાળમાં છત્રસ્થપણે બધા ક્ષેત્રમાં વિચરતા સર્વ જિનેશ્વર-દેવોને હું મન, વચન અને કાયા વડે કરીને વંદના કરું છું.

નમો અરિહંતાણં પદોચ્ચાર કરનાર ઉપયોગી આત્મા વડે ઉપર બતાવેલા સર્વ ક્ષેત્રના અને સર્વકાળના સર્વ જિનેશ્વરદેવોને ચોક્કસ નમસ્કાર થાય છે.

હવે શ્રી જિનેશ્વરદેવોનો ભાવનિક્ષેપ વિચારીએ.

અરિહંત, તીર્થંકર, સર્વજ્ઞ. વીતરાગ, ત્રિકાલવિત્, પરમેષ્ઠી, સાર્વ, કેવલી, વિગેરે શબ્દો જેમનામાં સંપૂર્ણ અર્થમાં ઘટી શકતા હોય, જેમને જોવાથી ઉપરના અર્થોનો સાક્ષાત્કાર થઈ જતો હોય, તેજ શ્રી જિનેશ્વરદેવો ભાવ તીર્થંકરો કહેવાય છે.

ભાવ તીર્થંકરદેવોને સંપૂર્ણપણે સમજનાર આત્મા ઉપર બતાવેલા ત્રણ નિક્ષેપોને બરાબર સમજી શકે છે. ભાવનિક્ષેપ પ્રત્યેના આદરવાલા આત્માને શ્રી જિનેશ્વરદેવોના નામ, સ્થાપના, અને દ્રવ્ય નિક્ષેપાપ્રત્યે પણ અસમાન આદર પ્રકટ થતો હોવાથી નામના બાપથી, પ્રતિમાજના પૂજનથી અને દ્રવ્ય જિનેશ્વરના ધ્યાનથી પણ સમ્યગ્દર્શન, જ્ઞાન-ચરિત્રની જરૂર પ્રાપ્તિ થાય છે.

વાચકવર પણ ફરમાવે છે કે,

તાદ્ધરું ધ્યાન તે સમકીર્તરૂપ,

ઝોડીજ જ્ઞાનને ચારિત્ર તેજ છે જ;
તેહથી જાણે મુઘળાં હો પાપ,
ધ્યાતારે ધ્યેય-રૂપ હોણે પછે જ.

માટે ભાવ જિનેશ્વરદેવોને સમજવા મારૂ ઉપરના
શબ્દોના અર્થ વિચારીએ.

શંકા: અરિહંત કોને કહેવા ?

સમાધાન જેમના અભ્યંતર શત્રુઓ ક્ષય થઈ ગયા
હોય તે અરિહંત કહેવાય છે.

શંકા: અભ્યંતર શત્રુ કોને કહેવાય ?

સમાધાન: હસ્ય-રતિ-અરતિ, લાય-શોક દુર્ગ-ઝા-ક્રોધ,
માન-માયા-લોભ-હિંસા-ભ્રુઠ-ચોરી-મૈથુન-પરિગ્રહમમતા -
પ્રેમ-મદ-કેલી આ અઢાર દોષો જિનેશ્વરદેવોના આત્મામાંથી
નિર્મૂલ નાશ થયા હોય છે, આ બધા દોષોથી આત્મા સંસારમાં
રળડે છે. અનંતાકાળથી ચારગતિનાં દુઃખ લોગવે છે, આ
બધા દોષો આત્મા જવાથી આત્માતું ચાર ગતિનું પરિગ્રમણ
બંધ થાય છે. આ અભ્યંતર શત્રુઓદ્ધારણ જીવને જન્મ-મરણ,
જરા-રોગ-શોક પ્રાપ્ત થાય છે, શ્રી અરિહંતદેવોએ પોતાના
અભ્યંતર શત્રુઓનો નાશ કરવા સાથે આશિષોના પણ
અભ્યંતર શત્રુઓનો નાશ કરાવ્યો હોવાથી અને પોતે સંસાર

સમુદ્ર તર્યા છે, અને આગ્રિતોને પણ મંસાર સમુદ્રથી તાર્યા છે.

એટલા જ સાડ ચૌદપૂર્વધર એવા ગણધર મહારાજાએ પણ તેમને નિચે મુજબ વિશેષણોથી વર્ણવ્યા છે.

જિનાણં જાવયાણં, તિન્નાણં તારયાણં

અર્થ: જિતેલા-જિતાવનારા-તરેલા-તારનારા.

ઉપર બતાવેલા ૧૮ દોષો અત્યંતર શત્રુઓ બાણવા.

શંકા: તીર્થંકર કેને કહેવાય ?

સમાધાન: શ્રી જિનેશ્વરદેવો સર્વજ્ઞ જનવાની માથેજ તેમના પુણ્ય અને ગુણથી આકર્ષાઈને લાખો, કોડો દેવો અને મનુષ્યો તે પ્રભુની વાણી સાંભળવા આવે છે, અને પ્રભુજી સંસારની સંપૂર્ણ અસારતા બતાવે છે, જે સાંભળવાથી ઘણા બુદ્ધિશાળી અને મહદ્દિમનુષ્યો પ્રતિબોધ પામે છે, અને તે મહાપુરૂષો સંસારનો એટલે રાજ્ય, લક્ષ્મી, પત્નિ, પરિવારનો ત્યાગ કરીને પ્રભુજી પાસે સંજમગ્રહણ કરે છે. ભગવાન તેમને ઉવ્વન્નેદ ઘા, ઘિગમેદ ચા, ધુવેદ ઘા આ ત્રણપદો આપે છે. જેના અવલંબનથી દીક્ષિત થનારા મહાપુરૂષો દ્વાદશાંગી અને અઉદ્દપૂર્વની રચના કરે છે. તથા તત્કાળ પ્રભુજી સાધુ, સાધ્વી, શ્યાવક, શ્રાવિકા રૂપ અતુર્વિધ સંઘની સ્થાપના કરે છે.

આ ગણધરપદની સ્થાપના, દ્વાદશાંગીની રચના તથા અતુર્વિધસંઘની સ્થાપના આ ત્રણે જાણતોનું નામ તીર્થ

કહેવાય છે. આ તીર્થને પ્રભુજી કરે છે, માટે તેઓ તીર્થ'કર કહેવાય છે.

શંકા: સર્વજ્ઞ કેને કહેવાય ?

સમાધાન: પ્રભુજી દીક્ષા લઈ ત્યાગ અને તપસ્યાની ટોચ સુધી પહોંચે છે, અને ઘોર પરિપક્વો બન કરે છે, વળી દેવ-મનુષ્યો અને પશુઓદ્ધાર કરાવેલા ઘોર ઉપસર્ગો પણ સમતાથી ખમે છે, વળી અતિ કઠીન તેમજ ન પારી શકાય તેવા ઘોર અભિગ્રહો એટલે પ્રતિજ્ઞાઓ ધારણ કરે છે. તથા સદાકાળ બાગતા રહે છે, એટલે દિવસ-રાત્રિ નિદ્રા લેતા નથી, રાગ-દ્વેષ અને કેધાદિનો ત્યાગ કરી સર્વકાળ ઔદાસીન્ય દશામાં રહીને જ્ઞાનાવરણીય, દર્શનાવરણીય, મોહનીય. અને અંતરાય, આ ચારે કર્મને નિર્મૂલ નાશ કરે છે.

બસ, આ ચાર કર્મના ક્ષય થઈ જવાની સાથેજ પ્રભુજીને કેવળજ્ઞાન, કેવળદર્શન પ્રકટ થાય છે, જેના પ્રકાશથી પ્રભુજી લોકા-લોક સંપૂર્ણ બાણે છે. જીવ-અજીવ બધાને બાણે છે, દ્રવ્ય-ગુણ-ધર્મીય સંપૂર્ણ બાણે છે. બધો ભૂત-કાલ અને સંપૂર્ણ ભવિષ્યકાળ બાણે છે, વર્તમાનકાળ પણ બાણે છે, ધર્માસ્તિકાય, અધર્માસ્તિકાય, આકાશ-કાલ-પુદ્ગલ અને સર્વજીવોરૂપ છદ્મ્યો સંપૂર્ણ બાણે છે.

ચારગતિ-ચોરાસી લાખ ચોની જીવોના જન્મ-જરા મરણ-રોગ-શોક-દુઃખ દુર્ધ્યાન પ્રભુજી બધાજીવોનું બધુંજ

જાણે છે. કોઈપણ પદાર્થ કે ભાવ એવો નથી કે પ્રભુ ન જાણતા હોય, સર્વ વસ્તુને જાણે છે, માટે જ પ્રભુજી સર્વજ્ઞ કહેવાય છે.

શંકા: વીતરાગ એટલે શું ?

સમાધાન: જોકે પ્રભુજી સમકિત પામે છે, તેજ ભવથી વીતરાગતાનો અભ્યાસ શરૂ થાય છે અને ધાર્મિક કરીને સમકિતપ્રાપ્તિ અને મોક્ષપ્રાપ્તિના અંતરમાં જેટલા મનુષ્યના ભવ પામે છે, તેમાં પ્રાયઃ સંજમ જરૂર આવે છે, તેમાં પણ વીતરાગતાની જ આરાધના હોય છે. જગતના ખીજા મુમુક્ષુઓના સંજમો કરતાં તીર્થંકર થનાર આત્માઓનાં સંજમ ઘણાં ઉચ્ચાં હોય છે. પ્રત્યેક ભવની આરાધના છેલ્લા ભવમાં એટલે તીર્થંકરના ભવમાં પરાકાષ્ઠાને પામે છે.

જેમજેમ તીર્થંકરપણું નજીક થતું જાય છે, તેમતેમ ઉપર જતાવેલા રાગદ્વેષાદિ મહાશત્રુઓ નાશ પામતા જાય છે, છેવટે જ્ઞાનાવરણીયાદિ ચાર કર્મોમાં મોડનીય કર્મનો સર્વથા નાશ થઈ જવાથી, તે મહાપુરુષોમાં વીતરાગદશા પ્રકટ થાય છે, એટલે રાગ-દ્વેષ, ભય, મોહ, મદ, કામ, ક્રોધ, માત્સર્ય, અજ્ઞાન, અવિરતિ, તુચ્છતા વિગેરે બધા દોષો સર્વથા ત્યાગ્યા જાય છે અને જગતના પ્રાણીમાત્ર ઉપર મૈત્રીભાવ પ્રકટ થવાની સાથે જગતના પદાર્થ માત્ર ઉપર પણ આદાસીન્ય ભાવ પ્રકટ થતો હોવાથી પ્રભુજી વીતરાગ કહેવાય છે.

તેથી જગતના પ્રાણી માત્રમાં જેના ભેદ મજબૂત થઈ ગયા છે, તેવા શત્રુ-મિત્રમાં, કંચન અને લોહમાં, માણી અને માટીમાં, સ્ત્રી અને કોઢીયામનુષ્યમાં, રાજા અને રંકમાં, ધંડ અને એક માધારણ મનુષ્યમા લગવાન વીતરાગને, મદાકાળ સમાનતાજ થઈ જાય છે. તેથી ભક્તિ કરનાર કે સ્તુતિ કરનાર ઉપર અથવા ઉપમર્ગો કરનાર કે નિંદા કરનાર ઉપર પ્રભુજીને સમાનતા જ થઈ ગએલી હોય છે, કવિકાળ સર્વજ્ઞ પણ દ્રશ્યમાત્ર છે કે,

કમટે ધરજેન્દ્રે ચ, સ્વોચિતં કર્મ કુર્ચતિઃ
પ્રમુસ્તુલ્ય મનોવૃત્તિ. પાર્શ્વનાથ શ્રીયેસ્તુયઃ

શંકા ત્રિકાલવિત્ એટલે શું ?

સમાધાન પ્રભુજી સર્વજ્ઞપણું પામવાથી ત્રણે કાલના સર્વ ભાવોને સંપૂર્ણપણે જાણે છે.

શંકા: પરમેષ્ઠી શબ્દનો અર્થ શું થાય ?

સમાધાન: પરમેસ્થાને તિષ્ઠન્તિ इति પરમેષ્ઠિનઃ પરમ સ્થાન એવું જે મોક્ષ અથવા જગતમાંનાં પૂજ્યસ્થાનોમાં જે અગ્નિકંતાદિ ઉચ્ચ પાંચસ્થાનો તેમાં રહેનારા તે પરમેષ્ઠી કહેવાય છે.

શંકા: સાર્વ શબ્દનો અર્થ શું થાય ?

સમાધાન: જગતના પ્રાણી માત્રનું ભણું ઇચ્છનાર તે સાર્વ કહેવાય છે. સર્વેભ્યઃ હિતાઃ इति સાર્વાઃ

શંકા. કેવલીશબ્દનો અર્થ જતાવો !

સમાધાન: કેવળજ્ઞાન, સંપૂર્ણજ્ઞાન, સર્વદ્રવ્યપર્યાયનું જ્ઞાન, જેમનામાં આબ્ધુ હોય, તે લગવાન કેવળીલગવાન કહેવાય છે. શ્રી જિનેશ્વરદેવો ઉપરના ગુણો પ્રકટ થયા સિવાય ઉપદેશ આપતા જ નથી.

ઉપર જતાવેલા વર્ણનથી વિમુષિત મહાપુરૂષો ભાવ-જિનેશ્વર કહેવાય છે, અર્થાત્ મોક્ષમાં જવાના ભવમાં આત્માની સહજનંદશા પ્રકટ થવાથી આ મહાપુરૂષ ભાવ-જિનેશ્વર કહેવાય છે, અથવા જિનેશ્વરદેવોના મંસારના બધા ભવો પૈકીના છેલ્લાભવમાં જીવની બધી પૌદ્ગલિક દશાઓ વિરામ પામ્યા પછી આત્માનું મૂળ સ્વરૂપ પ્રકટ થવાથી લગવાન ભાવજિનેશ્વર બને છે.

આવા ભાવજિનેશ્વરદેવો વર્તમાનકાળે ૨૦ વિચરી રહ્યા છે, તે નીચે મુજબ જતાવાય છે,

આ જંબૂદ્વીપ ૧ લાખ યોજન ગોલાકાર છે, તેના મધ્યમાં પૂર્વ-પશ્ચિમ ૧ લાખ યોજન લાંબું અને એક લાખ જોજનના ૧૬૦ સરખા ભાગ કરીએ તે ૧૪ ભાગનું ઉત્તર-દક્ષીણ પહોળું મહાવિદેહ નામનું ક્ષેત્ર છે, તેના ઉર વિભાગો હોવાથી સિધ્ધાન્ત લાખામાં તેને ૩૨ વિજયો કહેવાય છે.

આ મહાવિદેહ ક્ષેત્રની આઠમી, નવમી, ચત્વીશમી, પચીશમી વિજયોમાં શ્રી જિનેશ્વરદેવો અત્યારે વિચરે છે, જેઓ શરીર પ્રમાણુ અને આયુષ્ય પ્રમાણુથી ઋપલદેવ-

સ્વામી જેવા છે, એજ પ્રમાણે ધાતકીખંડના પૂર્વ અને પશ્ચિમ બન્ને મહાવિદેહ ક્ષેત્રોની આઠમી, નવમી, ચઢવીશમી, પચ્ચીશમી, વિજયોમાં આઠ જિનેશ્વરદેવો વિચરે છે, તથા પુષ્કરવરાહદ્વીપમાં પણ બે મહાવિદેહની ચાર-ચાર વિજયોમાં આઠ તીર્થંકર લગવંતો વિચરે છે. બધા મળીને ૨૦ જિનેશ્વરદેવો થાય છે.

૨૦ જિનેશ્વરદેવોનાં નામો.

જંજૂદ્વીપના ચાર પ્રભુજી

૧ સીમંધરસ્વામી, ૨ ચુગ્મંધરસ્વામી, ૩ બાહુ-સ્વામી, ૪ સુબાહુસ્વામી,

ધાતકીખંડના પૂર્વ-મહાવિદેહક્ષેત્રમાં-

૫ સુભતરવામી, ૬ સ્થંપ્રભસ્વામી, ૭ ઋષ્ય-ભાનનરવામી, ૮ અનંતવીર્યસ્વામી,

ધાતકીખંડના પશ્ચિમ મહાવિદેહક્ષેત્રમાં-

૯ સુરપ્રભસ્વામી, ૧૦ વિશાળદેવસ્વામી, ૧૧ વજ્રધરસ્વામી, ૧૨ ચંદ્રાનનરવામી,

પુષ્કરવર અર્ધાદ્વીપના પૂર્વ-મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં.

૧૩ ચંદ્રબાહુસ્વામી, (ભદ્રબાહુસ્વામી) ૧૪ ભૂજંગદેવસ્વામી, ૧૫ નમિનાથસ્વામી, ૧૬ ઈશ્વર-દેવસ્વામી,

પુષ્કરવર અર્ધાદ્વીપના પશ્ચિમ મહાવિદેહક્ષેત્રમાં-

૧૭ વીક્ષ્ણસ્વામી, ૧૮ મહાભદ્રસ્વામી, ૧૯ દેવ-
યશાસ્વામી, ૨૦ અન્નિતવીર્યસ્વામી.

આ વીશ વિહરમાન ભગવાન કેવા છે ? તે મહા-
પુરૂષો ચોત્રીશ અતિશય અને પાંત્રીશ શુભવાળી વાણીયુક્ત
હોય છે.

શંકા: અતિશય એટલે શું ?

સમાધાન: શ્રી જિનેશ્વરદેવોમાં એવા ૩૪ ગુણો
ઉત્પન્ન થાય છે, કે આવા ગુણો જગતના બીજા કોઈપણ
મનુષ્યમાં તો શું પણ જગતના બીજા અતિમહાનપુરૂષોમાં
પણ પ્રકટ થતા નથી. અતિમહાન અમલકારી ગુણોત્તે અતિશય.

શંકા: ગુણ શબ્દનો અર્થ શું ?

સમાધાન: વાસ્તવિક ગુણ તેજ કહેવાય છે, કે
આશ્રિતોનું ભલું કરે અથવા ન પણ કરે પરંતુ જે આત્મામાં
ગુણ ઉત્પન્ન થયા હોય તે આત્માનું ચોક્કસ ભલું કરે છે,
તે ગુણ કહેવાય છે.

શંકા: આ કાળમાં ઘણા માણસો ગુણી કહેવાય છે,
તો તે ગુણો પોતાને કે પરને લાભપોષક ખરાને ?

સમાધાન: જે ગુણો આત્માની ઓળખાણપૂર્વક
પ્રકટ થાય છે, જે ગુણોમાં સમ્યગ્દર્શનની કે રત્નત્રયીની
આગેવાની હોય છે, તેવા ગુણો નાના કે મોટા, એક કે
અનેક સ્વપર બંનેના કટ્યાણને કરનારા ચોક્કસ બને છે.
વળી કોઈ કોઈ ગુણો સમ્યગ્દર્શન પ્રકટ કરાવે છે, કોઈક

ગુણો રત્નત્રયી અપાવે છે, તેવા ગુણો પણ વાસ્તવિક ગુણ તરીકે પરિણામ પામનારા જરૂર થાય છે.

અર્થાત્ સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્રનું કાર્ય બનેલા કે કારણ બનેલા ગુણોને વાસ્તવિક ગુણો જ કહી શકાય છે, પરંતુ જ્યાં સમ્યગ્દર્શનની કે રત્નત્રયીની ઓળખાણ જ નથી, તેવા ગુણો પણ ગુણભાસ જ ગણાય છે.

શંકા: ગુણમાં અને ગુણભાસમાં ફેર શો ?

સમાધાન: હીરામાં અને કાચમાં, પીત્તળ અને સોનામાં, ચાંદી અને છીપમાં, સાકર અને ફટકડીમાં ફેર તેટલોજ ગુણમાં અને ગુણભાસમાં ફેર ગણાય છે.

રત્નત્રયીના સહકારથી પ્રકટ થએલા ગુણો આત્માને અધિક-અધિક ગુણી બનાવે છે અને આત્માને આગળ-આગળ મોક્ષની સન્મુખ લઈ જાય છે. જગતના પ્રાણી માત્રની મિત્રતા અપાવે છે, અને આ જ કારણથી ગુણની શરૂઆત થવા પછી આત્માને કુગતિમાં જવું પડતું નથી.

અને રત્નત્રયીની ઓળખાણ વિના ઉત્પન્ન થએલા ગુણભાસો સ્વનું પણ કંટ્યાણુ કરતા નથી, તો પછી પરનું તો કંટ્યાણુ થાય જ શી રીતે, એટલે ડાહ્યા માણ-સોએ કહ્યું છે, કે પથ્થરનું વહાણ સારું છે, કે જેને દેખીને લોકો ચેતી જાય છે, અને તેમાં બેસતા જ નથી, અને તેથી ડુબતા નથી, જ્યારે બહારથી ઘણું સારું દેખાતું, રૂપાણું, રંગીણું, - વહાણ પણ સેકડો

છિદ્રવાળું હોય તો સાડું નહિ, કારણકે તેને માડું
 દેખી ભોળા માણુએ તેમાં ભેગે છે, અને તે વહાણ
 મધ્ય દરીયામાં જઈને પોતે ખુટે છે, અને ખીજને પણ ખુડાડે
 છે, એટલે ખુટલ ખુટલા પથ્થરની નોકા જેવા નિર્ગુણી
 મનુષ્યો સારા, કારણકે તેઓ પોતે જ ખુટે છે, પણ
 ખીજને ખુડાડતા નથી, જ્યારે ગહારથી શુણ્ણવાન દેખાતા
 અતરથી સડેલા અને કીનખાળથી મઢેલા વિદ્વાન ઘટ જેવા
 શુણ્ણભાસ મનુષ્યો પોતે ખુડવાની સાથે સોળત કરના
 અને આશ્રય લેનારને પણ ચોકકસ ખુડાડે છે.

એટલા માટે જ મહાપુરૂષો ફરમાવે છે કે,

તપ જપ મોહ મહા તોફાને નાવ ન ચાલે
 માને રે મનમોહનસ્વામી.
 પણ નહિ લય મુજ હાથોહાથે,
 તારે તે છે સાથે રે, મન મોહનસ્વામી.

અર્થ તપ જપ દાન, ધ્યાનથી સંસાર સમુદ્રમાં
 મોહના મહાતોફાનમાં ઘેગએણું આત્માનું નાવ ચાલી
 શકતું નથી. પરંતુ પ્રભુની ઝોળખાણુ રૂપ સાથે મળી જાય
 તો આત્માનું નાવ ખુડવાનો જગપણુ લય રહેતો નથી.

વળી કહ્યું છે કે,

तच्छ्रुतं यातु पातालं तच्चातुर्यं विलीयतां;
 ते विद्वान्तु गुणा बहूનો, येषु सत्सङ्गस्ययोगति ॥૧॥

અર્થ: જ્ઞાન ભણવા છતાં, ચતુરાઈ મળવા છતાં અને ઘણા ગુણો પ્રકટ થવા છતાં પણ જો આત્માની અધોગતિ થતી હોય તો જ્ઞાન પાતાળમાં ભડે જાય, ચતુરાઈ ભડે નાશ પામે અને ગુણો પણ બધા અગ્નિમાં ભસ્મીભુત થઈ જાય તેથી કાંઈ તુકસાન નથી. તત્ત્વનિચોડ એ જ છે કે, જ્ઞાન, ચતુરાઈ અને ગુણો આત્માને શોભાવનારા હોવા છતાં પણ જો આત્મા કુગતિમાં ચાલ્યો જતો હોય તો વાસ્તવિક તે જ્ઞાન જ ન કહેવાય, તે દુશીયારી પણ ન કહેવાય અને તે ગુણો પણ ન જ કહેવાય.

જ્યારે શ્રી જિનેશ્વરદેવોમાં સમપ્રીતની પ્રાપ્તિ પછી ગુણોનો પ્રારંભ થાય છે, અને પ્રત્યેક ભવોમાં રત્નત્રયીનો અભ્યાસ પણ ખુબ થાય છે, પ્રત્યેક ભવોમાં સુગુરુઓની ઉપાસના ચોક્કસ હોય છે, જેમ દુશીયાર ખેડુત ઘણી આવડગત અને મહેનત વડે ક્ષેત્રને શુદ્ધ બનાવી પછી અનાજ વાવે છે, અને એકદમ સારો પાક ઉતરે છે, તેમ શ્રી જિનેશ્વરદેવોના આત્માઓ ઘણા ભવો અગાઉથી આત્મા રૂપ ક્ષેત્રને શુદ્ધ કરવા પ્રારંભ કરે છે, પછી રત્નત્રયી રૂપ ઉચ્ચાં ખીજ વાવે છે, તે દ્વારા છેલ્લા ભવમાં ઘણા જ ઉચ્ચ ગુણોરૂપ મોટો પાક ઉત્પન્ન થાય છે.

તેથી ભગવાન જિનેશ્વરદેવોમાં ચાર મૂલ (મોટા) અતિશયો પ્રકટ થાય છે, તેનાં નામો: ૧ જ્ઞાનાતિશય, ૨ વચ્ચનાતિશય, ૩ પૂજાતિશય, ૪ અપાયાપગમાતિશય, ૧ જ્ઞાનાતિશય વડે પ્રભુજી લોકાલોકના ભાવ

જાણી શકે છે, ૨ વચનાતિશય વડે પ્રભુજી દેવ, મનુષ્ય અને તિર્થંચની સલામાં ઉપદેશ આપી, આખી છ'દગીમાં લાખો અને કોડો જીવોને હેય-ક્રિયાદેયનું લાભ કરાવી, વિષય અને કપાયની દુષ્ટતા સમજાવી, મોક્ષની આરાધનાના રસિઆ બનાવે છે. ૩ પૂજાતિશય વડે ચાર નિકાયના દેવોથી સદાકાળ પૂજાતા રહે છે. ૪ અપાયાપગમાતિ-શયથી લગવાન જિનેશ્વરદેવના તમામ અપાયો, દુર થવા સાથે લગવાન વિચરે ત્યાં પણ સવામો જોજનમાં બધી બાજુ ઇતિ, ઉપદ્રવ, મારી, મરકી, અતિવૃષ્ટિ, અનાવૃષ્ટિ, સ્વ-પર ચક્રનો લય નાશ પામે છે.

શંકા: હમણાં હમણાં ઘણા માણસોના એવા પ્રશ્ન થાય છે કે, શ્રી જિનેશ્વરોને-દેવતાઓ વંદન કરવા અને પ્રભુનું વ્યાખ્યાન સાંભળવા આવતા હતા, આવી બાબતમાં ખાસ ઇતિહાસ પ્રમાણ નથી, તો તમે શ્રી જિનેશ્વરદેવોને દેવો વાંદવા આવ્યા કે વ્યાખ્યાન સાંભળવા આવ્યાના પ્રમાણ બતાવી શકો છો ?

સમાધાન: શ્રી જૈન સાહિત્યમાં એવું કોઈ પુસ્તકજ નહિ મળે કે જેમાં દેવતાઓદ્વારા શ્રી જિનેશ્વરદેવોનું બહુમાન વાંચવા ન મળી શકે, છતાં થોડાં ઉદાહરણ ટાકીએ.

જૈન સાહિત્યમાં ઘણુંજ પ્રાચીન અજિતશાંતિ નામનું પ્રાચીન સ્તોત્ર છે, તેમાં પ્રભુ શ્રી અજિતનાથ-સ્વામી અને શાંતિનાથસ્વામીની સ્તુતિ છે. તેના કર્તા મહાવીરપ્રભુના શિષ્ય નંદિષેષુમુનિ છે, તેમાં જણાવે છે કે,

“ સુર અસુર મરુલ મૂયગવદ્ પયય પણિવદ્ધય ”

અર્થ:-વૈમાનિક દેવો, બ્રુવનપતિ દેવો, ન્યોતિધ્ક દેવો અને વ્યંતર દેવોના પતિ એટલે ઇન્દ્રો વડે ધણા આદરથી પ્રણામ કરાવેલા. તથા વસી,

અસુર મરુલ પરિવંદિઅં કિન્નરોરગનમંસિઅં,
દેવકોઢિસયસંથુઅં સમણસંઘ પરિવંદિઅં

અર્થ:-ઉપરને લગભગ મલતો જ છે અને શ્રમણ પ્રધાન ચતુર્વિધ સંઘ વડે વંદાવેલા છે, તથા આવશ્યક સૂત્રો જે ગણધર ભગવાન પ્રણીત બતાવ્યાં છે, તેમાં પણ જુઓ.

જાં દેવાણચિદેધો જાં દેવા પંજલી નમંસંતિ,
તં દેવ દેવમહિઅં સિરસાવંદે મહાવીરં ॥

અર્થ:-જેઓ દેવોના પણ દેવ છે, દેવો જેમને બે હાથ બેડીને નમસ્કાર કરે છે, ઇન્દ્રો વડે પૂજાવેલા છે, એવા ભગવાન મહાવીરદેવને હું નમસ્કાર કરું છું.

મહાપ્રભાવકે સિદ્ધસેનદિવાકરસૂરિ
મહારાજ ફરમાવે છે કે,

“ દેવેન્દ્રવંદ્ય વિદિતાલિલવસ્તુસારઃ ”

અર્થ: દેવેન્દ્ર એટલે-દેવોના સ્વામી ઇન્દ્રો વડે વંદાવેલા અને જગતના પદાર્થ માત્રના રહસ્ય પામેલા ભગવાન જિનેશ્વર દેવો હોય છે.

ભગવાન હારિભદ્રસૂરિ ફરમાવે છે કે:—

“ ભાવાવનામસુત્ર-દાનવ-માનવેન ”

અર્થ: દેવેન્દ્રો, અમુરેન્દ્રો અને ચક્રવર્તીઓ પણ ને જિનેશ્વરદેવોને લાવથી નમસ્કાર કરે છે.

મહાપ્રભાવક માનતુંગસૂરિ મહારાજ શું કહે છે, જુઓ.

પાદૌ પદાની તવ યત્ર જિનંદ્ર ધત્ત ।

પદ્માનિ તત્ર વિવુઘાઃ પરિકલ્પયતિ ॥

અર્થ: હે જિનેન્દ્ર! આપના ચરણો જ્યાં પાદ સ્થાપે છે, ત્યાં આગળ આગળથી દેવો સુવર્ણના કમળોને ગોઠવતા રહે છે, અર્થાત શ્રી જિનેશ્વરદેવો સુરમંચારિત કનક-કમલો ઉપર વિહાર કરે છે.

લગવાન જિનેશ્વરદેવોમાંથી રાગદ્રેષ અને અજ્ઞાનતા તદ્દન ક્ષય પામી ગયેલા હોવાથી જ્ઞાનાતિશય પ્રકટ થાય છે, તે યુક્તિ મંગત છે.

તથા જેમનામાં રાગદ્રેષ અને અજ્ઞાનતા ખીલકુલ હોય જ નહિ તેમના વચનો પણ ત્રણે જગતને ગમી જાય એ પણ વાત બનવા યોગ્ય છે.

હમણાં પણ ગામમાં કે દેશમાં સારા ચારિત્રવાળા, બુદ્ધિશાળી, તટસ્થ, અક્ષોભ, મનુષ્યનાં વચનો બધા મનુષ્યો માન્ય રાખે છે, ત્યારે લગવાન જિનેશ્વરદેવો તો તદ્દન રાગદ્રેષ વગરના છે, ખીલકુલ નિષ્પૃક પુરુષ છે, સર્વજ્ઞ છે,

તો તે મહાપુરુષનાં વચનો જગતને ગમી જાય એ બનવા યોગ્ય હોવાથી વચનાતિશય પણ મુસંગત જ છે.

આખા જગતમા કિંમતીમાં કિંમતી વસ્તુ વચન છે, વચનોની કિંમત લાખો અને કોટો ઉપજી છે, મહાકવિઓના એકેક શ્લોક કે ગાથાના રાજ-મહારાજાઓએ કંઠર કરીને લાખો અને કોટો આપ્યાની ડગલે ને પગલે ઇતિહાસ માક્ષી પુરે છે. વચનના એકેક પ્રમગો વડે માણસો શૂળી-ફાંસીની શિક્ષાથી બચી ગયા છે, વચનો મત્રાક્ષરમાં પરિણમવાથી મર્પ વિગેરેના મહા વિપ ઉતરી જાય છે.

જ્યારે ભગવાન તીર્થંકરહેવો તે જ વચનરત્નોના સમુદ્ર છે. જેમ તમામ રત્નો મમુદ્રમાંથી નીકળે છે, તેમ જગતના તમામ જ્ઞેય પદાર્થો ભગવાન જિનેશ્વરહેવોમાંથી પ્રકટ થયા છે, માટે જ ત્રણે જગતના જીવો એટલે મુસા-મુર મનુષ્યોથી પ્રજુજી પૂજાએલા હોય તે વ્યાજખી છે, તેથી જિનેશ્વરોમાં પૂજાતિશય પણ બરાબર છે.

હુંજ માત્રનું અમાધારણુ કારણુ રાગદ્વેષ અને અજ્ઞાનતાજ છે. આ ત્રણે કારણો, જેમણે નિર્મૂલ નાશ કર્યા હોય તેમને મનુનું, વચનનું કે કાયાનું પણ હુંજ હોય શા માટે ?

કહ્યું છે કે,

રાગદ્વેષ અજ્ઞાનતા, હુંજનાં કારણુ તીન;
નાશ કર્યા જે નરવરે, તે શા માટે દીન.

તેથી લગવાન જિનેશ્વરદેવોના તમામ અપાયો એટલે દુઃખો નાશ પામી જવાથી અપાયાપગમ અતિશય પ્રકટ થાય છે, તે પણ વ્યાજબીજ છે.

શંકા: જો લગવાન જિનેશ્વરદેવોના અપાયો-દુઃખો સર્વથા નાશ પામ્યાં કહેવાય છે, તો પછી પ્રભુમહાવીરસ્વામીને કેવળજ્ઞાન થયા પછી લોહીના ઝાડા થયા તેનું શું કારણ ?

સમાધાન: જેટલી વાતો કહેવાય છે, તેટલી મોટા ભાગે બનવા યોગ્ય વસ્તુનું જ ભારપૂર્વક વર્ણન થાય છે. તેમ જિનેશ્વરદેવોના તમામ અપાયો નાશ થઈ જાય છે, તો પણ કેાઇક ભાવિભાવની આગેવાની થઈ જાય તો ન બનવા યોગ્ય બીના પણ બની જાય છે, એમ પ્રભુ મહા વીરદેવને ઉપરની પીડા આશ્ચર્ય તરીકે અસંભવિત સંભવ તરીકે ગણાણી છે, અને તેથી તે દશ આશ્ચર્ય 'માહેલું' એક આશ્ચર્ય થયું છે.

નમસ્કાર મહામંત્રનું પહેલું પદ નમોઞ્ઞરિહંતાણં ધણા જ ઉપયોગથી બરાબર વિચાગય તો ઉપરના ચારે નિરૂપાનું પ્રમાણ પણ ધ્યાનમાં આવી જાય.

અદીદ્વિપમાં-અતીત કાળમાં અનંતા જિનેશ્વરો થઈ ગયા છે. બધા જિનેશ્વરોનાં નામ ચોક્કસ હતાં, એ તદ્દન સમજાય તેવું છે, આપણે ૨૪ વિગેરે હમણાં જે નામોનો જાપ કરીએ છીએ, તે નામો પણ અનંતા જિને-

શ્વરદેવોને અપાઓલાં-પ્રાપ્ત થયેલાં સંભવે છે, જેમ હમણાં પણ મુનિસુવ્રતપ્રભુનાં નામો ત્રણ ચોવીશીમાં મળે છે. નમિનાથસ્વામીનાં નામો પણ ત્રણ જગ્યાએ મળે છે, તેમ બધા જિનેશ્વરદેવોનાં નામો પણ અનંતા તીર્થંકરોને થયેલાં હોવાથી નામનિક્ષેપ પણ અનંતાનંત પ્રમાણવાળો થાય છે.

જેમ ચોવીશ જિનેશ્વરનાં કે અઢિદ્વીપનાં જિનેશ્વરદેવોનાં નામો અતીત અનંતાકાળે અનંત થયાં સમજી શકાય છે, તેજ પ્રમાણે અતીતકાળે પ્રભુ પ્રતિમાઓ પણ અનંતી થઈ હોઈ શકે, કારણકે પ્રભુજીના નામનિક્ષેપ કરતાં પ્રભુજીનો સ્થાપના નિક્ષેપો અત્યારે પણ અનેકશુભો દેખાય છે, તેજ પ્રમાણે અતીતકાળે પ્રતિમાજી અનંતા થયાં છે, અને શાશ્વતી પ્રતિમાજી તો અસંખ્યાતીજ હતી, છે, અને રહેવાની છે, માટે પ્રતિમાજીને નમસ્કાર કરવાથી અનંતા પ્રભુજીને નમસ્કાર થાય છે. જેમ,

જંકિચિ નામતિત્થં, સમ્મે પાયાલિ માણુસે લેણ ।

જાદં જિણચિંવાદં, તાદં સચાદં ચંદામિ ॥ ૧ ॥

અર્થ: સ્વર્ગમાં, પાતાલમાં કે મનુષ્યલોકમાં [તિર્ચ્છા-લોકમાં] જેટલાં જિનેશ્વરદેવોનાં જિંઓ હોય તથા જે કોઈ તીર્થ હોય, તેને હું વંદના કરૂ છું.

આ એકજ સ્લોકથી ભુવનપતિ, વ્યંતર, વાણવ્યંતર મૃત્યુલોક, જ્યોતિષ્ક અને વૈમાનિક દેવલોકનાં તમામ જિનાલયો અને જિનપ્રતિમાઓને નમસ્કાર થાય છે, તેજ પ્રમાણે

નમો અરિહંતાળ પદનો ઉચ્ચાર કરવાથી જાણકાર ઉપયોગીને સર્વ ક્ષેત્રની અને સર્વકાળની પ્રતિમાઓને પણ નમસ્કાર કર્યાનો લાભ પ્રાપ્ત થાય છે.

વર્તમાનકાળના કેવલી જિનેશ્વરદેવોને છોડીને અદ્વી-
દ્વીપના સર્વકાળના જિનેશ્વરદેવો અનંતાનંત થાય છે,
તેમને નમસ્કાર કરવાની ગાથા નિચે મુજબ જુઓ,

જેઝ અદ્વિતિ સિદ્ધા, જે ઝ મધિસ્સંતિનાગય કાલે,
સંપદ્વિતિ ઘટ્ટમાળા, સઙ્ગે તિવિદેહ્ય ચંદામિ ॥ ૧ ॥

અર્થ: ભૂતકાળમાં જેટલા જિનેશ્વરદેવો મોક્ષમાં
ગયા છે, ભવિષ્યકાળે જે જિનેશ્વરદેવો મોક્ષમાં જવાના છે.
વર્તમાનકાળે જેટલા હજારો જિનેશ્વરો વિદ્યમાન છે, તે સર્વ
જિનેશ્વરદેવોને હું મન, વચન, કાયાથી વંદન કરું છે.

જેમ આ એકજ ગાથાવડે સર્વક્ષેત્રના અને સર્વકાળના
જિનેશ્વરદેવોને નમસ્કાર થાય છે. તેમ નમસ્કાર મહામંત્રના
એકજ નમો અરિહંતાળ વાક્ય વડે પણ સર્વકાળ અને સર્વ
ક્ષેત્રનાં જિનેશ્વરોને નમસ્કાર જરૂર થાય છે.

જેમ મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં હાલ મર્વણ દશામાં વિચરતા
શ્રી જિનેશ્વરદેવો ભાવ તીર્થંકર હોવા છતાં પણ આપણને
ભરતક્ષેત્રના મનુષ્યોને ક્ષેત્રાતીત તો જરૂર છેજ, તેવી જ
રીતે અતીત અને ભવિષ્યકાળના સર્વજિનેશ્વરો તે કાળમાં
ભાવજિનેશ્વરો હોવા છતાં આપણને કાલાતીત હોવાથી
દ્રવ્યજિનેશ્વરો હોવા છતાં જાણકાર-ઉપયોગીને ભાવજિને-

સ્વરનાં વંદન, અને દર્શન જેવો જ લાભ થાય છે.

હવે ઉપરના ચાર નિશ્લેષાના વર્ણનથી અને ચારે નિશ્લેષાની સંખ્યાનો વિચાર કરાય તો નમસ્કાર મહામંત્રની મહત્તરતાનું પ્રમાણુ પણ સમજાઇ જાય તેવું છે. ઉપરોક્ત ણધા નિશ્લેષા [નામ, સ્થાપના અને દ્રવ્ય] પ્રમાણુ વડે અનંતા છે, તેમાં પણ આપણે ફક્ત અતીતકાળમાં થયેલા અને ભવિષ્યકાળે થવાના જિનેશ્વર ભગવંતોનાં નામો વિચારીએ તો અનંતા-કાળના કેવલી ભગવંતો અનન્તા લોકાકાશ જેટલા ક્ષેત્રોમાં લખે તોપણ પુરા લખાય કે કેમ ? એ શંકાસ્પદ ગણાય.

આ નમો ઝરિહંતાણં એકજ વાક્યથી જાણુકાર ઉપ-યોગીને અનંતા તીર્થંકરોને નમસ્કાર કર્યાનો લાભ થતો હોવાથી પચ્ચાસ સાગરોપમનાં પાપ ક્ષય થાય એટલુંજ નહિ પણ ઉત્કૃષ્ટયોગીનાં સર્વ કર્મ ક્ષય થઇ જાય તો પણ અતિશયોક્તિ ન ગણાય, કારણકે અતિભગ્નત દશામાં આવેલા અતિસુક્ત કુમાર સુનિ એકજ પાણુગદ્ગ વાક્યના વિચારમાં આરુઢ થઇ કેવળજ્ઞાન પામ્યા છે. ઉપશમ, વિવેક, અને સંવર આ ત્રણ પદના વિચારમાં આરુઢ થએલા ચિદ્વાતિપુત્ર ચોર મહાભયંકર કુગતિમાં જવાને બદલે ત્રણે પદોના અર્થનોજ વિચાર કરતાં દેવગતિ પામ્યા છે, તો પછી જાણુકાર-ઉપયોગી આત્મા નમો ઝરિહંતાણં પદ ધ્યાનથી પણ સર્વસપણું કે મોક્ષ મેળવે તે પણ સમજાય તેવી વાત છે.

શંકા : આપણે ફક્ત એકજ વાર નમસ્કાર કરીએ તેથી અનંતા કાલના જિનેશ્વરદેવોને પ્રણામ શી રીતે થાય ?

સમાધાન : જેમ એક મોટી મલા ભરાએલી હોય, અને કોઈ મનુષ્ય હું સમસ્ત મલાને પ્રણામ કરું છું, એમ બોલે તો સમસ્ત મલાને પ્રણામ પહોંચે છે, તેમ અહિં નમો અરિહંતાણં પદમા બહુવચન છે, તેનો અર્થ પણ અરિહંતોને નમસ્કાર થાઓ, એવો થાય છે, એટલે ક્ષેત્ર અને કાલના વિભાગ વિના બોલાયેલું વાક્ય સર્વક્ષેત્ર અને સર્વ કાલના જિનેશ્વરદેવોને ગતાવનાર બને છે, તેથી એકજ નમો અરિહંતાણં પદમા ઉચ્ચારથી સર્વક્ષેત્રના અને સર્વકાલના નામજિન, સ્થાપના જિન, દ્રવ્યજિન અને ભાવજિનને નમસ્કાર થોક્ય થાય તે સુકિત સંગત છે.

વલી જેમ દેવ, મનુષ્ય, પશુ અને નારક વિગેરે શબ્દો સર્વક્ષેત્રના અને સર્વકાલના દેવ, મનુષ્ય, પશુ અને નારક વિગેરે શબ્દોના વાચ્ય-અર્થને બરાબર સમજાવી શકે છે. તેજ પ્રમાણે નમો અરિહંતાણં વાક્ય પણ સર્વકાલ અને સર્વક્ષેત્રના અરિહંતપદના ચારે નિદેશોને જરૂર સમજાવી શકે છે.

શંકા : સામાન્ય કેવલી અને તીર્થંકર કેવલીમાં શુ તફાવત હોય છે ?

સમાધાન : સામાન્ય કેવલીમાં જે અસોમ્યા કેવલી હોય છે, તેઓ સર્વજ્ઞ હોવા છતાં કોઈને ઉપદેશ આપતા

નથી અને કેટલાક કેવલી ભગવંતો ઉપદેશ આપે છે, તો પણ શ્રી જિનેશ્વરદેવોની અપેક્ષાએ તેમનો ઉપદેશ માલલવા પણ બહુ જ થોડા આવે છે, એટલે શ્રી જિનેશ્વરદેવોદ્રાગ-ધતા ઉપકારની અપેક્ષાએ સામાન્ય કેવલીના ઉપદેશની-બહુ જ થોડી અમર થાય છે.

શંકા - જો સર્વજ્ઞપણામા ઓછા-વધતાપણું ન હોય તો ઉપદેશની અમર થોડી થવાનું કારણ શું ?

સમાધાન : તીર્થંકર કેવલી અને સામાન્ય કેવલીના સર્વજ્ઞપણામા ફેર નથી. પરંતુ તેમણે બાધેલું જિનનામ કુર્મ-એટલું ઉચ્ચ પુણ્ય છે, કે જેના ઉદયથી ભગવાન જિનેશ્વરદેવોના પ્રત્યેક વાક્યની ઘણીજ અસર થાય છે.

શંકા - જ્ઞાનની સમાનતા હોવા છતાં સામાન્ય કેવલી કરતાં જિનેશ્વર કેવલીદ્રાગ ઉપકાર વધારે થાય, આ વાત કેવી રીતે ઘટી શકે ?

સમાધાન એકદમ મમન્ય તેવી છે જ, જુઓ શ્રી જિનેશ્વર ભગવંતોની તો જ્ઞાનમા મમાનતા છે, પરંતુ ગણ-ધર ભગવંતો તો છત્રસ્થ હોય છે, તો પણ શ્રી જિનેશ્વરોનું છ ઘડીનું વ્યાખ્યાન થયા પછી ત્યાં સમવસરણમાં બીજા ઘણા કેવલી ભગવંતો હોવા છતાં કેવલી ભગવાન ઉપદેશ સંભળાવતા નથી. પરંતુ મુખ્ય ગણધરમહારાજ સંભળાવે છે, તેની પણ ઘણીજ સુંદર અસર થાય છે.

ખીજીવાત આવા કાળની પણ સાક્ષાત સમજાય તેવી ઘણી અનુભવ મિદ્ધવાતો છે, કે ગુણુ કામ કરતા નથી પણ પુણ્યજ કામ કરે છે. જુઓ, વાચકવર શ્રી યશોવિજયજી ગણિવરના પ્રમગમા એક ઘટના બની છે, તે એવી છે, કે એક શહેરમા ઉપાધ્યાયજી મહારાજ વ્યાખ્યાન વાચતા હતા, સભા ઘણીજ ચીકાર ભરાતી હતી. પાચ-પંદર દિવસ ગયા પછી સભા ઘટી ગઇ, ત્યારે સભા ઘટવાનુ કારણ મલાનેજ પૂછનામા આવ્યુ ત્યારે તે આવનાર ભાઈઓ પૈકી કોઇએ જવાબ આપ્યો છે, કે સુમતિવિજયજી ઉપાધ્યાયના ગિર્ય રામવિજયજી ગણિવર પધાર્યા છે, તેમની વ્યાખ્યાન શૈલી એટલી સુંદર છે, કે આખી સભા મોરલી ઉપર નાગ ડાલે તેમ ડાલે છે.

હમણાં પણ સાક્ષાત અનુભવાતા દાખલા પણ ઉપરની દલીલનેજ સમજાવે તેવા છે. જુઓ, અત્યારના કાળમાં આ નૈનશામનમા વર્તમાન આગમ, પ્રકરણ, ન્યાય, વ્યાકરણ કાવ્ય, કોષ ઇતિહાસ આદિના સારા-સારા બાણકારો નજર પાસે જણાય છે, તેમનું અનુભવ જ્ઞાન પણ આશ્ચર્ય પમાડે તેવું હોય છે, છતાં વ્યાખ્યાનકારો તરફ વિચારીએ તો ઉપરના શાસ્ત્રપાગ્ગામીઓની અપેક્ષાએ બહુ થોડું પામ્યા હોવા છતાં તેમની સભાઓ ભરપૂર દેખાય છે, અને શાસ્ત્રપાગ્ગામીઓની સભાઓ ઘણી સામાન્ય જણાય છે.

બસ, ઉપરની દલીલોથી થોડાં મમજાય છે, કે ભગવાન જિનેશ્વરદેવો મર્વગુણમંપત્ત હોવાની સાથે મહા-

પુણ્યવાન પુરુષ હોવાથી એ મહાપુરુષોના જેવો ભાવ ઉપકાર આ ત્રણે જગતમાં કોઈ પણ કરવાને સમર્થ થઈ શકતું નથી.

લગવાન જિનેશ્વર દેવો જગતના અત્તેડ ઉપકારી હોવાથી તેમના તે મહાન ઉપકાર ગુણનેજ બતાવવા માટે પૂર્વના મહર્ષિઓએ ચાર વિશેષણો ગતાવ્યા છે, જુઓ !

મહાગોપ મહામાહાત્મ્ય કુટ્ટીએ,

નિર્યામક સ્થવાહ :

ઉપમા એહવી જેહને છાજે,

તે જિન નમિએ ઉગાહ રે. ભવિકા !

અર્થ : જેમ ગોવાલ ગાયો વિગેરેના ધણતું રક્ષણ કરે છે, તેમ લગવાન જિનેશ્વરદેવ જગતના લગ્ય જીવોને કિંસાના કટુકટ્ટીઓ સમજાવી, છકાય જીવોને અભયદાન આપાવે છે, અને લગ્ય આત્માઓ પણ જીવદયા વિગેરે મહાવ્રતો અને અભુવ્રતો પાળીને નગ્નકાદિ કુગતિઓમાં જતા બચે છે, અને જિનેશ્વરપ્રભુના આશ્રિત બનીને સર્વ દુઃખોથી મુક્ત થાય છે, તે પ્રભાવ તીર્થંકર દેવનોજ છે, માટે છકાય જીવોના રક્ષક હોવાથી જિનેશ્વરદેવોને મહાગોપ કહ્યા છે.

જીવદયાનું સ્વરૂપ સમજેલા આત્મા પોતે જીવોને બચાવે છે અને ખીજાને પણ કહે છે કે, કોઈપણ જીવને હણીશ નહીં, ફણીશ નહીં, તેનો પ્રયોગ માહન થાય છે.

કોઇપણ જીવને હણીય નહિ, આવું જોલનાર અનેઆચર નાર બન્ને મહાન કહેવાય છે જ્યારે લગવાન જિનેશ્વરદેવ પોતે ત્રણ જગતમા રહેવા પ્રાણીમાત્રને હણતા નથી, આખા જગતને જીવદયા પ્રતિપાલ ણનાવે અને છે, માટેજ શ્રી જિનેશ્વરદેવો મહામાહાણુ કહેવાય છે.

જેમ કોઇ ઉચ્ચામા ઉચ્ચ વહાણ હોવા છતાં-અજણુ મનુષ્યો તેના અવલબનથી મસુદ્રનો પાર પામી શકતા નથી, પરંતુ સાડ વહાણ અને માથે સાથે સમુદ્રના માગનો બરાબર જાણકાર કેપ્ટન હોય તો મુસાફરો નિર્ભય અને નિર્વિઘ્નપણે સમુદ્ર તરી શકે છે, તેજ પ્રમાણે આ જીવને આ સંસારમા ઘણીવાર સારા વહાણ જેવી સંસાર મસુદ્ર તરવા ની સામગ્રી મળવા છતાં લગવાન જિનેશ્વરદેવ જેવા નિર્ધામ ક એટલે કેપ્ટન ન મલવાથી દાન દેવા છતાં, શીલ પાલવા છતાં અને ઘોર તપસ્યા કરના છતાં, આત્માને સંસારનો પાર મટ્યોજ નહિ, કોઇક કવિર કહે છે કે,

કાંતો ગુરૂ બાવડીઓ મહીઓ,

કાંતો જીવ તું પાપી;

ધર્મ પ્રયાસ અનંતા કીધા,

પણ કર્મજલ નવિ કાપી.

એટલે આ જીવને ઘણીવાર કુદેવ, અને કુગુરુજ લગ લગ મળ્યા છે કોઇકવાર વખતે લગવાન વીતરાગ મળ્યા

હોયતો પણ અજ્ઞાની આપણા છવડે જોલખ્યાજ નહિ. તેથી પૂર્વના મહર્ષિઓ કહે છે કે, આ 'અપાર મંસાર સમુદ્રના મહાનિર્યામક (કિષ્ટન) લગવાન વીતરાગજ છે, તેમનો આશ્રય લેવાથી એટલે તેમના ગાસનરુપ વહાણમાં બેસવાથી આત્મા ઘણી ત્વરાએ સંસાર રુપ મમુદ્રનો પાર પામી શકે છે, માટે લગવાન જિનેશ્વરદેવોને મહાનિર્યામક માનેલા છે.

ચોથી ઉપમા લગવાનને મહાસાથવાહની આપી છે.

જેમ કેાંઈ મહા વેપારી દેશદેશાંતરનો માલ મંગાવનાર વેચનાર હોય છે, વહી હજારો વાહનો લેઈને પરદેશ જઈ કરીયાણાં વેચનાર હોય છે, તેને સાથવાહ કહેવાય છે. તેવા વેપારી પરદેશ જતાં ખીજ પણ નાના-મોટા વેપારીઓ ને આશ્રય આપી સાથે લેઈ જાય છે, અને બધી પ્રકારની સગવડ આપી નિર્ભય, અભીષ્ઠ સ્થાનમાં પહોંચાડે છે. તેમ લગવાન જિનેશ્વરદેવ પણ મોક્ષ નગરીના સાથવાહ છે, અને લગવાનનો આશ્રય લેનાર ચાર પ્રકારનો શ્રીસંઘ તે મોક્ષ નગરીનો વેપારી વર્ગ છે. ઠેઠસુધી લગવાનના શાસન રુપ વહાણનો આશ્રય ન છોડેતો ચોક્કસ મોડા-વહેલા પણ મોક્ષ નગરને પામે છે. તેટલા માટે મહાપ્રભાવક ત્રિલોચન-દિવાકરસૂરિમહારાજ પણ ફરમાવે છે કે,

મોમો પ્રમાદ મવધૂય મજાધમેન-
માગત્ય નિર્વૃત્તિપુરી પ્રતિસાથવાહં

અર્થ: હે ભાગ્યશાળી મંસારવર્તિ મનુષ્યો ! પ્રમાદ નિદ્રાનો ત્યાગ કરો અને જાગતા થઈને ચાલો. આ મોક્ષપુરીનો સાર્થવાહ જાય છે. તમારે જો મોક્ષપુરીમા જવું હોય તો આ મહાપુરુષ શ્રી જિનેશ્વરદેવ રૂપ સાર્થવાહ (શાસન-રૂપ વહાણનો) નો આશ્રય સ્વીકારો.

ઉપર મુજબ શ્રી જિનેશ્વરદેવોના ગુણો, શ્રી જિનેશ્વર દેવોના આર નિશ્લેષાતુ પ્રમાણ અને શ્રી જિનેશ્વરદેવોના ઉપકારનો સંપૂર્ણ જ્યાલ આવે તો નમો અરિહંતાણ પદ અતિ ઉપાદેય થાય, એમા જરાપણ શંકા જેવું નથી.

ઈતિ શ્રી નમો અરિહંતાણં રૂપ પંચ પરમેષ્ઠિ પ્રથમ પદનો વિચાર સંપૂર્ણ.

હવે નમો સિદ્ધાણં પદનો વિચાર કરીએ.

આ જગતની અંદર લેપસિદ્ધ, અંજનસિદ્ધ, વિદ્યાસિદ્ધ, ધિગેરે ઘણી જાતના સિદ્ધપુરુષો થઈ ગયાના ઇતિહાસ જાણવા મળે છે, પરંતુ નમો સિદ્ધાણ પદને ઉપરના કોઈપણ સિદ્ધપદની સાથે સંબંધ ન હોવાથી અને વાસ્તવિક સિદ્ધતા કેનામાં ઘટી શકે છે, તે જાતાવવા પૂર્વના મહર્ષિ એએ નિચે મુજબ ગાંધા બતાવી છે, તે જોઈએ.

ધ્માતં સિતંયેન પુરાણ કર્મ યોગાગતો નિર્ઘૃત્તિસૌઘમૂર્ધ્નિ
ગ્યાંતોનુદાસ્તા પરિનિષ્ઠિતાર્યો યઃ સોસ્તુસિદ્ધકૃત મંગલો મે

અર્થ: અનંતાકાળથી અત્યાર સુધી જાહેલા તમામ કર્મ જેણે બાળી અને ભસ્મ કરી નાખ્યાં છે, વળી જેઓ

સુદ્ધિરૂપ મહામંદિરમાં પધારી ચુક્યા છે, વળી સર્વકાળમા જ્ઞાની પુરૂષોના ચિત્તમાં પ્રતિષ્ઠિ પામ્યા છે, તથા વળી સદાકાળ લબ્ય જીવોને મોક્ષની દિશાનું સૂચન કરનાર છે, વળી જેનાં સર્વ કાર્ય સંપૂર્ણ થઈ ગયા છે, તેવા સિદ્ધ ભગવાન માફ મંગળ કરનાર થાઓ.

આવા ગુણગુણ વિશિષ્ટ સિદ્ધભગવાનોને જગ વિવેચ નથી વિચારીએ.

હવે પછી આપણે જેમનું સ્વરૂપ વિચારવાનું છે, તેવા સાધુઓ, ઉપાધ્યાયો અને આચાર્યોના તથા ગણ ધરદેવો અને આમાન્ય કેવલી વિગેરે મહાપુરૂષોના સ્થાનોને નિઃકલંક લોગવ્યા પછી, અને કમસર પ્રાપ્ત થયેલી આત્માની પરિપૂર્ણ દશાના યોગે છેલ્લાલવના છેલ્લાસમયે શરીરનો પણ ત્યાગ કરીને એકાન્ત નિરાલંબન દશા પામીને, એકજ સમયમાં લોકના અગ્રભાગ ઉપર પહોંચીને સાદિ અનંતભાગે સ્થિર થયેલા સિદ્ધાત્માઓમા અનંતાનંત ગુણો પ્રકટ થવા પૈકી નીચેના મહાગુણો સદાકાળ સૂર્યની પેઠે ચળકતા પ્રકાશે છે, તે બતાવાય છે.

૧ જ્ઞાનાવરણીય કર્મ સર્વથા ક્ષય થઈ જવાથી અનંતજ્ઞાન પ્રકટ થાય છે, જેણે કરીને સમસ્ત લોકાલોકના સંપૂર્ણ લાવો સિદ્ધભગવંતો બાણી શકે છે.

૨ દર્શનાવરણીય કર્મનો સર્વથા ક્ષય થઈ જવાથી અનંતદર્શન પ્રકટ થાય છે. જેણે કરીને સમસ્ત લોકાલોકને સિદ્ધભગવંતો સંપૂર્ણપણે જોઈ શકે છે.

૩ વેદનીય કર્મનો સર્વકાલીન સર્વથા ક્ષય થઈ જવાથી સિંધુલગવંતોને સર્વ રોગોના અભાવ સ્વરૂપ અવ્યાબાધ દશા પ્રકટ થાય છે.

૪ મોહનીય કર્મનો સંપૂર્ણ ક્ષય થઈ જવાથી સિંધુલગવંતોમાં ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વ અને યથાગ્યાત ચારિત્રરૂપ અનંતચારિત્ર પ્રકટ થાય છે, જેના પ્રતાપથી આત્માને આત્માની અનંત રિધ્ધિરૂપ સ્વભાવ દશાનો સ્વાદ અનુભવાય છે.

૫ આયુ કર્મનો સર્વથા ક્ષય થઈ જવાથી સિંધુ પરમાત્માઓના આત્માની અક્ષયસ્થિતિ પ્રકટ થાય છે, જેના પ્રતાપથી આત્માને સંસારતું પરિભ્રમણ બંધ થઈ જાય છે અને જન્મ, જરા, અને મરણનો અભાવ થાય છે.

૬ નામકર્મનો સર્વથા ક્ષય થઈ જવાથી સિંધુલગવંતોના આત્મામાં અરૂપીપણું પ્રકટ થાય છે, જેના પ્રતાપે આત્માને રૂપ, રસ, ગંધ, સ્પર્શ અને શબ્દનો સર્વકાલીન વિયોગ પ્રકટ થાય છે.

૭ ગોત્રકર્મનો સર્વથા ક્ષય થઈ જવાથી સિંધુલગવંતોના આત્મામાં અગુરુલઘુગુણ પ્રકટ થાય છે, જેના પ્રતાપે આત્માને હજવા-ભારે, નાના-મોટા, નીચ-ઉચ્ચ પર્યાયો સાંપડવા બંધ થાય છે, એટલે આત્માને આ મનુષ્ય, દેવ, પશુ, નારકી, હલકો, ઉચો, નીચ, દુષ્ટ, અધમ

વિગેરે નામે અપાતા હતા, તે સર્વથા બંધ થઈ જાય છે.

૮ અંતરાયકર્મનો સર્વથા થય થઈ જવાથી સિદ્ધ ભગવંતોના આત્મામાં અનંતવીર્ય, અનંત શક્તિ પ્રકટ થાય છે, જેના પ્રતાપે આત્માની અનંતકાળની દીનતા આસી જવાથી સચ્ચિદાનંદ દશા પ્રકટે છે.

આ ઉપરાંત ખીજા પણ સર્વજ્ઞતા-ત્રીતરંગતા વિગેરે સ્વભાવસિંધ અનંતશુભો પ્રકટ થાય છે.

શંકા: સિંધભગવાનના આઠે કર્મ ક્ષય થઈ ગયાં છે, બધી ક્રિયાઓ નિવૃત્તિને પામી ગઈ છે, તો પછી છેલ્લા શરીરમાંથી ભોક્ષમાં-લોકાગ્રમાં શી રીતે જઈ શકે છે ?

સમાધાન: પૂર્વપ્રયોગ, ગતિપરિણામ, બંધનછેદ, અને અસંગભાવ આ ચાર કારણે આઠ કર્મથી છુટા થયેલા સિદ્ધભગવંતો લોકાગ્રમાં રહેલ સિદ્ધસ્થાનમાં પહોંચી શકે છે.

જેમ આકાશ, બાજુ વિગેરે વસ્તુને પ્રથમ કોઈ પ્રયોગ કરનાર હોય છે, પાછળથી સ્વયં દ્યૌઃ કરે છે, તેમ સિદ્ધ-ભગવંતો પણ શરીરસ્થદશાના પ્રયોગથી ઉર્ધ્વગમન કરે છે, તે પૂર્વપ્રયોગ કહેવાય છે, જેમ પથ્થર નીચે પડે છે, વાયુ તિરંગે વાય છે, અગ્નિની જ્વાળા ઉંચી જાય છે, તેમ આત્માની સ્વાભાવિક ગતિ ઉંચી જ છે, ઉર્ધ્વગમન સ્વભાવ છે, તેથી આત્મા શરીરમાંથી નીકળી ઉંચો ચાલ્યો જાય છે,

અને સિદ્ધસ્થાનમાં પહોંચી સ્થિર થાય છે, તે ગતિપરિણામ કહેવાય છે.

જેમ એરંડાનો દાણો એરંડાની માળ લીલી હોવાથી બહાર નીકળી શકતો નથી, પરંતુ જ્યારે માળ સુકાઈ જાય છે, ત્યારે માળ ફાટી જવાની સાથે એરંડા કુદીને ઉંચો જવા પ્રયાસ કરે છે, તે પ્રમાણે આત્મા પણ કર્મના બંધનથી છુટો પડી જવાની સાથે એકદમ ઉંચો જવા શરૂ થઈને સિદ્ધસ્થાનમાં પહોંચી જાય છે, આ બંધનછેદ કહેવાય છે.

જેમ તુંગડાને ચીકણી માટીના હજારો લેપ લગાવ્યા પછી પાણીમાં નાંખવાથી પાણીમાં ઘુડી જાય છે, અને સો જોજન કે હજાર જોજનના ઉંડા દ્રહમાં તદ્દન નીચે જઈને પડી રહે છે, પરંતુ તે તુંગડા ઉપરનો લેપ જ્યારે સર્વથા ધોવાઈ જાય છે, ત્યારે તુંગડું એકદમ ઉપર આવી જાય છે, તે વખતે ગમેતો હજાર યોજન હોય કે સો યોજન હોય, તુંગડું અસંગ થઈ ગયું એટલે ઉપર આવતાં વિશંગ થતો નથી, તેમ અહીં આત્મા પણ કર્મના લેપથી મુક્ત થાય એટલે તુરંતજ ઠેઠ લોકામે પહોંચી જાય છે, અને સિદ્ધસ્થાનમાં સ્થિર થઈ જાય છે, તેજ અસંગભાવ કહેવાય છે.

શંકા: જો આત્મા અસંગ ભાવને પામ્યો છે તો પછી ઉપર વધારે આગળ કેમ વધતો નથી, અને સિદ્ધસ્થાનમાંજ અટકી જાય છે ?

સમાધાન: જેમ તું'ગડું' તદ્દન તળીએથી અગ્નિ
 બનીને એકદમ જગની ઉપર આવી જાય છે, પરંતુ પાણીથી
 વધારે ઉચ્ચ જતું નથી. તેમ આત્મા પણ અમંગ બનીને
 લોકાગ્ર મુઢી જાય છે, પછી આગળ ધર્માસ્તિકાય નથી માટે
 આગળ જતાં અટકે છે, જેમ પાણી હોય તેટલું તું'ગડું'
 ઉપર જાય છે, તેમ ધર્માસ્તિકાય હોય તેટલો આત્મા
 ઉંચો જાય છે.

નિર્ધવલગવંતો કેટલા ? કેવા છે ? ક્યાં છે ? ક્યારથી
 નિર્ધ થયા શન થયા છે ? આ બધી બાબતો મમજવા
 માટે આપણે હવે કમચર વિચાર કરીએ.

આ જગતને કોઈએ બનાવ્યું નથી, બનાવવાની
 બધી યુક્તિઓ સાવ અજાનતાથી ભરેલી છે, ઇશ્વરનામની
 કોઈપણ અદૃશ્ય વ્યક્તિજ નથી, તો પછી ઇશ્વરે જગત
 બનાવ્યાની વાત ઘટે જ શી રીતે ? જો ઇશ્વરે જગત
 બનાવ્યાની વાત નિષ્ઠ થાય તો આત્માનો મોક્ષ ઘટી શકે જ
 નહિ, તથા ઇશ્વરે જગત બનાવ્યાનું નક્કી થાય તો, આત્મા-
 ઓની સંજ્યા પરિમીત થઈ જાય, અને આત્માઓની પરિમીતતા
 નક્કી કરવા જતાં લાંબા કાળે સંસારનો અભાવ કે મોક્ષનો
 નિષેધ માનવો પડે. આ બધી યુક્તિથી એમજ માનવું
 પડે કે, જગત અનાદિ અનંત છે, જગતને કોઈએ બના-
 વ્યુંજ નથી, તો પછી જગતનો કર્તા ઇશ્વર પણ માનવો
 એ નકામું છે.

જેમ દિવસ અને રાત્રિ જેમાં પહેલું કોણ ? પુરુષ અને નારી જેમાં પહેલું કોણ ? આંખો અને ગોટલી જેમાં પહેલું કોણ ? માતા અને પુત્રી-પિતા અને પુત્ર, જેમાં પહેલું કોણ ? આ બધા પ્રશ્નો અણઉકલ્યા જ રહ્યા છે.

તેમ આ જગતમાં મોક્ષમાર્ગ કયારે શરૂ થયો ? મો પ્રથમ શુરુ કોણ હતો ? સૌ પ્રથમ જિનેશ્વર કોણ થયા ? સૌ પ્રથમ મોક્ષમાં કોણ ગયું ? આ બધા પ્રશ્નો પણ ઉપરની માફક વચનથી અજોથર છે, છેલ્લા સર્વજ્ઞ કોણ થશે, છેલ્લા સિધ્ધલગ્નવાન કોણ હશે, આ પણ બાબત ઉપરના જેવીજ છે.

માટેજ શ્રી જિનેશ્વરદેવોએ મોક્ષમાર્ગ અનાદિ અનંત બતાવ્યો છે, મોક્ષની આદિ કે અંત હતો પણ નહિ, અને હશે પણ નહિ, માટેજ પૂર્વના જ્ઞાનિ મહાપુરુષોએ દર્શાવ્યું છેકે,

સિદ્ધાણં શુદ્ધાણં, પામ્મયાણં પરંપરગયાણં
લોઅગ્ગમુવગયાણં, નમો મયા સઘ્વસિદ્ધાણં ।

અર્થ : મર્વ કર્મનો ક્ષય કરીને કૃત્યકૃત્ય થયેલા, કેવળજ્ઞાન પામેલા, સંસારરૂપ સમુદ્રના પારને પામેલા, પરંપરાથી મોક્ષ પામેલા એટલે મોક્ષનો પ્રવાહ અનંતાકાળથી ચાલુ જ છે. ત્યારથી અત્યાર સુધી મોક્ષમાં ગયેલા લોકના અગ્રભાગ ઉપર જઈને સ્થિર થયેલા એવા મર્વસિધ્ધોને એટલે અનંતાનંત સિધ્ધલગ્નવંતોને મારો નમસ્કાર થાઓ.

વળી પણ કહ્યું છેકે,

એસો અણાઈ કાલો, અણાઈ જીવો અણાઈ થમ્મો ।

અર્થ: આ કાલ અનાદિ છે, આ જીવ પણ અનાદિ છે, તેમ જૈનધર્મ પણ અનાદિ છે, આથી એમ નક્કી થયું કે, જૈનધર્મ અનાદિ હોય તો અરિહંતાદિ પણ પરમેષ્ઠી અનાદિ હોય જ, તેમાં સિંધભગવંતો પણ અનાદિ નક્કી થઈ ગયા.

હવે સિંધભગવંતોનું પ્રમાણ વિચારીએ.

આપણે ઉપર જોઈ ગયા તે અરિહંત ભગવંતો પણ અનંતકાલે અનંતી ચઢવીસીઓ, અનંતી વીસીઓ અને ઉત્કૃષ્ટકાલમાં પણ અનંતા થયા છે, તે દરેક જિનેશ્વરદેવોના શાસનમાં ગણુધર દેવો નવ દશ અગ્યાર યાવત્ ચોરાશી અને તેથી પણ વધારે હોય છે. દરેક જિનેશ્વર દેવોના શાસનમાં હજારો મોક્ષમાં જાય છે, લાખો જાય છે, કેડો પણ જાય છે, ભગવાન મોક્ષમાં ગયા પછી અગ્ને વર્ષ સુધી મોક્ષમાર્ગ વહમાન રહેતો હોવાથી એક જિનેશ્વરની નિશ્ચયે અસંખ્યાતા આત્માપણુ મોક્ષમાં જાય છે, એટલે એક કાલચક્ર જેટલા સમયમાં સમયક્ષેત્રમાંથી અસંખ્યાતા મોક્ષમાં જાય છે, તે વાત નિચે મુજબ જુઓ.

અનંતા જિનેશ્વરદેવો મોક્ષમાં ગયા છે, તેનાથી પણ અંખ્યાતગુણુ ગણુધરો મોક્ષમાં ગયા છે, તેનાથી

અસંખ્યાતગુણા આચાર્ય-ઉપાધ્યાય-અને મુનિવરો [નાધુ સાધ્વી] મોક્ષમાં ગયા છે, એટલે ઉપરની બધી મંજ્યા, અનતાનંત મોક્ષમાં ગએલા છે.

શ્રાવક-શ્રાવિકાદશામાં ભાવ મુનિદશા પામી અનતાનંત મોક્ષમાં ગયા છે અને અન્યલિંગિઓ પણ તાપમાદિ વેશમાં રહેતા છેવટે ભાવ મુનિદશા પામીને અનંતા મોક્ષમાં ગયા છે.

અનતા પુરુષો મોક્ષમાં ગયા છે, અનંતી સ્ત્રીઓ મોક્ષમાં ગઈ છે, અનંતા નપુંસકો મોક્ષમાં ગયા છે, ક્ષેત્રથી જંબૂદ્વીપમાંથી એક લાખ જોજન ક્ષેત્રમાંથી. બધી જગ્યાએથી અનંતા મોક્ષમાં ગયા છે.

લવણનમુદ્ર બધી બાજુ ગોલાકારે ચાર લાખ યોજન માંથી અનંતા મોક્ષમાં ગયા છે.

ઘાતકીખંડ બધી બાજુ ગોલાકારે આઠલાખ યોજન માંથી અનતા મોક્ષમાં ગયા છે.

કાલોદધિ સમુદ્રમાંથી બધી બાજુ ગોલાકારે મોલ લાખ યોજનમાંથી અનંતા મોક્ષમાં ગયા છે.

પુષ્કરવરદ્વીપાર્દમાંથી બધી બાજુ ગોલાકારે મોલ લાખ જોજનમાંથી અનંતા મોક્ષમાં ગયા છે.

શંકા : જંબૂદ્વીપમાં ઘાતકીખંડમાં અને પુષ્કરવરદ્વીપમાં વર્ષધર પર્વતો છે. યુગલીઆઓનાં ક્ષેત્ર છે.

તેમાંથી તથા ગંગા અને ત્રિપુ વિગેરે નદીઓમાંથી તથા સવણ અને કાલોદધિ સમુદ્રમાંથી મોક્ષમાં જવાનું શાસ્ત્રમાં બતાવેલ છે, તે શી રીતે થઈ શકે? કાળુ કે યુગસિંચા ઓમાં મોક્ષ જવાની યોગ્યતા નથી તથા સમુદ્રો અને નદીઓમાંથી મુનિ ચાલી પણ ન શકે, તો ત્યાંથી મોક્ષમાં શી રીતે જઈ શકે? વળી ચાર લાખ અને માળ લાખ જોજન સમુદ્રમાં તો મનુષ્યોનો પ્રવેશ પણ અમલવિત છે, તો પછી સાધુઓતો જાયજ શી રીતે? અને ધ્યાનાદિ કયા કરી શકે? એટલે સમગ્ર અદિદ્વીપમાંથી અને તમામ સ્થાનોમાંથી મોક્ષ ગયાની શાસ્ત્રમાં લખેલી વાત બરાબર સમજવી છે.

સમાધાન: મોક્ષમાં જનાર આત્માઓનાં ઉત્પત્તિ-સ્થાનો તો પાંચ ભરત, પાંચઐરવત અને પાંચ મહાવિદેહ આ પન્નર ક્ષેત્રો છે, તેમાં જન્મેલા મનુષ્યો મોક્ષમાં જાય છે, પરંતુ પ્રસ્તુત પન્નરક્ષેત્રના મુનિવરો પૈકી કોઈ મુનિરાજ અરમશરીરી હોય, ધ્યાનમાં હોય, કેવલજ્ઞાન પામીને મોક્ષ જવાની નહક હોય, તેવે વળતે કોઈ આત્માને પૂર્વના વૈગી દેવો ઉપાડીને મારી નાંખવા, સમુદ્રમાં ફેંકી દેવા પ્રયાસ કરે છે, તેમાં બરાબર સમુદ્ર કે નદી ઉપર આવતાં કેવલજ્ઞાન પામી કાળધર્મ પામી મોક્ષમાં જાય છે, વળી કોઈ મુનિ નંદીવરાદિની યાત્રાએ જતા હોય, કોઈ મુનિ કાર્ય વિશેષ પામી લગ્નિની શક્તિથી આકાશમાર્ગે જંબૂદ્વીપમાંથી ધાતકીખંડમાં કે ધાતકીખંડમાંથી પુષ્કરવરદીપમાં જતા

હોય, વચમાં ધ્યાનારૂઢ થઈ કેવલજ્ઞાન પામી આઠે કર્મ ખપાવીને મમુદ્ર કે નદી ઉપરથી કે યુગળિયાના ક્ષેત્રો ઉપરથી સમ શ્રેણિએ મોક્ષમાં આલ્યા જાય છે, તેવા જનાવો પણ અનંત કાળે અનંતા થાય છે, માટે જ પીસ્તાલીશ લાખ યોજન ક્ષેત્રમાંથી અને એકેક જગ્યાએથી પણ અનંતા ગયાની વાત જાગજર છે. કારણકે,

એક પુદ્ગલપરાવર્ત કાળમાં ભરત-ઐરવત ક્ષેત્રમાં અનંતી ચો વીસીઓ થાય છે અને મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં તેનાથી પણ અમંજ્યાતગુણી વીસીઓ થાય છે, એવાં પુદ્ગલપરાવર્ત પણ અનંતાનંત થાય છે, એટલે આટલા મોટા કાળમાં અનંતાકાળે એક જ મોક્ષમાં જાય તો પણ અનંતાનંત કાળે અનંત જાય, તે વાત જાગજર યુક્તિથી મમજાય તેવી છે.

એટલે ઉપરના વર્ણનથી એવું ચોક્કસ થયું કે, પીસ્તાલીશ લાખ યોજન પ્રમાણ અદિતીપમાંથી એકેક અંગુલ કે એકેક વાલાઅભાગમાંથી અનંતાકાળે અનંતા જીવો મોક્ષમાં ગયા છે, અને લોકના અભાગ ઉપર પણ પીસ્તાલીશ લાખ યોજન પ્રમાણ ક્ષેત્રમાં એકેક અવગાડનાએ અનંતા સિંધલગવંતો રહેલા છે, એટલે પીસ્તાલીશ લાખ યોજન ક્ષેત્રના જેટલા આકાશ પ્રદેશ છે, તેટલી અમંજ્યાતી અવગાડનાઓ થાય છે.

ઉપર મુજબ સિંધલગવંતોની સંખ્યા વિચારવામાં

આવેતો અનંતાનંત પદો થાય છે. એકવાર નમો સિદ્ધાણ પદનો ઉચ્ચાર કરવાથી ઉપર ગણાયેલા મર્વ સિદ્ધ ભગવંતોને નમસ્કાર થાય છે, પરંતુ જાપ કરનાર આત્મા જાણકારને ઉપયોગી હોય તો એકજ વાર નમો સિદ્ધાણ પદનો જાપ કરતા ઉત્કૃષ્ટ પશ્ચિમથી મર્વકર્મ પણ ઘણું કરી નાખે છે. મધ્ય મપદે એક નમો સિદ્ધાણ પદનો જાપ કરવાથી મધ્યમ ક્ષણની પ્રાપ્તિ થાય છે.

હવે ૬૦૪ સિદ્ધભગવંતો વિચારીએ.

વર્તમાનકાળે પાંચમહાવિદેહ ક્ષેત્રની ૧૬૦ વિજયોમાં મર્વજી ભગવંતો વિચરે છે. પાંચમહાવિદેહની આઠમી, નવમી, ચતુર્દશમી અને પચ્ચીસમી આ ચાર વિજયોમાં અને પાંચેની ૨૦ વિજયોમાં શ્રી સીમંધરસ્વામી વિગેરે વીથ જિનેશ્વરો હાલમાં વિચરી રહેલ છે, તે પ્રભુજીના પરિવારમૂલ દશ-દશ લાખ કેવલીભગવંતો હોવાથી ૨૦ જિનેશ્વરોનો પરિવાર જે કોડ કેવલી ભગવંતો હોય છે. તથા બાકી રહેલી ૧૪૦ વિજયોમાં પણ પ્રાચે લાખો કે કોટોની સંખ્યામાં કેવલી ભગવંતો હોવાનો મંલવ છે. આપણે નમો સિદ્ધાણ પદોચ્ચાર ઉપર જતાવેલા મહાવિદેહ ક્ષેત્રના ૧૬૦ વિજયોના બધા કેવલી ભગવંતોને પહોંચે છે, અર્થાત બધા કેવલી ભગવંતો પણ નમો સિદ્ધાણ પદમાં અનંત થાય છે.

તથાવળી જે ચરમશરીરી આત્માઓ છે, દાખલા તરીકે મરુદેવાસ્વામીની, પૃથ્વીચન્દ્ર અને ગુણસાગર તથા દૃઢપ્રહારી

ચોર જેવા આત્માઓ તેજ ભવમાં ભવપ્રાન્તે કે વચમાં કેવળજ્ઞાન પામી મોક્ષમાં જનારા પણ દ્રવ્યસિદ્ધો હોવાથી નમો સિદ્ધાણં પદમાંજ અંતર્ગત થાય છે.

શંકા • જેમનામાં હજી જૈનધર્મ આબ્યોજ ન હોય, તેઓને નમસ્કાર કેમ કરી શકાય ?

સમાધાન • જેમ કોઈ દેવે આવતા જન્મનું આયુ બાધ્યુ હોય તે આત્માઓ દ્રવ્યદેવ કહેવાય છે, તેજ પ્રમાણે ચાહુ જન્મના શરીરનો ત્યાગ કરીને જેઓ ચોક્કસ આજ ભવમાં મોક્ષમાં જવાના હોય તે દ્રવ્યમિદ્ધ કહેવાય છે અને તેઓ પણ નમો સિદ્ધાણં પદમાં અંતર્ભવે છે.

હવે મોક્ષમાં પધારી ગએલા મહાન્ પુરુષો છેલ્લા ભવમાં કેટલા ઉચ્ચકોટીનાં સમ્યગ્દર્શન, જ્ઞાન, અને ચારિત્ર આરાધીને તથા કોપાદિ મહાન શત્રુઓ ઉપર જિત મેળવીને અને કેવા પરિષદો અને ઉપસર્ગો ભોગવીને મોક્ષમાં ગએલા હોય છે, તેમાના થોડાં ઉદાહરણો અહીં બતાવાય છે.

શ્રી ઢંઢણુમુનિ.

આ મહા મુનિરાજ ત્રણ ખંડના રાજવી કૃષ્ણવાસુદેવના પુત્ર હતા અને ત્રણ જગતના સ્વામી નેમનાથપ્રભુજીના શિષ્ય બન્યા હતા. મહાત્યાગી-વૈરાગી હતા, તપસ્યા પણ ખુબજ કરતા હતા. એકવાર તે મહાત્માને ગયા જન્મનાં અંતરાય કર્મ ઉદયમાં આવ્યાં, આ વખતે તેઓ ભગવાનની માથે દારિકા નગરીના નજીકના ઉગ્રાનમાં પધાર્યા હતા.

તેઓ પોતાને સારું દારિકામાં ગોચરી કરતા હતા, પરંતુ આખા નગરમાં તેમને નિર્દોષ આહાર મળતો નહોતો, તેથી તેઓ દરરોજ ફરીને પાછા આવતા હતા, પરંતુ મનમાં દીનતા લાવતા નહિ. ભગવાન તેમને કહેતા હતા કે, 'હિં વત્સ ! તેમને લાભાન્તરાય કર્મ ઉદય આબ્યુ' છે.'

પરીનો આ મહામાત્તિક પુરુષે પ્રભુ છ પાસે અભિશ્રદ્ધા લીધો, કે મને પોતાની જાને પોતાની લગ્નિધથી આહાર મળે ના જ શ્રદ્ધા કરૂં, અન્યથા તપોવૃદ્ધિ-ચક્રવિહાર ઉપવાસ કરૂં, આવી ઉત્કૃષ્ટ દશામાં તે મહામુનિરાજને છમામ ગયા, પણ દારિકા જેની ધનાઢય અને દાનસંપન્ન નગરીમાં આ મુનિરાજને ગોચરી મળી નહિ.

શંકા : દારિકા નગરીમાં લાખો જૈનોની વસતિ હતી. બધા મહાશ્રદ્ધાળુ આત્મા હતા, પ્રસ્તુત મુનિરાજ પણ કૃષ્ણ મહાગજના પુત્ર હતા, છતાં તેમને ગોચરી મળી નહિ, તે કેમ માની શકાય ?

સમાધાન : શ્રી વીતરાગના માયા આરાધક મુનિરાજે પોતાની ઓળખાણ આપતાજ નથી, એટલે હું અમુકનો પુત્ર હોય, હું અમુકનો મગો થાજી છું, હું છઠ્ઠા અઠ્ઠાદિ તપસ્યા કરુ છું, હું અમુક અભિશ્રદ્ધાધારી છું, આવું કાંઈ પણ જણાવતા નથી અને દીનતા લાભ્યા સિવાય માત્તિક લાભ ધારણ કરીને યથા દેશકાળ મળેલા આહાર-પાણી, વસ્ત્ર-પાત્ર પામીને રાગ-દ્વેષ વિનાજ ભોગવે છે.

જેમ દીક્ષિત બનેલા ધનાણુ અને શાલીભદ્ર છેલાછેલા એકવાર ભગવાન મહાવીરદેવની સાથે રાજ-ગૃહી નગરી પધાર્યા અને પોતાની જનની અને પત્નીઓના ઘેર વહોરવા ગયા, ત્યાં માતા અને પત્નીઓએ; નોકર-ચાકર કે દાસ-દાસીઓએ ન ઓળખ્યા. એક ક્ષણવારજ ઉભા રહીને પાછા ચાલ્યા ગયા, પરંતુ ઘરના કોઈ પણ મનુષ્યને પોતાની ઓળખાણ આપી નહિ, આડકતરી રીતે ઓળખાવાનો ઉદ્ધમ પણ ન કર્યો, પરંતુ બીજી જગ્યાએથી મળેલી ગોચરીથી પાગલું કરીને ભગવાનની આજ્ઞા પામીને વૈભાવપર્વત ઉપર જઈને અનશન આદર્યું.

તેમ પોતાની ઓળખાણ જણાવ્યા સિવાય મહા-મુનિરાજ ઢંઢણુઋષિ છમામ મુખી દારિકામાં દરરોજ એક જ વાર વહોરવા જતા, પરંતુ ગોચરી મલી નહિ, છેવટે કૃષ્ણ-વાસુદેવે હાથી ઉપરથી ઉતરી બળ્લરવચ્ચે મુનિરાજને વંદન કર્યું, તે દેખવાથી એક ગૃહસ્થને વિચારો આવ્યા, અહો આ મુનિરાજ મહાગુણી જણાય છે, અન્યથા કૃષ્ણ વાસુદેવ બળ્લરવચ્ચે વંદના કરે તે બને જ કેમ? એમ વિચાર કરીને મુનિરાજને બહુજ આદરપૂર્વક બોલાવી ગોચરી વહોરાવી. મુનિરાજ અંતરાય ત્રુટયો સમજીને ગોચરી પામી આનંદ પામ્યા, અને પ્રભુજ પામે જઈ પ્રણામ કરી ગોચરી બતાવી. ભગવાન કહે છે, હે ઢંઢણુ ! આ આકાર તમારી પોતાની લબ્ધિથી મળ્યો નથી, પરંતુ કૃષ્ણ-વાસુદેવના બહુમાન અને વંદન જોઈને ગૃહસ્થને તમારા ઉપર સદ્ભાવ થયો છે, મુનિરાજ ઢંઢણુ રોપતોપ કે દીનતા લાવ્યા

વગર પ્રસ્તુત આહાર પચ્ઠવા ચાલ્યા. છમાગના ઉપવાસ, ભાવનાવિશુદ્ધિ, પ્રભુઆજ્ઞાનો આદર, ત્રિકરણ યોગની શુદ્ધિ થવાથી કેવલજ્ઞાન પામી મોક્ષમાં ગયા.

મુનિશ્રી ખંધક.

આ મહામુનિરાજ એક મોટા રાજાધિરાજના પુત્ર હતા પિતાનું નામ જિતશત્રુ રાજા અને માતાનું નામ ધાન્ણી દેવી હતું. ભરયુવાન વયમાં ધર્મઘોષસૂરિની દેશના માલ જીને સંઘર્ષી બન્યા હતા, અવિશ્રાન્ત છૂટ અઠૂમ આદિ તપસ્યા કરીને ઉપર નિરમ્બ આહારનું પાગલુ કરીને પુનઃ ઉત્તર તપસ્યા કરતા હતા, તેથી શરીર હાડકાનો માળો થઈ જવાથી ચાલતા શરીરના હાડકાં ખડખડતા હતાં, તો પણ મહામુનિરાજ સ્તિબ્ધ કે પુષ્ટ આહાર વાપરતા નહિ.

એવા તપસ્વી મુનિગજ વિહાર કરતા એકવાર પોતાના ભગિનીપતિ રાજાની નગરીના નજીકના ઉદ્યાનમાં પધાર્યા, અને કાઉતસચ્ચ ધ્યાનમાં રહ્યા. નજીકમાંજ રાજાનો મહેલ હતો, પોતે રાજાના માળા થાય છે, મહારાણીના લાઈ થાય છે, પરંતુ તેની જાણ થવા દીધી નહિ અને આત્મધ્યાનમાં જ તત્પર રહ્યા.

આ બાજુ રાજમહેલના ગોખમાં ઉભેલાં રાણી સાહેબ ઉદ્યાનની શોભા જુવે છે, તેટલામાં પોતાની દષ્ટિ મુનિરાજ ઉપર પડી, બેને લાઈને તો ઓળખ્યા નહિ, પરંતુ મનમાં વિચારે આવ્યા, મારે એકજ લાઈ હતા, તેમણે દીક્ષા

લીધી છે, શું તેઓજ આ નહિ હોય ? કેમ પણ તેઓજ
હોય તો હું તેમની મગી બેન છું, મને જણાવ્યા વિના
રહેજ નહિ, એમ વિચાર કરતાં એકજ ભાઈ હતા, તે પણ
સાધુ થઈ ગયા, પિતાના કુળનો નિર્વંશ થયેો, હવે એક
દહાડો પણ પિતાને ઘેર જવાની શાન્તિ ન રહી, આવા
વિચારમાં ને વિચારમાં સાધુ સાધુ જોઈ-જોઈને મંદાગતી
રહી પડ્યાં. પ્રસ્તુત બનાવ ગળાએ સાક્ષાત્ જોયો. સંતઓ
ઘણું કરીને આગળ-પાછળ વિચાર કરતા નથી અને ભાવિભાવ
પણ તેમજ હોવાથી રાજના મનમાં વહેમ પડ્યો, જરૂર આ
સાધુ આ રાણીનો પૂર્વ અવસ્થાનો બરપુર હોયો જોઈએ અન્યથા
રાણીને આટલો રાગ હોયજ નહિ. ખસ, તત્કાળ પાતાના
શુભ્ત ચરેને બોલાવીને હુકમ આપ્યો, જાવ ! જરૂરી જાવ
આ સાધુના શરીર ઉપરથી જીવતી આમરી ઉતારીને દેઈ
આવો અને મને બતાવો ।

કર્મ ખપાવવા અવસર એવો ફરી નહિ આવે પ્રાણી રે.
અહો અહો સાધુજી સમતા વરીયા.

મુનિરાજને મરવાનો સમય નજીક આવ્યો, છતાં જરા-
પણ દીનતા આવી નહિ, આપણે અહીં નમજી ગદીએ
છીએ, કે મુનિરાજ મહાતપસ્વી હતા પણ શ્રાપ ન
આપ્યો ઘણી લગ્નિધવાળા હતા પણ રાજાને કે રાજાનેવકોને
બાળીને ભસ્મ ન કરી નાખ્યા, રાણીના નગા ભાઈ હતા
છતાં પોતાની ઓળખાણુ ન આપી, શરીર ઉપર છુરી
ચલાવવાની હોવા છતાં દીનતા ન દેખાડી, આવા આત્મા
એજ મોક્ષ પામવાના અધિકારી હોય છે.

રાજાસેવકોએ તે મુનિરાજની આમડી કાપવી શરૂ કરી
અને મુનિરાજે પરમસમતા થરૂ કરી.

ચડચડ આમડી તેહ ઉતારે,

મુનિ સમતારસં ગ્રીલે રે.

સમતાભાવમાં આરુઢ થયેલા મુનિરાજ જગતના
પ્રાણી માત્રને પોતાના મિત્ર માનતા, રાજા અને રાજાસેવ
કોને પણ સમભાવે સ્વીકારતા, શુકલચાંદનારુઢ બનીને
અતકૃત કેવલી થઈને મોક્ષમાં આપ્યા ગયા.

પાછળથી રાણીને મુનિરાજની ઓળખાણુ થઈ, પોતાના
ભાઈનું મરણ થયું સમજાયું, રાજાએ પણ તે વાત જાણી.
રાણીએ દીક્ષા લીધી અને પોતાના આત્માની ઘણી નિન્દા
કરી આત્મકલ્યાણુ સાધ્યું.

શ્રી ખંધકસૂરિના ૫૦૦ શિષ્ય:

લગવાન મુનિસુવ્રતસ્વામીના શિષ્ય અને આચાર્ય પદવી પામેલા ખંધક નામના સૂરિમહારાજ એકવાર પોતાના શિષ્ય પરિવાર સહિત લગવાનની આજ્ઞા મેળવી, દંડકી રાજના કુંભકારકટકનગરના ઉદ્યાનમાં આવ્યા અને ધર્મ-ધ્યાનમાં પ્રવૃત્ત થયા. અહીં દંડકીરાજને પાલક નામનો મહાનાસ્તિક પ્રધાન છે, તેને પુણ્ય-પાપ, આત્મા અને પરલોક ખીલકુલ ગમતાં નથી એટલે મુનિરાજનો ઉપદેશ આદિ ધર્માનુષ્ઠાન તો ગમેજ કયાંથી ?

તેથી પાલક પ્રધાનને મુનિરાજને જોઈને અતિ તીવ્ર દ્વેષ થયો, વલી તેને મુનિની પૂર્વ અવસ્થામાં પણ ધર્મ ચર્ચામાં પ્રસ્તુત મહાત્મા ઉપર ઘણોજ દ્વેષ આવ્યો હતો, તેથી તેને આ વખતે વૈરની વસુલાત કરવા વિચાર થયો અને મુનિના રહેવાના ઉદ્યાનમાં એક બામ્બુ ગુપ્ત સ્થાનમાં ગુપ્ત રીતે હથીયારો દટાવ્યાં અને રાજાને એવું સમજાવ્યું, કે આ લોકો સાધુઓ નથી પણ મુલટો છે, તમને મારીને રાજ્ય લેવા આવ્યા છે, ઈત્યાદિ મુનિરાજોની વિરુદ્ધ રાજાને ખુબ ઉશ્કેર્યો. અહીં પણ લાવિલાવનું જલવત્તરપણું હોવાથી જેમ કોનકવાર કોઈક વસ્તુના લાવો અતિ પ્રમાણ વધી જવાથી એક બામ્બુનો પક્ષ પાયમાલ થઈ તદ્દન દરિદ્ર બની જાય છે, જ્યારે એક બામ્બુનો પક્ષ મહા ધનવાન થઈ જાય છે, તેમ મુનિરાજોનાં આ જ રીતિએ કર્મ ખપી જવાનાં હોવાથી અને રાજા અને પાલકપ્રધાન વિગેરેનો મહા-

મંત્રાગ્ર વધવાનો હોવાથી ગજાએ પ્રધાનને ઠીક લાગે તે રીતિએ મુનિરાજેને શિક્ષા કરવાની છુટ આપી.

અધમઆત્મા પાલક પ્રધાને વનના એક વિભાગમાં ઘાણી મંડાવી, ઉપગ્ના મુનિરાજેને પીલવા શરૂ કરાવ્યા, શુભ મંકારાજ અધકમ્પરિવરે મુનિરાજેને ધર્મ નંભલાવી સ્થિત બતાવ્યા, મંત્રાગ્રો ચિન્તાગ્ર નમતબ્યો. આવા મરણો અનંતીવાગ્ર ધયાનું ભાન કરાવ્યું. મુનિરાજે હવિત-મરણમા ગતુ-મિત્રમાં મમલાવ કેળવી બધી પ્રકારની આગધનાઓ પામી ૪૬૬ મુનિરાજે છેલ્લી વયમા [અતકૃતકેવલી ધઇને] કેવલજ્ઞાન પામીને મોક્ષમા ગયા.

શંકા: આપણા પ્રત્યેક જીવને આમ ઘાણીમાં પીલાવા વિગેરે કુમરણો અનંતીવાર ધયાનું કેવી રીતે બની શકે છે ?

સમાધાન: મંત્રારવતી આપણા જીવોએ અનંતા ભયો કર્યા છે, દરેક સ્થાનોમાં, દરેક યોનીઓમાં, દરેક ગતિઓમાં અનંતીવાર જન્મો અને મરણો થયાં છે, તેમાં આ જીવડો શેલડી ધઇને, તીલ બનીને ઘાણીમાં પીલાણો છે. કોડ નામની માછલીના કલ્પેન્નુ તેલ આવે છે, તેવા જીવો બની ઘાણીમાં પીલાણા છે. અત્યારે અનેક જાતના જાનવરો જુદા જુદા કુમરણોથી પ્રતિદિવસ લાખો કે કોડોની મળ્યામા મરી રહ્યા છે પરંતુ આવા જોભાન મરણોથી ઓચવોચ, હાયકાય, ઓ જાપ, મરી ગયો, મારી નાખ્યો,

આવી રોકડશાના મરણોથી આત્માને કશો લાલ થયો નથી પરંતુ સંમાર વધ્યો છે.

પરંતુ ઉપરના ૪૯૯ મુનિરાજો જરા પણ દીનતા લાગ્યા વગર અને સંપૂર્ણ સાત્ત્વિક ભાવ પામીને સહન-નંદિદશાનું અવલંબન પામીને રાગ-દ્વેષ, અજ્ઞાનતાનો સર્વથા ત્યાગ કરીને, આત્માની સ્વભાવદશાને પામ્યા.

શંકા: ખંધકસૂરિના શિષ્ય પાંચસો પૂરા કે ૪૯૯ હતા ?

સમાધાન ઋષિમંડલ પ્રકરણ ૨૩ મી ગાથામાં અગુણે પંચસયં એક ઉણા પાંચસો એમ કહેલ છે, પછી તત્ત્વ કેવલીગમ્ય.

પછીથી ગુરુ મહારાજ ખંધકસૂરિને ઘણાજ દ્વેષ થયો, ખધાને મારી નાખવાનું નિયાણું કરીને દેવગતિને પામ્યા અને રાજા તથા પ્રધાન અને આખોદેશ બાળીને ભસ્મ કરી નાંખ્યો. દંડકારણ્ય થયું, રાજા-પ્રધાન વિગેરે ઘણા કાલ દુર્ગતિમાં પરિભ્રમણ કરનારા થયા.

બાલમુનિ ગજમુકુમાલ

આ મુનિરાજ કૃષ્ણ વાસુદેવના સગાલાઈ અને દેવકીજીના આઠમા પુત્ર હતા. તેઓ યૌવનવયને પામ્યા પછી એક રાજપુત્રી સાથે પરણ્યા હતા. થોડા દાઈમ પછી વળી દારિકાનગરીના સોમિલ નામના બ્રાહ્મણની સોમા નામની પુત્રી સાથે લગ્ન કર્યું હતું. બીજી પત્ની પરણ્યાને

હજી થોડો સમય થયો હતો, તેટલામા જિનેશ્વરદેવ
 નેમનાથ પ્રભુ દારિકાના ઉગ્રાનમા પધાર્યા. કૃષ્ણમહાગજ પણ
 પોતાના માતા-પિતા, ભાઈઓ વિગેરે પરિવાર માથે પ્રભુને
 વાઢવા ગયા, દેશના માલગી ઘણા જણ પ્રતિબોધ પામ્યા,
 તંમા ગજસુકુમાળને પણ વેગગ થવાથી પ્રભુજી પાને
 દીક્ષા લીધી અને પ્રભુજીની આજ્ઞા મેળી જમશ્યાન ભૂમિમાં
 જઈને ધ્યાનદશામા આઠઢ થયા. આ જાણુ તે મહા
 મુનિરાજનો બીજા નંબરનો નામરો, આમાને પિતા નોમિક
 પ્રાદ્મણુ ભાવિભાવથી ત્યા આવી ચડયો, અને જમાઈને
 નાધુ થયેલા દેખી તેને અતિદ્રવ થયો, તેથી તંણે નજીકના
 જલાશયમાથી ચીકણી માદો લાવીને મુનિવરના મસ્તક
 ઉપર જોળ પાળી જનાવી, સમજાનમાથી અંગારા લાવીને
 મુનિવરના મસ્તક ઉપર ભર્યા.

મુનિગજ તો હવે એકાન્ત આત્મદશામાંજ લીન
 હતા, તે મહાપુરૂષમાંથી લગાલિનંદી અને પુદ્ગલાનંદી
 જાંને દુષ્ટદશાઓ પલાયન થઈ ગઈ હોવાથી આત્માનંદી
 દશા પ્રકટ થઈ હતી, તેથી પ્રત્યુત પ્રાદ્મણુને જરા પણ
 શુ ન માનતાં સંપૂર્ણ મિત્ર માનીને મારા સાસરા છે,
 મને છેલ્લામા છેલ્લી મોક્ષમાં જવાની પાઘડી બંધાવે
 છે, એમ મનાવી આત્માને માત્વિક દશામા સ્થિર કરી
 જગતના પદાર્થ માત્રમા ઔદામીન્ય કેળવી અંતકૃત
 કેવલી થઈ મોક્ષમા પધાર્યા.

મહામુનિરાજ મેતાર્થ.

આ મહામુનિરાજ રાજગૃહી નગરીના વતની હતા શ્રેણીક રાજના જમાઈ હતા, પૂર્વ જન્મના મિત્રદેવની પ્રેરણાથી લગવાન મહાવીરદેવના ગિધ્ય થયા હતા. ઉત્તરોત્તર ચારિત્રમા ઘણાજ આગળ વધીને એકવાર એક માસના ઉપવાસના પારણે તેજ રાજગૃહીનગરીમા એક મોનીને ઘેર વહોરવા પધાર્યા હતા.

રાજગૃહીનગરીના રાજ શ્રેણીક, પ્રભુ મહાવીરના અનન્યલક્ષ હતા, તેથી પ્રભુજ જે દિશામા વિચરતા હોય તે દિશામા સાત-આઠ પગલા સન્મુખ જઈને ૧૦૮ મોનાના ચોખાનો આશીઓ બનાવી, પ્રભુજની સ્તવના કરતા અને લગવાનના ગુણોને મલાગીને ખુબજ ખુશી થતા હતા.

પ્રત્યુત સોની શ્રેણીકગજને માટે દરરોજ સોનાના ચોખા બનાવતો હતો. આ વખતે તે મોની તેજ ચોખા બનાવી રહ્યો હતો. મુનિરાજને આવતા દેખી, ખુબજ ખુશી થઈ ઉભો થઈ ગયો, પધારો, પધારો બોલતો મન્મુખ જઈ પગે પડ્યો અને બોલવા લાગ્યો.

આજ રૂંચો ઘર આગણેજ.

વિણ કાલે સહકાર, હ્યો ભીક્ષા છે મુઝતીજ,
મોદક તણો આહાર, મુનિવર !

મુનિરાજને પધારેલા જોઈ મોનીના કુટુંબના આનંદનો પાત્ર ન રહ્યો, અને ઘણા આદરથી ઘરમા તેડી ગયો. આ

વખતે સોનાના ચોખા ઘણા ખસા તેંચાગ થઈ ગયા હતા, તે તેમના તેમ છુટા મુકીને મુનિરાજને વહોરાવવા ધરમા ગયો અને ઘણા લાવથી આદ્યપૂર્વક મેતાર્ય મુનિરાજને લાડવા વહોગવ્યા.

મુનિરાજ ત્યા ઉભા હતા, મોની ધરમા લાડવા લેવા ગયો હતો, તેટલામા એક પક્ષી ત્યા આબ્યુ, તે કૌચ પક્ષી હતો, તેણે મોનીના ખનાવેલા બધા ચોખા ચણી લીધા, અને તેજ ધરમા ઉગેલા ઝાડ ઉપર ઉડીને બેઠી ગયો મોની ત્યા આવીને બેવા લાગ્યો, ચોખા દીઠા નહિ અને મુનિરાજ ઉપર વહેમ પડ્યો. મુનિરાજને પૂછવા લાગ્યો, મહાગજ ! તમારા દેખતા હમણાજ હું આ જગ્યાએ મોનાના ચોખા મુકીને ધરમા જઈ લાડવા લાવી તમને વહોરાવું છું, એટલામાં ધરમા બીજી કોઈ માણસ આબ્યું નથી, અને ચોખા અહીંથી ઉપડી ગયા છે, તે જાય કયા ? માટે જરૂર તમે લીધા છે ? બસ, મારા જવલા પાછા આપો, નહિ આપો તો પરિણામ સારું નહિ આવે, ચોખા લીધા મિવાય હું તમને જવા દેતાર નથી.

મુનિરાજ ત્યા જ ઉભા હતા, તેમની નજર સન્મુખ કૌચ પક્ષી જવલા ગઈ ગયો હતો પરંતુ લાવદયાના સમુદ્ર મહામુનિરાજ કશું ખોલ્યા નહિ, સાધુ જીવું ખોલે નહિ, સાચું ખોલે તો પક્ષીની હિંસા થઈ જાય, કહ્યું છે કે,

જેહથી અનરથ ઉપજે રે,

પરને પીડા થાય,

પરંતુ સોનીની દીક્ષિતદશા જોઈને પાછા ગયા. મુનિરાજના આવા ઉચ્ચ સંજ્ઞમથી પોતાનું કલ્યાણ થયું અને મુનિકલ્યા, પાતકી સોનીનું પણ સંજ્ઞમ આરાધનાના પ્રતાપે અને મુનિ રાજની સાત્ત્વિકદશા વિચારવાથી કલ્યાણ થયું.

અહીં વીનરાગના મુનિપણની વિશિષ્ટતા વિચારવા યોગ્ય છે. પ્રસ્તુત મુનિશ્રી મેતાર્ય, ઐશ્વિક રાજના જમાઈ હતા, દેવના મિત્ર હતા, લબ્ધિસંપન્ન હતા, છતાં મોની ઉપર ક્રોધ ન કર્યો અને પોતાના પ્રાણના ભોગે પણ ક્રોધના જીવનું રક્ષણ કર્યું. પોતાના શરીરની પરવા નકરી તોજ મોક્ષ મેલવી શકાયું.

ઇતિ મહામુનિરાજ મેતાર્યની કથા સંપૂર્ણ.

શ્રી મહાબલ રાજર્ષિ

આ મહાપુરુષ આ ભરતક્ષેત્રના પૃથ્વીસ્થાન નગરના રાજા સૂરપાળ અને મહારાણી પદ્માવતીદેવીના પુત્ર હતા.

અને મહાસતી મલયસુન્દરીના પતિ બન્યા પછી કુમાર અને રાજા અવસ્થા લોગવી સંસારી દશામાં પણ ધણી અપત્તિઓ લોગવી, સાત્ત્વિકભાવે દરેકમાંથી પસાર થઈ બે પુત્રને જીદાજીદા બે રાજ્યો સોંપી, બંને રાજા-રાણી [મહાબલ અને મલયસુન્દરી] દીક્ષિત થયાં હતાં.

અને ગુરૂ મહારાજની સેવામાં રહીને ગીતાર્થ દશાને પામેલા ગુરુઆજ્ઞા પામી એકાકી વિહાર કરતા, એક વખત સહસ્ત્ર-

સમાધાન નમો આચરિયાણ વિગેરે ત્રણ પદોમા વિચારેલા સૂરિવરો, વાચકો અને મુનિરાજો કોઈ પણ કુગતિમા પ્રાપ્ત ગયા નથી, જવાના પણ નથી, અને જતા પણ નથી અને જે નગ્કાદિ કુગતિઓમા ગયા છે, તે બધા નામધારી અને વેશધારી પાસત્યા, કુશીલીઆ વિગેરે પતિત આચાર્યાદિ જાણવા પરતુ નમો આચરિયાણ વિગેરે ત્રણ પદમા જેમને વિચાર્યા છે, તેમનું સ્વરૂપ બહુજ ઝીણવટથી શ્રી જ્ઞાનાગમોમા જતાવવામા આવ્યું છે, એવા આત્માઓ મરિચિ વિગેરેની માફક વળતે કર્મોદયની પ્રણલતાથી પડી જાય, તો પણ શીઘ્ર ઉપર આવી જાય છે અને તેમની ભાવદશાનેજ સૂરિ, વાચક અને મુનિપણે માન્ય રાખેલ છે, જેમનું સંપૂર્ણ સ્વરૂપ વાંચવાથી દરેક બુદ્ધિમાન મનુષ્યને વાચક ને સૂરિમહાગજ વિગેરેના શુણ્ણને ખ્યાલ આવવાથી પદની મહત્તા સમજાઈ જશે.

અપરિમીત દૃષ્ટાન્તો જાણવા મળે છે, અને આવાજ રાગ-રેખ વગરના બનેલા, અકિંચન બનેલા, અખંડ અક્ષયર્થ લાવને પામેલા, પરમાત્મ લાવમાં પરિપૂર્ણ બનેલા મહાત્માઓ કર્મ ખપાવીને મોક્ષમાં ગએલા છે, જેમને નમો મિદ્ધાણં ના જાપવડે ધ્યાનમાં લાવવાથી ધ્યાન કરનાર આત્મા પણ જરૂર સિદ્ધદશાને પામે છે.

એટલે શ્રી લૈનશાસને સ્વીકારેલા મિદ્ધ પરમાત્માઓનું સ્વરૂપ સમજનાર આત્મા મિદ્ધ પરમાત્માઓના ધ્યાનમાં જરાપણ નિરાદર તો ન જ બને, પરંતુ સમજવામાં આગળ વધીને કદયાણુ રસના સહયોગથી તુચ્છ ધાતુઓ મુવર્ણ-લાવને પામે છે, તેમ સિદ્ધ ભગવંતોના ધ્યાન સહકારથી પોતાના આત્માને પણ સિદ્ધસ્વરૂપી બનાવે છે. આ રીતે સિદ્ધપદ વિચારણા સંપૂર્ણ.

હવે આપણે નમો આચરિયાણં પદની વિચારણા કરીએ.

શંકા: આ શ્રી લૈનશાસનમાં અનંતા આચાર્યો, નરકાદિ કુગતિઓમાં ગયા છે. આણુ મહાવીરદેવના શાસનમાં પણ કોટા આચાર્યો-ઉપાધ્યાયો અને સાધુઓ નરકાદિ કુગતિ-ઓમાં જવાના છે, એવું શાસ્ત્રોમાં કહેતું છે, તો પછી નમો આચરિયાણં વિગેરે ત્રણે પદોને નમસ્કાર કરવાથી શું લાભ થાય ?

સમાધાન: નમો આયરિયાળં વિગેરે ત્રણ પદોમાં વિચારેલા સૂરિવરો, વાચકો અને મુનિરાજો દોઢ પણ કુગતિમાં પ્રાય: ગયા નથી, જવાના પણ નથી, અને જતા પણ નથી અને જે નગ્કાદિ કુગતિઓમાં ગયા છે, તે બધા નામધારી અને વેગધારી પાસત્યા, કુશીલીઆ વિગેરે પતિત આચાર્યાદિ જાણવા પરંતુ નમો આયરિયાળં વિગેરે ત્રણ પદમાં જેમને વિચાર્યા છે, તેમનું સ્વરૂપ બહુજ ળીણવટથી શ્રી જ્ઞાનાગમોમાં બતાવવામા આવ્યું છે, એવા આત્માઓ મરિચિ વિગેરેની માફક વળતે કર્મોદયની પ્રબલતાથી પડી જાય, તો પણ શીઘ્ર ઉપર આવી જાય છે અને તેમની ભાવદશાનેજ સૂરિ, વાચક અને મુનિપણે માન્ય રાખેલ છે, જેમનું મંપૂર્ણ સ્વરૂપ વાંચવાથી દરેક બુદ્ધિમાન મનુષ્યને વાચક ને સૂરિમકારાજ વિગેરેના ગુણને જ્યાલ આવવાથી પદની મહત્તા સમજાઈ જશે.

આ જગતમાં વ્યાકરણાચાર્ય, ન્યાયાચાર્ય, સાહિત્યાચાર્ય વિગેરે કંચન-કામીનીને લજનારા પણ આચાર્ય પદવી પામેલા હોય છે. જેમ કે આજકાલ કાશી વગેરે વિદ્યાકેન્દ્રોમા ઘણા વિદ્વાનો આચાર્યાદિ પદવી પામેલા મલી શકે છે, તેજ પ્રમાણે વાચક અને મુનિ પદો પણ સુલભ મલી શકે છે.

પરંતુ આપણા નમો આયરિયાળં વિગેરે ત્રણ પદો માત્ર જ્ઞાન, વેશ કે તપને આધીન નથી કિંતુ નીચે બતાવેલા ગુણોની મુખ્યતાએજ શ્રી જ્ઞાનશાસનમાં પદો

આપાતા હોવાથી કેમ પણ પ્રકાશના આશ્રેપને અહીં
સ્થાન નથી.

હવે અહિં ભગવાન આચાર્ય દેવો દેવા હોય છે,
તે તપાસીએ.

દેસકુલજાદુગ્રી સંઘયણી ધિદ્જુઓ અઘાસંસી ।
અવિકલ્પજો અમાઈ ચિરપરિચાડી ગહિયચન્કો ॥ ૧ ॥

જિયપરિમો જિયનિહો મઝ્ઝરયો દેસકાલભાવન્નૂ ।
આસન્નલહ્પદમો જાણાધિહ દેસભાસણૂ ॥ ૨ ॥

પંચધિદે આયારે જુત્તો સુત્તરથતદુભયધિદિન્નૂ ।
આહરણદેહકારણજયણિડજો ગાહણાકુસલો । ૩ ।

સસમયપરસમયવિડ ગર્ભરો દિસિમં સિવો સોમો ।
ગુણસયલ કલિઓ જુત્તો પવયણસારં પરિકહેડં । ૪ ।

૧ આર્યદેશમાં જન્મેલા હોય તે આત્માને ધર્મનો બોધ
જલિદ થાય છે, માટે આચાર્ય જાનનાર આત્મા,
આર્યદેશમાં જન્મેલા હોવા બેધએ.

૨ કુલવાન હોય એટલે કુલ જ્ઞાનદાન હોય, અકલંક
પિતાના કુલમાં જન્મેલા આત્મા આચાર્ય થવાને યોગ્ય
હોય છે.

૩ ઉચ્ચકુલમાં જન્મેલી અને શીવાદિ શુશ્રુઝારિણી માતાના
પુત્ર હોય તે જાતિસંપન્ન કહેવાય, તેવા આત્માને
આચાર્યપદ આપવું બ્યાજમી ગણાય, અર્થાત્ જાતિ-

સંપન્નતા પણ આચાર્ય થનાર આત્મામા જરૂર હોવી જોઈએ. તેવા આત્મામાંજ વિનય અને નમ્રતા, મનનતા અને કોમલતા હોઈ શકે છે.

૪ બહુ રૂપાલા હોય અર્થાત્ કેટલાકે કદરૂપા-ઠીંગણા, દીચકા મનુષ્યને આચાર્યપદ ખીંકુલ શોભે નહિ, એવા મનુષ્યની પ્રતિભા પડે નહિ, તેથી લોકો ઉપર ધર્મની અસર થાય નહિ. આચાર્ય ભગવંતો શ્રી જૈનશાસનના રાજવી ગણાય છે. ચતુર્વિધ સંઘ તેમની આજ્ઞા પાલનાર હોય છે, માટે ઉપરના ચાર વિશેષણ સંપન્ન આચાર્ય હોવા જોઈએ.

૫ આચાર્ય થનાર આત્મા સુંદર સંઘચણુવાળા હોય અર્થાત્ નિરોગ અને સગત્ત શરીરવાળા હોય.

૬ આચાર્ય થનાર આત્મા ધૃતિયુક્ત હિમતવાળા હોય, તેથી ગમે તેવી મોટી સલામા બ્યાખ્યાનાદિ કરતાં કે પરવાદી સાથે વાદ કરતા ગલગાય-મૂંઝાય નહિ પરંતુ રાજા અને અધિકારી વર્ગથી ભરેલી સલામાં પણ શ્રી જૈનશાસનનો પ્રભાવ જમાવી શકે.

૭ આચાર્ય થનાર આત્મા અનારાગત હોય, વસ્ત્ર-પાત્ર આહાર-વસતિ આદિના અલોભુપી હોય, લોભુપી ન હોય તોજ ત્યાગમાર્ગની છાપ પાડીને શ્રી જૈનશાસનની શોભા વધારી શકાય છે.

- ૮ અવિકત્યન હોય, એટલે હિત અને મિત બાપી હોય અર્થાત્
જરૂર વગવું જોડે નહિ, અને જેટલું જોડે તેટલું
જોડનાર-આલજનારને કર્મનિર્જગતુ કામ્યજી બને.
વીતરાગના સૂરિપુરૂષો કટુભાષા કે કર્કશભાષા પણ ન
જોડે પરંતુ મીઠી વાણી જોડે, રઢિયાળી વાણી જોડે.
- ૯ અમાયાવી હોય વીતરાગના સૂરિપુરૂષો કપટ વિનાનું
જોડે, તંથી સર્વત્ર વિશ્વાસપાત્ર જ હોય. જેન
શાસનમાં, જેનશાસનની બહાર અને રાજ-મહારાજ
ઓમાં પણ સૂરિમહારાજ એકદમ વિશ્વાસપાત્ર હોય.
- ૧૦ સ્થિર પરિપાટી હોય સૂત્રાર્થ તદુલયના ઘણાજ
અવ્યસ્ત હોય, લણેલું તદ્દન યાદ હોય, કાર્યકાલે
કામમાં આવે તેવું હોય, માટેજ વ્યાખ્યાન મલામાં કે
વાદમાં પ્રભાવ પાડી શકાય છે.
- ૧૧ ગ્રાહ્ય વાક્ય: પોતાના માધુ-માધ્વી વર્ગમાં અને
ભક્તવર્ગમાં આદેયવાક્ય હોય, અર્થાત્ અરુણહિત
આજ્ઞા હોય, જેથી સૂરિમહારાજના વચનોથી શ્રી જેન
શાસનનાં ધાર્મિક કાર્યો પુષ્ટિ પામે અને સુખિની
આરાધના સારી થાય.
- ૧૨ જિતપરિપાઠ: સૂરિમહારાજનો સભા ઉપર એકદમ
પ્રભાવ પડી જાય તેથી રાજ અને વિદ્વાનોની મલામાં
ક્ષોભ ન પામે, અને તોજ ધારાબધ વ્યાખ્યાન સંભ
ળાવી શકે, પરંતુ રાજ-મહારાજ, પરદર્શની કે વિદ્વાનોને

દેખીને સૂરિમહારાજ અંગઈ જાય નહિ, તેની સ્નેહમાં તણાઈ, દળાઈ જાય નહિ, જીવ્યો, આ પાંચમા આરામાં કળિકાળમાં પૂર્વના સૂરિમહારાજઓનો રાજ-મહારાજઓ ઉપર પ્રભાવ ખુબજ પડતો હતો.

આચાર્યમુહરિત સૂરિમહારાજનો પ્રભાવ મહારાજ સંપ્રતિ ઉપર ખુબ પડતો હતો.

કાલકાચાર્ય, આચાર્યખપુટાચાર્ય, પાદલિપ્તાચાર્ય, મહાવાદિસૂરિ, સિદ્ધસેનદિવાકરસૂરિ, ખપલદ્વીસૂરિ, કલિકાલસર્વજ્ઞ હેમચંદ્રસૂરિમહારાજ, અને હિરસૂરિજી મહારાજ વિગેરે મહાપુરુષોએ અનેક રાજાઓને અને રાજવર્ગીય મોટા માણસોને ધર્મ પ્રમાણના દાખલા ઇતિહાસમાં ઘણાજ બાણવા મળે છે. ગ્રંથનું પ્રમાણ વધી જવાના ભયથી અહીં લખતા નથી.

૧૩ જિતનિદ્રા: આચાર્ય લગવંતો બહુજ અલ્પ નિદ્રાવાળા હોય છે. આચાર્યમહારાજ દિવસે તો નજ ઉઘે, પરંતુ રાત્રીમાં પણ બહુ થોડા ઉઘે, જીવ્યો, ૪૭ મી પાઠે થયેલા શ્રીમાન્ સોમપ્રભસૂરિમહારાજ દરેરાજ અગ્યાર અંગનું સાર્થ સ્વાધ્યાય કરતા હતા. ગુરુ અપ્રમાદી હોયતો જ શિષ્યવર્ગ અપ્રમાદી રહીને આરાધના કરી શકે છે.

૧૪ માધ્યસ્થવાળા: ગુરુમહારાજ બધાજ શિષ્યો ઉપર સમચિત્ત હોય, તેમજ લક્ષ્મણ ઉપર પણ સમચિત્ત હોય.

૧૫ દેશકાલ ભાવન: આચાર્યમહારાજ ગમે તે દેશમાં અને ગમે તે કાળમાં ત્યાંના સ્વરૂપને તુરત ગમણને આ દેશમાં અથવા આ કાળમાં શાસનની પ્રભાવના કેવી-રીતે થાય, તે તે જાળતને જરાજર નાણી શકે.

૧૬ આસનલઘ્ધે પ્રતિભા: પ્રતિભાશાળી સૂરિ મહારાજને કોઇ પરવાદી તત્કાલ પ્રશ્ન પૂછીને પાછા પાડવા ઇચ્છા રાખે પરંતુ પ્રતિભાસંપન્ન આચાર્ય જરાપણુ થોભાયા વિના યુક્તિયુક્ત જવાબ આપી વાદીને નિરૂત્તર બનાવે છે.

અહીં આવા દાખલા ઘણા બનેલા પૈકી એક-જે લખીએ છીએ.

એક આચાર્ય મહારાજ પાસે એક વાદીએ આવીને પ્રશ્ન પૂછ્યો, હે જ્ઞેનાચાર્ય ! તમારા ભગવાન સર્વજ્ઞ હતા, તેમણે સર્વ પદાર્થ જાણ્યા છે, આવું તમારા શાસ્ત્રોમાં લખ્યું છે, તો પછી વિષ્ણુનો સ્વાદ કેવો હોય, જરા સમજાવો તો જરા ?

આચાર્ય મહારાજ જણાવે છે કે, ભાઈ ! તમે તમારા શાસ્ત્રો તો જરૂર જાણ્યા હશે અને વિષ્ણુ ભગવાનના ૧૦૫૬૩૧ ત્રીજો અવતાર ભુવંડનો થયો તે પણ આપના ખ્યાલમાં જ હશે. ભુવંડને વિષ્ણુ ઘણીજ પ્રિય હોય છે, માટે ત્યાં વિષ્ણુભગવાનનેજ રુજરુ મળે અને પૂછે કે, વિષ્ણુનો સ્વાદ કેવો હોય છે ? બસ, વાદી સુક બનીને ચાલતોજ થયો

અન્યદા કોઈ જૈનાચાર્ય બહાર ભૂમિ પધારેલા હતા. ત્યાં પણ કોઈક વિદ્વાન આવી ગયો અને કાગડાને વિષ્ટા દેંદતો દેખી, જૈનધર્મની મશ્કરી કરતો ખોટો, હે જૈના ચાર્ય ! આપ સર્વજ્ઞ પુત્ર કહેવાઓ છો, તો સલા આ કાગડો વિષ્ટા શા માટે દેંદી રહેલ છે ? જરા જ્ઞાનથી સમજીને જવાબ આપો. આચાર્ય કહે છે કે, 'ભાઈ ! કાગડાએ એક વખત કોઈક જગ્યાએ પુરાણ વંચાતા સાલજીયું', એમાં એક શ્લોક એવો આવ્યો કે,

જલે વિષ્ણુઃ સ્થલે ધિષ્ણુઃ ધિષ્ણુઃ પર્વતમસ્તકે;
સર્વભૂતગતો-ધિષ્ણુઃ, સ્તસ્માદ્ ધિષ્ણુમયં જગત્ ॥૪

અર્થ જળમાં વિષ્ણુ ભગવાન રહેલા છે, સ્થળમાં વિષ્ણુ ભગવાન રહેલા છે, પર્વતની ટોચ ઉપર પણ વિષ્ણુ ભગવાન રહેલા છે, પૃથ્વી-જલ-તેજ-વાયુ અને આકાશ બધા ભૂતોની અંદર વિષ્ણુ ભગવાન હોવાથી આખું જગત વિષ્ણુ ભગવાનમય છે.

તેથી ઉપરના શ્લોકનો અર્થ વિચારતાં વિષ્ણુમયં જગત્ પદ આવ્યું, ત્યાં તેણે આ વિદ્યા શોધવા માડી, કે સહા અહીં કંઈ જગ્યાએ વિષ્ણુ ભગવાન બેઠા છે. બસ, આવા તાત્કાલિક શકં પ્રતિ શાક્યં કુર્યાત્ જેવા ન્યાયથી વાદિ હારીને ચાલ્યો ગયો. માટે જ જૈનાચાર્ય રોષાડ જેવા ન હોવા જોઈએ, પરંતુ મહાપ્રતિભાસંપન્ન હોય, તેને જ સૂરિપદ મળી શકે.

૧૭ નાનાવિધદેશભાષાવિધિજ્ઞઃ આચાર્યભગવંતો
 જુદા-જુદા દેશની ભાષાઓના પણ જાણકાર હોવા જોઈએ
 કે જેથી જુદા-જુદા દેશમાં જન્મેલા આત્માઓ સૂરિમહારાજ-
 દ્વારા શ્રી વીતરાગની વાણીનાં રહસ્યો સમજી શ્રી વીતરાગ
 શાસનના આરાધક બની શકે.

૧૮ જ્ઞાનાદિપંચાચારયુક્તઃ આચાર્યભગવંતો
 ઘણાજ વિદ્વાન હોવા જોઈએ. તેમની ધ્રુવ પણ ઘણીજ
 ઉચ્ચ કોટીની હોય. દેવોનાં પણ મસ્તક ડાલાવે તેવું તે
 મહાપુરુષોનું ચારિત્ર હોય, છઠ્ઠ-અઠ્ઠમાદિ તપસ્યામાં તત્પર
 હોય, ક્રિયા-અનુઠાનમાં અને શાસનના કાર્યમાં સિંહ
 જેવા શક્તિ સંપન્ન હોય તેવા આચારસંપન્ન પુરુષો જે
 હોય તે આચાર્ય પદવી પામી શકે છે. અર્થાત્ જેનું
 સમ્યગ્દર્શન, જ્ઞાન, ચારિત્ર ખુબજ ઉચ્ચ હોય તેજ મહા-
 પુરુષ આચાર્ય થવાને લાયક ગણાય છે.

૧૯ સૂત્રાત્કલ્પવિધિજ્ઞઃ આચાર્યભગવંતો સૂત્રના,
 અર્થના અને તદ્દનયના રહસ્યને પામેલા હોય છે, તેથીજ
 ઉત્સર્ગ-અપવાદનો વિસ્તાર પોતે સ્વયં સમજે અને શિષ્યોને
 સમજાવી શકે છે, અને પ્રસંગ આવે ત્યારે ઉત્સર્ગ અને
 અપવાદને, આરાધના અને શાસનની પ્રભાવના માટે ઉપ-
 યોગમાં લઈ શકે છે.

૨૦ હેતુદાહરણનિગિત્તનયપ્રપંચજ્ઞઃ આચાર્ય
 ભગવંતો હેતુ, દષ્ટાન્ત-નિમિત્તાદિકારણ અને નૈગમાદિ
 નયના વિસ્તારને સમજેલા હોય છે. તેથીજ દેવબોધિ

જેવા દુર્ધરવાદીઓને હરાવીને શ્રી જૈનશાસનની પ્રભાવના કરી શક્યા છે.

૨૧ ગ્રાહણાક્રુશળ આચાર્ય લગવન્તો વ્યાખ્યાન કરતી વખતે અનેક જાતિની યુક્તિઓ દ્વારા ચર્ચાતા વિષયોને ખુબજ મજબુત બનાવીને શિષ્યોને તથા શ્રોતાઓને સંપૂર્ણ રીતે જાણના મર્મ ઠસાવીને પ્રતિજોધ પમાડી શકે છે, શ્રોતાઓને ધર્મમાં સ્થિર કરી શકે છે.

૨૨ સ્વસમય-પરસમયજ્ઞ આચાર્ય લગવન્તો પોતાના એટલે શ્રી જૈનાગમના-પંચાગીના પૂર્ણ જાણ બનીને પર શાસ્ત્રોના પણ પારને પામેલા હોય છે. અને તેથીજ પોતાના સિદ્ધાંતોનું સ્થાપન કરવા પૂર્વક અન્યમતનું બંધન કરી શ્રી જૈનશાસનનો પૂર્ણતા સમજાવી શકે છે.

૨૩ ગંભીર શ્રી આચાર્ય લગવન્તો મહા ગંભીર હોય છે. એટલે પોતાની વિદ્વતા વિગેરે શક્તિઓને અજબ રીતે પચાવી શકે છે. શાસ્ત્રોના ઉંડા રહસ્યને જેમ પચાવવાની તાકાતવાળા હોય છે, તેમ જગતની અનેક પ્રકારની વાતો પણ પચાવવાની અને ગમી જવાની તાકાતવાળા હોય છે, કે જેના પ્રસંગોથી પોતાને અને પરને કર્મના બંધન થાય નહિ, સમુદ્રના જલનો પાર પામી શકાય, પરંતુ આચાર્ય-લગવન્તોના ચિત્તનો પાર પામી શકાય નહિ.

૨૪ ખેદસાહ તપસ્યા યુગ કરે શીત અને તાપને મહન કરે, અને અનેક શિષ્યોને રાત અને દિવસ વાચના આપે, પણ જરાપણ કંટાળે નહિ, વ્યાકરણ, કાવ્ય, ન્યાય પ્રકરણ, આગમ વિગેરેના કડીણ અર્થ પુછવા આવે તો પણ પોતે છક અઠમાદિ તપસ્યાવાળા હોવા છતાં અવિશ્રાંત ચમાધાનો આપે.

૨૫ હીન્તિમાન એટલે પરાધૃષ્ય લગવાન વીત ગગના સૂરિપુગવોની દરેક મનુષ્યો ઉપર પ્રભા પડી જતી હોવાથી પરવાદીઓથી અધૃષ્ય હોય છે, પરવાદીઓના ગાંજ્યા જતા નથી. જેમ હેમચંદ્રસૂરિ મહારાજને પાટણમાંથી કાઢવા દેવળોદિ પંડિતે પોતાની જાતી શક્તિઓ અજમાવી લેઈ, પરંતુ છેવટે રાત લેઈ પોતાને નાસી જવું પડ્યું.

૨૬ શીવઃ લગવાન વીતરાગના સૂરિપુરંદરે કદયાણ અને મંગળના ધામ હોવાથી આશ્રિતોને આ સંસારના મગલિકો અપાવી પ્રાન્તે મોક્ષ અપાવનારા થાય છે.

૨૬ સૌમ્યઃ આચાર્યલગવંતો જાણ અભ્યંતર સૌમ્ય હોય છે, આકૃતિ પણ ચન્દ્ર જેવી શાન્ત હોય છે, અભ્યંતર પણ ચન્દ્ર જેવા શાન્ત સ્વભાવવાળા હોય છે.

શાસ્ત્રકાર મહારાજ ઉપસંહાર કરતાં જણાવે છે કે, સૂરિ મહારાજઓના ગુણો કહેતાં પાર આવે તેમ નથી. એટલે ગુણુ સયલ કલિઓઃ તમામ મદ્દગુણોથી આચાર્યલગવંત વિમૂષિત હોય છે.

મહા મહોપાધ્યાય શ્રી યશોવિજય ગણિવર પણ
ફરમાવે છે કે-

અત્યમિચે જિન મુરજ કેવલચંદે જે જગ દીવો,
ભુવન પદારથ પ્રકટનપદ્ તે, આચારજ ચિરંભવોરે.
ભવિકા સિદ્ધચક્ર પદવંદો.

અર્થ: શ્રી જિનેશ્વર દેવરૂપ સૂર્ય અને કેવળજ્ઞાન
રૂપચંદ્ર અસ્ત થયે છતે જગતના પદાર્થોને પ્રકાશવામાં
દીપક સમાન આચાર્યભગવાન ચિરંભવો-સદાકાળ ભવતા
રહો.

વલી પણ ત્યાંજ એ મહાપુરુષ સૂરિપુરંદરોના ગુણોનું
વર્ણન કરતા જણાવે છે કે-

પંચ આચાર જે મુધાપાલે, મારગ ભાળે સાચો;
તે આચારજ નમિએ તેહમું પ્રેમ કરીને, જાચોરે ભવિકા.
વર છત્રીશ ગુણે કરી સોહો, યુગપ્રધાન જન મોહો;
જગ બોહો ન રહો ક્ષણ કોહો, સૂરિ નમું તે જોહોરે.
નિત્ય અપ્રમત્ત ધર્મ ઉવએએ, નહિ વિકથા ન કપાય,
જેહને તે આચારજ નમિએ, અકલુપ અમલ અમાયરે.
જે દિયે સારણ, વારણ, ચોયણ, પડીચોયણ
વલી જનને; પટધારી ગચછથંભ આચારજ,
તે માન્યા મુનિ મનને રે. ભવિકા, સિદ્ધચક્ર પદવંદો.

અર્થ-જ્ઞાનાચાર, દર્શનાચાર, ચારિત્રાચાર, તપાચાર,
વીર્યાચાર આ પાંચે આચારોને એકદમ નિર્મલ શુદ્ધ પાલે,

તેનોજ ઉપદેશ આપે, તન્મય લાવમાં વર્તે અને લગવાન વીત-
રાગનો માર્ગ શુદ્ધ બતાવે જરાપણુ છુપાવે નહિ. ઉત્સૂત્ર
પ્રરૂપણથી ખુબજ કરતા રહે.

વર-એટ એવી છત્રીમ-છત્રીસીઓ એટલે ૧૨૯૬ ગુણે
કરીને શોભે છે, અને જેમનુ પુણ્યબલ એટલું બધુ હોય
છે કે, તે કાલના મનુષ્ય માત્રમાં તેમનીજ પ્રધાનતા જણા
વાથી જગતના મનુષ્ય માત્ર તેમના ચારિત્રગુણોમાં મોહ
પામે છે, અર્થાત્ ખુબજ આકર્ષાય છે. વલી જગતના પ્રાણીને
પ્રતિબોધ કરે છે, વળી ક્યારેક કોધાદિનાં કારણો ઉપસ્થિત
થવા છતાં શ્રી જૈનશામનના મેનાધિપતિ આચાર્ય લગવાન
ક્ષણવાર પણ કોધાવેશ લાવતા નથી.

સર્વકાલ અપ્રમત્તદંશામાં રહેતા હોવાથી સ્ત્રીકથા, લક્ષ્મ
કથા, દેશકથા અને રાજકથારૂપ વિકથા અને કથાયો તો
તેમની પાસે આવતાજ નથી. વળી આચાર્ય લગવાન સદા
કાળ અકલુપ=એટલે આર્ત કે રૌદ્રધ્યાનથી રહિત હોવાથી
અને કપટ વગરના હોવાથી, ' સરલસ્વભાવી હોવાથી,
એકદમ નિર્મલ હોય છે.

જેઓ-આચાર્ય લગવંતો રાજા મહારાજાની પેઠે
પટધારી અને ગચ્છના સ્થાન જેવા હોવાથી સદાકાળ
પોતાના મુનિગણને સારણા, વારણા, ચોચણા અને
પડિચોચણા આપ્યાજ કરે છે, કારણ કે પોતાના ગચ્છમાં
સારણાદિ નહિ આપનારાને ફાકટ સૂરિમહારાજ બનીને
ફરનારાઓને શાસ્ત્રોમાં કેવા કહ્યા છે? તે જુઓ—

જાંહાએવિ લિહંતો, ન મદઓ જતથ સારણા નત્થિ
 દંડેણવિ તાડંતો સ મદઓ સારણા જતથ ॥ ૧ ॥

જહ સીસાહં નિકિંતદ્દ કેદ સરણાગયાણ જંતૂણં ।
 તહ ગચ્છમસારંતો શુરુ વિ સુત્તે જઓ મણિજં ॥૨॥

જહિં નત્થિ સારણ વારણા ય ચોયણપહિચોયણા વ ગચ્છમિ
 સો અગચ્છો ગચ્છો સંજમકામીહિ મોત્તવ્થો ॥ ૩ ॥

“ ગચ્છંતુ ઉવેહંતો કુવ્વદ્દ દોહંમવં વિહીયં ડ ।
 પાલંતો પુણ સિજ્જદ્દ તદ્દયમવે મગવદ્દ સિદ્ધં ॥

અર્થ-જે શુરુ મહારાજ પોતાના શિષ્યવર્ગને
 સારણા, વારણા, ચોયણા, પડિચોયણા આપવામાં સમજ્યા
 નથી, તેવા શુરુ મહારાજ જોલામાં બેસારીને આટતા હોય
 તો પણ તે શિષ્યોના શત્રુ તુલ્યજ છે, પરંતુ જે શુરુ-
 મહારાજ સારણાદિ આપવા સાગ્રં સારણાદિના પાલન-માટે
 શિષ્યવર્ગને હંડ વડે તાડન કરતા હોય તેવા શુરુદેવ
 શિષ્ય વર્ગના પરમઉપકારી છે.

જેમ શરણે આવેલાનાં અથવા જોલામાં માથું મુકીને
 મુઠ્ઠ ગએલા માણસોનાં માથા કાપનાર જેટલો અધમ
 આત્મા છે, તેજ પ્રમાણે પોતાના ગચ્છને સારણા વારણાદિ
 નહિ આપતા શુરુ મહારાજ પણ તેવાજ અધમ કોટીના
 બાણવા. આ પ્રમાણે જૈનાગમમાં કહેલું છે.

જે ગચ્છમાં (આચાર્યના સમુદાયમાં) સારણા, વારણા,
 ચોયણા, પડિચોયણા છે જ નહિ, તે ગચ્છ વાસ્તવિક

ગચ્છજ નથી અને સંજમના ખપી જીવોએ તેવા ગચ્છનો ત્યાગ કરવો જોઈએ.

જે આચાર્ય મહારાજ ગચ્છની ઉપેક્ષા કરીને સારણા, વારણા, ચોયણા અને પહિચોયણા કરી શકતા નથી તેમનો સંસાર વધી જાય છે. પરંતુ જે સૂરિ મહારાજ વિધિ-પૂર્વક ગચ્છની સંભાલ રાખે છે, અવિચ્છિન્ન વાયણાદિ આપે છે, તેવા મહાપુરુષો ત્રીજા ભવમાં મોક્ષગામી બને છે એમ ભગવતી સૂત્રમાં પાઠ છે.

એટલે સૂરિમહારાજો થએલા કે થવાને યોગ્ય તેજ હોઈ શકે છે, કે જેમના બાહ્ય ગુણો જગતને મોક્ષમાર્ગની આરાધનામાં આકર્ષક બને છે. અને જેમના અભ્યંતર ગુણો, આત્માને શીઘ્ર મોક્ષમાં પહોંચાડે છે. પ્રાચીણ ગીતાઈ ભાવાચાર્ય સૂરિમહારાજઓ ત્રીજા ભવે કે છેવટ છ-સાત ભવે જરૂર મોક્ષગામી હોય છે.

શ્રી વીતરાગ શાસનના સૂરિમહારાજઓ-વ્યાકરણ, સાહિત્ય, ન્યાય, અલંકાર, જ્યોતિષ, ઇતિહાસ, ભૂગોલ, ખગોલ ભણવા સાથે પ્રકરણો અને સર્વાંગ જ્ઞાનાગમોના અભ્યાસમાં સંપૂર્ણ નિષ્ણાત બનેલા હોય છે. અને સાધોસાથ ઇતર દર્શનોનો પણ જોડો અભ્યાસ કરી વ્યાખ્યાનાદિમાં અતિ કુશલ બનેલા હોય છે.

પ્રશ્ન : શાસ્ત્રોમાં જે રીતિઓ આચાર્યોના ગુણોનું વર્ણન બતાવ્યું છે, શું સર્વત્ર તે મુજબ સાચવણ રખાઈ હશે ખરી ?

ઉત્તર : બરાબર લખના લીધે પૂર્વપુરુષોએ જેમ પોતામાં ગુણનો સંચય વધાર્યો હતો, તેજ પ્રમાણે પોતાના ઉત્તરાધિકારી બનાવવામાં સાવધાનતા પણ રાખી છે. સાથોસાથ શાસનમાં પણ સડો ન પેસી જાય તેની લક્ષમણ પણ લખી નાખી છે. જુઓ નીચેના શ્લોક.

“વૃદ્ધો ગણહરસદ્દો, ગાયમાદિહિં ધીરપુરિસેહિં;
જો તંઠવેદ અપત્તે, જાણંતો સો મહાપાવો.”

અર્થ : આશ્લોક આચાર્યવિગેરે પદવીઓ આપવાની માવધાનતા સૂચક છે. અને તેથી ગણધર શબ્દના ઉપલક્ષણથી ગણુધર, ગણી, વાચક, સૂરિ, સ્ત્રીમાત્રમણુ, દિવાકર વિગેરે શબ્દો આચાર્યપદના પ્રાયઃ પર્યાયવાચક શબ્દો જાણવા. જેમકે ધર્મદાસગણી, સંઘદાસગણી, ઉમાસ્વાતિવાચક, જિનલદ્રગણી સ્ત્રીમાત્રમણુ, સિદ્ધસેન દિવાકર, કેશિગણુધર, વિગેરે ગિરુદો આચાર્ય ભગવંતોને અપાયાં છે. તેથી પૂજ્ય પુરુષો ફરમાવે છે, કે-ગૌતમાદિ ધીર પુરુષોએ જે ગણુધર [સૂરિ આચાર્ય વિગેરે] શબ્દ ધારણ કર્યો છે, શબ્દને યથાર્થ શોભાવ્યો છે, આવો મહાપવિત્ર શબ્દ કોઈ પણ આચાર્ય પોતાના કે પરના કુપાત્ર શિષ્યને અર્પણ કરે, પોતાના કે પરના શિષ્યનાં દૂષણો જાણવા છતાં કુશિષ્યોને સૂરિ વિગેરે પદવીઓ આપી દે તો ખરેખર તે ગુરુ પોતેપણ મહાપાપી ગણાય છે.

વાચક, ચોક્કસ સમજી શકે છે કે-શ્રી જૈનશાસનમાં ઉપરના શ્લોકનો ખુબજ અમલ થયો છે. અને પદવીઓ

આપવામાં ઘડીજ સાવધાનતા રાખીને ગુણીની પરીક્ષા કરી
પદવી પ્રદાનો થયાં છે, અને પદવીના લેાત્રુપી અયોગ્ય
આત્માઓને પદવી નહિ આપવાના બનાવો પણ
ગોંધાયા છે.

કસોટીનો સૈા પ્રથમ બનાવ

પાત્રમા ગણુધર મુધર્માસ્વામી મહારાજના પદ્મધર
છેલ્લા કેવલી ભગવાન જ'બૂસ્વામિ મહારાજ થયા, તેમના
પદ્મધર પ્રભવસ્વામિ મહારાજ થયા. તેઓ ભગવાન મં'પૂર્ણ
ચૈાદ પૂર્વધર હતા. તેઓ ચોથા આરાની લગોલગ હતા.
તેમણે પોતાની પછી આખા સમુદાયનો જવાબદારી સાર્યવે
તેવા પદ્મધરની શોધ કરવા પોતાના પૂર્વના જ્ઞાનનો ઉપયોગ કર્યો
પરંતુ આખા સમુદાયમાં એક પણ સાધુ પદ્મધર થવાને
યોગ્ય જણાયા નહિ.

આંહી સમજવા જેવી એક જાણત એ પણ છે. કે
શ્રીમાન્ પ્રભવસ્વામીના વખતમાં મતમતાંતર કે ગચ્છ-
ગચ્છાંતરો હતાજ નહિ. તેથી તમામ મુનિરાજો એક આચાર્ય
ભગવાનની છત્રછાયામાં હતા વગી સાધુઓ પણ લાખોની
મં'ખ્યામાં હતા, વગી પૂર્વજ્ઞાનના અભ્યાસી પણ ઘણા હતા.
છતાં પદ્મધર થવાને યોગ્ય મહાત્મા દેખાયા નહિ એ પણ એક
ઘડીજ સંમજવા યોગ્ય જાણત છે.

મં'ન : ભગવાન મહાવીરદેવના સાધુઓ ફકત ૧૪
હતર બતાવ્યા છે, તો પછી મહાવીર ભગવાનના વખત

કળા, અત્યારે વધારે એટલે લાખોની સંખ્યામાં માધુઓ હતા, આ વાત કેવી રીતે નાચી મનાય ?

ઉત્તર : ભગવાન મહાવીરદેવના સમયમાં માધુઓ ૧૮ હજાર ન હતા, પરંતુ ફક્ત મહાવીરદેવના ખુદના શિષ્યો ૧૪ હજાર હતા પરંતુ શિષ્ય પર પરા લાખોની સંખ્યામાં હતી, જુઓ, ઋષભદેવનામીના શિષ્યો ૮૪ હજાર જ હતા, પરંતુ શિષ્ય પર પરા કોડોની હતી, તેમ અહીં એકલા ૧૧ ગણધરોએ દીક્ષા લીધી ત્યારે તેમની સાથે ૮૪૦૦ શિષ્યો હતા, તે ગણધરોના શિષ્યોમાં ગણ્યા છે, ભગવાનના શિષ્યો ૧૧ ગણધરોજ ગણેલા છે, તે પ્રમાણે એકલા ગૌતમસ્વામીના ૫૦ હજાર શિષ્યો બતાવ્યા છે, તેજ પ્રમાણે નદિષેષુ નામના શ્રેષ્ઠિકના પુત્ર અને ભગવાન મહાવીરદેવના શિષ્ય હતા, જે દીક્ષા મૂકી ૧૨ વર્ષ વેશ્યાના ઘેર ગઈલા હતા, તેમના પછુ ઘણા શિષ્યો થયા છે, એટલે ભગવાનના ૧૪ હજાર શિષ્યોના શિષ્યો અને તેમના શિષ્યોની સંખ્યા બે-ત્રણ-ચાર લાખ થાય તે યુક્તિથી ઘટી શકે તેવું છે.

પ્રશ્ન શુ ચોથા આગ જેવા તે કાલમાં એટલા બધા મોટા સમુદાયમાં એવા ગુણી ગુરૂઓના સહવાસમાં અને પૂર્વના અભ્યાસ કાલમાં કોઈ આત્મા સુપાત્ર નહિ જ હોય ?

ઉત્તર : સુપાત્ર લગભગ બધા જ હોય થોડાજ ભવોમાં મોક્ષમાં જવાની લાયકાતવાળા પણ હોય, છતાં

આચાર્યપદની જોખમદારી લેવી કે આપવી એ વળી જુદીજ વાત છે. જેમ ભગવાન જિનેશ્વરદેવના હજારો શાધુઓ શિષ્યો હોય છે, તેમાં કેટલાક તેજ ભવમાં મોક્ષમાં જનાર પણ હોય, છતાં ગણધરપદવી તો ગણ્યા-ગાંઠ્યા મહાપુરુષોને જ અપાય છે. વળી નગરમાં કે દેશમાં લાગે મનુષ્યોની કે કોડો મનુષ્યોની વસતિ હોવા છતાં પ્રધાન થવાની યોગ્યતા કોઈક મનુષ્યમાં જ હોય છે.

તેમ આત્માઓમાં આરાધક ગુણો ઘણા હોવા માથે સજ્જનતા પણ ખુબજ હોય તો પણ આચાર્ય પદવીની યોગ્યતા એ એક જુદીજ વસ્તુ છે. જેમ રાજા થવું તે મોટી જોખમદારી છે, તેના કરતાં હજારો ગુણી જોખમદારી આચાર્યપદની લેવામાં અને આપવામાં સમાયેલી છે.

હવે પ્રભવસ્વામી મહારાજે માધુ સમુદાયને જ્ઞાનથી તપાસ્યા પછી શ્રાવકસંઘમાં ઉપયોગ મુકયો, શ્રાવકો તો તે વખતે કોડોની સંખ્યામાં હતા. ધર્મના ઘણા અભ્યાસી હતા, ભવભીરૂ અને આરાધક પણ હતા, છતાં પ્રભવસ્વામી મહારાજને પોતાના પટ્ટધર થવા યોગ્ય કોઈપણ જણાયા નહિ, ત્યારે ઇતર દર્શનમાં ઉપયોગ મુકયો, અને રાજગૃહ-નગરમાં વસતા શય્યંભવભટ્ટને સંપૂર્ણ યોગ્ય જોયા.

શય્યંભવ ગ્રાહ્ય હતા, ચૌદવિદ્યાના પારગામી હતા, લેનદર્શનના સંપૂર્ણ પ્રતિપક્ષી હતા, છતાં પરમાર્થ-દર્શી જરૂર હતા એટલે શુરુ મહારાજાએ મોક્ષલેખા બે મુનિ-

રાજેનાં પરમાર્થપૂર્ણ વાક્યો સાંભળીને વિચાર કર્યો, અને તુર્તજ પરમાર્થ સમજાવ્યું ગયું અને સર્વસ્વનો ત્યાગ કરીને ગુરૂ પાસે આવ્યા. ભગવાન પ્રભવસ્વામીજી તો જ્ઞાની જ હતા. તેમણે તો જ્ઞાનથી પરીક્ષા કરી લીધી હતી. એટલે તત્કાળ દીક્ષા આપી, શાસ્ત્રો લખાવી, ચૌદ પૂર્વધર થયા પછી આચાર્યપદની આપી, ગુરુપ્રધાનપદ આપ્યું, પરિવારની ભલામણ આપી, ગુરુ અનશન કરી, સ્વર્ગવાસી થયા.

અહીં વાચકવર્ગ સમજી શકે તેવું છેકે, શ્રી જૈન-શાસનમાં પદને કેટલી મહત્તા છે, આવા પદ માટે થોડી-પણ છુટછાટ નથી, તેમ પક્ષપાત વિના ગુણાનુરાગ પણ અજબ દેખાય છે. છે કયાંય શિષ્યમોહ ? છે કયાંય પક્ષમોહ ? શિષ્યવર્ગમાં પણ અભિમાન, અમર્ષ કે ઇર્ષ્યાભાવને કાંઈ સ્થાન છે ? નથીજ. જ્યાં એકલો ગુણાનુરાગ ભર્યો હોય, ત્યાં અભિમાન, ઇર્ષ્યા વિગેરે પાપો હોય જ શા માટે ?

ચાલીશ-પચાસ, સાઠઠ વર્ષોના જુના દીક્ષિતોએ પણ નવીન દીક્ષિત શિષ્યભવને વડીલ બનાવવા આનંદપૂર્વક સ્વીકાર કર્યો, બધા પુણ્યવાન આત્માઓ હતા, તેથી ગુણને અને ગુરુને આધીન હતા; જેઓને ગુણાનુરાગ હોય તેમને ગુરુ ઉપર રાગ હોય જ, ગુરુ ઉપર રાગ હોય તેમને ગુરુવચન ઉપર પણ જરૂર રાગ હોય.

પ્રશ્ન: ગુણાનુરાગ હોય અને ગુરુ ઉપર રાગ ન હોય, એમ ન બની શકે ?

ઉત્તર: જાનેજ નહિ. કારણકે ગુણાનુરાગી શિષ્ય ગુણવાન ગુરુનો રાગી ન હોય એ જાનેજ નહિ, જેને ગુરુ ઉપર પ્રેમ ન હોય અને પોતાને ગુણાનુરાગી માને તે મસ્તક વિનાના શરીર જેવી વાત છે.

પ્રશ્ન: ગુણાનુરાગી હોય, ગુરુની સેવા-ભક્તિ કરે, પણ ગુરૂનાં વચન ન માને તો તેને આરાધના ખરી કે નહિ ?

ઉત્તર: સેવાભક્તિને આરાધના કહીજ નથી, પરંતુ વચનના આદરનેજ આરાધના કહી છે. વચનનો આદર આવ્યા પછી કરેલી સેવાભક્તિ આરાધના ગણાય છે.

શાસ્ત્રોમાં કહ્યું છે કે:-

“ આણાપ તથા આણાપ સંજમો તહય દાણમાણાપ ।

આણારહિકો ધમ્મો પલાલપુલુલ્ય પહિહાઈ ” ॥ ૧ ॥

અર્થ: આજ્ઞાપૂર્વકજ તથ કરાય છે, તેજ પ્રમાણે સંજમ અને દાનાદિ બધુંજ આજ્ઞાપૂર્વક કરવું તેજ આત્માને હિતકર છે, આજ્ઞા વગરનો ધર્મ તે દ્વેષાતરાનાં યુગ્મા જેવો જ કહેલ છે, વળી કહ્યું છે કે,

પ્રાયશ્ચિત્તં ગુરુણાં હિ વચ્ચાંસિ નિશ્ચિલેનસાં ।

નાતિક્રાન્ત ગુરુણાં હિ, ક્રિયા કાપિ ફલેઘ્રહી ॥૨॥

અર્થ: ગુરુમહારાજનાં વચનો બધા પાપોનું પ્રાયશ્ચિત્ત છે. ગુરૂનાં વાક્યોનું ઉલ્લંઘન કરનાર ગમે તેટલા તથ અને ક્રિયા કરતો હોય તો પણ કશું ફલ મેળવતો નથી.

આથી એ નમ્રી થાય છે કે, શ્રી જૈનશાસનમાં ગુરુ મહારાજની આજ્ઞા એ જ ધર્મ છે, માટે ગુરુ એવા હોવા જોઈએ, કે સમગ્ર પરિવાર ઉપર પોતાની સંપૂર્ણ આજ્ઞા પાળવી શકે.

ખીજી ઘટના વરાહમિહિરની.

આ વરાહમિહિર, ભદ્રબાહુસ્વામી મહારાજનો સગો વાઈ હતો. ખીજા ઉત્તમ શિષ્યોની આચાર્ય પદવી થવાની હતી, ત્યારે વરાહને પણ આચાર્ય થવા ભાવ હતો. પરંતુ જ્ઞાની ગુરુને તે સ્વર્ગ્યા અયોગ્ય જણાવાથી તેને ગુરુજીએ આચાર્યપદવી ન આપી. આચાર્યપદ લેવા સારું વરાહ મિહિરે ઘણા ધમપછાડા કર્યા. છેવટે દીક્ષા મુકીને જ્યોતિષજીવી પંડિત થયો ત્યાં પણ શ્રી જૈનશાસનની અને ભદ્રબાહુસ્વામીની ઘણીજ નિંદા કરી, છેવટે જૈનધર્મ ઉપરના દ્વેષપૂર્વક મરીને વ્યંતરદેવ થયો અને શ્રી જૈનસંઘ ઉપર ઘણોજ ક્રોધાયમાન થઈ મરકીનો રોગ મુકયો, જેના પરિણામે ઘણા માણસો મરણ પામ્યા, તેની ભદ્રબાહુસ્વામી મહારાજને બાણ થતાં ગુરુજી ઉવસુગ્ગાહરં સ્તોત્ર બનાવીને મન્કીનો રોગ બંધ કરી શ્રી સંઘને આપત્તિમુક્ત કર્યો. અહીં આપણે સમજવાની ખીના એ છે કે, વરાહના બધા જ આળા ગુરુદેવે જ્ઞાનથી જોયા હતા. દુર્જન દ્રવ્યમં વંદે એ ન્યાયથી પણ વરાહમિહિરને સૂરિપદ ન આપ્યું. વરાહમિહિરને સૂરિપદ ન આપવાથી થયેલા નુકશાનને પણ જતું કરાયું,

અને આના કરતાં પણ કૃપાત્રને સૂરિપદ આપવું વધારે અનર્થનું કારણ છે, એમ નક્કી થયું.

ત્રીજી ઘટના સ્થુલભદ્ર મહારાજને પૂર્વદાન ન અપાયું તે છે.

શ્રી સ્થુલભદ્રસૂરિ મહારાજ જૈનશાસનમાં મહાપ્રજ્ઞ ચારી તરીકે ખુબજ ગવાયા છે. આ મહાપુરૂષ માટે જૈન-શાસનમાં ઘણુંજ મન્માન છે શ્રી જૈનશાસનમાં જિનેશ્વર-દેવો અને ગણધરોથી યાવત્ આચાર્યો, ઉપાધ્યાયો અને માધુ સાધ્વીજીઓ બધાજ મયમીદશામાં ત્રિકરણ પ્રજ્ઞાચારીજ હોય છે. તેજ તેમનું ચારિત્ર પવિત્ર લેખાય છે, છતાં સ્થુલભદ્રસ્વામીજી મહાપ્રજ્ઞચારી ગણાયા છે, કારણ કે સાધુ થયા પછી પ્રજ્ઞચર્ચથી પતન થવાના કારણભૂત વેશ્યાના ઘરમાં ચોમાસું રહ્યા, ત્યાં એકાતવાસ હતો, ચિત્રશાલા હતી, પટરમ લોજન હતાં, જીવાની હતી, પરસ્પરનો પ્રેમ હતો, ચોમાસાનો કાળ હતો, છતાં સ્થુલભદ્ર મહારાજ મનથી પણ ખરડાયા નહિ.

આ મહાપુરૂષ આચાર્યભગવાન ભદ્રબાહુસ્વામી મહા ગજ પાસે પૂર્વનો અભ્યાસ કરતા હતા, ૧૦ પૂર્વ અર્થ મહિત પૂરા થવાની તૈયારી હતી. એકદા દિવસના ભાગમાં સ્થુલભદ્ર મહારાજ શુરુ મહારાજથી થોડા દુર પ્રદેશમાં સૂતપાઠ ગોખતા બેઠેલા હતા, તેવામાં સ્થુલભદ્ર મહારાજની સાધ્વી થયેલી સાત જેનો યક્ષા યક્ષદિત્તા વિગેરે ભદ્રબાહુસ્વામીને

વંદન કરવા આવ્યા, ગુરુને વાંદીને સ્થુલભદ્ર મહારાજને વંદન કરવાની ઇચ્છા જણાવી, ગુરુ મહારાજે સ્થાન બતાવ્યું, સાધ્વીજીએ ત્યાં ગયાં; પરંતુ પોતાની બહેન સાધ્વીજીએને આવતાં દેખીને સ્થુલભદ્ર મુનિરાજે કુતુહલ દેખાડવા વિચાર કરીને; પોતાનું વિદ્યાર્થી રૂપ ફેરવી સિંહનું રૂપ બનાવ્યું; ભગિની સાધ્વીજીએએ જોયું ત્યાં ભાઈ મુનિ દેખાયા નહિ; પણ સિંહ નજરે પડ્યો, અને ભય પામીને ભાગી આવ્યા; ગુરુ મહારાજએ ભય પામવાનો પરમાર્થ પૂછ્યો.

સાધ્વીજી કહે છે. મહારાજજી ! આપે બતાવેલા સ્થાને અમે ગયા પરંતુ સ્થુલભદ્રમુનિ મહારાજ ત્યાં નથી, પરંતુ મહા વિકરાળ એક સિંહ બેઠો છે. સ્થુલભદ્ર મહારાજનું શું થયું ? આપ જલદી તપાસ કરાવો. ભદ્રબાહુસ્વામી મહારાજએ જ્ઞાનથી સ્થુલભદ્રમુનિની કુતુહલપ્રિયતા જાણી લીધી, અને સાધ્વીજીને ફેર ત્યાં જવા આજ્ઞા આપી. સાધ્વીજીએ ત્યાં ગયા, વંદન કરી પોતાના સ્થાને ગયા.

થોડા સમય પછી મુનિમહારાજ સ્થુલભદ્રજી ગુરુમહારાજ પાસે પૂર્વનો પાઠ લેવા આવ્યા, ગુરુમહારાજ કહે છે કે, તમે હવે શ્રુત પચાવવાને યોગ્ય નથી. સ્થુલભદ્રમુનિ તો આભાજ બની ગયા અને પૂછવા લાગ્યા, કેમ બાપજી ? ગુરુમહારાજ ફરમાવે છે કે, ભાઈ ! તમને શ્રુતજ્ઞાનનું અણર્જન થયું છે, તે જ અણર્જનની ઉલટી રૂપ આ સિંહનું રૂપ લેવું પડ્યું છે. સ્થુલભદ્ર મહારાજ કહે છે, પ્રભુ ! આ તો મેં જરા ગમ્મત કરી હતી. ગુરુ મહારાજ કહે છે, ભાઈ ! પૂર્વનું જ્ઞાન

પ્રથમ શિષ્ય હતા, છતાં ગુરૂ મહારાજ આચાર્યરક્ષિતસૂરિવરે
ગુણી આત્મા દુર્ગલિકા પુપ્પમિત્રનેજ પોતાના પદ્ધર
બનાવ્યા હતા.

સૂરિમહારાજના અવમાન પછી ગોષ્ઠામાહિલે ઘણી
જ ધમચકડી મચાવી હતી. સમુદાયને બંભેરીને પક્ષે
પાડવાની બની તેટલી તરફીબો કરી બેઠ, ઉવટે સૂત્ર-
વિપરીત પ્રરુપણા કરીને શાસનના વિરોધી થઇને અનેકને
માર્ગથી પતિત બનાવ્યા.

અહીં સમજવા યોગ્ય એ છે કે, આચાર્યરક્ષિતસૂરિ મહારાજ
કુટુંબના મોડમા ન તણાતાં અને પોતાના સગામામા ગોષ્ઠા-
માહિલ અને સગા ભાઈ કુટુંબરક્ષિતને આચાર્યપદવી ન
આપતાં યોગ્ય આત્મા દુર્ગલિકા પુપ્પમિત્રનેજ પોતાના
પદ્ધર બનાવી સમગ્ર સમુદાયની લગામ તેમના હાથમાં
માંપી હતી.

કસોટીનો પાંચમો પ્રસંગ

અને આચાર્ય લગવાન

પ્રઘોતનસૂરિ મહારાજ

લગવાન સુધર્માસ્વામી મહારાજની પાટપરંપરાએ
૧૮મા પદ્ધર શ્રીમાન પ્રઘોતનસૂરિ મહારાજ થયા તેમણે
પોતાની વૃદ્ધાવસ્થામાં પોતાના ઉત્તરાધિકારી બનાવવા
પોતાના સમગ્ર શિષ્યપરિવારમાં માનદેવ નામના યુનિ-

પ્રવરને લાયક આત્મા માની આચાર્યપદવી આપવા વિચાર કર્યો હતો.

આ મહાપુરુષને શિષ્ય પરિવાર ઘણો હતો, વિદ્વાનો પણ ઘણા હતા, ચારિત્ર પાળવામાં ચોથા આરાતુ ધ્યાન ખેંચે તેવા હતા, છતાં હઝારો મહામુનિવરોમાં પદ્મધરની પમંદગી એકનીજ ઘઇ, અને શ્રી સંઘને વાત જણાવી. શુભ તિથિ, વાર, નક્ષત્ર, કરણ અને ચંદ્ર પંચાંગ વિશિષ્ટતાપૂર્ણ દિવસે પદવીપ્રદાનની જાહેરાત કરી.

છેટેથી અને નજીકથી ઘણા શ્રાવક-શ્રાવિકાઓ એકઠા થયા, સાધુ-સાધ્વી પણ વિકાર કરીને પોંચાય તેટલા પહોંચી આવ્યા. મુહૂર્તના દિવસે, સુપ્રભાતે. મંગળ મુહૂર્તમાં ચતુર્વિધ શ્રીસંઘની ભરત્યક સભામાં ગુરુ-મહારાજ જાણે ક્રિયા શરૂ કરાવી. ત્યારે મુનિ શ્રી માનદેવજી ફક્ત ઓઘા, મુહપત્તિ અને ચોલપટ્ટાયુક્ત ક્રિયા કરતા હતા, તેવામાં ગુરુદેવ પ્રધોતનસૂરિ મહારાજની દૃષ્ટિ સામે ઉઘાડા શરીરે ક્રિયા કરતા માનદેવના શરીર ઉપર ગમ્, મુનિશ્રી મહાપુણ્યશાળી આત્મા હોવાથી તેમના ડાબા-જમણાં ખભા ઉપર સરસ્વતી અને લક્ષ્મીનાં ચિન્હ હતાં અને તેથી ભવિષ્યમાં લક્ષ્મી અને સરસ્વતીનો સાક્ષાત્કાર હોય તેવો ગુરુમહારાજને ભાસ થવા માંડ્યો. અર્થાત્ આ બે ખભા ઉપર આવાં બે નિશાનો છે, તેથી જો લક્ષ્મીદેવી પ્રસન્ન થશે તો આ આચાર્ય થનાર આત્મા સાધુપણથી પતન પામશે, અને જો સરસ્વતી પ્રસન્ન થશે તો જ્ઞાનનુ

પાચન થવું મુશ્કેલ બનશે, માટે આ મુનિને આચાર્ય પદવી આપવી જોખમ લરેલી બીના છે.

ગુરુમહારાજના આના વિચારો મહાલાન્યશાળી માનદેવ મુનિરાજ બાણી ગયા, અને આચાર્ય પદવીની આલતી ક્રિયા બંધ રહી જોઇને મુનિપ્રવરને વિચારો આવ્યા, કે જે હવે ગુરુમહારાજ આચાર્ય પદવી નહિ આપે તો મારોજ અપયશ થશે, જોટલુંજ નહિ પણ શાસનની અપમાજના પણ ખુણ થશે.

સેકડો ગામેથી ઘણા સંઘો આવ્યા છે, મંઘના અગ્રગણ્ય પુરૂષો આવ્યા છે. ઘણા શાસનમાન્ય મુનિપ્રવરોની હાજરી છે, આવા મયોગો વચ્ચે ગુરુમહારાજ પદવી ન આપે તો શાસનની નિંદાનો પાર રહેશે નહિ, અને ગુરુમહારાજના પદવી ન આપવાના વિચારો પણ કાંઈક હિતુપૂર્વકનાજ હશે, આવો વિચાર થતાં ગુરુમહારાજની સામું જોઇને ગુરુનું હૃદય કળી લીધું, પોતાના ખલા ઉપગનાં લક્ષણોથી જ ગુરુમહારાજને શંકા ઉત્પન્ન થઈ હશે અને તે શંકા થવી બ્યાજબી છે. કહ્યું છે કે,

ઐવનવય લક્ષ્મી અને, વિદ્યા રૂપ અધિકાર;
જિનશાસન જે નોય તો, રખડાવે સંસાર.

માટે ગુરુદેવની શંકા દૂર થાય અને શાસનની નિંદા થતી બચે તેમ મારે કરવું ઉચિત છે, એવો વિચાર કરીને મહા પુરૂષ માનદેવ મુનિરાજે શ્રી સંઘ સમક્ષ ગુરુમહારાજ

પાસે માગણી કરી કે, હે ગુરુદેવ ! આજથી છ'દગી પર્યંત મને જે અભિગ્રહો-પ્રતિજ્ઞાઓ આપો, જેનું હું છ'દગી પર્યંત પ્રાણોની પેઠે પાલન કરીશ, અને તે એજ કે,

૧ બધી વિગદોએ આજથી સર્વથા ત્યાગ રાખીશ અને ૨ લક્ષ્મકુલોનો આકાર વાપરીશ નહિ. મહાભાગ્યશાળી શિષ્યના આવા ઉદ્દગારોથી ગુરુ મહારાજ ઘણાજ પ્રમન થયા, અને મલા તો આશ્ચર્યચકિત થઈ ગઈ.

ગુરુ મહારાજએ અભિગ્રહ કરાવીને અધુરી ક્રિયા પૂર્ણ કરાવી. લાખોની મેદની વચ્ચે સૂરિપદ પ્રદાન થયું. જૈનશાસનની જયની ઘોષણાઓ થઈ. ગુરુદેવ પણ પાછલથી આરાધનાપૂર્વક સ્વર્ગવાસી થયા. માનદેવ મુનિ મંત્રીને માન-દેવસૂરિ થયા. પાછલથી આ મહાપુરુષની રત્નત્રયીની આરાધનાથી જયા, વિજયા, અપરાજિતા, અને અજિતા અથવા પદ્મા આ ચાર દેવીઓ સદાકાળ સાનિધ્ય કરનારી બની હતી. વળી આ મહાપુરુષે તેજ ચાર દેવીઓની સહાયવાણું લઘુશાન્તિ સ્તવ બતાવી, શ્રી સંઘને ઉપદ્રવથી બચાવ્યો હતો. તેમજ તિજયપદુત્ત સ્તોત્ર પણ શ્રી સંઘની શાન્તિ સાડે તેમણેજ બનાવ્યું છે.

અહીં વાચકવર્ગ જરૂર સમજી શકે તેવું છે કે, જૈનશાસનમાં આચાર્યપદવી આપતાં કેટલી બધી સાવ-ધાનતા રખાઈ છે, તે ખાસ ધ્યાન ખેંચે તેવું છે. આવા રૂપાળા સંઘમાન્ય વિદ્વાન અને શુભ લક્ષણવાળા શિષ્યોને પણ આચાર્યપદ આપતાં ગુરુને મુંઝવણમાં નાખી દીધા

નોંધાયા છે. તે જાળવ શ્રી વીરરાગશામનના અનુભવો આત્માઓ મક્કજે મુમજી શકે તેવી છે.

એટલે આચાર્ય વિગેરે પદ્મીઓ લેવી તે અતિ-વિષમ માર્ગમાં પ્રયાણ કરવા અમાન છે. કાચો પારો પચાવવા બરાબર છે. લડાઈના સેનાધિપતિપદ કરતાં પણ વધારે જોખમદારી ઉપાડવા સમાન છે. જેનાચાર્ય એટલે સંપૂર્ણ કે એક વિભાગના શ્રી જનશામનના સેનાધિપતિજ લેખાય છે. એમને માન અને પૂજા કરતા પણ જોખમદારીની માત્રા વધારે પ્રમાણમાં હોય છે.

સેનાના નાયક-સેનાધિપતિ દિવસે તો શું સત્રે પણ નિદ્રા લઈ શકતા નથી. ઘણી નિદ્રા લેનારને સેનાધિપતિપણું પુટી નીકળે છે. ઉંઘનારો માણસ ચોતાનો નાથ મેળવી આશ્રિનોને પણ પાયમાલ બનાવે છે, એટલે પરીક્ષામાં પાસ થયેલાનેજ સેનાધિપતિનું સ્થાન અપાય છે, નિદ્રાને અથવા તો અસાવધાનતાને તિલાંજલી આપનાર સેનાનાયકજ સ્વપરનો રક્ષક થઈ શકે છે.

તેજ પ્રમાણે આચાર્ય ભગવતો પણ નિદ્રા વિગેરે પાંચે પ્રમાણેને સર્વથા દેશવટો જ આપનારા હોય છે. તે મહાપુરુષો આહાર, ઉપધિ અને પરિવારના પણ ખીટકુલ લોભુપી હોતા નથી. ભગવાન મહાવીરદેવના શાસનમાં ઘણા આચાર્યભગવતો છ વિગઈ અને છેવટ પાંચ-વિગઈના ત્યાગી હતા. માનદેવસૂરિ મહારાજ, સુનિચન્દ્ર-

સૂરિ મહાગજ, ધર્મઘોષસૂરિ મહારાજ વિગેરે કેટલાક આચાર્ય લગવંતો છ વિગઈ ઉપગંત રસ-કમના પણ ત્યાગી હતા. ભક્તકુળોના આહારના ત્યાગી હતા, આચાર્ય-મહાગિરિરવામીજી તો છેલ્લી વયમાં પોતાને ચોળખે તેવા સ્થાનમાં પણ ગોચરી વહોરતા ન હતા.

આવા આચાર્ય લગવંતો તેજ ભવમાં કે ખે-વણુ-ચાર પાંચ ભવમાં મોક્ષમાં જનાગ હોય છે. આવા ઉચ્ચ આચરણુ-દ્વારા આ મહાપુરૂષો જિનનામકર્મ વિગેરે ઉચ્ચ પ્રકારનાં પુણ્યો ઉપાર્જન કરી ભવોભવ જૈનશાસનની પ્રભાવના કરી તીર્થંકરપણું પામીને મોક્ષમાં જતારા જાને છે.

એટલે આચાર્યપદના વર્ણન-પ્રારંભમાં બતાવેલા ગુણુ-સંપન્ન અને સ્થિરતા, ધીરતા, ગંભીરતા, ઉદારતા, વીરતા, સાત્વિકતા વિગેરે અપરિમીત ગુણુગણુના ધારક આત્માઓજ આચાર્યપદ લેવાને યોગ્ય લેખાયા છે, તેવા આત્માઓને ખરાખર પરીક્ષા કરીને શુરપુરૂષોએ આચાર્ય બનાવ્યા છે. અને આચાર્યપદવી પચાવી શકવાની પોતાની યોગ્યતા સમજાઈ તેમણેજ આચાર્યપદવી લીધી છે.

આવા ગુણુ ન હોય અને પંન્યાસ, ઉપાધ્યાય કે સૂરિ પદવી આવી જાય કે લેવાઈ જાય તો આત્મા ઉંચો ચઢવાને બદલે ઉત્તરો નીચો પડે છે. જુઓ વાચક-વર યશોવિજયજી ગણિવરનાં વચનોં.

જેમ જેમ બહુશ્રુત બહુજનસમ્મત,

બહુશિષ્યે પરિવરિયોછ;

તેમ તેમ જિનશાસ્ત્રનનો વેરી,

જે નવિ નિશ્ચય દરિયોછ.

અર્થ : જે આત્મામાં ભાવાચાર્યપાત્ર કે ભાવ વાચકપણું કે ભાવમાધુપાત્ર આવે નહિ, આત્મા પૌંદ્રગલિક મામત્રીમાં પરવશ બની જાય તો આત્મા પોતે જ પોતાનો વેરી થવા સાથે શાસ્ત્રનનો પણ વેરી થઈ જાય છે. એટલે વિદ્વતા, ઘણા ભજનવર્ગ કે ઘણા શિષ્યપરિવાર પુદ્ગલાનંદી એવા સૂરિ, વાચક કે નાધુને ખચોક્કના ભલા માટે થવાને બદલે સંસાર વધારનાર થાય છે.

કોઈ મહાશય એમ પણ માને કે, હું હજારોને ઉપદેશ આપીને તારું છું, લાજો ખર્ચાવી શકું છું, મારા ઉપદેશથી ઘણાં ધર્મસ્થાનો પોષાયાં છે, મેં ઘણાઓને મંસારથી ઉધાર્યાં છે, મારા ઉપદેશથી હજારો ધર્મરસિક બન્યા છે, આવું વિચારનારને પણ દહે છે કે:-

પર પરિણતિ પોતાની માને. વર્તે આરતધ્યાને;
બંધ મોક્ષ કારણ ન પીછાણે, તે પહેલે ગુણઠાણે.

એટલે હજારોના તારણકાર, લાજો ખર્ચાવનાર, સંઘ, ઉપાધનાદિ કરાવનાર, લોકોને ધર્મમાં જોડનાર, ઘણા શિષ્યો અને ભક્તોના ગુરુ થએલા પણ પરમાર્થના અજાણ હોય

તો ૪૩૨ લપસી જાય છે અને પરમાય પામેલા હોય તો ઉત્તરી બધી બાળતાનુ અપૂર્વ ફલ મેલવે છે

કારણ કે વ્યાખ્યાન કરનાર તથા ઉદ્યાપન, તીર્થ યાત્રા અને સદાગ્નિના ઉપદેશ દેનાર શ્રી જ્ઞાનશામનના પ્રભાવક મનાયા છે અને તના પુરુષો હજારોના તારણહાર બનીને પોતાને પણ મર્યાદા પાર પમાડનાર બન્યા છે

કારણ કે પોતાનો આત્માજ પોતાને તારનાર અને બુડાડનાર બને છે કહ્યું છે કે -

અપ્પા નઈ વેઝરણી, અપ્પામે કુઢસામલી ।
 અપ્પા કામદુઘાધેણ, અપ્પા મે નંવળ' ઘણ ॥
 અપ્પા કત્તા ધિકિત્તાય સુહાણ ય દુહાણ ય ।
 અપ્પા મિત્તમમિત્ત ચ સુપઠિઅદુપ્પઠિઅ ॥

અર્થ આપણા પોતાના આત્માને જેવો બનાવીએ તેવો થાય છે એટલે આત્માને અનાચારી બનાવીએ તો નરકગતિના ભયકન્ધાનો, પૈતરણીનદી અને તરવારના જેવા પાટડાવાલા શાદમલી વૃક્ષ આપણો પોતાનો આત્મા જ બને છે

આપણા પોતાના આત્માને સદાચારી બનાવીએ તો દેવગતિના ઉત્તમ સાધનો, કામધેનુ ગાય અને નદનવનનો બગીચો આપણો પોતાનો આત્માજ બને છે

સુખ-દુખનો કર્તા પણ આત્મા છે, સુખ કે દુખ બને

નાશ કરનાર પણ આત્મા છે, 'આત્મા ચોતેજ ચોતાનો
મિત્ર પણ છે અને ચોતાનો શત્રુ પણ ચોતેજ છે.

આ વાતથી એમ એકત્ર નિર્ણય કરાય છે કે, શ્રી
જૈનશાસનના પ્રથમ પુરુષોએ અને પરંપરાગત પુરુષોએ
આચાર્યાદિ સ્થાનો ઉચ્ચત્ત ગનાવ્યાં છે અને ઉજ્જામાં જ
રહે તેવી યોજના અને બક્ષામણ સાથે માવધાનતા પણ
એકત્ર રાખી છે.

હવે નમો આચરિયાણં પદ કે!લા વિભાગવાહું છે ?
કેવું માહાત્મ્ય ભરપૂર છે ? કેવા અને કેટલા કોહીનૂર
રત્નોની ખાણ છે ? અને જરાપણ રજ કે કચરા વગરનું
છે, તે હવે પછીના વર્ણનથી મમણ શકાશે

વિભાગથી આચાર્ય ભગવંતો વિચારતાં
સૌથી પ્રથમ નંબર ગણધર દેવોનો આવે છે.

શ્રી જિનેશ્વરદેવો દીક્ષિત થયા પછી તત્કાળ આર જ્ઞાન
ધારક બને છે, છતાં દેશના આપતા નથી તેથી પેલા
તીર્થંકર એક હજાર વર્ષ અને છેલ્લા જિનેશ્વર સાડા-
બાર વર્ષ છદ્મસ્થ રહ્યા અને ચોરતપ, પરિપહ અને અભિ-
મહોવડે ધાતિયાં કર્મ ક્ષય કરી કેવળજ્ઞાની બન્યા છે, અને
તત્કાળ દેવતાઓ આવી સમવસરણુ. બનાવે છે, અને
પ્રભુજી ચઉમુખ સમવસરણુમાં બેસીને દેશના આપે છે.

પ્રભુજીને કેવલજ્ઞાન થવાની સાથેજ દેવોને ખબર
પડે છે, તેથી દેવતાઓ પ્રભુના જ્ઞાનનો જગતને લાભ

આપવા ૧૬ અતિશયોદારા પ્રભુજીના માહાત્મ્યની જાહેરાત કરે છે. જેની જાણ થતાં સ્થાન-સ્થાનથી મનુષ્યોનાં અને ચાર નિકાયના દેવદેવીઓના ટોલા ભગવાનનાં દર્શન કરવા અને દેશના સાંભળવા આવે છે.

પ્રભુજીની દેશના નાલગીને પેલાજ દિવસે ઘણા જીવો પ્રતિજોધ પામે છે. નેમા તે તે કાલમા મોટા કુળમાં જન્મેલા અને જગતભરમા માન પામેલા તથા બુદ્ધિના નિધાન કેટલાક મહાપુરુષો પ્રભુજીની દેશના સાંભળી પ્રભુજી પાસે દીક્ષા ગ્રહણ કરે છે. વિધિપૂર્વક પ્રભુજી પાસે સંજમ અંગીકાર કરીને પ્રભુજીને પ્રદક્ષિણા આપીને પ્રશ્ન પૂછે છે:-

ભો ભદ્રંત! કિં તત્તં? પ્રભુજી પ્રકાશે છે. ઉપન્નેધવા વત્તી પ્રદક્ષિણા અને જમામમણ અ.પી પ્રશ્ન પૂછે છે ભો ભદ્રંત! કિં તત્તં? પ્રભુજી પ્રકાશે છે. વિગમેધવા, વત્તી પ્રદક્ષિણા અને જમાસમણ આપીને પ્રશ્ન પૂછે છે. ભો ભદ્રંત! કિં તત્તં? પ્રભુજી પ્રકાશે છે, ધુવેધવા આમ તણ પ્રશ્નના ભગવાન જિનેશ્વરદેવ તણ પ્રત્યુત્તર આપે છે, અને જેમ હુશીયાર શેઠની સાધારણ સૂચનાથી તેમના હુશીયાર દિકરા કે મુનિમો ઘણું સમજીને વિસ્તારથી કામ જાતવે છે, તેમ પ્રભુજીના મુળથી ઉપરની ત્રિપટ્ટી=માતૃકાપદો નાંભલીને તત્કાલ સંજમ પામેલા પ્રભુજીના પ્રથમ નંજરના શિષ્યો દ્વાદશાંગીની રચના કરે છે એટલે પ્રભુજી તેમને દ્રવ્ય, ગુણ, પર્યાયથી

નાશ કરનાર પણ આત્મા છે, 'આત્મા પોતેજ પોતાનો મિત્ર પણ છે અને પોતાનો શત્રુ પણ પોતેજ છે.

આ વાતથી એમ ચોક્કસ નિષ્કૃય કરાય છે કે, શ્રી જૈનશાસનના પ્રથમ પુરુષોએ અને પરંપરાગત પુરુષોએ આચાર્યાદિ સ્થાનો ઉચ્ચત્ત ગનાવ્યાં છે અને ઉચ્ચતાં જ રહે તેવી યોજના અને ભક્તિમય સાથે આવધાનતા પણ ચોક્કસ રાખી છે.

હવે નમો આચર્યાણં પદ દેહલા વિભાગવાહું છે ? કેવું માહાત્મ્ય ભરપૂર છે ? કેવા અને દેહલા કોહીનૂર રત્નોની ખાણ છે ? અને જરાપણ રજ કે કચરા વગરતું છે, તે હવે પછીના વર્ણનથી સમજી શકાયે

વિભાગથી આચાર્ય ભગવંતો વિચારતાં
સૌથી પ્રથમ નંબર ગણધર દેવોનો આવે છે.

શ્રી જિનેશ્વરદેવો દીક્ષિત થયા પછી તત્કાળ ચાર જ્ઞાન ધારક બને છે, છતાં દેશના આપતા નથી તેથી પેલા તીર્થંકર એક હજાર વર્ષ અને છેલ્લા જિનેશ્વર સાડા-બાર વર્ષ છદ્મસ્થ રહ્યા અને ઘોરતાપ, પરિપક્વ અને અભિ-શ્રેયોવડે ધાતિયાં કર્મ ક્ષય કરી કેવળજ્ઞાની બન્યા છે, અને તત્કાળ દેવતાઓ આવી સમવસરણુ. બનાવે છે, અને પ્રભુજી ચઉમુખ સમવસરણુમાં બેસીને દેશના આપે છે.

પ્રભુજીને કેવલજ્ઞાન થવાની સાથેજ દેવોને ખબર પડે છે, તેથી દેવતાઓ પ્રભુના જ્ઞાનનો જગતને લાલ

આપણા ૧૬ અતિશયોદ્ધારા પ્રભુજીના માહાત્મ્યની જાહેરાત કરે છે. જેની જાણ થના સ્થાન-સ્થાનથી મનુષ્યોનાં અને ચાર નિકાયના દેવદેવીઓના ટોલાં ભગવાનના દર્શન કરવા અને દેશના સાંભળવા આવે છે.

પ્રભુજીની દેશના માલત્રીને પેલાજ દિવસે ઘણા છવેા પ્રતિજ્ઞા પામે છે. નેમા તે તે કાલમા મોટા કુળમાં જન્મેલા અને જગતગરમા માન પામેલા તથા બુદ્ધિના નિધાન કેટલાક મહાપુરુષો પ્રભુજીની દેશના સાંભળી પ્રભુજી પાસે દીક્ષા ગ્રહણ કરે છે. વિધિપૂર્વક પ્રભુજી પાસે સંજમ અંગીકાર કરીને પ્રભુજીને પ્રદક્ષિણા આપીને પ્રશ્ન પૂછે છે:-

ભો ભદ્રંત! કિં તત્ત? પ્રભુજી પ્રકાશે છે. ઉપન્નેધવા વક્ત્રી પ્રદક્ષિણા અને ખમામમણુ આપી પ્રશ્ન પૂછે છે ભો ભદ્રંત! કિં તત્ત? પ્રભુજી પ્રકાશે છે. વિગમેધવા, વક્ત્રી પ્રદક્ષિણા અને ખમાસમણુ આપીને પ્રશ્ન પૂછે છે. ભો ભદ્રંત! કિં તત્ત? પ્રભુજી પ્રકાશે છે, ખુવેધવા આમ તણુ પ્રશ્નના ભગવાન જિનેશ્વરદેવ તણુ પ્રત્યુત્તર આપે છે, અને જેમ હુશીયાર શેઠની સાધારણ સૂચનાથી તેમના હુશીયાર દિકરા કે મુનિઓ ઘણું મમજીને વિસ્તારથી કામ જાણવે છે, તેમ પ્રભુજીના મુખથી ઉપરની ત્રિપત્રી=માતૃકાપદો માંભત્રીને તત્કાલ સંજમ પામેલા પ્રભુજીના પ્રથમ નંબરના શિષ્યો દ્વાદશાંગીની રચના કરે છે એટલે પ્રભુજી તેમને દ્રવ્ય, ગુણ, પર્યાયથી

નીચની અનુસાર ફરમાવે છે, એવા શ્રી કૃપભદ્રેશ્વારીને ૮૪ ગણધરો હતા અને છેલ્લા મહાવીરેશ્વારીને ૧૧ ગણધરો હતા, તેમનાં નામો નીચે મુજબ છે: ઇન્દ્રભૂતિ, અગ્નિ-ભૂતિ, વાયુભૂતિ, વ્યક્તેશ્વારી, મુખર્મશ્વારી, મંડિતેશ્વારી, મૌર્યપુત્રેશ્વારી, મેતાર્યેશ્વારી, પ્રભાસેશ્વારી, અકંપિતેશ્વારી અને અચળજ્ઞાતાશ્વારી.

આ પ્રમાણે પ્રત્યેક જિનેશ્વર પાસે પ્રથમ દીક્ષા લેનાર અને ત્રિપદી પામી ઠાઠશાંગીના રથનાર મંપૂર્ણ ચઉદપૂર્વના જ્ઞાતા, સૂતાર્ય તદુમયના પ્રણેતા અને વ્યાખ્યાતા અનેક લગ્નિઓના ભંડાર મોટામોટા હજારો અને લાખો ગુણોની ખાણ માધુસુદાનમાત્રના શુરુ, ઇન્દ્રાદિ ચાર નિકાયના દેવોના પણ પૂજ્ય, છતાં વિનયના ભંડાર એવા ચોવીશ-જિનેશ્વરના ૧૪૫૨ ગણધર ભગવંતો થયા છે.

પાંચ ભરતક્ષેત્ર અને પાંચ ઐરવતક્ષેત્રના લગભગ પત્તર હજાર ગણધર થયા છે. પાંચ મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં આટલાજ ટાઈમમાં અસંખ્યાતા કોટીકોટી ગણધર ભગવંતો થયા છે. અતીત કાળમાં અદિદ્રીપમાં અનંતાનંત થયા છે, અને ભવિષ્યકાળે અદિદ્રીપમાં અનંતાનંત થવાના છે.

શંકા: એક અવસર્પિણી કે ઉત્સર્પિણી જેટલા કાળમાં ભરતક્ષેત્રમાં ૧૪૫૨ ગણધર થયા છે, તે પછી મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં અસંખ્યાતા શી રીતે થયા ?

ઉત્તરઃ અહીં કૃત્ત એક ચોવિંશી તીર્થકર લગવતો થાય છે, ત્યારે મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં મદ્ધકાળ પ્રાય જિનેશ્વરનો વિરહનહિ હોવાથી અસંખ્યાતી નીસીઓ જિનેશ્વર લગવતો થાય છે, અને દરેકને ૮૪ ગણધર શિષ્યો થતા હોવાથી પ્રાય મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં એક અવમર્ષિણી જેટલા કાળમાં અસંખ્યાતા કોટાકેટી ગણધર લગવતો થાય છે, અને તે બરોબર છે. ભૂતકાળમાં બધા ક્ષેત્રોમાં અનંતાનંત ગણધર મહારાજો થયા છે, અને ભવિષ્યકાલે બધા ક્ષેત્રોમાં અનંતાનંત ગણધર લગવતો થવાના છે.

આપણે નમો આચારિયાળ પદોચ્ચાર સર્વક્ષેત્રના અને સર્વકાળના અનંતાનંત ગણધર લગવતોને ચોક્કસ પહોંચે છે.

હવે યુગપ્રધાન આચાર્ય લગવતો.

શ્રી જિનેશ્વરદેવોના શાસનમાં ગુણનીજ મુખ્યતા છે, ગુણનીજ પૂજા છે, ગુણોનાજ આદર, પ્રશંસા અને અનુ-મોદના છે, માટે આચાર્યપદવીની મમાનતા છતાં ગણધર-દેવો પ્રથમ કહેવાયા. તેજ પ્રમાણે ગણધરદેવોની ગેરહાજરીમાં ગણધર લગવતોની વાનકી જેવા તે તે કાળના મહાન ગુણી આત્મા સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્રની ખાણ જેવા મહાપુરુષો યુગપ્રધાન કહેવાય છે.

આ મહાપુરુષોમાં દ્વાયિક સમ્યક્ત્વ કદાપિ ન હોય તો દ્વાયોપશમિક સમ્યક્ત્વ હોય તે પણ દ્વાયિક સમક્રીત

જેવું ઘણુંજ ઉત્તરણ હોય છે. સમ્યગ્જ્ઞાન જેટલું હોય તેટલું તદ્દન ચોખ્ખું અને સચોટ હોય છે. તે મહાપુરુષોનું ચારિત્ર પણ અતિચાર વગરનું ખુબજ નિર્મળ હોય છે, તપ અને ત્યાગ પણ ભસભસાનું મરનક ટોલાયે તેવાં હોય છે, તેઓ મહાપુરુષો એકાવતારી એટલે એક દેવનો ભવ કરીને મોક્ષમાં જનારા હોય છે.

શંકા: તમે ઉપરના ચેરિચાઈમાં જણાવ્યું છે કે, કદાપિ ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વ ન હોય તો ક્ષાયોપશમિક પણ ક્ષાયિક સમક્રિત જેવું ઘણુંજ ઉત્તરણ હોય છે, તો કદાપિ શબ્દથી એવો ધ્વનિ નીકળે છે કે, યુગપ્રધાનોમાં વળતે કોઈક ક્ષાયિક સમક્રિતવાલા પણ હોઈ શકે છે, તો શું પાંચમા આરામાં પણ કોઈને ક્ષાયિક સમક્રિત થાય ખરું?

સમાધાન : પાંચમા આરામાં ક્ષાયિક સમક્રિત કોઈ પણ જીવને થાય નહિ, પણ હોય ખરું, કારણ કે શાસ્ત્રોમાં કહ્યું છે કે,

તસ્મિય તદયચત્થં મવંમિ સિજ્ઞંતિ સ્વદય સમ્મત્તે ।

સુરનિરય જુગલિસુ ગરૂદમં તુ જિજ્ઞાસુતિયનરાણં ॥

અર્થ : ક્ષાયિક સમક્રિત પામેલો આત્મા તેજ ભવે મોક્ષ ન ભાય તો વધારેમાં વધારે ત્રીજા-ચોથા ભવે, ઉપ-લક્ષણથી છેવટે પાંચમા ભવે મોક્ષ ભાય છે. (કૃષ્ણ વાસુ-

દેવ ક્ષાયિક સમકીતી પાંચમે ભવ મોક્ષમાં જવાના છે.) અને ક્ષાયિક સમકીતી જીવ મરીને અવાન્તરભવે, દેવ, નારક અને યુગલિકમાં અવતરે છે, અને આ ક્ષાયિક સમકીત દેવલી ભગવંતોના કાળના મનુષ્યોનેજ થાય છે.

એટલે ક્ષાયિક સમકીત પાંચમા આરાના મનુષ્યોને થાય નહિ, પરંતુ વખતે હોય ખરું. વખતે હોય ખરું એનો અર્થ એ થાય છે કે, ગયા જન્મમાં કોઈ પણ ભરત વગેરે ક્ષેત્રોમાં દેવલી ભગવંતોના કાળમાં ક્ષાયિક સમકીત પામીને દેવલોકમાં જઈ અત્યારે ભરતક્ષેત્રમાં પણ યુગપ્રધાન જેવા આત્માઓ સાથે લઈને અવતરે છે અને તેથીજ છેલ્લા દુષ્પ્રભાચાર્ય નામના યુગપ્રધાન ક્ષાયિક સમકીતના ધણી હશે. તેઓ ગયાના આગલા જન્મમાં ક્ષાયિક સમકીત પામેલા છે. ખીજે ભવ દેવનો કરી ત્રીજે ભવ દુષ્પ્રસહસૂરિ તરીકેનો કરીને, પંક્તી દેવનો ભવ કરી પાંચમા ભવે મનુષ્ય થઈ, કેવળી થઈ મોક્ષમાં પધારશે.

આવા યુગપ્રધાન પુરુષો ભગવાન મહાવીરદેવના શાસનમાં ૨૦૦૪ થવાના છે, તે પૈકી પ્રભુમહાવીરદેવના નિર્વાણ-કાલથી લગભગ એક હજાર વર્ષ આસપાસ ૪૩ યુગપ્રધાન મહાપુરુષો થયા છે, તે નીચે મુજબ બતાવાય છે.

૧ સુધર્માસ્વામિ, ૨ જંબૂસ્વામી, ૩ પ્રભવસ્વામી, ૪ શમ્ભવસ્વામી, ૫ યશોભદ્રસ્વામી, ૬ સભૂતિવિજયસ્વામી, ૭ ભદ્રબાહુસ્વામી, ૮ સ્તુતભદ્રસ્વામી, ૯ મહાગિરિસ્વામી,

૧ ભદ્રબાહુસ્વામી, ૨ સ્થુલભદ્રસ્વામી, ૩ આર્ય-
સુકરિતસૂરિ, ૪ ઉમાસ્વાતિવાચક, ૫ શ્યામાચાર્ય, ૬ વજ્રસ્વામી,
૭ રકંદિલાચાર્ય, ૮ દેવધિગતિશ્રમાશ્રમણ, ૯ પાદલિપ્તસૂરિ,
૧૦ આર્યખપુટસૂરિ, ૧૧ વૃંધવાદિસૂરિ, ૧૨ શિધસેન-
દિવાકરસૂરિ, ૧૩ કાલકસૂરિ ૧૩ જિનભદ્રગણિ ક્ષમાશ્રમણ,
૧૪ હરિભદ્રસૂરિ, ૧૫ ધર્મદાસગણિ, ૧૬ જિનદાસગણી,
૧૭ સઘદામગણી, ૧૮ વાઙ્મિતાલ શાતિસૂરિ, ૧૯ મલ્લવા-
દિસૂરિ ૨૦ વાદિદેવસૂરિ, ૨૧ માનદેવસૂરિ, ૨૨ દેવચદ્રસૂરિ,
૨૩ કલિકાલસર્વજ્ઞ હેમચદ્રસૂરિ, ૨૪ મલયગિરિસૂરિ,
૨૫ બખ્ખલદ્વીસૂરિ, ૨૬ મર્વદેવસૂરિ, ૨૭ મુનિચદ્રસૂરિ,
૨૮ વર્ધમાનસૂરિ, ૨૯ જિનેશ્વરસૂરિ, ૩૦ ધનેશ્વરસૂરિ,
૩૧ મલ્લધારી હેમચદ્રસૂરિ, ૩૨ અભયદેવસૂરિ, ૩૩ જગન-
ચંદ્રસૂરિ, ૩૬ દેવેન્દ્રસૂરિ, ૩૭ ધર્મઘોષસૂરિ, ૩૮ જિનદત્ત-
સૂરિ, ૩૯ વિજયચદ્રસૂરિ, ૪૦ નગ્નસૂરિ, ૪૧ ગોવિંદસૂરિ,
૪૨ મુનિસુદંરસૂરિ, ૪૩ આનંદવિમલસૂરિ, ૪૪ વિજયહિર-
સૂરિ, વિગેરે.

અહીં ૪૪ નામે લખ્યાં છે માટે એટલાજ થયા
છે એમ ન મમજવું, પરંતુ શ્રી જૈનશાસનમા શાસન
પ્રભાવકો ખરતર અને અચળ વિગેરે ગચ્છોમા પણ ઘણા
થયા છે, જ્યારે ગચ્છોના લેહો હંતા નહિ, અને અનેક
ગચ્છો થયા પછી પણ કોઈ ગચ્છાન્તરતું ખાંડન કયા
સિવાય શ્રી જૈનશાસનની પ્રભાવના કરનાર અને પોતાની
આરાધનામા ભગતા રહેવા મહાપુરુષોને શાસનપ્રભાવક
જણાવ્યા છે.

તેવા પ્રભાવકપુરૂષો એક નાના એટલે થોડાજ કાળમાં ૨૧ હજાર વર્ષમાંજ દ્વિજ અગ્ર્યાર લાખ અને સોળ હજાર થવાના છે, તો ૨૪ જિનેશ્વરના શાસનકાળમાં અસંખ્યાતા કોટાકોટી અને અદિદ્રીપમાં પણ અનેકગુણા અસંખ્યાતા કોટાકોટી થયા છે. અતીતકાળે અનંતા શામ્ભનપ્રભાવક સૂરિપુંગવો થયા છે અને ભવિષ્યકાળે પણ અદિદ્રીપમાં અનંતા-સૂરિપુંગવો થવાના છે, તેથીસર્વક્ષેત્ર અને સર્વકાળના યુગ-પ્રધાનો કરતાં અનેકગુણા શાસનપ્રભાવક ઈનાચાર્યો અનંતાનંત થયા છે, અને ભવિષ્યકાળે પણ અનંતાનંત થવાના છે, તે સર્વ મહાપુરૂષોને આપણા નમો આયરિયાળં પદ વડે જાણકાર અને આવધાન આત્માનો નમસ્કાર જરૂર પડેલો છે.

હવે ભગવાન જિનેશ્વરદેવોના શાસનના રક્ષક પુરૂષો પણ ઈનાચાર્યો હોય છે. જેમ નાના કે મોટા રાજ્યના રક્ષક પુરૂષો વડેજ રાજ્ય સુરક્ષિત રહે છે, અને પોતાની પસંદગીના પ્રધાનો અને અધિકારીઓને ગોઠવીને રાજ્યને ઊંચા-ખર મજબુત બનાવે છે, અને શત્રુરાજ્યોનાં આક્રમણથી પણ બચાવે છે, તેજ પ્રમાણે આચાર્યમહાપુરૂષો સમગ્ર સાધુ અને સાધ્વી સંસ્થાના ઉપરી ગણાય છે, અને શ્રાવક તથા શ્રાવિકા વર્ગને ધર્મ પમાડી મોહરાજીરૂપ શત્રુરાજના આક્રમણથી બચાવે છે, અને સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક, શ્રાવિકા-રૂપ શ્રી સંઘના રક્ષણ માટે ઉપાધ્યાયો, સ્થવિરો, પંચાસો, પ્રવત્કો, ગણાવરછેદકો, અને ગણિવરોને નિયુક્ત કરે છે અને તેઓ દ્વારા આખા શ્રી સંઘનું ધ્યાન-

પૂર્વક રક્ષણ કરે છે. દરેક ગામો અને શહેરોમાં યથા-
યોગ્ય માધુ-સાધ્વીઓને ચોમાસાં સખી શ્રી સંઘમાં
ધર્મનો ફેલાવો કરે છે.

નાના અને મોટા માધુ—સાધ્વીઓનાં ચારિત્રના
રક્ષણ તથા વૃદ્ધિ માટે લણાવવા વિગેરેની આચાર્ય
ભગવંતો તકેદારી=સાવધાનતા રાખે છે. નાના સાધુ-સાધ્વીઓ-
ઓને વ્યાકરણ, કાવ્યો, ન્યાય, પ્રકરણ, સાહિત્ય,
અને સિદ્ધાન્ત, ભણવા સાર તેવા નિષ્ણાત પંડિત સાધુ-
ઓદ્ધાર લણાવવાની ગોઠવણ કરાવે છે.

ભણવા-ગણવાની વ્યવસ્થાની સાથે નાના-મોટા સાધુ-
ઓના પ્રશ્નચર્ચા વિગેરે ચારિત્ર શુભોત્તું પણ ખરાબર રક્ષણ
થવા માટે સ્થવિર સાધુઓને સાથે રાખે છે.

એટલે સાધુઓના મુદ્દાચમા ઘણુ શાસ્ત્રોના અનુ-
ભવી ઘણા વર્ષના દીક્ષાપર્યાયવાળા અને વયથી પણ
અવસ્થાના પરિપાકવાળા ખે-ચાર-પાંચ સ્થવિરોને સાથે
રાખે છે. એ જ પ્રમાણે સાધ્વીમણમાં પણ સ્થવિર
સાધ્વીઓ ઘણાં હોવાથી સાધ્વીમુદ્દાચનું ચારિત્રરક્ષણ
થઈ શકે છે.

ઉપર મુજબ સાધુવર્ગ અને સાધ્વીવર્ગના સમ્યગ્
દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્રના રક્ષણ અને વૃદ્ધિ માટે તથા આવક-
શ્રાવિકાના દેશવિરતિધર્મના પોષણ માટે ઉપાધ્યાય આદિ
નિયુક્ત આરાધકપુરુષો દ્વારા ગચ્છાચાર્ય આચાર્ય

ભગવંતે જરાજર સાવધાનતા ગળે છે, અને તેમ કરવાથી પોતાની અને આખા શ્રી મઘની આરાધના પોષાવાથી ઘણા આચાર્ય ભગવંતો જિનનામકર્મ પણ જાધે છે અને મોટા ભાગે એકવતારી થઇ મોક્ષમાં જાય છે.

બીજા નાના-મોટા આચાર્યો વળને બે-ચાર-પાંચ કે વધુ પ્રમાણમાં પણ હોય છે, પરંતુ ગચ્છાચાર્ય તો એક નેજ જનાવાય છે. ભૂતકાળમાં આચાર્ય પદવી તો મોટી વાત છે પરંતુ પંચ્યાસ કે ગણીપદવી પણ પરીક્ષા વિના અપાતી હતી નહિ. એટલે મંપૂર્ણ ગચ્છાચાર્યની પદવી તો ઘણી પરીક્ષાશ્રેણ આપવામાં આવતી હતી.

પ્રશ્ન- પરીક્ષામાં જામ વ્યાખ્યાનકાર હોય કે વિદ્વાન હોય તેને જ આચાર્ય જનાવાય કે બીજી પણ ઘણી યોગ્યતાઓ બેવી પડે છે ?

ઉત્તર: શ્રી જ્ઞાનશાસનની મંપૂર્ણ ધુરા ઉપાડવા માટે એકલી વિદ્વત્તાકે વ્યાખ્યાનશક્તિને મકલ્પ અપાયું નથી. જુઓ એમ જ હોત તો વિજયહિરસૂરિમહારાજના મમાનકાળમાં વિજયહિરસૂરિજીની અપેક્ષાએ વધુ વિદ્વાન અને વધુ વ્યાખ્યાનનિપુણ પુરૂષો ઘણા હતા. છતાં જધા છોડી આ મહાપુરૂષ વિજયહિરસૂરિમહારાજ સાહેબ જ ગચ્છાચાર્ય પદ પામ્યા, અને તેમનાથી વધારે વિદ્વાનો અને વધુ ચારિત્રપર્યાયવાળા મહાપુરૂષો પણ વિજયહિર

સૂરિ મહાગજના આજ્ઞાધારક થયા, તેથી નિર્ણય થાય છે કે ગભીરતા વિગેરે અનેક ગુણવાનને જ સૂરિપદ અપાય છે.

એટલે ગરુડાચાર્ય જનનાજ મહાપુરુષનું મમ્યકત્વ વળુજ શુદ્ધ હોય વ્યાકરણ, ન્યાય અને મિધ્યાન્તા વિગેરે જનશામનના બધા ગામ્બેના પારગામી હોય, મુખ્યને મમજેલા હોય વ્યાખ્યાનશક્તિ પણ ઘણીજ ઉચ્ચ-કોટીની હોય, જેથી ગજ-મહાગજનો અને રાજ્યાધિકારીયો પણ વ્યાખ્યાન મામળી આકર્ષણ પામી શકે, દીક્ષા દિનથી પ્રારંભી અવસાનદિન સુધી આગ્રિધણુજ નિર્મલ હોય, એટલે પાચે મહામન તદ્દન ચોક્ષા હોય, અદ્વિત હોય, તથા ચાર પ્રકારનો આહાર, વસ્ત્ર, વજ્ર, અને પાત્ર તથા શિષ્ય-શિષ્યા ઉપર મમતા વગરના હોય, ગભીરતા ખુબજ હોય, પ્રતિભામ પણ હોય, અપભાષી હોય મહાત્યાગી અને વેગગી હોય, પ્રારંભમા જતાવેલા બધાજ ગુણમુખ્ય આત્માને ગરુડાચાર્યની પદવી આપવામાં આવે છે. દ્વકાણુમા કહીએ ને છત્રીગ છત્રીગીઓ એટલે જાગ્રો છન્તુ ૧૨૬૬ ગુણગણના ધારક મહાપુરુષને ગરુડાચાર્ય જનાવવામાં આવે છે.

શ્રી જૈનશામનમા પરીક્ષાની કેટલી બધી જાગ્રિકતા છે અને કેટલી પરીક્ષા પત્રી ગરુડાચાર્ય જનાવ્યા છે, આ વાત શરુઆતમાં થોડા ઉગ્રરહ્યો પણ આખીને જતા-

નાઈ છે, આવી પરીસ્થામાં પામ થજેલા અને ચતુર્વિધ
શ્રી મઘને માન્ય તથા મુધર્મસ્વામી મહારાજની પરંપરાને
ગ્રોભાવનારા ચૂરિ નિહોના પતિતપાવન અભિધાનો
નીચે પ્રમાણે અપાય છે.

ભગવાન મહાવીરદેવના ૧૧ ગણધર પુરુષો હતા,
તેમના ગધામાં મુધર્મસ્વામી પાચમા ગણધર હતા,
અન્યારે ગણધરોના આયુષ્યવદ્રી મુધર્મસ્વામીનું 'આયુષ્ય
વધારે હતું'. તેથી ગધા ગણધર ભગવતાએ પાતાનો પરિ
વાર મુધર્મસ્વામીને સોંપેલો. હોવાથી મહાવીરપ્રભુના
શાસનના નમામ સાધુ-સાધ્વી પાચમા ગણધર મુધર્મસ્વા
મીનો પરિવાર ગણાયો છે.' માટે ગરજાચાર્ય અથવા
પદ્ધર તરીકે મહાવીરસ્વામીપ્રભુના પેલા પુરુષ મુધર્મ-
સ્વામી ભગવાન ગણવામા આવ્યા છે.

હવે ગરજાચાર્ય અથવા પદ્ધર પુરુષોનાં
નામો લખાય છે.

૧ મુધર્મસ્વામી, ૨ જંગૂસ્વામી, ૩ પ્રજવસ્વામી, ૪ શય્ય-
ભવમૂરિ, ૫ યશોમદ્રમૂરિ, ૬ મ મૂતિવિજયસૂરિ, અને ભદ્રગાહુ-
સ્વામી, ૭ સ્તુતમદ્રસ્વામી, ૮ મહાગિરિસ્વામી, અને સુહસ્તિ
સૂરિ, ૯ સુસ્તિવમૂરિ, સુપ્રતિયુદ્ધસૂરિ ૧૦ ઇન્દ્રદિનસૂરિ, ૧૧
દિનસૂરિ, ૧૨ સિંહગિરિસૂરિ, ૧૩ વજ્રસ્વામી, ૧૪ વજ્રસેન-
સૂરિ, ૧૫ ચંદ્રસૂરિ (વિગેરે ચાર) ૧૬ સામંતભદ્રસૂરિ, ૧૭ વૃદ્ધ-
દેવસૂરિ, ૧૮ પ્રતોતનસૂરિ, ૧૯ માનદેવસૂરિ, ૨૦ માનતુંગસૂરિ,

૨૧ વીરસૂરિ, ૨૨ જયદેવસૂરિ, ૨૩ દેવાનંદસૂરિ, ૨૪ વિક્રમસૂરિ,
 ૨૫ નરસિંહસૂરિ, ૨૬ અમુદ્રસૂરિ, ૨૭ (ખીબ) માનદેવસૂરિ, ૨૮
 વિષ્ણુપ્રભસૂરિ, ૨૯ જયાનંદસૂરિ, ૩૦ રવિપ્રભસૂરિ, ૩૧ યશો
 દેવસૂરિ, ૩૨ પ્રદ્યુમ્નસૂરિ, ૩૩ (ત્રીબ) માનદેવસૂરિ. ૩૪ વિમલ-
 ચંદ્રસૂરિ, ૩૫ ઉદ્યોતનસૂરિ. ૩૬ મર્વદેવસૂરિ ૩૭ શ્રીદેવસૂરિ,
 ૩૮ દ્વીતીયદેવસૂરિ, ૩૯ યશોભદ્રસૂરિ તથા નેમિચંદ્રસૂરિ, ૪૦
 મુનિચંદ્રસૂરિ, ૪૧ અન્નિતદેવસૂરિ, ૪૨ વિજયસિંહસૂરિ, ૪૩
 સોમપ્રભસૂરિ તથા મણિરત્નસૂરિ. ૪૪ જગતચંદ્રસૂરિ, ૪૫
 દેવેન્દ્રસૂરિ, ૪૬ ધર્મદોષસૂરિ, ૪૭ સોમપ્રભસૂરિ, ૪૮
 સોમતિલકસૂરિ, ૪૯ દેવમુન્દરસૂરિ ૫૦ સોમમુન્દરસૂરિ, ૫૧
 મુનિમુન્દરસૂરિ, ૫૨ રત્નશેખરસૂરિ, ૫૩ લક્ષ્મીસાગરસૂરિ,
 ૫૪ સુમતિસાગરસૂરિ, ૫૫ હેમવિમલસૂરિ, ૫૬ આનંદ-
 વિમલસૂરિ, ૫૭ વિજયદાનસૂરિ, ૫૮ વિજયહીરસૂરિ, ૫૯
 વિજયસેનસૂરિ, ૬૦ વિજયદેવસૂરિ, ૬૧ વિજયસિંહસૂરિ.

ઉપર મુજબ ૬૧ મી પાટ મુધી પરંપરાએ ગચ્છા
 આચાર્ય અથવા પદ્મધર પુરૂષોત્તમ સ્થાપના થઈ. વિજયસિંહ-
 સૂરિ મહારાજને ઘણા શિષ્યો હતા. જ્યામાં પંન્યાસ
 સત્યવિજયગણિ મુખ્ય હતા. ગુરૂ તથા સાધુસમુદાયને
 સત્યવિજય પંન્યાસ ઉપર ખુબજ આદર હતો, શ્રાવક
 સમાજ પણ આ મહાપુરુષને આચાર્ય બનાવવા તરફેણમાં
 હતો, છતાં પંન્યાસપ્રવર સત્યવિજયગણિ આચાર્ય-
 પદની મહત્તા અને જવાબદારી બરાબર સમજતા હોવાથી
 ગુરૂપ્રવર અને શ્રી સંઘ પાસે નમ્ર પ્રાર્થના કરી નીકલી
 ગયા અને આચાર્યપદવી લીધી નહિ.

ત્યારથી અત્યારના કાળમાં વીગમી શતાબ્દીના લગભગ ચાલીશ વર્ષ ગયા ત્યાં મુખીમા ઘણા વિદ્વાનો અને ગતવ્યીના મદાન આગધક યશોવિજય ઉપાધ્યાયજી જેવા પુરુષો પણ થવા છતાં કોઈએ આચાર્યપદની લીધી નહિ. એકસઠં મુખી પદ્ધત્તરસૂરિ પુરુષો થયા અને ત્યાર પછી પદ્ધત્તરપદ કે આચાર્યપદ ઘણે અંશે અપાતા બધે થયાં, તે પણ પરીક્ષા અને યોગ્યતાની મિથિને મજબુત કરે છે.

આ રીતે ચોવીશ જિનેશ્વરદેવોના પદ્ધત્તર પુરુષો અમંજ્યાતા કોટાકોટી થયા છે તેજ પ્રમાણે વર્તમાનકાળમાં અદીદીપમાં અમંજ્યાતા કોટાકોટી થયા જાણવા, અતીતકાળે અનંતા પદ્ધત્તર પુરુષો થયા છે, ભવિષ્યકાળે અનંતા થવાના છે. તે સર્વ મહાપુરુષોને આપણા નમો આચરિયાણ પદ વડે સાવધાન જાણકારનો નમસ્કાર જરૂર પ્રાપ્ત થાય છે. અહીં આપણે સર્વ ક્ષેત્રના અને સર્વકાળના ગણધર લગવંતો વિચારીએ તથા સર્વ ક્ષેત્રના અને સર્વ કાળના યુગ પ્રધાનો અને શાસનપ્રભાવકો વિગેરે ભાવાચાર્યો વિચારીએ તો જૂનાકાળે અદીદીપમાં અનંતા થયા છે, ભવિષ્યકાળે અદીદીપમાં અનંતા થવાના છે, વર્તમાનકાળે અદીદીપમાં અમંજ્યાતા થયા છે, તે સર્વ સંજ્યાને લખવામાં આવે તો અનંતા લોકકાશમાં પણ લખાઈ શકે નહિ અને છેલ્લામાં છેલ્લી સિદ્ધ લગવંતોની મંજ્યા થકી પણ સૂરિલગવંતોની સંજ્યા વિશેષાધિક થાય છે.

આચાર્ય લગવ તોનાં થોડાક નામો આપણે વિચારી
ગયા. આચાર્ય લગવ તોનું સ્વરૂપ પણ દુઃકાણુમા જોવાયું.
હવે આચાર્ય પદ પૈકીના પ્રભુ મહાવીરદેવના શામનમા
થયેલા થોડાક આચાર્યોના ઉદાહરણુ પણ વિચારી જઈએ.

સૌથી પ્રથમ સર્વલઙ્ઘિનિધાન લગવાન ગૌતમસ્વામી મહારાજ

ગૌતમસ્વામી ગોળર ગામના વતની હતા. પિતાનું
નામ વસુભૂતિજી અને માતાનુનામ પૃથ્વીદેવી હતું.
મહાવિદ્વાન હતા. પોતાનું નામ ઇન્દ્રભૂતિ હતું. તેમનું
ગૌતમનામા ગોત્ર હતું. જ્ઞાતિએ ગ્રાહ્ય હોવાથી વેદ અને
વેદાંગના પારગામી હતા, અને આજ કારણથી વેદને નહિ
માનનારા બધા દર્શનો ઉપર તેમને અતિદ્રેષ હતા.
આમ પચાસ વર્ષ વેદધર્મની ઉપાસનામાં પૂર્ણ કરતાં
લગવાન મહાવીરદેવનો સમાગમ થયો.

પ્રભુ મહાવીરદેવને કેવલજ્ઞાન થયું. પ્રભુજી સર્વજ્ઞ
બન્યા, તેના બીજા દીવએ મહાસેન નામના વનમાં પ્રભુજી
પધાર્યા. તેમનું નામ ઇન્દ્રભૂતિએ જાણ્યું અને પોતે પોતાના
૫૦૦ છાત્રો સાથે લગવાન સાથે વાદ કરવા આવ્યા. સમા
ગમના પ્રથમ ક્ષણેજ પ્રભુજીએ ઇન્દ્રભૂતિજીના મનોગત
સંશયનું નિરસન કર્યું.

મનોગત સંશય નિરાકરણ થવાથી તેમને વૈદિક
દર્શનનો હઠાગ્રહ પણ પલાયન થઈ ગયો, અને પ્રભુ મહા

વીરદેવના મહાવિનીત શિષ્ય થયા. વિનીત આત્માઓ જગતમાં અનંતા થઈ ગયા છે, હોઈ શકે છે અને થશે, પરંતુ ઇન્દ્રભૂતિ મહાપુરુષના વિનયનો અવધિ ન હતો.

તેઓ પ્રથમથીજ ચૈદ વિદ્યાના પારગામી હતા. દીક્ષિત થયા પછી ચૈદ પૂર્વધર અને મનઃપર્યવજાની. થયા હતા. ભગવાન મહાવીરદેવના લાખોની સંખ્યાવાળા સાધુ-સાધ્વી, શ્રાવક-શ્રાવિકારૂપ સંઘમાં તેમનો પ્રથમ નંબર હતા. બધા ગણધરોમાં પણ પહેલો નંબર ગૌતમસ્વામીનો જ હતો.

છતાં ભગવાનનું જ્ઞાન બેઠું તેઓ સદાકાળ પોતાને ખાખોચિયા જેવા અજ્ઞાની માનતા હતા. તેમનામાં બધી લખિધઓ હાજરાહજીર હતી. તેઓ પાંચ-દશ તોલા ક્ષીર કે કોઈ આહાર વહોરી લાવીને પોતાની અક્ષીણુમહાનસી લખિધ વડે હળારો કે લાખો સાધુઓને જમાડી શકતા હતા. તેમનું રૂપ દેવોને આશ્ચર્ય પમાડે તેવું હતું. દીક્ષાદિનથી કાયમ છઠ્ઠ અને ચોકાસણું પણ ચઢવિહાર કરતા હતા.

તેમનું જ્ઞાન, તેમની લખિધઓ, તેમની તપસ્યા અને તેમનું રૂપ બેઠને આરે નિકાયના દેવો તેમની મુક્તકંઠે પ્રશંસા કર્યા કરતા હતા, છતાં આ મહાપુરુષને સ્વોત્કર્ષ આવતો નહિ અને સદાકાળ પોતાને અલ્પજ્ઞ સમજતા હતા, આવા વિનય અને નમ્રતાશુણ્યથી છલોછલ ભરાયેલા ગૌતમસ્વામી મહારાજ ૩૦ વર્ષ પ્રભુ મહાવીરદેવની

મેવા કરી કેવલજ્ઞાની થઈને ૧૨ વર્ષ સુધી ભરતશ્વેત્રના ભવ્ય હુવેનો ઉપકાર કરી મોક્ષમાં પધાર્યા.

આચાર્ય મહાપુરુષોની મહતા જાણવા ખીજું ઉદાહરણ જ'બસુવામીનું' અપાય છે.

આ મહાપુરુષ પણ રાજગૃહી નગરીના જ વતની હતા. મહાવીરપ્રભુના મમયમાં રાજગૃહીનગરી મહાપુરુષોની ખાણ હતી. સુક્તિનગરીનું સીધું કામકાજ રાજગૃહીનગરીમાં થતું હતું, અર્થાત્ ઘણા સુક્તિગામી આત્મા રાજગૃહીનગરીમાં જન્મતા હતા. સુક્તિપુરીના છેલ્લામાં છેલ્લા સાર્થવાહ આ મહાપુરુષ પણ રાજગૃહીમાંજ જન્મ્યા હતા.

મગધદેશની રાજધાની જગતલરના વ્યાપાર-ઉદ્યોગમાં આગળ વધેલી અને કુબેર જેવા હજારો ધનવાનોથી શોભતી રાજગૃહી નામની નગરી હતી. જેમાં લગવાન મહાવીરદેવનો અનન્ય ભક્ત શ્રેણિકરાજ રાજ્ય કરતો હતો. તેમના રાજ્યભક્ષમાં લગવાન મહાવીરનો ભક્ત અને નગરવાસી મનુષ્યો અને રાજ્યમાં પણ સન્માન પામેલો ન્કપભદ્રત્તનામા વણિક વસતો હતો. તેને શીલાલંકાર-ધારિણી અને પતિવચનાનુસારિણી ધારિણી નામની પ્રાણુ-પ્રિયા હતી.

શ્રાવક-શ્રાવિકા દંપતીનો ઘણો મુખમય કાલ પસાર થયા પછી એકાદ રાત્રીના મધ્ય સમયે પંચમ દેવલોકથી

એક મહર્ષિદેવ સ્વર્ગીને મહાસતી ધારિણીદેવીની કુક્ષિમાં ઉત્પન્ન થયો. દેવીએ સ્વપ્નમાં જંબૂકુમાર જોયું હોવાથી પુત્રનું જન્મ વળને જંબૂકુમાર નામ આપ્યું. માતા-પિતા, ધાવમાતાઓ અને દાસ-દાસીઓદ્વારા લાલન-પાલન કરાતો અને ઉત્તમકોટીના અધ્યાપકોદ્વારા વિદ્યાભ્યાસ પામતો જંબૂકુમાર પુરૂષોત્તી ૭૨ કલાઓનો પારગામી થયો, અને ૧૬ વર્ષની વય થતાં માતા-પિતાએ કોશ્યાધીશ આઠ વ્યવહારીઓની ગુણવતી અને રૂપવતી આઠ કન્યાઓ સાથે સગપણ કર્યું.

હવે આ બાળુ ભગવાન મુદ્ધર્માસ્ત્રિવામી વિકાર કરતા રાજગૃહી પધાર્યા. નગરવાસી ધર્મી મનુષ્યો ગણુધર મહારાજના દર્શન કરવા અને દેશના સાંભળવા ગયા. જંબૂકુમાર પણ માતાપિતાની આજ્ઞા પામીને ગણુધર ભગવાનના દર્શન કરવા ગયો અને દેશના સાંભળવા બેઠો, મુદ્ધર્માસ્ત્રિવામી મહારાજે સંસારની અસારતાનું ખુણજ વર્ણન કર્યું. ઘણા આત્માઓ ધર્મ પામ્યા. જંબૂકુમાર પણ ચારિત્ર લેવાની ભાવનવાળો થયા, અને ગુરૂદેવને જણાવ્યું કે, હે ભગવાન ! હું માતા-પિતાની રત્ન લેઇને આવું ત્યાં સુધી આપ વિકાર કરશો નહિ, મારે આપ સાહેબની પાસે દીક્ષા ચોક્કસ લેવી છે.

આ પ્રમાણે ગુરૂ મહારાજને વિનંતિ કરીને ઘેર આવવા લાગ્યા, નગરના દરવાજા પાસે હજી પહોંચ્યા નથી

ત્યાં દરવાજો જૂનો હોવાથી પડી ગયો. તે જોઈ જંબૂકુમારને વિચાર આવ્યો. જો હું થોડો ઉતાવળો ચાલ્યો હોત તો જરૂર દરવાજાની નીચે દબાઈ જાત અને દુર્ધ્યાનથી મરીને પશુગતિમાં ચાલ્યો જાત માટે હજી શુરૂ પામે જઈને સમ્યક્ત્વ અને શીલવ્રત જે પ્રતિજ્ઞાઓ લઈને ઘેર જાઉં, એ વિચાર મજબુત કરી શુરૂ પામે આવી ત્રણ રત્નો (સમ્યગ્ દર્શન, સમ્યગ્જ્ઞાન, અને સમ્યગ્ચારિત્ર) પૈકીનું એક રત્ન લીધું અને પાંચ મહાવ્રતો (સર્વથા હિંસા, જીવ, ચોરી, મૈથુન, અને પરિવ્રજન ત્યાગ) પૈકી એક મહાવ્રત પણ અંગીકાર કર્યું અને ઘેર આવ્યા.

માતા પિતાને પોતાના વિચારો જણાવ્યા. માતા પિતાને પુત્ર એકજ હતો. લાડકો હોય એમાં શી નવાઈ? એટલે દીક્ષા લેવાની વાત ગમેજ શાની? માતા-પિતા કહે છે, કે ભાઈ તું અમારે એકનો એક પુત્ર છે, તારી સગાઈ કરેલ છે, વિવાહનું મુહૂર્ત જોવાયું છે, પરણવાનો દિવસ નક્કી છે, ત્યારે તું આવી વાત કરે છે, અમને કેટલું દુઃખ થતું હશે? એનો તું જરા તો વિચાર કર. જો તું આઠ કન્યા પરણીશ તો અમને ઘણાજ હર્ષ થશે. અમે ઘણા વેવાઈ-વેવાણા અને સગા-સ્વજનોમાં મ્હાલશું, વહી આપણા કુળની પરંપરા પણ ટકી રહેશે. જો તું દીક્ષા લેશે તો અમારા મનના મનોરથો ધ્રુવધાણી થશે, અને કુલ નિર્વંશ થશે, માટે હે પુત્ર ! જેમ તું તારૂં લલું વિચારે છે, તેમ અમારો પણ કાંઈક વિચાર કર. ઇત્યાદિ માતા-પિતાનો અત્યાચંડ

ધવાથી જંબુકુમારે પરણવાની હા પાડી, પરંતુ પરળીને ચોક્કમ દીક્ષા લેવંશ, એમ પણ પાકાપાયે જણાવી દીધું.

જંબુકુમારના ઉપર મુજગના વિચારો નગરમાં પણ જાહેર થઈ ગયા, અને ચારિત્ર લેવાની ચર્ચાઓ પણ પુર જોમથી થવા લાગી અને ઋષલદત્ત શેઠે પણ પોતાના વેવાઈઓને જોડાવીને જંબુ પરળીનેજ દીક્ષા લેવાનો છે, તેમ જણાવી દીધું. તે માંભળવાથી કન્યાઓના પિતાઓ ચમકી ઉઠ્યા અને અમે જમાઈ બીજો કરીશું એમ પણ સંભલાવી દીધું અને ઘેર આવી પોતપોતાની પુત્રીઓને જંબુકુમારના દીક્ષાના વિચારો માથેસાથ પોતાના બીજો જમાઈ કરવાના પણ વિચારો દીકરીઓને સંભલાવી નાંખ્યા.

પરંતુ આઠે કુમારીકાઓ મહાસતીઓ હતી. જૈન-શાસન અને જંબુકુમારના ગુણને પામેલી હતી, તેથી તે બાહાઓ પિતાના વિચારોને સંમત ન થતાં ચોખ્ખા શબ્દોમાં જણાવી દીધું કે, અમારો જાહેર થએલો સ્વામી સંસારમાં રહેશે તો અમે એની દાસીઓ થઈશું અને સાધુ થશે તો અમે તેની શિષ્યાઓ થઈશું, પરંતુ આ જન્મમાં અમે બીજા પતિને તો નહિજ પરણીએ.

પોતપોતાની પુત્રીઓના આવા વિચારો સાંભળી ધર્મી અને મહા ભાગ્યશાળી માતા-પિતાઓ પણ ઘણાં ખુશી થયાં. વિવાહ નક્કી કરી નાંખ્યા. ઘણી ધામ-ધુમવાદી લગ્નની બંધી તૈયારીઓ થઈ અને લગ્ન પણ

થઈ ગયાં. સાસુ-સસરાઓએ નવાણુકોડ સોનામહોર કરમોચનમાં આપી. આઠે મહાસતીઓ પકિનીઓ હતી.

પરણીને જંબૂકુમાર પોતાને ઘેર આવ્યા, સાસરામાંથી આવેલું ધન પણ ખુલ ખુલા ઘરમાં લાવીને નોકર-ચાકરો-દ્વારા જ્યાં ત્યાં નાંખેલું પડ્યું હતું. રાત્રી પડ્યાથી આઠે પત્નીઓ અને જંબૂકુમાર પોતાના એકાન્તવાસલવનમાં આવ્યા અને દીક્ષાની વાત શરૂ થઈ.

જંબૂકુમાર બાલાઓને ઠહે છે, લો મહાભાગ્યશાળી આત્માઓ ! તમે જાણતા જ હો છો કે, હું પરણીને બીજા જ દિવસે દીક્ષા લેવાનો છું, વેલી એ પણ ખબર હશે કે, કેવોના પણ પૂજ્ય ભગવાન સુધર્માસ્વામી ગણધરદેવ પામે મેં જાવજીવ પ્રહસ્યર્થમત પણ લીધું છે, એટલે આ મારા નિર્ણયને જાણીનેજ તમે પણ મારું સગપણ કબુલ રાખ્યું છે, માટે પ્રુદ્ધિમતી અને ધર્માત્મા મહાસતીઓ ! તમને હવે મારે વધુ જણાવવું જરૂરી નથી એટલે સવારમાં વેલી પ્રભાતેજ ભગવાન સુધર્માસ્વામી પામે હું સંજમ અંગીકાર કરીશ. કારણ કે ભગવાન હવે અહીં વધુ વખત રોકાય તેમ નથી.

જંબૂકુમારના ઉપર મુજબનાં વાક્યો માંભળીને સંસારના રાગમા રંગાએલી બાળાઓએ જંબૂકુમારને દ્રેશવવાનો બનતો બધોજ પ્રયાસ કરી જોયો. પરંતુ જંબૂકુમારે વૈરાગ્ય પશ્ચના સમર્થનની વકીલાત ખુબજ આગ્ર રાખી.

ત્યારે આ બાબત આઠ બાબાઓએ સંસારના પક્ષને મજબુત કરવા દલિલોનો વર્ષાદ વર્ષાવ્યો પરંતુ જંબૂકુમારની દલિલો રૂપી પવનના ઝપાટાથી બાબાઓની દલિલોનાં વાદળાં વિખરાઈ ગયાં.

જંબૂકુમાર અને બાલાઓનો સંવાદ તો ચાલુ જ હતો ત્યાં ૪૯૯ ચોરને માથે લઈને પ્રભવ નામનો મહાચોર જંબૂકુમારના ઘરમાં ચોરી કરવા પેઠો, તેણે પણ જંબૂકુમાર અને બાલાઓનો સંવાદ સાંભળ્યો. ચોરવાની વાતને પડતી મૂકીને તેણે પણ બાલાઓના પક્ષની ખૂબજ દલિલો કરી. જંબૂકુમારે તેને પણ નિરુત્તર કર્યો.

આઠ બાલાઓના અને પ્રભવસિંહ ચોરનાં સંસાર પક્ષને સમર્થન કરનારાં બધાંજ વચનો નકામાં ગયાં, એટલે જંબૂકુમારની દલિલોને તોડી તો ન શક્યા, પરંતુ પોતાનો પક્ષ પણ છોડવા વળત આવ્યો.

જંબૂકુમારની વૈરાગ્ય વાતો સાંભળવાની સાથે જંબૂકુમારના વૈરાગ્ય માટે પણ બાલાઓ તથા પ્રભવસિંહ ચોરને ઘણોજ આદર પ્રગટ થયો. બાલાઓ વિચાર કરે છે કે, આખું જગત લક્ષ્મી અને લલનાઓ માટે ફૂંના થઈ રહેલ છે. હજારો સ્ત્રીઓ હોવા છતાં રાવણ જેવો રાજા સીતા માટે રણમાં દોલાયો, અને નરકમાં ગયો, કંચન અને કામિની માટેજ જગત આખું દુર્ગતિમાં ઝડું રહ્યું છે. વિષયના સોગ માટે પશુઓ પણ લડીને મરણ પામે છે, દેવોને પણ

હુલ્લ એવી અમે આઠે બાલાઓ પાંચીનીઓ છીએ. સ્વામીન છીએ, છતાં આ મહાપુરુષનું મન જગપણ લલચાતું નથી. તો પછી આપણે પણ લાલસાને તિલાંજલી આપવી વ્યાજબી છે, એવો વિચાર મનમાં નક્કી કરી, પોતાના સ્વામીને જણાવી દીધું કે, અમે આપના માર્ગને અનુસરવા તૈયાર છીએ.

બાલાઓના વિચાર સાલળી પ્રભવસિંહ વિચાર કરવા લાગ્યો. અહો મહાપુરુષની મહાનુભાવદશા જુઓ ! જગત્ જેને માટે હજારો પાપ કરી રહેલ છે, જગત્ જેને માટે હજારો તાપ સહી રહેલ છે. જગત્ આપું જેને સાફ હિસા, જુઠું અને ચોરી કરતા પણ ખચકાતું નથી, ત્યારે જબ્બુકુમારની પામે કંચન અને કામિનીઓ ખીચારા રાકે ઘડને કરગરે છે, અમને ભોગવો છતાં જબ્બુકુમાર તેનો ત્યાગ કરી ગ્હેલ છે, જુઓ તો ખરા ! આ કોડો સોનામહોરોના ઢગ વેરણ-સેરણ પડ્યા છે. આ અપ્સરા જેવી બાલાઓ મામી ખેસીને વિનવી રહી છે, ચુંબન અને આલિંગનની વાત તો દુર રહો પણ છે કયાય આખમા પણ વિકાર ? શાનીપુરુષોએ કહ્યું છે તે ખરાખર છે.

લક્ષ્મી કારણ ગ્રાપડા. ભટકે દેશ વિદેશ;
પાપ હજારો આચરે, પણ પામે નહિ લેશ. ૧
ધન મેળવવા જીવડો, કરે ઘણા વ્યાપાર;

અનેકની સેવા કરે, ન કરે ધર્મ લગાર. ૨
 ધન મેળવવા નાવમાં, બેસી જાય વિદેશ;
 પણ પૈસો પામ્યા વિના, આવે ભૂંડે વેશ. ૩
 ધન કારણ ચોરી કરે, યુદ્ધ અનેક પ્રકાર.
 પાપ કરીને જીવડો, જાય નરક મોઝાર. ૪
 હરિહર બ્રહ્મ પુરંદરા, મનુષ્ય પશુને દેવ,
 રાંકે બની નારી તણા, કરે ચરણની સેવ. ૫

એટલે આખું જગત કચન-કામિનીનું જ ઘાસ છે. જ્યારે જંબૂકુમાર પરાકાષ્ટાએ પામેલી કચન-કામિનીનો પશુ ત્યાગ કરે છે. હું મારો વિચાર કરું તો હું એક રાજપુત છું, રાજ્યધર્મનો ત્યાગ કરીને એક અધમ ચોર બન્યો છું. જંબૂકુમાર વ્રમન અને વિધ્વાની પેઠે જે લક્ષ્મીને, ત્યાગ કરી રહેલ છે. તેજ નરકાદિ કુગતિને આપ નારી લક્ષ્મીને હું ચોરવા આવ્યો છું. ધિક્કાર થાઓ આ લક્ષ્મીને. કે જેના મહયોગથી પ્રાણીઓ સારાસારનો વિચાર પણ બુલી જાય છે.

જંબૂકુમારના ઉગ્રદેશથી ૮ બાલાઓ તથા પ્રભવસિંહ વિગેરે ૫૦૦ ચોર જંબૂકુમારનાં માતા-પિતા અને સાસુ-સસરાઓ વૈરાગ્ય પામ્યા અને પ્રભાતે સુધર્માસ્વામી પાસે જઈને ૧૬ વર્ષની વયે ૫૨૬ જણ માથે જંબૂકુમારે દીક્ષા લીધી. ૨૦ વર્ષ છદ્મસ્થ રહી ગુરુ સેવામાં સાવધાનપણે રહીને ૩૬

વર્ષની ઉંમરે કેવળજ્ઞાની બન્યા અને ૪૪ વર્ષ દેવલીપર્યાય ભોગવી પ્રભુમહાવીરદેવથી ૮૦ વર્ષે મોક્ષમાં પધાર્યા. જાનુસ્વામી પછી ભરતક્ષેત્રમાંથી કોઈ મોક્ષમાં ગયું નથી.

ઈતિ જાનુસ્વામી સક્ષેપ ચરિત્ર.

ત્રીજી વાત હવે સ્થુલભદ્રસ્વામીની જાણવાય છે.

આ મહાપુત્ર પાટલીપુત્રના છેલ્લા નંદરાજના મહા-માત્ય શકકાલમંત્રીના પુત્ર હતા. ૧૮ વર્ષની ખીલતી યુવાનીમાં કોપા નામની વેશ્યાના ઘેર ગયા હતા. કોપા પણ સ્થુલભદ્રની સમાનવયની જ હતી. દેવ અને દેવીની મારફત સ્થુલભદ્ર અને કોપાનો પરમ સુખમય કાળ એક આંખના પલકારાની મારફત ૧૨ વર્ષ ચાલ્યાં ગયા.

શકકાલ મંત્રીના અકાલ મરણથી નંદરાજએ મહા-માત્ય પદવી આપવા ઘણો આગ્રહ કરવા છતાં સ્થુલભદ્રકુમારે તત્વાતત્વનો વિચાર કરીને મહામાત્ય પદવી ન લેતાં કુટુંબ પરિવાર અને કોપા વેશ્યાનો ત્યાગ કરી, ચૌદપૂર્વધર મંભુતિવિજયસ્વામી પાસે દીક્ષા લીધી. મહાબુદ્ધિશાળી હોવાથી અદ્વૈતકાળમાં જ ગ્રહણ અને આસેવન શિક્ષાનો પાર પામ્યા.

પછી એક વળત ગુરૂ આજ્ઞા પામીને કોપા વેશ્યાના ઘેર એકીલા ચોમાસું રહેવા ગયા. વેશ્યા નો સ્થુલભદ્ર ન્યારથી ગયા ત્યારથી સ્થુલભદ્રના વિરહથી દુખમય દિવસો વિતાવતી હતી. કોપા જાતની વેશ્યા હતી, પરંતુ તેનો આત્મા ઘણો

અનેકની સેવા કરે, ન કરે ધર્મ લગાર. ૨
 ધન મેળવવા નાવમાં, બેસી જાય વિદેશ;
 પણ પૈસો પામ્યા વિના, આવે ભૂંડે વેશ. ૩
 ધન કારણ ચોરી કરે, યુદ્ધ અનેક પ્રકાર.
 પાપ કરીને જીવડો, જાય નરક મોઝાર. ૪
 હરિહર જીવ પુરંદરા, મનુષ્ય પશુને દેવ,
 રાંકે બની નારી તણા, કરે ચરણની સેવ. ૫

એટલે આખું જગત કચન-કામિનીતુંજ હાસ છે. જ્યારે જંબુકુમાર પરાકાષ્ટાએ પામેલી કચન-કામિનીનો પણ ત્યાગ કરે છે. હું મારો વિચાર કરું તો હું એક રાજપુત છું, રાજ્યધર્મનો ત્યાગ કરીને એક અધમ ચોર બન્યો છું. જંબુકુમાર વ્રમન અને વિદ્યાની પેઠે જે લક્ષ્મીને, ત્યાગ કરી રહેલ છે. તેજ નરકાદિ કુળતિને આપ નારી લક્ષ્મીને હું ચોરવા આવ્યો છું. ધિક્કાર થાઓ આ લક્ષ્મીને. કે જેના સહયોગથી પ્રાણીઓ સારાસારનો વિચાર પણ ભુલી જાય છે.

જંબુકુમારના ઉગ્ગદેશથી ૮ બાલાઓ તથા પ્રભવમ્નિંદ વિગેરે ૫૦૦ ચોર જંબુકુમારનાં માતા-પિતા અને સાસુ-સસરાઓ વૈરાગ્ય પામ્યા અને પ્રભાતે સુધર્માસ્વામી પાસે જઈને ૧૬ વર્ષની વયે ૫૨૬ જણ સાથે જંબુકુમારે દીક્ષા લીધી. ૨૦ વર્ષ છત્રસ્થ રહી ગુરુ સેવામાં સાવધાનપણે રહીને ૩૬

વર્ષની ઉંમરે કેવળજ્ઞાની જન્યા અને ૪૪ વર્ષ કેવલીપર્યાય ભોગવી પ્રભુમહાવીરદેવથી ૮૦ વર્ષે મોક્ષમા પધાર્યા જાળુવામી પછી ભરતશ્વેત્રમાથી ડોઘ મોક્ષમા ગયું નથી.

ઈતિ જાળુસ્વામી સંક્ષેપ ચરિત્ર.

ત્રીજી વાત હવે સ્થુલભદ્રજ્ઞવામીની જાણાવાય છે.

આ મહાપુત્ર પાટલીપુત્રના છેવ્વા નંદરાજના મહા માતૃય ગકડાવમંત્રીના પુત્ર હતા ૧૮ વર્ષની ખીલતી યુવાનીમા કોપા નામની વેશ્યાના ઘેર ગયા હતા કોપા પણ સ્થુલભદ્રની મમાનવયની જ હતી દેવ અને દેવીની માફક સ્થુલભદ્ર અને કોપાનો પરમ સુખમય કાળ એક આખના પલ્લકારાની માફક ૧૨ વર્ષ ચાલ્યા ગયા

શકડાવ મંત્રીના અકાલ મરણથી નંદરાજએ મહા માતૃય પદવી આપવા ઘણો આગ્રહ કરવા છતાં સ્થુલભદ્રકુમારે તત્વાતત્વનો વિચાર કરીને મહામાતૃય પદવી ન લેતા કુટુંબ પરિવાર અને કોપા વેશ્યાનો ત્યાગ કરી, ચૌપૂર્વધર મહુતિનિજ્યસ્વામી પાને નીક્ષા લીધી મહામુદ્વિશાળી હોવાથી અપકાળમા જ ગ્રહણ અને આસેવન શિક્ષાનો પાર પામ્યા

પછી એક વળત ગુરૂ આજ્ઞા પામીને કોપા વેશ્યાના ઘેર એકીવા ચોમાસુ રહેવા ગયા વેશ્યા નો સ્થુલભદ્ર જ્યારથી ગયા ત્યારથી સ્થુલભદ્રના વિરહથી કુળમય દિવસો વિતાવતી હતી કોપા જાતની વેશ્યા હતી, પરંતુ તેનો આત્મા ઘણો

સૂર્યને રત્નાદેવી હોવા છતાં સમુદ્રમાંથી નીકળેલી વડવા [ઘોડી]ને જોઈને તેના વિલાસમાં લાગી ગયા, અને તે વડવાને સૂર્યથી ગર્હ રહ્યો ને તેનો પુત્ર વડવાનલ થયો. જમ-દગ્નિ, વિશ્વામિત્ર અને પારાસર જેવા મહાન તપસ્વીઓ હજારો વર્ષ સુધી તપ કરનારા અને સુદૃઢ સેવાળ અને સુકાં પાંદડાં ખાનારા પણ સ્ત્રીઓના રૂપમાં, દીવામાં પન-ગીઆની માફક હોમાઈ ગયા છે, તો પછી આ તો મારા પ્રાણુવલ્લભ છે, આમને તો હું એકજ વાર આંખના ધમારામાત્રમા વશ કરી લઈશ.

વેશ્યા એમજ માનતી હતી કે, આજ ને આજ મારા નાથને હું થોળી મીટાવીને ભોળી બનાવી નાખીશ. છતાં એ બધી વેશ્યાની કલ્પના જ હતી. વાસ્તવિકતા જો વિચારીએ તો વેશ્યાની કલ્પના જગતને વ્યાજખી જ લાગે. કારણકે સાધુએ વેશ્યાના ઘરમાં એક દિવસ પણ રહેવાય જ નહિ, તો પછી ચોમાસુ રહેવાની વાત હોય જ શાની ? આવી વાત કોઈ સાચી માને પણ શી રીતે ?

સ્થુલસદ્રસ્વામી વેશ્યાની ચિત્રશાળામાં ઉતર્યા. વેશ્યાએ અનેક જાતિનાં ભોજનો વહોરાવ્યાં અને દિવસ અને રાત્રી હાવભાવ, રંગરાગ, ગાનતાન ખુબજ ચાલુ રાખ્યાં. આંખના ચાલા, પગના ઠમકા, હાથના લટકા, મુખના મટકા અને વચનના વિકારો તથા વિજગીના તેજ જેવા જંઘા, નાલિ, સ્તન અને કક્ષાના પ્રકટનો બન્યાં તેટલા બતાવ્યાં, પરંતુ

મહામુનિરાજ સ્થુલભદ્રના મનરૂપી મેરુપર્વતને લેદવાને સમર્થ થયા નહિ.

મહામુનિરાજ સ્થુલભદ્રજીએ વેશ્યાના હબરે ઉપાયોના જવાબમા મસારની અમારતા જ જણાવી હતી. છેવટે વેશ્યા ધાકી અને ધર્મ સાલજવાની ઇચ્છા બતાવી. મહા મુનિરાજે ગૃહસ્થને પાળી શકાય તેવો ધર્મ સમજાવ્યો. મહાભાગ્યશાળી આત્મા વેશ્યાએ સમ્યક્ત્વમૂલ બાર પ્રતો અંગીકાર કર્યા. મુનિરાજ ચોમાસુ પૂર્ણ થયે વેશ્યાના સ્થાનને ત્યાગ કરીને ગુરૂજી પાસે આવ્યા. અનુક્રમે ચૌદપૂર્વી બનીને આરાધનાપૂર્વક આશુષ પૂર્ણ કરી દેવલોકે ગયા.

આ મહાપુરૂષના જીવનને વિચારતા જગતમાં કોઈ જગ્યાએ ન મળી શકે તેવું અહીં જાણવા મળે છે. આખા જગતની વાતોમાં કંચન અને કામિનીનાં જ વર્ણનો લખ્યાં છે, જ્યારે આ મહાપુરૂષના જીવનમાં આ બંને વસ્તુનો અજબ ત્યાગ તરવરે છે. આ જગતમા વેશ્યાઓનાં ક્રંદમાં ક્રસાઈને અસંખ્યાતા મનુષ્યો પાયમાલ થયા છે, અને આ મહાપુરૂષે તેજ વેશ્યાના ધરમા જઈને વેશ્યા ઉપર જિત મેળવી છે. જીઓ, ચોમાસાનો કાળ હતો, વિકાર ઉત્પન્ન કરે તેવું રહેવાનું સ્થાન હતું, વેશ્યાના ધરનો ખોરાક એટલે છ એ રસનું લોજન હતું, સીતા અને રામ જેવો સ્થુલભદ્ર ઉપર વેશ્યાનો રાગ હતો, એકાન્તવાસ હતો, છતાં આમ મહામુનિરાજના મનરૂપી મહાપર્વતની કાકરી પણ બસી નહિ.

મહાપુરુષો પણ કહે છે કે,

મિત્રો ગુહ્યાયાં વિજને દનાન્તરે,
વા સંથર્થતો ઘગિનઃ સહગ્રગઃ;
હર્મ્યેતિ રમ્યે યુવતિ હતાતિ કે,
ઘશી સ ઐકઃ શક્ત્વાલ્લવન્દનઃ

વંદન, પૂજન, સત્કાર અને સન્માનના
પણ વિરોધિ એક જૈનાચાર્ય.

શ્રી સ્થુલભદ્રસ્વામિના પ્રથમ પદ્ધતિ આર્ય મહા-
ગિરિજી મહારાજ પોતાની છેલ્લી વયમાં સમગ્ર ગરબનોભાર
પોતાના શુરુઆત્ દશપૂર્વનાજ્ઞાની આર્ય સુહસ્તિસૂરિ મહારાજને
સોંપીને પોતે જિનકલ્પ વિચ્છેદ જવા છતાં જિનકલ્પની
તુલના કરતા હતા, એટલે તીર્થંકરદેવો અને સામાન્ય
કેવલી ભગવંતોના સમયમાં મહાત્યાગી આત્માઓ મહાતપ,
મહાત્યાગ અને ગજળ અભિમહોવાળો જિનકલ્પ (આત્માને
કર્મ બંધાવવાનો કલ્પવિશેષ.) આચરતા હતા. ભગવાન
જંબૂસ્વામિના નિર્વાણથી આત્માઓમાં શક્તિનો ઘટાટો
થવાથી જિનકલ્પ આચરણ બંધ થઈ હતી તો પણ આર્ય-
મહાગિરિજી મહારાજ જિનકલ્પતો નહિજ, પરંતુ જિનકલ્પની
વાનકી, આવો કઠિણયોગ ધારણ કરીને જગતનાં પૂજા,
સત્કાર-સન્માન અને શિષ્યપરિવારનો સહંતર ત્યાગ
કરીને એકાકીપણે નિશ્ચ વિગેરે પ્રમાદો બંધ કરીને વિચર-
તા હતા, અને પ્રાયેજ દિન-રાત ઉભા રહીનેજ ધ્યાન

કરતા હતા, બધા પ્રકારના સ્વાદો ત્યાગ કર્યા હતા. પાત્રામાં કે હસ્તમાં લેપ ન લાગે તેવો નિરસ આહાર તે પણ જે દિવસે ત્રણ, દિવસે કે ચારદિવસે લેતા હતા. તેઓ તેવી રીતે અને તેવા પ્રદેશમાં વનોમાં રહેતા હતા કે તેમને કોઈ ઓળખી શકે નહિ. તેઓ તદ્દન અબળણ્યા પ્રદેશમાં ભીક્ષા વહોરવા જતા હતા. એક વખત લલિતવ્યતાના યોગથી આર્યસુહસ્તિસૂરિ મહારાજ એક ગામમાં પધાર્યા હતા, અને તેજ દિવસે એકાકી વિહાર કરતા આર્યમહાગિરિ મહારાજ પણ તે જ ગામમાં અને તે જ સ્થાનમાં પધાર્યા. સભામાં હબારે માણસો હાજર હતા. ત્યાં એકદમ આર્યમહાગિરિ મહારાજને આવતા દેખીને આર્ય-સુહસ્તિસૂરિ મહારાજ પરિવાર મહિત ઉભા થઈ ગયા. પગમાં પડી દ્વાદશાવર્ત વંદન કર્યું. જે દેખી સભાના લોકોને ઘણુંજ આશ્ચર્ય થયું. અહો આવા દશપૂર્વધર સૂરિ મહારાજ જેને વંદન-બહુમાન કરે છે, તે મહાપુરૂષ કેટલા મોટા અને કેટલા ગુણી હશે, આ વંદન-બહુમાનની આખા ગામમાં અને આબુખાબુમાં ખૂબ જ જાહેરાત થઈ ગઈ, જેથી આર્યમહાગિરિમહારાજે તે પ્રદેશને ત્યાગ કર્યો અને જ્યાં પોતાને કોઈ ન ઓલખે તેવા પ્રદેશમાં ચાલ્યા ગયા.

અહીં ખાસ સમજવા યોગ્ય અને વિચારવા યોગ્ય બાબત એજ છે કે, જે મહાપુરૂષોને ખૂબ, સત્કાર-સન્માન ગમતાં નથી અને જોઈતાંજ નથી, તેને દેવતાઓ શોધતા

ફરે છે, અને અમારી જેવા પામર આત્માઓ રાત-દિવસ પૂજવા ઝંખી રહ્યા હોય છતાં કોઈ સામુએ જોતું નથી .

માટે કહેવત છે કે, માગે ત્યાંથી ભાગે અને ત્યાગે તેને વળગે, વહી પણ જે જન અભિલેષે રે, તે તો તેહથી નાસે, તૃણ સમ જે ગણે રે, તેહને નિત્ય રહે પાસે” તથા વહી -

પૂજવા ઈચ્છા કરે, પૂજા થાય ન લેશ,
ગુણી પૂજા ઈચ્છે નહિ, પૂજે દેવ નરેશ. ૧

કાંચન તજવું સહજ છે, મુલભ નારીનો ત્યાગ;
આપ બહાઈ ત્યાગતા, તે મોટા મહાભાગ. ૨

કાંચન તજવું સહજ છે, નારી મુત પરિવાર;
પણ જિતે ચાર કપાયને, ધન્ય તામ્ર અવતાર. ૩

તપસા ને ત્યાગીપાત્રું, બાહ્ય ત્યાગ કહેવાય;
ત્યાગે ચાર કપાય તો, શીઘ્ર મોક્ષમાં જાય. ૪

અહીં એક એ પણ સમજવાનું છે કે, જેમ રાજા મહારાજાઓ છેલ્લી વયમાં રાજ્યાદિકનો ત્યાગ કરીને તથા ધનવાન પુરૂષો ધનમાલ પરિવારનો ત્યાગ કરીને ચારિત્રી બનતા હતા, અને બને છે. તેમ આચાર્ય લગવંતો પણ પોતાની છેલ્લી વયમાં પોતાના પરિવારમાંથી, યોગ્ય આત્માને ગચ્છનો ભાર લખાવીને વિશેષ રીતે યોગની સાધના કરવા સાવધાન બને છે. પૂર્વના મહર્ષિઓએ મોટા ભાગે છેલ્લી

વયમાં થાય તેટલા તપ-ત્યાગ અને ધ્યાનને વધારી મૂક્યા હતા.

મહાપુરુષ આર્ય વજ્રસ્વામીજી મહારાજ

આ મહાપુરુષનો તુંબ નામના ગામમાં જન્મ થયો હતો. પિતાનું નામ ધનગિરિજી અને માતાનું નામ સુનંદાદેવી હતું. તેમના સગા મામા અને સુનંદાદેવીના સગાભાઈ આર્યસમીતજી હતા. તેમણે ઘણા વખત પહેલાં દીક્ષા લીધી હતી. આર્યવયરસ્વામીજી ગર્ભમાં આવ્યા, ત્યાં તો પિતાને વૈરાગ્ય થયો અને દીક્ષા લીધી હતી. વજ્રકુમાર ગયા જન્મમા તિર્થંગજ્ઞસગૂ દેવ હતા, અને અષ્ટાષ્ટ પર્વત ઉપર ગૌતમસ્વામી મહારાજની દેશના સાંભળવાથી શ્રી લૈનશાસન અને વિરતિધર્મ ઉપર અતિરાગ થયો હતો. તેજ કારણથી આવાં ધર્મિ માતા-પિતાનો યોગ સાંપડ્યો હતો.

વજ્રકુમારનો જન્મ થયો અને બે-ત્રણ માસની વય થયા આસપાસ માતાની સખીઓના મુખથી પિતાની દીક્ષાના સમાચાર સાંભળ્યા. દેવકુમાર જેવા બાલકને જોઈને આજી બાજીના સગાઓ અને બહેનપણીઓ આવીને વજ્રકુમારને રમાડવાનો હકાવો લેવા ચૂકની નહિ, અને વાતે-વાતે કહેવાઈ જતું કે, તારા પિતાજી તો સાધુ થઈ ગયા છે, તું પણ સાધુમહારાજ થજે, આવા વારંવાર કાને પડતા શબ્દો વજ્રકુમાર ધ્યાનપૂર્વક સાંભળતો હતો, અને પ્રસ્તુત દીક્ષાનું

વારંવાર વાતાવરણ માંભળવાથી વજ્રકુખારને આત્મી
નાનકડી વયમાં જાતિસ્મરણ જ્ઞાન થયું.

જાતિસ્મરણ થતાંજ લગવાન ગૌનમસ્ત્રાભિ મહારાજની
દેશનાનો સાક્ષાત્કાર થયો. જૈનશાસન અને વિરતિધર્મ
પ્રત્યેના રાગતું દટીકરણ થયું. પોતે પણ પિતાજીની પેઠે
આરિત્રજ અંગીકાર કરવું અને આરિત્ર કેમ મળે ? એના
વિચારો કરતા મુક્તિ મુઝી આવી. માનને મારી ઉપર
અણુગમે થાય તોજ હું સંજમ પામી શકું, એમ વિચાર
કરી આખો દિવસ રડવાતું શરૂ રાખ્યું. ક્ષણવાર પણ જાણક
રડતો બંધ ન રહેવાથી માતા મુનંદાદેવી ખૂબજ કંટાળી
ગયા અને પોતાના ઘેર વહોરવા પધારેલા મુનિરાજ ધન-
ગિરિજીને જાણક પ્રત્યેના પોતાનો અણુગમે જાહેર કરવાપૂર્વક
જાણક વજ્રને વહોરાવી દીધો. ધનગિરિજી મહારાજ જાણક વજ્ર-
ને શુભે પાસે લઈ ગયા. અત્યારમુખી જાણકનું નામ
પાડવામાં આપ્યું ન હતું અને જાણકનું શરીરવજન
વધુ જણાવાથી શુભે રાજ સિંહગિરિસૂરિ મહારાજે
તેનું વજ્ર નામ આપ્યું.

અને સાધ્વીજીના ઉપાશ્રયમાં ઉછરવા લાગ્યો. આઠ
વર્ષની વય થઈ તેટલા સમયમાં સાધ્વીજીનો સ્વાધ્યાય
સાંભળીને અચ્ચાર અંગ ભણ્યા, અને ક્રમસર બદ્રગુપ્તસૂરિ
મહારાજ પાસે દશ પૂર્વધર થયા તેઓ જાણપણાથી પણ
નિરતિચાર આરિત્ર પાળતા હતા. જે વખત વિહારમાં વજ્ર

કુમારમુનિ ઘણા થાકી ગયા, ક્ષુધા પણ ખૂબ લાગી તેવા વખતે ગયા જન્મના મિત્ર દેવોએ સ્કંધાવાર (છાવણી) તથા મનુષ્યોની વસતિવાળા નાનાં ગામડાં દેખાડી એકવાર કોળા-પાકે ગાને ખીણવાર ઘેઘરની લીક્ષા આપવા તૈયારી કરી, પરંતુ સાવધાન વજ્રકુમાર મુનિએ દેવોને ઓળખી લીધા અને અમને વીતરાગના સાધુઓને દેવપિંડ કહ્યે નહિ. એમ સ્પષ્ટ જણાવી લીક્ષા ન જ લીધી. તેમની આવી દૃઢતાથી એકદમ ખુશ થએલા દેવોએ આકાશગામિની વિદ્યા અને વૈકિંચલગ્નિધ જેવાના આખ્યા.

. એકવાર પાટલીપુત્ર નગરમાં સામ્રાજ્યના ઉપાશ્રયમાં વજ્રકુમાર મુનિનાં રૂપ-વિદ્યા-યશ વિગેરે ગુણોના ખુબજ વખાણ થતા હતાં, જે સાલલી તે નગરમાં વસનાર ધનાવહ શેઠની પુત્રી રુકમીણીએ પ્રતિજ્ઞા કરી કે, આ જાંદગીમાં વજ્રકુમાર સિવાય હું ખીજાને પરણીશ નહિ.

આમાનુષામ વિહાર કરતા વજ્રકુમાર મુનિ પણ એક વખત પાટલીપુત્ર નગરમાં પધાર્યા. ત્યાંના શ્રી મધે ઘણાજ બહુમાન અને વિસ્તારથી ગુરુદેવન આમૈયું કયું. વ્યાખ્યાનમાં શ્રોતાવર્ગની ઠઠ જામેલી હતી અને સલા વચ્ચેજ કુમારિકા રુકમિણીએ પોતાનો અભિપ્રાય જાહેર કર્યો, અને સાથેસાથ કુમારીકાના પિતાએ પણ જણાવ્યું, કે મારે સંતાનમાં એકજ દીકરી છે, જે તમે મારી પુત્રી રુકમિણીનું પાણીચક્ર સ્વીકારો તો મારી કોડેની મીઠકત હું તમને અર્પણ કરવા વચન આપું છું.

પિતા-પુત્રીના ઉપર મુજબના અભિપ્રાયો ચાંભળી મહાપુરુષ વજ્રકુમાર મુનિરાજે ઘણાજ વૈરાગ્યવાદી દેશના આપી કુમારિકા રુકમિણીને પ્રતિજોધ પમાડી દીક્ષા આપી આદ્વી બનાવી અને પિતા ધનાવહ શેઠને ઉપદેશ આપી તમામ લક્ષ્મીનો સાતક્ષેત્રમા સદ્ગુણ કરાવ્યો.

વજ્રકુમાર મુનિપ્રવરને દશપૂર્વધર આચાર્ય મહારાજ ભદ્રગુપ્તસૂરિ પાને દશપૂર્વનો અભ્યાસ કરાવ્યો અને ગુરુ દેવ સિંહગિરિસ્વામી મહારાજે આચાર્યપદવી આપી. દશ પૂર્વધર એવા વજ્રસ્વામી ભગવાન ૧૮ મા યુગપ્રધાન બની રથાવર્ત નામના પર્વત ઉપર અનશન કરીને દેવલોક પધાર્યા. અનશની વજ્રસ્વામી મહારાજને સૌધર્મ ઈન્દ્ર વંદન કરવા આજ્ઞા હતા. ઇતિ

૧૯ મા પદ્ધતિ માનદેવસૂરિ મહારાજ આચાર્ય-પદવીના દિવસથીજ છ વિગર્ધ અને ભક્તકુળની ગોચરીના જાવજીવ અભિપ્રયો હતા, તે વાત આગળ બતાવી ગયા છીએ.

અભયદેવસૂરિ મહારાજ.

નવાંગી શ્રીકાકાર આચાર્ય મહારાજ અભયદેવસૂરિ મહારાજનો કંઠ ઘણોજ મધુર હતો. વ્યાખ્યાનચેતી અજ્ઞા હતી, છતાં ગુરુદેવની આજ્ઞાથી ફક્ત મુવારનો તે પણ નીરસ ખોરાક ૧૬ વર્ષ સુધી વાપરતા રહ્યા. તેથી શરીરમાં કોઈનો રોગ થયો, પરંતુ ગુરુવચનમાં અડગ રહેનાર મહાપુરુષ અભયદેવસૂરિ મહારાજે ખોરાકની ફરફારી કરી

નહિ, છેવટે રોગથી કંટાળીને અનશન કરવા તૈયાર થયા. ત્યાં પત્તાવતીદેવી આવ્યા. તેમણે રોગ મટાવવાનો ઉપાય બતાવ્યો અને અનશન નહિ કરવા સાથે ઠાણાંગાદિ નવ અંગની ટીકા કરવા વિનંતિ કરી, જેનો સ્વીકાર કરી સુદર આગધના કરી દેવગતિને પામ્યા. ઇતિ

આચાર્યદેવ હરિભદ્રસૂરિ મહારાજ

આ મહાપુરુષ ચિત્તોડગઢના જિતારિ રાજાના મહા માનીતા પુરોહિત હતા. ચૌદ વિદ્યાના પારગામી હતા. એકજ અભિમાન હતો કે, હું મર્વશાસ્ત્રનો જાણકાર છું, મને કોઈ અપૂર્વ સૂક્ત સંભળાવે અને જો મને તેનો અર્થ ન આવડે તો તેનો હું જીદગીનો દામ બનું. બસ પુણ્યવાન આત્માએને, અહંકારો પિ વોધાય અભિમાન પણ બોધને માટે બને છે. થયું પણ તેમજ. ભદ્રરાજ હરિભદ્ર એક દિવસ બજારમાં આવ્યા જતા હતા. સામેથી કોઈ આવતું હોવાથી એક મુકામના પગથીયા ઉપર ઉભા રહી ગયા. આ મુકામ હતું જેન સાંધીજીનો ઉપાશ્રય, તેમા મહાવિદુષી સાંધીજી યાકિની મહત્તરા પરિવાર સાથે ઉતરેલાં હતાં, અને આગમોના પાઠનું આવર્તન કરતા હતા, તેમા એક ગાથા એવી આવી કે,

ચમ્પકીદુગ હિસિકેસપંચલં ચમ્પકી પંચકં ।

હરિચમ્પકી હરિચમ્પકી વિચમ્પકી હરિચમ્પકીજ ॥

બસ, આ ગાથા સાંભળતાંની માથે ક'ંઠે થઈ ગઈ. બે-ચાર વાર અર્થ વિચાર્યો, પણ લાવ બીડકુલ હાથમાં ન આંચ્યો, અને એમ પણ થયું કે, આ ચટ્ટીચટ્ટી બોલ્યા કરે છે. આનો પરમાર્થ કાંઈ છેજ કે, એમ ને એમ બોલ્યા કરે છે. જોઈ તો ખરો, એમ નિર્ણય કરીને, ઉપાગ્રયમાં ગયા. યાકિની મહત્તરને પરમાર્થ પૂછ્યો. તેમની પાસે પરમાર્થ તૈયાર જ હતો, કે આ અવસર્પિણી કાલમાં ૧૨ ચક્રવર્તી અને ૯ વાસુદેવ આ કમેથી થયા છે, જુઓ પેલા બે ચક્રવર્તી થયા પછી લાગઈ પાચ વાસુદેવ થયા, પછી પાંચ ચક્રવર્તી થયા, પછી એક વાસુદેવ, પછી એક ચક્રી થયા પછી એક વાસુદેવ, વડી એક ચક્રવર્તી થયા, ત્યારબાદ બે ચક્રવર્તી થયા, પછી બે વાસુદેવ થયા, અને એક વાસુદેવ થયા.

ઉપર પ્રમાણે ગાથાનો વિશેષાર્થ સાંભળીને; મહા-ભાગ્યવાન આત્મા ભદ્રરાજ હરિભદ્રજી મહાશયનો ગર્વ અગ્નિ પાસે માખણની માફક પીગળી ગયો, અને તુરતજ મહત્તરો મહાસતી યાકિનીજીના ચરણમાં શિર ઝુકાવીને નમ્રલાવે પ્રાર્થના કરવા લાગ્યા કે, અત્યાર મુધી હું મારા આત્માને સર્વજ્ઞ માનતો હતો, પરંતુ આજે આપના જ્ઞાનસૂર્ય પાસે મારો ગર્વ હીમાચળ ઓગળીને પાણી થઈ ગયો છે. આજથી હું આપનો શિષ્ય થવા ઇચ્છું છું.

ઉપરના ભદ્રરાજ હરિભદ્રનાં નમ્રતા ભરપૂર વચનો સાંભળીને યાકિની મહત્તરો સાધ્વીજી મહારાજ જવાળ

આપવા લાગ્યાં; લાઈ ! તમે ઘણાજ વિદ્વાન છો. આ ગામમાં પણ તમારી વિદ્વતા ખુબજ વખણાય છે. અમે તો નારી-વતિ છીએ. અમારું જ્ઞાનતો ખાખોચીયા જેટલુંજ હોય. એટલે અમારા થકી હજારો ગુણ જ્ઞાની આચાર્યભગવાન અહિંજ પધારેલા છે, તેઓ અમારા પણ ગુરુદેવ છે. શ્રી જૈનશાસનમાં પુરૂષ જ પ્રધાન લેખાય છે. તમે ઘણા જ બુદ્ધિશાળી, સાથેસાથ મહાવિનીત આત્મા છો, એટલે એવા સુગુણના યોગે તમારું પોતાનું અને પરનું પણ કલ્યાણ કરી શક્યો. મહાકિંમતી હીરો હોય અને ઝવેરીનો સહયોગ મળે પછી શું ખામી રહે ?

યાક્રીની મહેત્તરા સાધ્વીજનાં ઉપરનાં વાકયો લઠ્ઠ-રાજને ખુબ ગમી ગયાં એટલે યાક્રીનીમહેત્તરા સાધ્વીજ લઠ્ઠરાજને સાથે લેઈ ગુરૂમહારાજની પાસે ગયા, અને ઉપરની બધી ઘટના સંલગાવી. ગુરૂમહારાજે પણ લઠ્ઠ-રાજની યોગ્યતા ચકાસીને દીક્ષા આપી. હીરો તો હતો જ, અને મહાઝવેરીના હાથમાં સુંકાણો. અદ્વપસમયમાં જ્ઞાની-ગીતાર્થ ધધને સૂરિપદને પામ્યા.

આખી જીંદગીમાં ૧૪૪૪ ગ્રન્થો બનાવ્યા. અત્યંત ત્યાગમય જીવન જીવી સ્વર્ગમાં પધાર્યા.

અનન: પુરૂષને પ્રધાન બનાવ્યા છે, તો શું સ્ત્રીજાતિ સર્વથા અવગણની ખાણ જ લેખાઈ છે ? જુઓ શ્રી જૈન-શાસનેમાં પણ ચંદનખાળા, મૃગાવતી, બ્રાહ્મી,

મુંદરી, મુલસા, રેવતી, વિગેરે સાધ્વીઓ અને શ્રાવિકાઓ વિદુષીઓ અને આરાધન તત્પર ઘણી ઉત્તમ સ્ત્રીઓ ગવાઈ ગઈ છે, તથા જૈનેતરદર્શનમાં પણ અહલ્યા, તારા, દ્રૌપદી, સીતા, મંદોદરી, મીરાંબાઈ વિગેરે મહાશુભી મહાસતીઓનાં નામો આળાળગોપાલ પ્રસિદ્ધ છે, પછી એકલાજ પુરૂષ પ્રધાન કેમ લખાય છે ?

ઉત્તરઃ શુભીપણું અને આરાધકતા એ જુદી વાત છે. અને શુરુપણું, નાયકપણું, આગેવાનપણું એ જુદી વાત છે. એટલે ગમે તેટલા ઉચ્ચશુભો આવવા છતાં સ્ત્રી જાતિની આગેવાની હોઈ શકે જ નહિ. જુઓ જૈન અને જૈનેતર બધાં દર્શનોના પ્રાચીન ઇતિહાસો તપાસો તો ખાતરી થઈ જશે કે, શુરુપણું અને આગેવાનપણું તો પુરૂષોનું જ હતું, અને હોઈ શકે, જુઓ, શ્રી જૈનશાસનના આદ્યપુરૂષો શ્રી જિનેશ્વરદેવો અને ગણધરદેવો તે બધા ભગવતો પુરૂષો જ હતા. જૈનેતર શાસનમાં પ્રજા પ્રજ્ઞા, વિશ્ણુ, મહેશ્વર, બુદ્ધ, મહમદ, ઇસુ, આદિ તમામ પ્રવર્તકો પુરૂષો જ થયા છે. ઋષિમુનિઓ હનરો-લાખો થયા છે. અન્ધો-પુસ્તકો બનાવનાર હનરો થયા છે, તે બધા પુરૂષો જ પ્રાયઃ થયા સમજાય છે, માટે પુરૂષોનું પ્રાધાન્ય યુક્તિથી જરાખર જ છે, એટલે શુભી અને આરાધક આત્મા સ્ત્રીજાતિ ઘણા મહાનુભાવો થયા છે, પરંતુ તેઓ શુરૂપુરૂષોની આજ્ઞામાં રહેીને મર્યાદા સાચવીને આરાધના કરી ગયા છે.

અહીં હરિભદ્રસૂરિ મહારાજના જીવનમાંથી જાણવા

યોગ્ય બાળતો ઘણી હોવા છતાં તેમનો સત્યગવેષણ સ્વભાવ ઘણોજ અનુમોદનીય છે. અભિમાનની પ્રબળતા હોવાના કારણે જ પ્રતિજ્ઞા લીધી હતી, પરંતુ સખલના આવી એટલે અભિમાનને ત્યાગ કરતાં વાર લાગી નથી, વધી મહાસતી યાકિનીમહાત્તરાણુદ્ધારા જેન-ધર્મની પ્રાપ્તિ થઈ હોવાથી જાવજીવ એ મહાસતીને પોતાની માતા તરીકેજ માન્ય રાખ્યા હતા. વધી તેમણે પોતાના દરેક શ્રેયોમાં પણ યાકિનીમહાત્તરાણુનું આવી જાહેરાત લખી છે. અહીં:-

સમકીતદાયક ગુરૂ તણો, પરચુવયાર ન થાય;
ભવ કોડાકોડે કરી, કરતાં સર્વ ઉપાય.

સમકીતના આપનાર ગુરુનો જદલો કોડોભવે પણ વાળી શકાતો નથી, આ વાન તેમના આત્મામાં અક્ષરથઃ કોતરાઈ ગઈ હશે, તેનો સાક્ષાત્કાર થાય છે.

૪૦ મા પટ્ટધર મુનિચંદ્રસૂરિ મહારાજ

આ મહાપુરુષ બાલ્યવયથી મહાવૈરાગી હતા. તેમના પ્રતિરોમમાં ત્યાગ છલોછલ ભર્યો હોવાથી તેમને રસો વાપરવા ગમતા જ નહિ, તેથી તે મહાપુરુષે દુધ, દહિં, ઘી, તેલ, મિષ્ટાન્ન અને પકવાન્ન આ છ એ વિગદોનો જાવજીવ ત્યાગ કરી હતી. ફક્ત કાંઝી જ વાપરતા હતા, છતાં તેમની પ્રજ્ઞાશક્તિ અજળ હતી. તે મહાપુરુષે ૨૦ લગભગ નવા

બ્રથો ળનાબ્યા હના. સાથોસાથ પૂર્વપુરુષોના બ્રથો ઉપર ટીકાઓ પણ ઘણી લખી ગયા છે. તેઓ તાર્કિક પણ ખુબ હતા. તેથી ઘણી જગ્યાએ વાદસ્થળોમાં પણ જિત પામ્યા હતા. તેમને અજિતદેવસૂરિ અને વાદિદેવસૂરિ જેવા મહાવિદ્વાન અને પ્રભાવક શિષ્યો પણ ઘણા થયા હતા.

કલિકાલ સર્વજ્ઞ ભગવાન હેમચંદ્રસૂરિજી મહારાજ

આ મહાપુરુષ જેવા આત્માઓ ચોથા આરામાં પણ થોડા થયા હશે, જેમણે પાંચ વર્ષની ઉંમરે દીક્ષા લીધી હતી. ૮૪ વર્ષનું જીવન જીવ્યા છે, તેમાં કુમારપાલ જેવા મહાન સમ્રાટને પણ પ્રતિજ્ઞા કર્યો છે, સાથે સાથે શામન અને રાત્ત્ય ઉપર આવેલી સેંકડો આપત્તિનો નિર્દોષ આમનો કરીને શ્રી જૈનશાસન તથા રાત્ત્યનો જાચાવ કર્યો છે. દેવજોષિ જેવા સર્વ સંપન્ન પ્રતિસ્પર્ધિને હરાવીને જૈનશાસનનો વાવટો ફરકાવ્યો છે. કંટકેશ્વરી જેવા અનેક કાંટાઓમાંથી કુમારપાળ રાજાને જાચાવી લઈને વીતરાગ શામનની આસધના કરાવી છે, તથા ૧૮ દેશમાં કોઈ યુદ્ધ પણ મારી શકે નહિ, તેવો અમારિ પડક વગડાવ્યો છે, વહી જેમણે જુગાર, માંસ, મદિરા, વેશ્યા, પાપદ્વિ [શીકાર] ચોરી, અને પરદારસેના, આ સાતે વ્યસનોને દેશનિકાલ કરાવ્યા છે, આ ઉપરાંત પાછવની પ્રજ્ઞના ઉપકાર માટે પણ આ મહાપુરુષે સિંધહિમ જેવું મહાબ્યાકરણ,

કંયાદાય અને સપ્તસંધાન વિગેરે મહાકાવ્યો, યોગશાસ્ત્ર અને ત્રિશષ્ટિ વિગેરે રત્નત્રયીપોષક ગ્રન્થો તથા અન્યયોગ વ્યવસ્થેદિકા અને પ્રમાણુ મિમાન્સા વગેરે દાર્શનિક ગ્રંથો અને બીજા પશુ દરેકે દરેક વિષયના ઘણા ગ્રંથો બનાવી પાછળની પ્રજા માટે લાખો શ્લોકો વારસામાં મુકી ગયા. છેવટે અનશન કરી ચોથા દેવ-લોકે પધાર્યા, ત્યાંથી મનુષ્યજન્મ પામી મોક્ષમાં પધારશે. કોઈક મહાપુરુષે કહ્યું છે કે,

પૂર્વં વીરજિનેશ્વરેऽપિ મગધત્યાહ્યાતિ ધર્મં સ્વયં,
પ્રણાચત્યભયેऽપિ મંત્રિણિ ન યાં કર્તું શ્મમઃ શ્રેણિકઃ ।
અકલેશેન કુમારપાલ નૃપતિસ્તાં જીવરક્ષાં વ્યધાન્,
યસ્યાસ્યાઘ વચઃસુઘાં સજયતુ શ્રી હેમચન્દ્રો ગુરુઃ ॥

અર્થ.- ભગવાન મહાવીરદેવ પોતા જ્યારે સાક્ષાત વિચરતા હતા. ચોથા આરા જેવો ધર્મપોષક મમય-કાલ હતો, વક્ત્રી ચાર બુદ્ધિના નિધાન અભય જેવો જેને મહામંત્રી સ્વર હાજર હતો વક્ત્રી જેને ભગવાન મહાવીર પ્રભુ ઉપર અનન્ય શ્રદ્ધા હતો, તે પશુ રાજા શ્રેણિક જે જીવદયા ન પલાવી શક્યા, તે આ પાંચમા આગમા, લયંકર કલિકાળમાં ધર્મ-લક્ષક હજારો રાક્ષસોના જુ-માટ કાલમાં જે મહાપુરુષના વચનામૃતોત્તું પાન કરીને બીલકુલ અદ્યપ્રયાસથી કુમારપાળ રાજા તે જીવદયાને પળાવી શક્યા છે, તે કલિકાળ સર્વજ્ઞ હેમચન્દ્રમૂર્તીશ્વરજી મહારાજ સદા જયવંતા વર્તો.

પ્રશ્ન : ઘણીવાર અને ઘણા લોકો પાસે સાંભળવામાં આવે છે કે, હેમચન્દ્રસૂરિ મહાગજના (શાસ્ત્રોમાં) આમલીના

પાંદડાં જેટલા ભવે બતાવ્યા છે, તો શું આ વાત માયી નથી? તમે તો ઉપર એકાવતારી [ત્રીજા લવે મોક્ષ જવાના] બતાવ્યા છે.

ઉત્તર: ચારિત્રસુદરગણિ મહારાજનું બનાવેલ અને આત્માનંદ સલામા છપાયેલ કુમારપાળ મહાકાવ્યમાં હિમચંદ્રસૂરિ મહારાજ અને કુમારપાળ રાજાના લવવર્ણન અધિકારમાં કુમારપાળ રાજાએ પોતાના અતીત, અનાગત લવોના કરેલા પ્રાનોના જવાબમાં મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં શ્રી સીમંધરસ્વામી મહારાજ પામે શ્રીમતી પદ્મભાવતી મહાદેવીને મોકલી મંગાવેલા વર્ણન અનુસારે આપેલા જવાબમાં અમે ઉપર જણાવેલ હકિકત રૂપે બતાવાઈ છે.

ઇતિ કુમારપાળ મહાકાવ્ય મર્ગ ૯ પૃષ્ઠ ૫૪

શ્લોક ૪૨-૪૩નો સારમાત્ર.

ભગવાન મહાવીરદેવની ૪૬ મી પાટે થયેલા
ધર્મધોષસૂરિ મહારાજ.

આ મહાપુરુષ મહાત્યાગી અને મહાપ્રભાવક હતા, તેમને એકવાર મહાવિષધર સર્પે દંશ કર્યો હતો. શ્રી સંઘ ભેગો થઈ ગયો અને લોકોના ચિત્તને ઘણાજ આઘાત થવાથી કેટલાકોની આંખોમાંથી આંસુની ધાર ચાલવા લાગી હતી. વિષનો વેગ હજી વ્યાપક થયો ન હતો. તે પહેલાં મહાપુરુષે પોતાના શ્રતજ્ઞાનના અનુલવથી જાણીને શ્રી સંઘની

ધીંગ્તાને પોપણુ આપવા જણાવ્યું કે, થોડીવારમા મને વિપનો વેગ ખુબજ ફેલાઈ જશે, તેથી હું આખી રાત મૂર્ચ્છિત દશા માજ રહીશ, પરંતુ આયુષનો ક્ષય થશે નહિ, અને સવારમા કઠીયાગ લોકો લાકડા લઈને આવશે, તે પેંકીના અમુક નિશાનીવાળા કઠીયારાના કાષ્ઠભારમા એક વનસ્પતિને વેલો વગગેલો હશે, તે લાવી વાટીને આ સર્પદશ ઉપર ચોપડશે એટલે બધું ઝેર ઉતરી જશે

શ્રી મઘે તેમ કરવાથી સૂરિ મહારાજ નિર્વિધ થઇ ગયા, પરંતુ ને મહાપુરૂષને વૈરાગ્ય મજબુત થયો અને વિચારો આવ્યા કે, જો મને શ્રી જનશામન અને શુભશાનની પ્રાપ્તિ થઇ ન હોત તો આ સર્પદશથી મારા પ્રાણુ ચાલ્યા જાત, અને મારો આત્મા કેઇ મહાકુગતિમા જતો રહ્યો હોત, તો હવે મારા આત્મા અને પ્રાણુના રક્ષણકાર જૈન શામનની મારે સવિશેષ આરાધના કરી લેવી જોઇએ. એમ વિચાર કરીને તત્કાલ તે મહાપુરૂષે ‘મારે આજથી છુવું’ ત્યાં સુધી છ વિગઇનો સર્પ ત્યાગ અને જીવારના રોટલા સિવાય અન્ય ખોરાક કાઇપણ લેવો કંપે નહિ’ એવો નિયમ લીધો. આ મહાપુરૂષ મહાત્યાગી સાથે ઘણા જ વિદ્વાન પણ હતા તે તેમની સઘાચાર લાખ્ય જેવી અજોડ કૃતિઓથી સમજી શકાય તેવું છે.

આ પ્રમાણે શામનપ્રભાવક પુરૂષોના વર્ણન લખવા એમ્મીએ તો આવા મહાપુરૂષો આ પાત્રમા આરામા પણ

ઘણા જ થયા છે. જેમનો ત્યાગ, જેમની વિદ્વત્તા, જેમની શક્તિઓ વાંચીને આપણા આત્માને ઘણો જ ગુણાનુગ્રહ આવી તથા તેવું છે. પરંતુ અન્ધજૌરવ ધમ્મ જવાના ભયથી ઘણું લખવાની ભાવના હોવા છતાં છોડી દેવું પડે છે.

અહીં સૂરીશ્વન્નલગવંતોના ગુણ મમજ્ઞયા માટે પૂર્વપુરૂષો ઘણી વાતો જતાવી ગયા છે. નમુના દાખલ તેમાથી થોડી અહીં જતાવાય છે. આન્યાય લગવંતોને ૩૬ ૩૬ ગુણે કરી વિભૂષિત માનેલા છે એટલે છત્રીશ છત્રીગી ગુણો જેમનામા પ્રકટ થયા હોય છે, તેમાથી, કેટલાક અહીં લખું છું.

૯ પ્રજ્ઞચર્ય ગુપ્તિને ધારે છે.

૯ નિયાણા સર્વથા ત્યાગે છે.

૯ ઠંઠપ વિહાર કરે છે.

૯ નવતરવના સંપૂર્ણ ચ્હસ્યને જાણે છે.

૩૬

૨૭ સાધુના ગુણને ધારે છે.

૯ ઠોટીશુદ્ધ આહાર કરે છે.

૩૬

૧૦ પ્રકાર સમાચારી જાણે-પાળે છે.

૧૦ સમાધિસ્થાનો સાચવે છે.

૧૬ કપાયના ત્યાગી હોય છે.

૩૬

૨૮ લઙ્ગિધના ધારક હોય છે.

૮ પ્રકારે પ્રભાવકપણું હોય છે.

૩૬

૨૨ પરિપક્વ સહન કરે છે

૧૪ અભ્યંતર પગ્નિપક્વ ત્યાગે છે.

૩૬

૧૨ અંશ { ના સૂત્રાર્થજ્ઞાતા હોય.
૧૨ ઉપાંગ {

૧૦ સમકીર્તના જ્ઞાતા હોય

૨ ગ્રહણ-આમેવન શીક્ષા બાણે.

૩૬

૫ આચાર પાલે.

૫ ઇન્દ્રિય જીતે.

૫ સમિતી ધારે.

૫ મહાવ્રત ધારે.

૪ કથાય ત્યાગે.

૩ શુષ્કિ ધારે.

૯ પરિપક્વ ત્યાગે.

૩૬

૮ અષ્ટાગયોગ સાધે.

૮ કર્મનું સ્વરૂપ બાણે અને આઠ કર્મને જીતે.

૮ દૃષ્ટિ સમજે.

૮ જીવિના આઠ ગુણ સમજે અને ધારે.

૪ અનુયોગ જાણે.

૩૬

અહીંતો અમે આઠ છત્રીચીઓ જતાની છે, પરંતુ ખીજા પુસ્તકોમાં ૩૬ છત્રીચીઓ છપાઈ ગઈ છે. જે જાણવાથી સમજી શકાય છે કે, આચાર્ય ભગવંતો કેટલા બધા ગુણોના ભંડાર હોય છે, એને માટે મહામહોપાધ્યાય યશોવિજયજી ગણિબર સાહેબ પણ દુઃખાય છે કે,

પંચ આચાર જે સુધા પાલે, મારગ ભાળે સાચો;
તે આચારજ નમિયે તેહમું, પ્રેમ કરીને જાણો રે.

ભવિકા ! સિધ્ધચક્રપદ વંદો. ૧

વર છત્રીશ ગુણ કરી સોલે, યુગપ્રધાન જન મોહિ;
જગ ખોહિ ન રહે ક્ષણ કોહિ, સાર નમું તે જોહિ રે. ૨

નિત્ય અપ્રમત્ત ધર્મ ઉવએસે, નહિ વિકયા ન કપાય;
જોહને તે આચારજ નમિયે, આલુષ અમલ અમાયરે. ૩

જે દિયે સારણ, વારણ, ચોપણ, પઠીચોપણ મુનિજનને;
પરધારી ગમ્મધંલ આચારજ, તેમાન્યા મુનિમનને રે.

ભવિકા ! સિધ્ધચક્રપદ વંદો. ૪

અત્યમિયે જિનચરણ કેવલચક્રે જે જગદીવો;
ભુવનપદારથપ્રકટનપટ્ટે, આચારજ ચિરંજીવો રે.

ભવિકા ! સિધ્ધચક્રપદ વંદો. ૫

ભાનાર્થઃ આચાર્ય ભગવંતો જ્ઞાનાચાર, દર્શના-
ચાર, ચારિત્રાચાર, તથાચાર, અને વીર્યાચાર, આ

પાંચે આચારના ઉત્તર લેદો ૩૯ થાય છે, તેને બરાબર વ્તણું છે, પોતે આચરે છે. અને તેનો ખુબ ખુબ પ્રચાર પણ કરે છે, અને ભગવાન વીનરાગદેવે પ્રરૂપેત માર્ગને શુદ્ધ રીતે લોકોને બતાવે છે, તેમાં જીવવિશેષોને સમજીને નિશ્ચય-વ્યવહાર, ઉત્સર્ગ-અપવાદ અને વિધિ-નિષેધનું યથાયોગ્ય પ્રતિપાદન કરે છે.

પ્રશ્ન : નિશ્ચય અને વ્યવહાર, ઉત્સર્ગ અને અપવાદ, વિધિ અને નિષેધ માર્ગો જિનેશ્વરદેવોએ જગતના ભક્ષા માટેજ બતાવ્યા છે, તો પછી અમુકને બતાવવા અને અમુકથી છુપાવવા એનું શું કારણ?

ઉત્તર: જેમ મોટો વેપારી પોતાની પેઢીમાં કેટલોનો વેપાર ચલાવે છે, હજારો આડતીયાઓને માલ મોકલી પૈમાની ધીરધારકરે છે, પોતાને ઘણા છોકરા હોય તેમાં બરાબર નિષ્ણાતને પેઢીની કુલ મત્તા એંપે છે, ગમે તે આડતીયાને ગમે તેટલી ઉધાર કરવાની તેને પરવાનગી આપવામાં આવે છે, બાકીના છોકરા તેવા હુશીયાર ન હોય તો તેમને પોતાના સગા પુત્રો હોવા છતાં થોડી પણ સત્તા આપવામાં આવતી નથી. તે બન્ને બાબતુનું મુખ્ય કારણ મીલકતની સલામતી માટેજ છે, જે મીલકતને વધારી શકે અથવા સાચવી શકે તેમને સંપૂર્ણ સત્તા આપવામાં વાધો છે જ નહિ, પરંતુ વધારવાનું તો ફર રહ્યો પરંતુ મીલકતને વેડફી નાંખે કે કુના કરી નાંખે તેવા પુત્રને સત્તા આપવી, એ ભયંકર જોખમવાળું છે.

તેમ નિશ્ચય-વ્યવહાર, ઉત્સર્ગ-અપવાદ અને વિધિ-નિયેધ માર્ગો પણ આત્મગુણના ઉત્કર્ષ માટે છે. જે આત્મા આત્મગુણના ઉત્કર્ષને એટલે વૃદ્ધિને મજબુત કરવા માટે અથવા આત્મગુણના ઉત્કર્ષને વિદ્ય કુનારા કારણોને નિર્મૂલ કરવા સાડ વખતે અપવાદ એવે તો પણ તેને આરાધનાજ થાય છે, તેવું જરામર સમગ્ર ગકનારને ઉત્સર્ગ અને અપવાદ બંને સમજાવવામા વાધો નથી.

જેમ કોઈ પેટના વ્યાધિવાળા માણસને દવા આપવાથી ફાયદો થઈ જતો હોય તો ઓપરેશન કરવું ગેરવ્યાજબી છે, તેમ ઉત્સર્ગમાર્ગથીજ આત્મા ટકી શકે તો હોય તેણે અપવાદ એવો ગેરવ્યાજબી છે, પરંતુ દવાથી ફાયદો થવા સંભવજ ન હોય તેણે ઓપરેશન કરાવવું પડે છે. ઓપરેશન ન કરાવે તો વખતે મરણનો પશુ ભય રહે છે. માટે ન છુટકે જેમ ઓપરેશન પણ અનિવાર્ય છે, તેમ ન છુટકે અપવાદ પણ અનિવાર્ય છે.

મહલ્લઘમ્મકઞ્જેસુ; અપવાદોવિદેસિઓ ।

ન પૂજો પાવકઞ્જંમિ જિજ્ઞઘમ્મંમિ કત્યધિ ॥

માટે ઉત્સર્ગ-અપવાદનાં કારણો સમજવાની તાકાત-વાળા જીવોને જાને વાતો સમજાવવી બીલકુલ વાંધા વગરની છે. પરંતુ જેઓ ન સમજતા હોય તેવાને ઉપરની વાત આપવી વ્યાજબી નથી, જેમ એક વૈદ્યરાજ પાસે એક માથે બે તાવના રોગી આવ્યા, જાનેને લગભગ ૧૦૫ દીગ્રી તાવ

હતો. વૈદ્યજ નાડીના મ પૂર્ણ જાણકાર હતા, તેથી એક જણને પરિશ્રમ ઘણો થવાથી તાવ ચડ્યો હતો, તેને થાક ઉતરી જવાથી તાવ ઉતરી જવા સંભવ હોવાથી તેને ઘેર જઈને પોષ્ટિક ખોરાક લેવા દર્દીને સલામણુ કરી, ખીબા માણુમને અતિ અજીર્ણ થવાથી તાવ ચડ્યો હતો. તેને નાડીના જાણકાર વૈદ્યરાજે મ પૂર્ણ લઘન કરવા સૂચના કરી. કહ્યું છે કે,

વલાયરોધિ નિર્દિષ્ટં, જ્વરાદૌ લઘનં હિતં ।

ઋતેઽનિલશ્રમક્રોધ શોક-કામ-શ્વત-જ્વરાન્ ॥૧૧॥

અર્થ વાયુથી, પરિશ્રમથી, ક્રોધની તીવ્રતાથી, શોકની અધિકતાથી, કામના સેવનથી અને મારપછાડ વિગેરેના કારણે તાવ આંચો હોય તેને છોડીને આવેલા તાવને અટકાવવા માટે તુરતજ લઘન શરૂ કરી દેવી જોઈએ. કારણ કે લઘન કરવાથી જ્વરનું જોર અટકી જાય છે.

ઉપરના તાવના ખીબા નગરના રોગીને વૈદ્યરાજની વાત જરા પણ નજ ગમી ગમી નહિ તેટલુંજ નહિ પણ વૈદ્યરાજની ઉપર ગુસ્સો આંચો અને જ્યાંને ત્યાં ઘડવા લાગ્યો કે, વૈદ્યમાં જરાપણ લાવીવાર નથી વૈદ્ય કશું જાણતો નથી, અરે અમને જન્મેને મરખાજ ૧૦૫ ડીગ્રી તાવ હોવા છતાં સાલાએ મને લઘન ગતાવી, કેટલો પક્ષપાત છે, જોઈ દેયો.

ખીબા નગરના રોગીએ વૈદ્યરાજને ઘણી ગાલો દીધી, એટલુંજ નહિ પરંતુ ઘેર જઈને પોતાની જાતે અર્ધેશિર

ધીને શીરો બનાવીને ખાઈ પણ લીધો, બસ બીચારને તાવ વધી ગયો અને સંનિપાત રોગ થઈ ગયો. દહીં મરણ પામ્યો. આવા દહીંને સાંભળતાં બીજા દહીં-રોગીને પણ દવા આપવી જેમ વ્યાજબી નથી, તે જ રીતે પાચન-શક્તિના અસાવવાળા અદ્યક્ત આત્માને ઉત્સર્ગ-અપવાદથી ભરેલાં વીતરાગનાં વચનો પણ બીજા નંબરના રોગીની માફક કુગતિમાં ધકેલનારાં બનતાં હોવાથી આપવાં યોગ્ય નથી.

તેમજ આચાર્ય ભગવંતો છત્રીશ-છત્રીશી ગુણોને ધારણ કરનારા હોય છે તથા વળી તે કાળના ઉપાધ્યાય, પંન્યાસ, ગણી, ગણાવરહેદક અને સ્થવિર સાધુઓમાં પોતાની પ્રતિભા જમાવી શકે છે. દેશવિદેશ વિચરીને લોકોને ભગવાન વીતરાગનું શાસ્ત્રન સમજાવે છે. વળી ક્ષણવાર પણ ક્રોધાદિ કષાયવાલા થતા નથી. તથા વળી સ્ત્રીકથા, ભોજનકથા, દેશકથા, અને રાજકથા બીલકુલ કરતા નથી, વલ્લી સમગ્ર દિવસ-રાત્રી પોતાના આશ્રિત સાધુજનને સારણા, વારણા, ચોયણા અને પડિચોયણા આપ્યા કરે છે.

રાત્રી કહે છે કે, આ મકાપુરુષોનાં કેટલાંક વખાણ કરીએ. જિનેશ્વરદેવરૂપ સૂર્યનો અસ્ત થવાથી અને કેવલ-રાત્રીરૂપ ચંદ્ર પણ અસ્ત થઈ જવાથી દીપકના જોવા સૂરિ-મકારાંજો પણ આંખા જંગમના પદાર્થને પ્રકાશમાં લાવી શકે છે, તે સૂરિભગવંતો સદાકાળ જીવતા રહેા.

આ રીતે આચાર્ય ભગવતોના ગુણોની પૂર્ણતા સમજવા માથે અઢીઢીંગ અને ત્રણ કાલના સૂરિ ભગવંતોનું મંજરા પરિભાષુ બાણના આત્મા સંપૂર્ણ સાવધાનપણે નમો આયરિયાણં પદોચ્ચાર કરે તો ૫૦ સાગરોપમનાં પાપો નાશ કરી નાખે, એ પણ એક મધ્યમ કોટીનીજ વાત છે, પરંતુ બાળ્ય જ્ઞાનવાન આત્મા સર્વ કર્મોના પણ ક્ષય કરી નાખે તો (અતિશયોક્તિ ન બાણવી.) પણ બનવા યોગ્ય છે.

ઈતિ નમો આયરિયાણું પદ વ્યાખ્યા પૂર્ણા

નમો ઉવજ્ઞાયાણું પદ વર્ણન પ્રારંભ

આપણે નમો અરિહંતાણં, નમો સિદ્ધાણં, અને નમો આયરિયાણં આ ત્રણ પદો અતિ ટુંકાણુમાં બેઠી ગયા, હવે ક્રમાગત ચોથું નમો ઉવજ્ઞાયાણં પદ વિચારીએ.

ઉપાધ્યાય, વાચક, પાઠક, વિગેરે એકાર્થક પર્યાયવાચક નામો છે. ઉપાધ્યાયમાં ઉપ અને અધ્યાય બે શબ્દો મળેલા છે, એનો અર્થ ઉપ એટલે પાસે અને અધ્યાય એટલે સ્વાધ્યાય છે જેની તે ઉપાધ્યાય અર્થાત્ જેની સમીપમાં-જેની પાસે સર્વકાલ સ્વાધ્યાય ચાલુજ રહેતો હોય તેઓ ઉપાધ્યાય ભગવાન કહેવાય છે. બીજા બે શબ્દો પણ સૂત્રો ના વાચક અને સૂત્રોના પાઠક એટલે ભણાવનાર અર્થવાલા હોવાથી ઉપાધ્યાય શબ્દનાજ અર્થને જણાવનારા છે.

હવે ઉપાધ્યાયપદને વિશેષ સમજવા ઉપાધ્યાય શ્રીમદ્ યજ્ઞોવિજયજી ગણિતર ગું કરમાવે છે, તે જુઓ— દ્વાદશ અંગ સંજ્ઞા કહે જો, પારગ ધારગ તાસ; સૂત્ર અર્થ વિસ્તાર રસિક તે. નમો ઉવજ્ઞાય ઉલ્લાસરે. ભવિકા ! સિદ્ધચક્ર પદ વંદો ૧

અર્થ સુત્ર ને દાન વિભાગે, આચારજ ઉવજ્ઞાય; ભવ ત્રીજે જો લહે શિવસંપદ, નમિયે તે મુપસાય રે. ભ૦ ૨

મૂખ શિષ્ય નિપાદ જો પ્રભુ, પહોણુને પલ્લવ આણે; તે ઉવજ્ઞાય સકલજન પૂજિત, સૂત્ર અર્થ સવિ ભાણે રે ભવિકા ૩

રાજકુંવર સરિખા ગણચિંતક, આચારજ પદ યોગ; જે ઉવજ્ઞાય સદાયે નમતાં, નાવે ભવભયસોગ રે. ૪

ભાવનાચંદનરસ સમ વયણે, અહિંત તાપ સવિ ટાલે; તે ઉવજ્ઞાય નમિજે જે વહી, જિનશાસન અજવાલેરે ભવિકા ! સિદ્ધચક્ર પદ વંદો ૫

તપ સંજ્ઞાએ રત સદા, દ્વાદશ અંગનો ધ્યાતા રે; ઉપાધ્યાય તે આત્મા, જગજીવ જગજ્ઞાતારે. ૬

સાવાર્થ: જે ઉપાધ્યાય ભગવંતો આચારાંગાદિ બાર અંગ પોતે ભણે અને અન્યને ભણાવે છે. બારે અંગનો વાચના, પૃચ્છનાદિ પ્રકારથી સ્વાધ્યાય કરતાજ રહે છે. દ્વાદશાંગીના

પઠન-પાઠન, ત્રિંતન-મનન, નિદિધ્યાસનથી તેના રહસ્યના પારને પામેલા હોય છે.

તથા સૂરિ અને વાચકપદનો અલેદ જતાવતા જણાવે છે કે, આ ઉપાધ્યાય મહાગજ સૂત્રની દેશના-વાચના આપે છે, જ્યારે આચાર્ય ભગવતો અર્થની વાચના આપે છે, એટલે સૂત્ર અને અર્થના વિભાગથી ઉપાધ્યાય અને આચાર્ય કહેવાય છે, અને ભાવવાચકદશાને પામેલા ઉપાધ્યાય ભગવંતો ત્રીજા ભવે શિવસંપત્તિ એટલે મોક્ષ, તેને પામનારા હોય છે.

તથા ઉપાધ્યાય બનેલા મહાપુરુષોમા એવા ગુણો પ્રકટ થયા હોય છે કે, જેમના સહવાસથી પત્યર જેવા મૂર્ખશિષ્યને પણ ભણાવીને મહાપણિત, નવપદ્ધવિત બનાવે છે. વલી ઉપાધ્યાય ભગવંતો બધાં આગમો અને આગમનાં તમામ અંગ-અત્યંગનો પણ પાર પામેલા હોય છે, ઉપલક્ષણથી વ્યાકરણ, સાહિત્ય, કાવ્ય, ન્યાય, પ્રકરણ, ઇતિહાસ, જ્યોતિષ અને શિક્ષા વિગેરે શાસ્ત્રોના પણ ભગવંત ઉપાધ્યાયો જાણકાર હોય છે. પરદર્શનના પણ બધાં શાસ્ત્ર રહસ્યને સમજેલા હોય છે.

વળી જેમ રાજાની પાસે યુવરાજ હોય છે. તેમ ઉપાધ્યાય મહારાજ પણ સૂરિમહાગજ પાસે યુવરાજપદવી ભોગવે છે, જેમ યુવરાજ સમગ્ર દેશ અને રાજ્યની વ્યવસ્થા સભાળે છે. તથા સ્વ-પરચકના ભયની સાવધાનતા રાખે

છે. કોઈવાર રાજ્યમાં વિપ્લવ ઉત્પન્ન થાય કે તુરંતજ કુનેહથી દબાવી શકે છે. યુવરાજ રાજ્ય અને પ્રજાને ધરાબર સુખ આપનાર થાય છે, તેજ પ્રમાણે ઉપાધ્યાય મહારાજ આચાર્યદેવની મંપૂર્ણ આજ્ઞા પાલવાપૂર્વક ગચ્છને પણ ધરાબર સંભાલે છે.

ગચ્છમાં રહેલા સાધુ-સાધ્વીને યથાયોગ્ય વ્યાકરણ વિગેરેની માથે સૂત્રાદિની વાચના આપે છે. શરીરથી સીદાતાને દવા અને વૈયાવચ્ચ આદિથી પોષણ આપી સંજમની આરાધના કરાવે છે. ચારિત્રથી સીદાતા સાધુને મંસારની અસારતા સમજાવી ચારગતિની ભય કરતા સમજાવી ચારિત્ર આગધનામાં મજબુત કરે છે. શ્રદ્ધાથી સીદાતા શિષ્યોને દેવ-શુદ્ધ-ધર્મનું રહસ્ય સમજાવી સમ્યક્ત્વ નિર્મલ કરાવે છે, તથા આખા ગચ્છની વસ્ત્ર-પાત્ર-વસતિ, ઔષધાદિની નિર્દોષ સગવડ પુરી પાડે છે, તથા આચાર્યભગવંતનો સ્વયં ખુબજ વિનય સાચવવાપૂર્વક શિષ્યવર્ગની હૃદયભૂમિમાં વિનયનાં બીજ ખુબજ ઉડા વાવે છે અને મુનિવરની બધી આચરણ પાલવામાં સદાકાળ ભગતા રહે છે.

જેમ કોઈ મનુષ્યને દાહજ્વર થાય અને બાવનાચંદન લગાવવાથી એકદમ શાન્તિ આવી જાય છે, તેમ ઉપાધ્યાય ભગવંતો વ્યાખ્યાન કરે ત્યારે ગમે તેવા કોઈ શિષ્યોના કોષરૂપ દાહજ્વરો પણ ચાલ્યા જાય છે. અર્થાત ઉપાધ્યાય ભગવંતોની વાણી બાવનાચંદન જેવી શીતળ હોય

છે કે જેથી આશ્રિત આત્માઓના ક્રોધાદિ બધા તાપો શમી જાય છે

વળી ઉપાધ્યાય મહાનજ્ઞેના નમ્યગૃહર્શન, જ્ઞાન, ચારિત્ર એટલા ચોખ્ખા-નિર્મળ હોય છે કે, જેમને દેખીને પરદર્શનમાં પણ શ્રી જૈનશાસનનો પ્રભાવ પડી જાય છે. અહીં વાચકવર શ્રી યશોવિજયજી ગણિવર, ઉપાધ્યાય શ્રી વિનયવિજયજી ગણિવર, ઉપાધ્યાય શ્રી સકળચંદ્રજી ગણિવર, ઉપાધ્યાય શ્રી શાન્તિચંદ્રજી ગણિવર, ઉપાધ્યાય શ્રી ભાનુચંદ્રજી ગણિવર આદિ આધુનિક મહાપુરુષોના પણ જીવન રહસ્યો જન, અજ્ઞેન મમમ જગતમાં પ્રભાવ ફેલાવનારા બન્યા છે

વળી બાર પ્રકારના તપમાં, ૧૨ અંગના સ્વાધ્યાયમાં જે સર્વકાળ સાવધાન રહે છે. એના ઉપાધ્યાય મહારાજની આરાધના કરનાર આત્મા સ સારને ટૂંકો કરી નાખે છે. ઉપાધ્યાય ભગવંતોનું દર્શન, વદન, ધ્યાન, જાપ, પ્રાણીમાનના પાપને નાશ કરનાર બને છે તથા વળી-

અર્થ સૂત્રના દાન વિભાગે, આચારજી ઉવજ્ઞાય

એટલે હંમેશાં અર્થની વાચના આપે તે આચાર્ય ભગવાન કહેવાય છે, અને જે સૂત્રની વાચના આપે તે ઉપાધ્યાય કહેવાય છે. આ કારણથી ગણધરદેવોમાં પણ ઉપાધ્યાયજી પદ લાગુ પડે છે, કારણ કે શ્રી ગણધરદેવો

સૂત્રનીજ વાચના આપે છે. અને અરિહંતદેવો અર્થની વાચના આપે છે એથી ગણધરદેવો શ્રી તીર્થંકરદેવોના ઉપાધ્યાય ગણાય છે. આ ગાળત કલ્પનામાત્ર નથી, પરંતુ આધાર સહિત મલી શકે છે.

જીઓ ઘણો પ્રાચીન ગૌતમસ્વામી મહારાજનો મંત્ર

ॐ હ્રીં શ્રીં અરિહંત ઉચ્ચજ્ઞાય ગૌતમસ્વામિને નમઃ

અર્થ : શ્રી અરિહંતદેવરૂપ ગુરુમહારાજના શિષ્ય ઉપાધ્યાય ગૌતમસ્વામિને નમસ્કાર થાઓ. આ મંત્રની સાક્ષી ૧૪૫૨ ની સાલમા બનેલા ગૌતમસ્વામીના શસમાં પણ મલે છે. જીઓ,

પણુવખર પહેલો પલણીજે,
માયાબીજ પ્રવણે નિમુણીજે,
શ્રીમતી શોભા સંભવે એ;
દેવહ ધુરિ અરિહંત નમીજે,
વિનયપહુ ઉવજાયા ધુણીજે,
ઈણુ મંત્રે ગોચમ સમરીજે.

અર્થ : પ્રણવાક્ષર એટલે અકાર, માયાબીજ એટલે હ્રીંકાર, શ્રીમતી શોભા એટલે શ્રીકાર. લાગોલાગ ધુરિ એટલે પહેલાં અરિહંત શબ્દ સ્થાપન કરવો, પછી વિનય ગુણ છે મુખ્ય જેમાં (ઉપાધ્યાય મહારાજ પોતે મહા-વિનયી હોય છે અને શિષ્યોને પણ વિનયગુણ ખુબજ

સમજાવે છે, એવા ઉપાધ્યાય શબ્દને સ્થાપન કરે. એવા મંત્રે ગૌતમસ્વામિને જાપ કરે એટલે નીચે મુજબ મંત્ર બન્યો.

ॐ હ્રીં શ્રીં અરિહંત ઉચ્ચક્ષાય ગૌતમસ્વામિને નમઃ

વક્ત્રી આ ઉપાધ્યાયભગવંતો કેવા ગુણુરત્નોથી ભરેલા હોય છે, તે સમજવા માટે નીચેનાં સૂત્રો અને તેના અર્થ સમજતાં બરાબર ધ્યાન આવી જશે.

શ્રી ઉવજ્જઞાય બહુશ્રુત નમો ભાવશું,
અંગ-ઉપાંગના જાણુ મુણ્ણીન્દા;
ભણુ ભણાવે શિષ્યને હિંત દરી,
કરે નવપદ્ધતિ પહાણુ વિનીતા,
શ્રી ઉવજ્જઞાય બહુશ્રુત નમો ભાવશું. ૧

અર્થ સૂત્ર કહેવાના વિભાગથી,
સૂરીશ્વર પાઠક સાર સોહંતા;
ભવ ત્રીજે અવિનાશીપદ લહે,
યુવરાજપરે અણુગાર મહંતા,
શ્રી ઉવજ્જઞાય બહુશ્રુત નમો ભાવશું. ૨

ચોદદોષ ભર્યા અવિનીત શિષ્યને,
કરે પત્તર ગુણુવંત વિદિતા;
ગ્રહણ આસેવન શિક્ષા દાનથી,
સમય જાણુ અનેકાન્ત મુહીતા.
શ્રી ઉવજ્જઞાય બહુશ્રુત નમો ભાવશું. ૩

આવશ્યક પચવીશ શીખવે વાંદણે,
 પચવીશ ક્રિયાનો ત્યાગ વિચારી;
 પચવીશ ભાવના ભાવે મહાવતી,
 શુભ પચવીસી ગુણ રાગ મુધારી.
 શ્રી ઉવજ્ઞાય બહુશ્રુત નમો ભાવશુ. ૪
 પચભર્યો દક્ષિણાવર્ત શંખ શાલિયે,
 તેમ નયભાવ પ્રમાણુ પ્રવીણા;
 હય-ગય-વૃષભ-પંચાનન સારિખા.
 ટાલે પરવાદી અભિમાન અદીના.
 શ્રી ઉવજ્ઞાય બહુશ્રુત નમો ભાવશુ. ૫
 વાસુદેવ—નરદેવ—મુરપતિ ઉપમા,
 રવિ—શશી—ભંડારી રૂપ દીપંતા;
 જંબૂ—સીતા નદી મેરુ મહીધરો,
 સ્વયંભૂ—ઉદધિ—રથણ—ભૂપ—મહંતા,
 શ્રી ઉવજ્ઞાય બહુશ્રુત નમો ભાવશુ. ૬
 એ સોલ ઉપમા બહુશ્રુતને કંડી,
 ઉત્તરાધ્યયને રસાલ જિંહીન્દા;
 મહીન્દ્રપાલ વાયકપદ સેવતો,
 જૈભાગ્યલક્ષ્મી મુવિશાળ સૂરીન્દા.
 શ્રી ઉવજ્ઞાય બહુશ્રુત નમો ભાવશુ. ૭

‘ઉપરની’ ગાથાઓનો ભાવાર્થ

શ્રી પરમેષ્ઠિ મહામંત્રમાં ચોથા સ્થાનમાં ‘મુક્ષએલ
 નમો ઉવજ્ઞાયણ’ પદને પામેલા મહાપુરુષોમાં ‘જ્ઞાન કેટલું’

બધું ઉચું હોય છે તે બતાવે છે. તેઓ આંગ-ઉપાંગ અને ઉપલક્ષણથી મૂલ, છેદ, પયજ્ઞા અને નંદિ, અનુચોગદ્વાર આ પીસ્તાલીશે આગમોના સૂત્રાર્થ તદુલ્યના રહસ્યને પામેલા હોય છે, અને તે તે કાલમાં વર્તમાન અન્યદર્શનોના પણ સિદ્ધાન્તરહસ્યને સમજેલા હોય છે; વળી પોતે આઠે પ્રહર શાસ્ત્રાધ્યયન કરતા છતાં શિષ્યોને પણ લણાવીને પથ્થર જેવા જડ શિષ્યોને નવપદ્મવ એટલે પડિત બનાવે છે, વળી આ પાઠકભગવતોના પામે વસ નારા શિષ્યો સદાકાળ મહાવિનીતદશાવાળા હોય છે.

શ્રી જૈનશાસનમા આચાર્યભગવંતોમાં ગચ્છાચાર્ય, અનુચોગાચાર્ય, વાચનાચાર્ય વિગેરે અનેક પદને પામેલા હોય છે, તેમા જે ભગવંતો માત્ર અર્થજ્ઞ લણાવતા હોય છે, તેઓ સૂરીશ્વર મહારાજ કહેવાય છે, અને જે ભગવંતો માત્ર સૂત્રજ્ઞ લણાવતા હોય છે, તેઓ ઉપાધ્યાય મહારાજ કહેવાય છે, અને આવા ગીતાર્થ ભાવવાચક દશાને પામેલા મહાપુરુષો પ્રાચેષ્ટ ત્રીજા ભવે અવિનાશીપદ એટલે મોક્ષ, તેને પામે છે.

વહ્ની આ મહાપુરુષો સર્વથા બાહ્ય-અભ્યંતર પરિગ્રહના ત્યાગી હોવા છતાં યુવરાજ જેવા આનંદને અનુભવે છે, જેમ પાટવીકુંવર પિતાની જવાબદારી નીચે નિર્ભય રીતે રાજકીય ક્રુખનો આસ્વાદ અનુભવે છે, તેજ પ્રમાણે સૂરિ મહારાજરૂપ રાજવીની જવાબદારી નીચે નિર્ભય રીતે ગચ્છના

મંચાલક બનીને શમ-સંવેગાદિ મહાગુણોના સ્વાસ્વાદને અનુભવે છે.

વલી ચાદ દોપોથી ભરેલા અવિનીત શિષ્યને સ્વાદાદ સિદ્ધાન્તના બાણ ઉપાધ્યાય ભગવતો ગ્રહણ અને આરોવન શિક્ષા સમજાવીને પન્ન ગુણવાલા બનાવે છે.

વલી ઉપાધ્યાય ભગવતો પોતાના શિષ્યોને વાદણાના પચવીશ આવશ્યક શીખવે છે પચવીશ ક્રિયાઓનો ત્યાગ કરાવે છે, વલી પાચમહાવ્રતની પચવીશ ભાવનાઓ સમજાવે છે, વલી પચવીશ ગુણો ઉપર રાગ ધરનારા હોય છે.

તથા એક તો દક્ષિણાવર્તશંખ પોતેજ ઉજળો હોય છે, તેમા વલી દુધ ભરવામા આવે અને જેમ શંખની ઉજ્જવલતા દીપી ઉઠે છે તેમ ઉપાધ્યાય ભગવંતનો આત્મા અતિનિર્મલ હોવા સાથે પ્રમાણુ અને નયોના જ્ઞાનથી આત્માની નિર્મલતામાં ખુબજ વધારો થાય છે.

વળી આ ચોથા પદના ધારક મહાપુરુષોને જ્ઞાનીઓએ મોટી ૧૬ સોલ ઉપમાઓ આપી છે, તે આ પ્રમાણે છે, અશ્વ, હસ્તિ, વૃષભ, અને સિંહ તથા વાસુદેવ, ચક્રવર્તી, ઇન્દ્ર, સૂર્ય, ચંદ્ર, કુબેર, જંબૂદ્વીપ, સીતાનદી, મેરૂ પર્વત, સ્વયંભૂરમણુ સમુદ્ર, રત્ન અને રાવન આ બધી ઉપમાઓ મહાપુરુષવાન આત્માઓને સાંપડે છે, આ બધી ઉપમાઓ અર્થ સાથે આપેલી છે. તે ઉત્તરાધ્યયનાદિ ગ્રન્થોથી બાણી લેવી. વાચક પણ સમજી શકે છે કે, આ બધી ચીજો ઉચ્ચ

હોવાથી તે વસ્તુની ઉપમાને પામેલા ઉપાધ્યાય લગવતો મહાગુણી પુરૂષો હોય તેમાં શું આશ્ચર્ય ?

પ્રશ્ન : અથ, હસ્તિ, સિંહ વિગેરેની ઉપમાતો બરાબર છે, પરંતુ જળદની ઉપમા સારી કેમ લેખાય ? કારણ કે મૂર્ખ માણસને કહેવાય છે કે, આ તો જલદ જેવો છે, પરંતુ ગુણીપુરુષોને આવી ઉપમા કેમ ?

ઉત્તર : જેમ ઘોડાની જાતમાં અલ્પ કિંમતના ઘોડાઓ ભાર-કેળોળ ઉચ્ચકનારા ઘોડાઓને લોકો ટદુ કહે છે, તેજ પ્રમાણે તુચ્છજાતિના આખલાઓને લોકો જલદીઆ કહે છે, પરંતુ મહાકિંમતી અને રૂપવંતા તથા રાજા-મહારાજાના ત્યાં ઉછરેલા તે તો વૃષભ જ કહેવાય છે, જેને લોકો ધોરી પણ કહે છે, અને આ વાત કલ્પના માત્રજ નથી. જુઓ, પ્રભુ મહાવીરને પણ વૃષભની ઉપમા આપી છે. આ રહ્યું તે પદ જિજવરવસહસ્સ વઢમાણસ્સ.

અર્થ : જિન એટલે અવધિજ્ઞાની, મનઃપર્યાવજ્ઞાની વિગેરે, તેઓમાં વર એટલે શ્રેષ્ઠ કેવલી લગવાન. તે કેવલી લગવતોમાં પણ મોટા એટલે વૃષભ મમાન એવા પ્રભુ વર્ધાનસ્વામીને. આવો અર્થ થયો એટલે વૃષભ શબ્દ પણ અતિ શ્રેષ્ઠ વસ્તુપર્યાયવાચક છે, તેમ મમજવું.

ઉપરની જાદી ઉપમાન વસ્તુઓને ધ્યાનમાં લેવાય તો ચોક્કસ સમજાય કે, એવા પરમેષ્ઠિપદના ધારક ઉપાધ્યાય મહાપુરૂષો કેટલા જાદા ગુણુરતનોનો ખાણું છે. ધ્યાનમાં

રાખવું જોઈએ કે, આજે કે ભૂતકાલમાં આચારનો કે હીરા-
ઓની કીંમત ખરેખરા પરીક્ષકો ઝવેરી મહાશયો દ્વારા જ
અંકાઈ હતી, અકાય છે. ઝવેરી મહાશયોદ્વારા નક્કી થયેલી
કિંમતને જેમ કોઈ ફેરવી શકતું નથી, તેમ પંચ મહા-
પરમેષ્ઠિરૂપ રત્નોને શ્રી જિનેશ્વરદેવો અને ગણધર ભગવંતા-
ઓ પરીક્ષા કરીને ગુણી જાહેર કર્યા છે માટે ગુણોમા શંકાને
રથાત હોય જ શા માટે ?

અને તેથીજ સાચા પરીક્ષક શ્રી જિનેશ્વરદેવો અને
ગણધરભગવંતોએ જેમને ઉપરની મોળ ઉપમાઓ આપી છે,
તે ઉપાધ્યાય ભગવંતો પંચ મહાપરમેષ્ઠિમાં તીર્થંકરદેવો
અને મિદ્ધભગવંતો તથા આચાર્ય ભગવંતોની સાથેસાથ
અભેદલાવથી ગોઠવાયા છે, તે પણ બ્યાજબી અને યુક્તિ
સંગતજ છે.

ઉપર જોવાઈ ગયું તેમ અરિહંત પરમાત્માઓ વિગેરેની
પેઠે ઉપાધ્યાય મહારાજોએતું પણ મહાગુણી કે સર્વગુણી-
યણું સમજી ગયા પછી હવે ઉપાધ્યાયપદનું પ્રમાણ વિચારીએ.

આપણે ઉપર જોઈ ગયા છીએ કે, ગણધરદેવોને પણ
ઉપાધ્યાયપદ ઘટી શકે છે, તો તે અપેક્ષાએ સર્વકાલના
અને સર્વ ક્ષેત્રના ગણધર ભગવંતો અનંતાનંત થયા છે,
અને થવાના પણ છે, અને તે પણ સર્વકાલના અને સર્વ-
ક્ષેત્રના જિનેશ્વરદેવો કરતાં સંખ્યાત ગુણા અનંતા હોય છે,
જેમકે ૨૪ જિનેશ્વરદેવોના ગણધર મહારાજો ૧૪૫૨

થયા છે, એટલે સાડી ૬૦ ગુણ થયા છે તેમજ ૨૦ જિનેશ્વર દેવોના ગણધરભગવંતો ૧૬૮૦ હોવાથી ૮૪ ગુણ થાય છે. તેથી શ્રી જિનેશ્વરદેવોયક્રી ગણધર ભગવંતો મંજ્યાત-ગુણ અનંતાનંત થાય છે તે મમણ શકાય તેવું છે.

અહીં પ્રભુ મહાવીરદેવના શાસનમાં આ પચીસ સો વર્ષમાં પણ ગુણરત્નના સમુદ્ર હંજરે ઉપાધ્યાય ભગવંતો થઈ ગયા છે, પરંતુ શ્રી જ્ઞાનશાનનની રીતિ મુજબ ઘણાખરા ઉપાધ્યાય ભગવંતો પાછગથી આચાર્યપદ પામી આચાર્ય ભગવંતની ગણનામા રૂકાઈ ગયા હોવાથી આચાર્ય-ભગવંતો જેટલા ઉપાધ્યાય ભગવંતોના નામો મળી શકતાં નથી, તો પણ જેટલા મળે છે, તે પણ ઘણાં છે, તેમાંથી પણ થોડાં નામો અહીં લખાય છે.

જેમને ઉપાધ્યાયપદ આપવાનું હોય તે મહાત્મા મુનિદશામાં કેવા હોય છે, તે પણ જગ જોઈએ. આગલ જેમનું વર્ણન આવવાનું છે, તેવું નિગતિચાર મુનિપણું જેમનામાં ખગજર હોય, ઉપાધ્યાયપદવી એટલે આચાર્યપદની આગલી ભૂમિકા છે. જેમ લવિષ્યમા આખી પૃથ્વીનો ભાર જેના ઉપર મુકવાનો હોય, જેને રાજવી બનાવવાના હોય, પિતાથી એવા રાજા તેનેજ યુવરાજ પદ આપે છે, તેજ પ્રમાણે લવિષ્યમાં જેમને સમથગચ્છનો ભાર સોંપવાનો છે, તેનેજ સૂરીશ્વર ગુરૂ મહારાજ ઉપાધ્યાય પદારૂઢ-બનાવે છે.

જેમનામાં આખા સમુદાયને સાચવવાની તાકાત હોય,

જેમનામાં સ્વપર શાસ્ત્રોનું રહસ્ય પરિણામ પામ્યું હોય,
 જેઓ બ્યાકરણાદિ જાધા શાસ્ત્રોના જ્ઞાતા હોય, જેઓ શાસ્ત્રાર્થ
 કરવા માટે પરવાદી સાથે બાથ ભીડનામાં અશ્વોભ હોય,
 સમતાના સમુદ્ર હોય, ગંભીરતા અથાગ હોય, પ્રતિભા સૂર્ય
 જેવી હોય, ઠડક ચંદ્ર જેવી હોય, વચનો મુધા જેવા હોય,
 રૂપમાં રાજા જેવા હોય, દર્શનમાં દેવ જેવા હોય, સમ્ય-
 ગ્દર્શન, જ્ઞાન અને ચારિત્રનો ત્રિવેણી સમાગમ હોય, જીવ-
 જીવ અકલક ચારિત્ર હોય, તપસ્યા અને ત્યાગ અમેય
 હોય, મુનિદશામાં પણ આટલા ઉચ્ચ આત્માઓને ઉપા-
 ધ્યાય પદારૂઢ જનાવી શકાય છે.

હવે થોડા મહાપુરૂષોની નામાવલી.

ઉપાધ્યાયજી મહારાજ ૧ મહીમમુદ્ર, ૨ લઙ્કિધસમુદ્ર,
 ૩ અમરનંદી, ૪ જિનમાલિકય, ૫ શ્રી ધર્મકંઠ, ૬
 આગમમંડન, ૭ ઇન્દ્રકંઠ, ૮ ગુણસોમ, ૯ અનંતકંઠ,
 ૧૦ મધસાધુ, ૧૧ અમૃતમેરુ, ૧૨ સકલચંદ્રજી, ૧૩ શાંતિ-
 ચંદ્રજી, ૧૪ સોમવિજયજી, ૧૫ મિંકવિમલજી, ૧૬ કલ્યાણ
 વિજયજી, ૧૭ ભાનુચંદ્રજી, ૧૮ સિદ્ધિચંદ્રજી, ૧૯ કીર્તિ
 વિજયજી, અને ૨૦ શ્રી વિનયવિજયજી જી ૨૧ શ્રી યશો
 વિજયની ઉ. આ જાધા મહાપુરૂષોનાં નામો અર્વાચીન છે.
 પ્રાચીન નામો પણ ઘણી શોધના પરિણામે થોડાં ઘણાં
 જરૂર મળી શકે છે, આ જાધા મહાપુરૂષો પાંચસો વર્ષની
 આસપાસના હોવા છતાં રત્નત્રયીની ત્રિવેણી જ હતા.

અહીં કેટલાક ઉપાધ્યાય ભગવંતોના થોડા પરિચયો
જણાવાય છે, જે બાણવાથી ઉપાધ્યાય ભગવંતોના ગુણોમાં
દ્રઢી કરણ આવશે.

ઉપાધ્યાયજી સહારાજ શ્રીમદ્ સકલચંદ્રજી ગણિવર

આ મહાપુરુષ મહાયોગિગજ હતા, અને મહાધ્યાની
પણ હતા તેમની દીવદન્તી એવી છે કે,

આ મહાપુરુષને ચોથીઓ (ચોથા દિવસે આવનાર)
તાવ આવતો હતો. અને તાવ એવો મખત આવતો હતો,
કે હોય તેટલીવાર કાઠ પણ આરાધન કરવા દે નહિ. આ
મહાપુરુષ યોગ શક્તિનાલા હોવાથી જ્યારે જ્યારે પ્રતિ-
ક્રમણાદિ ક્રિયા કરવી હોય ત્યારે ત્યારે યોગ શક્તિથી
તાવને કપડામાં ઉતાની નાંખતા હતા અને અમૃત ક્રિયા
જેવી બધી ક્રિયા પૂર્ણ થઈ જવા પછી કપડો ચોઢી લેતા
અને તાવ શરીરમાં સંક્રમી જતો હતો. કપડામાં તાવ રહે
ત્યામુધ્રી કપડો ધૂજ્યા કરતો હતો. આટલી શક્તિ હોવા
છતા તાવને કાઢવા તેમણે ઉગ્રમ કર્યો નથી, પરંતુ સ્થિતિપા-
કતાં ચાલી ગયો હતો. ઈતિ

ઉપાધ્યાય મહારાજ શ્રીમદ્ શાન્તિચંદ્રજી ગણિવર

તેઓ માહેજ, ઉપર જેમનું દુઠ્ઠ વર્ણન લખ્યું
છે, તે મહાપુરુષ સકલચંદ્રજી ઉપાધ્યાય પ્રવરના શિષ્ય હતા

અને શ્રી વિજયહિરસૂરિ મહારાજના લગભગ ૨૦૦૦ બેડાતર માધુ પુરુષોમાં આ મહાપુરુષ મોખરે હતા. તેઓમાં વિદ્વતા, ત્યાગ અને આજ્ઞાધારકપણું વિગેરે ગુણો સાથે દેવીશક્તિ પણ જળ્જર હતી. કૃપારમકોપ અને સૂર્ય-પ્રજ્વળિ ટીકા તેમની વિદ્વતાની સાક્ષી પુરે છે, વળી તેઓ આઆર્થ લગવંતની આજ્ઞાથી વર્ષો સુધી અકબ્જર બાદશાહને પ્રતિબોધવા અકબરની પાસે એટલે તેના શહેરમાં રહીને અકબરને ધર્મ સંભળાવતા હતા. બાદશાહ અકબરે પ્રમંગો પામીને જે જે પ્રત્નો પૂછ્યા તેના તેમણે મથોટ જવાબ આપીને બાદશાહને ખુશી કરી નાખ્યો હતો.

એકવાર અકબર દેશ સાધવા જતાં એક દિવસે ૩૨ કોપતું પ્રયાણ કર્યું હતું. સાંજે અકબરે સાથે આવનારા મોટા પુરુષોનાં નામો પૂછ્યાં, તેમાં ઉપાધ્યાય પ્રવર શાંતિ-ચંદ્ર ગણિવરતું નામ આપ્યું, જે સાંભળી અકબરના ચિત્ત ઉપર અજબ અસર થઈ હતી.

જામ, ગુરૂદેવ હિરસૂરિ મહારાજતું ફરમાન યોજ હતું કે, બાદશાહ રહે ત્યાં રહેવું અને શ્રી વીતરાગ દેવના ધર્મની વાતો-પ્રમંગોચિત્ત કરવી. ધન્યવાદ છે આવા મહાપુરુષોને, કે તેમને ગુરુ આજ્ઞાની કિંમત કેટલી હતી, કે જેઓ આજ્ઞાપાલન માટે શરીરને પણ જોખમમાં મુકી દેતા હતા. આ બીજી કોપના વિકારમાં તેમના શરીરની સ્થિતિ ખુબજ લથડી ગઈ હતી.

તેમની દેવીશક્તિઓ.

તેમણે એકવાર અકબર બાદશાહને મરણ પામેલા પોતાના પિતાના લશ્કર સહિત દર્શન કરાવ્યા હતા, જે વખતે બીજા પણ હજારો મનુષ્યો સભામાં હાજર હતા તેમણે અટકનો કીલ્લો વગર મહેનતે અકબરને છતી આપ્યો હતો. તેમણે અકબરના એક અધિકારીને પોતાની મરી ગયેલી સ્ત્રી સાક્ષાત બતાવી હતી. પશ્ચિમ દિશાનો સ્વામી વરુણદેવ તેમને સાક્ષાત થયો હતો. તેમણે અકબરના કાજી મુલ્લા અને રાવ-ઉમંગવોને પણ પોતાની શક્તિથી સ્વાધીન કરી લીધા હતા.

ઉપાધ્યાયજી મહારાજ શ્રીમદ્ ભાનુચંદ્રજી ગણિવર.

અકબર બાદશાહના દરબારમાંથી શાંતિચંદ્ર ઉપાધ્યાયના વિહાર પછી આ મહાપુરુષ પધાર્યા હતા. તેઓશ્રી પણ ઉપરની ઘણી શક્તિઓના ધારક હતા, છતાં મહાત્યાગી, વૈરાગી હતા, તેમના શિષ્ય શ્રીમાન સિદ્ધિચંદ્રોપાધ્યાય તેમના આજીવન અતેવામી હતા.

એક વખત અકબરના દરબારમાં પોતાની નજીકમાં ભાનુચંદ્ર ઉપાધ્યાયને ઉતારે આપ્યો હતો, આ વખતે સખત ઠડી પડતી હતી, કોઈક સ્થાનો પર ઝાડ-પાન બહી ગયા હતા તેવા કડકડતી ઠડીના સમયમાં ઉપાધ્યાયજી મહારાજ ભાનુચંદ્રજી ગણિવર ખુલ્લા શરીરે ધ્યાન કરતા હતા, બસ, તેજ અરનામાં બાદશાહ અકબરની ત્યાં દૃષ્ટિ

ગઈ અને ખુશ થઈ જવા માટે શ્રી દેવધર્મની ઘણી પ્રયત્ના કરવા લાગ્યો.

આ મહાપુરુષને પ્રાય આંખી લગલગ શિષ્યો હોવા છતાં પોતે તથા શિષ્યવર્ગ પણ વિદ્વાન હોવા છતાં કોઈપણ પ્રકારની પડવી લીધી હતી નહિ. એકવાર બાદશાહ અકબરે પૂછ્યું હતું કે, આપને સુરિમહાશયે કયા ઉરદ દિયા છે, વાચકોરે જવાબ આપ્યો, સૂરિમહારાજ પામે મારી કરતા ઘણા વિદ્વાન અને લાયક ઘણા શિષ્યો છે. જેમના નામની યાદિમા મારૂ નામ ઘણા દુર સ્થાન ઉપર આવે છે બાદશાહ અકબર વાચકવરના આવા જવાબથી તેમની અગર્વતાની ઘણી તારીફ કરવા લાગ્યો, અને સૂરિ મહારાજ ઉપર નમ્રતાપૂર્વક મુનિ ભાનુચંદ્રને વાચક પદ અપણું કરવા દેશમાન લખી મોકલ્યું હતું.

ઉપાધ્યાય શ્રીમત્ સોમવિજયજી ગાણુવર

આ મહાપુરુષ વીરમગામ પગણના અધિકારી વીરજી મલિકના પૌત્ર અને સહસ્રમંત્ર શેઠના પુત્ર હતા. અને વાચકવર કીર્તિવિજયજી ઉપાધ્યાયના મહોદર વડીલ બંધુ હતા, તેમજ આચાર્ય દેવ વિજય હિરસૂરિ પ્રવરના પ્રધાન પુરુષ હતા. આખી જીંદગી શુરુકુળવાસી હતા, આચાર્યદેવની મંપૂર્ણ વૈયાવચ્ચ પોતેજ કરતા હતા, અને તેઓ વિદ્વાન પણ હતા. આખા ગચ્છ ઉપર તેમની ગીઠી નજર હતી, સમુદાયની પણ તેમની ઉપર ઘણી આહ હતી.

ઉપાધ્યાય શ્રીમદ્ વિનયવિજયજી ગણિવર

આ મહાપુરુષ કીર્તિવિજય ઉપાધ્યાયના શિષ્ય અને વિજય હીરસૂરિ પ્રવરના પ્રસિધ્ધ હતા. તેઓના સમ્યગ્દર્શન જ્ઞાન, ચારિત્ર યુગજ ઉજવલ હતા, તેમની વિદ્વત્તા પણ ખુબ હતી, તેમના ધનાવેલ લોકપ્રકાશ, મુખોદિકા, શાંતમુદારસ ભાવના, અને હૈમપ્રક્રિયા, વિગેરે અન્ધો તેમની રત્નત્રયીની વાનકી રૂપ છે. તેઓ સંસ્કૃત, પ્રાકૃત અને સિદ્ધાન્તના સ્હસ્યને પામેલા હતા. તે તેમની લોક પ્રકાશમા મુકેલી ૭૦૦ લગભગ સાક્ષીઓથી સમન્વય તેવું છે, કે તેઓ શ્રી જૈનશાસન આગમસમુદ્રનો પાર પામેલા હતા, તેઓ શ્રી યશોવિજય ઉપાધ્યાયના પરમ મિત્ર હતા. કાશીમાં ૧૨ વર્ષ સાથે રહ્યા હતા, તપ અને ત્યાગમા આગળ વધેલા હતા.

ઉપાધ્યાય મહારાજ શ્રીમાન યશોવિજયજી ગણિવર

આ મહાપુરુષ બહુ ઉચ્ચ કોટિના વિદ્વાન હતા. કહે વાય છે કે, તેમણે ૧૨ વર્ષ કાશીમા રહીને વ્યાકરણ અને ન્યાયનો ખુબ અભ્યાસ કર્યો હતો, તેમણે કાશીમા ઘણા વિદ્વાન પુરુષોની સલામા શાસ્ત્રાર્થો કરીને શ્રી જૈનશાસનનો વિજયધ્વજ ફરકાવ્યો હતો. તેમણે ખંડનખાદ્ય વિગેરે ઘણા ન્યાયના અથો ધનાવી દાર્શનિક વિષયને ઘણો જ મજબુત અને વિકસિત ધનાવ્યો છે. તેઓની રત્નત્રયી ખુબજ ઉજવલ હતી. કહેવાય છે કે, તેઓનું જીવન ચોધા

આરાની વાનકી રૂપ હતું, અને તે તેમના ૧૨૫-૧૫૦-૩૫૦ ગાથાનાં સ્તવનો અને ૧૮ પાપરદ્ધાનકની સજ્જાઓ વિગેરે વાંચનથી સમજી શકાય તેવું છે. આ મહાપુરૂષ માટે શ્રી હૈનસમાજને ઘણું માન છે, એમની સંસ્કૃત, પ્રાકૃત અને ગુજરાતી દરેક કૃતિઓને ત્રિદાન્ત જોડેલા જ આદર છે. એમના માટે એવી પણ કિંવદંતી છે કે, તેમના કાલના એક મહાઅધ્યાત્મી મુનિરાજ જેમનું મણિઉધોત નામ હતું, તેમને પાઠાનો રોગ હતો, છતાં તેઓ ચિકિત્સા કરાવતા ન હતા. તેમના રોગની અને ધીરતાની પરાકાષ્ટાથી આકર્ષાઈને એક દેવ તેમની પાસે આવ્યો હતો, અને તેમના પાઠાના રોગને મટાડવા પ્રાર્થના કરી હતી. મુનિરાજ ધ્યાન પાળીને દેવને રોગ ન મટાડવા જણાવ્યું દેવે તેમની સાત્ત્વિક દશાની ઘણીઘણી સ્તુતિ કરી. કંઈક માગણી કરવા 'કહ્યું' મુનિરાજે કહ્યું, જે આપની શક્તિ હોય તો શ્રી સીમંધર-સ્વામી મહારાજ પાસે જઈ શકો તો મારા, યશોવિજય અને આનંદધનના લવ પૂછી લાવો. દેવે મુનિવચનનો સ્વીકાર કર્યો, અને સીમંધરસ્વામી મહારાજ પાસે જઈ આવીને બોલ્યો, સાત, પાંચ, અને ત્રણ લવો કહ્યા છે. એમ કહીને દેવ ચાલ્યો ગયો.

ઉપરની ખીના ને તેમનાં વચનો અને વર્તન દ્વારા ટેકો મલે છે, એટલે ઉપાધ્યાયજી મહારાજની પ્રરૂપણા અને તેમનું જીવન એટલા બધાં નિર્મલ હતાં કે તેમની ઉપર મુજબની ત્રણ, પાંચ કે સાત લવની કિંવદંતી લગલગ સાચીજ લાસે છે.

અહીં વાચક મહાપુરુષોનાં બધાંજ ઉદાહરણો લગભગ ૪૦૦ વર્ષના ગાળામાં થયેલા મહાપુરુષોનાં લખ્યા છે, તેથી પણ જેમજેમ આગળ જઈએ તેમતેમ મહાપુરુષોમાં રત્નત્રયીની ઘણીજ ઉત્ત્વલતા હતી. આપણે તો પાંચમા આરાના અને હમણાંના કાલનાજ મહાપુરુષોને વિચાર્યા છે.

પરંતુ એથા આરામાં અસંખ્યાતા આચાર્યો અને ઉપાધ્યાયો થયા છે. તેમના જીવનવૃત્તાન્તો દેવતાઓને પણ મંત્રમુગ્ધ બનાવી નાખેતેવાં હતા એટલે નમોઃ સ્વચ્છાયાણં પદમાં બિરાજેલા મહાપુરુષો, ગુરુદેવો અને શ્રી સંઘની. પરીક્ષાપૂર્વક પ્રસ્તુત પદને પામેલા હોઈ સંપૂર્ણ જીવન રત્નત્રયીની અપૂર્વ આરાધના કરી પોતાનું અને આશ્રિતાનું આરાધન મજબુત બનાવી સંસારને અત્યંત દુઃકો બનાવી થોડા કાળમાંજ મોક્ષમાં જવાની તૈયારીવાલા હોય છે.

ઉપાધ્યાય ભગવંતોની સંખ્યા

નમો સ્વચ્છાયાણં પદને સંખ્યાથી વિચારાય તો આ ભરતક્ષેત્રમાં અવસર્પિણી કાલમાં શ્રી ઋષભસ્વામિના શાસનથી અત્યારસુધીમાં અસંખ્યાતા કોટાકોટી ઉપાધ્યાય ભગવંતો થયા છે, તેજ પ્રમાણે પાંચ ભરતક્ષેત્ર અને પાંચ ઐરવત ક્ષેત્રમાં પણ અસંખ્યાતા કોટાકોટી ઉપાધ્યાયો થયા છે, અને પાંચ મહાવિદેહક્ષેત્રમાં ક્ષેત્ર અને ધર્મકાલની મહત્તા હોવાથી ભરત-ઐરવત ક્ષેત્રની અપેક્ષાએ અનેક ગુણા અસંખ્યાતા કોટાકોટી ઉપાધ્યાય ભગવંતો થયા છે,

તથા અનીતકાલે અદિત્રીપમાં અનંતાનંત ઉપાધ્યાય ભગ-
વંતો થયા છે, અને ભવિષ્યકાલે પણ અદિત્રીપમાં અનંતા-
નંત ઉપાધ્યાય ભગવંતો થવાના છે. તે સર્વનાં નામો સંપૂર્ણ
આયુષવાલા અને અનંતા કેવલી ભગવંતો લખે તો પણ
ન લખાઈ રહે તેટલા હોઈ શકે છે, તે સર્વ નામોને
અનંતા લોકાકાશ જેટલા ક્ષેત્રોમા લખાય તોજ લખાઈ
રહે તેટલા મમદુ શકાય તેવું છે.

આ રીતે ઉપાધ્યાય ભગવંતોના ગુણોની પૂર્ણતા સમ-
જ્યા સાથે સર્વક્ષેત્ર અને સર્વકાળના ઉપાધ્યાય ભગવંતોની
મંજ્યાતું પરિભ્રમ્ય જાણનાર આત્મા સાવધાનપણે નમો
ઉચ્ચક્રાયાણં પદોચ્ચાર કરે તો ૫૦ પચાસ સાગરોપમનાં
પાપ ક્ષય કરી નાખે, તે એક મધ્યમ કોટીની જ વાત ગણાય,
અન્યથા જાગતો જ્ઞાનવાન આત્મા નમો ઉચ્ચક્રાયાણં પદોચ્ચાર
કરતાં સર્વકર્મનો ક્ષય કરી નાખે તો પણ જનવા યોગ્ય છે.
જરાપણ અતિશયોક્તિ ન સમજવી.

ઈતિ નમો ઉવજ્જઞાયાણું પદવિચારણા સંપૂર્ણ.

હવે નમો લોએ સન્નિધિસાહુણું પદનો વિચાર કરીએ.

શ્રી ઈન્દ્રાસનમાં વેશ કે વ્યક્તિને તેમજ વિદ્વતા કે
વિચક્ષણતાને પણ મહત્તા અપાઈ નથી, પરંતુ જે આત્મામાં
ગુણાનુસંગ, ગુણની ઓળખાણ, ગુણનો આદર, આ ગુણવાનાં
પ્રગટ થયાં હોય આતું નામજ સ્તવત્રયી કહેવાય છે.
કારણ કે. સમકીર્તી આત્મા એકમ ગુણાનુસંગી હોય,

ગુણોને ઓળખે તેજ મમ્પગ્જાની કહેવાય, આત્મામાં ગુણોની ખીલવણી ચાલુ જ રાખે, ગુણો કમાવામાં, ગુણો વધારવામાં અને ગુણોનો ખજાનો તર કરવામાં સર્વકાલ માવધાન આત્માજ મમ્યગચારિની અને સર્વચારિત્રી ગણી શકાય છે. તે આત્માજ વાસ્તવિક માણુ કહી શકાય છે, અને ઉપરના ત્રણ ગુણો એટલે રત્નત્રયી આત્મામાં પ્રગટ થયા પછી ખીલ નાના-મોટા અનેક ગુણો પ્રગટ થાય છે. તે બધા પરસ્પર પોષણ આપનારા અને અવિરોધિ હોયથી તાદાત્મ્યભાવે આત્મામાં વસે છે, અને રત્નત્રયી આવ્યા પછી પ્રગટ થયેલા ગુણો આત્માને કમગર અથવા એકદમ મોક્ષની મમીપમા લાઇ જાય છે, અને રત્નત્રયીની મુખ્યતાઓ પ્રગટ થએલા ગુણો આત્માને મોક્ષમાં પણ જલદી પહોચાડે છે.

પ્રશ્નઃ ત્યારે શું રત્નત્રયી આવ્યા નિવાય આત્મામાં ગુણો પ્રગટ થાયજ નહિ ? અને જો એમજ હોય તેજ આ જગતમાં અનેક વ્યક્તિઓ ગુણી આત્મા તરીકે ઓળખાય છે, તો તે શ્રી રીતે ?

ઉત્તરઃ જધા વ્યવહારો લગભગ આપચારિકજ હોય છે. લોકો વર્તમાનકાળનેજ જીવે છે, ભૂત-ભવિષ્યને મમજતા નથી. લોકો જાચદૃષ્ટીજ ખેનાર હોય છે, ત્યારે ગુણો આત્માની અભ્યતરસ પત્તિ ગણાય છે, અને તેથીજ જગતમાં ગુણી જનીને પૂજાયેલા ધણા આત્માઓ ગોશાલાની

પેઠે અનંત સંગાર ભટકનારા બન્યા છે, માટેજ મહાપુ-
રુષો કહે છે કે:-

તચ્છુતં યાતુ પાતાલં, તચ્ચાતુર્યં વિલીયતાં ।

તે વિશન્તુ ગુણા ચઙ્નો, ચેષુ સત્સ્વપ્નયોગતિઃ ॥

અર્થ : ઘણું જ્ઞાન બણવા છતાં, ઘણી ચતુરાઈ
આવડવા છતાં અને ઘણા ગુણો પ્રકટ થવા છતાં પણ
આત્મા દુર્ગતિમાં જતો હોયતો, પછી તે વિદ્યા-ચતુરાઈ
અને ગુણોથી આત્માને શું ફાયદો છે ? એટલે એવું જ્ઞાન
પાતાલમાં ભડે જાય, એવી ચતુરાઈ ભડે નાશ પામે અને
એવા ગુણો ભડે ભક્તીભાવને ધારણ કરે, જેમ રસાયણ
ખાવાથી શરીર નીરોગ અને પુષ્ટ બનવાના બદલે નાશ
પામતું હોય તો તે રસાયણ ખાવાની ફાયદો રહે ?

એટલે રત્નત્રયી આબ્યા પહેલાં ગુણો આવતા નથી,
અને કદાચ આવે તો થોડો વખત ટકે છે. જો તે દરમ્યાન
મમકિત પણ આવી જાય તો ઉપરના ગુણો થોડા-ઘણા
મત્તીન હોય તોપણ ઉજવડતોને પામે છે, અને તેથીજ
કોડકોડ આત્માઓમાં સમ્યક્ત્વ થવાની પૂર્વ તૈયારીરૂપ
માર્ગાનુસારિતા વગેરે ગુણો પ્રકટ થાય છે. સમ્યક્ત્વ ન
થાય તો માર્ગાનુસારિપણું પણ નિર્ફલ બને છે.

અર્થ : સમ્યક્ત્વ ગુણ આબ્યા પછી માર્ગાનુસારિ
પણું આવે કે માર્ગાનુસારિપણું આબ્યા પછી. સમ્યક્ત્વ
ગુણ પ્રકટ થા ૧

ઉત્તર : સમ્યક્ત્વ-ગુણ આવ્યા પછી. માર્ગાનુસારિ-પણું ચોક્કસ આવે છે, પરંતુ માર્ગાનુસારિ જીવમાં સમ્યક્ત્વ આવેજ એવું ચોક્કસ નથી, પરંતુ માર્ગાનુસારિ ગુણ પણ એટલો ઉચ્ચો છે, કે વળતે સમ્યક્ત્વ આવવાનો સંભવ ખરો.

પ્રશ્ન : માર્ગાનુમાની જીવની ઓળખાણ શું ?

ઉત્તર : જેમ બને તેમ દોષ વગરની અને અત્પ દોષવાદી ઉચિત આચરણાઓ માર્ગાનુમાની જીવમાં જરૂર હોય, માર્ગાનુમારી જીવમાં કપાયોની અદ્વિતતા હોય, માર્ગાનુમારી જીવમાં લોકવિરુદ્ધ આચરણ ન હોય, પરંતુ લોકના ભય સાથે આલોકનો પણ ભય જરૂર હોય, આથી વિશેષના અર્થાએ માર્ગાનુસારિતાના ઉપ ગુણ બેઠા લેવા.

એટલે તત્ત્વ એજ કે, સમ્યગ્દર્શન. જ્ઞાન આગિ-ગુણોને જાવનારા અથવા સમ્યગ્દર્શનાદિકમે પ્રકટ થયેલા ગુણો તેજ વાસ્તવિક ગુણો કહેવાય છે, જાકીના ગુણો ઘણી-ખરી વાર ગુણાભાસો બનીને આત્માના મિત્રો બનવાની જગ્યાએ આત્માનું શત્રુપણુંજ લજવનારા બને છે.

પ્રશ્ન - ઉપર કહેવાયું છે કે, શ્રી જીનશાસનમાં વેશ કે વ્યક્તિને મહત્તા નથી તો શું વેશ તદ્દન નકામોજ છે ?

ઉત્તર - જે આત્માઓને ગુણાનુસાર. ગુણનો જે લાભ થાય અને ગુણનો આદર બેતોજ ન હોય, ગુણ અને ગુણી જીવોની જરૂર નથી, તેવા આત્માઓને વેશથી જરાપણ

કાયદો હોય તેમ કયાંઈ બાણના મલ્યું નથી, અને એજ
કારણથી કહેવાય છે, કે આ આપણા જીવે મેરુપર્વત જેટલા
ઓધા-મુહપત્તિ અને અન્વહા-મુહપત્તિઓ લીધી, પરંતુ
જીવનો સંસાર ઘટયો નથી. બીજું પણ કહ્યું છે કે,

પાપણંતદેહલ-જિણપટિમાઝી કારિયાઝી જીવેણ ।
જસમંજસયિત્તિપ, નહુ સિધ્ધો દંસણલણં પિ ॥૧॥

અર્થ : આ જીવ અનંતાકાલથી સંસારમાં રણડતો
હોવાથી અનતીવાર દ્રવ્યથી જનધર્મ પામીને અનંતીવાર
પ્રાય જિનમંદિરો અને પ્રતિમાઓ પણ કરાવ્યાં હશે, પરંતુ
અજ્ઞાનદશાથી સમકીતનો લેશ પણ પ્રાપ્ત થયો નથી.

જીવો ગુણાન્ન માટે મુનિમુંદરસૂરિ
મહારાજ પણ ફરમાવે છે કે,

સ્વાધ્યાયમાધિત્સસિ નો પ્રમાદૈઃ શુધ્ધાઃસમિતીર્નોગુણીશ્ચધત્સે ।
ન્તપો દ્વિધા નાર્જસિદેહમોહા-દલ્પેપિ હેતૌ વધસે કપાયાન્ ॥૧॥
પરિપહાન્ નો સહસે ન ચોપ-સર્ગાન્ ન શીલાંગધરોપિ ચાસિ ।
તન્મોક્ષમાણોઽપિ મયાલ્લિપારં, મુને !

કથં ચાસ્યસિ વેશમાત્રાત્ ॥૨॥

અર્થ : હે મહામુનિરાજ તમે નિદ્રા વિકથા અને વિપયો
વિગેરે પ્રમાદને વશ બનીને : વાચના, પૃચ્છના,
પરાવર્તના, અનુમેક્ષા અને ધર્મકથાલક્ષણ સ્વાધ્યાય
કરતા નથી. પાંચ સમિતિ અને ત્રણ મુખિતરૂપ પ્રેવ
અનમાતાને સમજતા નથી. અને જરાપણ ઉપયોગમાં

લેતા પણ નથી. (આ આઠ પ્રવચન માતાને જ જ્ઞાનીપુરુષો-
એ ચારિત્ર કહેવું છે, જેની પામે પ્રતિક્ષણ આ આઠ
પ્રવચન માતાઓ હાજરાઈ-પુર રહેતી હોય તેજ ભાગ્ય
શાળી આત્મા ભાવમુનિ કહેવાય છે.) વળી છ બાહ્ય અને છ
અભ્યંતર બાર પ્રકારે તપને શરીરના મોહથી, આદરતા નથી.
(કદાપિ કોઈ ક્ષુધા મહન કરવા રૂપ પ્રથમ લેદને આચ-
રતા હોય પણ પછીના પાચ બાહ્ય અને છ અભ્યંતરને
ઓળખીને આચરનારા બહુ જ થોડા હોય છે.) અને
તદન કારણ ન હોય અથવા તુચ્છ કારણ પામી પ્રતિક્ષણ
કપાયોને ચોટેલોજ રહે છે, એટલે જીવ મુનિવેશને પામવા
છતાં બીચારો હતભાગી આત્મા ક્રોધ, માન, માયા, લોભ
રૂપ મહાશત્રુઓને ઓળખતો જ નથી. એટલે ક્યારેક
ક્રોધ, વક્ત્રી કોઈનાર માન, કોઈવાર માયા, કોઈવાર લોભવશ
બની આઠે કર્મેને મજબુત બનાવી રહેલ છે, વક્ત્રી હે
મુનિરાજ ! તું ક્ષુધા-તૃપ્તા વિગેરે પરિપક્વ અને કોઈએ કરેલ
અપમાન જેવા તુચ્છ ઉપસર્ગોને પણ સહન કરી શકતો
નથી. તેમજ અઘાર હજાર શીલાગોને પણ તું સમજતો
નથી, તો પછી આદરવાની વાતજ કયાં રહી ?

તો હે મુનિ ! તું આ બધા મુનિપણનાં અંગોને
જરાપણ આદર નહિ આપે તો કર્મનો નાશ કરનારાં અને
સંસારસમુદ્ર તારનારાં ઉપરોક્ત સ્વાધ્યાયાદિ સાધનો વિના
ફક્ત ઓઘા-મુહપત્તિ કપડા-ચોલપટ્ટા, પાત્રાં, તરપણીની
સહાયથી ફક્ત વેશભાગથી તું મોક્ષમાં શી રીતે
જઈ શકીશ ?

તાત્પર્ય એજ છે કે, જેમ કેાઈ માણસ સારી
 બજારમાં માસીક બસો-ત્રણસોના ભાડ ' દુકાન મેળાવે, મોટા
 પગારના ગુમાસ્તા અને નોકર રસોઈઆ રાખે, ગાદી તકીયા અને
 ગાદલાં ગોદડાં વમાવે, ધીકતું રસોડું રાખે; પછી દુકાનનો
 માલિક ચોવીશે કલાક નાટક-સીનેમા જુએ, જાનપાન અને
 નિદ્રામાં મસ્ત રહે તો પાછું પણ કમાય નહિ, પણ દેવાળું
 જ કાઢે. પોતે ખરાબ ધાય છે અને આશ્રિતાને પાપમાલ
 બનાવે છે. તે ધીરધાર કરનારને પણ લીખમગા બનાવે
 છે. જો ધણી પોતે બગતંત્ર-નાવધાન દુશીયાર, ન હોય તો
 બજાર અને દુકાન બાપડી શું કમાઈ આપવાનાં હતાં ?
 તેજ પ્રમાણે ઝવેરી બજાર જેવી જનશાસનરૂપ બજારમાં
 મુનિપલ્લારૂપ દુકાન લીધી, મોટા ઓચ્છવો વિગેરે પણ
 કર્યા, પછી ઘણા ચેલા અને બજારો પણ મળ્યા. ખાવા-
 પીવાનું પણ ઘર કરતાં ઘણું સારું મળ્યું. વળી ઓધા-મુકપત્તિ,
 તરપણી પાત્રાં, કામત્રી કપડા પણ ઘણા મળ્યાં, વળી સાતા છે
 અહારાજ ? સાતા છે બાપજી ? પૂછનારાં હજારો મળ્યાં, પણ
 અનિર્ભાગી આ આપણા જીવડે મુનિપલું સમજવા તસ્તી
 લીધી જ નહિ, એટલે દ્રવ્યમુનિપલું ફક્ત સાધુવેશ અને
 સ્ત્રીવાર મળવા છતાં માત્ર એકલા વેશથી જીવનું કદ્યાણ
 યિયું નહિ.

અત્રઃ તો પછી ગુણપ્રાપ્તિ ધાય તેજ બ્યાજખી છે,
 -એશ દેવો તે મંકામુંજ ગણાય ?

હિતરઃ જેમ ધન કમાવાથીજ પ્રયોજન છે, તો પછી

દુકાન વમાવવી નકામી છે, આમ ખોલનારા કે સમજનારા પાત્તનિક દુકાનનાજ વિરોધી નથી પણ કમાણીનાજ વિરોધી છે તેમ જે સાધુવેશનો વિરોધ કરનારા છે, તે ક્ષણ માધુ વેશનાજ વિરોધી નથી, પરંતુ આત્માના અભ્યુદયનાજ વિરોધી છે. ગમેનેવા હુશીયારને પણ દુકાનની જરૂર છે. દુકાન પણ કમાનાનું મગવ અંગ છે, તેમ સાધુવેશ પણ ગુણ જનનું સગલ અંગ છે.

સાધુવેશપામેલા આત્માને અનેક ગુણી આત્માનો સહ વાસ સાંપડે છે, અનેક ગ્રાસ્ત્રો ભણવાનો અવકાશ મળે છે, મુગ્ધપરાધીનતા થવાથી જીવના ઘણા દુર્ગુણો ઉપર અકુશ આવે છે, ગુણીજીવોના સહયોગથી ગુણોની ખીવવણી થાય છે, નવાનવા ગુણો વિકસતા માટે છે. ગુણી પુરુષોની મેવાનો લાભ મળે છે, ગુણી પુત્રોના ગુણો જાણવાનું મળે છે, વડી પોતાની અદર રહેવા દુર્ગુણોની ઓછાખાણ થાય છે. આગમમ્મથોના વાંચનથી રતનત્રયો મમજાય છે, આદે અનુયોગ જાણવા મળે છે, કર્મબંધના અને કર્મ છુટવાના કાળો સમજવા મળે છે. જડ-ચેતનનો ભેદ સમજવા મળે છે, નિયમ-કપાયો ઉપન કાપ મુકનાની સમજણ પડે છે, આ બધું મુનિપણુરૂપ દુકાન ઉપર આત્મા વેપારી ખીજજમાન થાય તોજ સાંપડે છે.

વડી મુનિવેશ જીવને પડતો બન્યાવે છે, પ્રસન્ન-ચંદ્ર રાજર્ષિ જેવા મહાપુરુષોને-ગૌરધ્યાન આવી જતા સાતમી નરકની મજમુત તૈયારી થઈ જતા છતાં મનમાં આવી

રહેલી લકાઈમાં બધાં હવિયારો ખુટી જવા પછી પોતાનાં મસ્તક ઉપરનો મુકુટ મારીને શત્રુને હરાવવાના વિચાર ઉપર જતાં હાથ મસ્તક ઉપર ગયો અને મસ્તકે લોચ કરેલો હોવાથી હાથ ખાલી પાછો પડતાં પોતાનું મુનિપણું યાદ આવ્યું, સાધુદશાનું જ્ઞાન થયું, પાંચમી અન્યત્ર લાવના આવી, આજી અને આગલાં કર્મો ક્ષય કરી કેવલજ્ઞાન મેલવ્યું, અહીં દ્રવ્યવેશથીજ બચાવ થયો તે સ્પષ્ટ સમજાય છે.

મુનિવેશ રાંકને રાજ બનાવે છે.

જુઓ! મહારાંક બીખારીને શ્રીઆર્યમુકુતિસૂરિ મહારાજ પાસેથી સાંપડેલો મુનિવેશ અવિચારક મનુષ્યોની દૃષ્ટિએ હાંસીપાત્રજ હતો. ક્રમ્પ તેણે ખાવા માટેજ પ્રાર્થના કરેલી તેને માત્ર મુનિવેશથી વધારે કાંઈ ન મળવા છતાં વધુ ખોરાક ખાવાથી મરણની નિકટતા વળતે પાસેના મુનિ-રાજોનો દિલાસો અને અતિપ્રમાણ સેવા, તે વળતના તત્કાલ આવી પહોંચેલા શ્રાવક-શ્રાવિકાં, વર્ગની દવાઓ, મેક કરવા વિગેરે સાધનો, પગથાંપી વિગેરે સેવાઓ; જોઈને લીંખારી (સાધુવેશધારી આત્મા) આલોજ બની ગયો અને વિચારવા લાગ્યો, આ વેશને હજારો ધન્યવાદ છે, હુંતો તેનો તેજ છું, મારામાં કોઈપણ ગુણ આવ્યા નથી, છતાં મારો આટલો બધો મત્કાર થઈ રહેલો છે. આ ગુરુ દેવ, આ મુનિરાજો અને આ શ્રાવક-શ્રાવિકાઓ પણ ખરેખરાં ઉપકારી આત્માઓ છે. ક્ષણવાર પહેલાં મને

પોતાના બારણે ઉભો રહેવા ના કહેના હતા તેજ ધનવાન મનુષ્યો આ વેશના પ્રતાપે મારા ગગ દાળે છે, ધન્યવાદ છે આ વેશને, જમ આ પ્રમાણે વેશની અનુમોદના પામી અવાંતર લવમાં રાજધિરાજ સંપ્રતિરાજ થયા.

વળી જ'બૂટવામીના આત્મા લવદેવે બાર વર્ષ મુનિ વેશજ રાખ્યો હતો, મુનિપત્ર આગ્યું ન હતું, છતાં જેમ દુકાન કાઢી ન નાંખે અને માલ પડ્યો ગ્હે અને વખતે ભાવ આવી જાય તો ધનવાન થઈ જવાય છે, તેમ મુનિ વેશરૂપ દુકાન કાઢી ન નાંખે અને મુનિપણને બગાડે તેવાં બરાબર કૃત્ય ન કરે તો ભવદેવની માફક ભાવની વૃદ્ધિ થતાં જીવ ઉચો પણ ચઢી જાય છે. જીઓ ! તેજ ભલીવાર વગરનો ભવદેવ પાંચમા ભવે શ્રી જ'બૂટવામી મહારાજ બન્યા. તે વેશમાં રહ્યાનોજ પ્રતાપ છે, પરંતુ વેશ ફગાવીને નાગી-લાના નાથ બની ગયા હોય તો આત્મા ઉચો ચઢવાના બદલે જરૂર નીચો પડકાઈ જાય.

તથા વળી કેવળજ્ઞ ન જેવી એકદમ આત્માની નં'પૂર્ણદશા થવા છતાં પણ વેશને ચોક્કસ આદર મળ્યો છે. જીઓ, પૃથ્વીચંદ્ર અને ગુણમાગર શુદ્ધસ્થદશામાં જ કેવળ જ્ઞાન પામ્યા છે, તે વખતનો બનાવ. વલ્લિકપુત્ર ગુણમાગરને કેવલજ્ઞાન થયું ત્યારે.—

અંબર ગાળે દુદુલિ જય જયરવ કરતા રે લોલ,

અહો જય જય રવ કરતારે લોલ.

સાધુવેશને મુરવરા-સેવાને અનુસરતારે લોલ,
આહો સેવાને અનુસરતારે લોલ.

તથા પૃથ્વીચંદ્રરાગને કેવલજ્ઞાન થયું ત્યારે પણ—

ધ્યાનબળે સર્વી આવરણ ક્ષય કરી,
પામ્યા કેવળજ્ઞાન મુનીશ્વર.
હર્ષ ધરી મોહમપતિ આવીયા.
વેશ વંદે બહુમાન મુનીશ્વર.

અહીં બને જગ્યાએ દેવો વેશ લેઇને આવ્યા અને તે મહાપુરુષોએ વેશ પરિધાન કર્યો ત્યારપછી જ દેવો આદિ બધાજ ભક્તજનોએ વંદનવિધિ માગ્યો. આજ પ્રમાણે ગૃહસ્થદશામાં સર્વજ્ઞપણાને પામેલા ભરત મહારાજ પ્રમુખ મહાપુરુષોને સાધુવેશ પહેર્યા પછીજ વંદનવિધિ થયો છે.

પ્ર૦ ત્યારે નિચોડ એજ આવ્યો કે, કેવળજ્ઞાન પામેલા મહાત્માઓને પણ સાધુવેશ ન હોય તો વંદનવિધિ થઇ શકે નહિ ?

૧૬૦ વેશ પહેરવાનો સમયજ ન હોય તેવા તદ્દન દુઃખ આયુષ્યવાળા અંતકૃત કેવલી ભગવંતો સિવાય બધાજ કેવલી ભગવંતોને દેવતાઓ તત્કાળ વેશ-અર્પણ કરે છે અને તેઓ ભગવાન ચોક્કસ વેશ-પહેરે-પણ છે. અને પછી જ વંદન થાય છે, પરંતુ કુર્માપુત્ર જેવા કોઇક મહાપુરુષને કારણવશાત્-વેશ-પહેરવામાં-લગ્નાણુ થયું-છે, છતાં તેમણે વંદનાદિકે, કસબ્યાનો ઉદ્દેશ-પણ નથી.

પ્ર૦ તો પછી એમજ થયું કે વેશ વગરના ગમે તેવા ગુણી આત્માને પણ વંદન કરાય નહિ ? અને આમ થવાથી એ પણ નહીં થયું કે, ગુણોને વંદન નથી પરંતુ વેશનેજ વંદન છે ?

ઉ૦ વેશ વગરના ગુણી આત્માને દ્રવ્યવંદન ન થાય એમ હોવા છતાં પણ વેશનેજ વંદન છે, ગુણને નહિ, આમ કહેવું તે તદ્દન ગેરવ્યાજબી છે, કારણ કે ગુણી આત્માઓને ભાવવંદન મનથી ચોક્કસ કરી શકાય છે, અને તે નમો લોએ સ્વસ્થાહુયું પદ ગોલતા છઠ્ઠે ગુણકાણેથી લેઈને અહંદમે ગુણકાણે રહેલા યાવત્ બધા નવે ગુણકાણાના સાધુઓને નમસ્કાર થાય છે, એટલે તે તે ગુણકાણાને પામેલા ભાવમુનિરાજોને જ નમસ્કાર થાય છે, પરંતુ દ્રવ્ય સાધુને નહિ જ.

પ્ર૦ તો પછી વેશની શી જરૂર ?

ઉ૦ વેશ વિના ગુણી આત્માઓ આગળથી શકાતા નથી. વળી વેશવગર વંદન કરતા અસમજસપણું આવી જાય છે. ગુણી આત્માઓ હોય તે કોઈને કહેવા જતા નથી, કે એમને વંદના વિગેરે કરો. વળી ગમે તે પણ વેશ તો હોવો જોઈએ.. તો પછી સાચા ગુણી આત્માઓ આખો ઈગતને વિશ્વાસનું માત્ર લેન મુનિવેશ શા માટે ન લેવો ? લેન મુનિવેશને જોવાથી અમંતા મુનિરાજોનું સાધુપણુ પ્રત્યક્ષ દેખવામાં આવે છે, લેન મુનિવેશને જોઈ ભલભલા મનુ-

ધ્યેને ગિર ઝુકાવવાની લાવના થઇ જાય છે, જૈન મુનિગજને દેખી શ્રી વીતગગના ત્યાગની અનુમોદના આવી જાય છે, જૈન મુનિવેશને દેખીને કોઇ લાગ્યગાળી આત્માને ગયા જન્મમા આરાધેલું માધુપણું ઉદયમા આવી જાય છે. જૈન મુનિવેશને જોઇને ઈશ્વારીપુત્ર અને ચિલાતિપુત્ર જેવા સ્થાનપ્રિય થએલા આત્માઓને મહાત્મા ધનવાનું મૌખિક સાપડે છે, માટે સાધુવેશ ખીલકુલ નકામો નથી, પરંતુ આખા જગ તને મહાઉપકારી છે.

પ્ર૦ તો પછી એમ કેમ કહેવાય છે કે, માત્ર વેશથી જીવનું કાંઈ કલ્યાણ નથી, અને આપણા આ જીવડે અનંતીવાર મુનિવેશ લીધા પણ જીવને લાભ થયો નથી, તેથી વેશ નકામા ગયા છે.

ઉ૦ કહ્યું છે તે ધરાગર છે. શ્રી જિનરાજની વાણીને મર્મ સમજવાથી ધરાગર સમજાઈ જશે. જુઓ, જેમ વહાણમાં ખેસનાર સમુદ્રનો પાર પામે છે, પરંતુ તે જ મનુષ્ય વહાણને છિદ્ર ખાંડે તો પોતે અને વહાણ બન્ને નાશ પામે છે. એટલે વહાણનો નાશ કરવાથી વહાણ બુકડું અને પોતે પણ દરિયાના તળીએ જાય છે. એમાં વહાણનો શ્યો વાક ? તેમ વેશને પામીને વેશને વફાદાર ન રહે, વેશ પહેરીને રાખવા ચોગ્ય વર્તન ન રાખે તો વેશ શી રીતે મોક્ષમાં લેઈ જાય ? વેશ તો વહાણના જેવો છે, પરંતુ વેશ પહેરીને વિનયરતન માધુ જેવી અધમતા આચરે તો સંસારમુદ્રના ઉંડે ખાતાળ ચા-ચા જાય, તેમાં વેશની જીન્ડેગારી કેમ લેખાય ? ગમે તેવી રામબાણ દવા હોય

પરંતુ દરદી પોતે અપથ્યનું સેવન છોડે જ નહિ તો દવા
ખીચારી શુ કરી શકે ? કહ્યું છે કે,

ધર્મ નિયમ પાળ્યા વિના, પ્રભુ ભજવા તે વ્યર્થ;
ઓસડ સેવે શું થશે, પળાય નહિ જો પથ્ય.

ગમે તેવી સારી બજારમાં દુકાન હોય, પરંતુ માણસ
ખરીદ વેચાણ આવડે જ નહિ તો દુકાન કે બજારનો એમાં
શું હો શુ ? અથવા તો જાણી જોઈને ઉધા ધધા કરે
તો બજાર કે વેપારના કે દુકાનના વાક શ્યા ?

જુઓ, એક વખત એક વાણીયાને એક દેવી પ્રસન્ન
થઈ, વરદાન આપવા લાગી લાઈ ! આજથી હવે તું જે
વેપાર કરીશ તેમાં તને ચોક્કસ કમાણી થશે આ વરદાન
આપતી વખતે એક તેની જોનપણી દેવી પાસે હતી, તેણે
કહ્યું, આવા મૂર્ખાને આવા વરદાન અપાય નહિ, હજી
સમજ અને ખીચી કશું આપી વચન પાછું ખેંચી લે !
પ્રસ્તુત દેવીએ તે માન્યું નહિ અને બંને દેવીઓ આકાશમાં
ચાલી ગઈ. વાણીયો ધણેજ ખુરી થતો પોતાના સ્થાનમાં
આવીયો, અને વજર વિચાર્યો મનમાં આવ્યા તેવા વેપાર કરવા
લાગ્યો. એને ચોક્કસ જ હતું કે, દેવીના વચનથી હું
કમાવાનો છું.

એટલે જગતમાં જેટલા ઉધા વેપાર હતા, તે બધા
હાથમાં લીધા, દેવી ખીચારી મુઝાવા લાગી પરંતુ હવે શું
કરી શકાય, વચન અપાઈ ગયું છે, એ મુઝું પાડવું જ

જોઈએ. દેવી ખીચારી ચોવીસે કલાક તે મહામૂર્ખ વાણીયાના વેપારનું જ ધ્યાન ગળવા લાગી અને દરેક અવળા વેપારને સવળા બનાવી નાખતી તેમ તેમ પ્રસ્તુત મૂર્ખ વાણીયો પુલાયા કરતો હતો. બદા ધારે તે વેપાર કરી શકે છે.

આમ થતા એકવાર તેણે દેશદેશથી મગફલીના ફેતરાં ખરીદ કરીને જ્યાં લાખો કે ડોઢા મણ મગફલીના પાક હતો, ત્યાં વેગનોના વેગનો ભરી લાવીને ઉતાર્યા, વળી દેશદેશથી કપામના ફેતરાં જેને લોકો કેટલાક દેશમાં ઠાલીયાં કહે છે, તેના કોથળા ભરી વેગનો ભરી ગાડાં અને ટ્રેઇન મારફતે જ્યાં કોઢા મણ ૩-૪ કપામની ઉત્પન્ન છે, તેવા દેશમાં લાવીને ઉતાર્યા. તથા કલકત્તાના હરિયામાંથી લાખો ગમે પાણીના પીપો ભરીને ટ્રેઇન મારફતે મુંબઈના બંદર ઉપર વેચવા ઉતાર્યા. તથા વહી દેશ ભરમાંથી કોઢા મણ મીઠાની ખરીદ કરીને જ્યાં અબજો મણની ઉત્પન્ન છે, તેવા ખારાગોઢા અને ઓઢુ ગામના અગરમાં વેગનોની ટ્રેઇનો લાવીને ઉભી રાખી.

અને વેપારીઓને ભોગા ધ્રુવી ઉપરનો માલ વેચવા મહેનત કરવી શરૂ કરી. પરંતુ તે તે દેશમાં તે તે નિસ્માર વસ્તુનાં નામો સાંભળીને લોકો ને મૂર્ખની વાતને હસી કાઢવા લાગ્યા. દિવસો ગયા ગાળે ગયા અને વરસો પણ ગયાં પરંતુ ઉપરની વસ્તુની પુટીકોડી ઉપજી નહિ. મુડી ગઈ, ટ્રેઇન-ગાડીનાં ભાડાં ખરબાદ ગયાં. વખારોનાં ભાડાં નકામાં

ગયાં. મનુરોની મનુરી નકામી ગઇ, નોકર-ગુમાસ્તાઓના પગારો વ્યર્થ ગયા. શેઠજી વિચાર કરે છે, હજી દેવી કેમ ન આવી? દેવી ન આવવાથી દેવીને ખુબ જ ઓલંલા આપવા લાગ્યો. છેવટે દેવી આવીને કહે છે, અરે! અધમ આત્મા! આવા અવળા વેપાર કરીને નફો મેળવવાની ઇચ્છા કરે છે? આવી વસ્તુ કોણ તારો બાપ લેતો હશે? તને વરદાન આપ્યું એટલે શું મારો ગુન્હો થયો શું? મેં તને ઉધા વેપાર કરીશ તો પણ નફો મળશે એવી યોદ્ધા કરી હતી? જા હવે હું પણ તારી આ દુષ્ટ-તાથી કંટાળીને જાજો છું. માફ વરદાન પાછું લેઈ લઈ છું. તારા આવા આચરણથી તારું પેટ લીળ માંગતા પણ લરાશે નહિ, એમ કહીને દેવી ગઇ.

ઉપનય: આ કથાનકનો ઉપનય [ઉપમા ઉપમેયલાવ] નીચે મુજબ છે. દેવી તે ઉપકારી ગુરુ મહારાજ, બેનપણી દેવી તે જ્ઞાની પુરુષોની લક્ષમણ. દેવીએ વરદાન આપ્યું તે ગુરુ મહારાજએ આપેલો મુનિવેશ, બેનપણી દેવીએ ના કહી હતી કે આવા અયોગ્યને આવું વરદાન ન અપાય. તેજ પ્રમાણે જ્ઞાની મહાપુરુષોએ પણ ચોખ્ખું ફરમાવ્યું છે કે, નાલાયકને સાધુવેશ ન અપાય, છતાં સમજણી દેવીએ વરદાન આપવામાં ભૂલ કરી, તેમ અનંતાકાલનું, છદ્મસ્થપણું, પ્રમજ્જણ, ગીનાર્થ, ત્યાગી નિર્લોભ ગુરુઓને પણ ભૂલાવામાં નાંખી દે છે, અને તે છદ્મસ્થદશારૂપ અપવરણથી મહા-જ્ઞાની ગુરુઓને ભૂલવણીના ચક્રચરમાં નાંખીને વિનયરત,

વરાકમીકર, ગોષ્ઠામાહિત અને જાલચંદ્ર જેવા નાસાયક આત્માઓને વરદાન જેવા મુનિવેશો અપાવી દીધા.

જમ, આ કથાનક અને ઉપનયત્રી ચોખ્ખું મમત્તય તેણે છે કે, મુનિવેશની ચોક્કસ જરૂર છે, છતાં મુનિવેશ પહેરીને વાણીયાની માફક વેશરૂપ વરદાનનેજ વલ્લગીને સાધુપણાને ન છાજે તેવાં આચરણો આચર્યાજ કરે તો દેવીના વરદાન જેવા મુનિવેશની તાકાત નથી કે, મૂર્ખ વાણીયા જેવા મૂર્ખ આત્માને કશો લાભ થાય. આપણા જેના અજ્ઞાની અને સ્વચ્છંદ આત્માઓ તે વાણીયાની મૂર્ખાઈને પણ જિની જાય તેવી મૂર્ખાઈદાર વરદાન જેવા સાધુ વેશના ભરૂં રહીને માધુ-પણાને ખીટકુલ ન છાજે તેવા આચરણો આચરીને વેશના પ્રતાપે ચોક્કસ મોક્ષમાં જવાની આશા રાખવી તે મૂર્ખ વાણીયાના ઉપર ગણાવેલા ઉંધા વેપાર કરતાં પણ વધારે મૂર્ખાઈ વાળું કાર્ય છે.

પ્ર૦ સાધુપણું પામીને ઉપર જતાવેલા વાણીયા જેવાં મૂર્ખ કાર્યો કયા કયા છે, તે જતાવી શકાય ખરાં ?

ઉત્તરઃ અરે ભાઈ ! આત્માની અજ્ઞાનતાના આગા કેટલા પ્રકારના છે ! આ કોણ ગણાવી શકે તેમ છે. પૂર્વના મહર્ષિઓ પણ જ્ઞાનમાં એમ કહે છે કે, આ મોહરૂપ મહા-મેનેજર (નાટકના દોશાનો માલીક) છે તેને જગતના પ્રાણીઓ રૂપ ભવાયાઓ પાસે કેટલા વેશ ભજવાવ્યા, તેનો આંકડો કે સંખ્યા નથી. મેહનીયકર્મ દ્વારા જગતના પ્રાણી-

એને નાચવાના પ્રકારોની ગણતરી નથી એટલે સાધુ-
નો વેશ પહેરીને આપણા આ અજ્ઞાની છવડે જે જે
ભૂલો કરી છે, તે ગણાવી શકાય તેટલી નથી, છતાં આગલ
ખતાવવામાં આવતા સાધુદશાના ગુણો ઉપરથી સમજી
શકાશે કે, આથી જેટલું વિપરીત થયું છે, થાય છે તે બધું
આ છવડા મંસારની વૃદ્ધિને માટે જ છે.

ઉપરના વર્ણનથી સમજી શકાશે કે, જ્ઞાની પુરુષોએ
“ જ્ઞાનક્રિયામ્યાં મોક્ષ. ” જે ફરમાવેલ છે, તે બરાબર છે.
અને તેથી બંને અધુઓની માફક અથવા રથનાં બે ચક્રો-
(પર્વકા) ની માફક તથા વલી મનુષ્યને બે પગોની માફક
આત્માને મોક્ષમા જવા માટે જ્ઞાન અને ક્રિયા બંનેની
જરૂર છે.

અને તેજ કારણને લક્ષમાં રાખીને મહાજ્ઞાની એવા
શ્રી જિનેશ્વરદેવોએ ચારિત્ર અંગીકાર કરીને ક્રિયા-
ને સંપૂર્ણ આદર આપ્યો છે, તે ભગવંતો પોતાના જ્ઞાનથી
એકસ તેજ ભવમા પોતાની મુક્તિ બાજુતા હોવા છતાં
ચારિત્ર અંગીકાર કરી ઘોર તપસ્યાઓ કરી, ઘોર પરિવ્રજો
અને ઉપસર્ગો પણ નહન કર્યા. દેશોદેશ વિચર્યા, હંમેશા
ઉભા પગે જ ચાલ્યા, મોટા મોટા અભિગ્રહો ધારણ કર્યા,
સદા કાયોત્સર્ગમુદ્રાએજ રહ્યા, આ બધા પ્રકાર ક્રિયાના જ
છે, એટલે જ્ઞાનની મહાયથી અમૃત જેવી ક્રિયા આવે છે,
અને ક્રિયાની મહાયથી કર્મોના નાશથી કેવળજ્ઞાન પણ
થાય છે.

પ્ર૦ ભગવતી મરુદેવા અને ભરત મહારાજ પ્રમુખ ઘણાએ મહાત્માઓ ક્રિયા વગર જ મોક્ષમાં ગયા છે, તો પછી જ્ઞાનક્રિયાઓમાં મોક્ષ એમ કહેવાની શી જરૂર ?

ઉ૦ મરુદેવામાતાના જેવા દાખલા જગતમાં તદ્દન થોડા મળશે. ખીણું એ પણ સમજવાનું કે, છેલ્લાજ ભવમાં કે છેલ્લા જ ક્ષણમાં ક્રિયા હોવી જોઈએ એમ નથી, પરંતુ ચાલુ ભવના આગલા ભવમાં, ચાલુ ક્ષણના આગલા ક્ષણમાં પ્રાપ્ત થઈ કર્મ થવાના માધનો મળવા જોઈએ, અને મરુદેવાસ્વામિનીના જીવને તેમ બન્યું છે.

ભગવતી મરુદેવાનો આત્મા છેલ્લા ભવના આગલાના આગલા ભવમાં નિગોદમાં હતો. નિગોદમાંથી નિકળેલો આત્મા પાંચ ઈન્દ્રિયવાલા જીવો જેટલો કર્મથી બારે હોતો નથી, એટલે નિગોદનો નીકળેલો વનસ્પતિકાયમાં કેળતું ઝાડ થયો, તેની લગોલગ કંથેરીનું ઝાડ ઉગેલું હતું, પવનની પ્રેરણાથી કંથેરીના કાટા વારંવાર કેળને લાગતા હતા, તો પણ ભાવિભદ્રક આત્મા કેળના જીવડે એકદમ ક્ષમા રાખી સહન કર્યા અને તેથી અકામનિર્જરાએ પુણ્ય બંધાયું અને જિનેશ્વરદેવની માતાપણું ઉદયમાં આન્યું.

પ્ર૦ પાંચ ઈન્દ્રિયવાલા જીવો કરતાં એક ઈન્દ્રિયવાલા નિગોદિયા જીવોને કર્મ અને કર્મનાં બંધનો ઓછાં હોય તેથી તે આત્મા ઉચ્ચમાં ન ગણાય ?

ઉં તેલ-મરચાં અને પાન-ખીડીના વેપારીને ખરચા તદ્દન ચોછા હોય છે, અને શરાફ વેપારીઓ અને ઝવેરી લોકો અને આડતના ધંધાવાલા વેપારી લોકોને ખર્ચા ખુબજ હોય છે, છતાં જગત જેમ તેલ-મરચાં અને પાન-ખીડીના વેપારને ઇચ્છતું નથી અને શરાફી લાઈન, આડત અને ઝવેરાતના ધધાનેજ ઇચ્છે છે, કારણકે આમાંથી ક્યારેક કેડોપતિ કે, અખ્ખોપતિ થઈ શકાય છે, પરંતુ તેલ-મરચાં કે પાન-ખીડીવાલા આગલ વધી શકતા નથી, તેજ પ્રમાણે એકેન્દ્રિય જીવોને કર્મબંધ તદ્દન ઓછો હોવા છતાં, મોક્ષપ્રાપ્ત સામગ્રીનો અભાવ હોવાથી એકેન્દ્રિયાદિગતિ અને જાતિ તે જીવોની નિર્ભાગ્ય દશા છે.

પ્ર૦ ઉપર કહેવાયું કે, અકામનિર્જરાદ્વારા કેળવેલ જીવ પુણ્ય બાંધીને મરુદેવા માતા થયાં, તો શું અકામનિર્જરાથી આવા પુણ્ય બધાય ખરાં ?

ઉં અકામનિર્જરાથી ચારે નિકાયના દેવનું આયુષ્ય બંધાય છે, અકામનિર્જરાથી રાજા-મહારાજાપણું મળે છે, અકામનિર્જરાથી મોટા ધનવાનો પણ થાય છે, અને તે મોટા ભાગે તિર્થંચરજીવો જ ઘણાં ખરાં સ્થાનોને પુરા પડી શકે છે.

પ્ર૦ અકામનિર્જરા એટલે શું ?

ઉં જીવે મમજ્જણપૂર્વક કર્મ ખપાવવા ઉદ્દેશ કર્યો નથી, પરંતુ ઘણા નામનો દીટો જેમ કેકાર વિગેરે અક્ષ-

રા કે એકલા વિગેરે આંક ક્યારેક કોતરી નાખે છે, તથા નદીના પાણીમાં અથરાડને જેમ પથ્થર મુવાળા-મૃદુ થાય છે, તેજ પ્રમાણે જીવ પણ અકામનિર્જરાથી ઉંચે આવે જાય છે.

તથા ભરત મહારાજએ તો આગલા જન્મમાં ઉચ્ચ કોટીનું મુનિપણું આચરીને ઘણાં કર્મો ખપાવી નાંખી વધુ પડતો પુણ્યનો બંધ કરી નાંખેલો હોવાથી આ છેલ્લો ભરતચક્રી તરીકેનો જન્મ પુણ્ય ભોગવવા માટે જ હતો, પુણ્ય ભોગવાઈ ગયાં એટલે કેવલજ્ઞાન થયું છે.

એટલે જેટલા આત્મા મોક્ષ પામ્યા છે, પામી રહ્ય છે, અને મોક્ષ પામશે તે બધા સમ્યગ્જ્ઞાન અને સમ્યક્-ક્રિયાના બદે જ પામ્યા છે, એમ જાણવું. હવે તે સમ્યગ્જ્ઞાન અને ક્રિયાના પ્રતિવિભાગો લખીએ.

શ્રી વીતરાગના મુનિરાજેમાં નીચે પ્રમાણે ગુણો આવેલા હોય અને કોયો ગયેલા હોય તેની વિગત.

અજ્ઞાન, અવિરતિ અને મિથ્યાત્વ, આ ત્રણે આત્માના કટ્ટર દુશ્મનો છે, તે શ્રી વીતરાગનાં સાધુઓમાંથી જતા રહ્યા હોય, અને જવાની તૈયારીમાં હોય છે.

જ્ઞાન અને ક્રિયા બન્નેનો સંપૂર્ણ આદર ચાલુ જ હોય છે, તેમાં દેશ આરાધક તથા દેહી, સર્વ-આરાધક જ્ઞાન; એટલે દિવસમાં અંતુક ટાઈમ જ ક્રિયા કરવા પડે આખો દિવસ જ્ઞાનની આરાધના કરે, તે જ શ્રી

વીતરાગના મુનિરાજ કહેવાય છે. તથા ગ્રહણશિક્ષા અને આસેવનશિક્ષા પામેલા હોય છે, તથા બ્રુતધર્મ અને ચારિત્રધર્મને ઘરાઘર સમજવા અને આદરવાના ઉત્તમી હોય છે.

તથા થી વીતરાગદેવના મહામુનિરાજેમાં સમ્યગ્દર્શન સમ્યગ્જ્ઞાન સમ્યગ્ચારિત્રની સંપૂર્ણ ઉપામના અને ઐક્યતા હોય છે, આ રત્નત્રયી મર્વગુણોને રાખવાનું નિધાન છે.

પ્ર૦ પાંચ મહાવ્રત અને રત્નત્રયીમા શુ લેદ છે ?
જે મુનિરાજમાં પાંચ મહાવ્રત હોય તેમનામા રત્નત્રયી હોય કે ન હોય ?

ઉ૦ રત્નત્રયીમાં પાંચ મહાવ્રતનો સમાવેશ થાય, પરંતુ પાંચમહાવ્રતમાં રત્નત્રયીનો સમાવેશ થાય નહિ, કારણ કે સમ્યગ્દર્શન અને સમ્યગ્જ્ઞાન અને સમ્યગ્ચારિત્ર આ ત્રણનું જે અલિપ્તપણું તેનું નામ રત્નત્રયી કહેવાય છે. રત્નત્રયીમાં ત્રીજો લેદ ચારિત્ર છે, તેના અહિંસાદિ પાંચ લેદો તે પાંચ મહાવ્રત કહેવાય છે, પરંતુ ધ્યાન રાખવું જોઈએ કે, મન, વચન અને કાયાથી અહિંસા, સત્ય, અસ્તેય, પ્રહાર્યર્થ અને અમંગતા આત્મામા આવી જાય, પરંતુ સમ્યગ્ દર્શન અને સમ્યગ્જ્ઞાન જે ન હોય તો પાંચ મહાવ્રતોની ઘણી કિમત ન ગણાય.

પ્ર૦ સમ્યગ્દર્શન અને સમ્યગ્જ્ઞાન વિના એકલાં પાંચ મહાવ્રતો હોઈ શકે ખરાં ?

ઉંઠ જરૂર હોઈ શકે છે, અને ઉપરના બેના અભાવમાં વળતે કેઈ એવું હિતચેતુ, લાખોવાર-કોટોવાર કે અમંખ્યાતીવાર પણ મહાવ્રતો પામે છે, અને તેવા આચરણથી દેવતાઓના પણ શિર ડાલી નય છે, વળી આ પાંચ મહાવ્રતોના વિશિષ્ટ પાત્રનથી એવો નવમા પ્રવેયક સુધી દેવપણાને પણ પામે છે. સમ્યગ્દર્શન અને સમ્યગ્જ્ઞાન વિના પાંચ મહાવ્રતો એવને આવવા છતાં તે ચારિત્રને દ્રવ્યચારિત્ર જ કહેવાય છે, આવા ચારિત્રથી એવાને પૌદ્ગલિક સુખો મળે છે, પરંતુ મમાર ઓછો થતો નથી.

એટલે એકલા પાંચ મહાવ્રત ઘણા માર્ગ હોય તો પણ સમ્યગ્દર્શન અને સમ્યગ્જ્ઞાન વગરના હોવાથી ભવાભિન દિપણું કે પુદ્ગલાન દિપણું જરાપણ મંદ થતાં નથી, અને એક, બે-ત્રણ મનુષ્યના અને દેવના ભવોમાં પૌદ્ગલિક ઐશ્વર્ય અપાવી આત્માને મંમારમાં પુનઃ રખડતો બનાવે છે.

આ પાંચ મહાવ્રતો આવ્યા પછી અનંતો કાળ પણ એવું સંસારમાં રખડવા ચાલ્યો જાય છે વળી પુનઃ નર ભવાદિ સામગ્રી પામે અને વળી વળતે પાંચ મહાવ્રત પણ પામે, પરંતુ સમ્યગ્દર્શન, સમ્યગ્જ્ઞાન ન આવ્યાં હોય તો વળી અનંતો કાળ સંસારમાં ભટકતો થઈ જાય છે. આવી મનુષ્યજન્મની ફેરીઓ પણ અનંતી થઈ જાય છે, અને દ્રવ્યચારિત્ર પણ અનંતીવાર વળતે તેવાઈ જાય,

તો પણ સમ્યગ્દર્શન અને સમ્યગ્જ્ઞાનના અભાવે મોક્ષમાં પ્રવેશ ન થતો હોવાથી પુનઃ નરક, તિર્થંથ અને નિગોદાદિમાં ધકેલાવું પડે છે.

પ્ર० તો પછી સમ્યક્ત્વ સહિત પાંચ મહાવ્રત આવે કયારે ?

ઉ० આ જીવનો ભવસ્થિતિ પરિપાક થાય ત્યારે, એટલે કે અનંતાનંત ભાવપુદ્ગલપરાવર્ત સ્વભાવવાલા આ સંસારમાં ભટકી રહેવા જીવને જ્યારે ચરમ એટલે છેલ્લો પુદ્ગલપરાવર્ત સંસાર મોક્ષમાં જવા અગાઉ ણાકી રહે ત્યારે જીવને સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્તિ થવાનાં કળ્પો પ્રકટ થવાં શરૂ થાય છે.

પ્ર० સમકિત પ્રાપ્ત થવા અગાઉ પણ જીવમાં ખીજ કોઈ લાયકાતો આવતી હશે ખરી ?

ઉ० જેમ સૂર્ય ઉદય થવાનો હોય તેની પહેલાં અરુણોદય થાય છે, તેમ સમ્યક્ત્વ પ્રકટ થવાનું હોય તેની અગાઉ ખીજા ઘણા ગુણો પ્રકટ થાય છે, જેમ રાજા-મહારાજાની પધરામણી થવાની હોય છે, તેની પહેલાં કેટલાક મોટા હોદ્દા રો આગળથી આવીને મહારાજાના માનને ઉચિત સામગ્રીઓની તૈયારી કરે છે, તેમ સમ્યક્ત્વ ગુણ પ્રકટ થવાનો હોય તેની પહેલાં કેટલાક ઉત્તમ ગુણો પ્રકટ થાય છે, અને સમ્યક્ત્વ આબ્યાની સાથે પ્રથમ આવેલા ગુણો સાધારણ અંખા ભાસતા હોય તે એકદમ ચગકતા બની જાય છે.

અને વળતે મહારાજ આવવાના હોય તે આવતા અટકી જાય તો આગળથી આવેલા બીજા અધિકારીઓ પાછા જાય છે, તેમ સમકિત આવવા અગાઉ આવેલા ગુણો સમકિતને આવવાની ભૂમિકા શુદ્ધ બનાવે છે, તે દરમિયાન સમકિત ન આવે તો આવેલા ગુણો પણ રવાના થઈ જાય છે.

પ્ર૦ હવે તે સમકિત પ્રાપ્તિ અગાઉ ગુણો પ્રગટ થાય છે, આમ જે કહેવાય છે, તે ગુણો કયા કયા આવે છે, તે બતાવી શકાશે ખરા ?

ઉ૦ જરૂર બતાવી શકાશે. જુઓ, જે આત્મા સમકિત પામવાનો હોય છે, તેને છેલ્લુ પુદ્ગલપરાવર્તન શરૂ થયું હોવાથી તેનામાં કૃષ્ણપાક્ષિકપણનો નાગ થવાથી સર્વથી પ્રથમ શુદ્ધપાક્ષિકપણ પ્રગટ થાય છે.

પ્ર૦ કૃષ્ણપક્ષિઓ છવ કેને કહેવાય ?

ઉ૦ કૃષ્ણપાક્ષિક છાને મારીપ્રવૃત્તિ ગમે નહિ, ગુણી ના ગુણ સાંભળવા ગમે નહિ, ‘મારું તે મારું’ એમ નહિ પણ ‘મારું તે મારું’ એમ સ્થાપન કરે, ધર્મની કે પરમાર્થની કોઈ પણ ક્રિયા રુચે નહિ, સાગની મંગત કરે નહિ, પ્રાયઃ નળાણાનીજ મોગત ગોધે, આત્મિકતાનોમાં રસ ન પડે, પરંતુ પૌદ્ગલિક વાતોમાં રસ પડે, દાન, શીલ, તપસ્યા વિગેરેને આચરે નહિ અને આચરે તો લોકહરીથી આચરે, અર્થાત્ દાનાદિક ક્રિયાઓ કરે નહિ અને કરે તો યશને માટે કરે, વધારામાં આ છવ કે આવતા ભવના સુખ માટે કરે પણ મોક્ષ માટે

કરે નહિ, કૃષ્ણપક્ષિઓ છવ જે કાંઈ સારું કરતો દેખાય તે બધું આલોક સારું જ હોય, પરંતુ આત્માનું લવણમણુ ઘટાડવા માટે હોયજ નહિ, જુઓ, મહાપુરુષો શું કરમાવે છે.—

જો અકિરિયાવાદ સો મચિઓ અમચિઓ વા, નિયમા-
 કણ્ડપક્ષિઓ તિરિયાવાદ નિયમા મચિઓ, નિયમા-
 સુન્નપક્ષિઓ, અન્તોપુગ્ગલપરિઅટ્ટસ્સ નિયમા-
 સિન્હસ સમ્મદિઠ્ઠી વા મિન્છદિઠ્ઠી વા હુજ્જા.

અર્થ. જે આત્મા અક્રિયાવાદી હોય છે, તે લબ્ય હોય અથવા અલબ્ય હોય, તે ચોક્કસ નહિ, પરંતુ દાનાદિ ક્રિયાનું તથા અહિંસાદિ ધર્મોનું ખડન કરનાર આત્મા ચોક્કસ કૃષ્ણપાક્ષિક તો હોય જ.

તથા વલી જે આત્મા ક્રિયાવાદી હોય, અર્થાત્ દાનાદિ ક્રિયાનું સમર્થન કરનાર હોય અને અહિંસાદિ ધર્મોનું પોષણ કરનાર હોય, તે આત્મા ચોક્કસ લબ્ય પણ છે અને શુક્લપાક્ષિક પણ છે અને અર્ધપુદ્ગલપરાવર્તમાં જરૂર મોક્ષમાં પણ જવાનો હોય છે, પરંતુ વર્તમાનકાળે તે સમકિતી પણ હોય અથવા મિથ્યાદષ્ટિ (મંદ મિથ્યાત્વી) પણ હોય એ નક્કી નહિ.

પ્ર૦ ઉપર જે પાઠ જો અક્રિમિયાવાદ્ ઇત્યાદિ મુકવામાં આવ્યો છે, એના ઉપરથી એમ નિર્ણય સમજાય છે કે, શ્રી ળેનશામનમો કિયાનીજ મુખ્યતાએ આત્માનું કન્યાણુ થતું હોય, એમ સમજાય છે.

ઉં શ્રી જૈનશાસ્ત્રમા એકત્રી ક્રિયા કે એકવા જ્ઞાનની સુખતા છે ન નહિ, પરંતુ જ્ઞાનપૂર્વકની જ ક્રિયાનું સમર્થન કરેલું છે, એકત્રી ક્રિયા કે એકવા જ્ઞાનનું નહિ જ. જુઓ, “જ્ઞાનક્રિયા. પાં મોક્ષઃ” એકત્રી ક્રિયા વિધવા શ્રી લેવી છે, એકલું જ્ઞાન વાંઠા મનુષ્ય જેવું છે, અથવા એકત્રી ક્રિયા આંધળી છે, એકલું જ્ઞાન પાગળું છે, બન્નેના મેળ જેમવાથી આત્મા કર્મક્ષય કરી શકે છે.

જગતમા પણ કેટલીક ચીજો એવી છે કે, ઉભયના યોગથી ખુબજ સુશોભિત લાગે છે. જુઓ,

જલથી કમલ શોભે, કમલથી જલ શોભે;
જલ અને કમલથી, મરોવર શોભે છે.
ચંદ્ર થકી રાત શોભે, રાત થકી ચંદ્ર શોભે;
ચંદ્ર અને રાત બન્ને, થકી આંખર શોભે છે.
મણિથી કંચન શોભે, કંચનથી મણિ શોભે;
મણિ અને કંચન બન્ને, થકી કર શોભે છે.
નરથકી નાર શોભે, નારથકી નર શોભે;
નર અને નાર બન્ને, થકી ઘર શોભે છે.

અર્થ: ઉપરનો અર્થ જો કે ચોક્કસ સમજાય તેવો છે તો પણ મારા થકી પણ ચોછી બુદ્ધિવાદાને સમજવા લખું છું. જેમ કમલ વિનાનાં જલાશયો મારાં લાગતા નથી, તેમ જળ વિનાનાં કમળો પણ કરમાઈને મુકાઈ

જાય છે. એટલે કમળો જળની શોભા વધારનારાં છે, તેજ પ્રમાણે જળ પણ કમળનું જીવતર, શોભા ટકાવનાર અને શોભા વધારનાર છે, તેજ પ્રમાણે જળ અને કમળ બન્નેના યોગે સરોવર ખુબજ રૂપાળું લાગે છે.

જેમ અંધારીયામાં ચંદ્રના અભાવે રાત્રી ખીહામણી લાગે છે, પરંતુ સોળ કળાનો ચંદ્ર ખીલવાથી રાત્રી રુપવતી જણાય છે, દ્રષ્ટાને આનંદ આપે છે, તેજ પ્રમાણે ચંદ્ર ગમે તેવો શરદ ઋતુનો હોય તો પણ રાત્રીના અભાવમાં કદરૂપા લાગે છે, પણ રાત્રીની હાજરીમાંજ આનંદ આપનારો થાય છે, અને રાત્રી તથા ચંદ્ર બન્નેના યોગથી આકાશ પણ ઘણુંજ સુંદર દેખાય છે.

તથા વગી ગમે તેટલી ઉચી કીંમતનો હીરો હોય તો પણ સુવર્ણની વિંટી વગર શોભાને પામતો નથી, સોનાના આભૂષણમાંજ હીરા જડવાથી ખીલી ઉઠે છે, તેજ પ્રમાણે સોનું પણ હીરાના જડાવથી ઘણું સુશોભિત લાગે છે. હીરા વગરની વિંટી મસ્તક વગરના શરીર જેવીજ દેખાય છે, અને બન્નેના એટલે મણિ અને કચન બન્નેના યોગથી કર એટલે હોય પણ સુંદર દેખાય છે, એ દલીલ વગરની વાત છે.

હવે ચોવી વાત આવી મનુષ્ય યુગ્મની. મનુષ્ય-પુરૂષ અકેલો હોય તો તે વાદો કહેવાય છે. આંવા વાંદો લોકોના દશ-વીશ કે પચ્ચીશ-પચ્ચાસ ઘર હોય તો પણ ગણતરી

વગરનાં લેખાય છે, તેજ પ્રમાણે એકલી સ્ત્રી સંડીસંડ કહેવાય છે. તેમનાં ઘરો પણ ગણુનરીમાં લેખાતાં નથી. એટલે પુરૂષ અને સ્ત્રી જન્મેના યોગથી પરસ્પરની શોભા છે, પુરૂષ અને સ્ત્રી જન્મેનું ઘર હોય ત્યાં કોઈ પુરૂષ કે સ્ત્રીને જવામાં અસં-કોચ રહે છે. અવિશ્વાસ થતો નથી, અને એકલી સ્ત્રીના ઘર કોઈ પુરૂષ જાય અથવા એકલા પુરૂષના ઘર કોઈ સ્ત્રી જાય તો નિંદાને પાત્ર બને છે, અને પુરૂષ-સ્ત્રી યુગ્મના ઘર જનારની જરા પણ નિંદા થતી નથી, માટેજ પુરૂષ અને સ્ત્રી જન્મેના યોગથી ઘરની શોભા છે, મેમાન-પરણા આદર પામે છે, અતિથિસત્કાર થાય છે, લોકોનો ચાહ વધે છે, જગતમા માન-મહત્તા, આખરૂં, ખ્યાતિ વિસ્તાર પામે છે.

ઉપરના ઉદાહરણોની માફક જીજ્ઞાસુ જાણેના મક-કાર ઘણા હોય છે. તે જેમાથી એક હોય તે કામ થતું નથી, તેજ પ્રમાણે એકલી ક્રિયાથી કે, એકલા જ્ઞાનથી આત્માને મોક્ષપ્રાપ્તિ થતી નથી, એટલે જ સ્ત્રી જિનેશ્વર-હેવોએ “જ્ઞાનક્રિયાભ્યાં મોક્ષઃ” વર્ણવેલ છે, અને ઉપર જે અક્રિયા અને ક્રિયાવાદીની ખાખત બતાવી છે, તે પણ જ્ઞાનપૂર્વકની ક્રિયાની વાત જ કહેલી છે, એમ સમજવું. એટલે જ્ઞાનના અભાવમાં ક્રિયા નહિ કરનાર જેમ અક્રિયા વાદી કહેવાતા નથી, તેજ પ્રમાણે જ્ઞાન વગરના મનુષ્યો ધણી ક્રિયા કરતા હોય તે પણ તેઓને ક્રિયાવાદી કહેતા નથી, જે જ્ઞાન વગરના ક્રિયા કરનારને ક્રિયાવાદી કહેવાય, તે એકલી ક્રિયાના જાણે નવમા ઐવંચક સુધી-જતાર અભળ્ય

પણ ક્રિયાવાદિ ગણાશે અને એને પણ શુદ્ધપાક્ષિકપણું આવી જશે, માટે તેમ નથી, પરંતુ જ્ઞાનપૂર્વકનીજ ક્રિયાનું સમર્થન હોય તે ક્રિયાવાદિ કહેવાય છે, અને જ્ઞાનપૂર્વક ક્રિયાનું ખંડન તેજ અક્રિયાવાદિપણું જાણવું.

આ ઉપરથી એમ સમજાય છે કે, સમક્ષિત નહિ પામેલો પણ લવિધ્યમા સમક્ષિત પામવાની તૈયારીવાળો મિથ્યાદષ્ટિ આત્મા પણ ખુળજ હજવો થયેલો હોય તો જ સમક્ષિત પામી શકે છે, અને તે વખતની દશા કેવી હોય છે ? તે લખાય છે.

જગતના મિથ્યાદષ્ટિ અને ચાર ગતિમાં ફરનારા પંચેન્દ્રિય જીવો પ્રાયઃ મહાભારેકર્મી હોય છે. તેઓ પંચેન્દ્રિયપણામાં મહાચિક્ષણ અને મોટી સ્થિતિવાળાં કર્મો જાંધીને એકેન્દ્રિયાદિક જાતિમાં જાય તો પણ તેઓ કર્મના ભારથી પ્રાયઃ હલકા થયેલા હોતા નથી અને તેથી તેઓ વધારેમાં વધારે સાડા ત્રણ કાલચક્ર સુધી ચાલે તેવાં કર્મની સત્તાવાલા હોય છે. આવાં ભારે કર્મી જીવો જુનાં કર્મો ભોગવતા અને નવા કર્મ જાંધતા મદાકાલ કર્મથી ભરેલા રહે છે.

એટલે લગભગ જગતના મર્વ જીવો આગલ-પાછલ દુર્ધ્યાનને વશ બનીને મોટી સ્થિતિવાલાં કર્મોના ભારથી જકડાયેલા હોવાથી (જેમ આંધળો માણસ જગતની કશી ચીજ દેખતો નથી અને માથે પોતાના ગરીરને પણ દેખતો

નથી તેમ) પોતાના આત્માને ચોલણવાનો અવકાશજ પામી શકતા નથી.

આવી મોટી સ્થિતિના બારથી દબાયેલા જગતના સર્વ જીવોમાંથી જે જીવ સમક્ષિત પામવાનો હોય તે આત્મા ઉપર બતાવેલી સાડા ત્રણ કાલચક્ર, દોઢ કાલચક્ર અને એક કાલચક્ર આલે તેવી કર્મની સ્થિતિમાંથી ઘટાડો કરીને આયુ સિવાયના સાતે કર્મની સ્થિતિઓને એક કોટાકોટી સાગરોપમમાં પણ ન્યૂન કરી નાખે છે. જુઓ:-

આયુર્વર્જિત સાતે કર્મનીંડી, સ્વ ગર ક્રોડાક્રોડી દીન રે;
સ્થિતિ પદમ કરણે ફરીંડી, વીર અપૂરવ મેજર લીધ રે.
સમક્ષિત દ્વાર ગમારે પેસતાંડી.

અર્થ: જ્યારે આત્મા સમક્ષિત પામવાનો હોય છે તેની પેલા પદમ એટલે પહેલું યથાપ્રવૃત્તિકરણ નામનું કરણ કરે છે, તેણે કરીને આયુ સિવાયનાં જ્ઞાનાવશીયાદિ સાતે કર્મની સ્થિતિમાં મોટો ઘટાડો થઈ જવાથી કૃષ્ણ અંતઃ કોટાકોટી પ્રમાણજ રહે છે.

પ્ર૦ યથાપ્રવૃત્તિકરણ એટલે શું ?

ઉ૦ આત્માએ સમજણપૂર્વક કરેલો નહિ, પરંતુ યથા-તથા-જેમ-તેમ પ્રવર્તેલો આત્માનો બ્યાપાર. જેમકે કોઈ મૂર્ખ માણસ વિચાર ચૂન્યતાએ આદ્યો જતો હતો, તેણે વગડામાં એક બાકનાં પાંદડાંનો ડુચો સુખમાં મૂકી દીધો કે તુરંતજ તેની મૂર્ખતા આલી ગઈ અને દિવ્યતા પ્રકટ થઈ.

વલી કોઈ શૂન્ય માણ્યે ભીંતને પાટુ લગાવી અને ભીંત પડી ગઈ અને અંદરથી નિધાન નીકળ્યું, શાસ્ત્રોમા કહેલ છે કે, જેમ લાકડામાં ઉત્પન્ન થનારો ઘુણા નામનો કીડો લાકડામાં કોઈકવાર એકડો જનાવે છે, કોઈકવાર કકાર જનાવે છે, જેમ નદીના પાણીમાં અથડાને પથ્થર સુવાળા થઈ જાય છે, તેમ જીવ પોતે અજ્ઞાનદશાથી કર્મને ઘટાડવા પ્રયત્ન ન કરે છતાં કોઈક એવી આત્માની જગ્ગર શક્તિવડે અકામનિર્જરાથી કર્મમા ઘટાડો આવી જાય છે, તેને જ્ઞાની પુરુષોએ યથાપ્રવૃત્તિકરણ કહેલ છે. યથા એટલે વિવેકની શૂન્યતાએ, પ્રવૃત્તિ-એટલે થયેલ કરણ એટલે અધ્યવસાય તેનું નામ યથાપ્રવૃત્તિકરણ.

સમકિત પામવાની લાયકાત ન હોય તેવા જીવો પણ કેટલાક આ યથાપ્રવૃત્તિકરણ કરી શકે છે અને ઘણો કાળ આવી હજીવી કર્મદશામા રહે છે, પછી તેનો મંસાર ઘણોજ બાકી હોય તેવા જીવો પુનઃ મોટી સ્થિતિ બાંધનારા બનીને વળી અનંતો મંમાગ ભટકે છે, અને કોઈ યોગ્ય આત્મા સમકિત પામવાનો હોય તેમાં મિત્રા-તારા વિગેરે યોગદૃષ્ટિઓ [આત્માની લાયકાત વિશેષ] પ્રકટ થાય છે.

અહિં આત્મામાં અહિંમા, સત્ય, અસ્તેય [ચોરીનો અભાવ] પ્રદાયર્ય અને અસંગતા એટલે અપશ્ચિદ્દશા પ્રકટ થાય છે, આ પાંચ યમ કહેવાય છે તથા દાન-દયા-દેવગુરભક્તિ પણ આહીં ઘણા ઉચ્ચ પ્રકારે પ્રકટે છે, અર્થાત્ દાનમાં ઘણી

ઉદારતા આવે છે, અને દેવગુરુમજિતમાં ખુબજ જાગૃતિ પ્રકટે છે, જેદ અને આસક્ત્ય નળજાં પડી જાય છે, તથા જેટલી શિષ્ટ પુરુષોની પ્રવૃત્તિઓ હોય તેમાં ઘણો રસ પડે છે અને અશિષ્ટ મનુષ્યોના આચરણો ઉપર દ્રેષ થતો નથી પણ ઉપેક્ષા સેવાય છે.

તથા નામ, સ્થાપના, દ્રવ્ય અને લાવણી શ્રી જિનેશ્વર દેવના ચારે નિષ્કેપા ઉપર અનિપ્રમાણ ભક્તિ પ્રકટ થાય છે અને ચારે નિષ્કેપા ઉપર શુદ્ધ પ્રણામ લાવના ઉત્પન્ન થાય છે, તથા પંચાચારવિશુદ્ધ નિર્મળ રત્નત્રયીના ભંડાર એવા લાવાચાર્યની શોધ અને સેવામાં જાગૃત રહે છે. તથા મંસારના તમામ કારણોમાં ઉદ્રેગ ધારણ કરે, અર્થાત્ દેવ-મનુષ્ય ગતિનાં સુખને પણ ઇચ્છે નહિ, પ્રતિક્ષણ મંસારની દુષ્ટતાને દેખ્યા કરે

તથા દ્રવ્યઅભિગ્રહો પણ ઘણા ઉચ્ચકોટીના આચરે. અહિં સમકિતના અભાવે લાવ અભિગ્રહો આવતા નથી, પરંતુ દ્રવ્ય અભિગ્રહો પણ ધર્મીજનોના અનુભોદનનું કારણ બને તેવા હોય, તથા વડી પોતાની શક્તિને અનુમાર વીતરાગના મુનિવરોને ખુબ સત્કાર કરે, ઔષધ, વસ્ત્ર, પાત્ર યિગેરે સંજમનાં ચોષક સાધનો મુનિરાજોને વહોરાવવા ઘણો ઉત્તમ કરે, તેમ કરવાનાં અભિગ્રહો પણ ઓદેરે.

વડી. શ્રી વીતરાગનાં આગમો અને આગમાનુમારી ~~અન્ધ-અજ્ઞા~~ ^{અન્ધ-અજ્ઞા} વે તથા શ્રી જિનેશ્વરદેવનાં મંદિરો અને પ્રતિ

માઓ કરાવે, સચવાવે વિકાસાવે આ બંને કાર્યમાં પોતાના દ્રવ્યનો, બુદ્ધિનો અને લાજવગનો થાય તેટલો મદુપયોગ કરે, વક્ષી વાચના, પૃચ્છના નિગેરે ઘણો સ્વાધ્યાય કરે, તથા શ્રી જૈનાગમની વાચના આપનાર લાવાચાર્યનો યોગ મદા કાળ અનુટ રાખે, અર્થાત્ જૈનાગમના સૂત્રકથ્ય બતાવનાર લાવાચાર્યનો વિયોગ પડવા ન દે, સૂત્રવાચના આપનારનો ઉપકાર માને, ઉપકાર ભૂલે નહિ એવા ગુણુદાયક આત્મા એના જ યોગ ઇચ્છયા કરે, મેળવ્યા કરે.

તથા બીજકથા એટલે યોગાગ. ૧૪મ નિયમ ૩આ મન ૪પ્રાણાયામ ૫પ્રત્યાહાર ૬ધારણા ૭ધ્યાન ૮મહાધિ. આ આઠ યોગના અંગો છે, તે પણુ બાહ્ય ન લેતા અભ્યંતર સમજવા, તેનો નિસ્તાર યોગદર્દિ સમુચ્ચય આદિમા છે, ત્યાંથી સમજવો, અહીં તો જણાવવાનું એજ કે ઉપર મુજબની યોગકથા-બીજકથા માલત્રીને શરીર રેખાચિત્ર થઈ જાય, તથા વત્રી સદાચાર વધારવા આઠર વધે, તેમજ ઉતારતા, ધીરતા અને ગંભીરતા પણ વધવા લાગે તથા પ્રશસ્ત બાહ્ય સંયોગો વધવાથી યોગાનંદકતા, ક્રિયાવંદકતા અને ક્ષેપાવંદકતા શરૂ થાય, જો કે આ ત્રણ પ્રકારની અવંદકદશા સર્વવિગતિપણુમાંજ હોઈ શકે છે, તો પણ શુદ્ધ સામાયિકમા ગૃહસ્થને પણ ઉચ્ચકક્ષાના આત્માને દ્રવ્યથી જરૂર પ્રકટ થાય. દેવ-ગુરુને વંદન, પૂજન, નમસ્કાર, આદર, સત્કાર બહુમાન ઘણું આવરે.

તથા જેમ ચકોરપક્ષી ચંદ્રને ચાહે જેમ મોર મેઘને

ઉદારતા આવે છે, અને દેવગુરુમજિતમાં ખુબજ જાગૃતિ પ્રકટે છે, જેદ અને આલસ્ય નબળાં. પડી જાય છે, તથા જેટલી શિષ્ટ પુરુષોની પ્રવૃત્તિઓ હોય તેમાં ઘણો રસ પડે છે અને અશિષ્ટ મનુષ્યોના આચરણો ઉપર દ્રેષ થતો નથી પણ ઉપેક્ષા સેવાય છે.

તથા નામ, સ્થાપના, દ્રવ્ય અને લાવથી શ્રી જિનેશ્વર-દેવના ચારે નિક્ષેપા ઉપર અતિપ્રમાણુ લક્ષિત પ્રકટ થાય છે અને ચારે નિક્ષેપા ઉપર શુદ્ધ પ્રણામ લાવના ઉત્પન્ન થાય છે, તથા પંચાચારવિશુદ્ધ નિર્મળ રત્નત્રયીના ભંડાર જોવા લાવાચાર્યની શ્રોધ અને સેવામાં જાગૃત રહે છે. તથા મંસારના તમામ કારણોમાં ઉદ્વેગ ધારણ કરે, અર્થાત્ દેવ-મનુષ્ય ગતિનાં સુખને પણ ઇચ્છે નહિ, પ્રતિક્ષણ મંસારની દુષ્ટતાને દેખ્યા કરે.

તથા દ્રવ્યઅલિંગ્નહો પણ ધણા ઉચ્ચકોટીના આચરે. અહિં સમકિતના અભાવે ભાવ અલિંગ્નહો આવતા નથી, પરંતુ દ્રવ્ય અલિંગ્નહો પણ ધર્મીજનોના અનુમોદનનું કારણ બને તેવા હોય, તથા વક્ત્રી પોતાની શક્તિને અનુસાર વીતરાગના મુનિવરોને ખુબ સત્કાર કરે, ઔષધ, વસ્ત્ર, પાત્ર ધિગેરે મંજમનાં પોષક સાધનો મુનિરાજોને વહોરાવવા ઘણો ઉદ્યમ કરે, તેમ કરવાનાં અલિંગ્નહો પણ ઓદરે.

વક્ત્રી શ્રી વીતરાગનાં આગમો અને આગમાનુસારી ધર્મ-સત્કારે તથા શ્રી જિનેશ્વરદેવનાં મંદિરો અને પ્રતિ-

માઓ કરાવે, સચવાવે, વિકાસાવે આ બન્ને કાર્યમાં પોતાના દ્રવ્યનો, બુદ્ધિનો અને લાજવગનો થાય તેટલો મદુપયોગ કરે, વહી વાચના, પૃચ્છના વિગેરે ઘણો સ્વાધ્યાય કરે, તથા શ્રી જૈનાગમની વાચના આપનાર ભાવાચાર્યનો યોગ સદા કાળ અનુદ રાખે, અર્થાત્ જૈનાગમના સૂતરક્રસ્ય બતાવનાર ભાવાચાર્યનો વિયોગ પડવા ન દે, સૂત્રવાચના આપનારનો ઉપકાર માને, ઉપકાર ભૂવે નહિ એવા ગુણદાયક આત્મા એનો જ યોગ ઇચ્છયા કરે, મેળવ્યા કરે.

તથા બીજકથા એટલે યોગાંગ. ૧૪મ નિયમ રઆ-
સન ૪ પ્રાણાયામ ૫ પ્રત્યાહાર ૬ ધારણા ૭ ધ્યાન ૮ સમાધિ.
અ આઠ યોગનાં અંગો છે, તે પણ બાહ્ય ન હોતાં અભ્યંતર સમજવાં, તેનો વિસ્તાર યોગદર્શન સમુચ્ચય આદિમાં છે, ત્યાંથી સમજવો, આદીં તો જણાવવાનું એજ કે ઉપર મુજબની યોગકથા-બીજકથા માલત્રીને ગરીર રેમાંચિત થઇ જાય, તથા વર્તી સદાચાર વધારવા આદર વધે, તેમજ ઉત્તરતા, ધીરતા અને ગંભીરતા પણ વધવા લાગે તથા પ્રશસ્ત બાહ્ય મયોગો વધવાથી યોગાવશ્યકતા, ક્રિયાવશ્યકતા અને ફલાવશ્યકતા શરૂ થાય, જો કે આ ત્રણ પ્રકારની અવશ્યકદશા સર્વવિરતિપણામાંજ હોઇ શકે છે, તો પણ શુદ્ધ સામાયિકમાં ગૃહસ્થને પણ ઉચ્ચકક્ષાના આત્માને દ્રવ્યથી જરૂર પ્રકટ થાય. દેવ-શુક્રને વંદન, પૂજન, નમસ્કાર, આદર, સત્કાર બહુમાન ઘણું આચરે.

તથા જેમ ચકોરપક્ષી ચંદ્રને ચાહે જેમ મોર મેઘને

આહે, જેમ મધુકર માલતીને આહે, છે, તે પ્રમાણે આ મિત્રા-
દિમાં વસતો આત્મા માગં નિમિત્તોને શોધતોજ રહે છે,
એટલે ઉત્તમ ગીતાર્થ ગુરુનો યોગ પામી રાજી થાય, સૂત્ર-
વાચના પામી ગજી થાય. મુપાત્રદાન પામી આનંદ પામે.
તીર્થયાત્રા, મધમેજો, પર્વાગધન વિગેરે ઉત્તમ પ્રકારની
આરાધનાઓ અને શામનપ્રણાવનાઓ દેખીને અતિ-
કર્ષ પામે.

તથા તારા, બલા અને તીવ્રા દિષ્ટિઓ મુખી પડેાચેલો
આત્મા ઉપરના બધા ગુણોમા અધિક-અધિકતર ઉત્તવસતાને
પામતો જાય છે, તેમજ યોગના અભ્યંતર અંગો વિશેષ-
વિશેષ વિકાસને પામતાં હોય છે, તેથી અપૂર્વકરણના
અધ્યવમાયોની તર્કન નિકટતા થતા લાગે છે.

ઉપર બતાવેલી યોગ્યતાની નિસ્મરણી ઉપર ચઢતો
આત્મા અપૂર્વકરણ નામનું કન્ધ પામીને અનંતા કાલથી
આત્મામાં રૂઢ બનેલી, અતિ મજાનુ, કર્કશ, ઘન અને નિખિડ
એ રી રાગ-દેવની ગાંઠને તોડી નાખીને અનિવ્રત્તિકરણે
કગીને આત્મા આત્મદર્શન અપરનામ સમ્યગદર્શનને
પામે છે.

અહીં આઘ એટલે પહેલા ચાર અનંતાનુષાધિ
કષાય અને મિથ્યાત્વ મોહનીય ક્ષય થઇ જાય છે, અથવા
ક્ષયોપશમ કે ઉપશમભાવને પામે છે, તેથી
આત્માની ઉપરનું આવરણ-વાદળ ખસી જવાથી શરદપૂનમ

ના ચન્દ્રની માફક આત્મામાં પ્રકાશ અને શીતળતાની પરા
કાષ્ટા ખુલ્લી થવાથી શમ, મ'વેગ, નિવેદ, અનુકંપા અને આ
સ્તિક્ય મહાગુણો પ્રકટ થાય છે.

પ્ર૦ અપૂર્વકરણ એટલે શું ?

ઉ૦ આત્મા અનંતકાલથી સંસારમાં રણડતો-ભટકતો
ક્યારે પણ આત્માની પોતાની ઓળખાણ પામ્યો નથી. એટલે
સમ્યગ્દર્શન જેવી અલભ્ય સામગ્રી મળવાની તો વાત જ
ક્યાં ? તો પછી આ જીવને એવા અધ્યવસાય પણ આવ્યા
ન હોય, તે સ્વભાવિક છે, એટલે આખા સંસારચક્રમાં
ક્યારે પણ નહિ આવેલા મારે અપૂર્વ અને કરણ એટલે અધ્યવ-
સાય, આત્મામાં ક્યારે પણ નહિ આવેલા અધ્યવસાય
તેતું નામ અપૂર્વકરણ.

આ અપૂર્વકરણ ગુણવટે કરીને જીવ રાગ-દંપની
જન્ધીને ભેરીને અનિવૃત્તિકરણ નામનું કરણ પામે છે.
અનિવૃત્તિના અધ્યવસાયથી જીવ મિથ્યાત્વની સ્થિતિના
ખે દુકડા કરે છે, તેમાં એક તદ્દન નાનો સ્થિતિ વિભાગ
હોય, તેને અપશ્ચણમાં ભોગવી લેવાથી જીવ મિથ્યાત્વ-
મોહનીયના ભોગવતા વગરનો થવાથી ઉપશમ સમકિતી
અને છે.

ઉપર મુજબ આત્મામાં પ્રકટ થયેલ આત્મવિકાસનું
નામ સમકિત-સમ્યગ્દર્શન કહેવાય છે. તે સમ્યક્ત્વ આવ્યા
પછી અવગુણો ગુણરૂપમાં ફેરવાઈ જાય છે, ક્રોધાદિ કપાયો ૧. જી

મંદસત્વવાળા થઈ જવાથી આત્માને પાડી નાખવાની તાકાદ વગરના થઈ જાય છે, આરંભાદિ પાપો થાય તે પણ બહુઅલ્પ બંધ કરનારાં બને છે, યુદ્ધ વિગેરે થાય-કરવાં પડે, થઈ જાય-તેમાં પણ સમ્યગ્દર્શની જીવને પાપનો બંધ જોડો પડે છે. મંસાગ્રમાં વસવા છતાં ગૃહસ્થજીવન ચલાવતાં પાંચ ઇન્દ્રિયના ત્રેવીશ વિષયો સેવાય છતાં તેને પાપ ચીકણા બંધાતાં નથી.

પ્ર૦ પાપ તે તો પાપ જ છે તો પછી સમ્યગ્દષ્ટિ જીવનો પક્ષપાત શા માટે ? બીજા માણસોને પાપ લાગે તેવું જ પાપ હોય છતાં તે પાપનું ફળ સમ્યગ્દષ્ટિને જોડાઈ તેનું કારણ થું ?

ઉ૦ સમ્યગ્દર્શન શબ્દનો અર્થ જ એવો છે કે, સાચું-દર્શન એટલે જેવું જે હોય તેવું તે સમજાય જેનાથી, આવું આત્માનું સાવધાનપણું, એનું નામજ સમ્યગ્દર્શન કહેવાય છે, તો પછી સમ્યગ્દર્શનવાળા આત્માને પાપજ શા માટે થાય ? અને કદાપિ થઈ જાય તો પણ નિર્ધ્વંસ પરિણામ તો હોય જ કેમ ? જુઓ, સાંતીપુરુષો પણ થું ફરમાવે છે ?

सम्महिम्नीर्जीवो, जहति तु पापं समग्रं किञ्ची ।

अपेक्षि ह्येव बन्धो, जेनं न निच्छेद्यसं कुण्ड ॥૧॥

અર્થ: સમકિતી જીવ પ્રાય પાપ કરે નહિ. કરતાં સદા ડરતો રહે, કાંતામાં પણ મૂકવો સારો, પરંતુ પાપમાં

પગ મૂકવો જોડો, જોમ માને, જે પીવું સાડું પરતુ
 પાપની આજીવીકા મારી નહિ, જોમ સમજે. મંદાણકર
 મર્જોવાલી અને અનેક મિંહાદિ શ્યામદોવાલી લયકર
 ઝાટવીમા રહેવું સાડું, પરંતુ પાપી મનુષ્યોની મોળતમા
 રહેવું સાડું નહિ, જોમ વિચારે. આવા આત્માને ણનતા
 પ્રયાસે પાપ કરવાના પ્રસંગો ઓછાં જ આપડે, છતાં મંમાર
 પાપથી જ ભરેલો હોવાથી અને મંમારના બધા જ
 કાર્યો પાપ વિના ણનતાજ ન હોવાથી મમકીતી જીવ પાપ
 કરે નહિ, છતાં થઈ જાય ચોક્કસ. પરંતુ આત્મા બાહુજ
 ડરતો હોવાથી પાપ ઓછું બંધાય છે, કારણકે પાપની
 મુખ્યતા મન ઉપર આધાર રાખે છે, વચન-કાયાથી પાપ
 ન કરે પરંતુ મનમા પાપના વિચારો આવ્યા કરે તો પણ
 પાપ જરૂર બંધાય છે જ, તેજ પ્રમાણે મનની દુઃખ
 વગર ન છુટકે કયાક પાપવાળાં વચન બોલવા પડે અને
 ન છુટકે કાયાથી પણ પાપ મેવાઈ જાય, તો તેને બાહુજ
 થોડું પાપ બંધાય છે.

૩૦ એકજ સરખું પાપ હોવા છતાં સમકિતી
 આત્માને પાપ ન લાગે અથવા થોડું પાપ લાગે, અને
 મિથ્યાદૃષ્ટિ આત્માને ઘણું પાપ લાગે, આનું કારણ શું ?

૩૦ એકજ સન્મી ક્રિયા હોવા છતાં વિચારની
 વિપરીતતાથી પાપનું ઓછા-વધતાપણું થાય તે ણનવા
 યોગ છે, આની હકીકત નીચેના દાખલાથી મમન્દઈ
 જશે. જુઓ :-

એક ગામમાં એક ભાઈને ઘેર ઉંદર વધી ગયા હતા. તેઓ એકવાર એક મુંદર ખીલાડી ઘેર લાવ્યા. તેઓ તેને દરરોજ દુધ પાચ છે, અને ભાવના લાવે છે કે, હવે અઠ વાડીયામા ઉંદરડા બાફે થઈ જશે.

આ ભાઈ ઉંદરડા નાશ કરવા માટેજ ખીલાડીને પોપણ આપે છે, તેમની ભાવનામા ઉંદરડાઓને ખીલાડીદાન મરાવી નાખવા, એજ દુષ્ટ વિચારો ચાલ્યા કરે છે, હવે ખીજી બાજુ એક ધર્મી ગાયુન છે, એકીલા છે, પોતાને સારૂ દરરોજ ગશેર દુધ લાવીને ઢાકીને શીંકે મુક્રીને ગઢાર જાય છે. પાછળથી ખીલાડી આવીને તે દુધ પી જાય છે, ભાઈ ઘેર આવીને જીએ છે, અને ભાવના લાવે છે, માફ દુધ પીધુ છે. માટે આ મહાપાપિણી ખીલાડીનું પેટ ભરાઈ ગયું, એથી પાચ-દશ ઉંદરડાને મારશે નહિ, મારા દુધના પ્રતાપે પાચ-દશ જીવોને અલયદાન મળશે. જોઈલ્યો, એજ દુધ અને ખીલાડીના કાખલો એક સરખો હોવા છતાં એકને પ્રુગજ પાપ લાગે છે, ખીજાને ઘણી જીવદયાનો લાભ થાય

છે, આ જગ્યાએ આત્માની જ્ઞાનદશા અને અજ્ઞાનદશાનું કારણભૂત છે. જુઓ, કેટલાક મહામુનિસાહે રોટલા અને દાળ જેવો સાધારણ ખોરાક જ લે છે, તે પણ ગૃહસ્થોએ પોતાના કુટુંબ માટે બનાવેલો હોય તેમાંથી પણ અદ્ય અદ્યતર લે છે. ઘણા ઘરો ફરીને એકજણનો આહાર પુરો કરે છે, તેવું જમીને ઉપર એક ઉપવાસ, જે ઉપવાસ યાવત્ મામના, જે માસના ઉપવાસો પણ કરે છે. આખી છ'ઠગી પુદ્ગલને ભાડું આપવા જેવો ખોરાક ગ્રહણ કરી ધર્મધ્યાનમાં રહી આગત કહેવાશે તેવા મુનિઆચાર પાળીને એક-બે-ત્રણ-ચાર-પાંચ ભવમાં મોક્ષગામી થાય છે.

વક્ત્રી કેટલાક ખીચારા અજ્ઞાની મનુષ્યો પેટ ભરવા માટે જીકું ખેલે છે, ચોરી કરે છે, વેશ્યા જેવા દુષ્ટ ધંધા આચરે છે, શીકાર કરે છે, મચ્છીઓનો વેપાર કરે છે, કસાઈ ખાનાં ચલાવે છે, ખાટકીના વેપાર કરે છે, ગલકટાનું કામ કરે છે. હિંસા કરનારાં હથિઆરો બનાવીને વેચે છે, ઇંડાના વેપાર કરે છે, પોતે બકરાં-ઘેટાં, હરણ, સસલાં, ગાય, બળદ, ભેંસ પાડા વિગેરે બનવરોનાં માંસ ખાય છે, ઈંડાં ખાય છે, મદિરા પીવે છે, આ બધું જીલનો સ્વાદ અને પેટનું પોષણ કરીને મહામયંકર પાપ બાંધીને સૌરવ નરકાદિમાં ચાલ્યા જાય છે.

ઉપરની વાતથી નમજી શકાય છે કે, જ્ઞાનીપુરુષો નિર્દોષપણે પેટ ભરે છે, જ્યારે અજ્ઞાની જીવો મહાપાપથી

પેટ ભરે છે, એટલે પેટ ભરવાનું સમાન છતાં એકને મોશ મળે છે અને એકને નરક મળે છે, આ પ્રમાણે ઉપર કહેવું જ્ઞાનીપુરુષોનું વચન યુક્તિથી પણ ખરાખર મમનત્ય તેવું છે.

એટલે ઉપરની વાતોથી એમ ચોક્કસ થાય છે કે, મમકિત એટલે ‘સવળું જ્ઞાન’ આત્માના પક્ષનાજ વિચારો, એકજ ભવ મારો હોવો જોઈએ એમ નહિ, પરંતુ હવે પછીના બધાજ ભવો દુઃખ વગરના, આપત્તિ વગરના. રોગ વગરના, ભય વગરના અને પરાભવ વગરના મલવા જોઈએ, આવી આત્માની જાગૃતિ થવી જોઈએ, આવુંજ આત્માનું વર્તન થવું જોઈએ, આવીજ આત્માએ કાર્યવાહી ચલાવવી જોઈએ, આમ નકકી કરાવી આપનારજ મમ્યગૂર્જન અને મમ્યગૂજ્ઞાન કહેવાય છે, એમ થતાથી મમકિતી છત્રને પાપ લાગે તે પણ અદ્ય શક્તિવાળાં હોવાથી તે પાપો દુઃખ આપનારા બને નહિ.

પ્રગ તમે જણાવો છો કે આત્માએ એવી આચરણ કરી જોઈએ કે, હવે પછીનાં ભવોમાં ક્યારે પણ દુઃખો આવેજ નહિ. શું આ વાત આત્માથી બનવાની શક્ય ગણાય ?

ઉં આત્મા જાગતો થાય તો જરૂર બધુંજ શક્ય છે. જુઓ, દાખલા તરીકે એક માણસ ખરાબ ખોરાક ખાવામાં દેવાએલો છે, તારંવાર રોગ થાય તેવું વર્તન કરે છે, તેના માણસને પણ

ત્યારે હુશીયાર વૈદ્યદ્વારા કે પુસ્તકના વાંચનદ્વારા પોતાની કુટેવ સમજાય છે, ત્યારે તુરત જ અપશ્ય જોરાક બંધ કરે છે અને સારી હવા અને સારાં ઔષધો એવવાથી નીરોગી થાય છે, તથા એક માણસ ઘણો કરજવાન થઈ ગયો છે, લેણદારો લોહી ચુસે છે, કમાણી બધી બ્યાજમાં લાય છે, તેજ માણસને ત્યારે કરજનું કડવું પરિણામ સમજાય છે, ત્યારે સૌ પ્રથમ તે માણસ પોતાના ખર્ચા ઉપર કાપ મુકે છે, મોજરોખ-એશઆરામ બંધ કરે છે, આવક વધારવાના બધા ઉપાયો ચોજે છે, આમ થવાથી થોડે થોડે દેવુ નિર્મૂલ થવાથી પોને મોટો ધનવાન અને સુખી બને છે.

તેજ પ્રમાણે સમક્ષિત પામેલો જીવ થોડે થોડે પાપના માર્ગ ઘટાડવા શરૂ કરે છે, હિંસા, જીહ્વા, ચોરી, મૈથુન ને આરંભ-સમારંભો તથા કોધાદિ અભ્યંતર શત્રુઓને ઘટાડવા માડે છે. વારંવાર પાપસ્થાનો કેટલાં સેવાય છે? કેટલાં ઓછાં થયા છે? તેનું ધ્યાન રાખે છે. દાન, શીલ અને તપસ્યા વધારે છે, વૈયાવચ્ચ અને સેવામાં સાવધાન બને છે, આમ થવાથી પાપ ઓછાં થાય છે, અને ધર્મ વધે છે. તેથી દુષ્કર્મ ઘટવાથી અને સુકૃતનો વધારો થવાથી આત્મા અભાગીઓ મટીને પુણ્યશાળી-મહાપુણ્યવાન બને છે.

પછી તેનામાં મોટામાં મોટો ગુણસાત્ત્વિકભાવ પ્રકટ થાય છે, જેના પ્રભાવથી જીવમા અતિઉદારભાવે દાન

ગુણ પ્રકટ થાય છે, જે દાનગુણને જ્ઞાનીઓએ આત્માની સ્વમાવદ્ધતા કહેતો છે, [ઉચ્ચકક્ષાએ પહેંચેલો દાનાન્તરા-યનો ક્ષયોપશમ] તેથી વિક્રમરાજ, કરણરાજ, વસ્તુ પાળ-તેજપાળ, જગદુશાહ, પેથકશાહ, આમૃશાહ જેવી ઉચ્ચકક્ષાની ઉદારતા પ્રકટ થાય છે.

આ સકલસ્વમાવી દાનગુણ ઉપર એક-એ ઉદાકરણો લખું છું.

એક વાર વિક્રમરાજએ પોતાના પુરોહિતને ધાતુ સાધન માથે આપી સમુદ્રના અધિષ્ઠાયક સુસ્થિતદેવનું અર્ચન-પૂજન, સન્માન કરવા સાડું સમુદ્રના કિનારે મોકલ્યો હતો, પુરોહિતે સમુદ્રગઢે અર્ઘ્યમનો તપ કરી સુસ્થિતદેવની આરાધના શરૂ કરી હતી, પુરોહિતની મન-વચન-કાયાની એકાગ્રતાથી દેવ તુષ્ટમાન થયો અને વિક્રમરાજની ધર્મનીતિ અને વિવેકપરાયણતાનાં ઘણાં-ઘણાં વખાણ કરી, ચાર રત્નો આપી અદ્રશ્ય થઈ ગયો, તે રત્નો નીચે મુજબ મહિમાવાળાં હતાં.

લાઘ્યં ચેદિતશ્રીદં, દ્વિતીયં મોઝ્યદં ઘસુઃ
તૃતીયં સૈન્યદં તૂર્યં, સર્વભૂષણદાયકં.

અર્થ: સુસ્થિતદેવે વિક્રમાદિત્યનરેશની ઉપર પ્રસન્ન થઈને પુરોહિત સાથે ચાર મહારત્નો આપ્યાં હતાં, તેમાં પેત્રું અમીષ લક્ષ્મી આપનારું હતું, ખીત્તું ઇચ્છિત લોજન આપનારું હતું, ત્રીજું જોઈએ તેટલું સૈન્ય આપનારું હતું, ત્યારે ચોથું રત્ન સર્વ પ્રકારના આમૂષણો આપનારું હતું.

પ્રસ્તુત ચાર મહારત્નો લઈને પુરોહિત વિક્રમગજાની મેવામાં હાજર થયો, અને સમુદ્રના સ્વામી સુસ્થિત દેવની પ્રમન્નતાનું વર્ણન સંભલાવીને તેમના તરફથી મળેલા ચાર રત્નો રાજાના હાથમાં મુક્યાં અને રત્નોનો પ્રભાવ પણ કહી બતાવ્યો, જે સાંભળીને રાજા વિક્રમાદિત્ય ઘણોજ ખુશી થયો, અને દેવની આવી ઉદારતાના ઘણા ગુણગાન કરીને પુરોહિતના આવા કાર્યની પણ ઘણી કદર મનમાં લાવીને આ ચાર રત્નમાંથી મનપસંદ એક રત્ન લેવા ઉદારતા બતાવી.

પુરોહિતને રાજા વિક્રમાદિત્યની આવી ઉદારતા માટે ઘણું માન થવા સાથે પોતાના માટે આવાં રત્ન લેવાની અયોગ્યતા પણ સમજાણી, અને નમ્રતાપૂર્વક જણાવી દીધું કે, હું આવા મહામૂલ્ય રત્ન સાચવવાને પણ યોગ્ય નથી, તો પછી લઈ તો કેમ જ શકું ?

પરંતુ રાજા વિક્રમાદિત્ય તો પોતાનું જોલેલું પાલ નાર જ હતો, એટલે પુરોહિતને રત્ન લેવાની ફરજ પડી અને કયું રત્ન લેવું એનો પોતાથી નિર્ણય ન જણાયાથી ઘેર જઈને પત્નિ તથા પુત્રદંપતીને પૂછીને લેવાની માગણી જાહેર કરી અને રાજાએ તે પણ સ્વીકાર્યું.

પુરોહિતે ઘેર જઈને કુટુંબ લેણું કરીને ચારે રત્નો બતાવીને તેનો પ્રભાવ પણ કહી સંભલાવ્યો, જે સાંભળીને બધાના જુદાજુદા અભિપ્રાયો આવ્યા, પોતાને પહેલું રત્ન લેવા

છઠ્ઠા થઈ, પત્નીને જોજનપ્રાપક રત્ન પસંદ પડ્યું, દીકરાને
સૈન્ય આપનારું ગમ્યું, પુત્રવધૂને દાગીના દેનારું ગમી ગયું,
આમ ચારેના જુદાજુદા વિચારો થવાથી ઘરમાં વૈમનસ્ય
ન લાવવાની ખાતર એક પણ રત્ન ન લેવાનો નિર્ણય કરી
રાજા પ્રાપ્તે આવી ચારે રત્નો રાજાના હાથમાં પાછાં સોંપ્યાં
અને કુટુંબનો મેળ નથી જોસતો માટે અમારે એક પણ
લેવું નથી, એમ પણ નમ્રતાપૂર્વક જણાવી દીધું.

ઉજ્જેણીપતિ-મહારાજા વિક્રમાદિત્ય, પુરોહિતનું પ્રસ્તુત
નિવેદન સાંભળીને ક્ષણવાર પણ વિચાર કે વિલંબ કર્યા
સિવાય તુરંતજ ખોલી બિઠ્યા કે, આ ચારે રત્નો તમારા
કુટુંબના મનુષ્યોને ભેટ આપી દો, મહારાજા વિક્રમાદિત્યની
આવી ઉદારતા સાબળી પુરોહિત આલોજી બની ગયો,
અને આશ્ચર્યમાં ગરકાવ થવાની સાથે જીન્દગી સુધી ન
ભૂલાય તેવો મહારાજાનો આજાર અને ઉપકાર માનવા લાગ્યો.

વાચક જરૂર સમજી શકે છે કે, હજારો, લાખો કે
કોડો માણસો ભેગા કરીએ, તો ત્યજી ઉદાર આત્મા મળવા
હુલ્લ છે, ત્યારે અત્યંત ઉદારજ્ઞા તો હોય જ ક્યાંથી ? પૂર્વ-
મહાપુરુષો પણ ફરમવે છે કે:-

શતેષુ જાયતે શૂરઃ, સહસ્રેષુ ચ પ્રખિટઃ ।

વિદ્વાન્ દશસહસ્રેષુ, દાતા મવતિવા ન વા ॥

અર્થઃ સેકડો માણસોના સમુદાયમાં એકાદ શૂરવીર
વ્યવસ્થિત હોય, તેમજ હજારોમાં વળતે કોઈક પંડિત ઉત્પન્ન

થાય છે, આથી પણ અનેકગુણા હજારોની સંખ્યામાં
કોઈક શાસ્ત્રોના પારગામીષ્ટવિદ્ન પાડે છે, અને દાતાર તો
થાય કે ન થાય, એ ચાકકસ નહિ.

‘મ૦ શું આજકાલ અથવા સર્વકાળમાં ગામોગામ
દાન દેનાર સાક્ષાત્ દેખાય છે, તે બધા દાતાર
ન કહેવાય ?

હિ૦ દાન દેવાય એ જુદી વાત છે, અને દાતાર ગુણ પ્રકટ
થવો એ જુદી વાત છે, એક માણસ હજાર, લાખ કે કોડો
ખર્ચી નાખે, પરંતુ દાતાર ગુણ ન આવ્યો હોય તો તેને થોડો-
ઘણો લાભ થાય, અથવા ખીલકુલ પણ વખતે ન થાય, જેમ પ્રભુ
મહાવીરદેવને દાન આપનાર અભિનવ શેઠ તથા સેવનક હાથીનો
પૂર્વજન્મનો એક કોડપતિ શેઠ વિગેરેને દાન દેવા છતાં દાનનો
લાભ થયો નથી, દાતાર ગુણ પ્રકટ થયો હોય તો શાલિભદ્રનો
ગયા જન્મનો આત્મા આભીરપુત્ર સંગ્રામ તથા મૂલદેવ
વિગેરેએ એક જ વાર થોડા ક્ષીર તથા અડદના બાકુલાજ
આપ્યા હતા. પરંતુ તેનું મહાન્ ફળ ઉત્પન્ન થયું હતું.
વક્ત્રી ગત્ત વિક્રમાદિત્યે એકવાર એક દરિદ્રનારાયણ બ્રાહ્મણને
ચિત્રાવેલીનું પણ દાન કર્યું હતું, જુઓ, કોઈ કવિનાં વચનો.

યો દુર્લ્ભાં કૃષ્ણકચિત્તદર્શી, દરૌ દરિદ્રાય દયાર્દ્રચિત્તઃ
કસ્તેન તુલ્યઃ મુચિ ચિક્રમાર્જ, ત્વયા પરઃસાન્ પરોપકારં.

અર્થઃ એકવાર અતિદુર્લભ કૃષ્ણ ચિત્રાવેલી (જે ચિત્રા-
વેલી કોઈપણ વાસણમાં રાખી હોય તો તેની વિગેરે વસ્તુઓ

ગમે તેટલી વપરાવા છતાં જોાછી ઘતી નથી, તથા ધાન્યના કોઠા-
રમાં રાખેો તો ધાન્ય ઘટતું નથી, તેમ સડતું નથી, તથા દ્રવ્ય-
ભંડાર-તીજેરીમાં મૂકે તો દ્રવ્ય અળાંડ રહે છે, વાપરવા છતાં
જોાછું થતું નથી, તેવી બીજી કોઈપણ ચીજના સંપર્કમાં
મુકવાથી તે તે વસ્તુ પુષ્કલ વાપરવા છતાં જોાછી થતી
જ નથી.) જેવી મહામૂલ્ય વસ્તુ પણ દયાસમુદ્ર વિક્રમ-
રાજાએ જોકે ગરીબ પાછાળુને ઇનામ આપી દીધી, આવા
મહાદાની હે રાજા વીર વિક્રમ ! તારા સમાન પરોપકાર-
રસિક આ જગતમાં બીજો કોણ થઈ શકે તેમ છે ?

આ વિક્રમાદિત્ય રાજાનાં દાનનાં વર્ણનો લખવા
જેસીએ તો પાર ન આવે તેટલાં છે, આ બધું લખતાં
વિષય મોટો થઈ જાય છે, અને તેથી પેટા વિષયના પોપ-
ણમાં મૂલ વિષય રહી જવાના લયથી અમે અહીં
લખતા નથી.

એજ પ્રમાણે કર્ણરાજા પણ મહાદાની થયો છે,
તેમના ઘણા પ્રસંગો જોવા મળ્યા નથી, પરંતુ કહેવાય
છે કે, રાજાકર્ણ જ્યારે યુદ્ધમાં લડાઈ કરતા અર્જુનના
બાણોથી ધાયલ થઈ રણમાં પડ્યો ત્યારે કેટલાક યાચકો
તેને આશીર્વાદ આપવા ગયા હતા. યાચકોએ તેમને પ્રથ-
મજ જણાવી દીધું હતું કે, મહારાજા અમે આપની પાસે
યાચવા આવ્યા નથી, આપનાં આગેલાં દાન અમારી અનેક
પેઠી સુધી ચાલે તેટલાં છે, પરંતુ અમે આપનું છેલ્લું
દર્શન કરવા અને આશીર્વાદ આપવા આવ્યા છીએ.

કવિ-યાચકોના ઉપર મુજબના સુમધુર વાક્યો સાં
લળીને રાજ કર્ણને એક સાથે ઘણો હર્ષ અને સાથો-
માથ ખુળાઈ દુઃખ પણ થયું હતું, એટલા માટે કે મેં જન્મ
ધારણ કરીને મારી લક્ષ્મીનો મજા કર્યો નથી, પરંતુ
જગતના ઉત્તમ પાત્રો અને ક્ષેત્રોમાં વાવી છે.

દુઃખ એટલા માટે કે, અત્યારે હું મરણપથા
ઉપર છું, આ વખતે મારે દાન-પુણ્ય કરવું જોઈએ, આવા
ટાઈમ આ બધા યાચકો ખાલી હાથે પાછા જાય છે, આવો
ટાઈમ અતિ દુઃખનો વિષય ગણાય, આમ વિચાર થવાની
માથેજ ખયાલ આવ્યો કે, મારા જત્રીશો દાતમા મહામૂલ્ય
મણી જડેલા છે, હવે મારે આ મારી જત્રીમાં તન નકામી
છે. મારે હમણાંજ આ શરીરનો હક છોડવાનો છે, કર્મ-
રાજા તરફથી મને આ શરીર છોડવાનો હુકમ આપી ગયો
છે, તો પછી આ શરીર ઉપર મારી જે મીલકત હોય તેનો
મારે સદુપયોગ કરી લેવોજ જોઈએ, એમ વિચાર કરી
પોતાના બાણવડે પોતાની જત્રીસીનો નાશ કરીને યાચકોને
બક્ષીસ આપી દીધી, વાચકને એમ પણ વિચાર આવશે કે, શું
રાજા કર્ણના શરીર ઉપર આબૂવણો અને દાગીનાઓ હશેજ
નહિ, એના જવાબમાં મમજવાનું કે, મહાદાની કર્ણ રાજાએ
પોતાના શરીર ઉપરના દાગીના પણ અત્યાર અગાઉ યાચકો
ને દાનમાંજ આપી દીધા હતા.

આ જ પ્રમાણે આ પાત્રમાં આરામાં વસ્તુપાત્ર-તેજ

પાળ બાંધવ બેડત્રી તથા જગદુશાક, પેથડશાક, આમૂશાક, ઉદાયનમંત્રી તથા બાકડમંત્રી, આંબડમંત્રી, પુનડશાક અને ગણ્યા-વણ્યા વિગેરે મહાપુરુષોના દાનના અવધાતો તેમની સાત્ત્વિકદશાને પુરવાર કરે છે.

એજ પ્રમાણે સાત્ત્વિકદશા પ્રકટ થયા પછી આત્મામાં આવેલો શીલગુણ પણ એજ જેવો અલેખ બને છે, તેવા આત્માઓમા મુદર્શન શેઠ, સુસ્રમદ્ર મધ્વરાજ, વિજય-શેઠ અને વિજયા શેઠાણી, જળૂકમાર અને સીતા મહામતી વિગેરેના દાખલા જન સાત્ત્વિકમા ઘણાજ બેવા મળે છે.

તે પ્રમાણે બીજા ગુણો પણ સાત્ત્વિકભાવની હાજરીમાં આત્માને મહાઆગધનાનુ કારણ બને છે, અને આ સાત્ત્વિકતાગુણ આત્મામા આવ્યા પછી આત્મામાં અનંતા કાળથી ધર કરીને બેઠેલી બધા પ્રકાર દીનતાઓ-નબળાઈઓ સ્વાના થવા માડે છે, અને આત્મામાં શૂરતા અને શ્રીરતા તથા ધીરતા પ્રકટ થાય છે, જેના થોગે ગમેતેવા ઘોર પરિપહો, ઉપમર્ગો, દુઃખો કે રોગો આવે તો પણ રાંછાણું આવતુ નથી.

સાત્ત્વિકભાવના થોડા દાખલા:

શીલદૃઢ આત્મા મુદર્શન શેઠ

મુદર્શન શેઠ વત્સદેશમાં કૌશંબી નગરીના એક ધનાઢય સુશ્રાવક હતા, તેમને મનોરમા નામની મહાસતી સુપત્ની હતી તેજ નગરમાં એક ગૃહસ્થની સાથે મુદર્શન

શેઠને પરમ મિત્રતા હતી, તેથી જાને મિત્રોને વારંવાર પરસ્પર એક-બીજાના ઘેર જવાનો પ્રસંગ થતો હતો, તેમ ધવાથી પ્રસ્તુત મિત્રની સ્ત્રી કે જેનું નામ કપિલા હતું, તેણીને સુદર્શનશેઠના રૂપને જોઈને કામવિકાર હેરાન કરવા લાગ્યો, અને પરિણામ એ આવ્યું કે, એક દિવસ પોતાના પતિની ગેરહાજરીમાં પોતાના પતિના નામથી દાસીને મોકલીને સુદર્શનને પોતાને ઘેર જોલાવ્યા અને પોતાના દુષ્ટ અભિપ્રાયો જણાવ્યા, પરંતુ સુદર્શન શેઠ તેણીના હાવભાવમાં જરાપણ ફસાયા નહિ, પરંતુ શીલનો બચાવ કરવા સાફ હું તફ્ફન ન પુનઃક છું, એમ જણાવીને આપ-ત્તિમાંથી છુટા થઈ ઘર લેગા થયા, અને હવે પછી કોઈના ઘેર જવું નહિ, એવા વિચારો મજબૂત કર્યા.

હવે એક દિવસ ઉજ્જવળી મહોત્સવ હતો, આખું ગામ નગરની બહાર જઈ રહ્યું હતું, તેમાં કપિલા પણ હતી, તેણીએ છ પુત્રોના પરિવારથી વિંટાએલી એક બાઈને જોઈ, અને કોઈ જાણીતાને પૂછ્યું અને જાણવા મળ્યું કે, આ સુદર્શનશેઠના પત્ની અનેરમા શેઠાણી અને તેમના છ પુત્રો છે. જે સાંભળવાથી કપિલાને સુદર્શનશેઠ ઉપર શુરસો આવ્યો અને પોતાની માગણીનો સ્વીકાર ન કર્યો તેનું વર વસુલ કરવા માટે રાજાની રાણી અભયા (જે કપિલાની પરમ સખી હતી) દેવી પાસે જઈને સુદર્શનના રૂપનાં પ્રુબજ વખાણ કર્યા અને અભયાએ પણ અતિ કામ-વશ જાનીને પૌષ્ઠમાં કાઉરમગધાનમાં રહેલા સુદર્શન

ગ્રેડને પોતાના વિદ્યાર્થીમાણસો દ્વારા રથ ઉપર વચ્ચેથી ઢાંકીને પોતાના શુભસ્થાનમાં મંગાવ્યા, અને હાવભાવવાળાં વચનો, અને આલિંગન આદિ વિકારી વર્તનદ્વારા આ મહા-પુરુષને ચળાવવા બન્યા તેટલા ઉદ્દમ કરી નેયા, પરંતુ વજ્ર જેવા મજબુત ચિત્તવાળા સુદર્શનગ્રેડના ચિત્તને જરા પણ રાગી બનાવી શકાયું નહિ.

અભયરાણી પોતાની કંચ્છા પૂર્ણ ન કરી શકવાથી ખુબજ રાગે ભરાણી, અને સુદર્શનશેઠ ઉપર ખોટું કલંક મુકીને રાડો-ખરાડા પાડવા લાગી, અરે ધાળે રે ધાળે આ કોઈ દુષ્ટ માનવી માફ શીલ હુંટવા સાફ મારા મહેલમાં પેઠો છે. રાજસેવકો તો નજીકમાંજ હતા. અભયાના ઉપર મુજબના અવાજે માંબળી રાજસેવકો રાણીવાસમાં આવ્યા અને કાઉન્સિલગમ્યાનમાં ઉભેલા મહા-ત્મા સુદર્શનશેઠને નેયા.

પ્ર૦ સુદર્શનશેઠ પોસહમાં હતા તો શું પોતાની ઘરની પૌષ્પશાલામાં હતા કે ગામમાં કોઈ ઉપાશ્રય વિગેરે ધર્મસ્થાનમાં હતા ? ને આ બેમાંથી એક પણ જગ્યા હોય તો રાણીના સેવકો તેમને ઉપાડી લઈ જઈ શકે કેમ ? અને પૌષ્પમાં હોય તો પણ રાજાની રાણીના માણસો ઉપાડી જવા આવ્યા ત્યારે ના પાડવી કે નાશી જવા રૂપ પોતાનો બચાવ કેમ કર્યો નહિ ?

ઉ૦ સુદર્શન ગ્રેઠે ઘરની પૌષ્પશાળા કે ઉપાશ્રય વિગેરે ધર્મસ્થાનમાં પૌષ્પ લીધે ન હતો, પરંતુ નગરની

બહાર જેમાં મનુષ્યો રહેતા ન હોય તેવા નિર્જન પ્રદેશ અને મુકામની અંદર પોષક લીધો હતો, અને પોષક લેઈને મર્જયા કાઉન્સિલોરોની થયા હતા, કે જેમાં ઉપસર્ગ કે પરિવર્ત, આપત્તિ કે રોગ જેવી મરણાંત દશા આવી જાય તો પણ જોતવા-ચાલવાનો છુટ હોતી નથી. એટલે રાણીના સેવકોના કામમાં કશી આડખીલી ઉભી ન થઈ.

રાજાના સેવકો પાને રાણીએ જણાવ્યું કે, આ અધમ માણસ હમણાજ અંદર આવ્યો છે. ક્યાંથી અને કેવી રીતે આવ્યો? તે હું જાણતી નથી, પરંતુ તેણે માગ શીલ-ધનને હુટવા મને ખુબજ હેરાન કરી છે, એનું વર્ણન હું તમને જણાવી શકતી નથી.

રાણીના ગળગળા શબ્દોમય ઉપરનાં વાક્યો સાંભળી એવકોએ રાજાને ખબર આપી, અને રાજા પણ તુરત રાણીવાસમાં આવ્યો. ઉપરોક્ત ઘટના જોઈ-સાંભળી મુદ્દર્શન શેઠ ઉપર ઘણાજ ગુસ્સો લાવી એવકોને હુકમ આપ્યો કે, આ દુષ્ટને આખા શરીરે મળી ચોપડી ગંધેડે જેસાડી નગરમાં ફેરવી શૂળી ઉપર ચઢાવી દો.

જેમ આખું જગત મોટા ભાગે અવિચારી છે, તેમાં પણ રાજા-મહારાજાઓ અને રાજાના અધિકારીઓ ઘણાજ અવિચારી હોય છે, તેઓ કોઈપણ કાર્યનો પરમાર્થ વિચા-

રતા નથી. પરિણામ શું આવશે ? તેની તેમને પડી હોતી નથી.

એટલે રાજાના હુકમની સાથેજ રાજસેવકોએ રાજાના હુકમથી પણ સ્વિશેષ મહાત્મા સુદર્શન શ્રેઠ ઉપર વિટંબણા શરૂ કરી અને સમગ્રનગરની ગત્રીઓ અને બજારોમાં ફેરવવા માંડ્યાં, અને આખા નગરમાં ફેરવીને નગરની બહાર શૂળીના સ્થાન પાસે લાવ્યા.

આ બાબત આ વાત આખા નગરમાં જાહેર થઈ, નગરના સઠજન આત્માઓનાં મન ખુબજ દુખાણાં અને રાજાની પાસે જઈ પ્રાર્થના પણ કરી કે, હે રાજા! આવું અનાર્થ કાર્ય થતું અટકવો, નગરમાં હાહાકાર વર્તાઈ રહ્યો છે, મહારાજાની અનેક વિનવણીનો પણ નરપતિએ આદર ન કર્યો, બીજી બાજુ મહાપુરુષ સુદર્શનશ્રેઠના સુપત્ની મનોરમા શેઠાણીને બગર પડવાની માથે જ પોતાના પોષધમાં જઈને પતિમુક્તિ માટે “મારા પતિ બહુમાનપૂર્વક છુટા ન થાય ત્યાં સુધી મરણાન્તરથા આવે તો પણ કાઉત્સગ્ગ ન પારવો” આવો અભિગ્રહયુક્ત કાઉત્સગ્ગ કર્યો. સુદર્શનશ્રેઠ તો પોષધમાં કાઉત્સગ્ગમાં હતા જ. તેમણે તો રાણીની પ્રાર્થનાથી નીચપણનો સ્વીકાર ન કર્યો, તેજ પ્રમાણે રાજા અને રાજસેવકોના આંકમણથી રાંકપણા કે કંગાલપણાને પોતામાં જરાપણુ પ્રવેશવા દીધું નહિ, એટલું જ નહિ પણ ધ્યાનધારા પણ ખુબજ વૃદ્ધિ પામી.

હવે શેઠજીને રાજસેવકોએ શૂળી ઉપર પણ બેસાડી દીધા, પરંતુ સુદર્શનચક્ર જેવા મહામાત્વિક સુદર્શનશેઠ પોતાની ધીરતામાં મજબુત બની મોનદશામાં સ્થિર રહી ધ્યાનની નિરસગુણી ઉપર ચઢવા લાગ્યા.

આ બનાવ (એટલે સુદર્શન શેઠના શીલની મહત્ત્વતા, પૌષ્ઠમાંની ધીરતા, ધ્યાનદશામાં એકાગ્રતા) નજીકમાંથી જતા-આવતા કોઈ ઉચ્ચકક્ષાની દેવીના ખ્યાલમાં આવ્યો, કે તુરંતજ શેઠની શૂલીનું સુવર્ણનું સીંહાસન બનાવી નાખ્યું. રાજા અને રાજસેવકોને લોહીની ઉલટીઓ કરતા કરી મૂક્યા, અન્યાયનો પક્ષ કરનારાઓના ચિત્તકંઠ ધૂળવી મૂક્યાં અને શેઠાણી મનોરમાદેવી પાસે આવી ખુબજ શાંતવન આપવાપૂર્વક પતિ-પત્નીની ધર્મપરાયણતાના વખાણ કરી પુષ્પવૃષ્ટિ તથા ધનવૃષ્ટિ કરી, આકાશમાં જઈ રાજા અને નગરજનોને અવાજ કરી સાચી વસ્તુના જાણકાર બનાવ્યા. સુદર્શનશેઠની સુવર્ણ જેવી સ્વચ્છતા અને કપિલા તથા અભયાની દુષ્ટતા મમળવી દેવી અદ્રશ્ય થઈ ગઈ. પાછળથી રાજાએ પોતાની રાણી આદિની આવી અધમતા જાણીને સુદર્શનશેઠ, શેઠાણી અને નગરના ધર્મી આત્માઓ પાસે પોતાના અન્યાયની માફી માગી. રાણી અને કપિલાને દેશ વટો આપ્યો. આ બનાવમાં વાચક મમજી શકે છે કે, સુદર્શનશેઠના શીલમતની જેવી તેવી કસોટી નથી, પરંતુ શીલમતગુણની અજબ પરાકાષ્ટા છે, આવું શીલમત, મમકિત સાથેનો સાત્ત્વિકભાવ આત્મામાં પ્રકટ થાય તોજ આવી શકે છે.

સાવિત્રીદાસથી ખીરચોખ્ખું ચચ ભરેલો

શીલવ્રતનો બીજો પણ એક બનાવ

વિજયશેઠ અને વિજયા શેઠાણા, આ બંને દંપતી કોઈ ઉચ્ચકોટીના ધર્મસંસ્કારી માળાપોના કુલમાં જન્મેલાં મકાકોહીનુર રત્નો હતાં, તેમણે બાલકાળમાં ધર્મ-શુદ્ધિઓને ખૂબજ સમાગમ સાધ્યો હતો, કહેવત છે કે, ભુલું કામેની જગતમાં ગણતરી હોતી નથી, પરંતુ ભલાં કામે પણ ક્યારે-ક્યારેક જગતમાં એવાં બની જાય છે કે, જેમાં દેવતાઓનાં પણ શિર ડાલી જાય છે.

એ ન્યાયથી વિજયકુમારને કુમારદશામાંજ સુશુદ્ધિઓના યોગથી ધાર્મિક સંસ્કારો પડવા શરૂ થયા અને યથાસમય સમજણ મલવા સાથે ઠેકલીકે પ્રતિજ્ઞાઓ પણ લેવાની. પ્રવૃત્તિ ચાલુ થઈ, અને એક દિવસ કોઈક મોટા જૂના ચાર્ય જ્ઞાની પુરૂષ પોતાના નગરમાં પધાર્યા, વિજયકુમારને શુદ્ધિની વાણીની ખુબજ અસર થઈ, શીલવ્રતનું મહત્ત્વ સમજાયું, સર્વથા પ્રહ્લ્લચર્યની ભાવના થઈ નહિ, પરંતુ “શુકલ-પક્ષમાં જાતજાતી પ્રહ્લ્લચર્ય પાળવું” એવો નિયમ માંગ્યો, જ્ઞાની શુદ્ધિ એકલસ લાલ સમુદ્ર વિજયકુમારને એક પક્ષના શીલવ્રતપાલનની પ્રતિજ્ઞા આપી.

એજ પ્રમાણે એજ નગરમાં એવાજ એક મોટા ધનવાન ગૃહસ્થની પુત્રી છે જે ભાગ્યવતીનું નામ વિજયા કુમારી છે, તેણી પણ માતાપિતાના સંસ્કાર અને પ્રેરણાથી

વિજયકુમારના જેવાજ વર્તનવાદી એક ધર્મપરાયણા બાઈ હતી, તેને પણ ગુરૂઓના બ્યાખ્યાનો અને સુસાધ્વીજીઓના સંયોગથી ધર્મભાવનાઓ ખુબજ ખીલી હતી અને એજ પ્રમાણે તે બાઈને ચીત્રવત ઉપર ખુબજ ભાવ થવાથી અને સંપૂર્ણ પાત્રવાની શક્તિના અભાવે “કૃષ્ણપદ્મમાં જન્મ-જન્મ પ્રદ્વયર્થ પાત્રવુ” તેવો અભિગ્રહ ગુરૂ પામે લીધો.

જેમ ભાવિભાવોમાં અનર્થોઘણા હોય છે, તેમ ભાવિ-ભાવોમાં કલ્યાણો પણ જરૂર હોય છે જ, એ ન્યાયથી આ જાનને કથાનાયકજીવોનું ભવિષ્યતાં અતિપ્રમાણ કલ્યા થવાનું હોવાથી જાનનેના માતાપિતાઓએ કુમાર-કુમારીનું પરસ્પર સંગપણ કર્યું અને સારા તિથિ, વાર, નક્ષત્રાદિ પંચાંગયોગે લગ્ન પણ થઈ ગયું.

પરણીને ઘેર આવી વાસગૃહમાં દંપતીમેળાપ થયો. પરસ્પર ધર્મચર્ચા કરતાં વાત નીકળી અને વિજયકુમારે પત્ની વિજયાકુમારી શેઠાણીને જણાવ્યું કે, જે-તણ દિવસ શુક્લપક્ષના બાકી છે, અને મારે ત્યાંસુધી સંપૂર્ણ પ્રદ્વયર્થ પાળવાનું છે. કારણ કે મેં આખી છંદગી અજવાળા પદ્મમાં શીલ પાળવાનો અભિગ્રહ લીધો છે.

વિજયકુમારના ઉપર મુજબનાં વચનો સાંભળીને વિજયાશેઠાણી બોલ્યાં, સ્વામીનાથ ! મારે પણ કૃષ્ણપદ્મમાં સંપૂર્ણ પ્રદ્વયર્થ પાત્રવાના આખી છંદગીના નિયમ ગુરૂ-મુખથી લીધેલા છે, એટલે હવે હું તો સંપૂર્ણમાનનું

જાવજીવ શીલ પાળીશ, પરંતુ આપજીજી આપને યોગ્ય સાર કુળની બાળીકા સાથે પામિત્રકણ કરો.

વિજયાદેવીનાં ઉપર મુજમનાં કોમળતા, નમ્રતા અને વીરતાથી ભરેલાં વાક્યો સાંભળીને વિજયકુમાર થોડીવાર થોભી ગયા, અને વિચાર કરવા લાગ્યા, અહો ધન્યવાદ આ બાળાને, ધન્ય તેની વીરતાને. શાસ્ત્રોમાં પુરુષો કરતાં સ્ત્રીઓમાં અતિપ્રમાણ કામવિકાર લખ્યો છે, ત્યારે આ મકામની દીનતા વગર પોતાને જાવજીવ શીલવતધારી માનવાને જરાપણ અટકતી નથી. ત્યારે શું હું પામર છું? વિષયનો નીડો છું? સતી પોને પોતાનો અને પતિનો બન્ને અભિગ્રહ પાલવા બકાહુરતાપૂર્વક તૈયાર છે, તો માનમાં દીનતા કે વિકારીપણ કેમ આવવું જોઈએ? જેમ સ્ત્રી વિજયા શીલ પાળે, તેજ પ્રમાણે મારે પણ માફ અને તેણીનું શીલ અવશ્ય પાળવું જ જોઈએ, કારણ કે શાસ્ત્રોમાં પણ કહેલ છે કે,

અદ્વિનાય વદૂર્નાં વહ્વાં વિદાન્તિ,

શસ્ત્રેઃ સ્વગાત્રાણિ વિદારયન્તિ ।

રુદ્રાણિ ત્રિગ્રાણિ સમાચરન્તિ,

મારાત્વીરં વિરલાં જયાન્તે ॥

અર્થ : કેઈ પુરુષો અને સ્ત્રીઓ અગ્નિમાં પ્રવેશ કરીને પ્રાણોનાં બલિદાન આપે છે, કેટલાક મનુષ્યો હધી-આરોગી પોતાના શરીરનો નાશ કરે છે, અથવા થોડકુંસ મરણ પાવના અથવાળા યુદ્ધમાં જાય છે, ખીજાં પણ તાપ

ઠંડીનાં, ક્ષુધા-તૃપાનાં કળેા સહન કરીતાપસવૃત્તિ સેવે છે, પરંતુ કામદેવરૂપ મહાશયુને તો કોઈક વિરલાજ છતી શકે છે.

આ પ્રમાણે વિચાર કરી, આ બન્ને પુરુષ અને પત્ની-એ આખી જીંદગી દોષ વગરનું, વિદ્યર વગરનું, મન-વચન-કાયાથી જગતમાં કોઈ પણ જાણી ન જાય તેવી રીતે શીલ ત્રત આદ્યુ અને પૂર્ણપણે આરાધ્યુ અને એજ લવમાં દીક્ષા આચરી મહાસુખના ભોગી થયાં.

આ જગ્યાએ સમજવાની વાત એટલીજ છે કે, જગતમાં શીલત્રત ઘણા મનુષ્યો લે છે અને સાડ પાળે પણ છે, એમાં ઘણી નવાઈ નથી. નવાઈ અને આશ્ચર્ય તો આવી સાર્વિકતાપૂર્ણ ઘટનાઓમાજ સંપડે છે.

આવીજ રીતે ચારિત્ર આરાધક મહાત્માઓની સાર્વિક દશા પણ લખવા બેસીએ તો પાર ન પામી શકાય તેવી છે, તે માટે તો માત્ર થોડા નામોજ જતાવાય છે.

શરીર ઉપરથી આખી ચામડી ઉતારવામાં આવી, પરંતુ જેમના ફંવાડામા હીનતા કે કોઈદિ કષાયો આવ્યાજ નહિ, તે મહાત્મા ખંધકે મુનિરાજ તથા જેમના શરીરને આળા ચામડાથી મજબુત જાંધીને તડકે ઉમા રાખ્યા છતાં જેમણે પોતાનો બચાવ આગળ ધર્યા મિત્રાય અને રાકપણું જતાવ્યા મિત્રાય ધર્મ-ધ્યાનની ધારાતુંજ અવગંજન ક્રીધુ, તે મહામુનિરાજ મેતાર્ય. તથા જેમને મુડેલા મસ્તક ઉપર ચીકણી માટીની પાળ જાંધી

જેરના અંગારાલરી ત્રગગાવી મૂક્યા છતાં પોતાના ધ્યાનને જરા-
પણ ડગવા દીધું નહિ, તે મુનીશ્વર ગજમુકુમાર તથા
જેમને પાણી પાલકે ઘાણીમાં નાંખીને તીવ્ર અને સરસવની
માફક પીણી નાંખ્યા તોપણ પોતાના મનોમંદિરમાં
દીનતાદ્વિતિને પેમવા દીધી નહિ, એવા અધકશૂરિના
૪૯૯ શિષ્યો.

આ બધા મહાપુરુષો સાત્ત્વિકદશાની મહાખાણો
જેવા હતા, આની સાત્ત્વિકદશા સમ્યગ્દર્શન આવ્યા પછીજ
આવે છે, એટલે સમ્યગ્દર્શન અને સાત્ત્વિકભાવ જેવાનાં
ભેગાં થઈ જાયતો કર્મ અપવામાં જરા પણ વાર લાગતી નથી.

પ્ર૦ સાત્ત્વિકભાવ એટલે શું ?

ઉ૦ આત્માની ઉગ્રામાં ઉચ્ચી સ્વાવલંબન દશા,
જેમકે આપત્તિ, દુઃખ, રોગ કે ભયમાં જેમનું ધૈર્ય ખુટતું
નથી, જેઓ રાક બનીને રોવા જેમના નથી, જેઓ પોતાનાં
હુન્મેળા ખીન પાસે જલ્યાવતા નથી, પોતામાં હિંમત હારતા નથી,
ઉના શ્વાસો મૂકતા નથી, હું એકલો છું, હુળેલો છું, મારી
માથે કોઈ નથી, ભૂથો છું, માંદો છું, નિર્ધન છું, આવી
રાકદશા ક્યારે પણ આત્માને સતાવે નહિ, એનું નામ
સાત્ત્વિકભાવ સમજવો કહ્યું છે કે,

एकेहं असहायोहं क्लेशोहं अपरिच्छदः ।

स्वप्नेष्वेवंविधा चिन्ता, सुषेद्रस्य न जायते ॥

અર્થ: ઉપર બતાવ્યો તેના જેવોજ છે, છતાં ભુઓ,

હું એકવો છું વિગેરે ચિન્તા સિદ્ધને ક્યારે પણ આવેજ નહિ અહીં મિહ જેવા આત્માઓને આવી ચિન્તા થાયજ નહિ, એમ સમજવું

૧લી પણ આત્મિક ભાવને મજબુત કરવા જ્ઞાનીપુરુષે કરમાવે છે કે,

દશાયા વિપમાયા દેહવીરત્વ નૌપયુજ્યતે ।

તત્તસ્ય સમયે કુત્રાપયોગ ત્રિયતે જને ॥

અર્થ જ્યારે આપત્તિ, દુઃખ કે વિષમતા આવી જાય ત્યારે આત્મા સાનધાન રહી વીરવૃત્તિ ધારણ ન કરે તો પછી આ વીરપણુ-ખડાદુરી કયા કામમા ઉપયોગ લેવાશે,

યથા ગચ્છતિ સાઁહ્યાનિ તથા દુઃખાનિ કર્મણ ।

હર્ષજ્ઞેહૌ તથાપ્યત્ર, વિમૂઢાના શરીરિણા ॥

અર્થ જેમ પુણ્યના ઉંચથી સુખો આવે છે, અને દુઃખો આવ્યા જાય છે, તેજ પ્રમાણે પાપના ઉંચથી દુઃખ આવે છે, અને સુખો આવ્યા જાય છે, આવો અનતા કાળનો સૃષ્ટિકર્મ હોવા છતાં સુખ આવે હર્ષ પામવો અને દુઃખ આવે રોવા જેમવું, આવું આચરણ મૂર્ખ માણસોનું જ હોય, બુદ્ધિમાનોનું હોય નહિ

બુદ્ધિમાનો તે એજ વિચાર કરે કે,

કેવલજ્ઞાની જ્ઞાનથી, દેખેલું તે થાય;
તે ક્યારે પલટે નહિ. કરતા સર્વ ઉપાય.

રડવાથી રહેશે નહિ; દુઃખે કાંઈ ન થાય;
 સુદંત પાકતાં આપણાં, મુખ-દુઃખ ચાલ્યાં જાય.
 રાજાને લક્ષ્મીધરો. પાંડિત ને ગુણવાન;
 પુણ્ય ઉદય પૂજાય છે, પુણ્ય વિના હેવાન.
 પાપ ઉદય થાવા થકી, મિત્રે શત્રુ થાય;
 લક્ષ્મી ને પરિવાર પણ, છોડી ચાલ્યા જાય.

આવી બધી વાતો વિચાર કરનાર આત્મામાં સાત્ત્વિકભાવ પ્રકટ થાય છે, અને આખો હોય તો મજબુત થાય છે, માટે સૌથી પ્રથમ આત્માએ સાત્ત્વિકતાગુણ ખીલવવા ઉદ્યમવધારવો જોઈએ.

પ્ર૦ અહીં તો મધ્યગૃહસ્થની વાત ચાલે છે, તેમાં વચમાં સાત્ત્વિકભાવની વાત કરવાની શી જરૂર હતી ?

ઉ૦ સાત્ત્વિક ગુણવાળો મનુષ્ય જેમ શત્રુઓના ટોળામાં એકલો રહી શકે છે, અને પોતાનો પક્ષ વધારી શકે છે, તેમ સાત્ત્વિકગુણ પણ એકલો હોવા છતાં અનંતાનંત દોષોના સમુદાયમાં પોતાનો માર્ગ મેળવી શકે છે, અને પક્ષ વધારી શકે છે, પોતાનો નાનો પક્ષ મોટો કરી શકે છે.

સાત્ત્વિકતા ગુણના અભાવે આવેલા બધા ગુણો અનંત દોષોના ટોળામાં ખીચારા અને ગરીબ થઈને વસે છે. દાન, શીલ, ત્યાગ, તપ ગુણો આવે છે, પણ દોષોના દબાણથી સંકટો જેવા રહીને આ જીવનું કશુંજ લાભ કરી શકતા

નથી, એટલે જ્યાં દાનગુણ હોય, ત્યાં કૃપણતા આવીને દાન ગુણને કાળો કરી નાખે છે, જ્યાં શીલગુણ આવે કે વાસ્તનાઓ હાજર થઈને તેને નસાડી મૂકે છે, તપસ્યાગુણ આવે કે ભેગીજ ખાવા-પીવાની હબરો લાલસાઓ હાજર થઈ જઈને તપના ક્ષણે કે ગુણને રવાના કરી મૂકે છે.

ચારિત્ર ગુણ આંચો કે સાથોસાથ પરિશ્રદ્ધ મમતા આવીને ઉભી રહે છે, પછી પાત્રા, ઓઘા, કામળો, કપડા વિગેરેના સત્રદ્ધ, ચેલા-ચેલીઓ વધારવાની મમતા વધવા માટે છે.

પ્ર० પરિશ્રદ્ધ તો ગૃહસ્થોને હોય, વીતરાગના સાધુઓને હોય ખરે ?

ઉ० વીતરાગનું સાધુપણુ ન સમજતા હોય તેને પરિશ્રદ્ધ હોય કે ન હોય, પરંતુ પરિશ્રદ્ધમમતાનો દોષ ચોક્કસ લાગ્યા કરે છે, કારણ કે વીતરાગના સાધુઓને કુષ્ખિખસંખલ કહેલા છે, તેનો અર્થ એજ છે કે, પોતાના રોજના નિર્વાહથી વધારે કશુંજ પાસે કે થકું કરીને રાખવું નહિ, જેને વીતરાગનું શાસન મળ્યું છે, તેને કશી વસ્તુની કમીના છેજ નહિ, એટલે સંજમના નિર્વાહ માટે પોતાને આત્મ ચારિત્રના ઉપ કરણોથી વધારે જે કાંઈ રાખવું તે પરિશ્રદ્ધ જ છે.

પ્ર० તમે તો કહો છો કે, પરિશ્રદ્ધ ન હોય તો પણ અજ્ઞાનીને પરિશ્રદ્ધ મમતાનો દોષ ચોક્કસ લાગે છે, એ કેવી રીતે ?

ઉ० હું કાંઈ કહેતો નથી, પૂર્વના સાગીપુરૂષો કહી ગયા છે કે,

અચ્છન્દા જો ન મુંડતિ ન મે ચાદતિ શુચ્ચદ્દ ।
સાદિને ચચદ્દ મોદ્દ, મે દુ ચાદતિ શુચ્ચદ્દ ॥

અર્થ: જે ધનધાન્ય, વસ્ત્ર-પાત્ર અને નારીપરિવાર ન હોય અને ન ભોગવે, તે ત્યાગી ગણાય નહિ, પરંતુ પોતાને આધીન પોતાની પાસે ભોગનાં સાધનો ઉભરાતાં હોય, શરીર નીરોગ હોય, છતાં નિરીડલાવથી-ત્યાગલાવ પામીને ત્યાગ કરે, તેજ ત્યાગી કહેવાય છે.

જુઓ, તેનો અનુવાદ.

જે ધનકણ કંચન કામિની,

અછતે અણુભોગવતા રે;

ત્યાગી ન કહીએ તેહને,

જો મનમાં સવિ ભોગવતા રે. ૧

ભોગ સંયોગ લલા લહી,

પરિહરે જે નિરીહ રે;

ત્યાગી તેહીજ લાખીએ,

તસ પદ નમું નિશ દિહ રે. ૨

એટલે ખરી વાત જ અલ્પાંતર ત્યાગની છે, મનમાં ત્યાગ ન હોય તો બહારનો ત્યાગ નકામો છે.

૩૦ તો યહી કંચન-કામિની અને સ્વજન પરિવારનો મોહ ઉતારી ત્યાગ કરી દીક્ષા લેનારનો ત્યાગ ન ગણી શકાય ?

ઉં જેવી રીતે નારી, પરિવાર, ઘરનાર, લક્ષ્મી અને મોજશોખનો ત્યાગ કર્યો છે, તેવો ને તેવો જીવંતી મુદ્રી ત્યાગ ટકી રહે તો ચોક્કસ તે આત્મા ત્યાગી જ ગણાય, પરંતુ સંસારી પરિવ્રજનો ત્યાગ કર્યો, અને સાધુદશના પરિવ્રજની ગાંસડીઓ ગાંધવા માંડે, ઘરના બાલબચ્ચાં અને નારી-નોકરનો ત્યાગ કર્યો, અને સાધુદશમાં ચેલા-ચેલી કરવા માટે ધડાપીટ મથાવી મૂકે, એનો અર્થ પરિવ્રજ-ત્યાગ છે જ નહિ, એ તો ઓલામાંથી ચૂલામાં અને ખચ્ચર ઉપર બેસીને ગામ સોસડું આલતાં શરમ લાગવાથી ગધેડા ઉપર બેસનારની બુધ્ધિને બરાબર કરનાર જેવું સમજાય છે.

પ્ર० તો પછી જરૂર પૂરતાં પણ સંજમનાં ઉપકરણો રાખવાં તે પણ પરિવ્રજ જ ગણાય ને ?

ઉં પોતાના સંજમના નિર્વાહ માટે પોતાને જરૂર-જોગાં ચાલુ વપરાતાં મમત્વ વિના રખાય તો પરિવ્રજદોષ જરાપણ લાગતો નથી, પરંતુ વપરાતી ચીજ પણ મમત્વ-લાવથી રાખેલી હોય, તે ચીજ જોઇ વારંવાર આત્માને હર્ષ-આનંદ, રતિ, રાગ થયા કરતા હોય તો તે મમત્વ-પોષક હોવાથી પરિવ્રજ જ લેખાય છે.

પ્ર० આ ઉપરથી એમ-મમત્વજનું કે, ચારિત્રનાં ઉપ-કરણો પણ ચાલુ વપરાશથી વધારે કોઈ સાધુ કે સાધ્વી રાખે તો તેને પરિવ્રજમમત્વદોષ લાગે, આ વાત બરાબર ને

ઉં ગચ્છાચાર્ય અને ગચ્છગુરૂણી (જે પ્રવર્તિની કહેવાય છે,) ને છોડીને એટલે સમુદાયના મૂળપુરૂષોને છોડીને સંજમનાં ઉપકરણો પણ ખીચા માધુ-સાધ્વીજીઓએ સંગ્રહ કરવાં તે સંજમાર્ગ તો નથી અને ગચ્છાચાર્ય વિગેરે પણ જેઓ અમૂર્ચદશાવાળા રહી શકતા હોય, તો તેમને પાત્રા વિગેરેના સંગ્રહનો દોષ લાગે નહિ, પરંતુ જેમને ડગલે ને પગલે વસ્તુમાત્ર ઉપર અમત્વભાવ ચાલુ રહેતો ન હોય, તેમને પરિશ્રમમના દોષ લાગ્યા વગર કેમ રહે ?

પ્ર૦ હીક ત્યારે આપણામા મમ્યગૃહસ્થની પ્રાપ્તિ થઈ છે, એમ સમજનામા કોઈ બાધા લક્ષણો જતાવી શકાય ખરાં ?

ઉં જ્ઞાનીપુરૂષોએ પોતે ન જતાવ્યાં છે, જુઓ, કેટલાક અહીં જતાવાય છે.

ચાર સ્કંડણા-૪, ત્રણલિંગ-૭, દશ પ્રકારે વિનય-૧૭, ત્રણ પ્રકારે શુદ્ધિ-૨૦, પાંચ દ્વય-૨૫, અઠ્ઠા પ્રમાવક-૩૩, પાંચ બૂણ-૩૮, પાંચ લક્ષણ-૪૩, છયતના-૪૬, છ આગાર-૫૫, છ ભાવના-૬૧, અને છ સ્થાન-૬૭.

આ ૬૭ પ્રકાર સમજી મનન કરવાથી અનુભવી આત્માને પોતામાં સમક્ષિત છે કે કેમ ? તેનો થોડો-ધણો ખ્યાલ જરૂર આવશે. કારણ કે—

સમકિતીજીવમાં અથવા સમકિત પામવાની તૈયારીવાલા આત્મામાં નમ્રતા, કોમલતા, વિનય અને વિવેક અતિપ્રમાણુ પ્રગટ થવાં શરૂ થાય છે, જેના યોગથી બીજા પણ કેટલાક ગુણો આવવા શરૂ થાય છે.

૧ સમકિત પામેલા કે પામવાની તૈયારીવાલા જીવને જીવ-અજીવ આદિ નવ તત્વો, છ દ્રવ્યો, સમલંગી અને સાત નયો વિગેરે પરમાર્થ જાણવાની રુચિ ઉત્પન્ન થાય છે.

૨ પરમાર્થરુચિવાલા આત્માને ભાવાચાર્યની સેવા અને સોળતમાં ઘણો જ સ્વાદ પડે છે.

૩ ભાવાચાર્યની સોળતથી રંગાએલા અને પરમાર્થ મમજેલા આત્માને કુશુરુઓની સોળત બીલકુલ ગમે નહિ એ પણ સ્વાભાવિકજ છે.

૪ સમકિત પામેલા કે પામવાની ભૂમિકામાં પ્રવેશેલા આત્માને અન્ય લિંગિઓની સોળત પણ ગમે નહિ, તેવાઓનાં પુસ્તકો પણ વાંચે નહિ અને તેવાઓના સ્થાનમાં પણ જાય નહિ. પ્રાયઃ કુલિંગિઓની મોળતથી આત્મા શ્રદ્ધા ગુણથી પતન પામે છે, મારેજ કહ્યું છે કે,

પરદર્શનીનો સંગ તજીએ ચોથી સદહણા કહી,
હીણા તણો જે સંગ ન તજે, તેહનો ગુણ નવિ રહે,
જયુ' જલધિજલમાં ભર્યુ' ગંગા નીર લુણપાયુ' લહે.

૫ તથા જેમ અનિશ્ચયધાતુરને મિષ્ટાન્ન પકૂવાનો દેખી અતિ આનંદ થાય છે તથા જેમ વિલાસી સુખીયા મનુષ્યને

કિન્નરકંઠીઓનાં ગીત, નાચ અને નાટકોમાં સ્વાદ પડે છે તેમ સમકિન પામેલો કે પામવાની તૈયારીવાલો આત્મા હોય તેને વીતરાગની વાણી આંલખવામાં ખુબજ રમ્મ પડે છે અને શ્રી વીતરાગદેવના ધર્મની આરાધના ઘણી ગમે છે વક્ત્રી જેને વીતરાગવાણી અને વીતરાગધર્મ ગમતો હોય તેને ધર્મના દ્વાતાર શુદ્ધદેવની સેવા પણ ઘણી ગમે છે, શુદ્ધસેવામાં જરાપણુ ખેદરકાર થતો નથી. જેમ વિદ્યાસાધક જરાપણુ આલસ્ય સેવ્યા ત્રિવાય સાધનામાં જાગતો રહે છે તેમ આગમરહસ્ય અને ધર્મનો ખપી આત્મા ગુરુદેવની સેવામાં આઠે યામ જાગતો રહે છે. કહ્યું છે કે,

શુધાહુને ભોજન વહાલું, તૃપાહુને પાણી,
વિક્ષાસીને વનિતા વહાલી, ધર્મીને જિનવાણી ૧.

ત્યારણાં શ્રી વીતરાગશાસનને પામેલા કે પામવાની તૈયારીવાલા આત્મામાં વિનયશુભ્ર પણ જરૂર પ્રગટ થાય છે, કારણ કે વિનય એજ ધર્મનું, મતોનું, શુભ્રોનું અને વહેવારનું મૂલ છે. વિનય વિનાના આત્મા સર્વત્ર સીદાય છે. આ વિનય તે વિવેકનો મોટો ભાગ છે. વિનયીજીવમાંજ વિવેક આવે છે, વિનયી આત્મા માતાપિતા વડીલજાંધુ વિગેરે કુટુંબના માણસને પણ પોતાને વશ કરે છે, વિનયી માણસ પોતાના શેઠને અધિકારીને કે રાજાને પણ પોતાના જનારીને પોતાનું કાર્ય સાધી શકે છે વિનયી જીવ ગુરુદેવને પણ વિનયથી આરાધી શકે છે, અને અતિશુશ્રવણુવાલાં શાસ્ત્રના રહસ્યો પણ ગુરુ પાસે થીપામી શકે છે.

આ વિનય સમજવા માટે જે લાઇઓની એક કથા અહીં
ખતાવાય છે.

એક મોટા નગરમાં સગા મહોદર જે લાઇ વસતા
હતા. તેઓ ધન કમાવા સારૂ અતિ દુર પ્રદેશ રત્નદ્રીપમાં
ગયા અને ત્યાંથી ઘણું ધન કમાઈને પાછા પોતાના દેશમાં
આવ્યા. ધનસામગ્રી એટલી બધી લાવ્યા હતા કે, તેમની
રિદ્ધિ અને લક્ષ્મી પાસે નગરના રાજાની કશીજ ગણના
ન રહી. બન્ને લાઇ દરરોજ નવનવા સાધનોથી ગામમાં
ફરવા નિકળે અને લોકોનાં ટોળા જોવા એકઠાં થાય, નગ-
રવાસી લોકો એમજ માને કે, આ લોકો કોઈ દેવલોક-
માંથી આવ્યા જણાય છે !

આ વાત થોડે થોડે રાજાની પાસે પહોંચી. રાજા
ઘણો જ ઉત્તમ આત્મા હોવાથી આ બન્ને લાઇની લક્ષ્મીની
વિપુલતા સાંભળી ખૂબ જ ખુશી થયો. છતાં ઘણાં ખુશા-
મતીયા લોકો રાજાને ઉશ્કેરતા પણ હતા. સાહેબ ! આ
શેઠીયાના માન-મરતબા પાસે આપની કશીજ મોટાઈ નથી.
આખા ગામમાં આપને કોઈ મંભારતું નથી. અને એ બન્ને
લાઇઓની જે-જેકાર બોલાઈ રહી છે, પરંતુ આવી વાતો
સાંભળીને સજ્જન એવો રાજા જરા પણ મનમાં ઇર્ષ્યા
લાવતો નહિ.

લાવિલાવથી એકે દીવસ એવો પ્રમંગ બન્યો કે,
આ જે લાઇ પૈકી એક નાના લાઇ રત્નથી જડેલો સોનાનો
રથ શણગારી બે સુંદર ઘોડાઓ જોડીને બજારમાં ફરવા

નીકળ્યા, આ વાતની ખબર થતાં ખીલ્લ મોટા લાઇ પળ
હાથીને મુવર્ણની અંગાડીથી શોભાવીને પરિવાર મહિત
અંદર ગેસીને ફરવા નીકળ્યા. જન્ને લાઇ જુદા રસ્તે ચાલ્યા
લય છે, આગળ જતા આ બે રસ્તા ભેગા થાય છે, ત્યાં
અકસ્માત સામેથી નરપતિની સવારી આવતી દેખાણી. આ
વાત જાને લાઇઓના ખામ મનુષ્યોએ આવી પોતપોતાના
શેઠને જણાવી દીધી કે, સ્વામી ! આપણા નગરના માલિક
સામેથી આવે છે. આ વાત સાંભળતાજ અતિવિનયી અને
વિવેકી નાનો લાઇ ખગીમાથી નીચે ઉતરી આગળ ચાલી મહા-
રાજાની પાસે જઈ નમ્રતાથી હાથ જોડી ઉભો રહ્યો. રાજા
સાહેબ પૂછે છે, શેઠજી આ શું છે ?

શેઠ કહે છે, સાહેબ ! પરદેશથી એક સુંદર ચીજ
ખનાવરાવીને આપ સાહેબને ભેટ મૂકવા લાવ્યો છું. આવ્યાને
દીવસો ઘણા થયા, પરંતુ અમારું ઘર અવાવરુ હોવાથી
સુધારા-વધારા કરવામા થોડો ટાઈમ જતો રહ્યો છે; આપ
કૃપાસિધુને મળવા ઘણી જ ત્વરા હોવા છતાં મોકું થઈ ગયું
છે, તેની ક્ષમા આપશો. એમ વિનયવચનો મંભળાવી
ઘોડાથી જોડેલો રત્નજડિત રથ લાવીને રાજા સાહેબના
ચરણે ધર્યો. શેઠનું આવું મીઠું લાવણ અને દિમની ભેટ
જોઈ મહારાજા ઘણાજ ખુશી થયા, નાનાલાઈશેઠને ઘણું
માન આપ્યું, અને અવમર મળે ત્યારે પોતાને મળવા
રાજસભામાં કે અંતઃપુરમાં સંકોચ વિના આવતા રહેવું
એવી છુટ આપી.

આ બાજુ મોટા ભાઈ હાથી ઉપર આવતા હતા તેમને પણ પોતાના એવકે મહારાજની સવારી આવવાની એતવાણી આપી હતી, પરંતુ પેમામા ગર્વિષ્ટ બનેલા કેદી એમા શું છે ? કહીને હાથી ઉપરથી નીચા ઉતર્યા નહિ, પછી રાજના માન-સન્માનની તો વાત જ કયા રહી !

મોટાભાઈ શેઠની આવી ઉદ્વેગતાઈ જોઈ મહારાજ ચીકાઈ ગયા. અને શેઠનું અપમાનભરેલું વર્તન જોઈ રાજાએ શેઠનો હાથી લઈ લીધો, ઘર ઉપર પણ જપ્તિ બેસાડી સર્વસ્વ આંચકી લીધું, આવી ઘટના નાનાભાઈના સાંભળવામા આવી કે તુરંતજ સાચા મોતીનો થાળ ભરી મહારાજ પાસે જઈને ભેટ ધરી પોતાના મોટા ભાઈના ઉદ્વેગ વર્તનની માફી અને રાજના ગુસ્સાની ક્ષમા માગી. નાનાભાઈ ઉપર પ્રસન્નચિત્ત બનેલા મહારાજાએ મોટાભાઈનો પણ ગુન્હો માફ કર્યો.

અહિં બંને ભાઈના વિનય અને અવિનયના અંશના ફલ સમજાય છે, બાવી રીતે આત્માને આલોક અને પાલોક સુખી બનાવવો હોય તો આત્મ મા ઘણી જ નમ્રતા લાવવા જરૂર છે, શાસ્ત્રો કહે છે કે,

વિનયના નાણં નાણાં દંસણં દંસણાઓ ચરણં ।

ચરણાર્હિતો મોક્ષો, મુપલે સુખલં નિરાવાહં ॥

અર્થ : વિનયથી આત્મામા જ્ઞાન આવે છે, જ્ઞાનથી સમ કિન પ્રાપ્તિ થાય છે, સમજિતી આત્મા ચારિત્ર પામે છે, અને

ચારિત્રથી આત્મા સર્વકર્મ લય કરી મોક્ષ મેળવે છે, એટલે મર્વ ગુણોનું ભાજન વિનય ગુણજ છે. માટે લૌકિક અને લોકોત્તર બન્ને માર્ગને નિષ્કંટક બનાવવા હોય તો આત્માને વિનય ગુણની ખાણ બનાવવો જોઈએ.

આ વિનય ગુણ ઉપર ખીબપણુ આશ્ચર્યકારી લૌકિક લોકોત્તર દાખલા ઘણા બાજુવા મળે છે, તેમાં એક તમ્ન તાણ બનેલી ઘટના અહીં દુકાણુમાં લખું છું.

આપણા હાલના રાજનગર શહેરમાં સારંગપુર તક્લી યાની પોળમાં પ્રાયઃ વિશમી મદીના પ્રારંભમાં એક ધર્માત્મા ગૃહસ્થ રહેતા હતા, તેઓના પ્રથમ પત્ની ગુજરી જવાથી તેમણે ફરીવાર ગામડામાંથી કેાઈ સારા ખાનદાન ગૃહસ્થની પુત્રી સાથે લગ્ન કર્યાં હતા. શેઠ પોતે પ્રકરણ-કર્મગ્રન્થાદિ તત્ત્વોના ઘણા ઉંડા બાજુકાર હતા. પોતાની થોડી સુડીમાં ન્યાયોપાનિત દ્રવ્યથી સામાન્ય વ્યાજના વેપારથી સુખ-પૂર્વક આણવિકા ચલાવતા હોઈને ઘણોખરો દિવસ-રાત્રીનો ભાગ વાંચન-મનનમાં તથા અન્યને ભણાવવામાં અને લખવામાં વિતાવતા હતા.

નવીન પરણેલાં શ્રાવિકા પણ ઘરનું કામ પતાવીને તમામ વખત સામાયિકમાં શેઠજીની પાસે જ વિતાવતાં હતા. નવા શ્રાવિકા ગામડામાં જન્મેલા હોવાથી અને તે કાળમાં ગામડાઓમાં નિશાળો ન હોવાથી એકડા આંક કે બારાણ્સરી જેવું પણ ભણેલા હતા નહિ પરંતુ શેઠજીના બધા વાંચનમાં લગભગ તેમની અત્રુટ હાજરી રહેતી હતી.

આવી રીતે દશ-પંદર વર્ષ ગયા તેમાં દરરોજ સાંભળવાથી ધાર્મિક ક્રિયાઓ અને જ્ઞાનમાં આવિકાને રસ વધતો ગયો, સાથેસાથ શેઠની મેવામાં પણ ખૂબજ વૃદ્ધિ થઈ, એક સુવિનીત શિષ્ય જે રીતે ગુરૂદેવની સેવા બળવે તેજ પ્રમાણે મહાસતી આવિકા પણ શેઠજીના મનને અનુકૂળ સેવા કરવામાં ઘણી જ સાવધાનતા રાખતા હતા. અત્યારે શેઠની શી ઈચ્છા છે ? તે શેઠાણી સમજી જતાં ભાવામાં પણ જી ! શાંદોના કોમળ ઉચ્ચારથી શેઠના આત્માને ખુબજ શાંતિ આપતા હતા.

અને શેઠાણીના આવા વલણથી શેઠની અભ્યંતર આશીષો તેમના ઉપર ખુબજ વૃદ્ધિને પામી તેના યોગે એક દિવસ શેઠ વાંચતા હતા અને શ્રાવિકા માંભળતા હતા તેથી ભાવિ ભાવના યોગે શેઠના મુખમાંથી નીકળી ગયું કે, આજ તો તું વાંચીને અર્થ કર અને હું સાંભળું, શેઠનાં અચાનક આવાં વાકયો માલગીને સુસતી આવિકાએ તુરંતજ તહત્તિ વચન બોલી વાચવું શરૂ થયું, વાચતા ગયા અને અર્થ કરતા ગયા, આમ દિન-પ્રતિદિન વિનય અને જ્ઞાન બન્નેની પરસ્પર સંસાધ (વિનય કહે હું વધી જાઉં જ્ઞાન કહે હું વધી જાઉં આવે પરસ્પરમાં આગળ વધતો જ વિકાસ) વધી જવાથી શેઠાણીએ શેઠ પાસેનું ઘણુંખરું તત્ત્વજ્ઞાન સમજી લીધું, જેના યોગે પ્રકરણ-ભાષ્ય, ઈર્મ-ગ્રંથ, સંગ્રહણી, ક્ષેત્રમમાય, પ્રવચનમારોધાર અને લોક-પ્રકાશ જેવા ગ્રંથોનું ઉડું રહસ્ય પણ સમજાયું.

પ્ર૦ તમે ઉપર જણાવી ગયા છો કે, બાઈને-શ્રાવિકાને બારાફરી પણ આવડતી ન હતી તો પછી શેકના વચને વાચવું શરૂ કર્યું, આ વાત સાચી કેમ મનાય ?

ઉ૦ આવા દાખલા કોઈક કાળમાં વિરલાજ્ઞ બને છે, આ બાઈ ચોક્કસ લણેલાં હતા જ નહિ, પરંતુ પતિના અતિ પ્રમાણુ વિનય અને વેચાવચ્ચ ગુણથી બાઈમાં એકલવ્ય ભીલની જેમ વિનય ગુણના ફળરૂપ જ્ઞાનગુણ પ્રકટ થયો હતો. આવો એક-બીજો દાખલો રૂપાન્તરથી ઉપાધ્યાય શ્રી વીરવિજયજી મહારાજના પ્રસંગમાં ભાવનગરની આમુમાજીના ગામમાં એક મુંગા અને તન બહેરા છોકરાનો બની ગયો છે. જે છોકરો જન્મથીજ મુંગો અને બહેરો હતો, તેને દેરામરમાં ઉપાધ્યાય શ્રી વીરવિજયજી મહારાજે વામામાં થામડીને ફરમાવ્યું હતું કે, બોલ, ક્યું નહિ બોલતા ! આવાં વાક્યો સાંભળી છોકરો બોલવા લાગ્યો હતો.

પ્ર૦ શેકજીના ઉપર મુજબના (આજ તો તું વાંચીને અર્થ કર હું સાંભળું) આદેશને સાંભળીને શ્રાવિકાએ પોતે લણેલા ન હોવા છતાં ના કેમ પાડી નહિ ? હું કયા ભણી છું ! આવો જવાબ કેમ ન આપ્યો ? મારા સ્વામી મારી મશ્કરી કરે છે, આવું પણ મનમાં કેમ ન આવ્યું ?

ઉ૦ ઉત્તમકેટીના શિષ્યો-પુત્રો, પતિન્યો અને એનકો ગમે તેવા વિષય આદેશો હોય તેમાં પણ મંશય

કરતા નથી અને પોતાના તે તે પૂજ્ય અને વહીવટુપુરુષના
મત્સ્ય સુધીના આદેશો પણ પ્રમુનચન તરીકે સ્વીકારી લે છે
જુઓ મહાપુરુષોના વચનો

સતાપત્યુ પ્રમો પત્તિ ગુરો શિષ્ય પિતુ મૃત ।

જાદેજો સદચ કુર્ષન્ સંઙ્ગત્યાત્મનો દ્વર્ત ॥

અર્થ મતીનારી પોતાના શ્વામીના વચનમા સદેહ કરે તો
પોતાનું પતિવ્રતાપણુ મવીન થાય છે, ઉત્તમઝેરીનો સેવક
નોઝર પોતાના માલિકના વચનમા સદેહ કરે તો પોતાનું
સ્નામિલકતપણુ મવીન થાય છે, ગિય પોતાના ગુરુદેવના
વાક્યમા સદેહ કરે તો પોતાની સિધ્ધિદશા મવીન બને છે
અને સુપુત્ર પોતાના પિતના વાક્યોમા સદેહ કરે તો
પોતાના પુત્રપણાને કલકિત બનાવે છે વધી પણ કહ્યું છે કે,

નાયશ્ચિત્ત ગુરુણા દિ ઘચાસિ નિરિર્લેનસા ।

નાતિદ્રાન્તગુરુણાદિ ક્રિયા કાપિ કલેઘદ્વી ॥૧॥

અર્થ ગુરુપુરુષોના વચનો આરાધક આત્માઓને પ્રાયશ્ચિત
તુલ્ય છે. અર્થાત્ ગમે તેવા પાપો થઈ ગયા હોય પરતુ
સુગુરુઓના વચનોરુપ આશીર્વાદ મલી જાય તો દૃઢપ્રહારી
અને કામલક્ષ્મી જેવા પાપી આત્માઓપણુ તમામ પાપોથી
મુક્ત બની મોક્ષગામી બની શક્યા છે, એવો ગુરુદેવોના
વચનથી જાણાયેલા આત્માઓને ગુરુઓના વચનો જ
તત્વામા અમાધારણુ કારણુ બને છે

પરતુ જે આત્માઓ ગુરુઓના વચનોનો અનાદર
કરી રખડતા-અનુકતા વ્યવહારી દશા અનુભવનારા છે

પ્ર० તમે ઉપર જણાવી ગયા છે કે, બાઈને-શ્રાવિકાને બારાક્ષરી પણ આવડતી ન હતી તો પછી શેઠના વચને વાંચવું શરૂ કર્યું, આ વાત સાચી કેમ મનાય ?

ઉ० આવા દાખલા કોઈક કાળમાં વિરલાજ ગને છે, આ બાઈ એકકક્ષ લણેલાં હતા જ નહિ, પરંતુ પતિના અતિ પ્રમાણુ વિનય અને વેચાવચ્ચ ગુણથી બાઈમાં એકલ્લભ્ય ભીલ્લની જેદે વિનય ગુણના ફળરૂપ જ્ઞાનગુણ પ્રકટ થયો હતો. આવો એક-બીજો દાખલો રૂપાન્તરશ્રી ઉપાધ્યાય શ્રી વીરવિજયજી મહારાજના પ્રસંગમાં ભાવનગરની આજીમાજીના ગામમાં એક મુંગા અને તર્કન બહેરા છોકરાનો બની ગયો છે. જે છોકરો જન્મથીજ મુંગો અને બહેરા હતો, તેને દેરાસરમાં ઉપાધ્યાય શ્રી વીરવિજયજી મહારાજે વાંસામાં યાગડીને ફરમાવ્યું હતું કે, બોલ, કયું નહિ બોલતા ! આવાં વાક્યો સાંભળી છોકરો બોલવા લાગ્યો હતો.

પ્ર० શેઠજીના ઉપર સુજગના (આજ તો તું વાંચીને અર્થ કરે હું સાંભળું) આદેશને સાંભળીને શ્રાવિકાએ પોતે લણેલાં ન હોવા છતાં ના કેમ પાડી નહિ ? હું કયાં ભાગી છું ! આવો જવાબ કેમ ન આપ્યો ? મારા સ્વામી મારી મશ્કરી કરે છે, આવું પણ મનમાં કેમ ન આવ્યું ?

ઉ० ઉત્તમકોટીના શિષ્યો-પુત્રો, પત્નિઓ અને સેનકો ગમે તેવા વિવિધ આદેશો હોય તેમાં પણ સંશય

કરતા નથી અને પોતાના તે તે પૂજ્ય અને વડીલપુરુષનાં
મરણ સુધીના આદેશો પણ પ્રમુવચન તરીકે સ્વીકારી લે છે.
જુઓ મહાપુરુષોના વચનો.

સર્તાં પશુ પ્રમો પત્તિ. ગુરો શિષ્યઃ પિતૃ મૃત ।

આદેષો સંશયં કુર્વન્ સ્વંડયત્યાત્મનો વ્રતં ॥

અર્થ : મતીનારી પોતાના સ્વામીના વચનમા સંદેહ કરે તો
પોતાનું પતિવ્રતાપણું મક્કીન થાય છે, ઉત્તમકોટીનો સેવક-
નોકર પોતાના માલિકના વચનમા મદેહ કરે તો પોતાનું
સ્વામિભક્તપણું મક્કીન થાય છે, ગિર્ય પોતાના ગુરુદેવના
વાક્યમાં સંદેહ કરે તો પોતાની ચિધ્યદશા મક્કીન બને છે,
અને સુપુત્ર પોતાના પિતાના વાક્યોમા સંદેહ કરે તો
પોતાના પુત્રપણાને કલકિત બનાવે છે. વડી પણ કહ્યું છે કે,

પ્રાયશ્ચિત્ત ગુરુણાં હિ વ્રત્તાંસિ નિરિર્લેનસાં ।

નાતિક્રાન્તગુરુણાંહિ ક્રિયા કાપિ ફલેન્નહી ॥૧॥

અર્થ : ગુરુપુરુષોના વચનો આગધક આત્માઓને પ્રાયશ્ચિત્ત
તુલ્ય છે. અર્થાત્ ગમે તેવા પાપો થઈ ગયાં હોય પરંતુ
સુગુરુઓનાં વચનોરૂપ આશીર્વાદ મક્કી બીય તો દૃઢપ્રહારી
અને કામલદમ્ભી જેવા પાપી આત્માઓપણુ તમામ પાપોથી
મુક્ત બની મોક્ષગામી બની શક્યા છે, એટલે ગુરુદેવોના
વચનથી બધાએલા આત્માઓને ગુરુઓના વચનો જ
તરવામાં અમાધારણુ કારણુ બને છે.

પરંતુ જે આત્માઓ ગુરુઓના વચનોનો અનાદર
કરી રખડતા-મટકતા સ્વેચ્છાચારી દશા અનુભવનારા છે

તેમની કૌર્મ્યપણ તપસ્યા વિગેરે ક્રિયા, ક્ષત આપનારી બનતી નથી. શાસ્ત્રોમાંપણ કહ્યું છે કે,

છદ્દદ્દમદસમદુચાત્તમેદિં માસદ્દમામલ્લમળેદિં ।

અરુરંતો ગુપ્તચયર્ગં અનંતસંસારીઓ દોદ ॥૧॥

અર્થ: કૌઈ આત્મા છક-બે ઉપવાસ, અઠમ-ત્રણ ઉપવાસ, ૮૧મ-ચાર ઉપવાસ, માસ-એકમાસના ઉપવાસ, અધ્યમાસ-પંદર ઉપવાસ જેવા કુકર તપ કરનારો હોવા છતાં જો તે શુભચિત્તનો અનાદર કરતો હોય, ગુપ્તચિત્તની અવગણના કરતો હોય તો પણ ઉપર ગુજ્જના ઘેર તપથી પણ અનંતો-કાળ મંનારમાંજ રખડનારો બને છે, તપશ્ચર્યાથી પણ કશો લાભ થતો નથી.

આ વાતથી એમ નક્કી થાય છે કે, શુભી આત્માઓ વડીલોને પરાધીન હોય છે અને શુભ અને પિતા, પતિ અને માલિકની સંપૂર્ણ આજ્ઞા માને છે. મનમાં પણ કુવિચારો લાવના નથી, એ ન્યાયથી આપણી આગ્રુ કથાનાં ધ્રાવિકાગ્રેન પણ પોતાના સ્વામીના વચનમાં જરાપણ શકા લાભ્યા મિવાવ સ્વામિની આજ્ઞાથી વાંચવા લાગ્યાં અને એકલવ્યભીલક્ષ્મીની માફક વડિલનો વિનય કર્યો.

વિનય એટલો બધો કર્યો કે, આ ધ્રાવિકાગ્રાધએ પ્રકરણનું ઉકું જ્ઞાન પામીને વૃદ્ધાવસ્થામાં ઘણા શ્રાવક-ધ્રાવિકાઓને પણ ભણાવ્યાં. ઘણા ભાઈઓ તેમની પાસે ભણીને તંમના સગા પુત્રો જેવા ભકત બન્યા. કહેવાય છે

કે, આ સુશ્રાવિકા પોતાના પતિના મરણ પછી અમદાવાદ શહેરમાં કાઠીમા નામથી એક સારા અનુભવી આત્મા કહેવાઈ ગયા છે.

અમને આ સંપૂર્ણ હકીકત અમદાવાદના એક માનવંતા અને વીશાશ્રીમાળી જૈન કેમના શેઠ અને શેઠ આણંદજી કલ્યાણજીની પેઢીના પ્રતિનિધિ અને હાલપટેલમાં રામજી મંદિરની પોળનારહીશ શેઠ મયાભાઈ સાંકળચંદ જેઓ ૧૯૮૭ ની સાલમાં અમારી પાસે કર્મશ્રંથનો અભ્યાસ કરવા આવતા હતા, તેમણે કહેલી છે અને અહીં લાલની ખાતર લખી છે.

એટલે સમકિત પામેલો કે પામવાને નિકટ થએલો આરમા અરિહંત, સિદ્ધ, આચાર્ય, ઉપાધ્યાય, સાધુ, ક્ષમાદિદશ:વિધ ધર્મ, જિનપ્રતિમા, શ્રી જૈન સ્તંભ, જૈનાગમ, અને સમ્યગ્દર્શન, આ દશે પ્રકારનો મન, વચન અને કાયાથી વિનય અચરે છે.

૧ યથાયોગ્ય લકિત નાચવે છે, ૨ ચિત્તમાં ળહુમાન રાખે છે, ૩ ગુણનો અતિપ્રમાણ આદર થવાથી વારંવાર વખાણ-પ્રશંસા સ્તુતિ ગાયા કરે છે. ૪ અવગુણ ક્યારેપણ મનમાં લાવતો નથી અને યોદ્ધતો પણ નથી, ૫ કરી આશાતના થવા દેતો નથી.

ઉપર મુજબ દશપ્રકાર ગુણીનો પાંચલેદે વિનય સેવનાર આત્મા વળતે જિનનામપુણ્યનો ળંધ કરે છે. અતિપ્રમાણ નિર્જરા કરીને એકાવતારી પણ થઈ જાય છે, મહાપુણ્યનો

ગંધ કરીને ભરત-બાહુબળીની પેઠે મોટી રિદ્ધિ-મંપત્તિને
પણ પામે છે.

સમકિત પામેલ કે પામવાની તૈયારીવાલા છવને
શ્રી જિનવચન તત્ત્વ સાચા છે, શઘવગરનાં છે.
તમેય સત્ત્વં નિસ્સંક્રિયં જં જિણેહિ પંદ્રિયં ખીન્તું
બધું ખોટું છે, એવું મનમા ચોક્કસ થઈ જાય છે, વળી શ્રી
જિનરાજની ભક્તિ કરવા છતાં જે વસ્તુ જની શકની નથી,
તે વસ્તુ ખીજાથી થઈ શકે જ કેમ ? આવું પ્રસંગ આવે
ત્યારે મુખમાથી નિહરપણે અને નિઃશ્વસપણે બોલાઈ જાય છે
તથા એવો પણ પ્રસંગ આવી જાય કે કોઈ દેવ-દાનવ
કે રાજા-મહારાજા બલાત્કારથી અન્ય દેવ-દેવીને નમાવવા
આગ્રહ કરે તો પણ,

છેલ્લો લેલો વેદના રે. જે સહેતો અનેક પ્રકાર રે,
જિન વિણ પરમુરનાવિ નમેરે, તેની કાયા શુદ્ધિ ઉદાર રે. ૧

જિનેશ્વર દેવ સિવાય ખીજા દેવ-દેવીને નમસ્કાર
કરેજ નહિ, પ્રાણાન્ત કષ્ટો સહન કરે, સર્વરવનો નાશ થઈ
જાય, અનેક વેદનાઓ ભોગવે, પણ અન્ય દેવને સ્વપ્નામા
પણ ધરે નહિ, આવી મન-વચન-કાયાની શુદ્ધિ પ્રકટ થાય
તે આત્મા સમકિત પામી શકે છે, અથવા પામેલું ટકાવી શકે છે.

જે આત્મા ભગવાન વીતરાગના વચનો વાંચીને શ્રી વીતરાગ-
પ્રભુને સંપૂર્ણ ઓળખી શકે છે, જેમ જેમ અભ્યાસ વધે છે,

તેમ તેમ અનુભવ વધે છે, -વર્ણદેવની વાણીના અનુભવી આત્મા હોય તેને નીચેના પાત્ર મકાદોપો લાગતા નથી

૧ શ્રી જિનવચનમા કોઈ પણ પ્રકારની શકા લાવે નહિ, ૨ અન્ય દર્શનિઓના કબ્જ, મંત્ર, ચમત્કાર, માનપાન, ઐશ્વર્ય દેખીને તે મતનો અલિલાષ સેવે નહિ, ૩ પોતે આચરેલા ધર્મનું ફલ મળશે કે કેમ? આવેા સદેહ લાવે નહિ, ૪ મિથ્યાદ્રષ્ટિઓના ગુણના વખાણુ કરે નહિ, વખાણુ સાલતીને રાજી થાય નહિ, ૫ જેમ જને તેમ અન્ય દર્શનિઓની એટલે જૈનધર્મના વિરોધીઓ, નિન્દકો અને ઉત્થાપકોની મોજત પણુ કરે નહિ, અરે તેમના પડોસમા પોતાનાં ઘર-દુકાન પણુ રાખે નહિ.

આ પાત્ર દોપો સમકિતના ભયંકર દુશ્મનો છે. આ પાત્ર દુવણેા જ્યાં સુધી આત્મામા જાગતા હોય ત્યાં સુધી આત્મામા સમકિત ગુણ આવી શકતો નથી, માટે આત્માના અભ્યુદયના ઈચ્છક પુત્રિમાન મનુષ્યે ઉપરના પાત્ર મકા દોપો ચોક્કસ ત્યાગ કરવા જરૂર છે. જુઓ પૂર્વપુત્રો શુ દેશમાવે છે,

દાકા કાંક્ષા વિચિકિત્સા, મિથ્યાદ્રષ્ટે પ્રદાંસનમ્ ।

તત્સંસ્તવશ્ચ પંચાપિ, સમ્યક્ત્વં દષ્યન્ત્યમો ॥૧॥

અર્થ - ઉપર જતાનાં ગયો છે.

અં ૬૫૨ તો આપણે પ્રાંભમાજ કહેલાય ગયુ છે કે, ગુણાનુરાગ એજ સમકિત-સમ્યગ્ જ્ઞાન કહેવાય છે, તો પછી અહીં જેમ કેમ કહેવાયુ કે, મિથ્યાદ્રષ્ટિના

શુણનાં વખાણ કરવાથી સમકિત મલીન થાય છે ? શુણ ગમે તેના હોય તો શુણના વખાણ કરવામાં વાંધો શું ?

ઉં પહેલી વાત તો ચોજ છે કે, શુણ કોને કહેવા ? ચોજ પહેલું સમજવું જોઈએ, જેમ વજ્રમાં સ્વેતતા-ધોળાશ એ સાથે જન્મેલો શુણ છે, પાણીમાં શીતતા-ઠંડક, અગ્નિમાં ઉષ્ણતા-ગરમી, આ બધા જેમ તે તે વસ્તુના સ્વભાવસિદ્ધ શુણો છે, તેમ આત્મામાં પણ સ્વભાવસિદ્ધ શુણો હોય તેજ વાસ્તવિક શુણો કહેવાય છે. જે શુણો પોતાના ઉપાદાન કારણને તુકથાન કરનાર ન બને, તે શુણોજ વાસ્તવિક શુણો કહેવાય છે, તેમ જે આત્મામાં સમ્યક્દર્શન, જ્ઞાન, ચારિત્ર, પ્રમુખ જે શુણો પ્રકટ થયા હોય તે આત્માનાં આલોક કે પરલોક જરાપણ બગડે નહિ, શુણો શુણોને વધારવામાંજ મદદગાર થાય, જે શુણો પ્રકટ થયા હોય તે શુણો બીજા શુણોના નાશનું કારણ બને નહિ, આવા શુણો મિથ્યાદષ્ટિ આત્માઓમાં પ્રાયઃ આવી શકતા નથી, પરંતુ મિથ્યાદષ્ટિ આત્માઓમાં શુણ જેવા દેખાતા શુણભાસોજ હોય છે. મિથ્યાદષ્ટિ જીવોમાં પ્રકટેલા શુણભાસોજીવોને કુગતિમાંજ લઈ જનાર બને છે, માટે જ મિથ્યાદષ્ટિ જીવોના શુણોની અનુમોદના (મનમાં પ્રશંસા) કરવી પણ વખાણ કરવાં નહિ, જુઓ ઉપાધ્યાયજી મહારાજ શું ફરમાવે છે,

મિથ્યામતિ શુણ વણુનો, ટાળો ચોથો દોષ;
ઉન્માર્ગી શુણતાં હોવે, ઉન્મારગ પોષ. ૧

જગતની વસ્તુભાવનો એવોજ સ્વભાવ છે કે, પોતાના સમાનધર્મી પદાર્થને તે પોતા તરફથી જને તેટલો ટેકો આપી પોષણ કરે છે, અને તે તે માધર્મી પદાર્થને મજબુત બનાવે છે. એક પદાર્થ બીજા પદાર્થને આકર્ષે છે, તેજ પ્રમાણે ગુણો ગુણોને આકર્ષનારા અને પોષણ આપનારા જ થાય, તેજ વાસ્તવિક ગુણ કહેવાય છે.

પ્ર૦ ત્યારે શુ મિથ્યાદષ્ટિજીવમા આવેલા ગુણો ગુણોને નાશ કરનારા હોય એમ જાને ખરું ?

ઉ૦ ઘણું કરીને એમજ. જુઓ, ઘણા મિથ્યાદષ્ટિ જીવો ઘણાજ નત્યવાદી હોય છે, ચોરી પણ પ્રાયઃ કરતા નથી, દગા-પ્રપચ કરતા નથી, પરસ્ત્રીને માતા-બેન-પુત્રી તુલ્ય માને છે, પ્રમાણિકતા ઘણી જ સાચવે છે, હંભરો માણસોના વિશ્વાસનું ખાત્ર જાને છે, છતાં તેઓમાં જૈન-શાસનનો અભાવ હોવાથી માંમાકાર કરે છે, મદિરા પીવે છે, ઈંડા ખાય છે, કતલખાના ચલાવે છે, મચ્છીના વેપાર કરે છે, અને મચ્છી ખાય છે. પોતાના સ્વાદને પોષવા પોતાને ઘેર બકરાં, ઘેટાં, કુકડાં, પાળીને તેનો નાશ કરાવી આરોગે છે, પારાવાર જીવહિંસા થાય તેવા વેપારધંધા, કારખાના ચલાવે છે. પ્રમંગ આવે ત્યારે આવા બધા પાપોનું સમર્થન પણ જુગજ કરાય છે, એટલે આવા પ્રમાણિક મનુષ્યોના સત્ય, અચૂર્ણ અને અદ્વયજ્ઞ જેવા ગુણોથી પણ આત્માને લાભ થતો નથી પણ પ્રાયઃ દુર્ગતિમાં જવાનું કારણ જાને છે.

પ્રત્યક્ષ સત્ય, અચોક્ષ્ય અને પ્રદ્વચ્ય જેવા ગુણોથી જીવને લાભ થાય નહિ ?

હિં સાચો સાથ સાચી અહિંસા આવી હોય તો ઉપરના ગુણો સોનામાં જડેલા હીરા જેવા છે, અને અહિંસાનો સર્વથા અભાવ હોય તો એકડા વગરના મીંડા જેવા છે; જેમ સાચી જીવહયારૂપ સુવર્ણની વીંટીમાં મત્સ્યતા વિગેરે હીરાઓ જડાય તો અથવા ભાવદયા કે માયી દયા રૂપ એકડો આવ્યા પછી સત્ય, અસ્તેય, અને પ્રદ્વચ્ય રૂપ મીંડાઓ આવે તો પણ એકડાને દશ ગુણો-દશ ગુણો મોટો બનાવે છે, એટલે જે આત્મામા જીવોની દયા હોયજ નહિ, જગતના પ્રાણીમાત્રને અભયદાન અપાય નહિ, જગતના પ્રાણીમાત્રનું લગ્ન ચિંતવાય નહિ, સદ્ગુણ-બાહર પ્રાણીમાત્ર સાથે મૈત્રીમાત્ર પ્રગટે નહિ, ત્યાંમુધી જગતના બધાજ ગુણો મોટા મીંડા જેવા બની લેવા.

જેમ કોઈ માણસે દુધ, જેવી બાડી. છાશમાં કેસર, જાયફળ અને સાકર ત્રણવાનાં નાંખ્યાં. આ ત્રણ વસ્તુથી છાશને કશેો લાભ થયો નહિ, પરંતુ કેસર, જાયફળ અને સાકર નકામાં ગયાં. હવે જો ઉપરની ત્રણ ચીજો ભેંસના દુધમાં નાંખવામાં આવી હોય તો દુધ અને આ ત્રણ વસ્તુ ચારેનો મેળ મળી જવાથી બધાની કીંમત વધી જાય. દુધ પોતે એકલું પણ ઉચો પદાર્થ છે, તેમાં સાકર, કેસર અને જાયફળ પડે એટલે દુધની આબરૂ-સ્વાદ વધે. એ નિર્વિવાદ વાત છે, એજ પ્રમાણે અહિંસા પોતે ઉચો ગુણ છે, તેમાં

વળી સત્ય-અસ્તેય અને બ્રહ્મચર્યનો સાથ મળે, એનો પ્રભાવ ડોણ આંકી શકે? પરંતુ દુધનો ભ્રમ કરાવતી છાશમાં ગળેલાં બીયડાં, કેમર અને સાકર બીટકુલ નકામાં ગયાં તેમ અહિંસા-ભ્રમણાના અભાવમાં ગુણી નહિ પણ ગુણીની નકલ કરનાર આત્મામાં મત્ય-અસ્તેય અને બ્રહ્મચર્ય વગેરે ગુણો પણ આત્માને ઉચ્ચ બનાવી શકતા નથી.

હવે ઉપર મુજબ પાચ દોષથી મુક્ત સમક્રિતને પામેલો કે પામવાની તૈયારીવાલો ભ્રમ પોતાની શક્તિઅનુસાર શ્રી વીતરાગશામનની પ્રભાવના પણ કરે છે, એટલે જ્યારે જે જે વસ્તુદ્વારા શ્રી જૈનશાસનની પ્રભાવના-ઉત્પત્તિ થવી શક્ય હોય, જે શામનપ્રભાવનાદ્વારા પોતાને કે અન્યને તુકશાન જરાપણ થયા મિથ્યા જોનો અને જૈનેતરોને શ્રી વીતરાગશામન ઉપર બહુમાન પ્રગટ થાય, જે શાસન-પ્રભાવનાદ્વારા ઘણા આત્માઓ નવીન જૈનધર્મમાં જોડાય અને જુના જૈનો ધર્મમાં મજબુત થાય, ધર્મથી ખસી જતા સ્થિર થાય, ધર્મના વિરોધી પાછા પડે, આવાં શ્રી જૈન-શાસનના પ્રભાવક કામો સ્વયં કરે, અન્યને મદદ કરી શામન-પ્રભાવના કરાવે, તે આત્મા પોતે પોતાના સમક્રિતને નિર્મળ બનાવવા ઉપરાન્ત સેંકડો, હજારો, લાખો આત્માઓને સમક્રિતધારી બનાવી શકે છે, આ શામનમાં તેવા પ્રભાવકો ઘણા થઈ ગયા છે, જેમનાં માંગલિક નામો આપણે આચાર્યપદના વર્ણનમાં બતાવી ગયા છીએ, એટલે અહીં જણાવ્યાં નથી.

આવા મમકિતયોગ્ય આત્માઓને પાંચ ભૂષણ પ્રગટ થાય છે.

૧ શ્રી વીતરાગશામનની વિહિત ક્રિયાઓ ઉપર ઘણો રાગ હોય, દાન, શીલ, તપ, સામાયિક, પ્રતિક્રમણ, પૌષ્ઠ વિગેરે અનુષ્ઠાન ઘણી લાગણીપૂર્વક કરે; સમજીને કરે; રસપૂર્વક કરે, આહર-ખાદ્યમાનથી કરે, અન્યથિત્ત નિરાહરપણાનો ત્યાગ કરીને કરે.

૨ તીર્થની સેવા કરે, તીર્થ-આત્માને મંત્રાર-સમુદ્રથી તારે તે તીર્થ કહેવાય છે. અને તે તીર્થ સ્થાવર અને જંગમ બે પ્રકારે હોય છે. શત્રુજ્યાદિ સ્થાવર તીર્થ કહેવાય છે અને ગીતાર્થ મુનિરાજો જંગમતીર્થ કહેવાય છે, એટલે આવા ગીતાર્થ આચાર્ય, ઉપાધ્યાય અને આધુની સેવના કરવી અને શત્રુજ્યાદિની વિધિપૂર્વક યાત્રા કરવી તે ત્રીજું ભૂષણ કહેવાય છે.

૩ શુક્રદેવની ભક્તિ કરની તે ત્રીજું ભૂષણ કહેવાય છે, શ્રી વીતરાગના આચાર્યાદિ મુનિરાજોને ભગવાન વીતરાગ શાસનના વિધિ-ખંધારણ અનુસાર, ઉપાશયમા ઉતારવા તથા વસ્ત્રાદિ અને અશન પાન ખાદ્યમ-સ્નાદ્યમ આહાર વહોરાવવો, બધું જ દોષરહિત આપવું તે પણ કેવલ પોતાના આત્માના કલ્યાણ માટે આપવું તથા શ્વાનાદિની ભક્તિ-સેવા કરવી. આ ત્રીજું ભૂષણ લેખાય છે.

૪ તથા ધર્મ કરતા કે સેવાભક્તિ કરતા કે।
ચલાવનાર-ફેરવનાર મલે છતા ફેર નહિ, જાડલાય નહિ એ
ચોથું ભૂપણ લેખાય છે.

૫ વળી શ્રી જૈનશાસનની અનુમોદના, વખાણ,
પ્રશંસા જગતમા ફેલાય, જૈનધર્મ જેવો ધર્મ જગતમા
છેજ નહિ, આવી લોકોના હૃદયમા છાપ બેસી જાય, આવી
પ્રભાવના કરવી તે પાત્રમું ભૂપણ ગણાય છે.

હવે આત્મા પોતાને હું સમકિતી છું કે કેમ ?
આનો નિર્ણય જાણવા પોતે પોતાને તપાસવા જ્ઞાની મહા
પુરુષોએ પાત્ર ગુણો બતાવ્યા છે.

૧ ગમે તેવા શત્રુ ઉપર પણ તેનું જરાજ ન વિચા-
રવાની આત્મદશા પ્રકટ થાય છે. સદાકાલ ભાવના ભાવે કે

દુઃખ આપે મુજને બધા, તો પણ હું નહિ તાસ;
મુખ પીરસવા સર્વને, છે મારો અભિલાષ ॥૧॥

ભવભવ એ મુજ ભાવના, એ મારો અભિલાષ;
ચાર ગતિના જીવને, લેશ ન આપું ત્રાસ ॥૨॥

દરેક ભવમાં સર્વને, માનું મિત્ર સમાન;
આવે દુઃખ કોડો ગમે, પણ ભૂલું નહિ ભાન ॥૩॥

ભવભવ એ મુજ ભાવના, જો મુજ ધાર્યું થાય,
જગના જીવો સર્વને, થાપું મહા મુખમાંય ॥૪॥

૨ તથા દેવતાઈ સુખો કે, -રાજા-મહારાજાનાં સુખો મલે તેમાં પણ જગપણ સુખો ન જાય, મનમાં ગર્વ લાવે નહિ, પરંતુ એજ વિચારે કે, જેમ સુખ ભોગવવાથી પંચા ચોછા થાય છે, તેમ સુખો ભોગવવાથી પુણ્ય પણ ચોક્કમ ચોખ્ખું થાય છે, નવી આવક વિના જોડાજોડા ખાઈ જનારને મનમાં દુઃખ થયાજ કરે છે, તેમ “સુરનર સુખ પણ દુઃખ કરી લેખવે, વાંછે શીવ સુખ એક” એટલે દેવનાં કે મનુષ્યના સુખો છેવટમાં દુઃખ આપનારાં જ બનવા સંભવિયાં છે, તો પછી વર્તમાન સુખો દુઃખના કારણજ હોય, તો એવાં સુખો બુદ્ધિમાનોને દુઃખમય લાગે તેમાં નવાઈ શું ?

પ્રશ્ન : જે સુખો દુઃખમય મનાયાં હોય તો આખું જગત સુખની અભિલાષા કરેજ કેમ ?

ઉત્તર : જેમ આ જગતમાં બુદ્ધિમાન અને મૂર્ખ જે પ્રકારના મનુષ્યો હોય છે, તેમાં બુદ્ધિમાન મનુષ્યો સુખને સદાકાળ ટકાવી રાખવા નવી આવક કાયમ ચાતુ રાખે છે, અને આવક કરતાં સદાકાળ ખર્ચ ઓછોજ રાખે છે, આવકના માર્ગ ઘટે તેમ ખર્ચ પણ ઘટાડતા જાય છે. ત્યારે ખીણ ખાત્રુ મૂર્ખ મનુષ્યો માત્ર વર્તમાન વર્ષ, માસ અને દિવસનીજ વિચારણાવાળા હોય છે. ક્ષણે ગમે તે થાય, માસ પછી થવું હશે તે થશે; આવતીકાલ કોણે દીડી છે, એમ મનઘડંત કલ્પનાઓ દ્વારા ભવિષ્યના ભલાનો વિચારજ લાવતા નથી; તે ખીચારા સદાકાળ દુઃખી અને પરાધીન દશાજ ભોગવે છે.

તેજ પ્રમાણે જેમને આત્મા નિત્ય-સનાતન સમજાવે
હોય, તેવા આત્માઓ માત્ર આત્મ ભવનાંજ મુખના ઇન્દ્રિય
હોના નથી, પરંતુ એવં પછી કેાઈ ભવમાં દુઃખ ન આવે
તેવુંજ ઇન્દ્રિય અને આચરે છે. તેમને આત્મ ભવનાં પુણ્ય-
નાશ કરનારાં મુખો દુઃખ જેવાં લાગે, તેમાં નવાઈ નથીજ,
જુઓ :

કેાઈક સગા જે ભાઈ દશ-દશ હસ્તર રૂપીયા લઈને
એક શહેરમાં ગયા. દરવાજામાં પેમતાંજ જે માર્ગ આવ્યા,
બંને ભાઈ પરસ્પર સલાહ કરીને જુદાજુદા માર્ગે નગરની
મધ્યમાં ગયા, એક ભાઈને રસ્તે જતાં એક મુસાફર મળ્યો,
પ્રસ્તુત ભાઈએ તે મુસાફરને નગરની માહિતી પૂછી, તેણે
પણ જણાવ્યું કે, આતો દેવપુરી છે, અહીં માક્ષાત્ દેવતાનાં
મુખ ભોગવવા મલે છે. જુઓ, આ દરવાજે દેખાય છે
ત્યાં જશે એટલે તમને તેનો પાકો અનુભવ આવી જશે,
ભાઈ પણ દેવતાઈ મુખનાજ ઇન્દ્રિય હતા, અને દરવાજામાં
પેકા ત્યાં તો પધારો-પધારો-પધારો એમ અવાજે સાથે
માણસો દોડતાં આવ્યાં, અને છેક અંદરના મહેલમાં લઈ
ગયા. ત્યાંતો દેવની પરી જેવી એક મુવતી બેઠી હતી. તેણે
હમતા મુખે ઉભી થઈ ખુબ આદર આપ્યો અને સેવકોને
હુકમ આપ્યો કે, પધારેલા મહાશાયશર્જાને આપણા
સ્થાનને યોગ્ય બધીજ પ્રકારની વ્યવસ્થા આપો. પોતાની
સ્વામિનીનો હુકમ થવાની માથે તુરત સેવકો પણ તેમને
ન્દાવાના સ્થાનમાં લઈ ગયા. ખુબજ ચોક્કસ-મસલવાપૂર્વક

નડવરાવીને રાજકુમાર જેવા વેશ અને આભૂષણો વડે શણગાર્યા.

લાઇથીને આખી છ'ંદગીમાં ક્યારે પણ નહિ અનુલવાએલું મુખ સાપડ્યું. લાવીને પલંગ ઉપર બેમાર્યા, સારાં ખાન-પાનથી જમાડયા, યુવતી પણ તેની એવા કચ્ચા લાગી, અને બાણે પોતાની પરણેતર પત્ની હોય તેવા પ્રકારનેા ગધેા જ વર્તાવ કરીને લાઇને ખુણજ આનંદ પમાડયો.

આખી રાત્રી જેમ કેઈ રાજપુત્ર પોતાની નવીન પરણેલી પત્નીના સહવાસમા એકાન્તવાસમાં રહી આનંદ ભોગવે તેવા ગધાજ અનુભવો આ લાઇથીને મલ્યા. મોજશોખના મહાધેનમાં આખો દિવસ અને રાત્રી એક કલાક જેવા થઇને જતા રહ્યા.

દિવસ ઉગ્યો એટલે બાઈસાહેબની દાસીએ આવીને શેઠસાહેબ પાસે ખર્ચનું ખીલ રજુ કર્યું. આખા દિવસ-રાત્રીના રૂા. ૧૦૦) આખી દો, અને હવેથી આપને હમેશાં આજ કરતાં વધુ ને વધુ આનન્દ મલ્યા કરશે, શેઠ તો આનન્દમાં ગરકાવ થઈ ગયા હતા એટલે તુરત રૂા. ૧૦૦ ગણી દીધા.

ખીજે દિવસ શરૂ થયો. સવારના પહોરમાં શેઠજીને સ્નાનમંડપમાં લઈ ગયા, ત્યાં સોળ-મેાળ વર્ષની છોકરીએ બાઈસાહેબની દાસીએ શેઠસાહેબને નવરાવવા તૈયાર ઉભી હતી. શેઠજી તો બેઘ-બેઘને આનંદમાં ગરકાવ થઈ જતા હતા, સો પ્રથમ શરીર ઉપર મુગંધી દ્રવ્યોથી ચોળવાનો

વિધિ થયા પછી સ્નાન કરાવ્યું, - વચમાં-વચમાં સ્ત્રીજન ઉચિત ઘણા હાવભાવ, નખરાં દેખાડ્યાં, સ્નાનવિધિ પૂર્ણ કરી મુંદર વસ્ત્રો પહેરાવી, ઉપર દાગીના સજાવ્યા અને લોજનગૃહમાં લાવી જમવા બેસાડ્યા, બાઈસાહેબ વ્યવસ્થા આચવવા પાસે બેઠા, અનેક નવીન નવીન જાતિનાં શાક-પાકોથી શેઠને ઘરવી નાખ્યા અને તુરતજ પુષ્પ પાથરેલી શય્યામાં સુવાડ્યા, બે-ત્રણ કલાક નિદ્રા લઇને જાગ્યા ત્યાં તો બપોરનાં પીણાં તૈયારજ હતાં, એ બધું પતાવીને દાસીઓ સાથે વિકટોરીયામાં ફરવા જવાનું તૈયાર થયું, નગરની શોભા જોવામાં બેએક કલાક વીતાવી ઘેર આવ્યા, અને જમી પરવારી શયનભુવનમાં પધાર્યા, અહીં તો દેવ અને દેવીનાં સાક્ષાત સુખોનો અનુભવ મળતો હતો, ખીલ દિવસનું ખીલ માત્ર રૂપીઆ બસોનું જ હતું.

આમ લગભગ બે-ત્રણ માસમાં દેવતાઈ સુખ અનુભવતાં શેઠ પાસે એક-બે દહાડાનુંજ દ્રવ્ય બાકી હતું, અને શેઠજી ઘોડાગાડીમાં ફરવા નીકળ્યા છે, પાસે ચાર પંડબે ચાર દાસીઓ બેઠી છે, અને ગાડી મધ્યબજારમાં ચાલી જાય છે, ત્યાં પોતાના નાનાભાઈને પુરાણા લુગડાં પહેરીને બજારમાં ચાડ્યા જતા જોયા, અને પાસે બોલાવીને ઘોડા-ગાડીમાં બેઠેલા શેઠે નાનાભાઈને ખુબજ ઠગકો આપ્યો, મૂર્ખા! આવા દેવ જેવા નગરમાં આવ્યો તોય હજી ચીંથરાં વીંટાળે છે, આવાં તારાં એના એ ફાટેલાં લુગડાં જોઈ મને શરમ આપે છે.

તે માંગળી નાનાભાઈએ કહ્યું, ભાઈ ! મારાં ચીંથરાં
 બેઠાં આપને કાળવાર દુઃખ લાગે થયું, પણ બે દિવસ પછી
 આપના ચીંથરા દેખીને તમારા સ્નેહીઓને વર્ષો મુઠ્ઠી
 લયંકર દુઃખ થશે અને તમારી જાને આંખોમાં ચોધારાં
 આંસુ ચાડ્યા કરશે. નાનાભાઈના અર્થથી ભરેલાં વચનો
 મોટાભાઈને માલજવા ગમ્યા નહિ અને ઘોડાગાડીવાળાને
 આગળ ચલાવવા હુકમ આપ્યો અને મુકામે આવ્યા,
 ત્યારપછી બે કે ત્રણ દિવસ ગયા, એટલે બાઈ સાહેબની દાસી
 ચાલુ દિવસનું ખીસ લઈને આવી. શેઠજીએ પોતાના ખીસા-
 મા કાંઈ નાખ્યો, આજે ખીસામા એક પાઈ પણ હતી
 નહિ, એમા ચુકવવાની કાંઈ પણ સગવડ ન જણાવાથી
 બાઈએ દાસીઓને હુકમ આપ્યો કે, આ નાલાયકને હમણું ને
 હમણું આપણા વસ્ત્રામૂલ્યો ઉતારી લઈ તેનાં પોતાનાં
 ઘેરથી લાવેલા જુના હુગડાં પહેરાવી ધક્કા મારી દરવાજા
 બંદાર કાઢો.

પ્રસ્તુત શેઠજી કાજાવાજા કરવા લાગ્યા. બે દિવસ તો રહેવા
 દો, મેંતમને દશ હજાર ખવડાવ્યા છે, થોડી તો શરમ રાખો,
 અમારો ને તમારો કેટલો સ્નેહ હતો, તે આમ એક મિનીટ
 મા બદલાઈ જતો બેઠો આશ્ચર્ય થાય છે, પણ આ બધું
 કોઈ માલજવા સેવાર હતું જ નહિ, માથેથી જવાબ મળ્યો
 કે, જામે તો પૈસાદારનેજ માન આપીએ છીએ તમારા
 જેવા હજારો હસતા આવ્યા અને રોતા ગયાના
 અગણિત બનાવો બની ગયા છે, અહીં કોઈની વગ-સીપા-

રસ હતી નહિ, અને છે પણ નહિ, ઘસ, જલદી આ સ્થાન
ખડાર નીકળી જાવ, તમારી મૂર્ખાઈનું ફળ તમે
પોતે લોગવો.

આ વખતે શેઠજીએ રાજકુમાર જેવો પહેરવેશ ઉતાર્યો,
લીખારી જેવો પોપાક ધારણ કર્યો, દેવાંગના જેવી રમણી
અને તેની દાસીઓ, અખ્તેપતિ જેવું સુંદર મુકામ, રાચરચિત્તું,
સાદ્યગી અને નોકર-ચાકરનો ત્યાગ કરી ઘર ખડાર નીકળવા
માંડ્યું, આ વખતનો ભાઈશ્રીના મુખનો દેખાવ મુળજ
દયામણો હતો, ગયા દિવસો વારંવાર યાદ આવવા લાગ્યા,
મન ઉપર ઘણુંજ આઘાત આવવાથી આંખોમાં આંસુની
રેલમછેલ ચાલુ થઈ, કોઈ દિલાસો આપનાર નથી, ક્યાં
જવું? કોને કહેવું? હવે શું કરવું? એક પછી એક વિચારની
માળાના મણકા શરૂ થયા, શેઠાણીના માણસો દરવાજા સુધી
ધકકા મારતા પાછળ આવ્યા અને ઘર ખડાર કાઢીને કહ્યું,
હરામખોર ખબરદાર હવે ક્યારે પણ આ ઘરમાં પેસતો
નહિ. ભાઈ દયામણા ચહેરે લુતા લમણે ઘરની ખડાર
નીકળી ગયા અને રઝગી-લટકીને મરી ગયા અને ભૂમિની
માટી સાથે માટી ખનીને ભળી ગયા.

ળીજા નાનાભાઈ નગરની એક બાજુ ચાલતા હતા.
તેને કોઈ ઉત્તમ મનુષ્યોનો બેટો થયો, નગરમાં જવાનો
અને રહેવાનો અનુભવ પૂછ્યો. ગામમાંથી આવનારા અનુ-
ભવી મનુષ્ય જવાબ આપે છે કે, ભાઈ આ તો ધૂતારાઓની

નગરી છે. અહીં તો તોના ટોળામાં ધૂર્ત થઇને વસે તેજ સાજો-તાજો ઘેર જઇ શકે છે. જુઓ, અહીં વેશ્યાઓ ઘણી વસે છે, નાટકગૃહોનો પાર નથી, ખાવાની ચીજો ગણતરી વગરની છે, સ્વાર્થસાધુ અને ધૂર્ત લોકોની સંખ્યા જ નથી, જુઓ અહીં રહેવું હોય તો સદાકાળ સેકેલા ચણા વિગેરે લુપ્ત અનાજ ખાવું, જુનાં મેલાં લુગડાં પહેરવાં અને રાત-દિવસ કમાવા કેડ બાંધીને ગળતરમાં કર્યા કરવું. એક જણ દરરોજ દશ પણ કમાય છે, મો પણ કમાય છે, હજાર પણ કમાય છે, જેવી આવડત; પરંતુ ભૂલેચૂકે ઠગ લોકોની વાત સાંભળવી નહિ, વેશ્યાઓના બારણામાં પેસવું નહિ, મોજશોખના સાધનને અડવું નહિ, આવું વર્તન રાખશો તો લાખો રૂપીયા કમાઇને ઘેર પહોંચશો અને આખી જીંદગી લહેર ભોગવશો અને જો વેશ્યાના ઘરમાં પેસશો તો મુઠી હશે તેટલી ખાઇને ભીખારી બનીને લટકીને મરણ પામશો.

નાનાભાઇને અનુભવી માણસની વાત ગમી ગઇ, અને પોતાના દશ હજાર રૂપીયા એક ખાનગી જગ્યામાં છુપાવી દીધા અને મનમાં નિર્ણય કર્યો કે, દરરોજ કમાવામાંથી તદ્દન થોડામાં થોડું ખર્ચ કરવું અને વધારે પોતાના ખાનગી સ્થાનમાં મૂકી આવવો, લુગડાં ગદલાવવા નહિ, દાગીના પહેરવા નહિ, વેશ્યા વિગેરેના મુખ સામું નેવું નહિ, કંઠોઇની દુકાન પાસે ઉભા પણ ન રહેવું, એમ બે-ત્રણ માસમાં તો પોતાની મીઠકતને ડાલ ત્રણ ગણી કરી નાંખી તેવામાં તેમને પોતાના છેલ્લખીલા મોટાભાઇનો લેટો ધર્યો હતો અને પરસ્પરનો વર્તાવ અને વાર્તાલાપ સમજાણો હતો.

પાંચ-દશ વર્ષના નગરના વસવાટમાં નાનાભાઈ લાખો રૂપીયા કમાયા પણ ખાનપાન, વસ્ત્રાભૂષણ, વેશ્યાસમાગમ કે નાટક-ચેટકના સ્વાદ ગળવા ગયા નહિ અને કુશળતા પૂર્વક ગાડાઓ ભરી પોતાની લદ્દમી તૈયાર કરી રવાના થયા, નગરના ઘણા માણસોની સાથે તેમને માયા બંધાણી હોવાથી હજારો મનુષ્યો શેઠને મુકવા આવવા એકઠા થયા ગામ બહાર લાખે સુધી બધા તેની સાથે ગયા, પાછા વળતા ઘણાને આખમા આમું આવ્યા, હજારોને રોવું પડ્યું, પણ શેઠજી હસતા-હસતા સૌને દિલાસો આપતા પોતાના દેશ જવા રવાના થયા, ઘણીવાર લોકો શેઠને જોતાજ ઉભા રહ્યા, છેવટે શેઠની આવડનનાં, સાદાઈના, લલાઈના, સદાચરણનાં, લોકમેવાના, અને શુષ્કતાનના વળાણ કરતા લીની આખે ઘર તરફ વળ્યા.

મરે રાંકે રોતા ઘણાં. મનુષ્યજન્મ કરી શેઠ;
નરભવ એઈ બનાવીને, હસતા મરતા કોઈ. ૧

ઉપરના કથાનકનો ઉપત્તય

જે ભાઈઓ તે ગયા જન્મના પુણ્યરૂપ દશદશ હજારની મુડી સાથે લાવેલા જીવ વિશેષ, એક નગર તે મનુષ્યનો ભવ. મોટાભાઈને મલાઈ બતાવનાર પરલોકનો કે પુણ્ય-પાપનો વિચાર કર્યા સિવાય કેવળ આલોકનેજ નજરમા રાખી શરીર, લદ્દમી, પત્ની અને પરિવાર માટે પાપમાત્ર ઘર્ષ દુર્ગતિમાં જનારા અને અનતો સંમાર ભટકનારા પોતાનું અને પરનું બંનેનું બગાડનારા, આ જગતના બધાજ પુદ્ગલો નન્દી આત્માઓ.

શેઠાણી અને તેનો પરિવાર એ આ સંસારનાં ગધાંજ સગાં-
બંધાણાં, બાઈખંધ, દોસ્તદાર, દશ હજારની સુડી તે પરજન્મમાં
મેળવેલું પુણ્ય, સુડી ખવાઈ ગઈ એટલે પુણ્ય ખવાઈ ગયું,
વત્રો-આભૂષણો ઉનારીને ધકકા મારીને કાઢ્યો તેમ અત્યારે
મરનારને યોગેઈ કહે છે, જલ્દિ કાઢો, ઝટ કાઢો.

ઉઘાં મંદિર માળીયાં, સોડવાળીને સુતો;
કાઢો કાઢો એને સહુ કહે. જાણે જન્મ્યો જ નોતો.
એક રે દિવસ એવો આવશે.

ઉપરનો પુણ્ય વગરનો (લક્ષ્મી વગરનો) આત્મા
જેમ અહીં રખડીને મરી ગયો, તેમ આખા જગતના
સર્વ જીવો મહાપુણ્યે ઉઘા આવી મનુષ્ય જન્મ પામે છે,
પરંતુ મહાપાપો કરીને લયંકર અશુભકર્મો જાંધીને મરીને
જેમ સમુદ્રમાં પાણીનાં બિન્દુઓ ખોવાઈ જાય છે, તેમ આત્મા
સંસારમાં ખોવાઈ જાય છે.

દશ હજારની પુંજીવાળા લાઈએ બે, અઢિ-ત્રણ મામ
રાજકુમાર જેવાં કે દેવ જેવાં અથવા મોટા શેઠ જેવાં સુખો
ભોગવ્યાં પણ તે સુખો તેને પોતાને મહાદુઃખનું કારણ થયાં,
હવે બે આવા ભોગો અને સુખોનું પરિણામ છેવટ આમ આવ
વાનું છે, આવો વિચાર કર્યો હોત તો આવા કારિમા ભોગો
અને સુખોમાં પોતાની પુણ્યલક્ષ્મી ખલાસ કરતજ નહિ.

ભુજો, ખીજ નંબરના અથવા નાનાલાઈને એજ
નગરમાં જતાં સલાહકાર સારા મલ્યા, તેમ આ જીવને પણ

મનુષ્યજન્મ મહ્યા પછી આખા સંસારનો સ્વભાવ સમજેલા સુશુક્રદેવ મલી જાય તો પૈમા, પુદ્ગલ અને પત્નીના ભોગોની ભયંકરતા સમજાવીને કુગતિમા પડતો ગયાવી લે છે, જેમ નાનાભાઈને સારા સલાહકારના સુયોગથી વેશ્યાના ઘરમાં પ્રવેશજ ન થયો, મોજશોખની લાઈન ન લેવાઈ, પૈસા કમાવાનુજ પસંદ પડ્યું, તેમ અહીં પણ જ'ખૂરવામી અને ધનાણુ. શાલીભદ્રણ વિગેરે આત્માઓએ ધર્મધન કમાઈ લીધું અને જતી વખતે નહિં જવા દઈએ એમ કહેનારા મહ્યા, પણ નીકળો-નીકળો કહેવાનો પ્રમંગજ ન આવ્યો.

ઉપર પ્રમાણે સંસારની ભયંકરતા સમજાય તેવા આત્માઓને દેવ-મનુષ્યનાં સુખો દુઃખ જેવાં લાગે તેમાં જરાપણ આશ્ચર્ય છે જ નહિ, ઉપાધ્યાયણ મહારાજ કહે છે કે,

મુરનર મુખ પણ દુઃખ કરી લેખવે,
વાંછે શીવમુખ એક, ચતુરનર !

વલી મમકિત પામેલા અથવા પામવાની તૈયારીવાલા હોવને આ મંસારમાં કશું સુખ દેખાય જ નહિ, પણ જ્યાં દષ્ટિ દે'કે ત્યાં નરકગતિ જેવું અથવા કેદખાના જેવું જ દેખાય છે.

પ્ર૦ શું આ મંસારમાં એકલું દુઃખજ લેરેલું છે ? સુખ છે જ નહિ ?

ઉઠ જ્ઞાની પુરુષોને તો કોઈ જગ્યાએ સુખ દેખાણું નથી, આ વાત તત્ત્વ શંકા વગરની છે, પરંતુ આપણે લોકો પણ ચારે બાજુ દૃષ્ટિ ફેંકીને વિચાર કરીએ તો જ્ઞાનીઓના વચ્ચેનો અક્ષરે અક્ષર સાચાં છે, એમ ગણગણ સમજાયા વગર રહે નહિ, જુઓ.

સંસારતું સુખ એનો અર્થ વિપયોતું સુખ—હવે આ પાંચે ઇન્દ્રિયો તથા મનને ગમતી બધી ચીજો મળી જાય તો ક્ષણવાર માટે માની લઇએ કે, તેને સુખ થયું, પરંતુ તે તે વસ્તુ તત્ત્વ નજ મળે કે થોડી મલે તો ખીચારા જીવડાઓ મનમાં બળેલાજ રહ્યા કરે છે. સુખનાં સાધનો શબ્દ, રુપ ગન્ધ, રસ અને સ્પર્શ છે. કાનને પસંદ પડે તેવા શબ્દો સાંભળવા મલે તો આનંદ, આંખોને ગમે તેવું રુપ જોવા મલે તો હર્ષ, નાકને ગમે તેવી મુગન્ધ સાંપડે તો સાંઝે લાગે જીભને ગમે તેવું આરોગવા મલે અને સાધોસાથ પાચન થઇ જાય તોજ આનંદ, સ્પર્શેન્દ્રિયને મન ગમતા દ્રવ્ય દ્રવ્યવાના સાંપડે તો ઠીક લાગે.

ઉપરની બધીમાંથી એકાદ ચીજ જોઈ હોય કે સર્વથા ન હોય તો જીવ પોતાની જાંઘડીને બરબાદ ગણીને હમેશાં ઉદાસ જ રહ્યા કરે છે, અને મનમાં બળ્યા કરે છે. હવે કોઈને કદાપિ ઉપરના બધા જ સાધનો મળી જાય તો શરીરમાં રોગો દાખલ થઇ જાય, એટલે સાંભળવા, જોવા, સુંઘવા, ખાવા કે લોગવવાનું બંધ થાય છે. પિસા મળ્યા

પણ પત્ની મળે નહિ તો પણ ચિત્ત ગળ્યા કરે છે. કાળી કદરૂપી, કાણી, કુલટા, કુભાષિણી મળે તો પણ હંમેશાં બળતરા ચાલુ રહે છે, પૈમા અને પત્ની બન્ને મળે પણ છોકરો ન થાય તોય દુઃખ હજી જ છે, છોકરો થયો-પરણ્યો ને મરી ગયો અથવા તુરત જ જીવે દયો એટલે વળી દુઃખ થાય છે, પૈસા હતા તે ચાડ્યા ગયા, ઝેરી અધવચ્ચ ગાળે મરી ગઈ. પરિવાર અને પત્ની હોવા છતાં ખાવાના વાંધા હોય, મંદવાડ હોય, પત્ની અનાચારિણી હોય, પતિ પરદારસેવી હોય, ધરમા કકાસ હોય, આ દરેક બાબતોમાંથી કોઈક તો હોય અને હોય જ એટલે ચમારમાં સુખ છે, એમ તો ન જ રહ્યું.

કોઈક બાઈને ભાઈ બન્નેનું જોડું એકદમ સાફ સાંપડ્યું હતું, ઘરમાં ધનપણ ઘણું હતું, સંપ પણ ખુબજ હતો તેથી વિલાસો ભોગવવામાં કશી ઓછાશ ન હતી. વિકારે મર્યાદા મૂકી એટલે ઠાં તો બાઈ ખીચારી મુવાવડમાં જ જીંદગી પૂર્ણ કરી પરલોક સિધાવે છે. અથવા ઇશ્ત્રી પોતે ક્ષયની ખીમારીમાં પૈમા અને આયુષ બન્નેને સમાપ્ત કરીને પત્નીને ઉભયબ્રહ્મ મુકીને પરલોક પધારી જાય છે.

આમ મનુષ્યજન્મની બરણાદી કરીને જીવડો પશુ-ગતિમાં કે નરકગતિમાં ચાડ્યો જાય છે, એટલે જ્ઞાનીઓની વાતને સમજવા માટે આપણા અનુભવરૂપ ઓરડામાં પ્રવેશ કરીએ તો જ્ઞાનીઓના કહેવા મુજબ સંસાર નરક

જેવો અથવા કારાગૃહ જેવો ચોક્કમ મમજાઈ જાય તેમ છે. સંમારમાં બાહ્યકાળ, જીવાની અને જીવનનો વચ્ચે વચ્ચે અનુભવનારાઓ પોતાનાં અનુભવ જાહેરને મંજાવાયે તો સંમાર કારાગાર જેવો ચોક્કમ મમજાઈ જાય તેમ છે.

જેમને બાઈઓના, પત્નીઓના અને પુત્રોના અનુભવો થઈ ગયા છે, તેઓ પોતાના અનુભવો જગતની સામે ધરે તો પણ જ્ઞાનીઓની વાત ચોક્કમ ગળે ઉતરી જાય તેવી છે. ઘણા મનુષ્યો (સ્ત્રી-પુરુષો) પરણતાં રાજ થાય છે, પરંતુ પાછળથી ઘણા સત્તાનો થવાથી અને પોતાની નિર્વાહ કરવાની શક્તિનો અભાવ હોવાથી આલોક કે પરલોક કશું માધી શકતા નથી અને બીચારા ઉભયશ્રદ્ધ થઈને દુર્ગતિમાં આવ્યા જાય છે. એટલે વચ્ચેકાળને સાક્ષાત્ દેખનારા જ્ઞાનીઓએ સંમારને કેદખાના જેવો કહ્યો છે, તે તદ્દન વ્યાજબી છે.

પ્ર૦ આટલાં બધાં સુંદર સાધનોથી ભરપૂર સંમારના મુખે છાંડવાં કેને ગમે ?

ઉ૦ જે આત્મા પરમાર્થદર્શી હોય, જેઓ વિચારક હોય, તેમને સંમારનાં કારિમાં મુખોમાં ફાદ પડે જ નહિ. જેમ બકરીને લીલાજવ મુક્યા છે, તે ખાય છે. મામેથી મિંડની ગર્જના મંજાણી, બકરી બીચારી જવને પડ્યા મૂકી નાથી છુટવા પ્રયત્ન કરે છે, જેમ મનુષ્યને પાંચ ભતનાં પદ્ધતિથી ભરેલો ઘાગ પીરસ્યો છે, ત્યાં

પુંકાડા માગ્તો કાળો નાગ આવ્યો, એટલે ભરેલો થાળ મૂકીને મનુષ્ય ભાગવા માડે છે. જેમ એક તાબની પુત્રીને પરણવા એક વાળીયાનો પુત્ર ચોરીમાં આવ્યો છે, હસ્ત-મેળાપની તૈયારી છે, ત્યાં એકદમ ભયંકર સશ્વસ આવ્યાની ધુમરાણ સંભળાણી, એટલે વરરાજા અને જાનૈયા પલાયન થઈ જાય છે, તેમ આ મમારમા ગર્ભવાસનાં, રોગનાં વિયોગના અને મગ્ધના દુખો સાક્ષાત્ નજરોનજર દેખાતા હોય, આ દુખો વાઘ, મિંહ, અને સશ્વસ કરતા પણ ચઢી જાય તેવા સમજી શકાય છે, તેવા અનંતદુખથી ઠામીઠાસીને ભરેલા સંસારથી સમજેલા તત્વજ્ઞ આત્માઓને નાશી છુટવાનો વિચાર કેમ ન થાય? અર્થાત્ જરૂર થવો જોઈએ.

તથા વળી સમકિત પામેલા કે પામવાની નજીક જાનેલા આત્માને જગતના પ્રાણીમાત્ર ઉપર દયા પ્રકટ થાય છે. કોઈપણ દુઃખી જીવોને જોવાની સાથે હૃદયને આઘાત લાગે છે. પોતાથી શક્ય હોય તો તેના દુઃખને નાશ કરવાનો ઉપાય શોધે છે. બીજાના દુખો નજરે દેખાતા હોય ત્યાં સુધી પોતાને આનંદ થતો નથી જ્ઞાની પુરૂષો કરમાવે છે કે,

દીનં દિનં જનં દૃષ્ટ્વા, કૃપા યસ્ય ન જાયતે ।

સર્વજ્ઞમાપિતો ધર્મ તસ્ય હૃદિ ન વિચતે ॥૧॥

અર્થ કોઈપણ દુઃખી માણસને નજરે દેખીને કે કાને સાંભળીને જેને ચિત્તમા કૃપા પ્રકટ થતી નથી, તેવા માણસના ચિત્તમા શ્રી મર્જણપ્રભુજીનો ભાખેલો ધર્મ

પણિણામ પામ્યો છે, તેમ કેમ કહેવાય ?

અને શ્રી સર્વજ્ઞશાસન પામેલો આત્મા ધર્મહીન આત્માને ધર્મમાં જોડવાના બનતા ઉપાયો યોજે છે. ધર્મહીન પુત્ર-પુત્રી-પત્ની, કુટુંબીઓને ધર્મ પમડે છે, તેજ પ્રમાણે પોતાના મિત્રો અને આજીમાજીનના લાગતા-વળગતા આત્માઓને ધર્મમાં જોડવા છતાં તેઓ ધર્મ ન પામતા હોય, તો પોતાના ચિત્તને ખેદ આવે છે. અમારા પરિચયમાં આવવા છતાં બીચારો ધર્મવિમુખ રહીને દુર્ગતિમાં જશે, અરે ! આ બીચારો મારો મિત્ર હોવા છતાં મારો પુત્ર હોવા છતાં આવું પતન થઈ રહ્યું છે, આમ વિચાર કરતો બનતા ઉપમા કરી તેને ધર્મનો રાગી બનાવે છે, ન બને તો તેની અભ્યંતર દયા ચિંતવે છે.

તથા મમકિત પામેલ આત્મામાં શ્રી વીતરાગશાસન ઉપર અસાધારણ રાગ પ્રકટે છે, શ્રી વીતરાગ સમાન જગતમાં દેવ નથી, શ્રી વીતરાગના નિરપૃહી સાધુઓ સમાન કોઈ શુદ્ધ નથી, અને દયામય શ્રી વીતરાગના ધર્મ સમાન કોઈ ધર્મ નથી, અને પરસ્પર વિરોધ વગરનાં શ્રી વીતરાગનાં વચનો નમાન કોઈ આગમ નથી, આવું મજબુત શ્રદ્ધાન પ્રકટ થાય છે,

આ પ્રમાણે મમકિત પામેલા આત્મામાં છ જયણા છ આગાર. છ ભાવના અને છ સ્થાનવિચારણા પ્રગટ થાય છે, અને યથાયોગ સેવીને સમ્યક્ત્વ નિર્મલ બનાવે છે. આ ૬૭ બોલને મમજેલો આત્મા પોતામાં સમ્યક્ત્વ આણ્યું છે

કે કેમ ? તેનો વિચાર કરે છે અને ઘણા અનુભવીને વખતે આવેા અનુભવ પણ થઈ જાય છે.

મ્ર૦ ઘણા અનુભવી આત્મા પોતાને સમકિત થયું છે, એમ ચોક્કસ જાણી શકે જરૂર ?

ઉ૦ વિશિષ્ટ જ્ઞાની સિવાય ચોક્કસ તો કંઈ જાણી શકે નહિ જ, પરંતુ ઉપરના ૬૭ જોલને મેળવવાથી પોતાને મામાન્ય સમજાય કે, આવા ગુણો સમકિતી જીવમા હોય છે અથવા સમકિતને લાવે છે.

આપણે ઉપર જોઈ ગયા તે પ્રમાણે શ્રી વીતરાગના મુનિરાજમા સમ્યક્ત્વ ગુણ ચોક્કસ પ્રકટ થયો હોય છે, અને સમ્યક્ત્વ ગુણવાલા જીવમા ઓછામા ઓછું અષ્ટ પ્રવચનમાતાની સમજણ પૂરતું જ્ઞાન હોય તે પણ સમ્યગ્ જ્ઞાનજ કહેવાય છે. કારણ કે સમકિતપૂર્વક થયેલું જ્ઞાન આત્માના લક્ષણા જ વિચારે લાવે છે.

હવે જેમ સારી આખોવાળા માણસને રસ્તે ચાલતાં ગમે તેટલા કાટા, કાકરા, ખાડા-ટેકરા, વિંટા કે કાઢવ વિદ્ય કરનારા આવે તો પણ બુદ્ધિમાન સારી આખોવાળો મનુષ્ય ઉપરના તમામ વિદ્યોને એક બાજુ ઉપર રાખીને પોતે સહિસલામત ઇચ્છિત સ્થાનમા પહોંચી જાય છે, તેજ પ્રમાણે જે આત્મામા સમ્યગ્દર્શન અને સમ્યગ્જ્ઞાન જે આત્મચક્ષુઓ પ્રકટ થયા હોય તો તે આત્માને આ સંસારના ખાડા-ટેકરા અને કાટા-કાંકરા કે કાઢવ-વિદ્યા જેવા ગમે તેટલાં વિદ્યો કે જાધનો આવી જાય તો પણ તેને

કશું વિદ્ય કરી શકતા નથી.

પ્ર૦ જેને સમ્યગ્દર્શન પ્રકટે તેને સમ્યગ્જ્ઞાન પ્રગટ થાય એ તો જગજ્ઞ છે, પરંતુ તેને ચારિત્ર પણ ચોક્કસ પ્રકટ થાયજ એમ ખરું કે ?

ઉ૦ ના, એમ ચોક્કસ નથી. કોઈને સમકિત માથે ત્રણે થાય અને કોઈને ખીજા-ત્રીજા કપાયમોહનીયનું ખુણ પ્રાણદય હોય તો ચારિત્ર ઉદયમાં ન પણ આવે, પરંતુ આપણે આહુ વિષય નમો લોએ સર્વસાદુણું નો છે અને તેને લગતી રત્નત્રયીની વાત આવે છે, માટે જેની માથે ત્રીજાની વાત લખાણી છે.

હવે લગવાન વીતરગની રત્નત્રયી પામેલા આત્માઓમાં નીચે મુજબ ગુણોનો સદ્ભાવ અને હોયોનો અભાવ થવો શરૂ થાય છે.

મિથ્યાત્વ, અવિરતિ, અને અજ્ઞાનતા આ ત્રણ મહા ભયંકર દોષો સર્વથા દાય થાય છે, અથવા નબળા પડી જાય છે.

જાણ અને અભ્યંતર જાન્ને પ્રકારનો પરિશ્રદ્ધ જાંધ થાય છે, એટલે આત્મા મિથ્યાત્વાદિ ૧૪ અભ્યંતર અને ધનધાન્યાદિ ૯ જાણ પરિશ્રદ્ધથી સુજ્ઞ જાને છે.

તથા મનદંડ-મનના કુવ્યાપારો, વચનદંડ-સાવચ્ચવચન ભાષણ, તથા કાયદંડ-અવિવેકથી શરીરનો વ્યાપાર, આ ત્રણે દંડો શ્રી વીતરગના મુનિરાજમાંથી ચાલ્યા ગયા હોય છે,

ક્રોધ, માન, માયા અને લોભ એ ચાર ક્ષપાયો ઘણા નળળા પડેલા હોય છે. આહાર, ભય, મૈથુન અને પરિશ્રદ્ધ આ ચારે સંજ્ઞાઓ લગભગ મરેલા જેવી થઈ ગઈ હોય છે. સ્ત્રીકથા, લોજનકથા, રાજકથા, અને દેશકથા આ ચારે વિકથાઓ આત્માના કદર દુશ્મન છે, તે શ્રી વીતરાગના મુનિરાજેથી દેશવટો પામેલી હોય છે.

અહિંસા, સત્ય, અસ્તેય, પ્રહાર્ય અને અમંગતા નિર્મમત્વભાવ આ પાંચ મહાવ્રતો અતિનિર્મલ અને ઘણાં સતેજ હોય છે. સાથોસાથ રાત્રીલોજનનો પણ ત્યાગ હોય છે. તથા પાંચ અવ્રતો-હિંસા, અસત્ય, ચોરી, મૈથુન, અને પરિશ્રદ્ધનો સર્વથા ત્યાગ હોય છે. તથા પાંચ પ્રમાદ:-મદ્ય, વિષય, ક્ષપાયો, નિદ્રા અને વિકથા આ પાંચેથી મુનિરાજે અળગા હોય છે, પાંચ ઈન્દ્રિયના ૨૩ વિષયોમાં શ્રી વીતરાગના મુનિરાજે અલુપ્ત હોય છે, તથા જ્ઞાનાચાર આદિ પાંચ આચારોને હમેશાં જગૃતદશાએ આરાધનારા હોય છે. અને પાંચ પ્રકારના જ્વલકારોના જ્ઞાતા હોય છે.

વક્ત્રી છકાય:-પૃથ્વીકાય, અપ્કાય, તેહિકાય, વાયુકાય, વનસ્પતિકાય અને વ્રસકાય આ છએ કાયના રક્ષક હોય છે, તથા બાહ્ય-અર્થતર છ છ પ્રકારના તપમાં તલ્લીન હોય છે, તથા આલોકલય, પરલોકલય, અકસ્માત્ભય, આજીવિકાલય, અપયશલય, આદાનલય અને મરણુલય આ સાતે ભયોથી શ્રીવીતરાગના મુનિવરો મુક્ત થયેલા હોય છે.

તથા વક્ત્રી શ્રી વીતરાગના મુનિરાજે પાંચ સમિતિ અને

ત્રણ શુભિરૂપ આઠ પ્રવચનમાતામાં સર્વકાલ જાગતા હોય છે, આ આઠ પ્રવચનમાતા આત્મામાં જાગતી હોય તો જ મુનિપત્રું ટકી રહે છે. આ પ્રવચનમાતાને ચમજે નહિ, આદરે નહિ તે વીતરાગના સાધુ ગણાય નહિ.

વહ્ની શ્રી વીતરાગના મુનિરાજેમાં જાતિનો, કુલનો, જાતનો, રૂપનો, તપનો, જ્ઞાનનો, ઐશ્વર્યનો અને લાભનો—પ્રાપ્તિનો આ આઠે પ્રમારના મદ-અભિમાન હોતાજ નથી. આ આઠ પૈકીને એક પણ મદ ઉચે ચડેલા આત્માને પણ નીચો પાડે છે, તથા શ્રી વીતરાગના મુનિરાજે પ્રતિક્ષણ આઠે કર્મના બંધનોથી ડરતા રહી જાગતા રહે છે.

તથા શ્રી વીતરાગના મુનિરાજે નવ પ્રકારની પ્રહસ્ય-ર્યની વાડોને જરાખર સાચવનારા હોય છે. જેમકે સ્ત્રીઓ રહે તે મુકામમાં રહેતા નથી, સ્ત્રીઓની કામવિકારપોષક કથા કરતા નથી, સ્ત્રીઓ જેમે તેના જોડે આસન ઉપર જોડતા નથી, સ્ત્રીઓનાં અંગ-ઉપાંગ નીરખીને જોતા નથી, સ્ત્રી-પુરૂષના રહેવાના મુકામની લગોલગ સીંતવાળા મુકામમાં પણ વસવાટ કરતા નથી, પહેલી અવસ્થામાં અનુભવેલા ભોગો યાદ કરતા નથી, અતિસ્નિગ્ધ અને પુષ્ટ આહાર વાપરતા નથી, લુખો પણ પ્રમાણથી વધારે આહાર વાપરતા નથી, પોતાના શરીરની કે વસ્ત્રોની ટાપટીપ કરીને શોભાવતા નથી, તથા શ્રી વીતરાગના મુનિરાજે નવ નિયામના પણ ત્યાગી હોય છે.

તથા દશ પ્રકારનો સાધુધર્મ જરાખર પાલનારા હોય છે.

ક્ષમા, મૃદુતા, ઋજુતા, સરલતા, મુક્તિ, વસ્તુમાત્ર ઉપર મૂર્છાનો અભાવ તથા બાર પ્રકારનાતપ, ૧૭ પ્રકારનો સંજમ સત્ય, શૌચ, આત્મપવિત્રતા, અપરિવ્રજ દશા, અને બ્રહ્મચર્ય આ ૧૦ પ્રકારના ધર્મમા પ્રતિક્ષણ જાગતા રહે છે. તથા ૧૧ અંગ અને બાર ઉપાંગ વિગેરે આગમોના અખંડ અભ્યાસી હોય છે, અનિત્યાદિ બાર ભાવનાઓ દરરોજ ભાવનારા હોય છે.

પ્ર૦ જે વૃદ્ધાવસ્થામાં-ઘડપણમાં દીક્ષા ગ્રહણ કરે તેવાઓ અંગ-ઉપાંગ વિગેરે શાસ્ત્રોનો અભ્યાસ કેમ કરી શકે ?

ઉત્તર૦ જેઓ વૃદ્ધાવસ્થામાં સાધુ થાય તે પણ ગીતાર્થ શુદ્ધો-શાસ્ત્રોના પારગામી શુદ્ધોની નીશ્રામાં દીક્ષા લે છે એટલે ગીતાર્થ પુરુષો પાસે બારે માસ સૂત્રની વાચના ચાલતી હોવાથી ઓછા ભણેલા અથવા નહિ ભણેલા પણ હમેશા સાલળવા બેઠવાથી લાંબા કાળે ગહુશ્રુત બને છે.

પ્ર૦ ગીતાર્થ આચાર્ય કહેવાય કેને ?

ઉત્તર : ગીઞ મળદ મુરં, અન્થો તસ્સેવ હોદ્વસ્ત્વાણં ।
ઉમણ્ણય સ જ્ઞુત્તો, સો ગીઞત્યો મુજેઞ્ઞ્વો ॥૧॥

અર્થ : ગીઞ એટલે સૂત્ર તેનું જે વ્યાખ્યાન, તેનું નામ અર્થ, સૂત્ર અને અર્થ બંનેના પુરા જાણકાર તે ગીતાર્થ આચાર્ય કહી શકાય છે.

પ્ર૦ આવા ગીતાર્થ ન હોય તેમને આચાર્ય પદવી લેવી-આપવી બ્યાજબી કે નહિ?

ઉ૦ વર્તમાનકાળના સૂત્ર અને અર્થને જાણે, પર-દર્શનના શાસ્ત્રોને જાણે, લોકવ્યવહાર બગાડે જાણે. એવા આત્માઓ ગીતાર્થ કહેવાય છે, એવા મહાપુરૂષોને જ આચાર્યપદવી અપાતી હતી અને લેનાર મહાપુરૂષો લેતા હતા, આ બાબત આ પુસ્તકના આચાર્યપદના વર્ણનમાં ઘણીખરી આવી ગઈ છે, અને વાચકને મમભર્ષ ગઈ હોવાથી અહીં લખતા નથી.

પ્ર૦ દરેક કાળમાં ગીતાર્થની નીશ્ચયેજ વિહાર કરવા અને સ્થાનમાં રહેવું આવો વિધિ છે?

ઉ૦ બરાબર. જુઓ :-

ગીતાર્થ વિણ જે ઉગ્રવિહારી,
તપીયા પણ મુનિ બહુલ સંસારી;
અદ્યાગમ તપ કલેશ તે જાણે,
ધર્મદાસગણી વચન પ્રમાણે. ૧

અર્થ. ગીતાર્થ વિના એકલા કે એવા પાંચ-દસ ભેગા થયા હોય તે બધા કદાપિ છદ્મને પાગલો છઠ વિગેરે આકરી તપસ્યા કરતા હોય, અને ઉગ્રવિહાર કરતા હોય, તો પણ તેઓને જ્ઞાનીઓ બહુલ મસારી-અનંતોસંસાર રખડનારા જણાવ્યા છે.

જુઓ, ઉપદેશમાલાની ગાથા ૩૬૮

જં જયઈ અગીઅર્થો, જંચ અગીઅર્થનિસ્સિઓ જયઈ ।
 વદ્દાપેઈ ગચ્છં, અર્ણતસ સારિઓ હોઈ ॥ ૧ ॥

અર્થ- અગીતાર્થ એટલે સિદ્ધાન્તના રક્ષ્યના અનુભવ
 આચાર્ય તપક્રિયાદિકનો ઉદ્ધમ કરે તથા અગીતાર્થ શુદ્ધ્યોની
 નિશ્ચામાં રહીને જે તપ અને ક્રિયાદિકમા ઘણો ઉદ્ધમ કરે,
 તથા પોતે અગીતાર્થ હોવા છતાં, ગચ્છના આગેવાન બની
 ગચ્છને ચલાવે એટલે લોકોને ધર્મક્રિયામાં પ્રેરણા કરે, તે
 બધાજ અનંતમંસારી થાય છે.

પ્ર૦ ત્યાજ ૩૯૬મી ગાથામાં ગિત્ય પ્રશ્ન કરે છે કે,
 માર્ઝં ચારિત્ર પોતે પાળે અને બીજાને પણ સાર્ઝં ચારિત્ર
 પલાવવાની કોશીશ કરે તેવા સંયમના પાલનાર-પલાવનાર
 અગીતાર્થને અનંતમંસારી કહેવાનું કારણ શું ?

ઉ૦ ત્યાં જ ૪૦૦ અને ૪૦૧મી ગાથામાં શુદ્ધ મહારાજ
 ખૂલાવે કરે છે કે, અગીતાર્થસાધુ દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાલ, ભાવને
 સમજતો નથી, પુરૂષની યોગ્યતા-અયોગ્યતા સમજતો નથી.
 ઉત્સર્ગ (કારણે પણ દોષ ન સેવવા) અને અપવાદ (કારણે
 સંકટ આવે દોષ સેવવા પડે) બીલકુલ સમજતો નથી.

તથા અગીતાર્થ શુદ્ધ-કે સાધુ યથાયોગ્ય દ્રવ્યનું
 સ્વરૂપ સમજતો નથી, તથા મચિત્ત-અચિત્ત અને મિશ્રનું
 સ્વરૂપ જાણતો નથી-કર્મ્ય-અકર્મ્ય-યોગ્ય અને અયોગ્યને
 સમજતો નથી, તથા જ્ઞાન, ગ્જ્ઞાન અને વૃદ્ધાદિને કેવી રીતે
 સંજમ પલાવવું તે જાણતો નથી, વસ્ત્રી વસ્ત્રિમાં રહેતાં
 કેમ વર્તવું, વિહારમાં કેવી રીતે વર્તવું, અટવીના માર્ગમાં

કેમ ચાલવું, તે અગીતાર્થ સમજી શકતો નથી, તથા મુભિક્ષ-દુર્ભિક્ષકાલનું સ્વરૂપ જાણતો નથી, એટલે દુષ્કાલમાં કેમ વર્તન રાખવું, તે અજ્ઞાની ગુરૂ કથું સમજતો નથી.

તથા સાબ્દ અને માંદાની માવજત સમજતો નથી. આ સાબ્દો છે, આને શું આપવું, આ માંદો છે તેને શું આપવું, આવું અગીતાર્થ જાણતો નથી, તથા ગાઢ કાર્ય અને અગાઢ કાર્ય એટલે કર્યા વિના ચાલે નહિ તે ગાઢ; અને ન કરીએ તો પણ ચાલી શકે તે અગાઢ, આવી જાણત અગીતાર્થ ગુરૂ સમજતો નથી, વક્ત્રી અગીતાર્થ આચાર્યમાં પ્રતિભા પણ હોતી નથી, એટલે શિષ્યો સ્વેચ્છાચારી થઈ જવાથી આચાર્યનાં વચનો માનતા નથી, આચાર્યથી ખીડતા નથી, અને ગુરૂની શરમ પણ રાખતા નથી, સામું બોલે છે, અગમાન પણ કરી નાખે છે, માટે આવા ગુરૂ અને શિષ્યો જાધાજ ફુગે છે, અર્થાત્ કુગતિગામી બને છે.

વક્ત્રી ચાર પ્રકારની પ્રતિજ્ઞેવના છે, એક પાપ સમજીને કરવું; એક પાપ પ્રમાદથી થઈ જાય; એક પાપ ક્રોધમાનાદિક અજ્ઞાનતાથી કરવું, તથા એક પાપ કારણને લઈને કરવું પડે છે માટે કરવું, આ ચાર પ્રકારની પ્રતિજ્ઞેવના અગીતાર્થ ગુરૂ જાણતા નથી તથા આલોચના લેવા આવનારને જોઈએ, તેના બોલવા ઉપરથી તેનું પાપ-સ્થાનક સમજવું, તેના બોલવા અને શરીરના કઠોરપણા-મૃદુપણાથી તેની આલોચના-સાધના સમજવી, તે પણ અજ્ઞાની ગુરૂ જાણતા નથી. તેથી ન્યુનાધિક આલોચના આવી

દેવાથી અનર્થ થઈ જાય છે. કહ્યું છે કે,

સુતે યદ્દમં મણિયં, અપચ્છિન્તે ય દેદં પચ્છિન્તં ।

પચ્છિન્તે અદ્દમતં, આસાયણ તસ્મ મહર્દશો ॥૧॥

અર્થ: સિધ્ધાન્તમાં એમ ફરમાવ્યું છે કે, અગીતાર્થ શુદ્ધ ખીજાને પાપ ન લાગ્યું હોય તો પણ પ્રાયશ્ચિત્ત આપી દે છે, અને પાપ લાગ્યું હોય તેમાં પણ અતિ-પ્રમાણ પ્રાયશ્ચિત્ત એટલે તપ વિગેરે આપી દે છે, તેથી તેને જિનાજ્ઞાલંગનો હોય લાગવાથી મોટી વિરાધના થાય છે.

અહીં એક જ્ઞાની અને અજ્ઞાની બે શુદ્ધ-શિષ્યની કથા લખાય છે. કોઈએક ગામથી એક શુદ્ધ-શિષ્ય (ગૃહસ્થ શુદ્ધ ચેલા) અટવીમાં જતા હતા, ત્યાં એક ઉંટના ગળામાં એક કોઠા જેવડું કોઈક ફળ ભીડાઈ ગયું હોવાથી ઉંટ મરવાની સ્થિતિમાં મુકાયો હતો, તેથી સાચા જાણકાર દેવરાજે ગામે જઈ એક મુઠી લગાવી દીધી (અર્થાત્ કુંસો કે મુકકો લગાવ્યો) તેથી પેલું ફળ ઉંટના પેટમાં જતું રહ્યું. આ વાત સાંચેના શિષ્યે જોઈ, એણે એમ નિર્ણય કર્યો કે, કુંસો લગાવવો આ પણ એક ખરેખરું ઓસડ છે.

કોઈ વખત આ મૂર્ખ શિષ્ય મોટી ઉંમરનો થઈ મુસાફરી કરતો એક ગામમાં ગયો, એક ગૃહસ્થના ઘેર ઉતર્યો, આ ગૃહસ્થ મોટા ધનવાન હતા, તેમનાં માણને ગળામાં મોટી ગાંઠ થઈ હતી, તેથી આ ગૃહસ્થ ઘણાજ

ઉદામ હતા. આવેંત્ર બાવાજીએ ઘરનાં માણસો પાસેથી ટોશીમાની બીમારી બાણી લીધી, અને ફરમાવ્યું કે, આમાં શું છે? શુરહેવની કૃપાથી આ દર્દ હું તદ્દન ઘોડા ટાઇમમાં અને વગર ખર્ચે મટાડી શકું છું, બાવાજીના વચ્ચનો માંભળી શેઠજીનો પરિવાર ખુશી થયો, અને બાવાજીને ટોસીમા પામે લઈ ગયા, બાવાજીએ બધાને જરા દુર ઉભા રહેવા જણાવી, ટોશીમાના ગળા ઉપર બળપૂર્વક મુકકે લગાવ્યો કે, ટોસીમા તો ત્યાં ને ત્યાં જ તેજ વળતે રામ બોલો ભાઈ રામ, રામ શબ્દ થઈ ગયા. બસ અજ્ઞાની શુર અવસરના અને વસ્તુના સ્વરૂપના અબજા હોવાથી પોતાને તથા પોતાના આશ્રિતોને પતનના માર્ગે લઈ જાય છે.

જેમ આધજો માણસ આંધળા માણસોને દોરવાથી બધાજ ખાડા કે કૂવામાં પડી નાશ પામે છે. જેમ કોઈ પરદેશી મનુષ્ય અટવીના માર્ગનો અબજા બીજા કોઈ માર્ગના અબજા મુસાફરોને માર્ગ બતાવવાની મૂર્ખાઈ કરીને આગલ ચાલે છે, તેથી માર્ગ દેખાડનાર અને મુસાફરો અને અટવીમાં રણડી પડે છે. જેમ નાડીનો અબજા, રાગનો અબજા અને દવાનો અબજા મૂર્ખ માણસ ઘણી દવાની વસ્તુઓ લઈ વૈદ્યરાજનું બીરૂદ ધરાવીને મૂર્ખ રોગીઓની દવા કરે છે, તે પણ રોગીને મરણાધિન કે વિશેષ રોગી બનાવીને પોતે પણ કોઈના દાંધનો માર ખાઈ નાશ પામે છે, તથા જેમ શસ્ત્રવિદ્યાનો અકુશલ મનુષ્ય સેનાધિપતિ બનીને સૈન્યની આગલ ચાલીને, શત્રુના સૈન્યનો સામનો

કરવા જતા, પોતે પકડાડ લાય છે, અને મેનાની જગ્યાની ધાય છે, તેમ અજાની જુઝ, ગિયેને કે ભકતોને ઉપદેશ આપે તે પણ ધર્મને માટે ધના નથી, એટલે નંવર-નિર્જ ગતું કારણ થતો નથી પણ પાપનું કારણ બને છે. જુઓ,

અન્નાર્ણો વપસ્તાર્ણં કરંદ જા તમ્મ હાંદ વાચકાલ ॥

અર્થ : અન્નાની વખાણ વાચે તેનું ફલ પાપજ છે, ધર્મ નથી

તેથી અગીતાર્થ પોતે આગ્નિની આરાધના કરી શકતો નથી, આશ્રિતોને કરાવી શકતો નથી, માટે જ તેને ગમ્મનો-અમુદાયનો આગેવાન થવાનો હક છે જ નહિ, અને તેવાની નિશામા નહેવું તે તેલ વિનાનું દીવાનું ભાજન હાથમા લઈને ઘોર અધકાન્વાળા લોચનમા ચાલવા જેવું છે, અથવા ગાડા માણુમને માર્ગદર્શક બનાવીને હંભરે મિહાદિ પશુઓથી ભરેલી અટવીમા ઉત્તર ચાલવા મમાન છે.

૩૦ નાટક-મીનેમા જોવામા ટાઇમ જગાડવા કરતા શાસ્ત્ર ઓછા જાણતા હોય, તેવાઓના વ્યાખ્યાન માલજવાથી નુકશાન શુ ?

ઉ૦ જુઓ, શાસ્ત્રોના અપૂર્ણ જાણકાર જુઝો મલાને ઓળખે છે, દેશકાળ સમજે છે, મડાવૈરાગી છે તથા પ્રતિભામંપન્ન છે, એટલે શાસ્ત્રને મંમત અને મલાને ગમે તેવા વૈરાગ્યમય વચનો વર્પાવીને શ્રોતાઓના મિથ્યાત્વ,

અજ્ઞાનતા અને અવિરતિ તાપને ખુઝાવી નાખે છે, તેવી રીતે અગીતાર્થ વ્યાખ્યાનકાર ગ્રામ્યને બાણુતો નથી, સલાને રંજન કરવા સાડું લૌકિક કથા-દૃષ્ટાન્તો કહીને મલાનું મન ખુશ કરે છે, પરંતુ ઉપદેશ આપનાર કે સાંભળનારને રત્નત્રયીની પ્રાપ્તિરૂપ ડશું ફળ થતું નથી.

જુઓ, મહાપુરૂષ મુનિમુંદરસૂરિ મહારાજનાં વાક્યો.

किं मोक्षमे पंडितनाममात्रात् शास्त्रेष्वधीति ज्ञनरंजकेषु ।
तत् किंचनाधीष्व कुरुष्व चाशु न ते भवेद् येन भवाधिपातः॥

અર્થ: શુરૂ મહારાજ શિષ્યને ફરમાવે છે કે, હે મુનિરાજ ! હુનિયાના માણસોને રાજી કરનારાં પુસ્તકો લખીને કેમ ખુશી થાય છે, આથી તારૂં જરા પણ કદ્યાણુ છેજ નહિ, એવું કાંઈક લણુ અને એવું કાંઈક સમજ અને એવું અનુમાન-કાર્ય આચર કે જેથી તારૂં સંસાર સમુદ્રમાં પતન થાય નહિ.

એટલે શ્રી જૈન આગમોના ઉંડા રહસ્યને સમજેલા અને શાસ્ત્રોના અભ્યાસથી સ્વયં પરમ વૈરાગને પામેલા ગીતાર્થ શુરૂ મહારાજાઓ સલાસદોને પણ શ્રી જૈન-શાસ્ત્રોદ્ધારા સંસારનું સ્વરૂપ સમજાવે તો વક્તા-શ્રોતા બન્નેનું ચોક્કસ કદ્યાણુ થાય છે, અન્યથા નાટકીયાઓમાં અને કથાકારોમાં લાંબો તફાવત નથી.

અ. તો પછી ઉપદેશ આપવો તે તુકશાનતુંજ કારણ થયું એમકે ?

ઉં ચોક્કસ, જેન આગમના રહસ્યના અબ્બણ માધુએ ઉપદેશ દેવાથી જરા પણ લાભ નથી, પરંતુ ચોક્કસ નુકસાન છે, તે ઉપર લખાઈ ગયું છે.

પ્ર૦ તો પછી જેને દીક્ષા લેવી હોય તેણે ગીતાર્થ ગુરૂ પામેજ લેવી અને છંદગી સુધી (પોતે ગીતાર્થ ન થાય ત્યાં સુધી) ગીતાર્થની નિશ્ચા ન છોડવી એમજ ને ?

ઉં હા એમજ, જુઓ ભરવાડ ઘેટાને કે બકરાને લઈને મહાઅટવીમાં જાય છે, તે પણ હોવા છતાં એટલું ચોક્કસ સમજે છે, કે આ અટવી છે. મિંહ, વાઘ અને જનાવરોથી ખીચોખીચ ભરેલી છે, આપણે આ ગોવાળ ચાલે તે તરફ ચાલવું જોઈએ, આ રક્ષણવાળા અને ટોળાથી જુદા પડવું તો એક સત પણ જીવતા રહેવાના નથી, માટે સાથે જ રહેવું, છુટા પડી જવું નહિ, એમ જરૂર મમજે છે અને એજ પ્રમાણે વર્તે પણ છે, તેમ અજ્ઞાની મનુષ્યો દીક્ષા લેવા છતાં ઘેટા અને બકરા જેવા જ અજ્ઞાન છે, તેઓ પણ ક્રોધ-માનાદિ શ્વાપદોથી ખીચોખીચ ભરેલા સસારરૂપી અટવીમાં ચાલી રહ્યા છે, તેમણે ગીતાર્થગુરૂ મહારાજ રૂપ ગોવાળનો અને સમુદાયનો એક દિવસ પણ મંગ છોડવો એ મહા અનર્થનું કારણ છે.

પ્ર૦ દીક્ષા લેવી એ આત્માના કલ્યાણ માટે છે, અને સમુદાયમાં રહેવાથી આત્માનું અકલ્યાણ થતું હોય તો પછી જુદા રહેવું, એકલા રહેવું શું જોડું ? કોઈની સાથે ખટપટ જોડાચાલી થાય નહિ, અને પોતાનું સધાય.

ઉં ખટપટ અને ખોલાચાલી અજ્ઞાનીઓને થાય છે, ગુરૂની શરમ કે ડર ન હોય તેવાઓને થાય છે, જ્ઞાની અને ગુરૂ બહુમાની આત્માઓને ખટપટ થાય જ નહિ.

પ્ર. ગુરૂ પોતે ગુરૂપણું સમજ્યા ન હોય પછી બીયારા શિષ્યની રી દશા ?

ઉં ગુરૂપણું સમજેલા ગુરૂ જોતવા માટે થોટા ટાઇમ કાઢવો જોઈએ, ગુરૂની પરીક્ષા કરવી જોઈએ, ઘણા માણસો-દ્વારા ગુરૂની યોગ્યતા જાણવી જોઈએ, તેમની પાસે રહીને પુરો અનુભવ મેળવવો જોઈએ, પછી આપણે અધડાણું પડતું નથી જ.

પ્ર. પરીક્ષા કરીને ગુરૂ કરવા છતાં પાછળથી વિપરીત પરીણામ આવે છે, તેનું કેમ ?

ઉં પરીક્ષા કરવા પછી પ્રાયઃ જોડું પરિણામ આવે નહિ, પણ આંધળુકીયા કરવાથી પરિણામ બદલાય છે, છતાં પણ દીક્ષા લોખી પછી પ્રાંચ મહાવ્રતના શુદ્ધ પાલક અને શુદ્ધ પ્રરૂપક ગુરૂ મહારાજ હોય તો સતી નારીની જેમ મુકુળમાં જન્મેલા શિષ્ય અને શિષ્યાઓએ ગુરૂની સંપૂર્ણ આજ્ઞા પાલવી જોઈએ, ગુરૂનો અનાદર ન કરવો જોઈએ, ગુરૂની નિંદા પણ ન કરવી જોઈએ.

જેમ સારા કુળમાં જન્મેલી હોય પોતે-સતી હોય તેવી બાળા જેની સાથે લગ્ન કરે છે, તેની સાથે સંપૂર્ણ છંદગી વિતાવે છે, પતિની આજ્ઞા પાળે છે, પતિની સેવા

બળવે છે. પતિનો અનાદર કરતી નથી, ઘરમાં જેવું હોય તેવાથી નિર્વાહ કરે છે. પતિની પ્રભુ પેઠે સેવા કરે છે, તેજ પ્રમાણે પરલોકના કલ્યાણ માટે સાધુ થયેલ આત્મા ગુરૂને સંપૂર્ણ માને છે, આથી વિપરીત આત્માઓ માટે ભુઓ નીચેની ગાથાઓ. ઉપદેશમાળાની ૭૪ મી ૭૫ મી અને ૭૬ મી ગાથામાં શુ' ફરમાવે છે.

યદ્વા છિદ્રપેદ્ધી અવન્નવાઈ સયમઈ ચઘન્ના ।

પંકા કોદ્દણસોલા સીસા ઉવ્દેઅગા ગુરુણો ॥૭૪॥

અર્થ: સ્તબ્ધ-અનમ્ર-અભિમાની, છિદ્ર શોધનારે, નિન્દા કરનારે, સ્વેચ્છાચારી, અપદ્મસ્વભાવી, ક્રોધી-વાંકે, ઉન્ધો ચાલનાર, આવા શિષ્યો ગુરૂ મહારાજને ઉદ્દેગ કરાવનાર બને છે. વળી કહ્યું છે કે,

જસ્સ ગુરુમિ ન મત્તી, ન ય વહુમાણો ન ગડરયં ન મયં ।

નચિ લજ્જા નચિ નેહો ગુરુકુલવાસેણ કિં તસ્સ ॥૭૫॥

અર્થ: જે શિષ્યને વિષે ગુરૂ મહારાજ ઉપર ભક્તિ ન હોય, બહુમાન ન હોય ગુરૂ મહારાજની મોટાઇ, ગૌરવ સમ બાહુ' ન હોય, ગુરૂ મહારાજનો ભય ન હોય, (ગુરૂ મહારાજ મને ઠપકો આપશે,) ગુરૂની લજ્જા કે ગુરૂ ઉપર સ્નેહ-પ્રેમ ન હોય તેવા શિષ્યો ગુરૂ પાસે રહે તોપણ તેને કશોજ લાભ છે નહિ.

તથા વક્ત્રી,

રૂસ્સ ચોદ્દજંતો વહઈ હિયણ અણુસયંમણિઓ ।

નય કઈં કગણિજ્જે ગુરુસ્સ આલો ન સો સીસો ॥૭૬॥

અર્થ : ત્યારે ગુરુ મહારાજ શીખાગણ કરમાવે ત્યારે એકદમ રોવાયમાન થાય, બોલાવવામાં આવે તો પણ રોયપૂર્વક જવાબ આપે, (શું છે ? શું કહો છો ?) અને ગુરુ મહારાજના કોઈ કામમાં મદદગાર થાય નહિ, તેવા શિષ્યો વાસ્તવિક શિષ્ય નથી પણ ગુરુને એક આળસુપત્ર છે.

ગુરુ મહારાજની સેવામાં રહેવાનું ફલ બતાવે છે.

नाणस्स होइ भानो धिरयरअं वमणे चरित्ते य ।

घमा आवकहाए गुरुकुलपासं न मुचंति ॥१॥

અર્થ. બાવજીએ , ગુરુ મહારાજની સેવામાં વસનાર ગુરુકુલમેવી કહેવાય છે, આવાશિષ્યો ગુરુ મહારાજની પ્રસન્નતા મેળવી ગુરુદેવોની સેવામાં વસનારા જ્ઞાની બને છે, અને દર્શન તથા આરિત્રમાં પણ મજબુત થાય છે, તેથી તે ભાવ્યજ્ઞાની આત્માઓ ધન્ય છે, કે જેઓ ગુરુદેવોની નિશાને આખી જીંદગી છોડતા નથી.

પ્ર० ઉાર અમે પૂછી ગયા છીએ કે, એકલા રહેવાથી વાંધો શું ? કોઈની માથે રાગદ્રેષ થાય જ નહિ ?

ઉ० એકલા રહેવાથી હજારો વાંધા છે, રાગદ્રેષ ઘટે નહિ પણ મર્યાદા મુકે છે, ખુશ વધે છે, પ્રવચનસારોદ્ધારની ટીકાના લેખક શ્રીસિંધસેનસૂરિ મહારાજ નમસ્કાર મહામંત્રની ટીકામાં સાધુ મુનિશબ્દેને શું કરમાવે છે, તે જુઓ,

रागाद्यपायविषमे सन्मार्गे चरतां सतां ।

रत्नत्रयजुषामैषय कुशलाय न जायते ॥१॥

અર્થ: રાગદ્રેષાદિ અપાથો વિદ્યોથી મહા વિષમ સંસારમાં રત્નરથીના આશયક મુનિવરોને એકલા રહેવું કુશળતાને માટે થતું નથી, પરંતુ પતનને માટે થાય છે.

નૈકસ્ય સુરુતોહાસો નૈકમ્યાર્થોપિ તાદૃશઃ ।

નૈકસ્ય કામસપ્રાપ્તિ-નૈકો મોક્ષાય કલ્પતે ॥૨૧॥

અર્થ: એકલા રહેવાથી કશું પુણ્ય બધાતું નથી. કારણકે જેમ શ્રાવકોને મુપાત્રદાન દેવાથી શાલીભદ્રના આત્માની પેઠે મહારિષિપ્રાપ્તિ અને મોક્ષનું નિકટપણું થાય છે, તેમ મુનિવરોને પણ જ્ઞાની, ધ્યાની, તપસ્વી, ગ્લાના દિની વૈયાવચ્ચ કરવાથી નદિપેષુ આદિની પેઠે મહાપુણ્ય બંધાય છે, તેમ એકલાને વૈયાવચ્ચ કે ભક્તિનો લાભ થતો નથી તથા જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ થતી નથી. એકલાને સુગતિ મળવી દુર્લભ છે, તો પછી મોક્ષ તો મળે જ શી રીતે ?

શ્લેષ્મણે શર્કરાદાતં સત્ત્વરે સ્નિગ્ધભોજન ।

દક્ષાકિત્ત્વમગીતાર્થે યતાવચ્ચતિ તૌચિતીમ્ ॥૨૨॥

અર્થ: જેમ શ્લેષ્મના-મળેખમના રોગવાળાને સાકર ખવરાવવી તથા તાવના રોગીને સ્નિગ્ધ, પુષ્ટ ભોજન ખવરાવવું તેના અહિતને માટે થાય છે, તેમ અગીતાર્થ સાધુને એકલા વિહાર કરવો પણ મહા અહિતકારી બને છે.

જિનપ્રત્યેકવુદ્ધાદિ-દૃષ્ટાન્તાન્ નૈકતાં થયેન્ ।

ન ચર્મચશ્ત્રુપાં યુક્તં સ્પર્દિતું જ્ઞાનચશ્ત્રુભિઃ ॥૨૩॥

અર્થ: શ્રી જિનેશ્વર દેવોતાં અને નમિરાજપિં જેવા પ્રત્યેકબુદ્ધોનાં દૃષ્ટાન્તો આગળ ધરીને આપણા જેવા

અત્પતાનીઓએ એકલા વિલાગ્નું નમર્યાન કરવું વ્યાજખી નથી. જ્ઞાનચક્ષુ મહાપુરુષોની માથે ચર્મચક્રની સમાનતા સિંહની સાથે શીયાળના સમાનપણા જેવી ગણાય.

શાક્તિર્નિવદચિરતિરથાનાયાં પ્રિયા સદા ।

પ્રાસાય યતતે યસ્ય મ્મ પક્ષાકી કથં મયેત્ ॥૫૫॥

અર્થ શાકીનીની માફક મહાદુષ્ટ અને ભયંકર દુર્ગતિ આપનારી અવિરતિ ગણત્રી અઢાકાઠા ફેાળીયો કરી જવા માટે મોટું ફાડીને જેડી છે, તેવા ભયવાળા સ સામ્રા એકલા રહેવું કેમ પાલવે ?

તથા વક્ષી

પચાન્નિવદસાંતુલં યસ્યેન્દ્રિયકુટુબક ।

જીવ દહત્યસદૈ સ લેકાકી કથ મયેત્ ॥૫૬॥

અર્થ એક અગ્નિ પણ કોઈ દિવસ તૃપ્ત થતો નથી, તો પછી પાચ ભેગા થયા હોય તો પૂછવું શું ? આ પાચ અગ્નિ જેવા પાચે ઇન્દ્રિયો શરીર સહિત આત્માને ચોવીશે કલાક બાળી રહેલ છે, તે આત્મા એકલો કેમ રહી શકે ? જ્ઞાની પુરુષો કહે છે કે,

અગ્નિને તૃપ્તો ઇન્દ્રિયો, નદીએ જલધિપૂરાય મેરેલાલ તો વિપય મુખ લોગથી; જીવ એ તૃપ્તો થાય મેરેલાલ

આવી રીતે મિથ્યાત્વ, અવિરતિ, અજ્ઞાન અને કોધાદિ કષાયો પ્રતિક્ષણ જગતના પ્રાણીમાત્રને હેરાન કરી રહેલ છે, તો તે સહુ કે સાધ્વીને એકીલા કેમ રહી શકાય ?

પ્ર૦ આત્માને કલ્યાણ કરવું હોય તો એકીલા રહે
વાથી હરકત શું છે ?

ઉ૦ એકીલા રહેવાથી આત્માનું કલ્યાણ થતું
નથી, એકલા રહેનારા આત્માના કલ્યાણ માટે એકીલા
રહેના નથી, પરંતુ પોતાની સ્વચ્છંદતા અને મુકુમાન્તા
પોષવા માટે એકલા રહે છે

એકલાને લાલ કરો નથી પરંતુ સેંકડો નુકશાનો
છે, તે નીચેની દલિલોથી સમજાશે. જુઓ,

એકલા રહેવાથી પોતાની સ્વચ્છંદતા વધે છે, લાલસાઓ
વધે છે, કોઈનો ભય કે શરમ ન રહેવાથી લુગડા, કામલી, પાના
તરપણી આદિ પરિશ્રદના પોટલા બધાય છે, તે બધી વસ્તુનું
પ્રમાજન પહેવણુ થતું ન હોવાથી શ્રી જિનાજ્ઞા તોષાય છે,
એકલા રહેવાથી ખાવાપીવાનો અવિવેક વધવાથી રોગોનો
પ્રવેશ થાય છે, એકીલા રહેવાથી સીસમાજનો પરિચય વધવાથી
અને કોઈની રોકટોક ન હોવાથી પતન થવાના પ્રસંગો
તુરંત ઉભા થાય છે, એકીલા સાધુને માદાની આવે ત્યારે
પોતાની બેહોરવા જવાની શક્તિ નહોતી ત્યારે સાધુના આચારો
સચવાતા નથી, માદાગીમા પોતાની નિત્યક્રિયાઓ, પડિલેહણાદિ
સીદાય છે, માદા સાધુઓ પોતે બેહોરી ભાવેલો આકાર ન
વપરાય તો તેનો શુભ ઉપયોગ કરી શક્તા નથી. માદા સાધુને
હજી, ઉલટી-વમન થઈ જાય તો તેની પરઠવવાની વિધિમાં
જિનાજ્ઞા સચવાતી નથી, માદા કે જ્ઞાન એટલે માદાતાજ
સાધુ પોતાનાં લુગડા ધોઈ ન શકવાથી પોતાને સીદાવું પડે છે,

અથવા જિનાસા વિરુદ્ધ વર્તવું પડે છે. માંદા કે ઘગડા સાધુઓ પોતાનું માતૃ પશુ મેડા ઉપરથી પરકવતા હોવાથી શ્રી જિનેશ્વરદેવની પાસ્ટિપાનિકાનો નાશ થઈ જાય છે, એટલે જિનાસા હણાય છે. માદા સાધુને છેલ્લી વયમાં કોઈ સહાયક ન હોય ત્યારે પોતાને દુર્ધ્યાન થયા કરે છે. માંદા સાધુ એકીલા હોવાથી લોકોમાં તેમનો આદર ઘટી જવાથી ઘણું દયામણું જીવન ગુજારી મરણની માગણી કરતા રહે છે, એકીલા માદા સાધુઓ નિસામાં નાંખે છે. ખીજની પામે પોતાની દુર્દશા પોકારે છે, પોતાની દયાજનક સ્થિતિ જાહેર કરે છે. એકીલા સાધુ મરે ત્યારે ઘણી જગ્યાએ છેલ્લી વખતે નવકાર વિગેરે ધર્મ પામ્યા સિવાય જાલમરણથી જ મરે છે.

એકીલા માદા શ્રી વીતરાગના સાધુને યોગ્ય નિત્ય-ક્રિયાઓ ટાઇમસર-વિધિસર ન થતી હોવાથી શ્રી જિનાસા-લંગનો દોષ લાગે છે, એટલે કે પડિલેહણ, પ્રતિક્રમણ, પાત્રપડિલેહણ વિગેરે દ્વિવસ-સતની ક્રિયાઓમાં ગોટા વળે છે, જેમ તેમ થાય છે, અથવા રહી જાય છે. એકીલા માંદા સાધુને રોગી દશામાં પોતાની પ્રતિભાના અભાવે, અને ખીજા શુર્વાદિકની મદદ ન હોવાથી, બેઠતી દવા કે પડેજી અથવા વેચાવચ્ચ-સેવા મળતાં ન હોવાથી, તે આત્મામાં દીનતા અને દુર્ધ્યાન આવી જાય છે.

એકીલા સાધુને માંદગીમાં દવા વિગેરે જરાજર બેઠતું ન સાંપડે તો સાબ્જ થયા પછી પૈસા માંગીને લોગા.કરવાની

પણ ભયંકર કુટેવ ઉભી થાય છે એકીલા રહેનારાને પૈસા પાસે રાખવાના પ્રસંગો થાય છે. તેમ દવા વિગેરેના પણ ઘણા સંગ્રહો થાય છે, એકીલા સાધુને આવા ખીન્ત પણ શ્રી વીતરાગના આધુઓના આચારથી વિપરીત ઘણા દોષો મેવાયા કરે છે, તથા વલી અગીતાર્થ સાધુને લાગતા ઉપર ગણાવેલા બધાજ દોષો લાગે છે.

પ્ર૦ છઠ્ઠું અઠ્ઠમ વિગેરે તપસ્યા કરવા માટે અથવા વર્ષીતપ વિગેરે તપ કરવાના કારણે અથવા શત્રુજય વિગેરે તીર્થોની યાત્રાઓ કરવા માટે એકલા રહેવું પડે તો તે બરાબર છે ને ?

ઉ૦ કેાઈ પણ કારણે એકલા રહેવું તે બ્યાજખી છે જ નહિ, તે તો આપણે ગીતાર્થ વિષુ જે ઉગ્ર વિહારી, એ ગાથામાં જોઈ ગયા છીએ, વલી એ પણ સમજવાનું કે, છઠ્ઠું-અઠ્ઠમાદિ તપ કરવા માટે પણ ભવના ભીડ એકલા રહેતા નથી, પરંતુ એકલા રહીને તપસ્યા કરનારાઓ ખાવા-પીવાના ઘણા લાલચુ થઈ જાય છે. તપસ્યાના નામે લુહવાને ઘણું પોષણ મલે છે, એકલા રહીને પારણે, ઉત્તર-પારણે બંહારવામાં આધાકર્માદિનો વિવેક સચવાતો નથી.

પ્ર૦ તો પછી શુઝ પાસેથી નીકળેલા જુઠામુઠા શુઝના જે-ચાર જિખ્યો લેગા રહે તો વાધો નથી ને ?

ઉત્તર : મોટો વાધો છે. અગીતાર્થ અને સ્વેચ્છા ચારી જે-તણુ શુ' પણ દશ-વીશ લેગા થાય તો પણ પાંચસો

સુલટના ટોળા જેવા હોવાથી પોતાનું અથવા પાનું કશું
લણું કરી શકતા નથી. નિર્નાયક ટોળું અને ગધા અહીં
મિંદ્ર જેવા હોવાથી જ્યાં રહે ત્યાં ગાસનની નિન્દા કરાવે
છે, એકીલા જે-વળુ-ચાર લેગા થઈને પ્રાયેણ લાભ
મેળવી શકતા નથી.

જુઓ, લવાયા, તરગાળા, ચોછખીયા વિગેરે તુચ્છ
જાતિઓમાં પણ એકને નાયક બનાવીને ગામગામ રમવા
નીડળે છે, તથા નાટકીયામાં પણ મેનેજર જરૂર હોય, છે,
શહેરમાં જાતિનો શેઠ હોય છે, ગામડામાં પટેલ આગે
વાન હોય છે, સરકારી નોકરામાં સીપાઈઓની ટુકડીનો
નાયક હોય છે, વેપારીની દુકાનમાં પેટ્રીના શુભાસ્તાઓનો
ઉપરી મુનીમ હોય છે, કડિયા-સત્તાટોમાં સોનો ઉપરી
ગીત્રી હોય છે.

પશુઓમાં-વાનરાઓમાં નાયક વાનરો હોય છે. વાનરો
દોડ તેની પછવાડે આખું ટોળું દોડે છે, તથા ઘોડીને
દશ તચ્છેરીઓ થઈ હોય તે બધી મોટી થઈ હોય, બધી
જોડખી ગકાય નહિ તેવી હોય છે, છતાં તેમાં માતાને
આગળ કરીનેજ બધી ચાલે છે. કણ્ણ નામની પક્ષીની
એક જાત થાય છે, તેમાં મુખી કણ્ણ ઉડે તેની પાછળ
બધી કણ્ણો ઉડે છે, તે ઉતરે ત્યાં બધું ટોળું ઉતરે છે,
મરમાળીઓમાં રાણી નામની માળી આગેવાન હોય છે.
તમામ માળીઓ તેની નિશ્ચાએજ ઉડે છે, મધપુડા ભરેલો
હોય પણ રાણી મશિકા ઉડીને ચાલતી થાય તો બાકીની

માખીઓ મધપુડાને છોડીને તેની પછળ રવાના થાય છે. આ જીવો ચૌરીન્દ્રિય જાતિ છે. કીડી અને ઉધેડીમાં મધ કેટલો છે. તે પણ આપણે જરાજર જાણ્યો છે, અર્થાત્ એક કીડીની પાછળ હજારો કીડીઓ અને એક ઉધેડી પાછળ હજારો ઉધેડી જીવો ગાલે છે, આ જાણી જીવોના સ્વભાવ જ સપને પોષણ આપનાર છે, તો પછી મોક્ષગામી જીવોને મોક્ષ મેળવવા આરૂં મધ કેમ નહિ ?

ગુરૂની નિશ્ચયે રહેવાના લાભ સાંભલો.

સમુદાયમાં રહેવાથી જારે માસ ખપી જીવ હોય તો જ્ઞાનની વૃદ્ધિ થાય છે, થોડું-ઘણું નવીન ગોખાય છે, શીખેલાના અર્થ થાય છે, સમુદાયમાં માંડ-લીએ પ્રતિક્રમણ અને ગોચરી થાય છે, પ્રાય હંમેશા વ્યાખ્યાન સંભળાય છે, નવીન-નવીન દેશોમાં વિહાર થવાથી ઘણી યાત્રાઓ થાય છે, તેમ થવાથી શરીર ઘણું આરોગ્ય અનુભવે છે, ખજી દેશોદેશ ફરવાથી કોઈ ગુણી મનુષ્યોના અમાગમ થવાથી તેમની અનુમોદના આવે છે, તેવા ગુણી પોતામાં લાવવાની લાવના જાગે છે, સમુદાયમાં રહેવાથી આગમો, પ્રજ્ઞો, અગ્નિ અને ઘણા ઇતિહાસ જાણવા મળે છે, અને તેમ થવાથી શ્રી જિનેશ્વરદેવો અને ગણ ધર લગવંતો વિગેરેના જીવનચરિત્રોનો પોતામાં સુંદર પ્રકાશ પડે છે.

સમુદાયમાં કોઈકોઈ ગુણી આત્મા હોવાથી તેમની સેવા-વૈયાવચ્ચ કરવાનો લાભ મળે છે, સમુદાયમાં રહેવાથી

પોતામાં જ્ઞાનાદિ અંપત્તિ વધવાથી પોતાની ઇચ્છા ન હોય તો પણ પોતામાં શુદ્ધતાનું આવવાના પ્રયત્નો આવે છે. તેથી કંમસર ગણી, પંચ્યાસ, ઉપાધ્યાય, આચાર્યાદિપદની પ્રાપ્તિ થાય છે, સમુદાયમાં શુદ્ધકુલવાસે વસેલા સાધુ શ્રી જૈન-શાસનના માનવંતા માણસોમાં પણ પોતાનું માનવંતુ રક્ષાન પામે છે, સમુદાયમાં રહી શુદ્ધકુળવાસ સેવી જનેલો આત્મા મહાવિદાન જની અનેક ગ્રંથો-પુસ્તકો જનાવવાનો પુણ્ય-શાળી જને છે, શુદ્ધકુળવાસી સાધુ શુદ્ધદેવનો માનીતો થવાથી અનેક શિષ્યોનો શુદ્ધ પણ જની શકે છે. શુદ્ધની કૃપા પામેલ સાધુ સમાજનો માનીતો થાય છે. શુદ્ધકુલવાસ સેવનારો સાધુ પોતાની સારી પ્રતિષ્ઠાના યોગે અનેક શાસન-પ્રભાવનાનાં કામો કરી શકે છે, એટલે સંઘયાત્રા, પ્રતિષ્ઠા, અંજનશલાકા વિગેરે મહાલાભો સાંપડે છે.

શુદ્ધસેવામાં રહેલા સાધુને શુદ્ધની આશીર્વાદ મળ્યા ન કરે છે, તેથી તેનું કશું કાર્ય સીદાતું નથી. શુદ્ધની મહેરબાની મેળવનાર સાધુ ખીબા અનેકના ઉપકારો પણ કરી શકે છે, શુદ્ધકુળ સેવનાર સાધુને એકલા રહેવાના દુર્ભાગી દિવસો આવતા નથી. શુદ્ધલક્ષ્ય શિષ્ય ઉપર શ્રાવક-શ્રાવિકાઓની પણ પરમ લલિત-મીઠી નજર હોય છે, તેવા સાધુનું મરણ પણ જગડતું નથી. મરણ વખતે તેને મેવા, દવા, પરેજી આદિ સાધનો પૂર્ણ હોવાથી તેને દુર્ધર્મન કરવાના પ્રસંગો આવતા નથી. શુદ્ધકુળવાસી સાધુને મરતાં અનેક પ્રકારની નિઝામણાઓ સાંપડે છે, શુદ્ધકુળવાસી

માધુ આ લવમાં મદાચારી અને ગુરૂકૃપાનું પાત્ર ગ્રહેવાથી બોધિબીજ પામે છે, સમક્રિત પામે છે, અદ્વયલવી બને છે, આરાધક બનીને અત્પકાળમા મોક્ષગામી થાય છે.

પ્ર૦ ઉપર જણાવ્યું કે, સમુદાયમા-માડત્રીમા ગોચરી થાય છે, તો શું સમુદાયમા રહીને માડત્રીમા એટલે બધાના ભેગી ગોચરી ન વાપરે અને પોતાની જુદી લાવીને વાપરી લે તો શું હરકત ? કારણકે તેમ કળાવી કોઈની માથે અગડો-વઢવાડ થાય નહિ, વળી ઝટ ખરવારી જવાય.

ઉ૦ સમુદાયમા રહીને કા-લુપ્ત એટલે કોઈ વખત શરીરના કારણે કે ગુર્વાદિની આજ્ઞાવિશેષથી મસુદાયથી જુદું વાપરવું પડે તે એક અપવાદ છે, અન્યથા સમુદાયમા રહી જુદી ગોચરી વાપરવી તે સ્વચ્છંદતા છે.

જુદી ગોચરી કરવાથી થતા દોષો સ્ફાલગો.

મસુદાયમા રહી જુદી ગોચરી વાપરવાવાળાને-મસુદાયનું કામ કરવાના લાભ થતા ન હોવાથી મસુદાયની થોડી પણ વૈયાવચ્ચનો મહાન લાભ બોવાઈ જાય છે. એકલો વાપરનાર ઉદરભરી કહેવાય છે. ગૃહસ્થ લોકોમાં પણ એકલા-વાઠા અને બાળબચ્ચા વગરની રાડીરાટોજ એકલી જમે છે, એ પણ ખીચારા બારે મામ પોતાને અભાગીયા માને છે.

વહી સમુદાયમાંથી પોતાના માટે એકલો વહોળવા જનાર સાધુને જુદા, ચોરી, અને વિશ્વાસઘાતના દોષો

લાગે છે. જુઓ, વહોરાવનાર લોકો કહે છે, વહોરો બાપજી ! આપ વસ્તારી છો, એમ કહી માફ અને ઘણું વહોરાવે છે. તે વખતે હું એકલાનુંજ વહોરવા આવ્યો છું, એમ જીલ ઉપડતી ન હોવાથી પોતાને જુકાપણનો દોષ ચોંટે છે, વળી વહોરાવનારે ઘણાંએ માટે અથવા ગુરૂ દેવની આગરૂના પ્રતાપે સારો આહાર વહોરાવ્યો, તે પોતે એકલોજ ખાઈ જવાથી વિશ્વાસઘાત દોષ લાગે છે, તથા દાતાને બધાને માટે આપેલું પોતે એકલો આરોગી જવાથી સમુદાયના માલના ઉકાઉગીરપણાનો દોષ લાગે છે, તથા તીર્થંકરઅદત્ત અને ગુરૂઅદત્ત નામના મહાભયંકર દોષો લાગે છે.

તથા એકલું લાવીને વાપરનારને પોતાની વહોરેલી વસ્તુ હુપાવવાના વિચારો પણ આવી જાય છે, આમ થવાથી પણ ચોરીનો દોષ લાગે છે, વલી એકીલા જુદા વાપરનાર ઉપર સમુદાયના સાધુઓની ઇર્ધ્યાશુધ્ધિ થાય છે, એકલા જુદું વાપરવાવાળાને આહાર વધી જવાના પ્રસંગો આવી જતાં અજીર્ણાદિ થવાના પ્રસંગો આવે છે, અને તેથી રોગો થવાના પણ પગરણો મંડાય છે, એમ થવાથી ચારિત્રની વિરોધના અને દુર્ધ્યાન શરૂ થાય છે. ખાજી બાજી પોતે સ્વેચ્છાચારી અને સ્વાર્થી હોવાથી સમુદાય તેના તરફ ઓછું ધ્યાન આપે છે, એટલે પોતાને સમુદાય ઉપર દ્વેષ આવવાથી મહાશુભી ગુરૂ અને સમુદાયની નિન્દા કરવાના પ્રસંગો ઉભા થાય છે, પછી લોકોની પાસે

જાકયા કરે છે કે, માઝં કોઈ કરતું નથી, મારા સામું કોઈ જોતું નથી, એમ વચનથી પાપ જાંધવા સાથે મનમાં પણ ખેદ કર્યા કરે છે, છેવટ મમુદાયમાં રહેવા છતાં દુર્ધર્મનથી મરી દુર્ગતિએ જાય છે, એટલે મમુદાયમાં રહેવા છતાં તે બીચારો જુદા જેવોજ ગણાય છે.

અં સાહેબ ! સમુદાયમાં રહેનારને બીચારાને શુઝ વિગેરે આખો દિવસ ટોકયા કરે તે કેમ જમાય ?

ઉં ટોકણી પુણ્યશાળી જીવને સાપડે છે જીઓ, પથ્થર ઘણી જાતના હોય છે, એમાં જેને ટોકણી-ટાંકણા ખમવાની તાકાદ જ ન હોય તેમને તો સીધા લાફીમાં નાંખવામાં આવે છે, એટલે અગ્નિમાં બળીને ચુનો બની જાય છે, અને જે પથ્થરોને ટોકણી એટલે ટાંકણા ખમવાની તાકાદ હોય છે, તેઓ ઇમારતોમાં જોડવાય છે અને હજારો વર્ષ જીવે છે, તેમાં પણ આરમના પાપાણને વધારે ટાંકણા લાગે છે, પરંતુ તેથી તે ટાંકણાં ખાવાના પુણ્યથી કાતો રાજાઓના મહેલમાં અથવા દેવમંદિરમાં જોડવાય છે, એથી પણ વધારે ટાંકણા સહન કરનાર પથ્થર પોતે દેવ બને છે [દેવની મૂર્તિ થાય છે] તેને હજારો, લાખો, કોડો મનુષ્યો પૂજે છે અને પગે લાગે છે અને હજારો વર્ષ તે પથ્થર આજીવી અનુભવે છે.

તથા જીઓ, ઉચ્ચ વસ્તુઓનેજ ટાંકણાં કે હથોડા ખાવા પડે છે, સોનું અને ચાંદી કપાય છે, ગળાય છે, કુટાય છે, જતોડા સુંમરા નીકળે છે, તેના દાગીના બની રાજા-મહારાજાઓના શરીર અને મસ્તક શોભાવે છે, જ્યારે

ઈંટાળા-પાણી ખીચારા આખી છુંદગી જોડાળ સ્થિતિમાં અથડાયા કરે છે.

વટ્ટી જુઓ, અનાજમાં બાજરીને બહુ ચોષી હિરાન-ગતિ છે, તેની કીંમત પણ પામરોના જેવી છે. કોઈ મેમાન આવે તો બાજરીના રોટલાને આજે ઘરમાંથી દેશવટો મલે છે, અને ઘઉંને ચાદ કરે છે, ઘઉંની અનેક ચીજો બને છે, એનો સીરો બને; એવ બને, લાપસી બને, બાટ બને, ફેણી બને, સાટા બને, મગજ બને, ચુરમું બને, જલેખી બને, ધારી બને, પુરી બને, સેવણ બને, સુતરફેણી બને, હલવો બને, ઘેગર બને, દહિંધરાં બને, દોઠાં બને, શુંદવડાં બને, આવી દેશ-દેશમાં અનેક જુદીજુદી ચીજો ઘઉંની બને છે, જો કે એને લોકો પલાળે છે, દળે છે, મેંદો કરે છે, કણેક-બાંધીને મસળે છે, કુટે છે, અનેક રીતે હિરાન કરે છે, છતાં એ એની સજ્જનતા છોડતો ન હોવાથી પોતાની ઠામઠામ મોટાઇ પામે છે.

ઘઉંની જ્યાં પધરામણી થાય ત્યાં ધી ને સાકર દોડા-દોડ આવીને ખડાં થઈ જાય છે, અને આ ત્રણનો સુમેલ થવાની સાથે દુધ આવે છે, ચોખ્ખા આવે છે, ખીંચ પણ કેસર, જાયફળ વિગેરે સામગ્રીઓ અને કેટલાક શાકો અને રાઈતા વિગેરેને આવવું પડે છે.

ત્યારે બાજરો ખીચારો બ્યાં જાય ત્યાં તેની વાંસોવાંસ ચોટ્યા ઠાળા શાહી જેવા અડદ ખડા થઈ જાય છે, અને એ આળ્યા કે ન આળ્યા પરંતુ ડુંગળી ને લસણની પધરામણી તો હોય જ, જોઈ દ્યો સહનશીલતા વગરનો બાપડો-બાજરો

તેના ભાઈબંધ પણ તન થોડા અને તે પણ હુંગળી-લમણ ને અડદ જેવા. એક-ઘડિની પધરામણી થાય તેટલામા કેટલા વાના તેની તહેનાતમા હાજર થઈ જાય છે, બુઝો, ઘડિ આંચા એટલે કડાયાને આવવુ પડે છે, કડછી, તાવેચો આવીને હાજર થાય છે, ઝાગે આવે છે, મોટામોટા થાળો આવે છે, વેલણ ચોરીસા આવે છે, સેવ વણવી હોય તો મોટા પાગીઆ ચોને આવવુ પડે છે, અને ખીજા પણ કંઈક માધને ઘડિ મકાધાન્યની તહેનાતમા હાજર થઈ જાય છે.

ખાજરો ખીચારો એકલો એ જ્યા જાય ત્યાં ફક્ત તાવડી ને દાથરી જેજ હોય, એને વેલણ કે ચોરીસો તો ધડો કરેજ નહિ, એને ખાપડાને લોકો થપ્પડો મારી-મારીને ફેટલો બનાવે, એક ફેટલો થાય તેમા દશ-વીશ થપાટો ખાવી પડે છે, જ્યારે ઘડિની ફેટલીને એક પણ થપાટ ખાવી પડતી નથી.

૩૦ આ ખીચારો ખાજરીનો દાણો તદ્દન ઝીણો છે, અને ઘડિનો દાણો મોટો છે, જગતમાં મોટાના પક્ષમા બધા ઉભા રહે છે, નાનાનો ભાવ પૂજાતો નથી, કેમ આ વાત ખોટી છે ?

૩૦ ભાઈ નાના-મોટાનો જગતને જરા પણ પક્ષપાત છે નહિ અને હોતો પણ નથી. જેનામા સહનશીલતા આવે છે, તેજ મોટા બને છે બુઝો, ચણો નાનો છે અને વાલ મોટો છે, ચણાને સહન કરવાની તાકાદ છે, એને લોકો ઉતા પાણીમા પલાળે છે, પછી તેને ભરડે છે, વલી-

તેને મુપડામાં નાખીને આપડે છે. પછી તેને દળે છે ત્યારનાદ કલેક બનાવીને ખુણજ ગુંદે છે, કચરે છે, ત્યારનાદ તેને ઉછળતા ધીમાં તળે છે, ફેર્યાછો મોઘરીના મારથી કુટે છે, ત્યારે જ તેના મોતીવા, મોતીચૂર, મોકનથાળ મેચુળ, મગદળ વિગેરે મહા પકવાનો બને છે, તેમાં ઘી અને નાકર આથે કેસર, બદામ, વીરતા-આરોહીને પણ આવવું પડે છે, મહાપુરુષોનો ભોગ બને છે. દરેક મહા-પુરુષોના ઉચ્ચકોટીના ભોજનમાં ઉપયોગી દાય છે.

ત્યારે વાલભાઈ મોટા છે, એને મહન કરવાની તાકાદ ન હોવાથી એને કોઈ દળતું-અરડતું, ખાંડતું-કુટતું નથી પ્રાપ્ત થઈ આખા ને આખા રહે છે, તેથી તેઓ પોતાને મોટો માનવા છતાં એમની જગત પાસે ખાસ કીમત નથી. આતો બધી વાતો થઈ જડપદાર્થનો હવે વાત વિચારીયે મનુષ્યની

અત્યારે અને ભૂતકાળમાં પ્રાપ્ત કોલી, વાઘરી, ઢેઢ, બજાણીયા, બીલ, ભંગી ભરવાડ, રણારી, કુભાર, કણુખી વિગેરે હલકી દેખના મનુષ્યો-પોતાના બાળકોને ભણાવતા નથી બાળકો ભણતા નથી, તેમને માસ્તરનાં કટુ વચનો ખમવા પડતાં નથી તથા વળી નેતરની મોટી કે આંકણીના માર ખાવા પડતા નથી, પરંતુ ગિચારા બાદ્યાવસ્થાને ભટકવામાં જગાડી આખી જીદગી પશ્ચિન દશામાં રાંક થઈને પમાર કરે છે.

ત્યારે ગ્રાહણ અને વશ્વિકોના બાળકોને બાદ્યા

વસ્થામાં અધ્યાપકોના અનેક ઉપદ્રવો જામવા પડે છે, જાળકદશા એટલે અજ્ઞાનદશા હોવાથી જાલકોને પ્રાય નિશાળે જવું ગમતું નથી, કેટલાક રોવા લાગે છે, નાશી જાય છે, ઘણી દીનતા દેખાડે છે, દયામણા રહેશે જનાવી નાળે છે, છતાં અતિ વાત્મક્યવાળા માતા-પિતા તે જાળકોની જરાપણ દયા ચિન્નજ્યા મિવાય જાળજાળરીથી નિશાળે મુકે છે. ઉપરથી વળતે માસ્તરને માર મારવા પણ લલામણ કરે છે, તે જાળુ તે વળતે જાલકોને જરાપણ ક્રોધતું નથી, છતાં ભવિષ્યતું જાળુ વિચારનારા માતા પિતા જાલકોના વર્તમાનકાલ તરફ ધ્યાન આપતાં નથી, અને ભણવાના વળતમાં છોકરાઓ ઘણો પરિશ્રમ કરતા હોવાથી દુખળા પણ થઈ જાય છે, પરંતુ ભવિષ્યના લલાની ભાવનાથી તે જાળુ ચલાવી લે છે. છોકરો ભણીને હુંશિયાર થશે, એટલે આખી છાંદગી આનંદમાં ગુજરશે, અને અત્યારના હુંખનો વિચાર કરીને અભણ-ઠોઠ રહી જશે, તો છાંદગી જગડશે એમ મમજે છે, નીતિકારો પણ કહે છે કે,

માતા ઘેરી પિતા શટ્ટ, ચેન બાલા ન વાઢિતા :

અર્થ: જેઓ પોતાના જાલકોને ભણાવતા નથી, તે માતા અને પિતા વાસ્તવિક મા-જાપ નથી, પરંતુ શત્રુ તુલ્ય જ છે, નિચોડ એજ કે વર્તમાન કાલનું સુખ ઇચ્છનારા અને ભવિષ્યનો વિચાર જ નહિ કરનારા હિતસ્વીઓ જેવા દેખાતા મા-જાપ ભાઈ કે મિત્ર જે હોય તે સાચા

શરુ જ છે, પરંતુ કિતચિંતકો નથી.

તેજ પ્રમાણે જ્ઞાનીઓ પણ ફરમાવે છે કે,
 ધનાર્થિનાં યથા નાસ્તિ, શીતતાપાદિ દુઃખસહં ।
 ભ્રેષ્ઠ મત્ર વિરક્તાનાં, તત્ત્વજ્ઞનાર્થિનામપિ ॥

અર્થ: જેમ અહીં ભણવું, જણવું, કળાઓ ગિખવી, વ્યાપાર માટે દેશ-દેશાન્તર ભ્રમવું, મોડું, વહેવું, દુખું, સુકું, ઠંડું, જેવું-તેવું જમવું પણ ધનની આવક થતી હોવાથી અથવા ધનની આવકની આશા હોવાથી મહન કરવાનું વસમું લાગતું નથી, તેમ પરલોક અનંતોકાળ સુધારવાની આશાવાતા સંમાર વિરક્ત અને તત્ત્વજ્ઞાનના અર્થો મનુષ્યોને પણ ભુધા, તૃપા, તડકા, ઠંડી પિગેરે દુઃખો મન ઉપર નબળી અસર કરતાં નથી.

જેમ અહીં આઠ વર્ષની ઉંમરનો બાળક વીશ વર્ષનો થાય ત્યાં સુધિ અપરિશ્રાન્ત ભણવાનો ઉદ્યમ કરે તો તેનાં પાછલાં ૬૦-૭૦-૮૦ વર્ષો પ્રાયઃ એકદમ સુખમય ગમાર થાય છે, તેમ ચાલુ ભવમાં સાધુ થયેલો મનુષ્ય સુર્વાદિકની પરાધીનતા સ્વીકારી વર્તમાન પરિશ્રમ, દુઃખ, અગવડો કે આપત્તિનો વિચાર કર્યા વગર સંજમમાં ભગતો રહે તો હવે પછીનો આખો સંસાર એકદમ સુખમય બની જાય છે.

૩૦ કોઈ સાધુ પોતાનો નિર્વાહ ચાલે તેટલું નિત્ય ક્રિયા જેવું ભણીને તથા યોગ-ધ્યાન સ્તવન, સજ્જાઓ કે ચરિત્રો, કથા, દષ્ટાન્તો વાંચીને લોકોને ઉપદેશ આપવાનું

શરૂ કરેતો વાંધો શ્યો ? કારણ કે વ્યાકરણ, પ્રકરણો, કાવ્યો, યાચ, આગમો લાણવામાતો દશ-પંદર વર્ષ નીકલી જાય પછી ઉપદેશ આપવા જાય એ ક્યારે પહોંચી વળે, એટલું બધું લાણીને પણ છેવટ આપવો તો છે ઉપદેશજને, તો પછી હમણું લાષાન્તરોની કયા ઝોછાશ છે ? કે એટલો બધો પરિશ્રમ કરવો પડે ?

ઉં જોમ છોકરો વીશવર્ષ કે તેથી પણ વધારે વર્ષ સુધી લાણીને મેટ્રીક, ગ્રેજ્યુએટ કે એમ એ. કે ગમે તે લાઈનનો અભ્યાસ કરે છે, તેમાં ટાઈમ, શરીર અને પૈસા ત્રણેને ખર્ચાઈ કરે છે, હવે જો ખારવર્ષનો છોકરો તુરત જ કોઈ પાનવાળા કે હોટેલવાળાની દુકાને નોકરી રહી જાય તો ઉપરના માણસની માફક સમય, શરીર, અને લક્ષ્મી ત્રણેનો ખચાવ થવા સાથે કમાણી શરૂ થાય છે. આમ કરવું વ્યાજખી ખરું ને ? જલ્દી મૂળ એક-બે મનુષ્યો હા પાડે, પરંતુ સેંકડો, હાટકા નંકાર જ સંભળાવશે, તેમ કરવાથી ખારવર્ષમાં કમાવા નીકળેલો છોકરો આખી છ'દગી ખાર રૂપીયાના પગારથી આગળ પગાર કમાઈ શકતો નથી, તેજ પ્રમાણે સાધુ જાનીને તુરત જ ઉપદેશ આપવા નીકળનારા પણ સુંકના ખેચાર-ગાંઠીયા લાવીને ગાંધી જનનારા જેવાજ છે.

વલી જોમ આખો ફળવા માંડે છે. ફાગણ માસમાં એક આંખા ઉપર સેંકડો નહિ પણ હજારો ફળોના ગુચ્છા લાગ્યા છે, આંખાનો માલિક ગરીબ હોવા છતાં તેને તોડતો

નથી, પરંતુ ખરીપડે તેજ લેઈ લે છે. કાગણ-ચૈત્રમાં ગરીબ આંખાવાળો કાચા મરવા ઉતારી લેતો બે-ત્રણ કે ચાર-પાંચ મણ ઉતરે તેને વેચેના પાંચ-દશ, પન્નર-ત્રીશ રૂપીયા ઉપજે. હવેજો આગાને પૂર્ણ પાક ની તક આપે તો કાચી ફેરીઓ પાક્યા પછી પચામ મણ કે સોમણ પણ થાય, અને વખતે હબ્બર, બે હબ્બર રૂ. પણ ઉપજે. અહીં કાચી ફેરી વેચી ખાવી તે મૂર્ખાઈ છે, પણ પાકવા ફેરી તેજ ડકા-પાણ ભરેલું ગણાય તેમ ગુરૂદેવોની પરાધીનતા સ્વીકારીને જેટલા વધાય તેટલા જ્ઞાનમા આગળ વધવું, તેજ એકાન્તે પરલોકનું ભણું કરવા સંજમી બનેલા મુનિરાજોનું કર્તવ્ય છે.

પ્ર૦ ત્યારેશું ગુરૂઓ ગમે તેટલા હેરાન કરે તો પણ શિષ્યોએ ચલાવી જ લેવું એમને ? અને શિષ્યોએ આખી છ'દગી ગુરૂથી ખીતા જ રહેવું એ પણ ખરૂં ને ?

ઉ૦ પરલોકના એકાન્ત આરાધક સ્વપર શાસ્ત્રના બધું આખા જમનનું ભણું કરવાની ભાવનાવાલા ગુરૂમહારાજ કોઈને જ હેરાન કરતા નથી, તો પછી શિષ્યોને હેરાન કરે એ બને કેમ ? પરંતુ આત્માથી શિષ્યોએ બારે માસ અને પ્રતિદિન ગુરૂમહારાજથી ડરતું રહેવું એટલું જ નહિ પરંતુ સમગ્ર સમુદાયથી ડરતા રહેવું અરે, આખી દુનીયાથી ડરતા રહેવું જોઈએ, એજ મોટામાં મોટી મહાનુભાવતા છે.

આપણા અનંત ઉપકારી જ્ઞાનિપુરૂષોએ ફરમાવ્યું

છે કે, 'મરણુ આદિ મહાભયકર સાત લયોથી નહિ ડગનારા વીતરાગના મુનિગજોએ પાપો અને કર્મોથી ચોપ્રસ કરતા રહેવું જોઈએ.

૩૦ ગુરૂથી કરતા રહેવું એતો થોડીવાર માટે ચઢાવી લેવાય પરંતુ સમુદાયના સાધુઓથી પણ કરતા રહેવું, આખી દુનીયાથી કરતા રહેવું, આ વળી કયાનો ન્યાય ?

૩૦ કરતા રહેવાનો અર્થ જ એ છે કે, ઝઘડા ન કરવા, અભિમાન ન કરવો, વિતંડાવાદ ન કરવો, દુર્જનતા ન કરવી, ભલભનસાઈ ન ગમાવવી, ખસ, આ વર્તન રાખવું આવું એકલા વીતરાગના માધુનું જ નહિ પરંતુ જગતમા જે કોઈ સંત આત્મા હોય તેમનું સર્વતું કર્તવ્ય છે. જુઓ,

કોઈ અન્ય મહાકવિ પણ કહે છે,

હરિજનતો હાર્યાં ભલા, જિતનદે સંસાર;

હાર્યાં હરિકો મીલત હે, જિત્યા નરક મોઝાર. ૧૧૧।

હાર થાય કોની ? ઉત્તમ આત્માઓની. જુઓ, કેળી અને ખોરડી જે જોડે ઉઝ્યા છે, એમા કેળીનું આડ ઉત્તમ આત્મા છે, તેની હાર થાય છે, ખોરડી દુર્જન છે તેની જીત થાય છે. મરૂદેવી માતાનો આત્મા ગય જન્મમા કેળીનું આડ હતું તેની જોડાજોડ કથેર (કાટાવાળું એક આડ) નું આડ ઉઝ્યું હતું, કથેરના આડે પોતાની દુર્જનતા ચલુ રાખી, કેળના આડને પોતાના કાંટા વગાડવાનું ચાલુ રાખ્યું, ત્યારે કેળના આડે પોતાની ઉત્તમતા ચાલુ રાખી તેના ઘોઘા મહન કર્યા, કથેરીના આડને

જીવ મરીને મંમારમાં ક્યાં ગયો, તેનો પત્તો જ નથી,
જ્યારે ઘોઢા નહન કરનાર કેળનો જીવ મરણ પામીને
મરદેવી માતા થઈને મનુષ્યના પણ મહાસુખો લોગવી
જગતપૂજ્ય ત્રિનેશ્વરદેવની માતા બની મોક્ષમા પધાર્યાં.

જેવું હત્યો દુખ દેનાર અને ખમનારના માક્ષાત દાખલા.
કોઈ કવીયર પણ કુમારે છે કે,

જો તારા કાંટા બુએ, તારો તું બો કુલ,
તુમકો કુલકા કુલ હે, ઉનકો કાંટા શુલ.

અર્થ તારા માર્ગમા જે કાટા નાળી જાય, તેના
માર્ગમા પણ તારે તો પુલજ વેરવાં, કારણ કે, તને તો એ
પુલજ ફળનાના છે, એને ખીચાગને તે કાંટા ફળવાના છે,
દુનિયામાં પણ પ્રશ્ન છે કે, ગાગો દેનાર અને ખાનાર
એમાં સજ્જન કોણુ ? આખું જગત એક જ
અવાજે કહે છે કે, દેનાર નહિ પરંતુ ખાનાર.

૩૦ ત્યારે ઘણા ખીકણ એ સંતપુરુષ કહેવાય ? અને
સદા ખીતા રહે તેજ ઉંચ પુરુષો લેખાય છે ?

ઉંઠ અહીં વાત ચાલે છે, સાધુ પુરુષોની, રશ્યાંગણની
કે વેપારી વર્ગની કે ઘરમાં ધાડપાડું પેઠા હોય એવા
ગૃહસ્થની વાત નથી, એ ધ્યાનમાં રાખવું જોઈએ, એટલે
સાધુ પુરુષોને-સંતપુરુષોને પરલોક જગાડના ઈચ્છા ન હોય,
તેણે પાપથી ચોક્કસ ડરતા રહેવું જ જોઈએ, અને પાપથી
ડરે તે જગતથી ડરે એમાં ખોટું શું છે.

ખીજી વાત એ પેણ છે કે, જેમ જેમ આત્મા પાસે
જોખમદારી વધતી જાય, તેમ તેમ સાવધાનતા વધારવી
જોઈએ. જુઓ, આખી દુનિયામાં કાયદો છે કે, ધનવાને
મધ્યજનજનમાં જ રહે છે, એવાઓનાં રહેઠાણ, રહેવાનાં
ઘરો ગામની મધ્યમાં જ હોય છે, તેનું કારણ એજ કે
તેઓની પાસે માલ-મીઠકત હોય છે. તે જો ગામ બહાર
નિરાધાર રહે તો જરૂર લૂંટાઈ જવાનો ભય રહે છે, અને
ખીજી બાજુ વાઘરી, બળણીયા, ઢેઢ, ચમાર, લગી આદિ
નિર્ધન કેમો-જાતિઓ ગામની બહાર, ગામથી છેટા વસે
છે, કેમ કે તેમને લૂંટાવાનો ખીલકુલ ભય છે જ નહિ.

વળી જુઓ, સોનું-ચાંદી સદાકાળ ખીતાજ રહે છે,
તેઓને પોતાને ચોરાઈ જવાનો ભય હોવાથી તીજેરીમાં
છુપાઈને વસે છે. લોઢા વગેરે હલકી ધાતુઓને નિડરતા
હોય છે. એમને કોઈનો ડર ન હોવાથી ગમે ત્યાં પડ્યાં
રહે છે. લોઢાની કોષ વિગેરે વગડામાં પણ નિડરપણે
એકઠી રહે છે, અને સોનાની કટકી બજારમાં પણ એકઠી
રહે તો ચોરાઈ જાય છે.

વળી સોના-ચાંદીમાં નરમાસ પણ ખુબ છે, તેને લોડું
હોરાન કરે છે, પરંતુ સોનું લોઢાને હોરાન કરી શકેજ નહિ.
કારણ કે લોઢામાં ભારેભાર દુર્જનતા ભરેલી છે. લોડું
આખા જગતનું લોડી પીવા સરળાયું છે. લોડું ચપુ, છરી,
તરવાર, બાણ-ભાલો, બરછી, ધારીયું, મુદ્ગલ, ગદા, લીલીપાલ

વિગેરે હુથીયાર રૂપમાં જની જગતનો નાશ કરે છે. પણ અને મનુષ્યો લોહાથી કેટલા કપાણા તેની સંખ્યા જ્ઞાનીઓ પણ ગણાવી શકે નહિ, જ્યારે સોના-ચાંદીએ કેાઈનો અપરાધ-ગુન્હો કર્યાના દાખલા બહુજ ઓછા મળશે.

સોના અને લોહાની વિચારણાથી સંજ્ઞનતા અને દુર્જનતાની સમજણ પડી જશે કે, નરમાશ, સંજ્ઞનતા આદિ ઉત્તમ ગુણોથી અત્યારે સોનાની કિંમત એક મણની લગભગ દોઢ થી બે લાખ રૂપિયા થઈ જાય છે, જ્યારે લોહાની કિંમત ચાર-પાંચ રૂપિયા થાય છે. સોનું ઘરમાં શેર-બશેર હોય તો પણ તે માણસ ભાગ્યશાળી લેખાય છે. લોહુ ભલે પાંચ-દશ મણ હોય તો પણ તે માણસ બાપડો અને અભાગીઓ કહેવાય છે. તેમ સોના જેવો એકજ નમ્ર શિષ્ય હોય તે શુદ્ધ ભાગ્યશાળી ગણાય છે, અને લોહાના જેવા કઠિયાળા દશ શિષ્ય હોય તો પણ શુરૂં લોહી ઉકાળે છે.

ઉપરના બધાજ વર્ણનથી એમ નક્કી થાય છે, કે જે સાધુ મુનિરાજમાં વિનય, નમ્રતા અને સંજ્ઞનતા ગુણો આવેલા હોયતો એમને એકલા રહેતા વિગેરેની વાચડી વાતો કરવી પડેજ નહિ, વિનયી આત્મા જરૂર મોટો-વહેલો જ્ઞાની ગને છે. પોતાના પરિવારમાં વ્હાલો થાય છે, અને અન્ય સમાજમાં પણ આબરૂ મેળવે છે, માટે આત્માના અશુદ્ધ ઇચ્છા સાધુ-પ્રાદીએ પોતામાં વિનય-નમ્રતા,

કોમળતા મૃદુતા શુભો જલદી આવે એવો ઉદ્યમ કરવો જોઈએ.

૩૦ લગવાન વીતસાગના શાસનમા તરવાના માર્ગ ઘણા છે, તો પછી એક વિનય ન હોય તો શું ન તરી શકાય ?

ઉં જોમ માકર, દ્રાક્ષ અને શેરડી વિગેરેમા ખીન્તું બધું હોય, ફક્ત મધુરતા જ ન હોય. સુવર્ણમા અને ચાંદીમા ફક્ત ચળકાટ ન હોય, હીરામા ફક્ત પાણી જ ન હોય, ચંદ્ર-સૂર્યમા ફક્ત પ્રકાશ જ ન હોય, આખા શરીરમાં ફક્ત મસ્તક જ ન હોય, કોઈ મધામતી ફક્ત ધ્વજસૂચક જ ન હોય, કોઈ ઉત્તમ આત્મામાં ફક્ત સજ્જનતા જ ન હોય, કોઈ મોટા વેપારીને ફક્ત આણંત જ ન હોય, કોઈ મોટા રાજાની ફક્ત આજ્ઞા જ ન પાળતું હોય, કોઈ મોટા ધનવાનના ઘરમાં નવ પ્રકારમાથી એકે પ્રકારનું ધન જ ન હોય, બહુ રૂપાળા માણસને ફક્ત એકલું નાક જ ન હોય, કોઈ મોટા પરિવારવાળા ઘરમાં ફક્ત કોઈ પુત્ર જ ન હોય, એકદમ ગારા શહેરમાં ફક્ત કોઈ માણસ જ ન હોય, જેમ આ બધાં તફાત નકામાં અને હમી કાઢવા યોગ્ય છે, તેમ વિનયશુણ્ય ન હોયતો તરવાના બધા માર્ગો નકામાજ છે. બધા માર્ગો તારી શકતા જ નથી.

ઉપરની તમામ વસ્તુઓને એકેક વસ્તુનો અલાવ તેની મૌલિક મંપત્તિનો અભાવ અચ્ચે છે, તેમ વિનય શુણ્યનો

અભાવ પણ આત્મામાં તમામગુણને અભાવ સૂચવે છે. માટે વિનય ગુણવાલા આત્મામાં જ ગુણો ન હોય તો પણ મોડા વેલા જરૂર આવે છે, અને વિનયગુણ વગરના મનુષ્યમાં વળતે કોઈ ગુણ આવ્યા હોય તો પણ પાછા આડ્યા ન્તય છે. જુઓ, દશવૈકલ્પિક સત્રમાં સાધુને વિનય ગુણ મમજવા આપું નવમું અધ્યયન બતાવ્યું છે, તેનો વિસ્તાર ઘણો છે, તેનો ટૂંક ભાવ નીચેના પદોથી મમજવા નીચે લખું છું.

[શત્રુજય જઇએ લાક્ષ્મી, શત્રુજય જઇએ-એ દેશી]

વિનય કરે જો ચેલા વિનય કરે જો,

શ્રી ગુરુઆણા શીશ ધરે જો;

ચેલા શીશ ધરે જો,

કોધી માની ને પરમાદી,

વિનય ન શીખે વહી વિખવાદી,

ચેલા, વહી વિખવાદી ॥ ૧ ॥

વિનય રહિત આશાતના કરતાં,

ગહુ ભવ ભટકે દુર્ગતિ ફરતાં;

ચેલા દુર્ગતિ ફરતાં,

અગ્નિ સર્પ વિપ જિમ વહી મારે.

ગુરુ આશાતન તેમ અધિક પ્રકારે, ચે. અળા ૨ ॥

અર્થ : એ ગાથાનો ભોગો : ભગવાન મુધર્મસ્વામિ મહારાજ શિષ્ય સમુદાયને હિંદેશીને ફરમાવે છે, હિ

મહાભાગ્યશાલી સુશિષ્યો ! તમે ગુરુ મહારાજનો વિનય જરૂર કરજો, અને ગુરુ મહારાજની આજ્ઞા તથા કાલ માટે મસ્તક ઉપર ધારણ કરજો, જે હીણભાગી જીવો, કેાધી માની, પ્રમાદી અને કજીઆળા હોય છે, તેમનામાં વિનયગુણ (બીજાનું દેખીને પણ) આવતો નથી. (તમે તો ઉત્તમ કુલમાં જન્મ્યા છો, વૈરાગ્યથી દીક્ષા લીધી છે, માટે અવિનય-વાળા થશો નહિ.) કારણ કે,

વિનયના અભાવમાં જે આશાતના થઈ જાય છે, તેથી તે આત્મા દુર્ગતિમાં ભટકતો છતો ઘણા ભવ-સંસારમાં ભટકનારો બને છે. જીવો, અગ્નિ, સર્પ અને ઝેરજો મહા-ભયંકર વસ્તુઓ છે, એ તત્કાળ પ્રાણુઘાતક છે, પરંતુ તેના કરતાં પણ ગુરુનો અવિનય કરવાથી લાગેલી આશાતના અધિક પ્રકારે મારનારી છે, અગ્નિ, સર્પ અને ઝેર એક ભાવનું મરણ દેનારો છે જ્યારે ગુરુ આશાતના અનંતા જન્મ-મરણ આપનાર થાય છે.

આ વાતનું સમર્થન આપનાર શ્રી લૈનશાસનમાં બની ગયેલું અને લૈનમાહિત્યમાં આલેખાયેલું એક કથાનક અહિં રજૂ કરું છું.

અનતાકાળ પહેલાં એટલે અનતી ઉત્સર્પિણી અને અવસર્પિણી પહેલાં રુનિવિહારનાં ક્ષેત્ર અને કાળમાં પાંચસો મુનિ મહાશયોથી પરિવરેલા શ્રી ધર્મઘોષસૂરિ મહારાજ નામના આચાર્ય ભગવાન પધાર્યા. ગુરુ મહાશાની

હતા અને ચંદ્રકિરણ જેવું અતિનિર્મળ ચારિત્ર પાલ-
નારા હતા. તેમના પરિવારના બધા જ શિષ્યો શુશ્રુસ્તની
ખાણ હતા. અને જ્ઞાન-ધ્યાન-ક્રિયા-તપસ્યામાં સદાકાળ
જાગતા હતા, તેમની પાસે કોઈ એક કુળપુત્રે દીક્ષા લીધી
હતી, તે ઘણો સશક્ત આત્મા હતો, તે તેથી ઘણા સાધુનું
કામકાજ કરી શકતો હતો. દુનિયામાં પણ કહેવત છે કે,
“ કરે તેને જ કહેવાય ” એટલે સાધુઓ તેને ક્યારેક કામ
જતાવતા હતા. તેનું નામ હતું કેદર, તે કામકાજ ઘણું
કરતો, પરંતુ તેનામાં આપજડાઈ ખુબ જ હતી, તેથી
તેને વારંવાર ક્રોધ અને માન ખુબજ આવી જતાં હતાં.

શુરુદેવ તેને કળી ગયા હતા, એટલે અવારનવાર
વ્યાખ્યાનમાં આપજડાઈ, ક્રોધ, માન ઘણા જ જોડા છે, એમ
સાર્વજનિક ઉપદેશ આપતા. દુનિયામાં પણ કહેવત છે કે,
કંચન તજવું સહેલ છે, સહેલ પ્રિયાનો નેહ;
આપ જડાઈ અને ઈર્ષ્યા, દુર્લભ તજવું તેહ.

પરંતુ અપાત્ર કેદરને ગાલ થતો નહિ, અને રોપ
આવી જતો કે, મનેજ સંભળાવે છે. કેદર ઘણો ક્રોધી અને
અભિમાની છે, એમ આખા સમુદાયને સમજાઈ ગયેલું
હોવાથી તેની ભૂલ કોઈ કાઢતું નહિ, કારણ કે ઉદ્યોગ
તેલમાં પાણી રેડવું એ આપણા નાશને નોતરવા સમાન છે
પરંતુ તેને પરોક્ષ શીખામણ અપાતી તે પણ તેને નાક
ખુચ્છા માણસને ઈર્ષ્ય જતાવવા સમાન થતી હતી.

(બુચ્ચા માણસની કથા)

બુચ્ચો. એક કોઈ દરબારના લાયાત બેસતા વર્ષના દિવસે બુકાની બાધીને બજારમાં ફરવા નીકળ્યા હતા, તેવામાં ધનામ લેવાની આશાએ એક હજમ દર્પણ લેઈને દુકાન-દારોમાં ફરતો હતો, અને દર્પણ દેખાડીને બે-પાંચ રૂપીયાના છુટા કમાયો હતો. આ બાબુ પેલા બુકાનીવાળા દરબાર શ્રી પણ પધાર્યા. હજમ બીચારે મોટા માણસ ધારીને દર્પણ સામે ધર્ચું. દરબારશ્રીનું નાક હમણાજ દારણુવશાત્ કપાઈ ગયું હતું.

પરંતુ આ વાત બીચારો હજમ મુદ્દલ જાણતો હતો નહિ. દરબારને દર્પણ જોતાંજ યાદ, આબ્યું કે, આ હરા-મખોર હજમ માફ કપાએલું નાક મને દેખાડવા આ દર્પણ ધરે છે, આખ ત્યારે તેનું ફલ, એમ વિચારી પાંચ-દશ થપાડો લગાવી દીધી. હરામખોર ! હું નાકબુચ્ચો છું, એની મને ખબર નથી ? તે વળી તું દર્પણ દેખાડવા આવ્યો છે ? લે લેતો જા !

દુર્જનને સમજાવતાં, કરો ન નીકળે સાર;
દર્પણ દર્શક નાપિતે, બાધો માર અપાર.
મૂરખને મત આપતાં, પોતાની પત જાય;
ટપલો શરાણુ ચઢાવીએ, પણ આરીસો નવ થાય.

બસ. જેમ દરબારને દર્પણ દેખાડનાર ઉપર ગુસ્સો આવ્યો, તેજ પ્રમાણે ક્રોધી, માની, કજીઆળા શિષ્યોને

ગુરૂ મહારાજની શીખામણુ પણ લાલકારક થતી નથી, પણ તુકશાન કરનારી બને છે. આ ન્યાયથી રૂઢિમુનિ સમુદાયના ઘણા માધુઓનું કામ કરતો પરંતુ તેની હાથે હા કહેનારા હોય, તેની વાહવાહ કરનાર હોય, તેની જરા પણ ભૂલ ન ઠાઠે તોજ તે ભાઈશ્રી સારા રહે, નહિતર ક્ષણવારમાં મીંચાલાઈ-પણું આવી જાય.

આમ થતા-થતાં આ ભાઈશ્રી રૂઢિના કોષ અને અભિમાને મર્યાદા મુકવી શરૂ કરી અને વારવાર મસુદાયમાં વડીલોનું પણ અપમાન કરી નાખે એટલે આખો ગચ્છ તેને વિરોધી જેવો દેખાવા લાગ્યો. અર્થાત્ કોઈ પણ સાધુ તેની સાથે લેવડદેવડ-વાનગીત કરે નહિ, તેની સાથે કોઈ આવે નહિ, તેને કોઈ કામ બતાવે નહિ, એમ એકલો અટુલો બનવાથી સમુદાય ઉપર મહાદ્રેષ ધારણ કરતો વિચારવા લાગ્યો. છતાં કોઈકવાર સ્થવિર સાધુઓ તેને ગદુ ધીમાશથી ગને મીઠાશથી શીખાપણુ આપના, પણ તે શીખામણુ તેને કડકડતા અને ઉકળી રહેલા તેલમાં નાખેલા ઠંડાપાણી તુલ્યજ થતી [ઉકળતા તેલમાં પાણી પડે એટલે તુરંતજ બડકો થાય છે અને અમાવધાન પાસે ઉલેલા બળી જાય છે,] આવા બનાવથી મસુદ્ર અને વડવાનલ જેવો ગચ્છ અને રૂઢિનો સંબંધ બની ગયો હતો. એકદા દુષ્ટ પન્થિમાત્રાલા રૂઢિ સાધુને એવો વિચાર આવ્યો કે, આ આખો ગચ્છ મારો છિદ્રાન્વેશી છે, માટે તેનો હું નાશ કરી નાખુ ?

એવો વિચાર કરીને કોઈ જગ્યાએથી વિષ મેળવી લાવ્યો અને ગચ્છના ૫૦૦ માધુઓને પીવાના પાણીમાં નાખ્યું, પરંતુ ચારિત્રની આરાધનામાં તન્મય બનેલા ગચ્છનું યુદ્ધ બંધનું હોવાથી શ્રી વીતગજશામનના કોઈક વફાદાર દેવનું ધ્યાન ગયું અને હુદ્દ સાધુનું કૃત્ય ગચ્છના મુખ્ય પુરોહિતે જણાવી દીધું, તેથી આખા ગચ્છનો ગચ્ચાવ થઈ ગયો.

અને તે શિષ્યાભાસ અને માધ્વાભાસ રૂદ્રમૂર્તિ રૂદ્ર માધુ પણ પોતાનું પાપ જાહેર થઈ ગયાની ખબર પડી જતાં ગચ્છનો ત્યાગ કરીને નીકળી ગયો, પરંતુ તેનું પાપ જગજાહેર થઈ ગયું.

કોડે ઉપાય કર્યા છતાં, પાપ પ્રકટ થઈ જાય,
કાચેલી નાસા કઢી, ઢાંકી નવ ઢંકાય.

તેથી તે જ્યાં ગયો ત્યાં અપમાન અને તિરસ્કાર પામવાથી કોઈ જગ્યાએ ઠરી શક્યો નહિ, તેથી તેને ગચ્છ ધર્મ અને વેશ ઉપર પણ અતિપ્રમાણુ દ્રવ આવવાથી વેશનો પણ ત્યાગ કરીને જંગલમાં ભટકવા લાગ્યો. હવે તેનામાંથી આચારો પલાયન થવાની સાથે અનાચારો દાખલ થઈ ગયા અને તેની ધર્મક્રિયાઓ ખંધ થઈ ગઈ, રાત દિવસ પરિભ્રમણ ચાલુ થયું, કદમૂલાદિ ગંધીજ અભક્ષ્ય અને અપેય વસ્તુઓ વાપરવા લાગ્યો, ગંધાંજ નહિ કરવા ચોગ્ય કામો કરવા લાગ્યો, જ્યાં ગયો ત્યાં અપમાનને પામતો મનુષ્યોની મજ્જુરી વિગેરે હલકાં કામો કરીને મરીને તિર્યચ્યો-નિમા ઉત્પન્ન થયો.

ધર્મના દેવથી મરેલો હોવાથી પશુગતિમાં પણ અનેક જીવોના સંકાર કરીને નરક ગતિમાં ગયો, એક ભવ પશુનો અને એક ભવ નરકનો એમ માતે નરકમાં જઈ આવીને જલચર, સ્થલચર અને ખેચર પશુઓમાં હજારો ભવ ભટકીને બેઘન્દ્રિયાદિ વિકલેન્દ્રિયમાં ઘણો કાળ ભટકીને પ્રત્યેક વનસ્પતિકાયમાં અમંજયાત ભવો રખડીને અનંતકાયમાં (સાધારણ વનસ્પતિકાયમાં) અનંતા કાલ ભટકવામાં કેવલી ભગવાન પણ કહેનાં પાર ન પામે તેવાં દુઃખો પામ્યો.

અનંતો કાલ-અનંતા કાલચક્ર ચાર ગતિ સંસારમાં દુઃખો ભોગવીને વસી અકામનિર્જ્જ્ઞસજો ઉઘો ચઢ્યો અને આર્યદેશમાં, આર્યકુલમાં જનધર્મની સામગ્રીવાલા વૈદ્યમણુ શેઠની વખુલદ્રાભાર્યાની કુક્ષિએ ગુણાકર નામા પુત્ર ધયો, યૌવનવયને પામ્યો, તીર્થંકરદેવ પધાર્યા માંભળી વંદન કરવા ગયો, ત્યાં કોધાદિ કપાયોની દુષ્ટતા અને દુરંતતા માલગી, અને ઉદાહરણમાં પોતાનીજ અનંત-ભવ પહેલાંની રૂઢનામા સાધુપણાની ઉદ્ધતાઈથી ભરેલી કથા માંમલી, અને તેના પરિણામે આટલો બધો કાળ સંસારમાં રખડવું પડ્યું, તેમાં નરકાદિ કુગતિઓમાં ભોગવેલાં દુઃખોનો ચિતાર સાંભળી મનમાં ખુણજ અરેસટી ઉત્પન્ન થઈ, વર્ણન ન થઈ શકે તેટલું દુઃખ થઈ આવ્યું; મૂર્છા આવી, કેટલાક પોતાના જૂનકાલના ભવો આત્મમત્યક્ષ થયા, સંમારનાં મુખો પણ વિષ સમાન ભાસવા લાગ્યાં,

તીવ્રવૈરાગ્ય થવાથી માતા-પિતાની આજ્ઞા મેળવી પ્રભુજી પાસે પ્રવ્રજ્યા અંગીકારી કરી.

દીક્ષાના દિવસથીજ દરરોજ ૫૦૦ સાધુની સેવા કરવાનો નિયમ લીધો. એક સાધુ ચોછા હોય તો એટલે ચારસો નંવાણુંની સેવા થાય તો બીજા દિવસે ઉપવાસ કરવો, કોઠાદિ કપાયોને તિલાંજલી આપી, છ માસ દીક્ષા પાત્રી પાંચમા દેવલોક ગયા, ત્યાંથી એક મનુષ્ય અને એક દેવનો ભવ કરતા દરેક મનુષ્યભવમાં દોષ વર્ગરની દીક્ષાનું પાલન કરી સર્વાર્થ વિમાન સુધી ચડી છેલ્લા મનુષ્યજન્મમાં દેવલી થઈ મોક્ષ ગયા. ઇતિ ઉદ્ધતાઈ અને વિનય ગુણના પ્રકર્ષથી આત્માના પતન અને અશુદ્ધિને સૂચવનારી રૂદ્રમુનિની કથા સંપૂર્ણ.

અવિનયી દુઃખીયો બહુલ સંસારી,

અવિનયી સુગતિનો નહિ અધિકારી,

... ચેલા ! નહિ અધિકારી.

અવિનયકારી ઈચ્છાચારી,

રત્નત્રયહારી થાય ભીખારી, ચેલા થાય ભીખારી. ૩.

અવિનયી આરાધક નવિ થાય, કુલવાણુઆની

પરે દુર્ગતિ જાય ચેલા દુર્ગતિ જાય.

કોટ્યાકાનની કુતરી જેમ,

અપમાન પામે અવિનયી તેમ; ચેલા ૦ ૪.

અર્થ : અવિનયી આત્મા આભવમાં પણ કોઈ સ્થાનકે

કે માન પામતો ન હોવાથી ખીચારી અને સંક જેવી દશા ભોગવે છે. અવિનયી સાધુ ગચ્છમાં રહી શકતો નથી, અવિનયીને ગુરૂ ઉપર સદ્ભાવ ન હોવાથી જ્ઞાન પામતો નથી, અને અવિનયી જ્ઞાન ભણે તે પણ તેને ફળવાના બદલે પુત્રી નીકળે છે, એટલે આભવમાં અવિનયથી ભણાયેલું જ્ઞાન પ્રાયઃ ઉત્સૂત્રપ્રરૂપણા આદિમાં જ વપરાતું હોવાથી છવને બહુલસંસારી બનાવે છે.

અવિનયી આત્માને સુક્તિ મળતી નથી, એટલે અવિનયપૂર્વક ગમે તેટલા તપ કરે, જ્ઞાન ભણે, અનુષ્ઠાન કરે તો પણ મૂળ બળેલું હોય તો જેમ ફળ ધાયજ નહિ, તેમ વિનયરૂપ મૂળ બળી ગયેલું હોવાથી સુક્તિ-રૂપ ફળ થતું નથી. અવિનય કરનારા પોતાની ઇચ્છા પ્રમાણે વર્તન કરનારા હોવાથી અહંભુ અને આત્મેવન શિક્ષા પામતો ન હોવાથી રત્નત્રયી પામતો જ નથી. અને પામે તો ખોઈ નાખીને ભીખારી જેવો એટલે રત્નત્રયી જાય એટલે ભીખારીની પેઠે ચાર ગણિમાં ભટકે છે.

અવિનયી આત્મા દેખાવથી સારા તપ, અનુષ્ઠાન કરતો હોય તો પણ તેને આરાધના થતીજ નથી અને તે કારણથી કુળવાળક સાધુની પેઠે દુર્ગતિગામી થાય છે.

કુલવાલક સાધુ મહાતપસ્વી હોવા છતાં કેાધી અને સ્વચ્છંદી હોવાથી ગુરૂની શીખામણુ તેને રુચતી નહિ. એક ગાર શીખામણુ દેનારા ગુરૂમકારાજને મારી નાખવાના તેને

વિચારે આબ્યા અને પડાડ ઉપરથી ઉતરતાં (ગુરૂ પેલા અને કુલવાલક પાછળ હોવાથી) મોટો પથ્થર ગગડાબ્યો, ને તે ગુરૂએ જોઈ ન લીધો હોત તો ગુરૂ ચગદાઈને મરણ જ પામવાના હતા. પરંતુ પાછળથી આવતા પથ્થરને જોઈને ગુરૂ જાણુ ઉપર થઈ ગયા અને પોતાના કુશિષ્યની ચેષ્ટા સમજાઈ ગઈ.

કુશિષ્યની આવી દુષ્ટ ચેષ્ટાથી મહાશાંતમૂર્તિ ગુરુને પણ ક્ષણવાર પુરતો ગુસ્સો આવી જવાથી જોલાઈ ગયું કે, હે અધમ આત્મા ! તારા આવા વર્તનથી નારી મારફતે તારું પતન થશે, જસ કેઈ ભાવિભાવ હોય અને ક્યારેક આવા ગુરુઓના મુખમાંથી પણ આવા શબ્દો નીકળી જાય છે. દુષ્ટ શિષ્ય ગુરુને છોડીને એક મોટા વનમાં જઈ માસના, દોઢ માસના, બે માસના, અઢિ માસના, ત્રણ માસના એમ મોટા મોટા તપ કરવા લાગ્યો અને મનમાં અભિમાન લાવી વિચારવા લાગ્યો કે, ગુરુનાં વચન જોટા થવાનાં છે. કાશ્તુ કે એક જાણુ મનુષ્યનો અહિ સર્વથા અભાવ ને પછી સ્ત્રીઓ ક્યાંથી આવવાની હતી ? સાથોસાથ મોટી તપ સ્થા ચાલે છે, એટલે ગુરુના વચન ગુરુના મુખમાંજ રહેવાના થયાં.

હવે તે આવા ઉત્કૃષ્ટ તપ કરતા તે મુનિને ઘણો ટાઈમ ગયો. આ જાણુ કોણીક અને ચેડા મહારાજનું યુધ્ધ શરૂ થયું એમાં ઘણો વખત લડવામાં નહિ કાવેલા કોણીકે

દેવના વચનથી માગધિકા ચેશ્યા મારફતે કુલવાલક મુનિને શીલભંજ કરીને મંગાવ્યા, અને વિશાળ નગરીનો કળખે લીધો, અને મુનિ આસ્ત્રિભટ્ટ થઈને દુગતિગામી બની સંસારમાં રખડનારા થયા. આ કથાનો વિસ્તાર જાણવાના ઈચ્છક મહાશયે ઉત્તરાર્ધચયન પ્રથમ અધ્યયનની વૃત્તિ જોવી.

પ્ર૦ આ મુનિરાજનું કુલવાલક એવું નામ શાથી થયું?

ઉ૦ આ મુનિ મામ-માસ વિગેરે મોટા તપ કરીને નદીના દીનારા ઉપર ધ્યાનમાં ઉભા રહેતા હતા, અને નદીનું પૂર આવે તો પણ પોતે પૂરમાં તણાઈ જશે એવી પણ હરકાર રાખ્યા વગર ધ્યાન છોડતા નહિ, તેથી કોઈક દેવે મુનિના ધ્યાનથી આકર્ષાઈને નદી કાંઠે આવી નદીનો પ્રવાહ વાળીને દુર ખેસવી નાંખ્યો. તેવો બનાવ દેખીને વગડામાં આવનારા આજીર વિગેરે લોકોએ આ મુનિનું કુલ (નદીનો પ્રવાહ) વાલક નામ પાડ્યું.

પ્ર૦ દેવતાઓ જેમના તપથી આકર્ષાઈને નદીના પ્રવાહને ખેસવી નાખે. આવા તપસ્વી સ્વાધુ મરીને દુગ તિએ જાય તે શું બનવા યોગ છે?

ઉ૦ દેવતાઓ પણ મૂલ તો છદ્મસ્થ જીવ છે, એટલે આપણી જેમ અલ્પજ્ઞાની છે, આપણે આ કાલના માણસો પણ જેમ તપસ્થાનો કે જ્ઞાનનો કોઈનામાં વિશેષ ગુણ જાણી તેના ગુણમાં ઘેલા બનીએ છીએ તેમ દેવો પણ તત્કાલ ગુણ દેખી તેમની સેવા-ભક્તિ કરનારા થાય છે, પરંતુ

ભકતોની ભક્તિના બળે પૂજ્યપુત્રોનું કશું ક'યાપુ થતું નથી

પ્ર० શુ દેવતાઓના પણ પૂજ્ય બનેલા આત્માઓ પાછા પડી જાય ખરા ?

ઉ० સર્વજ્ઞભગવાન સિવાય સાચી પરીક્ષા કોઈ કરી શકતા નથી એટલે અમુકના પૂજ્ય થયા એટલે પતન થાય નહિ, એવો કોઈને ઠેકો મળતો નથી

પ્ર० હજારોના પૂજ્ય બનેલા, લાખો કે કોટોના પૂજ્ય બનેલા પણ ચારગતિ સંસારમાં જ્રમણ કરનાર થઈ અનતા દુઃખ ભોગવનારા થતા હોય તો આપણા જેવાની શી દશા ?

ઉ० ગુણ પ્રકટ થવા એ એક જુદી ચીજ છે, અને જગતના અજ્ઞાની જીવોદ્ધાર પૂજ્ય એ જુદી વાત છે કેટલાક સર્વગુણમયન કેવલી ભગવતો ખીન્દુલ જગતમાં પૃથ્વી વગરજ મોક્ષમાં પધારી ગયા છે અને કેટલાક હજારો દોષોના ભંડાર ગોશાળા જેવા કોટા માણુઓદ્ધાર પૂજ્ય પણ ખરા અને આરે ગતિમાં ભટકવું પણ જરૂર પડશે

પ્ર० તો પછી જેને ઘણા ભકતો હોય ઘણા સેવકો હોય, એનું ચોક્કસ ક'યાણ થવાનું જ, એમ નહિ ?

ઉ० જેને ઘણા ભકતો અને ઘણા સેવકો હોય, તેનું

કર્યાણુ થવાનું ચોક્કસ નહિ જ. પરંતુ લોકોમાં ભાનભૂતા થઈ જવાય તો અકર્યાણુ ચોક્કસ થાય, એમાં શંકા નહિ.

પ્ર० ઉપર જણાવાઈ ગયું કે, શુરૂપગ્તવ્રતા મિવાય સાધુદશા શોભે નહિ, એનું કારણ શું ?

ઉ० શ્રી જૈનશામનમાં આજ્ઞાનીજ મુખ્યતા બતાવાઈ છે. આજ્ઞા વિના બધાજ ક્રિયા-અનુક્રમો અભુષ્ટાં અનાજ જેવાં લાગે છે. જુઓ આવકોના છત્રીશ કૃત્યોમાં પણ પહેલું કૃત્ય શું છે ?

મન્હ જિણાણં જાણં અર્થઃ શ્રી જિનેશ્વરદેવની આજ્ઞા માનો.

વલી પણ કહ્યું છે કે,

આણાવ તવો આણાવ સંજમો તહ ય દાણમાગાવ ।

આણારહિજો ધમ્મો પલ્લાલપુલુન્થ પહિદાઈ ॥ ૧ ॥

અર્થઃ જેટલા જગતમાં તપના પ્રકાર છે, તે બધા વીતરાગની આજ્ઞાપૂર્વક કમય તોજ તે માચી નિજંગ રૂપ ફલને આપનારા થાય છે. સંજમના બધાજ પ્રકારે ભગવાન વીતરાગની આજ્ઞાપૂર્વકજ ફલવાન બને છે, તેમજ જ્ઞાન અને ઉપલક્ષણધી શીલ આદિ બધાજ ધર્મો વીતરાગની આજ્ઞાપૂર્વક કરાય તોજ તેનું યથાર્થફલ પ્રાપ્ત થાય છે.

પ્ર० આપણે બધા ઉપવાસ વિગેરે તપ કરીએ છીએ એ બધા તપ સાચા ગણાય નહિ ?

ઉ० માચા તપ ન ગણાય, એમ કહેવાની સર્વજ્ઞ મિવાય કોઈની તાકાત નથી, પરંતુ તપનું લક્ષણ શાસ્ત્રોમાં

નીચે પ્રમાણે જતાબધુ' છે તે જુઓ.

કપાયવિષયાહાર-ત્યાગો યત્ર વિધીયતે ।

ઉપવાસ સ વિદ્વેય. શેષં લંઘનક વિદુઃ ॥ ૧ ॥

અર્થ- કોષાદિ ચોક્ષ અને હાસ્યાદિ નવ એમ પચ્ચીશ કપાયોનો ત્યાગ હોય, પાચ ઇન્દ્રિયના ત્રેવીશ વિષયનો ત્યાગ હોય અને અશન, પાન, ખાન્ધિ અને સ્વાદિભનો ત્યાગ હોય એમ જાવન જાળતનો જે દિવસે ત્યાગ હોય તે દિવસે ઉપવાસ ગણાય, તે જાવન પૈકી થોડા પણ છોડી શકાય નહિ તો ઉપવાસ નહિ પણ ઠારલાંઘણ ગણાય છે,

જસ, આ વિષય-કપાયના ત્યાગપૂર્વક આહાગ્ના ત્યાગનેજ શ્રી વીતરાગની આજ્ઞાપૂર્વકનો તપ કહેવાય છે, એમ સંજમ એટલે ચારિત્રમાં પણ સમજવું. એટલે માત્ર વેશ પહેરવાથી કહ્યાણ થાય છે. એમ સમજવા જરૂર નથી.

કારણકે આ આજ્ઞાપૂર્વક ચારિત્રની જ્ઞાનીપુરૂષોએ કેટલી કિંમત આપી છે, તે જુઓ.

एगदिवस पि जीवो पवज्जमुवागओ अनन्नमणो ।

जइ नचि पावइ मुकुर्ण अवस्स वमाणिओ होइ ॥१॥

અર્થ : ફક્ત એકજ દિવસ ભગવાન વીતરાગદેવની મંપૂર્ણ આજ્ઞાપૂર્વક એકાગ્રચિત્તથી કોઈ જીવ દીક્ષા પાળે તો મોક્ષમાંજ જવો જોઈએ, પરંતુ કારણવશત્ ન જઈ શકે તો વૈમાનિકદેવ તો ચોક્કસ થાય.

વક્ત્રી પણ કદુ છે કે,

આજમારાધિતાઙ્ગ દેશ-સંયમાઙ્ગ યત્ ફલં મયેન્ ।
અન્તર્હુર્નમાત્રેણ, તત્પુન. સર્વસંયમાન્ ॥ ૧ ॥

અર્થ : આખી છાંદગી એટલે કોઈ પૂર્વના આયુષ પાલો આત્મા ઉચ્ચામા ઉચ્ચો શ્રાવક ગની ધર્મ આગધન કરે તેના કરતા પણ શ્રી વીતગગની મ પૂર્ણ આજ્ઞાનો પાલક માધુ અતર્મુદૂર્ત માધુપલુ પાલો તો તે પણ તેટલીજ કર્મનિર્જરા કરી શકે છે, એટલે ભગવાન વીતરાગની આજ્ઞા વિના ધર્મની આરાધના તે ક્ષેત્રના પુજા જેવી છે.

વિનય શ્રુત તપ વક્ત્રી આચાર,

કહીએ સમાધિનાં ઠામ એ ચાર;

ચેલા ! ઠામ એ ચાર ॥

વક્ત્રી ચાર ચાર ભેદ અકેક,

સમજો ગુરુ મુખથી મુવિવેક;

ચેલા. ॥ મુવિવેક.

॥ ૫ ॥

તે ચારેમાં વિનય છે પહેલો,

ધર્મ વિનય વિશુ ભાજે તે છેલો;

ચેલા. ॥ ભાજે તે છેલો ॥

મૂલ થકી જેમ શાખા કહીએ,

ધર્મક્રિયા તેમ વિનયથી લહીએ,

ચેલા. વિનયથી લહીએ

॥ ૬ ॥

અર્થ : વિનય, શ્રુત, તપ અને આચાર આ ચાર

આચરણાઓથી આત્મામાં સમાધિ પ્રકટ થાય છે અર્થાત્
વિનયથી સ્વપરને આનંદ ઉપજે છે, શ્રુત-જ્ઞાનથી જગતના
પદાર્થો જીવ, અજીવ, પુણ્ય-પાપ વિગેરે મમજાય છે
તપસ્યાથી આત્માના વિકારો મરી જાય છે, અને સારો
આચાર પામવાથી જીવદયા વિગેરે પાપ મહામતો અને
પિંડવિશુદ્ધિ વિગેરે ઉત્તરગુણો વિકાસ પામે છે. આ
ચારે મોટા ગુણો છે તેમાં-પણ વિનય મોટો લાઇ છે,
અને ણાકીના ત્રણ તેના નાના લાઇઓ છે. જેમ મૂલ મજબુત
હોય તો હજારો શાખા-પ્રશાખાઓ વિસ્તરે છે, તેમ
એક વિનય મજબુત હોય તો બધા ગુણો ઘણા વિસ્તાર પામે છે.

ગુરુમાન વિનયથી લહેશે સાર,

જ્ઞાન ક્રિયા તપ જે આચાર;

ચેક્ષા જે રાચાર ॥

ગરથ પામે જીવ ન હોયે હાટ,

વિષુ ગુરુવિનય તેમ ધર્મની વાટ;

ચેક્ષા ધર્મની વાટ ॥ ૭ ॥

ગુરુ નાનો ગુરુ મોટો કહીએ,

રાજા પરે તસ આણા વહીએ;

ચેક્ષા આણા વહીએ ॥

અદ્યપશુત પણ બહુશ્રૂત જાણો,

શાસ્ત્રસિદ્ધાન્તે તેહ મનાણો,

ચેક્ષા તેહ મનાણો ॥ ૮ ॥

અર્થ : ગુરૂ મહારાજના બહુમાન અને વિનયથી જ્ઞાન, ક્રિયા, તપ અને આચારનો માર એટલો રહસ્ય સમજી શકાય છે. કહેવત છે કે, ગરથ એટલે પૈસા વગર જેમ દુકાન કે વેપાર થઈ શકતો નથી, તેજ પ્રમાણે ગુરૂના વિનય વગર ધર્મનો માર્ગ જડતોજ નથી.

કહ્યું છે કે,

માનાદિ શત્રુ મહા, નિજછંદે ન મરાય,
જાતાં સદ્ગુરુ શરણુમાં, અદ્યપ્રયાસે જાય.

અર્થ : સ્વેચ્છાચારી મનુષ્યોના માન, ક્રોધ વિગેરે શત્રુઓ નાશ પામતા નથી, પરંતુ સદ્ગુરુનું શરણું સ્વીકારવાથી અદ્ય પ્રયાસે નાશ પામે છે.

ગુરૂ મહારાજ લલે ઉમરથી-વયથી નાના હોય તો પણ તેમને મોટા જ માનવા જોઈએ અને પ્રજા જેમ રાજાની આજ્ઞા માને છે, તેમ શિષ્યોએ ગુરૂ મહારાજની આજ્ઞા માનવી જોઈએ. રાજાની અને ગુરૂની મોટાઈ પ્રજા અને શિષ્યોના આજ્ઞાપાલનમાંજ રહેલી છે.

વળતે કોઈ ગુરૂ મહારાજ કરતાં શિષ્ય વધારે બુદ્ધિશાલી હોય તો ગુરૂ કરતાં ઘણાં શાઓનો જીતુકાર થાય, તો પણ ઉત્તમકોટીના ગુણી શિષ્યો ગુરૂની સંપૂર્ણ આજ્ઞા, વિનય-બહુમાન સાચવે છે, કાંણુ કે શાઓમાં ગુરૂનું સ્થાન મોટું છે.

૩૦ શું ગુરૂ મહારાજ કરતાં પણ શિષ્યો વધારે

વિદ્વાન હોઈ શકે ખરા ? અને હોય તેવા દાખલા મલી શકે છે ?

ઉ૦ સુયોગશર્મની વિચિત્રતા છે એટલે ગુરૂ મહારાજ એક હોય અને શિષ્યો સેંકડો કે હજારો પણ થાય, એમ કોઈ તીવ્રબુદ્ધિશાલી હોઈ ગુરૂ મહારાજ કરતાં વિશેષ- વધારે શાસ્ત્રોનો પણ જાણકાર બને છે. જુઓ, પૂર્વકાળમાં વજ્રસ્વામી મહારાજ, આચાર્યરક્ષિતસૂરિ મહારાજ, ત્યાર- પછી કલિકાલમર્વજ હેમચંદ્રસૂરિ મહારાજ અને મહા- મહોપાધ્યાય યશોવિજયજી ગણિવર આ બધા શ્રુતજ્ઞાનની પ્રાપ્તિમાં પોતાના ગુરૂ મહારાજનો કરતાં કેઈગુણ આગળ વધેલા હોવા છતાં પૂજ્ય ગુરૂદેવોની પાસે એક જાળક જેવાજ નમ્રભાવે રહેનારા હતા.

જેમ શશી ગ્રહગણે બીરાળે,
 સુનિપરિવારમાં તેમ ગુરુગાળે, એલા તેમ ગુરૂ ગાળેઃ
 ગુરૂના ચરણની સેવા ન મુકો,
 મત ગુરૂને વિસારી મુકો, એલા વિસારી મુકો ॥ ૯ ॥
 ગુરૂથી અળગા મત રહો ભાઈ,
 ગુરૂ સેવ્યે લહેશો ગૌરવાઈ, એલા લહેશો ગૌરવાઈઃ
 ગુરૂ વિનયે ગીતારથ થાશે,
 વાંછિત સવિમુખ લખમી કમાશે.

એલા લખમી કમાશે ॥ ૧૦ ॥

અર્થઃ જેમ ગ્રહ, નક્ષત્ર, અને તારાઓના સમુદ્ધમાં

અંદ્રગોત્રો છે, તેમ ગુનિનો પરિવાર પણ ગુરુથી જ શોભે છે. એ માધુ હોય તેનો અંટલો પ્રભાવ નથી પડતો કે જેટલો ગુરુ-મહારાજનો પ્રભાવ પડે છે, માટે આલોક અને પરલોક બન્ને ભવના કલ્યાણના અર્ધી મનુષ્યોએ ગુરુના ચરણકમલની સેવા નજ મૂકવી જોઈએ.

જો તમને ગુરુ જાનવાની ભાવના હોય તો ગુરુના ચરણની સેવા ચૂકશો નહિ અને એક ક્ષણવાર પણ ગુરુ દેવને ભુલશો નહિ, તથા વહી એક ક્ષણ પણ ગુરુથી જુદા પણ રહેશો નહિ આણું વર્તન લાવવાથી તમે પોતે ગીતાર્થ જાનશો અને ગુરુસ્થાનમા ખીરાજમાન થશો અને આ સંસારની બધી સ પત્તિઓ પામી મુક્તિમાં પણ સુખપૂર્વક જતી પહોંચી શકશો.

શાન્ત-દાન્ત વિનયી લજ્જાલુ,

તપ જપ ક્રિયાવંત દયાલુ.

એલા ! ક્રિયાવત દયાલુ.

ગુરુકુલવાસે વસતો શિષ્ય,

પૂજનીક હોવે વિશ્વાવીશ,

એલા ! વિશ્વાવીશ. ॥ ૧૧ ॥

દશવૈકાલિક નવમે અધ્યયને,

અર્થ એ ભાષ્યો કેવલી વચણે,

એલા ! કેવલી વચણે.

એણીપરે લાભવિજય ગુરુ સેવી,

વૃદ્ધિવિજય ચિથર લક્ષ્મી લહેવી,

ચેલા ! લક્ષ્મી લહેવી ॥ ૧૨ ॥

ઉપરનું આપું વર્ણન વાંચતાં આપણને જરૂર સમજાશે કે, શ્રી જૈનશાસનમાં વિનયની મુખ્યતાએજ ધર્મના ણધા પ્રકારો પ્રવર્ત્યા છે, જેને વિનય ગુણ સમજાયો નથી, તેને શ્રી જૈનશાસનનો સાર હાથમાં આવવો ઘણોજ ઠીક છે.

અં આજ્ઞા અને વિનય બન્ને એકજ કે જુદા જુદા છે ?

હિં તદ્દન જુદા છે. આજ્ઞા હોય ત્યાં વિનય ચોક્કસ હોય જ. પરંતુ વિનય હોય ત્યાં આજ્ઞા હોય કે ન હોય એ ચોક્કસ નહિ, જુઓ અભવ્ય આત્મા વિનયરત્ન સાધુમાં વિનય ઘણો હતો, પરંતુ આજ્ઞાનો એક લેશ પણ હતો નહિ.

શ્રી જૈનશાસન નહિ પામેલા પણ ઘણા મનુષ્યોમાં બહુપ્રમાણ વિનયગુણ જોવા મળે છે, અનાર્થ મનુષ્યોમાં પણ વિનયગુણ ખુબજ હોય છે. પરંતુ લગવાન વીતરાગની આજ્ઞા ન હોય તો એકલો વિનયગુણ પરલોકના ક્ષણે દેનારો થતો નથી અને પ્રાયઃ જૈનશાસનના અભાવવાળા મનુષ્યોને વિનય આ લવના સંબંધ પૂરતો જ હોય છે.

અં વિનયમાં વળી આ લવના સંબંધનો અને પર લોકના સંબંધનો આવો ભેદ કેવી રીતે ઘટી શકે ?

ઉં ગુણ કે ગુણીની ઓળખાણ વિના અભેદભાવે જે નમ્રતા અને સેવાગુણનો વપરાશ થાય છે, તે આલોકના સંબંધવાળો વિનય ગણાય અને જ્યાં ગુણની મુખ્યતાએ જ વિનયગુણની ઉપયોગિતા થતી હોય તે વિનય પરલોકના ભલા માટેનો ગણાય છે.

એટલે જેમ જને તેમ ગુણ ઓળખવાના ખપી થવું જોઈએ, અને ગુણોને ઓળખ્યા પછી ગુણના આધાર ગુણી આત્માએને મમજવા ખપી થવું જોઈએ, અને ગુણી-અગુણીનો ભેદ સમજીને ગુણીનો જેટલો વિનય ધાય તેટલો પરલોકના ભલા માટે જ જને છે.

શાસ્ત્રીમા પણ કહ્યું છે કે,

ઉત્તમ ગુણાનુરાગો, નિઘસદ્ દિયયમિમ જસ્ત પુરિસ્તસ્ત ।
આતિથયરપયાઓ, ન દુલ્લહા તમ્મ વિદ્ધિઓ ॥ ૧ ॥

અર્થ : જે મહાભાગ્યશાળી આત્માના ચિત્તમાં ઉત્તમ પુરૂષોના ગુણનો રાગ વસેલો હોય છે, તેવા આત્મા એને તીર્થ'કરપદવી મુધીની નિખિઓ પણ દુર્લભ થતી નથી, એટલે ગુણાનુરાગી એવા વિનયી આત્માએને આ સંસારનાં તમામ મુખો સાંપડે છે.

૩૦ ગુણ હોય કે ન હોય એ આપણે જોતાની શી જરૂર ? વિનય કયો કોઈનો નકામો જાય ખરો ?

ઉં નકામો પણ જાય અને વખતે તુકશાનનું પણ કારણ થાય. જુઓ, આંખાનું ઝાડ ઉચું હોય તેનો વિનય

કરવામાં આવે એટલે તેના ફરતી વાડ કરાય, તેનો ક્યારો, કરાય, તેમાં પાણી રેડાય, તેની ખજર રખાય, આખો ગુણી આત્મા હોવાથી મોટો થવા લાગે છે. ત્યાંથી લોકોને ઠંડી છાયા આપે છે. મોટો થાય એટલે વિવાહમાં તોરણ ખાંધવા પાંદડાં આપે છે. વધુ મોટો થતા ઝીણા મરવા આપે છે. ખરી પડે તે ખાખડી થાય છે, તે પણ મનુષ્યોને ઉપયોગમાં આવે છે, ઝીણા લોકોના ટુકડા પણ ઉપયોગમાં આવે છે. મોટા ટુકડા ઇમારતમાં કામ આવે છે, પાક થાય ત્યારે કેરીઓ થાય છે. ધણીને ધનવાન બનાવે છે. અને દુનિયાને સ્વાદ આપે છે, આ થયું ગુણીના વિનયનું ફળ.

હવે બીજી એક બાજુ ઉપર બાવળીયાલાઈ અને જોરડીબાઈ ઉગ્યા હતા. આપના જેવા ઉદાર આત્માને તેમનો પણ વિનય કરવાની ઇચ્છા થઈ, અને ઉપર પ્રમાણે તે બન્નેના ફરતી પણ મરમ વાડ બનાવી, ક્યારો પણ બનાવ્યો, પાણી પણ રેડાવ્યું, અને ખજર પણ રખાઈ, બન્ને મોટા થતાં ગયાં અને કાંટા ઉગવા લાગ્યા, સુકાતાં જાય છે, અને પવનના ચોગથી કાંટા આખા ચોગાનમાં ફેલાતા જાય છે. ઘરનાં બધાં માણસોને જોરડી-બાવળના કાંટાનો સ્વાદ મળ્યા કરે છે.

જાસ, ઉપરના દૃષ્ટાંતથી આપણે સમજી શકીએ છીએ કે, આંખા જેવા ગુણી આત્માનો વિનય કરવાથી શત્રુઆતથી સમાપ્તિ સુધી મધુરો સ્વાદ જ આપવા મળે

ઉં ગુણ કે ગુણીની ઓળખાણ વિના અભેદભાવે જે નમ્રતા અને સેવાગુણનો વપરાશ થાય છે, તે આલોકના સંબંધવાળો વિનય ગણાય અને જ્યાં ગુણની મુખ્યતાએ જ વિનયગુણની ઉપયોગિતા થતી હોય તે વિનય પરલોકના લક્ષા માટેનો ગણાય છે.

એટલે જેમ અને તેમ ગુણ ઓળખવાના ખપી થવું જોઈએ, અને ગુણોને ઓળખ્યા પછી ગુણના આધાર ગુણી આત્માઓને સમજવા ખપી થવું જોઈએ, અને ગુણી-અગુણીનો ભેદ સમજીને ગુણીનો જેટલો વિનય થાય તેટલો પરલોકના લક્ષા માટે જ અને છે.

શાસ્ત્રોમાં પણ કહ્યું છે કે,

ઉત્તમ ગુણાનુગાઓ, નિવસદ્ દિયયમિમ જસ્ત પુરિસ્સ્ત ।
આસિત્થયરપવાઓ, ત દુલ્લહા તમ્સ રિદ્ધિઓ ॥ ૧ ॥

અર્થ : જે મહાશાસ્ત્રશાળી આત્માના ચિત્તમાં ઉત્તમ ગુણોના ગુણનો રાગ વસેલો હોય છે, તેવા આત્માઓને તીર્થ'કરપદવી મુધીની રિધ્ધિઓ પણ ફક્ત થતી નથી, એટલે ગુણાનુગાઓએ વિનયી આત્માઓને આ સંસારનાં તમામ સુખો સાંપડે છે.

૩૦ ગુણ હોય કે ન હોય એ આપણે જોવાની શી જરૂર ? વિનય કયો કોઈનો નકામો બાય ખરો ?

ઉં નકામો પણ બાય અને વળતે નુકશાનનું પણ કારણ થાય. જુઓ, આંખાનું ઝાડ ઉચું હોય તેનો વિનય

કરવામાં આવે એટલે તેના ફરતી વાડ કરાય, તેનો કયારો, કરાય, તેમાં પાણી રેકાય, તેની ખજર રખાય, આખો ગુણી આત્મા હોવાથી મોટો થવા લાગે છે. ત્યાંથી લોકોને ઠંડી છાયા આપે છે. મોટો થાય એટલે વિવાહમાં તોરણ બાંધવા પાંદડાં આપે છે. વધુ મોટો થતા ઝીણા મરવા આપે છે. ખરી પડે તે ખાખડી થાય છે, તે પણ મનુષ્યોને ઉપયોગમાં આવે છે, ઝીણા લાકડાના ટુકડા પણ ઉપયોગમાં આવે છે. મોટા ટુકડા ઇમારતમાં કામ આપે છે, પાક થાય ત્યારે ફેરીઓ થાય છે. ધણીને ધનવાન બનાવે છે. અને હુનિ ચાને સ્વાદ આપે છે, આ થયું ગુણીના વિનયનું ફળ.

હવે બીજી એક બાજુ ઉપર બાવળીયાલાઈ અને જોરડીલાઈ ઉગ્યા હતા. આપના જેવા ઉદાર આત્માને તેમનો પણ વિનય કરવાની ઇચ્છા થઈ, અને ઉપર પ્રમાણે તે બન્નેના ફરતી પણ મગ્ગ વાડ બનાવી, કયારો પણ બનાવ્યો, પાણી પણ રેકાવ્યું, અને ખજર પણ રખાઈ, બન્ને મોટા થતાં ગયાં અને કાંટા ઉગવા લાગ્યા, સુકાતાં જાય છે, અને પવનના યોગથી કાંટા આખા યોગાનમાં ફેલાતા જાય છે. ઘરનાં બધાં માણસોને જોરડી-બાવળના કાંટાનો સ્વાદ મળ્યા કરે છે.

જાસ, ઉપરના દૃષ્ટાંતથી આપણે સમજી શકીએ છીએ કે, આંખા જેવા ગુણી આત્માનો વિનય કરવાથી શરૂઆતથી સમાપ્તિ સુધી મધુરો સ્વાદ જ આપવા મળે

છે. ત્યારે ગોરડી જેવા અને ગાવળ જેવા નિર્ગુણ કે દોષની ખાણનો વિનય કરવાથી લાભ તો ન જ થાય પરંતુ ચોક્કસ નુકશાન થાય છે.

અહિં એક સિંહનું દૃષ્ટાંત છે, તે જુઓ.

એક વિકસાત નિંહ એક વનમાં રહેતો હતો, ત્યાં થઇને જના-આવના માણસોને ખાઈ જતો હતો. તેની કોઈ બીજાસાથને બળર પડી, તેણે તે સિંહને જીવતાં પકડવા તે વનમાં એક જાળ ગોઠવાવી. સિંહ તેમાં ફાંસાઈ ગયો, અને મરવાની દશામાં મુકાણો એટલામાં એક ભદ્રિક બ્રાહ્મણ ત્યાં થઇને પસાર થયો, સિંહે તેને જોયો, દયામણો સહેરો દેખાડી સંજ્ઞા કરવા લાગ્યો કે, લાઈ ! મને છોડાવો. બ્રાહ્મણને દયા આવી અને પોતાની પાસેના અખુથી દોરી કાપી નાખી એટલે સિંહ છુટો થયો. બુખ્યો તો હતો, વળી કુરખાણી એટલે તેને ઉપકાર કે દયાના વિચાર હોય કેમ ? તુરતજ કુદ્યો અને બ્રાહ્મણને ફાંસીને ખાઈ ગયો. બસ, કુપાયના વિનયનું ફલ આથી પણ સમજી શકાય તેવું છે.

ગુણીના વિનયનું દૃષ્ટાંત નીચે મુજબ છે.

એકવાર રાજા વિક્રમ ઘોડા ઉપર ફરવા નીકલેલો હતો, ઘોડો ઉઠ્ઠાઈ હોવાથી કાળૂમાં ન રહ્યો અને એક મોટી અટવીમાં પહોંચી ગયો અને મરણ પામ્યો. રાજા આમ તેમ સ્થાન શોધવા લાગ્યો. તેટલામાં એક ભીંટા આવ્યો, પોતાના સ્થાન પર લઈ ગયો, રાજાને ફલાહાર કરાવ્યો. અત્યંત સાંકડી પોતાની શુદ્ધમાં રાજાને સુવાડી, પોતાના

ઝાડનાં-વહકલ ઝાડની છાલના ચોઢણાં ચોઢાડયાં, પાતે અતિથિસત્કારનો લાભ પામી ખુશખ આનંદ પામનો બહાર ચોટીએ જોડો. રાત્રીમા મળત ટાઢ પડવાથી લીલક મરી ગયો, મવારમા મેન્ય આવ્યું. રાત્રને લીલકના મરણનો, વણે શોક થયો અને પોતાના મેનિકોદારા તેનો અગ્નિનંદકા કરાવ્યો અને રાજવાનીમા આવ્યો, પરંતુ તેને દાનનું-અતિથિમત્કારનું આવું અનિષ્ટ ફલ જોઈ ઘણોજ ખેદ થયો. જરાજર સાડા નવ માસ ગયા ત્યાં એક કોડપતિના ઘેર પુત્રનો જન્મ થયો. તેણે તેજ દિવસે વિક્રમરાજને પોતાની પાસે જોલાવ્યો અને કહ્યું કે, હે મહારાજ વિક્રમાદિત્ય ! અતિથિમત્કારથી અનર્થ થયો છે, આવો વિચાર કેમ કરે છે ? અતિથિમત્કારથી અનર્થ થયો નથી, પરંતુ સફલતા થઈ છે. તેજ લીલકનો છવ તમાગ જેવા સુપાત્ર અતિથિની અનુમોદના કરતાં મરીને હું આવા કોટયાધીશનો પુત્ર થયો છું. રાજ વિક્રમને આ ખાલકનાં વચનો માંલજવાથી આશ્ચર્ય સાથે ચિત્તનું સમાધાન પણ થયું.

પ્ર૦ શું આવી રીતે એક દિવસનો ખાલક બોલી શકે એ વાત માચી માની શકાય ?

ઉ૦ : એમાં વાંધો નથી. વિક્રમરાજના પુણ્યથી પ્રેમણને પ્રાય કોઈ દેવે તે બાળકના શરીરમાં પ્રવેશ કરીને વિક્રમના પ્રાનનો ખુલામો કરેલ છે. આવા દાખલા મહદામાં પ્રવેશ કરવાના અને ખાલક-ખાલિકાના શરીરમાં પ્રવેશ કરવાના

શ્રી લેનસાહિત્યમા કયાંક કયાંક ચોક્કસ લેવા મલે છે.

ઉપરોક્ત શ્રી વીતરાગદેવની આજ્ઞા માટે પૂજ્યપાદ
હરિભદ્રસૂરિપુરંદર પણ શું કરમાવે છે ? તે જુઓ,
વોતગાગસપથાંયાઃ તત્ત્વાત્તારાઘનં પરં ।

આજ્ઞાગઢા ચિરાઢ્ઢા ચ શિવાયચ મચાય ચ ॥ ૧ ॥

અર્થઃ હે વીતરાગ ! આપની જેવા કરતાં પણ
આપની આજ્ઞાનું આરાધન ઉચ્ચ વસ્તુ છે, જે આપની
આજ્ઞા સંપૂર્ણ રીતીયે આરાધાય તો તત્કાલ શિવ એટલે
મોક્ષ આપનારી થાય છે, અને જે આજ્ઞાની વિરાધના થાય
તો નિન્કવોની માફક મહામંસારને વધારનારી બને છે.
કહ્યું છે કે,

જિન આણા મુરપાદયો, જે ઉગે નિજધામ,
પામરતા ભવચક્રની, અલગી થાય તમામ ॥૧॥
જનની ગુણ સઘટ્ટા તણી, જિન આણા કહેવાય;
આણા વિણ ગુણગણ બધા, સમૂચિર્જમલેખાય ॥૨॥
પુત્રી જિનવર દેવની, જગ જંતુની માય;
જિનઆણા ચોલખ મીલે, સુદિઠ કેમ ન થાય ? ॥૩॥

આ રીતે શ્રી વીતરાગની આજ્ઞાપૂર્વક આરિત્રી
આરાધના આવે તોજ આત્મા અદ્વકાળમાં લવનો પાર
પામનાર બને છે.

પ્ર૦ તમે તો જિનાજ્ઞાની વાન કરો છો, એમાં કેના
જે મન છે, સૌને કબુલ હોયજ ને ! પરંતુ ગુરૂની આજ્ઞા ન

પાલે તો તેથી તેને શું તુકશાન ?

ઉં જે રાજાનું રાજ્ય ચાલતું હોય, તે રાજાના રાજ્યમાં પળાતી આજ્ઞા રાજાનીજ આજ્ઞા ગણાય છે, પરંતુ રાજા બધે ઠેકાણે જાતે જઈ શકતા નથી, ત્યાં તો રાજાના દરેક અધિકારીઓના હુકમને માન આપવું પડે છે, અને અધિકારીનો હુકમ ન માને તો તેને પકડીને તે હુકમ પ્રમાણે વર્તન કરાવે છે, અને લોકો પણ રાજાની આજ્ઞા પ્રમાણેજ અધિકારીઓની આજ્ઞા માન્ય રાખે છે.

અહીં પણ દરેક ક્ષણમા શ્રી જિનેશ્વરદેવો વિદ્યમાન હોતા નથી, પરંતુ શ્રી જિનેશ્વરદેવોના આગમોતું રક્ત્ય સમજેલા એવા ગુરૂદેવોની જે આજ્ઞા તે શ્રી જિનેશ્વરદેવોનીજ આજ્ઞા ગણાય છે. વક્ત્રી ગુરૂઆજ્ઞા ન માને અને બધાજ સ્વમતિકદ્વપનાએ જિનાજ્ઞા માનવાનો ટોળ કરે તો શાસનમાં અસમંજસતા ઉભી થાય, અને પાપમેા મુલટોના ટોળા જેવું થઈ જાય, માટે મોક્ષના અર્થે આત્માઓએ ગુરૂ દેવની આજ્ઞાને શ્રી જિનેશ્વરની આજ્ઞા તરીકે સમજીને સ્વીકાર કરવી જોઈએ.

૩૦ ગુરૂ મહારાજાઓ પણ સર્વજ્ઞ નથી ને ! એ પણ આપણા જેવા છદ્મસ્થ છે, આપણી ભૂલ થાય અને ગુરૂની ભૂલ ન થાય એ કેમ માની શકાય ?

ઉં ગુરૂમહારાજ પણ છદ્મસ્થ તો છે જ. પરંતુ આપણા કરત અનેકગુણ જ્ઞાની અને ગુણી છે, જેમ

નિશાળના વિદ્યાર્થીઓ અને હેડમાસ્તર વચ્ચે મોટું આંતર છે, તેમ આગણા અને ગુરૂ મહારાજની વચ્ચે મોટું આંતર છે. વિદ્યાર્થીઓએ પણ ચોતાના વિદ્યાગુરૂનો અભ્યુત્પન્ન (પાંડવ) અને શ્રી ચંદ્રકુમાર વિગેરેની માદક અતિપ્રમાણુ વિનય સાચવવો જોઈએ. તો પછી મોક્ષના અર્થી શિષ્યોએ ગુરૂનો વિનય સાચવવો એમા તો દલીલ શી ?

જેમ અધિકારીઓની નીચે રહેનારા સ્ત્રીપાંદુઓ અધિકારીઓની આજ્ઞા પાળીને તેતે કામમા નિયુક્તતા પામી કમ-સર મોટા હોદ્દાઓ મેળવે છે, તેમ ગુરૂ વિગેરે વડીલોની આજ્ઞા પાળનારા સાધુઓ પણ તેતે જ્ઞાત્રના ઉંડા રહસ્યો સમજી પંચાસ-ઉપાધ્યાય, આચાર્યાદિ ઉચ્ચપદવીના ભોગી બને છે, અને પ્રાન્તે મોક્ષના અધિકારી પણ થાય છે.

વળી કહ્યું છે કે-

સમકિતદાયકે ગુરૂ તણો, પરચુવચાર ન થાય;

ભાવકોડાકોડે કરી, કરતાં સર્વ ઉપાય ॥૧॥

અર્થ : સમકિત અથવા ધર્મના દાતાર ગુરૂ મહારાજ નો જલ્લો વાળવા સાદુ ઉપરાઉપર કોટાકોટી મનુષ્યના કે દેવના ભવ મલે અને જધાજ સેવાના પ્રકારો વડે કરીને સેવા બળવે તો પણ ધર્મના દાતાર ગુરૂનો જલ્લો વાળી શકાતો નથી.

કરણ કે જગતમાં કોઈ અન્નનું, વસ્ત્રનું, ઔપધનું, જમીનનું, કન્યાનું, સોનાનું, વિગેરે અનેક પ્રકારનું દાન

કરે છે આ બધા દાન થોડા દિવસ કે એકજ ભવ મુખ આપે છે. જ્યારે ધર્મથી આત્મા ભવોભવ મુખીયો બને છે, માટે ધર્મનું દાનજ મહાદાન ગણાય છે

પ્ર૦ ઉપર ગણાવેલા અન્ન, વસ્ત્ર, ઔષધાદિના દાનો લેનારને ચોક્કમ લાભ થાય ખરો ?

ઉ૦ ચોક્કમ લાભ થાય એ નક્કિ નહિ જુઓ, કોઈ અન્નદાન કરે, અને લેનારે આધાર પહેલાં મરી પશુ જાય છે, ખાય અને અણુજી થાય છે. ઔષધ લે અને અવળું પડે તો પ્રાણ પશુ જાય છે કે રોગને વધારે પશુ કરે છે જમીન ના માલીક બનીને કોઈક લાઈએ લાઈ કપાઈ મર્યાના પશુ પ્રસંગ બને છે. સોનું લઈને ઘેર પહોંચ્યા પહેલાં કોઈ મરી નાખનાર પશુ મલે છે, મોના માટે હાલદેના પ્રાણ ગયાના દાખલા ઇતિકાસપ્રસિદ્ધ છે. કન્યાનું દાન મળ્યું ત્યારે વરરાજા ખુશી થયા પશુ એજ કન્યા પતિ ઉપર દ્રવ થાય તો ઝેર દઈને મારી પશુ ન ખે છે, એટલે આ બધા દાનો માત્ર દખાલા પૂરતા હોવને ગણ કરે છે જેમ કોઈ કુંવરી યુવતી બજારમાં ચાલી જાય છે તેને જોઈને બીચારા મોહાન્ધ મનુષ્યો તેણીનું રૂપ જોઈને ક્ષણવાર આનંદ પામે છે, અને એ અદૃશ્ય શ્રદ્ધ જવાની સાથે મનમાં દુખી થાય છે, તેમ જગતના પદાર્થમાત્ર આજવાના પાણી જેવુંજ મુખ આપનારા છે અને ધર્મનું આરાધન સમજણપૂર્વક થાય તો આત્મા

ને ભવોભવ એટલે મોક્ષમાં પહોંચે ત્યાં મુખી શંખરાજા અને કલાવતી રાણીના આત્માઓની પેઠે ઉત્તરોત્તર મુખ આપી છેવટ મોક્ષમાં પહોંચાડે છે. એટલે ધર્મદાયક ગુરૂની આજ્ઞા પુણ્યવાન જીવો જરૂર પાળી શકે છે.

૩૦ વિનય અને વેયાવચ્ચ બન્ને જુદા જુદાં છે કે એકજ છે, અર્થાત્ બન્ને એક સ્વભાવનાં છે કે સિદ્ધ છે ?

૩૦ : વિનય અને વેયાવચ્ચ બન્ને તદ્દત જુદાં છે. જુઓ, અભ્યંતર તપની ગાથા—

પાયઙ્ઘિચ્છર્તં ઘિણઝો, વેયાવચ્ચં તદ્દેય સત્જ્ઞાઝો;
અર્થ પ્રાયશ્ચિત્ત, વિનય, વેયાવચ્ચ અને સ્વાધ્યાય એટલે છ પ્રકારના અભ્યંતરતપમા વિનય અને વેયાવચ્ચ ખીજ અને ત્રીજા નંબરના અભ્યંતર તપ ગણાવ્યા છે, વિનય પૂજ્યપુરૂષોનો જ થાય છે, અને વેયાવચ્ચ તો, ક્ષુદ્ધલોક-નાના માધુની, કુળની, ગણુની અને સંઘની તથા સાધમીની પણ કરી શકાય છે, માટે વિનય અને વેયાવચ્ચ બન્ને જુદાં છે.

હવે આપણે વળી પાછા શ્રી વીતરાગના મુનિરાજોના શુભોની વિચારણા તરફ આવીએ

આ ચરણુસિત્તરી અને કરણુસિત્તરીની સમજણ અને આરાધનાથી શ્રી વીતરાગના મુનિરાજોમાં બાહ્ય અને અભ્યંતર શુભોની ખીલવણી થાય છે.

અહિં શાસની બે ગાથા બતાવાય છે.

ચરણુસિત્તરી

૫ ૧૦ ૧૭ ૧૦ ૯

વય-સમણધમ્મ-સંજમ-વેયાવચ્ચં વંમગુત્તીઓ ।

૩ ૧૨ ૪

નાણાદતિયે તથ કોહ નિમ્મહારે ચરણમેયં ॥

અર્થ: પાંચ મહાવત, દશ પ્રકાર ચતિધર્મ, સત્તર-પ્રકાર સંજમ, દશ પ્રકાર વેયાવચ્ચ, નવપ્રકાર પ્રહ્લચર્યાની વાડ, જ્ઞાનાદિ ત્રણ, [જ્ઞાન દર્શન ચારિત્ર,] બાર પ્રકારનો તપ, ક્રોધાદિ ચારનો જય, આ સિત્તર જાળતને ચરણુસિત્તરી કહેલ છે.

કરણુસિત્તરી

૪ ૫ ૧૨ ૧૨ ૫

પિંડચિસોહી સમિદ્ધ માવણ પડિમા ચ દ્વિવિનિગોહો ।

૨૫ ૩ ૪

પટિલેહણ ગુત્તિઓ દામિમ્મહા ચેવ કરણું તુ ॥ ૨ ॥

અર્થ: ચાર પ્રકારનો આહાર, વસતિ, વજ્ર અને પાત્ર તથા પાંચસમિતિ, બાર ભાવના, બારસાધુની પ્રતિમા, પાંચ-ઇન્દ્રિયનો નિરોધ, પચ્ચીશ પ્રકાર પ્રતિલેખના, ત્રણ ગુત્તિઓ તથા દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાલ અને ભાવથી ચાર પ્રકારે અભિગ્રહ આ સિત્તર પ્રકારે કરણુસિત્તરી કહેવાય છે.

આ બન્ને ગાથાના અનુવાદરૂપે જ્ઞાનવિમલસૂરિજીએ અજગાય બનાવી છે, તે પણ વાચકને વિશેષ સમજવા અહીં બતાવાય છે.

પાંચ મહાવ્રત દશવિધ યતિધર્મ,

સત્તર ભેદે સજ્જમ પાલેજી;

વેચાવચ્ચ દશ નવવિધિ બ્રહ્મવાડ, ભક્તી અભ્યુવાલેજી,

ભવિયણુ ભાવે મુનિગુણુ ગાવો ॥ ૧ ॥

જ્ઞાનાદિત્રય ખારે ભેદે, તપ કરે જે અનિદાનેજી;
ક્રોધાદિ ચારેનો નિગ્રહ, એ ચરણુસિત્તરી જાણેજી,

ભવિયણુ ભાવે મુનિગુણુ ગાવો ॥ ૨ ॥

ચક્રવિહ પિંડ વસતિ વન્ત્ર, પાત્ર નિર્દુપણુ જે લેવેજી,
સમિતિપાંચ વર્ણી પડિમા, ખારહભાવના ખાર વર્ણી-
એવેજી ॥ ભવિયણુ ભાવે મુનિગુણુ ગાવો ॥ ૩ ॥

પંચવિંશ પડિલેહણ, પણ ઇન્દ્રિય વિપય વિકારથી,
વારેજી । ત્રણગુપ્તિ ને ચાર અભિગ્રહ, દ્રવ્યાદિક
સંભાલેજી ॥ ભવિયણુ ભાવે મુનિગુણુ ગાવો ॥ ૪ ॥

કરણુસિત્તરી એહથી એવે, ગુણુ અનેક વક્તી ધારેજી,
સજ્જમી સાધુ તેહને કહીએ, જીજ્ઞા સુવિ નામ
ધરાવેજી ॥ ભવિયણુ ભાવે મુનિગુણુ ગાવો ॥ ૫ ॥

એ ગુણુવિણુ પ્રવજ્યા બોક્તી, આજીવિકાને તોલેજી ।
તે પટકામ અસજ્જમી જાણે, ધર્મદાસગ હી બોલેજી ॥
ભવિયણુ ભાવે મુનિગુણુ ગાવો ॥ ૬ ॥

જ્ઞાનવિમળગુરુ આણુધારી, સજ્જમ શુદ્ધ આરાધેજી
જિમ અનુપમ શિવ મુખ સાધે, જગમાં મુજશ તે
વાધેજી ॥ ભવિયણુ ભાવે મુનિગુણુ ગાવો ॥ ૭ ॥

આ સંજ્ઞાયામા પણ ઉપરની ગાથામા બતાવેલા ચરણના અને કરણના ૧૪૦ ગુણ બતાવવામા આવ્યા છે.

આ એકસો ને ચાલીસ ગુણો ધારણ કરે તે જ શ્રી વીતરાગના મુનિવર કહેવાય છે. આ અને આવા આને લગતા બીજા અનેક ગુણોને ધારણ કરે તેજ સજ્જમધારી માધુ કહેવાય છે, અને આવા ગુણો જેનામા હોય નહિ તેવા નામધારી અને વેશધારી સાધુ કહેવાય છે.

તથા વધી શ્રી વીતરાગના મુનિરાજેમા ૧ ક્ષમા, ૨ કૌમળતા, ૩ સરલતા, ૪ અલોભ, ૫ તપ, ૬ શૌચ, ૭ સત્ય, ૮ સજ્જમ (આત્માની અભ્યંતર શુદ્ધિ) ૯ અપગ્નિહ્રદશા, અને ૧૦ બ્રહ્મચર્યા આ દશ પ્રકારના ધર્મો એટલા બધા નિર્મલ અને ઉચ્ચ કક્ષાના પ્રકટ થાય છે કે જેના સુર્યોગથી આહાર, મેથુન અને પરિશ્રદ્ધની ભ્રમતાઓ ચાલી જાય છે, અને આ ત્રણ મહાઓજ્જ્વલા ઉત્પન્ન થનારા તમામ પ્રકારના ભયો પણ નાશ પામે છે.

ઉપરની આહારાદિ ચાર વિચારણાઓ નેષ્ઠ થઈ જવાથી પાત્ર ઇન્દ્રિયોદ્ધારા સેવાતા વિવર્યો ઉપર મોટો કાપ મૂકાય છે. પાત્ર ઇન્દ્રિયો વશ થઈ જવાથી મન, વચન, કાયાના અને કરણ, કરાવણ અને અનુમોદનના બધાજ પાપો શિથિલ બની જાય છે, અને યોગ અને કરણની પ્રવૃત્તિમાધી દુષ્ટતા

ચાલી જાય છે એટલે પૃથ્વીકાય, અપકાય, તેલકાય, વાયુકાય, વનસ્પતિકાય, ગેઈન્દ્રિય, તેઈન્દ્રિય, ચૌરિન્દ્રિય, પંચેન્દ્રિય, અને અણુવની હિંસા પણ અદંતર ગંધ યર્ષ જાય છે.

પ્ર૦ : પૃથ્વીકાયાદિ નવની જે હિંસા થાય છે, એમ જતાબુ તે તો જરાજર છે, પરંતુ અણુવ થાંભલાઓ વિગેરેની હિંમા કેવી રીતે થઈ શકે ?

ઉ૦ : જેમ પૃથ્વીકાયાદિ જીવને અથવા પંચેન્દ્રિય મનુષ્યાદિને મારવાના અધ્યવસાય થાય છે, તે અનુગંધ હિંસા કહેવાય છે, એજ પ્રમાણે સ્તંભાદિની સાથે અથડામણુ વિગેરે થઈ જવાથી જીવને ક્રોધાદિ થાય છે, તેને નાશ કરી નાખવા માટે વિચારે આવે છે, અણુવ પદાર્થ ઉપર પણ ક્રોધક જીવને ક્રોધક વાર તીવ્ર ક્રોધાદિ થઈ જાય છે, તે વખતે તે આત્મામાં અનુગંધ હિંસાના પરિણામ આવી જાય છે અથવા ક્રોધ મનુષ્યને ક્રોધ મનુષ્ય ઉપર દ્રેષ હોય અને તેની મૂર્તિ-ફાટો દેખી તેનો નાશ કરી નાખે છે અથવા ક્રોધદેવની મૂર્તિને ક્રોધદેવથી નાશ કરી નાખે છે, આ બધા ઠેકાણે અણુવને નાશ કરવાથી અનુગંધ હિંસા લાગે છે, એટલે તીવ્ર ક્રોધાદિ દુષ્ટ પરિણામો થવાથી જીવને અણુવના નાશથી પણ હિંસાનુ પાપ જરૂર લાગે છે.

હવે ક્ષય પ્રકાર માધુષર્મને ચાર સંજ્ઞાએ ગુણીએ તો ચાલીશ થાય છે, તેને વળી પાંચ ઇન્દ્રિયથી ગુણીએ તો જસો થાય છે, મન-વચન-કાયાથી ગુણનાં છમો થાય છે,

તેને વહી કરણ, કરાવણ, અનુમોદનથી ગુણતાં અઢારસો થાય છે. અને પૃથ્વીકાયાદિ દશથી ગુણતાં અઢાર હજાર થાય છે. આ અઢાર હજાર શીલાંગ કહેવાય છે.

જગતના પ્રાણીમાત્રને કર્ણેન્દ્રિય, ચક્ષુરિન્દ્રિય, શ્રાવેન્દ્રિય, રસનેન્દ્રિય અને સ્પર્શેન્દ્રિય આ પાંચ ઇન્દ્રિયની પરાધીનતાથી મહાપાપો જાય છે, વહી આ પાંચ ઇન્દ્રિયોથી અનુક્રમવાર આહારની, મૈથુનની, પરિશ્રુતી અને ભયની પરાધીનતાથી જીવને સંજ્ઞાઓ એટલે વિચારણાઓ ચાલુ રહ્યા કરે છે અને તેજ કારણથી મન, વચન અને કાયાના પાપો ચાલુ રહે છે અને પોતે સ્વયં કરવું, ખીજા પાસે કરાવવું, અને પાપ કરનારની અનુમોદના કરવી પણ જીવને વધારે ગમ્યા કરે છે, અને તેથી ઉપરના પૃથ્વીકાય વિગેરે દશપ્રકારની હિંસા થવાના કારણે ચાલુ રહે છે તેને દશ પ્રકારમુનિધર્મના પરિણામદ્વાર સંપૂર્ણ અહિંસક દશા પ્રાપ્ત થવાથી અઢાર હજાર શીલાંગ આચારધારકપણું પ્રકટ થાય છે.

આ રીતે શ્રી વીતરાગના મુનિરાજેમા ખીજા પણ ઘણા ઉચ્ચકોટીના ગુણો પ્રકટ થાય છે. જુઓ, દશચૈકાલિકે દશમા અધ્યયનમાં મુનિરાજની દશાનું વર્ણન

તે મુનિ વદો તે મુનિ વદો, ઉપશમરસનો કંદોરે;
નિર્મલજ્ઞાન ક્રિયાનો છંદો, તપ તેજે જેહવો
દિણુદો રે ॥ તે ॥ ૧ ॥ પંચાશ્રવનો કરી પરિહાર,
પંચ મહાવ્રત ધાર રે, પદ જીવતણું આધાર,

કરતો ઉચ્ચ વિહાર રે ॥ તે ॥ ૨ ॥ પચ સમિતિ
 ત્રણ ગુપ્તિ આરાધે, ધર્મધ્યાન નિરાખાધ રે
 પંચમ ગતિનો મારગ સાધે, શુભ ગુણ તો ધમ
 વાધે રે ॥ ૩ ॥ કૃત્વિકૃત્ય ન કરે વ્યાપાર, નિર્મમ
 નિરહંકાર રે, ચારિત્ર પાળે નિરતિચાર, ચાલતો
 ખડ્ગની ધાર રે ॥ ૪ ॥ ભોગને રોગ કરી જે જાણે,
 આપોપું ન વખાણે રે, તપ શ્રુતનો મદ નવિ આણે,
 ગોપવી અંગ ઢેકાણે રે ॥ ૫ ॥

છાંડી ધણ કણ કંચન ગોહ, થઈ નિસ્નેહી નિરીહ રે;
 ખેડસમાણી જાણુ દેહ, નાવ પોષે પાચે જેહ રે ॥
 તે મુનિવંદો તે મુનિવંદો ॥ ૬ ॥

દોષરહિત આહાર જે પામે, જે લુપ્તે પરિણામે રે;
 લેતો દેહનું મુખ નવિ કામે, જાગતા આદેઈ જામે રે ॥
 તે મુનિ વંદો તે મુનિ વંદો ॥ ૭ ॥

રસના રસ રસિઓ નવિ થાય, નિર્લોભી નિર્માય રે,
 સહે પરિપક્વિર કરી કાય, અવચલ જેમ ગિરિરાય રે ॥
 તે મુનિ વંદો તે મુનિ વંદો ॥ ૮ ॥

રાતે કાઉરસગ્ગ કરી શ્મશાને, જે તિહાં પરિપક્વ જાણે રે;
 તો નવિ ચુકે તેવે ટાણે લયમનમાં નવિ આણે રે ॥
 તે મુનિ વંદો તે મુનિ વંદો ॥ ૯ ॥

કોઈ ઉપર ધરે નહિ ક્રોધ, દે સહુને પ્રતિબોધ રે ॥
 કર્મ આઠ જિતવા બોધ, કરતો સંયમ શોધ રે;
 તે મુનિવંદો તે મુનિવંદો ॥ ૧૦ ॥

દશવૈકાલિક દશમા અધ્યયને, ભાખ્યોએક આચાર રે;
 શ્રી ગુરુલાલવિજયથી ભણી, વૃદ્ધિવિજય જયકાર રે ॥
 તે મુનિ વંદો તે મુનિ વંદો,

ઉપશમરસનો કંદો રો ॥ ૧૧ ॥

ભાવાર્થ : શ્રી વીતરાગના મુનિરાજ ઉપશમરસના
 કંદ જેવા હોય છે. જાણે માક્ષાત્ ઉપશમરસને ઉપશ
 મવાનું એક ઝાડ હોય તેવા હોય છે, તેમનાં જ્ઞાન અને
 ક્રિયા બંને અંદ્ર જેવાં નિર્મલ અને ઉજ્જ્વલ હોય છે.
 અને તપસ્વા અને ત્યાગનો પ્રતાપ સૂર્ય જેવો તેજસ્વી
 હોય છે, તથા હિંસાદિ પાંચ મહાપાપોના અભ્યંતર
 ત્યાગથી અહિંસાદિ પાંચ મહાવ્રતો આરાધનાગ હોય છે,
 અને તેથી છકાયજીવોના રક્ષક બનીને ઉગ્ર વિહાર કરે છે.
 અર્થાત્ શ્રી વીતરાગના મુનિરાજે પોતાના ઘરનાર ત્યાગ કરી
 ગામ-નગરાદિ જુદાજુદા સ્થાનોમાં નિચરે છે, તે પણ
 દ્રેષ્ટન, વિમાન, મોટર, ઘોડાગાડી, બેસગાડી, ઘોડા, ઉટ,
 હાથી વિગેરે વાહન પિના પગપાળા નિચરે છે. પગમા
 ખુદ, જોડાં, પગરખાં પહેરતા નથી, પોતાનો ઓળો પણ
 પોતેજ ઉપાડીને ચાલે છે, પાસે પૈસા કે ભાતું પણ રાખતા
 નથી, સમુદ્રની મુસાફરી પણ કરતા નથી.

પાંચ સમિતિ અને ત્રણ શુષ્કિરુપ અષ્ટ પ્રવચનમાતાની
 આરાધનામાં જાગતા હોવાથી સદાકાલ ધર્મધ્યાનમાં મગ્ન
 રહે છે, અને દિનપ્રતિદિન શુભગુણોનો સંચય કરતા છતાં

મોક્ષના માર્ગમાં આગ્રહ વધ્યા કરે છે, તથા પોતે મમતા-
અહંતાનો ત્યાગ કરીને રહેના હોવાથી વેચવા-લેવાનો,
લેવડ-દેવડનો વ્યાપાર કરતા નથી, અને ખડ્ગધાર જેવું
દોષ વગરનું ચારિત્ર આરાધે છે,

વક્ત્રી આ ચારિત્રની આગધનામાં ખાનપાનના કે પ્રીત્ત
તમામ લોગોને રાગ સમાન સમજે છે, તેમજ પોતાના
જ્ઞાન-તપસ્યા વિગેરે શુભોના વખાણ કરતા નથી, વક્ત્રી
ધણા મોટા વિદ્વાન થયા હોય કે છંદ-અઠમાદિ મહાતપસ્યા
કરતા હોય તો પણ મનમાં જરા પણ અભિમાન લાવતા નથી.

તથા ધન, કણ, કંચન અને ઘરનો ત્યાગ કરી
કુટુંબનો સ્નેહ અને ખાન-પાન-પરિધાનની ઈચ્છાઓ રોકીને
આ શરીરને માટી જેવું વિચારીને કોઈ પણ પ્રકારના પાપ
વડે ચોપતા નથી, તથા સંજમ પાલવા માટે આહાર
વાપરવો પડે તે પણ પાપ વગરનો મેળવે છે, તે પણ
લુખા પરિણામે વહેરે છે, તેમાં પણ શરીરના સુખનો કે
સ્વાદનો વિચાર લાવતા નથી અને આઠે પહોર જાગતા
રહે છે, એટલે આહારાદિનો નિચાર સરખો પણ કરતા નથી,
રસના એટલે જીલના રસિઆ થતા નથી, એટલે બીન
રાગના સાચા મુનિરાજો ખાવાપીવાના જરાપણ લાલચુ
હોતા નથી. પરંતુ શરીર પાસેથી કામ લેવા પુરતું લાડુંજ
આપે છે, તથા વસ્ત્રના, પાત્રના, કામલ-કપડાના પણ લોભી
થતા નથી, તેમજ માયા, છળકપટ-પણ સર્વથા ભૂંડી ગયા
હોય છે.

અને જ્યારે ક્રુધા, તૃપ્તા, ટાઢ, તાપ વિગેરે દુઃખો સહન કરવાના પ્રયત્નો આવી જાય ત્યારે મેઢપર્વતની પેઠે ધીર જનીને સિંહની પેઠે જડાદુર જનીને મહન કરે છે, વલી કર્મને ખપાવવા માટે રાત્રિના વખતે ગામ જહાર રમશાનાદિ ભયંકર સ્થાનોમાં જઈને ધ્યાનમાં ઉભા રહે છે, અને તે વખતે તે જગ્યાએ મિલ્, વ્યાધ, સપાંદિના ઉપશ્ચર્ગ આવે કે ટાઢ-ઠંડી વિગેરે પરિપક્વ આવે તો મનમાં જરાપણુ ડરપોક થયા વિના સંક્રામ્ય લાભ્યા વિના દીન જાન્યા મિવાય સિંહની માફક સહન કરે છે, પણ પતન પામતા નથી, શેતા નથી, નાસી જતા નથી.

વલી ગમેતેવા વિરોધી ઉપર પણ ક્રોધ લાવતા નથી અને ક્રોધ વિગેરે કરનાગઓને પણ પ્રતિગ્રોધ એટલે 'શીખામણુ આપે છે, અને આઠ કર્મરૂપ મહાશત્રૂને જિતવા મહાયોધ જનીને ચારિત્રની શોધ એટલે નિર્મલતા કરે છે, આ જધી જાળત દશવૈકાલિકના દશમા અધ્યયનમાં વિસ્તારથી જાનાવી છે તથા શ્રી પીનરાગના મુનિરાજેનું વિશેષ સ્વરૂપ જાણવા નીચેનાં થોડાં પત્રો પણ મનન કરવા યોગ્ય છે.

નિર્પક્ષ વિરલા ક્રોધ, અખધુ ! નિર્પક્ષ વિરલા ક્રોધ,
દેખ્યા જગસળ જો અખધુ ! નિર્પક્ષ
સમરસ લાવ લક્ષા ચિત્ત જોકો, થાપ ઉથાપ ન હોઈ;
અવિનાશીકે ઘરકી ખાતાં, જનેગે નર સોઈ.

અળધુ ! નિર્પક્ષ વિરલા કોઈ ॥ ૧ ॥

રાયરંકમાં ભેદ ન જાને, કનક ઉપલ સ્ત્રમ લેખે;
નારી નાગિની કો નહિ પરિચય, તે શ્રીવમંદિર દેખે ॥

અળધુ નિર્પક્ષ વિરલા કોઈ ॥ ૨ ॥

નિન્દા સ્તુતિ શ્રવણ મુગ્ધાને, હર્ષ શોક નવી આણે;
તે જગમાં જોગીશ્વર પુરા! નિત્ય ચઢતે ગુણઠાણે.

અળધુ નિર્પક્ષ વિરલા કોઈ ॥ ૩ ॥

ચંદ્રસમાન સૌમ્યતા ભકી, સાયર જિમ-
ગંભીરા; અપ્રમત ભારંક પરે નિત્ય રહે, મુરગિરિ
સ્ત્રમ શુચિધીરા. અળધુ! નિર્પક્ષ વિરલા કોઈ ॥ ૪ ॥

પંકજ નામ ધરાય પદ્મુ, રહત કમલ જિમ
ન્યારા, ચિહાનંદ ધર્યા જન ઉતમ, સો સાહિબકા
ખારા. અળધુ ! નિર્પક્ષ વિરલા કોઈ.

દેખ્યા જગ સખ જોઈ, અળધુ ॥ ૫ ॥

ભાવાર્થ : જગત આખું રાગ અને દેવથી વ્યથ
જાનેલું હોવાથી એક વસ્તુ ઉપર પ્રેમ અને ખીજ ઉપર દ્વેષ
ધાય છે એટલે દુનીયાલરમાં નિરપક્ષ કોઈ રહી શકતું
નથી, માટેજ જ્ઞાની પુરૂષોને કહેવું પડ્યું છે કે, તમામ દેવ
અને મનુષ્યની સૃષ્ટિ તપાસી જોઈ, પરંતુ નિરપક્ષ કોઈ
મળતું નથી.

જે મહાનુભાવ આત્માના ચિત્તમાં સમભાવદશા પ્રગટ
થઈ હોય, આ માટે, આ નબળા આવી સ્થાપન-ઉત્થાપન-

દશા નાશ પામી હોય, તે મહાભાગ્યશાળી આત્માજી અવિનાશી શ્રી વીતરાગપ્રભુના ઘરની વાતો સમજી શકશે.

જે મહાપુરુષને ગળત અને રકમા લેખલાવ નહ પામ્યો હોય, સુવર્ણ અને પથ્થર બંને ઉપર સમાનતા પ્રકટી હોય, તથા નારીરૂપ નાગિણી-સાપણીનો મન - વચન - કાયાથી પરિવ્યય બંધ થયો હોય, તે આત્મા જિવમંદિર દેખે છે અર્થાત્ મોક્ષ પામી શકે છે.

તથા પોતાની નિન્દા અને સ્તુતિ શ્રવણે-કાને સાભળીને જેના મનમાં કુર્ષ કે શોક થાય જ નહિ. આ જગતમાં તે મહાપુરુષ જ સાચા યોગી અથવા પૂર્ણ યોગી સમન્વય છે. તે મહાનુભાવ હંમેશા ગુણોની નિસરણીના પગથીઆ ચોક પછી એક ચઢયાજ કરે છે, પણ નીચા ઉતરતા નથી.

તથા જે મહાપુરુષમાં ચન્દ્રના જેવી સૌમ્યતા, શીતળતા પ્રકટ થઈ હોય, વળી સમુદ્રના જેવા મહાગંભીર હોય અને સર્વકાળ ભારંડપક્ષીની પેઠે અપ્રમત્ત-અપ્રમાદી દશા અનુભવતા હોય અને મેરૂપર્વતની માફક મહાધીર બહાદુર હોય છે.

તથા વળી જેમ કમળો કાદવમાં ઉત્પન્ન થવાથી પંકજ કહેવાવા છતાં પંક-કાદવથી તદ્દન જુદા-વ્યથારા રહે છે, તેમ આ મંમારમાં ગહેવા છતાં જે મહાનુભાવો-કમળની માફક મંમારથી અળગા રહે છે, જેમ કમળ પાણીમાં રહેવા છતાં પાણીનો લેપ લાગતો નથી, તેમ મહામુનિરાજો મંસારમાં

ચહેવા છતાં મંમારનો કોઈપણ લેપ લાગતો જ નથી, તેવા આત્માઓ પોતાનું આત્મસ્વરૂપ પ્રગટ કરીને માયા મુનિપણનો દેશદેશ અનુભવી ગયે છે.

વર્ણી અધ્યાત્મભાવ પામેલા આત્માઓ કેવા હોય છે ? તે બતાવાય છે.

જો અરિ મિત્ર બરાબર જાનત,

પારસ ઓર પાપાણુ જયું દોઈ ।

કંચન કીચ સમાન અહે જસ,

નીચ નરેશમાં ભેદ ન કોઈ,

માન કહો અપમાન કહો મન,

એસો વિચાર નહિ તસ હોઈ :

રાગ અરૂ રોપ નહિ ચિત્ત જાકે,

તે મુનિ ધન્ય અહે જગમાંદી ॥૧॥

જાની કહો અજાની કહો કોઈ,

ધ્યાની કહો મત માની જયું કોઈ ।

જોગી કહો ભાવે ભોગી કહો કોઈ,

જાકું જીર્યો મન ભાપત હોઈ પ્ર

દોષી કહો નિર્દોષી કહો,

પીડિપોષી કહો કોઈ જોગુન જોઈ ।

રાગ અરૂ રોપ નહિ ચિત્ત જાકે,

તે મુનિ ધન્ય અહે જગમાંદી ॥૨॥

સાધુ મુસંત મહંત કહો કોઈ,

લાવે કહો નિર્ઘથ પીયારે ।
 ચોર કહો ચાહે દોર કહો કોઈ.
 એવ કરો કોઈ જન-દુલારે ॥
 વિનય કરો કોઈ ઉચે બેઠાયજીયું,
 દુરસે દેખ કહો કોઈ જારે ।
 ધારે મદા સમભાવ ચિદાનંદ,
 લોક કહાવત શું નિત્ય ન્યારે ॥૩૧॥

લાવાર્થ : ન્યારે આત્મામાંથી વિભાવ પરિણામ નાશ પામી-સ્વભાવદશા પ્રકટ થાય છે, ત્યારે શ્રી વીતરાગ-દેવતા મુનિરાજો શત્રુ અને મિત્ર ઉપર, પાર્શ્વમણ્ડિ અને પાયાણુમાં, સુવર્ણ અને કાદવમાં, રંક અને રાજામાં, માન અને અપમાનમાં સમભાવ ધારણ કરનારા હોય છે અર્થાત્ આંત્રા મહાપુરુષોને જગના કોઈ શત્રુ કે મિત્ર છેજ નહિ. પારમપાયાણુનો ખપ નથી. રાજા અને રંક મરખા છે. સોના-કાદવમાં પણ મમાનતા છે. માન-અપમાન. યગ-અપયશની પડીજ નથી, તે મુનિરાજ જગતમાં ધન્ય છે.

આવા મહામુનિરાજોને કોઈ જ્ઞાની કહે તો પણ લાલે, અજ્ઞાની કહે તો પણ લાલે, સ્વેચ્છ ચારી કહે, કોઈ મહા-યોગિરાજ કહે, 'કોઈ મહાભોગી એટલે લાલચુ-અસંયમી કહે, જેને જેમ ઠીક લાગે તેમ ખાલે, વંદી કોઈ આ મહાપુરુષોને દોષની ખાણ કહે, અથવા ગુણના દરિયા કહે અથવા પીંડપોપી શરીરને લાલનંપાલન કરનારા કહે, પરંતુ

જેના ચિત્તમાં રાગદ્વેષ આવતોજ ન હોય, તેજ મુનિગજ
જગતમાં ધન્ય છે.

આ મહાપુરુષોને જોઈને કોઈ મુગંત-સુમાધુ કહે,
કોઈ મહાત્યાગી નિર્ઘન્ય કહે, વળી કોઈ મનુષ્યો તેમને
ધાર કહે, કોઈ તેમને ઢાંગ-પશુ કહે, કોઈ વંડાલા માણુમ
માની એવા કરે, કોઈ ગુણી ધારી વિનય કરે, અને ઉચ્ચાસને
ગેસારે, કોઈ સ્ત્રીઓના જાર છે, સ્ત્રીઓના મુખ જેવા
ફરે છે, આવુ સાઝ કે નળણુ ગમે તે કહે, તે બધુ સાલ
ળીને, રાગદ્વેષ લાનતા ન હોય, તેજ માથા મુનિરાજ
કે મહામુનિરાજ કહેવાય છે.

દુંકાણુમા કહેવાનુ એટલુજ છે કે, શ્રી વીતરાજના
મુનિગજો વીતરાગતાનો અભ્યાસ કરના-ન હોય છે, એટલે જેને
પોતામા વીતરાગપાણુ લાવવાનું ધ્યેય હોય, તેનું તમામ
આચરણ વીતરાગતાને અનુસરતુ હોવું જોઈએ. તપસ્યા
અણાકારીપદ લાવવા માટે છે. ચારિત્ર દોષોને ત્યાગીને
ગુણો પ્રાપ્ત કરના માટે છે, જ્ઞાન હોય, જ્ઞેય અને ઉપાદેયને
મમજવા સાડુ છે. સમ્યક્ત્વ, સત્યની તાન્વણી કરવા માટે
છે, એટલે સંપૂર્ણ રત્નત્રયી-વીતરાગતા લાવવા માટે છે.

૩૦ અહીં તો નમોલોપ સંવ્વસાદૂષ્ણં પદનોજ આત્ર
વિચાર કરવાનો હતો, તેમાં આડી-ચોડી ઘણી જાણતો
લખવાની શી જરૂર હતી?

ઉ૦ ઉપર જેટલુ લખ્યું છે તે બધું શ્રી વીતરાગના

મુનિરાજેના આચરણને લગતું જ વર્ણન લખ્યું છે, શ્રી વીતરાગના મુનિરાજેના ગુણની સમજણ પાડવા માટે લખ્યું છે. જનતા સુધી અપ્રાસંગિક ન લખાઈ જાય તેનો ઉપયોગ રખાયો છે.

પ્ર० શું જૈન મુનિઓ માટે ઉપર લખવામાં આવ્યા છે, તે બધાજ ગુણો હોય છે ?

ઉ० આ પુસ્તક ઘણું મોટું થઈ જવાના બચથી શ્રી વીતરાગના મુનિરાજેના ગુણોનું પૂરું વર્ણન લખી શકાય નથી, પરંતુ અમારી ભાવના પૂર્ણ થશે તો ચરણસિત્તરી અને કરણસિત્તરી નામનું પુસ્તક લખવા ઇચ્છા છે, ત્યારે શ્રી વીતરાગના મુનિપણનું સ્વરૂપ જનશે તેટલું વિશેષ જતાવી શકાશે એટલે અહીં વીતરાગના મુનિરાજેના ગુણો સાવ થોડાજ જતાવ્યા છે.

પ્ર० શું જેટલા જૈન મુનિઓમાં ગુણો જતાવ્યા છે તેટલા એક વ્યક્તિમાં હોઈ શકે ખરા ?

ઉ० શ્રી વીતરાગના સાચા મુનિરાજેમાં જે ગુણો પ્રકટ થાય છે, તેનું વર્ણન ખડીયા, લેખણ કે છાંદવાથી થઈ શકે નહિ એટલે એક વ્યક્તિ પણ જ્યારે પોતામાં શુદ્ધ આત્મદશા પ્રકટ કરે છે, ત્યારે જેમ સૂર્યના પ્રતાપને કે ચંદ્રની શીતલતાને, સમુદ્રની ગભીરતાને કે મેઝની ધીરતાને કોઈ જોખી-માખી કે ગણી શકતું નથી, તેમ સંપૂર્ણ આત્મ સ્વરૂપને પામેલા મુનિરાજના ગુણો પણ

અગણ્ય અને અમેય હોવાથી ગણી શકાય નહિ.

પ્ર० ઉપરના ગુણોને પામેલા કોઈ મુનિરાજો થયાના દાખલા આપી શકાય ખરા ?

ઉ० એક નહિ પણ હૈંન સાહિત્યમાં યજ્ઞરો મહાત્મા-
ઓના દાખલા જોવા મળે છે, ઉદાહરણ તરીકે ધન્નાજી,
શાલીભદ્રજી, ધન્નાકાકંદી, મેતાયમુનિ, હરિકેશીબલ,
મુકોશલમુનિ, દીતિધર રાજર્ષિ, ઢંઢણમુનિ, ખંધકુ-
મુનિ, મેઘકુમાર, દેવકીજીના છ પુત્રો, ખંધકસૂરિના
આરસોનળ્યાણું શિષ્યો વિગેરે હજારો મુનિપ્રવરોના
દાખલા વાંચવાથી વાચકને ખ્યાલ આવશે કે શ્રી વીતરાગના
મુનિરાજો આવા હોય છે.

પ્ર० દિવાલીકલ્પ વિગેરે પુસ્તકોમાં નવ છગડા મા-
ધુઓ નરકમાં જવાના જણાવ્યા છે. તો પછી સાધુપણું
લેવાથી ફાયદો શું ? જો સાધુઓ પણ નરકમાં જતા હોય
તો એવા સાધુ થવાની શી જરૂર ?

ઉ० જેમ મુળદંડ કે કલકત્તા જેવી નગરીમાં કોઈ
મનુષ્ય દશ વીસ લાખ રૂપીયા લેઈને જાય અને પછી શરા-
ફની કે ઝવેરાતની બજારમાં દુકાન કરે, અને પછી વખતે
દેવાણુ પણ કાઢે, અને કેદમાં પણ જાય તેથી બજાર અને
દુકાન ગુ-હોગાર ખરા કે નહિ ? કહેવુંજ પડશે કે, બંજાર
અને દુકાન તો કમાવાનુંજ સાધન છે. સારી બજાર અને
સારી દુકાન પ્રાયઃ કમાવામાંજ મંદદગાર થાય છે, પરંતુ

વેપાર કરતાંજ ન આવડે અથવા ઉધા વેપાર કરે, તે
સુઠી ગુમારે અને દેવાણુ પણ કાઢે, તેમાં બજાર કે દુકા
નનો ગુનો નથી, પરંતુ પોતાની નૂર્ખાઈજ કારણભૂત છે,
તેમ માનુદશા તો મોક્ષ અને દેવલોકમાજ લઈ જાય છે,
કહ્યું છે કે,

एगदिघस्सपि जीवो पवज्जमुचागओ अनन्नमणो ।

जइ नचि पाचइ मुक्खं अवस्स चेमाणिओ हाइ ॥ १ ॥

અર્થ : એકાગ્રચિત્તવાલો બનીને કોઈ પણ જીવ
એક દિવસ પણ ચારિત્ર પાલે તો જો મોક્ષમા ન જાય તો
પણ દેવલોક તો જરૂર જાય છે, પરંતુ માત્ર માધુનો વેશ
પહેરીને સાધુપણું મમજના કે આચરવા વિચારજ ન કરે તો
તે નરકમા જાય એમા સાધુપણુનો જરા પણ ગુન્હો નથી.

માધુવેશ તો માત્ર માધુપણું મમજવા અને આચ
રવા માટેજ છે, એના બાપી ન થાય તેવા જીવો પશુગતિ
અને નરકગતિમા જાય એમાં જરાપણુ આશ્ચર્ય પામવા
જેવું નથી અહીં તો મંજમ અગીકાર કરીને પ્રથમ દિવસથી
તે છેલ્લા દિવસ સુધી જેનો આત્મા સંપૂર્ણ જાગનો રહે
તે આત્માતુંજ કલ્યાણ થાય છે, વચ્ચે કે-છેવડ પણ
ભૂત્યા તે કુગતિમાં ચાલ્યા ગયા છે. જુઓ,

સંજમ પાળ્યું હો સહસ વરસ લગે, રાજરિપિકંકરિક
ચતુરનર. ઉતરાધ્યયને હો ભોગને ચાખના, પામ્યા
નરકની ભીક. ચતુરનર ! ॥ ૧ ॥

અર્થ : કંડરિક નામના રાજકુલિએ એક હિતરવર્ષ ચારિત્ર પાઠ્યું હતું પરંતુ છેલ્લા ત્રણજ દિવસ ભોગની ઇચ્છા પૂર્ણ કરવા જતાં મરીને સાતગી નરકે ગયાની કથા ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રમાં બતાવી છે.

તથા વક્ત્રી,

સાધુ ઘણો તપીઓ હતો. ધરતો મન વૈરાગ્ય; શિષ્યના ક્રોધ થકીથયો ચંડકોપિઓ નાગાવા.

અર્થ : એક સાધુ ઘણોજ તપસ્વી હતો અને વૈરાગી પણ હતો પરંતુ પોતાના શિષ્યની ઉપર અકારણ ક્રોધ કરવાથી મરીને ચંડકોપીઓ નાગ થયો છે કે જેને ભગવાન મહાવીર પ્રભુએ. છુઝ છુઝ ચંડકોસીઆ ! શબ્દો સંભળાવી ધર્મ પમાડ્યો અને ભગવાનથી પ્રતિબોધ પામી અનશન કરી આઠમા દેવલોકે ગયો છે.

પ્ર० કોઈ પણ મનુષ્ય કારણથી ક્રોધાદિ કરે તો પાપ બંધાય નહિને ?

ઉ० અગ્નિ જેમ કારણ, કે અકારણ, સ્થાન કે અસ્થાન ભેતોજ નથી એતો બધાને બાળવાનો એકજ સિદ્ધાન્ત ભણ્યો છે, તેમ ક્રોધાદિ કથાયો પણ કારણે કે વગર કારણે પાપનોજ બંધ કરાવનાર હોય છે, પરંતુ ફેર એટલોજ કે જેમ જરૂરીયાત પુરતો અગ્નિ રાખવો પડે છે, અને તે પણ ચૂર્ણામોજ રખાય છે, પરંતુ પેટા-પટારા કે તીજેરીમાં નહિજ, તેમ ક્રોધાદિ કથાયોને પણ કારણે લાવવા પડેતો પણ અગ્નિ

દશા રાખવી જોઈએ, જેમ સાવધાન મનુષ્યો અગ્નિ મારફતે
 પોતાની રસોડા વિગેરે કાર્ય કરી શકે છે, તેમાં જો
 બેકાળજી થઈ જવાય તો તેજ અગ્નિ તેનું ઘરગાર, સચરાચીકું,
 માલ-મીઠકત અને તેના માત્રીકને પણ બાળી ખાખ
 કરી નાખે છે, તેમ કોધાદિ કષાયો પણ સાવધાન આત્માને
 મદદ કરનાર થાય છે અને બેકાળજી જીવને નરક અને
 પશુગતિમાં લઈ જાય છે.

પ્ર૦ અહીં જે સાધુપદનું વર્ણન લખ્યું છે, તે
 બરાબર છે, પરંતુ સાધ્વીજી કયા પદમાં ગણાય છે ? તે
 અમળવો.

ઉ૦ નમો લોએ સવ્યમાદૂળં પદની વ્યાખ્યામાં
 સાધ્વીનો પણ સમાવેશ થઈ જાય છે, શ્રી જૈનશાસનમાં
 ગુણઠાણાં એટલે જીવોને ગુણ પ્રાપ્તિનાં સ્થાનો ચૌદ ગતા-
 વ્યાં છે, એમાં છઠ્ઠા ગુણઠાણાથી ચૌદમા ગુણઠાણા સુધીના
 આત્માઓજ મુનિદશા પામેલા ગણાય છે, અને તે નવે
 ગુણસ્થાનો પુરુષોની પેઠે જીએ પણ અવિશેષપણે પામી
 શકે છે, આ ગુણસ્થાનોના ક્રમે ચઢીને સાધુઓની પેઠે
 સાધ્વીજી મહારાજાઓ પણ અનંતા આત્માઓ મોક્ષગામી
 બન્યાના દાખલા શ્રી જૈન સાહિત્યમાં ઢગલાગંધ જોવા
 મળે છે.

પ્રશ્ન : ઉપર જે સાધુપદનું વર્ણન બતાવ્યું છે, એવા
 સાધુ આ કાળમાં તો હોય એમ અમને જણાતું નથી ?

ઉત્તર • આ કાળમાં સુસાધુ નથી, આવું માનવું ઘણું જ ભૂલ ભરેલું છે.

પ્રશ્ન • આ તો પાત્રમો આરો છે, કલિકાળ વિકગળ ક્ષાત્રી નીકળ્યો છે. લોકોને ધર્મમાં રસજ નથી, તો પછી સાધુપણ આવે શી રીતે ? કોઈ કવિ કહે છે કે •

મનુષ્યપના મુરકેલ હૈ, સાધપના અતિ દુર;

ઉત્તર : તમે કહો છો તે ળરાળર છે, કલિકાલ ક્ષાત્રી નીકળ્યો છે, આ વાત સાચી છે. ઘણા લોકોને ધર્મ ગમતો નથી આ વાત તદ્દન સાચી છે, 'તો પણ સાધુપણું' હંમણું કોઈમાં હોઈ શકેજ નહિ. આવી માન્યતા તદ્દન ખોટી છે.

જુઓ, જેમ ચોથા આરામાં એટલે સત્સુગમાં સંતપુરુષો અને સાધુ પુરુષો ઘણા હતા તે પ્રમાણે આ કાળમાં દુર્જન મનુષ્યો અને વ્યસની મનુષ્યો ઘણા દેખાય છે. આ વાત ળરાળર છે, પણ છુપા રત્નો અત્યારે પણ આ આર્યાવર્તમાં ઘણા છે, એ વાત પણ નિવિવાદ છે.

પ્રશ્ન : અત્યારે માયા સાધુ પુરુષો હોય તો દેખાવા જોઈએ ને ? જેમ ચોથા આરામાં સાક્ષાત્ દેખાતા હતા.

ઉત્તર • ચોથા આરામાં પણ માયા સાધુ પોતાની જાતે પોતાને જાહેર કરતા ન હતા, પરંતુ વિશિષ્ટજ્ઞાની પુરુષોદ્ધત્ત સાચા અને ગુણી આત્માઓની ઓળખાણ મળતી હતી, અથવા તે કાળમાં ગુણી મનુષ્યોની લોકોને

ચાહના વધારે હોવાથી અનુભવી મનુષ્યો દ્વારા સાચા સંતોની ચોક્કસ મલતી હતી.

પ્રશ્ન : ત્યારે શું ? આ કાળમાં કોઈને ગુણ કે ગુણી આત્માનો આદર છે જ નહિ ?

ઉત્તર : લગભગ એમજ છે. મોટાભાગે સર્વકાળમાં ગુણની પૂજા કરતાં પુણ્યની પૂજા વધારે હોય છે, ત્યારે આતો મહાભયંકર અધર્મ અને ભુદ્ભાટથી ભરેલો કાળ વર્તાઈ રહેલો હોવાથી મોટાભાગના મનુષ્યોને—ધર્મનીજ જરૂર નથી એટલે ધર્મ કે ગુણીની તારવણી કોણ કરે ?

પ્રશ્ન : અમારો પ્રશ્ન એમજ છે કે, આ કાલમાં સાચા સાધુ હોઈ શકે ખરા ?

ઉત્તર : અમારો તો અનુભવ સાક્ષી પૂરે છે કે, અત્યારે વર્તમાનકાળમાં પણ સાચા સાધુ જરૂર મળી શકે છે.

જુઓ, અત્યારે લાખોની મીઠકત અને મોટા પરિવારનો ત્યાગ કરીને દીક્ષિત થયેલા હાલ સાધુદશામાં સારો ત્યાગ અનુભવતા મુનિરાજો દશ-પંદર હૈયાતી ધગવે છે. તથા પોતાની ભરજીવાની દશા હોવા છતાં—વીશથી ચાલીશ વર્ષ સુધીની વયવાળા લગભગ મો વેટલા મહાત્માઓ યુવતિ પત્નીઓ અને પુત્રપરિવારનો ત્યાગ કરીને સાધુ બનેલા મુનિરાજો અત્યારે પણ નિર્મલ અધરિત પાક્કી રહેલા દેખાય છે.

તથા મેટ્રીક અને તેથી પણ આગલ વધેલા ઈંગ્લીશ અભ્યાસવાલા લગભગ ૫૦ જેટલા ભાગ્યશાલી જીવે શ્રી વીતરાગનું સાધુજીવન આરાધી રહ્યા છે, તથા એક વર્ષમાં છમાસ, સાતમાસ, આઠમાસ, નવમાસ સુધી ફક્ત આયંબીલ-નીજ તપસ્યા કરીને તદ્દન બ્રુજી જીવન જીવનારા અને જીહ્વા ઈન્દ્રિયનો ખુબજ કાબુ ધરાવનારા ઘણા પુણ્યવાન આત્માઓ જૈનશાસનમાં આરાધના કરી રહ્યા જણાઈ રહ્યા છે.

કેટલાક ભાગ્યશાલી આત્માઓ સારા કુટુંબમાં જન્મેલા અને લગ્નની વય પામેલા વિવાહની તૈયારીમાં મુકાએલા કન્યાઓના માબાપ સાથે સગપણ સંબંધ તોડીને સાધુ બનેલા અત્યારે ઉત્તમ જીવન જીવી રહેલા દેખાય છે. ડોક્ટર અને ઈજીનીયર વિગેરે ડીગ્રીઓ પામેલા પણ શ્રી વીતરાગનું સાધુપણું પામીને આરાધના કરી રહેલા શ્રી જૈનશાસનમાં અત્યારે પણ હયાત છે.

તથા સાધ્વીસમાજમાં લગભગ સો જેટલી ગહેનો પોતાની હબદોની કે લાખ રૂપીઆની મીતકતનો સદ્વ્યય અથવા ત્યાગ કરીને દીક્ષિત બનેલી આરાધના કરી રહેલી અત્યારે મોજુદ અનુભવાય છે, તથા તે સાધ્વીસમાજમાં સુરત, ખંભાત, છાણી, કલોઈ, રાજનગર, પાટણ અને રાધનપુર વિગેરે શહેરોમાં ઉત્તમકુલમાં જન્મેલી લગભગ ૬૦૦ જેટલી કુમારિકાદયામાં સાધ્વીઓ આરાધના કરતી દેખાય છે.

આવા કલિકાલમા પણ દશ-વીશ મહાત્માઓ વર્ધ માનતપની સો ઓલી પૂર્ણ કરી રહ્યા અને પૂર્ણ કરવાની તૈયારીમા આરાધના કરી રહ્યા જેવાય છે. કેટલાક આત્માઓ ખારે માસ રસકમ અને ઘી જેવી ઉચ્ચ વસ્તુઓ મોટાભાગે વાપરતા નથી એટલે આ કાલમા પણ ખારીકાઈથી તપાસ કરનારને શ્રી જૈનશાસનના મુનિરાજોના ત્યાગનો ખરાબર સાક્ષાત્કાર જરૂર થઈ શકે છે.

વલી કેટલાક મહામુનિરાજો વયેથી ખારે માસ એકાન્તરા ઉપવાસ કરે છે, તથા કેટલાક બે ઉપવાસ કરી એક દિવસ જમનારા પણ દેખાય છે, એટલે આ શ્રી વીતરાગ શાસનમા અત્યારે પણ સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન ચારિત્રની આરાધના કરનારા રત્ન જેવા સાધુઓ અને સાધ્વીઓ ઘણા છે.

પ્ર૦ અમને તો ચોખ્ખું જણાય છે કે, આ કાલમા સાચા સાધુ મલવા મુશ્કેલજ છે ?

ઉ૦ મલવા મુશ્કેલ છે એ ખરાબર છે. પરંતુ સર્વથા અર્ભાવજ છે, એમ ખોલવું ખીટકુલ બ્યાજખી નથી, કારણ કે ઘણાખરા મનુષ્યો ઉપલક્રીયા હોય છે, ઉડા અભ્યાસ કરતા નથી, પરંતુ વસ્તુમાત્રમા ઉડા ઉતરાય તોજ સમજી શકાય છે, ખીજી વાત એ પણ છે કે, ઘણા ખરા મનુષ્યોને પોતાના ધર્મની પણ શ્રદ્ધા હોતી નથી, એટલે સાધુ સસ્થા ઉપર સુગવાળી નજરથી જુઓ' છે, જે શ્રદ્ધાપૂર્વક શ્રી જૈનશાસનના સાધુ અને સાધ્વી સમાર્જના પરિચયમા અવા-

ય તો અત્યારે પણ ઘણાં રત્ન જેવા સાધુ અને સાધ્વીઓનું ચારિત્ર પ્રેક્ષકને આનંદ ઉત્પન્ન કરે તેવાં હોઈ શકે છે.

આ તો આપણે માત્ર ભરતક્ષેત્રની જ વાત વિચારી, પરંતુ આવા પાંચ ભરતક્ષેત્ર છે તથા પાંચ ઐરવત ક્ષેત્ર છે, ત્યાં બધી જગ્યાએ આરાધક સાધુ-મુનિરાજો જરૂર વિચરી રહ્યા છે, તથા પાંચ મહાવિદેહક્ષેત્રની ૧૬૦ વિજયોમાં અત્યારે પણ કોડોની સંખ્યામાં સાધુ અને સાધ્વીશ્રી આરાધના કરતાં વિચરે છે.

પ્ર૦ મહાવિદેહક્ષેત્રમાં પણ સાધુ-સાધ્વી અહીંના જેવાં જ હોય કે કાંઈ વિશેષ ખરે ?

ઉ૦ મહાવિદેહક્ષેત્રમાં સદાકાળ ચોથો આરો હોય છે, અને તેથી ત્યાં અજિતનાથ પ્રભુ વિગેરે બાવીશ જિનેશ્વરના મુનિરાજો જેવા અતિ નિર્ભળ ચારિત્ર પાળનારા સાધુઓ હોય છે, તે મહાત્માઓ બધા ઉચ્ચ સંઘયણ [મજ્જુત શરીર] વાળા હોવાથી તેમનામાં સહન કરવાની તાકાત પણ આપણા કરતાં અનેકગુણી વધારે હોય છે, તેથી તેમના ચારિત્રમાં કશા દોષો લાગતા નથી.

પ્ર૦ : શ્રી વીતરાગના મુનિરાજો કેટલા પ્રકારના હોય છે. તેમનામાં કાંઈ વિશેષતા હોય તો બતાવો ?

ઉત્તર : શ્રી વીતરાગના મુનિરાજોને જ્ઞાનથી વિચારાય તો મતિ અને શ્રુત જ્ઞાનવાલા હોય છે, તેમાં એક, બે, ત્રણ

ચાર, પાંચ, છ, સાત, આઠ, નવ, દશ, અગ્યાર, બાર, તેર, ચૌદ સુધી પૂર્વજ્ઞાનના અભ્યાસી હોય છે.

પ્ર૦ પૂર્વજ્ઞાન કોને કહેવાય ? અને એનું પ્રમાણ કેટલું હોય છે ?

ઉ૦ : પૂર્વજ્ઞાન મહાપ્રમાણ ગણાય છે. તેના સંપૂર્ણ પુસ્તકો લખી શકાતાં નથી. એક પૂર્વજ્ઞાન લખવા માટે કોઈ પ્રયાસ કરે તો એક ઉભેલા હાથી જેટલી સુકી શાહી પલાળીને લખવા શરૂ કરે તો સંપૂર્ણ એક પૂર્વ મૂલમાત્ર લખાઈ રહે છે. પેલા પૂર્વ કરતાં બીજા પૂર્વજ્ઞાન પ્રમાણ ડમલ હોય છે, બીજા પૂર્વથી ત્રીજાનું પ્રમાણ ડમલ હોય છે, એમ ચૌદ પૂર્વ ઉત્તરોત્તર ડમલ થાય છે, એટલે સંપૂર્ણ ચૌદ પૂર્વ મૂલમાત્ર લખવા હોય તો ૧૬૩૮૩ હાથી ઉભેલા હોય તેટલો શાહીનો ઢગલો પલાળતા લખી શકાય છે. આ ચૌદ પૂર્વ સૂત્ર અને અર્થ લખેલા મુનિરાજો કેવલી ભગવંત જેવું વ્યાખ્યાન કરી શકે છે.

તથા નિવિકાર અવધિજ્ઞાનવાલા મુનિવરો હોય છે, તથા ક્રતુમતિ અને વિપુલમતિ બંને પ્રકારના મન પર્યવજ્ઞાનવાલા હોય છે તથા કેવલજ્ઞાન અને કેવલદર્શનવાલા હોય છે, તથા સમ્યગ્દર્શનથી વિચારાય તો ઉપસમમ્યકત્વી હોય છે. ક્ષાયોપશમિક સમ્યકત્વી હોય છે, ક્ષાયિક સમ્યકત્વી હોય છે. તથા ચારિત્રથી વિચારાય તો સામાયિક ચારિત્રવાદા હોય છે, છેદોપસ્થાપનીય ચારિત્રવાદા હોય છે.

પરિહારવિશુદ્ધિ ચારિત્રવાલા હોય છે, સૂક્ષ્મ ચંપરાય ચારિ-
ત્રવાળા હોય છે, ચઘાખ્યાત ચારિત્રવાલા હોય છે, તથા
શ્રેષ્ઠિવાલા નિચાગય તો ઉપગમશ્રેષ્ઠિવાલા હોય છે, ક્ષપક
શ્રેષ્ઠિવાલા હોય છે, જંઘાચારણ હોય છે, વિદ્યાચારણ પણ હોય
છે, સ્વયંબુદ્ધ હોય છે, પ્રત્યેકબુદ્ધ હોય છે, અને બુદ્ધબોધિત
હોય છે, તથા તીર્થ કરદેવ હોય, ગણધર મહારાજ હોય, આ
ચાર્ય હોય, ઉપાધ્યાય હોય, ગણાવચ્છેદક હોય, પંચાસ હોય,
ગણી હોય, સ્થવિર હોય, સામાન્ય સાધુ હોય, સાંવી
હોય, જ્ઞાની હોય, ધ્યાની હોય, વેચાવચ્ચી હોય, તપસ્વી હોય,
જાગ હોય, ગ્દાન હોય, કુત્તક હોય, વૃદ્ધ હોય, ગમે તે સ્થાન
કે અવસ્થામાં હોય.

પરંતુ છઠ્ઠા-સાતમા ગુણસ્થાનકમાં હોય, આઠમા-નવમા
દશમામાં હોય, અગ્યારમા કે, બારમામાં હોય, તેરમાકે ચૌદમા
ગુણસ્થાનમાં હોય, તે બધા શ્રી વીતરાગદેવના મુનિરાજે ભૂત-
કાલમાં અઢીદ્વીપમાં અનંતા થયા છે, વર્તમાનકાળમાં અઢી
દ્વીપમાં કોડોની સંખ્યામાં વિચરે છે, ભવિષ્યકાલમાં અઢી
દ્વીપમાં શ્રી વીતરાગના મુનિરાજે અનંતાનંત થવાના છે,
આ મર્જને નમોલોષ સઘ્વસાર્જુણ પદથી નમસ્કાર થાય છે.

૩૦ : આ ઠેકાણે નમોલોએ સઘ્વસાર્જુણ પદ આવે છે,
તેમાં તીર્થ કરદેવ અને ગણધર મહારાજનું વર્ણન કેમ આવ્યું ?
એતો અરિહંતપદ અને આચાર્યપદમાં વર્ણવાઈ ગયા છે.

ઉત્તર : અરિહંતાદિ બધાંપદો પરસ્પરસાપેક્ષ અને
અભિન્ન છે. જેમ કે અરિહંત ભગવતોનું સ્વતંત્ર વર્ણન

હોવાછતાં અરિહંતદેવો મોક્ષમાં પધારેલા હોવાથી સિદ્ધ ભગવંતોની મંજ્યામાં સમાવેશ થાય છે, વડી આચાર્ય ભગવતો અને ઉપાધ્યાય ભગવંતો જુદા વર્ણન કરાયાં હોવા છતાં સાધુની મંજ્યામાં ચોક્કસ અંતર્ભૂત થઈ શકે છે. દાખલા તરીકે કેઈ ગામમાં કે નગરમાં પાંચસો સાધુઓ આવ્યા એમ કહેવાય છે, તેમાં આચાર્યો પણ હોય છે, ઉપાધ્યાયો પણ હોય છે, છતાં એકલા સાધુઓજ જોવાય છે.

જેમ ભગવાન જિનેશ્વરદેવોના ૮૪ હજાર વિગેરે સાધુઓ જતાવ્યા છે, તેમાં ઘણા આચાર્ય ભગવતો અને ઘણા ઉપાધ્યાય મહારાજો હોય છે, છતાં વિવક્ષા સાધુઓની થાય છે, તેજ પ્રમાણે અરિહંતાદિ જુદાં પદો વિચારતાં જુદું લખાય છે, પરંતુ સામાન્ય વિવક્ષાએ સાધુપદમાં અરિહંત, સૂરિ અને વાચક ત્રણ પદનો સમાવેશ કરવામાં હરકત નથી.

પ્રશ્ન : સિદ્ધપદ અને સાધુપદ બેનુંજ ધ્યાન, આરાધન અને શુભન થાય તો શું હરકત ? કારણ કે આ બે પદમાં પાંચે પદનો સમાવેશ થઈ જાય છે, પછી જુદા વિચારવાની શી જરૂર ?

ઉત્તર : સિદ્ધપદમાં અને સાધુપદમાં પાંચે પદનો સમાવેશ થાય છે તે બરાબર છે, છતાં જુદા વિચારવાથી વિચારક આત્માને તે મહોપદોની વિશિષ્ટ ઓગળાણ થાય છે. અરિહંત પરમાત્માઓ જગતના પેલા નંબરના ઉપકારી

છે, સિદ્ધભગવાનને પણ ઓળખાવનારા અરિહંત પરમાત્માજ છે. જગતના ગુણીઆત્માઓ અને ગુણોની ઓળખાણ કરાવનાર પણ અરિહંત પરમાત્માજ છે. સંસારની સંપૂર્ણ દુષ્ટતા સમજાવી મોક્ષના સ્વરૂપને જાણાવનારા પણ અરિહંતદેવો છે, માટેજ સર્વગુણસંપન્ન ગિમ્મલંગવંતાની પહેલાં અરિહંત દેવોને નમસ્કાર કરાય છે, અને અરિહંતદેવોની ગેરહાજરીમાં ગણધરમહારાજ વિગેરે આચાર્ય મહાપુરુષો શ્રી ૧૧૮૧૨૧૨૩૫ જગીયાને સાચવે છે અને ખીસવે છે, માટે ત્રીજાપદમાં આચાર્ય મહારાજોને નમસ્કાર કરાય છે.

એજ પ્રમાણે ઉપાધ્યાય ભગવંતો પણ આચાર્ય મહાપુરુષોની આજ્ઞામાં રહીને શ્રી વીતરાગના મુનિરાજોને સાધુદશા સમજાવે છે. દિવસ અને રાત મુનિરાજોના સંજમરૂપ રત્નભંડારની ચોકી કરે છે, મુનિરાજોને મંજમમાર્ગમાં લાવવા, ટકાવી રાખવા અને ચલાવવાનું અતિ ઉંચું કાર્ય પણ ઉપાધ્યાય ભગવંતો આચરે છે. વડી દિવસ અને રાત્રીમાં ગરુડના જાંઘા સાધુ મુનિરાજોને સૂવની વાચના આપે છે, માટે આચાર્યપદ પછી ઉપાધ્યાય પદને નમસ્કાર થાય છે.

જેમ આચરિયઉવજ્જઝાય સૂત્રમાં પહેલી ગાથામાં આચાર્યાદિને ખમાવ્યા છે, ખીજી ગાથામાં અમળપ્રધાન શ્રી મંઘને ખમાવેલ છે, ત્રીજી ગાથામાં સર્વજીવોને ખમાવ્યા છે. અહીં છેત્લી ગાથામાં સર્વજીવોને ખમાવ્યા છે તેમાં પેલી જે ગાથાના મહાત્માઓને પણ ક્ષમાપના જરૂર થઈ જાય

છે, છતાં વિશેષગુણીને જુદા પાડીને જમાવ્યા છે તે ગુણી પુરૂષોના આદરનેજ પોષણ કરવા માટે છે.

જેમ કેઈ પરદેશી મનુષ્ય રાજની સલામા જાય છે, તે મૌ પહેલાં રાજને પ્રણામ કરે છે. અને પછી પ્રધાન મંડળને પ્રણામ કરે છે અને ત્યારબાદ સમગ્ર સલામને પ્રણામ કરે છે અહીં પણ મમગ્ર સલામને પ્રણામ કરવાથી રાજ અને પ્રધાનમંડળને પ્રણામ થઈ જવા છતાં રાજ અને અધિકારીઓના બહુમાન માટે તેમને જુદો અને પહેલો પ્રણામ કરાય છે તેજ પ્રમાણે અરિ હંતાદિ મહાપુરૂષોને પણ તે મહાપુરૂષોના ઉચ્ચતમ ગુણોના બહુમાન માટે સાધુપદથી જુદો પ્રણામ કરવો વ્યાજબી છે.

હવે અહીં શ્રી જૈનશાસનમાં સાધુદશામા આરાધના કરનારા અનંતકાલે અનંતા આત્માઓ થઈ ગયા છે, તેમના શ્રોડા ઉદ્ધારણે અર્કિં જતાવાય છે.

મહામુનીશ્વર ધન્નાજી

આ મહામુનિરાજ કાકંદી નગરીના વતની હોવાથી ધન્નાકાકંદી તરીકે ઓલખાય છે, તેમના પિતાશ્રી સ્વર્ગસ્થ થએલા હોવાથી ઘરનો તમામ વ્યવહાર ભદ્રામાતા ચલાવતા હતા. ધન્યકુમાર યૌવનવયને પામ્યા એટલે માતાએ મોટા-મોટા શ્રીમંતોની જત્રીશ પુત્રીઓ સાથે પાણિગ્રહણ કરાવ્યું હતું.

પિતાની કેડોની લક્ષ્મી અને માતાને એકનો એક પુત્ર હોવાથી ધન્યકુમાર પત્નીઓની સાથે દેવાંગનાઓ સાથે દેવની માફક દેવતાઈ મુખે લોગવતા હતા. જગતમાં

હામ, દામ ને ઠામ જે સુખનાં ત્રણ સાધનો કહેવાય છે, આ ત્રણે સાધનો ધત્તાણના ઘરમાં હમેશાં ઉલટાતાં દેખાતાં હતાં, અર્થાત્ ધત્તાણ પોતે મહાબુધ્ધિશાળી હતા, યુવાન હતા; બહુરુપાળા હતા, નીરોગી હતા, ઘરમાં લક્ષ્મીને પાર ન હતો. બત્રીશ પરણેતર પત્નિઓ હતી, પરસ્પર સંપ પળ અસમાન હતો, રાજની પણ પૂર્ણ કૃપા હતી, ધનવાન મનુષ્યો સાથે સંબંધ હતો, એટલે દરેક ક્ષણે, દિવસે અને માસે કે વર્ષે દેવતાઈ સુખમય વ્યતીત થતાં હતાં.

એવામાં એકદા આમાનુશામ વિહાર કરતા ત્રણલોકના નાથ ભગવાન મહાવીરદેવાની પધાર્યા. દેવોએ સમવસરણની રચના કરી. વનપાલકે રાજને વધામણી આપી. નગરવાસી લોકો સાથે રાજા નિતશત્રુ માટે આડંબરથી પ્રભુજીને વંદન કરવા પધાર્યા. સાથે ધત્તાણ પણ માતા અને પત્નીઓ સહિત પ્રભુજીની દેશના સાલળવા ગયા.

ભગવાન મહાવીરદેવ ફરમાવે છે કે, “ હે ભાગ્યશાળી છવો ! આ સંસારના તમામ નિપથો વિષ જેવા છે, સંયોગો રવમ જેવા છે, સુખો કિંપાકના ફળ જેવાં છે, લક્ષ્મી વિજ્ઞાના ઝબકાર જેવી છે, નારીનો સમાગમ નાગણીના કરંડીયા જેવો છે, આયુ નદીના પુર જેવું છે, માટે આવા અદ્યસુખ અને મહાદુષ્કમય સંસારમાં શામાટે ફસાઈ રહ્યા છો ? ” આવાં પ્રભુ મહાવીરદેવનાં વચનો સાંભળવાની સાથે ધન્યકુમારને સંસારનાં તમામ સુખો ઉપર અસાવ પ્રકટ થયો.

હામ, દામ ને ઠામ જે સુખનાં ત્રણ સાધનો કહેવાય છે, આ ત્રણે સાધનો ધત્તાજીના ઘરમાં હમેશાં ઉભરાતાં દેખાતાં હતાં, અર્થાત્ ધત્તાજી પોતે મહાબુધ્ધિશાળી હતા, યુવાન હતા; બહુરુપાળા હતા, નીરોગી હતા, ઘરમાં લક્ષ્મીને પાર ન હતો. બત્રીશ પરણેતર પત્નિઓ હતી, પરસ્પર સંપ પણ અસમાન હતો, રાજની પણ પૂર્ણ કૃપા હતી, ધનવાન મનુષ્યો સાથે સંબંધ હતો, એટલે દરેક ક્ષણે, દિવસે અને માસે કે વર્ષે દેવતાયું સુખમય વ્યતીત થતાં હતાં.

એવામાં એકદા આમાનુષામ વિહાર કરતા ત્રણલોકના નાથ ભગવાન મહાવીરસ્વામી પધાર્યા. દેવોએ સમવસરણી રચના કરી. વનપાલકે રાજાને વધામાંની આપી. નગરવાસી લોકો સાથે રાજા જિતશત્રુ માતા આડંગરથી પ્રભુજીને વંદન કરવા પધાર્યા. સાથે ધત્તાજી પણ માતા અને પત્નીઓ સહિત પ્રભુજીની દેશના સાલળવા ગયા.

ભગવાન મહાવીરદેવ ફરમાવે છે કે, “હે ભાગ્યશાળી જીવો ! આ સંસારના તમામ નિષયો વિષ જેવા છે, સંયોગો સ્વપ્ન જેવા છે, સુખો કિંપાકના ફળ જેવાં છે, લક્ષ્મી વિજળાના ઝબકાર જેવી છે, નારીનો સમાગમ નાગણીના કરંડીયા જેવો છે, આયુ નદીના પુર જેવું છે, માટે આવા અલ્પસુખ અને મહાદુષ્કર્મ સંસારમાં શામાટે ફસાઈ રહ્યા છો ?” આવાં પ્રભુ મહાવીરદેવનાં વચનો સાલળવાની સાથે ધન્યકુંભારને સંસારનાં તમામ સુખો ઉપર અભાવ પ્રકટ થયો.

દેશના પૂર્ણ થતાં પ્રભુજીને વંદન કરીને હાથ જોડીને ધન્યકુમાર પ્રાર્થના કરવા લાગ્યા, “હે પ્રભુજી ! હું ઘેર જઈ માતા તથા પત્નીઓને સમજાવી, તેમની રજા મેળવી, આપ સાહેબજી પાસે આવું છું. આપ થોડોવળત જરૂર અહીં સ્થિરતા કરવા કૃપાવંત થશે. એમ કહીને ધન્નાજી પરિવાર સાથે ઘેર આવ્યા, માતાજીને તથા પત્નીઓને પોતાના વિચાર જણાવ્યા.

માતાને એકનો એક પુત્ર હોવાથી ધન્નાજીની દીક્ષા લેવાની માગણી કાનમાં જવાની સાથેજ એકદમ મૂર્ચ્છા આવી ગઈ. અનુકૂળ ઉપચારોથી સ્વસ્થતા પામીને ધન્નાજીના દીક્ષાના વિચારો અટકાવવા ઘણી દલીલો કરી. ‘હે પુત્ર ! તું હજી બાળક છે, કેલીના ગર્ભ જેવો સુકુમાર છે, તું હજી ક્યારે પણ જમીન ઉપર ચાલ્યો નથી, તું ટાઢ, તાપ કે વર્ષાદના ઉપદ્રવો જરા પણ સહન કરી શકતો નથી, તારા ખાનપાન, સ્નાન અને લોગવિલાસ તને ક્ષણવાર પણ દીક્ષામાં સ્થિર થવા ન આપે તેવાં છે. તું કેવળ સુખમાં ઉછર્યો છે, સુખમાં પોષાયો છે, સુખમાં તરબોળ જીવેલો છે, એટલે તારાથી પાંચ મહામત આચર્યાં ઘણાંજ મુશ્કેલ છે.

વલી ચારિત્રનું પાલન ખાંડાની ધાર ઉપર ચાલવા જેવું છે, મેણુના દાંતે લોઢાના ચણા ચાવવા સમાન છે, વેળુના કોળીયા ખાવા સમાન છે, અર્થાત્ વીતરાગ શાસનના મુનિરાજોનું ચારિત્ર એટલે ઇંદાદાપૂર્વક જાંધાંજ સૌદગલિડ

મુખેને તિલાંજલી આપવી અને બધીજ મુશીબતો અને અગવડોને નોતરવા સમાન છે.

જારે માસ બધા સ્વાદોને ત્યાગવાના હોય છે, ઉઘાડા શરીરે ટાઢ અને તાપ, પવન અને વર્ષાના ઉપદ્રવો સહન કરવાના હોય છે, મન, વચન અને કાયાધી ત્રીના ભોગો ભૂલી જવાના હોય છે, સુકુમારતાનો ત્યાગ કરી સહન-શીલતા વધારવાની હોય છે, જાવીશ પરિપક્વ આવે ત્યારે ક્રોધ અને દીનતા લાગ્યા વિના સહન કરવાના હોય છે, રાતદિવસ ઉભા પગેજ રહેવાનું હોય છે, જાને તેટલા પ્રમાણમાં નિદ્રાનો ત્યાગ વધારવાનો હોય છે, વસ્તુમાત્ર ઉપર રાગ અને દ્વેષ ન થવાની કાળજી રાખવી પડે છે, શત્રુ-મિત્ર ઉપર સમભાવ લાવવો પડે છે, તીવ્ર મુધાના ઉદયમાં આહાર મળે તો પણ ખુશી ન થવું તેજ પ્રમાણે ન મળે તો દીનતા ન લાવવા પણ સાવધાન રહેવું પડે છે, ઉત્તમ અને સ્મશાન જેવી ભૂમિઓમાં જઈને ધ્યાન કરવાનું હોય છે, દીક્ષાના દિવસથી છંદગી પર્યંત બધાં સગ-પણો રહ થઈ જાય છે, વસ્તુમાત્ર ઉપરની મમતા બંધ કરવી પડે છે, માયાના વાળ પણ હાથપડે જેંચીને કાઢી નાખવા પડે છે, સર્વકાલ મૌન-અક્રિયનતા અને નિરપ્રહલાવ વધારવા ઉદ્યમ કરવો પડે છે, વસ્તુમાત્રમાં વીતરાગતાને વસાવવી પડે છે.

એ પ્રમાણે ભદ્રામાતાએ ધન્યકુમારને ચારિત્રની દુર્લભતા ઘણી સંજળાવી, પરંતુ શુરાઆત્માઓને તેની અવળી અસર

ધવાના બદલે મક્કમનામાં વધારો થાવ છે, એટલે ધનાણએ માનાના વચનો માલગી વળનો જવાબ આપ્યો કે, આપનું વર્ણનતદ્દન સાચું છે પરંતુ આ બધું ચાગિનું કદ નગ્ક અને પશુગતિના હુ ખોખાને તદ્દન નજીવું છે, સાવ થોડું છે, આપણે આ આત્મા અનતીવાર માતે નરકોમાં જઈ આવ્યો છે, એટલે આત્માની મુક્તિ માટે જાણી જોઈને આ હુ ખો નહન ઠગ્વા પડે તેમાં શુ હરકત છે ? અત્યારે વિષયમેવનમાં બેસાન બની પુણ્ય ખાઈ જવાય તો વધી ચારે ગતિમાં ભટકવાનું શરૂ થાય, એટલે હવેતો ભગવાન મહાવીર જેવા મોક્ષપુરીના સાર્થવાહને છોડીને હું ક્ષણવાર પણ અળગો રહેવા ઈચ્છતો નથી.

બીસ પત્નીઓએ પણ ઘણી દલીલો કરી, પરંતુ ધનાણના ચિત્ત ઉપર કશી અસર થઈ નહિ છેવટે માતા અને પત્નીઓની જ્ઞ મેળવી, મોટા આડબચ્થી ભગવાન મહાવીર પાને આવીને પ્રવચ્ચા પ્રદાનની પ્રાર્થના કરી. પ્રભુ મહાવીરદેવે ધન્યકુમારમાં ચારિત્રપાવનની સંપૂર્ણ યોગ્યતા જાણીને દીક્ષા આપી અને તેજ વખતે ધનાણએ બે હાથ જોડીને ભગવાન મહાવીરદેવ પાને પ્રાર્થના કરીકે, હે પ્રભુ ! આજથી હું જીવું ત્યાંબુધી મારે છઠ્ઠા પારણે છઠ્ઠ કરીને ઉપર, માખીઓપણ ન ઈચ્છે તેવા આહારથી પારણું કરવું ' પ્રભુ મહાવીરદેવે ધનાણની યોગ્યતા જાણી અલિગ્ગ આપ્યો.

ત્યારબાદ ધત્તાજીના માતા અને પત્નીઓ તથા જિન-
શત્રુ સભ્યપ્રમુખ નગરવાસી મનુષ્યો પ્રભુજીને વંદના કરીને
પોતપોતાના સ્થાને વિદાય થયા. પ્રભુજી પણ ધત્તાજી
વિગેરે મુનિપરિવાર માથે વિહાર કરીને અનેક જીવોને લાભ
આપવા પૃથ્વી ઉપર વિચરવા લાગ્યા. ધત્તાજી પણ અભિ-
મુદ્ધપૂર્વક તપસ્યા અને સંજમને પાલતા છ મામ દીક્ષા-
પર્યાયની આરાધના કરી. તેમાં તેમના ત્યાગથી તેમના
શરીરમાં લોહીનો એક ઝિંદુપણ રચો ન હતો. તેઓ ચાલતા
હતા ત્યારે તેમનાં હાડકાંઓ ગડગડાની પેઠે ખડખડતા
હતાં, તેમની આંખો ઘણી હિંડી જતી રહી હતી, તેમના
શરીરમાં હાડકાં અને નસો માફાત જણાતાં હતાં છતાં પણ
તેઓ ક્રિયા, અનુક્રાન અને તપમાં જરાપણ મંદ થયા ન
હતા. છ માસ દીક્ષા પાળી અનશન કરીને મર્ત્યમિત્ત
વિમાનમાં દેવ થયા, ત્યાંથી મનુષ્યનો ભવ પામી ભોક્ષમાં
જશે.

મુનિરાજ શ્રી શાલીભદ્રજી

આ મુનિરાજ મગધદેશની મુખ્ય રાજધાની રાજગૃહી
નગરીના વતની હતા, આ નગરીમાં બગવાન મહાવીર-
દેવનો પરમમહત્ત રાજા શ્રેણિક રાજ્ય કરતો હતો. એક
વખત પરદેશી વેપારીઓ રતનકંઠ નામની કામગીરી
થેયવા લાગ્યા હતા, તેની કિંમત સચ્ચાણે એનામંદાર
હતી, રાજા શ્રેણિકનું મોટું નામ સાંભળી મિથા રાજમહે

લમાં ગયા, પરંતુ ગભરો એક પણ કાગલ લીધી નહિ, આ કામળો ન વેચાવાથી વેપારીઓ હતાશ થઈ ગયા, પરંતુ રાજમાર્ગમાં ચાલતાં કોઈ મનુષ્યે તેમને જોયા અને હતાશ થવાનું કારણ પૂછતાં વેપારીઓએ પોતાનો માલ ન ખાવવાનું કારણ જણાવ્યું.

તેમને ગામના મનુષ્યે સૂચના કરી કે, આપ લોકો શા માટે નારાજ બનેા છો, આ નગરમાં હંજુ ઘણા કોડપતિ શ્રીમંતો વસે છે અને એક તો સાક્ષાત્ કુળેર ભંડારીજ નાણે હોય તેવા શાલીભદ્ર શેઠ વસે છે, તમારો બધોજ માલ ત્યાં બપો જશે, તે વેપારી લોકો પ્રસ્તુત મનુષ્યની વાત સાંભળી ઘણા ખુશી થયા અને શાલીભદ્ર શેઠને ઘેર ગયા.

ત્યાં ગયા અને મહાપુરૂષ શાલીભદ્ર શેઠના ઘરનો દેખાવ જોઈને સાક્ષાત્ ઇન્દ્રપુરીનું ભાન થવાથી પોતાની ઇચ્છા પૂર્ણ થવાની આશા બંધાઈ અને શેઠનાં માતૃશ્રી ભદ્રાશેઠાણી પાસે ગયા, કારણ કે શાલીભદ્ર શેઠના ઘરનો બધો બહેવાર શેઠના માતૃશ્રીજ ચલાવતા હતા, શાલીભદ્ર શેઠ ઘરના કે વેપારના કશા કામમાં ધ્યાન આપતાજ નહિ, અને ગયા જન્મમાં ઉપાર્જન કરેલાં પુણ્યાનુબંધિ પુણ્યનો સ્વાદ ચાખતા હતા.

તે મહાપુરૂષને બત્રીસ પત્નીઓ હતી, તેમની બાલ્ય-વયમાં પિતા મરીને દેવ થયા હતા, પિતાને મરણ વખતે

પુત્ર યાદ આવ્યો હતો, પુત્ર ઉપર રાગ હોવાથી દેવ થયેલા. પિતાથી શાલીભદ્ર અને તેમની અર્ધાંગનાઓ માટે પ્રતિ-દિવસ પકવાનથી ભરેલી તેત્રીશ, વસ્ત્રોથી ભરેલી તેત્રીશ અને આભૂષણોથી ભરેલી તેત્રીશ પેટીઓ આપી જતા હતા, તેથી શાલીભદ્ર શેઠ અને તેમની પત્નીઓ મનુષ્ય હોવા છતાં દેવ-દેવીનાં મુખો ભોગવતાં હતાં, અને રાગ-રાગણી-ગદ્દ નાટકો, નાચો, વિલાપો અને ભોગોમાં શાલીભદ્ર શેઠ રાત ક્યારે પડી અને દિવસ ક્યારે ઉગ્યો તે પણ ઘણી-વાર જાણી શકતા નહિ.

શાલીભદ્ર શેઠના આવા સુખમય કાળમાં ઉપર જતા-વેલા રત્નકાંજલના વેપારીઓ ભડાશેઠાણી પાસે પોતાનો માલ લઈને હાજર થયા અને શેઠાણીએ તેમને ઘણા આદર આપ્યો, માલ જોયો અને મુખ-માઘ્યા દામ આપી ખરીદી લીધા, વેપારી પોતાનો માલ વેચીને ઘણા ખુશી થતા પોતાના સ્થાને ચાલ્યા ગયા.

આ બાબતુ આ માંગે કામળો શાલીભદ્ર શેઠના ઘેર ખપી ગયાના સમાચાર કણેપકણે રાત્ર શ્રેણિકના જાણવામાં આવ્યા, રાત્રને વિચાર આવ્યો, અહો આ શ્રેણી કેટલો મોટો ધનવાન હશે ! હું આખા મગધદેશનો માલીક હોવા છતાં મારી રાણીઓ માટે એક પણ કામગી હું લઈ શક્યો નથી, માટે મારે આ મહાપુરુષને પાસે બોલાવીને જોવો જોઈએ.

આમ વિચાર કરીને બીજા દિવસે પોતાના ખાસ

પ્રધાનોને ભદ્રાશેઠાણીના ઘેર મોકલ્યા, પ્રધાનોએ શેઠાણી પાને આવીને શાલીમદ્ર શેઠના સમાચાર પૂછ્યા અને મળવાની ઈચ્છા જણાવવા માથે રાત્રીએ પોતાની પાને ગોલા વ્યાની પણ વાત જણાવી.

પ્રધાનો પધારવાથી શેઠાણી ઘણા ખુશી થયા અને પ્રધાનપુરોનો ઘણોજ સત્કાર-સન્માન કર્યું અને બહુ નમ્રતાથી જણાવ્યું કે, શાલીમદ્રકુમાર આપને મળી શકશે નહિ, તેમ રાજદરબારમા પણ આવી શકશે નહિ, પરંતુ મારા મુનીમે! આવીને મહારાજને મળીને બધી વાત નિવેદન કરશે, શેઠાણીના વિનય-નમ્રતા અને સત્કાર-સન્માનથી પ્રધાનો ઘણા ખુશી થયા અને રાત્રી પાને જઈ શેઠાણીના વિવેકનાં ખૂબજ વખાણ કર્યાં અને શાલીમદ્ર શેઠ નથી આવ્યા તે વાત તેમના પ્રધાનો (મુનિમે) દ્વારા હાથમાંજ આપને બતાવવા મળશે

આટલી વાત થતી હતી તેટલામા શાલીમદ્ર શેઠના મુનિમે ત્યાં આવ્યા અને મહારાજા શ્રેણિક પાને મહા મૂલ્ય લેટણ મૂકીને હાથ જોડી નમ્રતાપૂર્વક ભદ્રાશેઠાણીને સંદેશ જણાવવા લાગ્યા, ‘મહારાજ! અમારા શેઠાણી ભદ્રા દેવી આપને નમ્રતાપૂર્વક જણાવે છે કે, આપમાહેજ અમારા પુત્ર શાલીમદ્રજીને આપ પોતાની પાને ગોલાવે છે, પરંતુ મારો પુત્ર ઘણો સુવાળો છે, એ ક્યારે પણ સાતમા માળથી નીચે ઉતરતો નથી, એટલે ઘરની બહાર જવાની

તા વાતજ શી ! એને ઉપદ્રા માળધી નીચે આવતાં પગ ઘણે પસીનો અને પરિશ્રમ આવી જાય છે.

જેમ માળણનો પાંડ જરા પણ તાપ મદન કરી શકતો નથી, તેમ મારો પુત્ર સૂર્યના કિરણો પણ ખમી શકતો નથી, તેમ ઠંડી અને વર્ષા પણ ખમી શકતો નથી, માટે હે પૃથ્વીનાથ ! અમે આપનો જરા પણ અનાદર કરતા નથી, પરંતુ નક્ષતાપૂર્વક વિનંતિ કરીએ છીએ કે, આપ અમારા ઘેર પધારો, અને અમને દર્શન આપી કૃતાર્થ જનાવો !

લદ્રાશેઠાણીના મુનિમોની ઉપર મુજબની પ્રાર્થના સાંભળીને રાજા શ્રેણિક ઘણાજ ખુશી થયા અને શાહીભદ્રના ઘેર આવવાની હા પાડી, લદ્રાશેઠાણીએ રાજભુવનથી પોતાના ઘર સુધી ઘણીજ રચનાઓ કરાવી અને આવવાના દાંડમે પ્રધાન મનુષ્યોને સામા મોકલ્યા. રાજા શ્રેણિક પોતાના મુખ્યપુત્ર અને બધા પ્રધાનોના અગ્રેસર અભયકુમારને સાથે તેડીને લદ્રાશેઠાણીને ઘેર પધાર્યા.

શેઠાણીના મહેલો, નોકર-ચાકરો અને ઘરનો ખીજો ડીમાક જોઈને રાજા ખૂબજ ખુશી થયા અને શેઠાણીએ આપેલા સિંહાસન ઉપર બેઠા, ઘરની કેટલીક જાણવા યોગ્ય વાતો જાણીને શાહીભદ્ર ક્યાં છે ? તેમને મળવા પોતાની ઇચ્છા જણાવી.

લદ્રાશેઠાણીએ શાહીભદ્રને નીચે બોલાવ્યા, માતાની આજ્ઞા થતાં શાહીભદ્ર નીચે આવ્યા અને મહારાજા શ્રેણિક

કની ઓળખાણ આપી, ગજ ટ્રેલિંગે કુમારને ઘણા પ્રેમથી પોતાના ઉત્તમંગ (જોળામા) ભેમાર્યા, પરંતુ ક્ષણવારમા તો કુમાર પસીનાથી રેળઝેમ થઈ ગયા અને લાઠીશેઠાણીએ રાત્રને હાથ જોડી પ્રાર્થના કરી, મહારાજ ! મારા પુત્રને જવા દો એ આપના શરીરની ગરમી મહન કરી શકતો નથી.

રાત્રએ કુમારને જવા આજ્ઞા આપી અને મહારાજ પોતે પણ જવાને ઉમા યયા, વળી શેઠાણીએ પણ ઘણા લેટણાં મૂક્યા અને રાત્રને ખૂબજ ખુશી કરીને વિદાય આપી. આ જાણુ કુમાર શાલીલદ્ર માતાને પૂછે છે કે, આ બધા મેમાન કેણુ હતા, માતા કહે છે કે, ભાઈ ! આ આવેલા મહેમાનો પૈકી મુખ્ય હતા તે આ મગધદેશના માલિક અને રાજગૃહી નગરીના ધણી રાજ ટ્રેલિંગ છે, અને તે આપણા સર્વના સ્વામી થાય છે અને આ ધણી, માલિક અને રાજા-રાજનો અર્થ એ છે કે, તેઓ જો ખુશી થાય તો આપણને આનંદમા ગમે અને રોષાયમાન થાય તો આપણું બધુંજ આચકી લે, ઘરખાર તુટી લે, કારાગૃહમા મોકલી દે, એટલે તેમની કૃપા હોય તોજ સુખપૂર્વક ગહેવાય, અને તેમની અનૃપા થાય તો ક્ષણમા મહાદુર્ગી થઈ જવાય.

માતાનું ઉપર મુજબનુ બાપણુ સાલડીને કુમાર શાલિલદ્ર મનમાં વિચાર કરવા લાગ્યા કે, ગયા જન્મમા મેં સંપૂર્ણ ધર્મની આરાધના કરી હોય તેમ જણાતું નથી. જો ધર્મની પૂરી આરાધના કરી હોય તો હજી મારા માથે

ધણી શા માટે હોય ? માટે આજથી મારે જતીન પડી એકેક જીનો ભોગ ચોષ્ટો કરવો, એટલે જતીનમા દિવસ જતીશે જીઓ અને આ મુખમામખીનો ત્યાગ કરીને પ્રભુ મહાવીરની દીક્ષા અંગીકાર કરીગ.

થોડીજ વારમાં આ વાતનો ગામમાં ફેલાવો થયો અને કણ્ઠિપકળે તેજ ગામમાં ધત્તાજીએક સાથે પરણાયેલાં પોતાના સુભદ્રા નામનાં જોનને માંલજવામાં આવ્યો. તે ક્ષણે સુભદ્રાદેવી પોતાના સ્વામીનાથ ધત્તાજીને સ્નાન કરાવવાની તૈયારી કરીને માથાના વાળ સમાપ્તતાં હતાં. ભાઈના ત્યાગની વાત મનમાં ખટકયા કરતી હતી. ભાઈ દીક્ષા લેશે તો બાલીઓની શી દશા ? માતાની શી દશા ? આ જાદી સંપત્તિની શી વલે ? આવા શોકમાં સુભદ્રાદેવીની આંખમાંથી આંસુ ટપકયું અને સ્વામીનાથના શરીર ઉપર પડ્યું.

આંસુના ઉષ્ણ સ્પર્શથી ધત્તાજીનું ધ્યાન ખેંચાયું અને પાછુંવાળીને પોતાની બહાદી પ્રિયા સુભદ્રાના મુખમામું જોયું, જેતાજ સુભદ્રાનું આંસુથી ભગાયેલું મુખલાળીને ધત્તાજીએ દેવી સુભદ્રાને પ્રશ્ન પૂછ્યો:—

દેવી ! તું રાજગૃહીનગરીના એક મહાશ્રીમંતની એકની એક પુત્રી છે, દેવતાઈ સુખેને ભોગવનારો શાલિભદ્ર જેવો તારો ભાઈ છે, જી હોવા છતાં પુરૂષોની પણ જુદિને મહાત કરનારી મહાજુદિમતી સતી ભદ્રા શેઠાણી તારી માતા છે. તારી સર્વ ઈચ્છાઓને પુરનારો ધત્તાજી હું તારો સ્વામી છું,

હવે તારે કંઈ પ્રજાગ્ની જોછાશ છે કે, તું આમ અત્યારે રોઈ નહીં છે. તારું જોકે આંસુ પડે છે ત્યાં મારું દગ તોણા લોહી મુકાઈ બાય છે.

પોતાના સ્વામીનાથના ઉપર મુજબના પ્રેમથી હમોઠમ ભરેલા તદ્દન સાચાં વચનો સાલણીને સુલદ્રાદેવીએ જવાબ આપ્યો કે, સ્વામીનાથ ! આપની બધી વાત આપે દ્રમભાવી તે મુજગજ છે, પણ મારાબધુ શાન્તિલદ્રશ આજથી જોકેક પત્નીને ત્યાગ કરવા લાગ્યા છે. જતીશ દિવને જતીશને ત્યાગ કરીને દીક્ષા લેશે, તેથી મને ઘણુંજ દુઃખ થાય છે. સુલદ્રાદેવીનાં વચનો સાંલણી ધત્તાશ જોડ્યા કે, જો દીક્ષા લેવાનો વિચાર નક્કીજ હોય તો જતીશ દિવસની મુદત શા માટે ? કાલ કોણે દીઠી છે ? જોકેક ક્ષણ ઘણું વિધ્નોથી ભરેલો છે, માટેજ દીક્ષા લેવી હોય તો ક્ષણ પણ વિલંબ કરેના નકામો છે.

પોતાના સ્વામીનાં ઉપર મુજબના પોતાની તરફેણના નહિ, પણ પોતાના ભાઈને જોડેલી દીક્ષા લેવડાવવાના વચનો સાલણીથી શ્રીમતી સુલદ્રાદેવીને નવાઈ લાગી, અને ઉતાવળથી જોડાઈ જવાયુ કે, સ્વામિનાથ ! ખીજના માટે બધાને જોલતા આવડે છે, પારકી વાત મૌને ગીડી લાગે છે, જોટલે કહેવું સહેવું છે, અમલમા મુકવું દોહડું છે, ખીજને શીખામણ અપાય છે, ઉપદેશ પણ દેવાય છે, પરંતુ પોતા ઉપર લેવાનો પ્રમંજ આવે ત્યારે જાણર પડે છે.

પત્નીનાં અવસરે જોલાએલા આવાં ટોનિક વચનો શ્રીમાન્ ધન્નાજી શેઠને ખુબજ મગી ગયાં. “ પોતા ઉપ-
લેવાનો પ્રસંગ આવે ત્યારે ખગર પડે, ” આવા વચનો નાંબજીને તુરતજ જોડ્યા કે, મારે અત્યારની ઘડીથી આઠે આઠ પત્નીઓ ત્યાગ છે અને મન, વચન, કાયાથી પ્રહ્લ્લચર્ય સ્વીકાર કરૂં છું. દેવી ! હવે આપ અળગા રહી જાઓ, હવે અત્યારથીજ તમારે અને અમારે પરસ્પર શરીરે અટકવાના પણ પચ્ચખખાણ થઈ ગયા છે.

ધન્નાજીના ઉપર મુજબના એકદમ માર્તિવકતાથી ભરેલા વચનો સાંભળીને મહામતી સુભદ્રાદેવી સ્તબ્ધ થઈ ગયા. થોડું દુખ ખમવાની પણ જેને શક્તિ હતી નહિ, તેની ઉપર દુખના કુંગરો ઉમરાણા. લાઈનો વિરક ખમવાની અસમર્થ બાળા પતિનો વિરક માંભળીને ખુબજ ઘવાઈ ગઈ. જમીન ઉપર પટકાઈ ગઈ, મૂર્ચ્છિત થઈ. ક્ષણવારે ખેડી થઈને પતિને વિનવવા લાગી, સ્વામિનાથ ! મારી મોટી ભૂલ થઈ છે, હું તો મહજ હસતી હતી, મારાં હાસ્યનાં વાક્યો આપે આમ ગણીને ગાંઠે બાંધવા બ્યાજખી ગણાય નહિ.

મહામતી સુભદ્રાદેવીની નમ્રતા અને કોમલતાથી તરબોળ વિનવતિ માંભળીને ધન્નાજી જોડ્યા કે, દેવિ ! તમોએ જે કહ્યું તે માયુજ કહ્યું છે, અવસરને ઉચિત કહ્યું છે, મને જરાપણ કડવું નથી લાગ્યું, પરંતુ અમૃત કરનાં પણ ખુબ મીઠું લાગ્યું છે, અને તમારા વચનોથી ઉશ્કેરાઈને નહિ.

પરંતુ ખુબજ મનન કરીને આગલપાછળનો વિચાર કરીને, હું જે જોડ્યો છું, તે હવે કોઈપણ કારણથી બદલાશે નહિ બાપ, આ પ્રમાણે મહામતી મુલદ્રા પ્રમુખ આઠે પત્નીઓને નમસ્તવીને ધન્નાજી શાલિભદ્રના ઘેર ગયા અને વૈગવ્યમય વચનો સંભળાવીને દીક્ષાની તૈયારી કરાવી.

બંને જણ સાળા-બનેવીએ મોટા આડંબરથી પ્રભુ-મહાવીરદેવ પામે દીક્ષા લીધી, અને ઉચ્ચ તપશ્ચર્યા, ઉચ્ચવિહાર, અતિપ્રમાણ જ્ઞાન-અભ્યાસ અને સર્વકાલ ધ્યાનદશામાં ભગવાન મહાવીરદેવ માથે વિહાર કરતા એકવખત રાજગૃહી નગરીમાં આવ્યા અને માસ ઉપવાસના પાસે પ્રભુદેવી આજ્ઞાથી ભદ્રાશેઠાણીના ઘેર બહોરવા ગયા.

ધન્ના અને શાલિભદ્ર બંને મુનિવરો આવીને ધર્મલાસ આખી ક્ષણવાર યોજ્યા, બંને મુનિવરોમાં એક જણ આ ઘરગાજ, માલમીલકત, નોકરચાકર, અને નારીપરિવારના માલિક છે. ત્યારે બીજા આ ઘરના જમાઈરાજ છે, છતાં પરિવાર તેમને ઓળખી શક્યો નહિ અને આ મહામુનિના જ્ઞેએ પણ પોતાની ઓવખણ કરાવી નહિ અને કોઈપણ વહોર્યા વગર આવતા થયા.

પ્ર૦ : શાલિભદ્ર જેવા પુત્ર અથવા ઘરના માલિકને અને ધન્નાજી જેવા જમાઈને ન ઓલખ્યા એનું શું કારણ ?

ઉત્તર : આ મહાપુરુષોએ તપસ્યાથી શરીરને એટલું બધું દૃશ બનાવી નાંખ્યું હતું કે, જેથી શરીરના રંગદંડ

બધા બદલાઈ ગયા હતા. શરીરમાંથી લોહી અને તેજ લગભગ નામશેષ થયાં હતાં. સાથેસાથ સતદિવસ ટાઢ-તડકામાં પણ ખુલ્લા ગરીરે રહેવાથી શરીરમાંથી ગોરાશ આવી જવાથી એકદમ ઝંખાશ આવી ગઈ હતી એટલે તેમને કોઈએ ઓળખ્યા નહિ.

પ્ર૦ : તેમને ધત્તાશ અને શાલિબદ્રશ તરીકે ઓળખ્યા નહિ એ જાનવા યોગ્ય છે, પરંતુ વીતરાગના મુનિરાજ તરીકે પણ તેમનો કોઈએ આદર કેમ ન કર્યો ?

ઉ૦ જો કે મુનિરાજ તરીકે તેમને આવા મુશ્કેલીના ઘરમાં એકદમ આદર મળવો જાઈએ, એ વાત તત્ત્વ સાચી છે, પરંતુ ભગવાન મહાવીરદેવ પધાર્યાના સમાચાર આવ્યા હતા, આખો પરિવાર પ્રભુશને વંદન કરવા જવાની તૈયારીમાં વ્યથા હોતો, એટલે ખામ મનુષ્યોનું મુનિરાજને તરફ ધ્યાન ગયું નહિ એટલે મુનિરાજનો આદર ન થયો.

પ્ર૦ શાલિબદ્રશેઠ ઐશ્વિક રાજના ખોળામાં જન્મી હતા ત્યારે થોડી વારમાં જન્મરાઈ ગયા હતા, રાજના શરીરની ગરમી પણ તેમનાથી મંડળ થઈ નહિ તથા માતમા માળગી ઉતરીને નીચે આવવું એ પણ એમનાથી મુશ્કેલ હતું. ત્યારે આરિત્રમાં આટલી મોટી મંડળશક્તિ ક્યાંથી આવી ?

ઉત્તર : આત્મા અનંત શક્તિનો ધર્મી છે. મોજ શોખમા પડે ત્યારે ટાઢતડકા ન સહન કરી શકનારા રાજ

મહાગજ્જ્યો યુદ્ધમા શત્રુના ગાણો વિગેરેના પ્રહારો લાગવા છતાં પાછા પડતા નથી પણ આજળ વધે છે, તેમ આત્મા જતગતો થાય ત્યારે નહિ ધારેલી, નહિ કંટપેલી શક્તિ આત્મામાં ઉત્પન્ન થાય છે. શાલિભદ્રશેઠ અને ધન્નાજી મોજશોખમાં મહાલતા હતા ત્યારે અતિક્રોધજન હતા, અને મંજીની ણન્યા એટલે મહાયોદ્ધાની માફક ખુબજ સહન કરનારા થયા હતા.

ધન્ના અને શાલિભદ્રજી ભદ્રાશેઠાણીના મહેલથી નીકળી વચમાંથી મળેલો આહાર વહોરીને પ્રભુજી પાસે આવ્યા, ભગવાનને આહાર જતાવી પ્રભુજીની આજ્ઞા મેળવી આહાર વાપરીને પ્રભુજી પાસે આવ્યા અને વૈભારપર્વત ઉપર જઈને અનશન કરવાની આજ્ઞા માગી મર્વાજભગવાન મહાવીરહેવે તેમની લાયકાત સમજીને અનશન કરવાની રજા આપી એટલે આ જને મુનિરાજે વૈભારગિરિ ઉપર આવી એક મામનું અનશન કરી મર્વાધંમિધ્ય વિમાને ગયા.

મહામુનિગજ વજ્રબાહુકુમારની કથા

આ મહાપુત્ર અયોધ્યા નગરીના વિજયરાજ નામના પોતાના પિતાની આજ્ઞાથી કેટલોક પરિવાર સાથે લઈને પરણવા ગયા હતા, ત્યાંથી મહામતી મનોરમાકુમારી સાથે પાણિગ્રહણ કરીને પોતાના પરિવાર અને કેટલાક સાળાઓ નહિત પોતાની રાજધાની અયોધ્યાનગરી તરફ આવતા એક દિવસ મુમાફરીમા રસ્તા ઉપર કોઈ મહાજ્ઞાની આચાર્ય

લગવાનને દેશના સંલગ્નતા જોયા, જોટલે તુરતજ મહાવિદેશી વજ્રબાહુકુમારે પોતાનાં માણસોને આગળ વધતા અટકાવીને આચાર્ય લગવાનનાં દર્શન કરવાની ઈચ્છા જણાવી, જામે પરિવાર થોભ્યો અને નીચા ઉતરી આચાર્ય લગવાનનાં દર્શન કરવા ગયા, વંદન કરીને મૌન ધ્યાનમાં બેસી ગયા અને દેશના માંલજવા લાગ્યા, દેશના દરેકને ખૂબજ ગમી ગઈ અને વંદના કરીને પોતાને ઉતારે આવ્યા, ત્યાં આવ્યા પછી કુમાર વજ્રબાહુએ વ્યાખ્યાનની ઘણીજ પ્રશંસા કરી, જે સાંભળીને ઉદયમાગર નામના માળાએ પ્રશ્ન કર્યો કે, જો સંસાર અનાર લાગતો હોય તો દીક્ષા કેમ લેના નથી? કુમાર કહે છે કે, જો તમે સર્વની રજા હોય તો મારી ઈચ્છા થાય છે, ઉદય માગર કહે છે, ખુશીથી દીક્ષા લ્યો, અમે સર્વ ખુશી છીએ.

જાસ, આ પ્રમાણે પરસ્પરના સંવાદમાં કુમારે પોતાની લાવના મજબૂત કરી અને પત્ની તથા સાળાઓને સમજાવીને તેજ આચાર્ય મહારાજ પાસે દીક્ષા લીધી અને દોષ વગરનું ચારિત્ર પાળીને મોક્ષમાં ગયા.

આવા મહામુનિરાજે આ અવસર્પિણી કાળમાં અમર જ્યાતા થયા છે અને આરાધના કરીને મોક્ષમાં ગયા છે, ભૂતકાળમાં અનંતા થયા છે, જેમનાં ચારિત્રનાં વર્ણન વાંચવા કે સાંભળવાથી ધર્મી આત્માઓને પણ નવાઈ લાગે તેવા હતાં, આ તો સર્વજ્ઞ લગવંતોના કાળની વાતો છે

પરંતુ લગવાન મદાનીરહેવ માત્રમાં પધાર્યા ત્યારથી અત્યારે ૨૪૭૮ વર્ષના ગાળામાં હજારોની નહિ પણ લાખોની સંખ્યામાં ઉચ્ચ કોટિના આરિત્ર આરાધનાર મુનિરાજો થયા છે.

કેટલાક જીવજીવ છ વિગમ્મના ત્યાગી થયા છે, કેટલાક કેવળ જીવાર વગેરે એકજ અનાજનો ખોગક વાપરી સંપૂર્ણ જીવન આરાધના કરનાર થયા છે, કેટલાક સર્વ રસકસના ત્યાગી થયા છે, કેટલાક હંમેશા અગ્યાર અંગો વિગેરે શામ્બોનો સ્વાધ્યાય કરનારા થયા છે, કેટલાક રાત-દિવસમાં અતિ અદ્ય નિદ્રા લેવાપૂર્વક ઘણી અપ્રમાદ દશામાં રહેનારા થયા છે, કેટલાક સો, બસો, પાંચમો કે ઐઠમો વિગેરે ગ્રંથો જનાવી ધર્મ, સમાજ અને દેશને લાલ આપી ગયા છે, કેટલાક સેંકડો જિનમંદિરો અને જિનપ્રતિમાઓદ્વારા શ્રી જૈનશામનની આરાધના વધારતા ગયા છે, કેટલાક હજારોની સંખ્યામાં સાધુ અને સાધ્વીજીઓ ઉત્પન્ન કરી શ્રી જૈનશામનની પરંપરા મજબૂત કરતા ગયા છે. એટલે શ્રી જૈનશામનના ત્રણેકાલના અને સંપૂર્ણ મનુષ્ય-જોવના કેવલ મુધાજીવી (આ લોકની કોઈપણ ઈચ્છા વગરના) મહામુનિરાજો જગતના એકાન્ત ઉપકારી હતા, હોય છે અને હશે. તેમને નમો હોવ સઘ્વમાજ્ઞાનં પદોચ્ચારથી આપણે નમસ્કાર થાય છે. આ નમસ્કારવડે સંપૂર્ણ સાવધાન-જાણકાર આત્માનાં પરચાસ માગરોપમનાં પાપ નાશ પામે છે. આ વાત તદ્દન મધ્યમ કોટીની જાણતી. ઉત્કૃષ્ટ જાગતા આરાધક આત્માઓ તત્કાળ સર્વકર્મને પણ ક્ષય કરી શકે છે.

પ્રશ્ન : અર્હિં વર્ણન કરાએલા અર્હિંતાદિ પાંચે પદોને નમસ્કાર કરવાથી લાભ શું ? કારણ કે તેઓ બધા વીતરાગ હોવાથી કોઈને સુખ આપતા નથી અને દુઃખ-મદાડતા નથી, તો પછી નમસ્કારાદિ કરવાથી ફાયદો શું ? જગતને તો દુઃખનો અભાવ અને સુખની પ્રાપ્તિ બેની જરૂર છે. જુઓ. શાસ્ત્રો પણ એજ કહે છે,

સુખાય સર્વજન્તૂનાં પ્રાયઃ સર્વાં પ્રવૃત્તયઃ ॥

અર્થ:- પ્રાયઃ જગતના પ્રાણી માત્રની પ્રવૃત્તિ સુખને માટેજ હોય છે અને શાસ્ત્રો તો સર્વથા પરભાવથી પર હોય તેમનેજ સાધુ તરીકે ઓળખાવે છે, જેમ જેમ વીતરાગતા વૃદ્ધિ પામતી જાય છે, તેમતેમ ઉપરના (ઉપાધ્યાયાદિ) સ્થાનો આત્માને પ્રાપ્ત થાય છે, વીતરાગતા અને ઉદાસીનતા બંનેનો અર્થ એકજ છે, ઉદાસીન આત્માઓને જગતના વંદક અને નિંદક, સેવક અને શત્રુ ઉપર સમ ભાવદશા હોવાથી નમસ્કાર કરનારને કશો લાભ આપી શકતા નથી.

ઉં ખરી વાત એ છે કે, આ જગતમાં કોઈપણ દેવ, દાનવ, વિદ્યાધર, ચક્રવર્તી કે ધનવાન કોઈને સુખ કે દુઃખ આપી શકતા નથી, સુખ અને દુઃખ પ્રાણી માત્રના કર્મનાંજ ફળ છે, જ્ઞાનીઓ કહે છે કે:-

“સુખ દુઃખ ત્વ કર્મફલ જાણે?”

અર્થ:-ઉપર મુજબ છે.

ઐટલે જેમ તદ્દન રાગદ્વેષ વગરનાં વીતરાગો કોઈને મુખ કે દુઃખ આપતા નથી, તેજ પ્રમાણે રાગદ્વેષથી ભરેલા પરિકરાદિ દેવો પણ કોઈને મુખ-દુઃખ આપી શકતા નથી.

પ્ર૦ બ્રહ્મા. વિષ્ણુ. મહેશ્વરાદિ. બુદ્ધભગવાન. અને બીજા ઘણા દેવ-દેવીઓ પોતાના ભક્તોને માગી વસ્તુઓ પૂરી પાડવાની વાતો જગતમા ગવાયા કરે છે, શું આ વાત સાચી નથી ?

ઉ૦ બીહકુલ સાચી નથી, કારણ કે, ઉપર બતાવેલા બધા દેવોના ઘણા ભક્તો મહાભયંકર દુઃખોને ભોગવતા સાક્ષાત્ દેખાય છે, જ્યારે તેજ દેવોનાં ઘણા નિંદકો ઉચ્ચ પ્રકારનાં સુખો પણ ભોગવતા નજરોનજર દેખાય છે, ઐટલે ભક્તોને સુખ અને વિરોધિઓને દુઃખ આપવાની અમુક દેવોની તાકાત છે, આવી કહેવત બીહકુલ સાચી નથી.

પ્ર૦ તો પછી ધર્મથી સુખ અને પાપથી દુઃખ મળે છે, આ વાત પણ સાચી ન કહેવાય ને ? કારણ કે ઘણા ધર્મી મનુષ્યો દુઃખ ભોગવે છે, અને ઘણા પાપી મનુષ્યો સુખ ભોગવે છે, ઐટલે ધર્મથી સુખ અને પાપથી દુઃખ આ વાત સાચી શી રીતે ?

ઉ૦ ધર્મથી સુખ અને પાપથી દુઃખ આ વાત તદ્દન નાચી જ અને તે દુક્તિથી પણ સમન્વય એવી છે, જુઓ, ધર્મ ક=વાદી આત્મામાં પુણ્યનો જાંધ રાખે છે, જેમ બીજા વાચવાથી અંકુશ, છોડ, થક, શાખા, પ્રશાખા, પુલ અને ફલ

પ્રશ્ન : અહિં વર્ણુન કરાએલા અરિહંતાદિ પાંચ પદોને નમસ્કાર કરવાથી લાભ શું ? કારણ કે તેઓ બધા વીતરાગ હોવાથી કોઈને સુખ આપતા નથી અને દુઃખ-મદાડતા નથી, તો પછી નમસ્કારાદિ કરવાથી ફાયદો શું ? જગતને તો દુઃખનો અલાવ અને સુખની પ્રાપ્તિ એની જરૂર છે. જુઓ શાસ્ત્રો પણ એજ કહે છે,

નુસાય સર્વજન્તૂનાં પ્રાય. સર્વા પ્રવૃત્તયઃ ॥

અર્થ:- પ્રાયઃ જગતના પ્રાણી માત્રની પ્રવૃત્તિ સુખને માટેજ હોય છે અને શાસ્ત્રો તો સર્વથા પરભાવથી પર હોય તેમનેજ સાધુ તરીકે ઓળખાવે છે, જેમ જેમ વીતરાગતા વૃદ્ધિ પામતી જાય છે, તેમતેમ ઉપના (ઉપાધ્યાયાદિ) સ્થાનો આત્માને પ્રાપ્ત થાય છે, વીતરાગતા અને ઉદાસીનતા બંનેનો અર્થ એકજ છે, ઉદાસીન આત્માઓને જગતના વંદક અને નિંદક, સેવક અને શત્રુ ઉપર સમ ભાવદશા હોવાથી નમસ્કાર કરનારને કશો લાભ આપી શકતા નથી.

ઉં ખરી વાત એ છે કે, આ જગતમાં કોઈપણ દેવ, ઠાનવ, વિદ્યાધર, ચક્રવર્તી કે ધનવાન કોઈને સુખ કે દુઃખ આપી શકતા નથી, સુખ અને દુઃખ પ્રાણી માત્રના કર્મનાંજ ફળ છે, જ્ઞાનીઓ કહે છે કે—

“સુખ દુઃખ ઋષ્ય કર્મફલ જાણે!”

અર્થ:-ઉપર મુજબ છે.

એટલે જેમ તદ્દન રાગદ્વેષ વગરનાં વીતરાગો કોઈને સુખ કે દુઃખ આપતા નથી, તેજ પ્રમાણે રાગદ્વેષથી ભરેલા પરિકરાદિ દેવો પણ કોઈને સુખ-દુઃખ આપી શકતા નથી.

પ્ર० બ્રહ્મા, વિષ્ણુ, મહેશ્વરાદિ, શુદ્ધભગવાન, અને ખીજા ઘણા દેવ-દેવીઓ ચોતાના ભક્તોને માગી વસ્તુઓ પૂરી પાડવાની વાતો જગતમાં ગવાયા કરે છે, શું આ વાત સાચી નથી ?

ઉ० ખીદ્કુલ સાચી નથી, કારણ કે, ઉપર બતાવેલા બધા દેવોના ઘણા ભક્તો મહાભયંકર દુઃખોને ભોગવતા સાક્ષાત્ દેખાય છે, જ્યારે તેજ દેવોનાં ઘણા નિંદકો ઉચ્ચ પ્રકારનાં સુખો પણ ભોગવતા નજરોનજર દેખાય છે, એટલે ભક્તોને સુખ અને વિરોધિઓને દુઃખ આપવાની અમુક દેવોની તાકાત છે, આવી કહેવત ખીદ્કુલ સાચી નથી.

પ્ર० તો પછી ધર્મથી સુખ અને પાપથી દુઃખ મળે છે, આ વાત પણ માચી ન કહેવાય ને ? કારણ કે ઘણા ધર્મી મનુષ્યો દુઃખ ભોગવે છે, અને ઘણા પાપી મનુષ્યો સુખ ભોગવે છે, એટલે ધર્મથી સુખ અને પાપથી દુઃખ આ વાત સાચી શી રીતે ?

ઉ० ધર્મથી સુખ અને પાપથી દુઃખ આ વાત તદ્દન સાચી જ અને તે સુક્ષ્મથી પણ સમન્વય એવી છે, જુઓ, ધર્મ ક-વાદી આત્મામાં પુણ્યનો બંધ થાય છે, જેમ ખીજા વાતવાદી અંકુરા, ઇંડ, થડ, શાખા, પ્રશાખા પુત્ર અને ફલ

ક્રમમર થતાં વાર લાગે છે. બીજને વાવવામાં અને ફલને આપવામાં આક્રમ નાનું મોટું આંતરું હોય છે, તેજ પ્રમાણે ધર્મક્રમનીમાં અને ધર્મના ફળરૂપ સુખને મળવામાં થોડું આંતર હોયું જોઈએ. એટલે વર્તમાનકાલનાં સુખ અમુક સમય પહેલાં કરેલા ધર્મગુજ ફલ છે, તૈથી વર્તમાનકાલમાં પાપ કરનારા માણસો પણ પોતાનાં આત્મ પાપનાં ફલ ભોગવતા નથી. (જેમ ગર્ભ સાલમાં ખેતરમાં વાવેલું હમણું ખવાય છે. હમણું ખેતરમાં વાવેલું ભવિષ્યમાં ખાવાના કામમાં આવશે) પણ પૂર્વનાં પુણ્યનાં ફલ ભોગવે છે. હમણાંનાં પાપનાં ફલ હવે પછી ભોગવશે, જેમ પહેલા નીતિ અને વફાદારીથી નોકરી કરેલી હોવાથી હમણાં ઘેર ખેડાં પેન્શન મળ્યા કરે છે, તેજ માણસ હમણાં ચોરીઓ કરે છે, તેનું ફલ ચોરી જાહેર થશે અને પકડાશે ત્યારે આક્રમ મલશે.

તથા કોઈ માણસે ગયા કાળમાં પાપો કર્યા હોવાથી અત્યારે ઘણા પ્રકારની અગવડો, દુ જો, વેદનાઓ, મુશ્કીળતો ભોગવે છે, પણ તે સ્થિતિમાં પણ ધર્મને ચાલુ રાખે તો અંત સય દુટ્ટી જવાથી સુખો આવી મલે છે. જેમ અગવડો ભોગવીને વિદ્યાભ્યાસ કરનારા હમણાં ઘણા હેરાન થઈને પણ પોતાનો અભ્યાસ ચાલુ રાખે છે, તેવાઓ ભવિષ્યમાં મોટા અધિકારીઓ બનીને મહાસુખીઆ થાય છે. તથા જેમ ચોરી કરનારા માણસો વર્ષ-બે વર્ષ કે પાંચ-દશ વર્ષ ખુબ સુખ ભોગવે છે, પરંતુ છેવટે તે ચોરીરૂપ પાપનું મહાદુઃખજ ફળ પામે છે. એથી વર્તમાનકાલનું સુખ તે ચોરીરૂપ પાપનું ફળ તો નજ

કહેવાય, પરંતુ તેનું (ચોરીનું) ફલ તો ચોરી જાહેર થયા પછી કેદખાનું, માર, જાંધન અને મરણજ લેવાય છે.

પ્ર૦ તો પછી હરિહરાદિ દેવો અને વેશધારી ગુરુઓની ઠરેલી સેવા પણ ભવિષ્યમાં ફલ આપનારી જાનશે, એમ માનવામાં શું વાદો છે ?

ઉ૦ કોઈપણ દેવો કે વેશધારી ગુરુઓની ઠરેલી સેવા કરવામાં નફો કે નુકશાન થવાનું ચોક્કસ નથી. પરંતુ દેવો કે ગુરુઓ પોતે વિકાર વગરના હોય, અને વિકાર વગરની સેવા થાય તો ચોક્કસ ફલ મળે છે.

એટલાજ કારણથી નીચેના પદોનો વિચાર સમજવા. યોગ્ય છે.

एसो पंचनमुक्ताहारो सक्रपायपणासणा ।

मंगलाणंच सर्वसि पदमंहयइ मंगलं ॥ १ ॥

અર્થ : આ પાંચને કરેલ નમસ્કાર સર્વપાપનો ક્ષય કરનાર છે, અને સર્વમંગલોમાં પેલા નંબરનું મંગલ છે, આ પાંચ નમસ્કાર એટલે આ પાંચને કરેલ નમસ્કાર સર્વપ્રકારના બાદ અને અભ્યંતર પાપોને નાશ કરી નાખે છે.

પ્ર૦ આ પાંચનેજ નમસ્કાર કેમ ? બીજાકોઈને શો માટે નહિ ?

ઉ૦ નમસ્કાર પાપોને ક્ષય કરવા માટે છે અને આ પાંચ પરમેષ્ઠિમગ્નતો મિથ્યા કોઈપણ વ્યક્તિ એવી નથી કે જેને નમસ્કાર કરવાથી પાપનો ક્ષય થઈ ગકે.

મ્ર૦ શું જગતમાં ખીજકોઈ ધર્મ પાત્રનારાઓમાં ગુણી હોઈ શકેજ નહિ ?

ઉ૦ ઉપર જતાવેલા આચાર્યાદિ ગુણી પુરુષોમાં જતાવેલા ગુણો કોઈપણ દર્શનમાં કે વ્યક્તિમાં આવ્યા હોય તો એનો આચાર્ય, ઉપાધ્યાય અને માધુપદમાં સમાવેશ થઈ જતો હોવાથી તે મહાપુરુષોને ત્રીજા, ચાથા-પાંચમા પદથી નમસ્કાર થઈ જાય છે, ચોટલે જુદા વિચારવાની જરૂર નથી, અને કોઈપણ લિંગધારી દશામાં સર્વદોષથી મુક્ત થએલા આત્માઓનો ખીજા ત્રિલ્ક પદમાં સમાવેશ થઈ જતો હોવાથી એમને પણ જુદા વિચારવા જરૂર નથી, ચોટલે જગતના તમામ સાચા ગુણી આત્માઓ આ પાંચ પદોમાં આવી જતા હોવાથી આ પાંચને કસએલો નમસ્કાર સર્વપાપને ક્ષય કરી નાખે છે માટે છઠ્ઠા પદને માનવાની જરૂર નથી.

મ્ર૦ ઉપર તો તમે જણાવી ગયા છે કે, જગતના કોઈ દેવ, દાનવ, વિદ્યાધર, ચક્રવર્તી કે ધનવાન કોઈ કોઈને સુખ આપી શકતા નથી અને દુઃખ મટાડી શકતા નથી તો પછી આ પાંચને નમસ્કાર કરવાથી લાભ શું ?

ઉ૦ આપણે ઉપર જનાવી ગયા છીએ તે બરાબરજ છે, કોઈના સુખમાં કે દુઃખમાં કોઈ કારણ નથી. સર્વનાં સુખ-દુઃખનું કારણ પોતાનાં સારા-ખોટાં કર્મજ છે અને તેથીજ ભગવાન તીર્થંકરદેવો અને ત્રિલ્ક પરમાત્માઓ વિગેરે પાંચે પરમેષ્ઠિ ભગવંતોએ કોઈને સુખ આપ્યું અને

દુઃખ મટાડ્યું એવું જેન સિદ્ધાંતોમાં ક્યાંય જતાવ્યું નથી અને એજ કારણથી આ પાંચ પરમેષ્ઠિ નમસ્કાર પણ સર્વ સુખદાયક અથવા સર્વ દુઃખનાશક આવું ન જતાવતાં સર્વ પાપશયંકર જતાવાયો છે.

અર્થાત્ આ પાંચ નમસ્કાર સુખદાયક કે દુઃખનાશક નથી પરંતુ પાપનાશક છે અને પાપનાશક વસ્તુ હોય તે સુખદાયક અને દુઃખનાશક બની શકે છે, કારણ કે પાપનો નાશ થયા વગર દુઃખનાશકે સુખની ઉત્પત્તિ જનવીજ અશક્ય છે. અપચ્ચ, અનાચાર અને ખરાબ વ્યસનો જાંઘ ધાય નહિ ત્યાં સુધી રોગ, આપત્તિ અને ગલરામણનો પણ નાશ થતો નથી અને આ ત્રણ આગુ હોય તો સુખ આવી શકતુંજ નથી, તેમ પાપનો નાશ ન થાય ત્યાં સુધી દુઃખનો નાશ અને સુખની પ્રાપ્તિ થતીજ નથી.

પ્ર૦ આ પાંચ નમસ્કારથી સર્વ પાપનો નાશ થઈ જાય છે, આમ માનવાનું શું કારણ ?

ઉ૦ આ પાંચ પરમેષ્ઠિ ભગવંતોને ઓળખવાથી પાંચ પરમેષ્ઠિના ગુણોનો ખ્યાલ આવે છે. ગુણોને ઓળખીનેજ ગુણીને કરેલો નમસ્કાર ફળવાન જાને છે, જુઓ પૂર્વના કવિઓ શું કહે છે,

સ્વામીગુણ ઓળખી સ્વામીને જે ભજે,

દર્શનશુદ્ધતા તેહ પામે;

જ્ઞાન-ચારિત્ર-તપ-વીર્ય ઉદ્ઘાસથી.

કર્મ છૂટી વસે સુક્રિધામે. ૧.

પ્ર૦ ગુણી પુરૂષને પૂજ્ય પુરૂષને, કે મોટા માણુમને ઓળખ્યા વિના નમસ્કારાદિ થાય તો શું કશે લાભ થાયજ નહિ કે નુકશાન પણ થાય ?

ઉ૦ ઓળખાણુ વિના કરાએલા નમસ્કારાદિ ઓળખાણુ વગરના ઔપધસેવન જેવા છે, જેમ ગમે તેવું માફ પણુ ઔપધ સમજણુ વિના કે વિધિ વિના વપરાય તો ફાયદો કરવાના બદલે નુકશાન પણ કરે છે, તેમ જેનો જેટલો અધિકાર હોય તે મુજબ તેને સમજ્યા વિના નમસ્કારાદિ કરાય તો લાભ થતો નથી અને આશાતના પણ થઈ જાય છે અને સમજીને નમસ્કારાદિ કરાય તો મ'પૂણુ' ફલ આપે છે અને નુકશાન ખીટકુલ થતુ નથી.

એટલે ગુણી એવા પંચપરમેષ્ઠિ ભગવતોના ગુણુ જાણવામા અ વે તો ઉત્તરોત્તર ગુણીના આદરની વૃદ્ધિ થવા માંડે છે, તેથી તંમની પાસે વસવામાં રસ પડે છે, ગુણીના બહુ માનથી ગુણુમાં બહુમાન પ્રકટે છે. કહ્યું છે કે.

ગુણીતણા બહુમાનથીરે ગુણુતણા બહુમાન, સહુણા.

ગુણુમાં બહુમાન થાય એટલે પોતામાં પણ ગુણો લાવવાની તાલાવેલી જાગે છે. ગુણુની ઓલખાણુ વધે તો ગુણુનો આદર ચોક્કસ વધે છે. ગુણુનો આદર થયો એટલે આત્મામાં પાપો ઘટવા માંડે એ સ્વાભાવિક છે. અજવાણુ આવે એટલે અધિકાર, ચોક્કસ જાય છે. દિવસ ઉગવાની તૈયારી થાય એટલે રાત્રી નાસવા માંડે છે. તેમ ગુણુના

ઉદયથી દોષનો નાશ થવો શરૂ થઈ જાય છે. દોષનો નાશ એજ પાપનો નાશ ગણાય છે.

તથા વલી આ ઘસો પંચનમુક્તારા ગાથાવડે અરિ હતાદિ પાચે પદોની સમાનતા પણ સ્પષ્ટ સમજાય છે, એટલે કે, નમો અરિહતાળ આદિ પાચે પદો અન્યુનાધિકપણે આરાધવા યોગ્ય છે. આ પાચે પદોની પૂજ્યશા નાનીમોટી નથી પણ સમાન છે, એ વાત ઘસો પંચનમુક્તારો પદ વડે બરાબર સમજાય તેવી છે.

અં અરિહંતભગવતો અને મિદ્ધપગ્માત્માઓ સર્વ-કર્મથી મુક્ત થએલા હોવાથી અને મહાઉપકારી હોવાથી આચાર્યાદિ ત્રણે પદ થકી મહાશુભી હોવાથી પૂજ્યસ્થાનમાં રહેલા છે અને આચાર્ય, ઉપાધ્યાય અને માધુચો તે પ્રથમના બને પદોના સેવક છે ના પછી પાચેને અન્યુનાધિકપણે આરાધવા યોગ્ય કેમ ગણ્યા ?

ઉં કેવલ બૂનાકાવની નિષ્ણે નિચાનકનયતો પાચે પદના અનતાનત મહાપુરુષો મોક્ષમા ગએલા હોવાથી અને કાંઈપણ પ્રકારના લેહભાવ વિના લોકના અગ્રભાગ ઉપર જ્યોતિમા જ્યોતિ મલી ગએલા છે અને અનતચતુષ્પદના ભોગી બનેલા બધાજ સમાનદશાને અનુભવી રહેલા છે એટલે તેમનામાં કાંઈ ઓછા-વધુ નાના-મોટા સેવ્ય-સેવક છેજ નહિ તથાવલા અનતા આચાર્ય, ઉપાધ્યાય અને માધુચો મોક્ષમા ગયા પછી તેમની ઉપાસના કરીને જિનેશ્વર થઇને પાછળથી

પણ અનંતા જિનેશ્વરી મોક્ષમાં ગયા છે તથા શ્રી જિનેશ્વર પોતે પણ નમોસિદ્ધાણું પદ જોત્રીને સમવચરણમાં જોડે છે તેથી પાંચેને પૂજ્ય તરીકે સરખા માનવામાં કશો વાધો જણાતો નથી.

એજ પ્રમાણે ભવિષ્યમાં થનારા પ.ચ પરમેષ્ઠિ ભગવંતો વિચારાય તો હાલમાં બધાય ચારગતિમાં રહેલા હોવાથી બધાની સમાનતા છે, તેમાંના કોઈ સાધુ થઈને વહેલા મોક્ષમાં જાય, કોઈ વાચક થઈને, કોઈ સૂરિ થઈને મોક્ષમાં જાય ત્યારે અરિહંતપ્રભુના છવ હજી ચાર ગતિમાં ફરવાના હોય તો વહેલા ગુણ પામેલો સાધુનો આત્મા મોટા ગુણ પામનાર અરિહંત પ્રભુના આત્માને પણ વંદનીક હોય છે, એટલે ત્રણે કાળના ગુણનો અભેદ વિચારતાં પંચ પરમેષ્ઠિ ભગવંતોને નાના-મોટા ગણવાની જરૂર પડેતી નથી.

તથા વળી વર્તમાનકાળના પંચ પરમેષ્ઠિ ભગવંતોને વિચારાય તો પણ વીશ અને ચત્તીશ જિનેશ્વરોનાં પરિવારભૂત સૂરિ, વાચક ને મુનિરાજો અસંખ્યતા હોય છે, તે મર્વના ગુણો પણ અનંતા થાય છે એટલે ગુણોની વિચારણાએ વર્તમાનકાળના પરમેષ્ઠિ ભગવંતોને પણ સમાનભાવે પૂજ્ય માનવામાં કશો વાધો નથી.

તથા આ પાંચે પરમેષ્ઠિ ભગવંતોને કસણેલો નમસ્કાર જગતના બધાજ મંગળોમાં પહેલા નંબરનું મંગળ છે.

આ જગતમાં અનેક પ્રકારનાં મંગળો થાય છે, જેમ કે પરદેશ જનાર મનુષ્ય લાપસી, દર્ડી, ચોળા, સાકર,

ગોળ વગેરે પકવાનનો સ્વાદ લઇને જાય છે, પ્રાત કાલમા દરેક મનુષ્યે પોતપોતાના ઇષ્ટદેવનું સ્મરણ કરે છે, જેનો સો સતા-સતીઓનું અથવા સોળ સતીઓનું સ્મરણ કરે છે, કેટલાક લોકો મવારના પહોરમા ઉત્તમ મનુષ્યનું મુખ જોનાથી પોતાનો આજનો દિવસ સારો માને છે, પરદેશ જનાર મનુષ્ય સૌભાગ્યવતી અને કુમારીકા વિગેરેના શુકનને મંગળ તરીકે ગણે છે, દુકાનદાર સૌ પ્રથમ લોળા માણસથી વેપારની યોજી થાય તો આજે સારો દિવસ ઉગ્યો સમજે છે, ઇત્યાદિ જગતનાં બધાજ મંગળોમા પંચ મહાપરમેષ્ઠિ ભગવંતોને કરાજેલો નમસ્કાર પહેલા નગરનું મંગળ છે.

પ્ર. ઉપર બતાવેલા જગતભરના સર્વ મંગળોમા આ પાંચ નમસ્કારને પ્રથમ નગરનું મંગળ માનવાનું કારણ શું? આવા બીજાં કોઈ મંગલિકો છેજ નહિ?

ઉ. આ જગતના લૌકિક બધાં મંગલોમા કેટલાક તદ્દન જડ છે, કેટલાક દોષોથી દૂષિત છે અને કેટલાક વિસંવાદી છે અને આ પંચપરમેષ્ઠિ મહામંત્ર જડ નથી, દોષથી દૂષિત નથી અને વિસંવાદી પણ નથી માટેજ તેને સર્વ મંગલોમા પ્રથમ નગરનું મંગલ માનવામા આગ્યું છે. આ પાંચ પરમેષ્ઠિનું સ્મરણ, જાપ અને ધ્યાન શુભની મુખ્યતાએજ કસાય છે. એટલે ઉપાસકને ચોક્કસ ફલ આપનાર બને છે.

૩૧ ધણા મનુષ્યો નમસ્કાર મહામંત્રનું સ્મરણ કરીને પોતાનું કાર્ય શરૂ કરે છે, છતાં તેને કાર્ય મિથ્ય થતું નથી, લાભ થવાના બદલે નુકસાન પણ થાય છે એનું કેમ ?

ઉ૭ નમસ્કાર મહામંત્રને મંગલ જનાવનારા બે પ્રકારના હોય છે, તેમાં સમજણ-ઉપયોગ અને વિધિપૂર્વક કરનારા પેલા નંબરના ગણાય છે તથા સમજણ, ઉપયોગ અને વિધિને આદર આપ્યા વગર મંગલિક તરીકે વાપરનારા ખીજા નંબરના ગણાય છે. જે આત્માઓ સમજણ-ઉપયોગ અને વિધિપૂર્વક નમસ્કાર મહામંત્રનું આરાધન કરનાર થયા છે તેમને ચોક્કસ ફળ મળ્યાના ધણા દાખલા મળે છે, સમજણ, ઉપયોગ અને વિધિ વગર નમસ્કાર ગુણન કરનાર કશું ફલ પામી શકતા નથી, તેમને ફળ ન મળે તેમાં નમસ્કાર મહામંત્રનો ગુન્હો નથી પણ અવિવેકનોજ દોષ છે, જેમ સોટકા રામબાણ દવા પણ વિવેક અને વિધિથી ન સેવાય તો રોગ ન મટાડે એ જાનવા યોગ્ય છે અને તેથી તે ઔષધિનો (દવાનો) દોષ માનવો તે વ્યાજબી નથી, પરંતુ દવાના સેવનારના અવિવેકનોજ દોષ છે.

૩૨ આ નમસ્કાર મહામંત્રમાં તો એકલા જૈનોનાંજ દેવ અને ગુરૂઓનું વર્ણન અને વખાણ આવ્યું છે, પરંતુ ઇતરદેવો કે ગુરૂઓનું આમાં ખીલકુલ કેમ નથી ?

ઉ૮ આ જૈન શબ્દનો અર્થ સાંભળો ! સગ-દેવ અને અજ્ઞાનતા આ સંસાર મહામહેલના મધ્યરત્ન છે, એ

જ્યાં મુઘી પ્રાણીમાંથી નાશ ન થાય ત્યાં સુધી આ સંસારના દુઃખોનો નાશ થાય નહિ અને મુક્તિ મળે નહિ, માટે દુઃખનો નાશ અને મુક્તિના અર્થાં મનુષ્યોએ રાગ-દ્વેષ અને અજ્ઞાનતાનો નાશ કરવા પ્રયામ કરવો જોઈએ, રાગ-દ્વેષ અને અજ્ઞાનતાને છોડે તે જિન કહેવાય છે, આ જિનના જે ઉપાસક હોય તે જોનો કહેવાય છે.

રાગ-દ્વેષ અને અજ્ઞાનતાનો નાશ શરૂ થાય એટલે ઘણા ખીલ્લ દોષો પણ નામવા માંડે છે, અનુક્રમે કરીને ઉપાસક આત્મા પોતે પણ રાગ-દ્વેષ અને અજ્ઞાનતાનો નાશ કરી જિન બનીને મોક્ષમાં ચાલ્યો જાય છે, આથી જે કોઈ મનુષ્યને પોતાના જલ્લાની ભાવના હોય તેણે રાગ-દ્વેષ અને અજ્ઞાનતાને નાશ કરવાના પ્રયાસો શરૂ કરવા જોઈએ અને રાગ-દ્વેષ અને અજ્ઞાનતાના નાશના અર્થાં મનુષ્યને રાગ-દ્વેષ વગરના મહાપુરુષ ઉપર રાગ પણ પ્રગટ થવો જોઈએ, એટલે જેને દુઃખોના નાશની ભાવના હોય તેઓ રાગ-દ્વેષ અને અજ્ઞાનતાના નાશની ભાવનાવાળા હોયજ, અને રાગ-દ્વેષ અને અજ્ઞાનતાના નાશની ભાવનાવાળા હોય તેઓ બધાજ અર્થથી જનજ કહેવાય છે, તેમને રાગ અને દ્વેષ વિગેરે સમગ્ર દોષોનો જેમણે નાશ કર્યો હોય તેવા અરિહંત પરમાત્મા વિગેરે પાંચ પરમેષ્ઠિ ભગવાંતો ઉપર પૂજ્યભુક્તિ પ્રગટ થાય તે સ્વાભાવિક છે.

ખીલ્લ પણ જગતની અંદર પૂલ્લઈ રહેલા દેવો અને

ગુરુઓ ગમે તે દર્શનકારોએ માનેલા હોય, પરંતુ તે તે દેવો અને ગુરુઓમાં સંભારની વૃદ્ધિનું કારણ સગદેય અને અજ્ઞાનના ચર્વાચા ક્ષય થઈ ગયાં હોય તો તેમનો ઉપર બતાવેલા પરમેષ્ટિ ભગવંતોમાં મમાવેશ થઈ જતો હોવાથી તેમને પણ ચોક્કસ નમસ્કાર થાય છે.

એટલે શ્રી જિનેશ્વરદેવના શામનમાં પંચમહાપરમેષ્ટિ-ભગવંતોનું અથવા દેવ, ગુરુ અને ધર્મનું એવું મુંદર લક્ષણ બતાવ્યું છે કે, પૂર્વગ્રહ લગરના અપક્ષપાતી બુદ્ધિમાન વિચારકને તેમના પ્રત્યે સદ્ભાવ પ્રકટ થયા વિના રહે નહિ.

પ્ર૦ દુનિઆના બીજા બીજા દર્શનકારોએ દેવ, ગુરુ અને ધર્મ માટે જે જે વિચારો બતાવ્યા છે, તેનાથી શ્રી જૈન-દર્શનના દેવ-ગુરુ-ધર્મનું સ્વરુપ તદ્દન જુદું પડી જાય છે, એનું શું કારણ ?

ઉ૦ દેવ ગુરુ અને ધર્મની ઉપાસના, સેવા, કીર્તન, પૂજન વિગેરે કરવાનું કારણ શું ? એના જવાબમાં એ ઉત્તર મળશે કે, દુઃખ નિવારવા માટે અથવા સુખ મેળવવા માટે. હવે આપણે બધાએ ગરાગર વિચાર કરીએતો ચોખ્ખું મમજાય એવું છે કે,

કામ-ક્રોધ-મદ-લોભકી. જળ લગ ઘટમેં ખાન ।

તળ લગ પંડિત મૂર્ખહી સગહી એક સમાન ॥૧॥

જે દેવો પોતે કંચન અને કામિનીમાં ઘેલા બન્યા હોય, જેઓ ક્રોધ, માન, માયા અને લોભથી ભરેલા હોય, જેમ-

નામાં હિંસા, બુઠ, ચોરી, મૈથુન અને મમતા ઠાસીઠાંસીને ભર્યાં હોય, તેઓ પોતેજ ચારગતિ અને ચોરસીકાળ યોનિમાં ભટકવાના છે, તેઓ ઉપાસક એવા આપણું શું ભણું કરી શકે ? જે કેદમાં પુરાયો હોય તે બીજાને શી રીતે છોડાવે ? જે વજ્રની સાકલથી બંધાયો હોય તે બીજાને શી રીતે છુટા કરી શકે ? જેઓ પોતે માર્ગ ભૂલા પડ્યા હોય તે બીજાને શુદ્ધ રસ્તો કેમ બતાવી શકે ? જેઓ પોતાના અપધ્ય બંધ કરી શકતા નથી, તે બીજાને કેમ બંધ કરાવી શકે ? જેઓ પોતાની નાડી ભેધ કે સમજી શકતા ન હોય તેઓ પારકી નાડ કેમ પીછાની શકે ? જેઓ પોતાને તારવાને અસમર્થ હોય તે આશ્રિતોને કેવી રીતે તારી શકે ? એજ પ્રમાણે જે દેવો અને ગુરૂઓ પોતે પોતાનાં પાપાચરણો છોડી ન શક્યા હોય તે મેવકોનાં કેમ છોડાવી શકે ?

અને પાપાચરણો બંધ ન થાય તો હુન્નો પણ બંધ ન થાય એ વાત ઉપર કહેવાઈ ગઈ છે, એટલા કારણથી કહેવાયું છે કે,

પામ્યા જે વીતરાગતા, આરાધે વલી જેહ;
 આપે જે વીતરાગતા, સાચા તારક તેહ. ૧
 અરિ અભ્યંતર ક્ષય થયા, ક્ષય કરવા મથનાર;
 ક્ષય થાએ જેના થકી, તે ભવતારણુહાર. ૨
 દેવ નમું વીતરાગને, ગુરૂ વીતરાગ થનાર;
 ધર્મ કથિત વીતરાગનો, ભવજલ તારણુહાર. ૩

જાસ, આ વર્ણુનથી એમ સમજાગે કે, દૈનધર્મના દેવ, ગુરૂ અને ધર્મ તે કોઈ એક વ્યક્તિના કે અમુક વ્યક્તિઓનાજ તારક નથી પરંતુ જેમને ગુણની જરૂર હોય, ગુણનો આદર હોય અને દોષોથી કટાક્ષ્યા હોય અને દોષોથી મુક્ત થવાની ઇચ્છા હોય તેવા જગતભરના દેવ, મનુષ્ય કે પશુ ગમે તે હોય તે સર્વના ચોક્કસ તારક છે.

પ્ર૦ વીતરાગો જગતને તારી શકે છે અને જગતના બીજા દેવો તારી શકે નહિ, એનું શું કારણ ?

ઉ૦ શ્રી વીતરાગો કર્મના ભારથી મુક્ત થયા હોવાથી પોતે તરી શક્યા છે અને બીજાને તારી શકે છે, જેમ કદાચ નૌકા-વહાણ પોતે તરે છે અને આશ્રિનોતે તાગી શકે છે, તેજ પ્રમાણે બીજા દેવો કર્મના ભારથી ખૂબજ ભારે થયેલા હોવાથી અને પેના, પત્નીઓ તથા પરિવારમા ખૂબી ગયેલા હોવાથી બીજાને તારી શકતા નથી, જેમ પત્થરની નાવડી પોતે તરવા અમર્થ નથી નેથી બીજાને તારી શકતી નથી

પ્ર૦ દેવો અને ગુરૂઓ કહે તે કરવાનું કે કરે તે કરવાનું ? જો તેઓ કહે તે કરવાનું હોય તો તેઓ ગમે તેમ વર્તે એ આપણે જોવાની શી જરૂર ? તેમનો ગતા વેલો ધર્મમાર્ગ આપણે આદરવો એજ વ્યાજબી છે અને એમ કરીએ તો આપણું કલ્યાણ કેમ ન થાય ?

ઉ૦ દેવો અને ગુરૂઓ કરે તે આપણે કરવાનું નહિ પરંતુ કહે તેજ કરવાનું આ વાત બરાબર છે, પરંતુ એટલું

ચોક્કસ છે કે, આચાર વગરના દેવો કે ગુરુઓ તદ્દન નિષ્પાપ યોક્તી કે ઉપદેશી શક્તા નથી અને ઉપદેશ આપે તો તેમની છાપ પણ પડતી નથી માટેજ દેવો અને ગુરુઓએ પ્રથમ પોતે શુદ્ધ બનીને, નિર્મલ બનીને ઉપદેશ આપવો વ્યાજબી છે.

અને શ્રી વીતરાગદેવો અને તેમના શિષ્ય-પ્રશિષ્યો ખીલકુલ નિર્મલ બનેલા હોવાથી તેમના આશ્રીતો પણ દોષ વગરનું આચરણ આચરનારા થાય છે તે વાત ચુકિતસ ગતજ છે.

માટેજ બુદ્ધિમાન મનુષ્યોએ દેવ, ગુરુ અને ધર્મનું સ્વરૂપ સમજીને આદર કરવો જોઈએ તે કારણથી અમે અમારા આ નાનકડા પુસ્તકમાં અમારા અનુભવ અનુસારે શ્રી પંચપરમેષ્ઠિ મહામંત્રને જાનતી રીતે સમજાવવા ઉદ્યમ કર્યો છે પંચપરમેષ્ઠિ મહામંત્રને સમજવાથી દેવ-ગુરુ-અને ધર્મ આ ત્રણે જાગત જરાગર સમજી શકાય છે

૩૦ આ પંચપરમેષ્ઠિ મહામંત્રમાં પેલા અને બ્રીજ પદથી દેવની ઓહખાણ અને ત્રીજા, ચોથા અને પાંચમા પદથી ગુરુની ઓહખાણ જતાવી છે, આ વાત જરાગર છે, પરંતુ ધર્મની ઓહખાણ આમાં કઈ જગ્યાએ જતાવી છે ?

ઉ૦ આપણે જે પાંચપરમેષ્ઠિ લગવતોનું સ્વરૂપ જતાવ્યું છે, તેમાં તે પાંચપરમેષ્ઠિ લગવતોના ગુણો જતાવવામાં આવ્યા છે, તેજ ગુણો અપરનામા ધર્મ છે, દેવમાં દેવત્વ કે ગુરુમાં ગુરુપણ ગુણ વિના આવતુંજ

નથી અને આવેલું ટકતું પણ નથી આત્મામાં ગુણની સમજણ, ગુણનો રાગ, અને ગુણનો આદર આ ત્રણ પ્રકારનેજ રત્નત્રયી કહેણ છે. તે રત્નત્રયી પોતેજ વાસ્તવિક ધર્મ છે. પંચપરમેષ્ઠિ લગવંતોમાં રત્નત્રયી એકદમ પરાધાણને પામેલી હોય છે.

માટેજ આ પુસ્તકનું પંચ પરમેષ્ઠિ મહામંત્ર યાને જૈન ધર્મનું સ્વરૂપ એવું નામ રાખવામાં આવ્યું છે.

ઉપસંહાર.

છેવટે આ પુસ્તક લખવામાં જનતો ઉપયોગ રાખવા કાળજી રાખી છે, છતાં છત્રસ્થદશા પોતેજ અજ્ઞાન અને પ્રમાદની ખાણ છે, તેમાં મોટા મોટા શ્રુતધરોને પણ વળતે ક્ષતિ આવી જવા સંભવ રહે છે, તો પછી મારા જેવા અતિ અદ્વૈત આત્માનું શું ગણુ ? એટલે ભૂલો થવી જનવા યોગ્ય છે, તેથી આ પુસ્તકના લખાણમાં શ્રી વીન-રાગદેવની આજ્ઞાવિરૂદ્ધ કાંઈ પણ લખાઈ ગયું હોય તો ચતુર્વિધ શ્રી સંઘ અને જગતભરના વિશેષજ્ઞ પુરૂષો પાસે ક્ષમા યાચું છું અને આશા રાખુ છું કે, સહૃદય પુરૂષો ઉપયોગપૂર્વક વાંચે, અને સાચી વસ્તુનો સ્વીકાર કરી પોતાના આત્માના કલ્યાણપોષક બને એજ અભ્યર્થના.

પુસ્તકના લખનાર ને, શ્રોતા વાચક વર્ગ;
સમજી શાસન જિનતાણું, શિદ્ધ લાહો અપવર્ગ.

સર્વમંગલમાંગલ્યં સર્વકલ્યાણકારણં ।

પ્રધાનં સર્વધર્મણાં જૈનં જયતિ શાસનં ॥ ૧ ॥

આ પ્રમાણે સુધાગીને વાંચવું.

—

અનુધ	રા	૧	૫	વી	અનુધ	રા	૫	લી
ઓનખાણુ	ઓન	ખાણુ	૫૭	૧	૧૭	ભગનારા	હતા	
આ છવેનો	ભ	૧	છવેનો	૫	૮	ભગનારા		૫૭ ૧૮
દગ્ગ	જવ	ન	૧૭	૮	વિમવાદ	વિમવાદ		૬૧ ૧૦
નગર ચોકાના					બલિવસી	બલિવસી		૬૨ ૧૦
નાગરિક તોકાના	૧૮	૨૦			કપાનબૂત	કપાનબૂત		૬૨ ૧૧
નમસ્કાર મહામત્ર					ઉગનારા	ઉગનારા		૮૭ ૧૮
નમસ્કાર મહામત્રના	૨૨	૮			નિન્દા	નિન્દા		૮૧ ૫
શુશ્રુગણુ	શુશ્રુગણુ	૦૫	૩૧		દનુ મયજ્ઞપિ	દનુ મયજ્ઞપિ		૮૨ ૭
યક્ષી	યક્ષી	૩૬	૭		ગંભીરશયા	ગંભીરશયા		૮૪ ૫
તેજ	જે	૪૫	૧૭		મદ	મેદ		૧૦૨ ૧૮
આકાશ પ્રદેશ					થડ પણુ	પણુ થડ		૧૦૩ ૧૧
આકાશ અગ્રી	૪૬	૬			તે	તો		૧૦૩ ૧૭
આકાશ પ્રદેશ					લાગ્યો	લાગ્યા		૧૧૩ ૧૦
આકાશ અગ્રી	૪૬	૭			અર્ત	આર્ત		૧૧૩ ૧૦
આનુમાનિક	આનુમાનિક	૪૬	૧		ધરા	ધમ		૧૧૩ ૧૮
તેના	તેના	અગ્રી			દેવતોકમા	દેવતોકમા		
	કરીએ તો	અડ			અગ્રી	૧૧૫	૫	
	તાલીંગ કોડ				ખમાનાવા	ખમાવા		૧૧૫ ૧૬
	અગ્રી થાય છે				રાગન-૨	ગ્રી રાગી દેવ		
	તેના	૪૭	૨૩		ની રહેલી	દેવની		
તેની યુગ કરીએ					માફક	માફક		૧૧૭ ૧૬
	તેની યુગ	૩			યૌનમાવય	યૌનમય		
	રીએ તો	૪૮	૨		નગ્નમનિ	નગ્નમનિ		
					આધ્યાત્મય છે	૧૪૮	૧૮	

અધ્ય	પૃ. લી.	અધ્ય	પૃ. લી.
અધમઆત્મા અધમઆત્માભિય	તેજો તેજો ૩૨૮ ૯		
૧૫૦ ૧૫	માયેમળી માયેમળીનગે ૩૨૯ ૧૪		
હોવાથી હોવાથી મરીને ૧૫૦ ૧૭	આમ આ ૩૩૧ ૨૧		
કટપતના કટપૂતના ૧૬૨ ૨૧	નિર્વગતૂભગ નિર્વગતૂભગ		
અવરત ઐરવત ૧૬૩ ૧૨	૩૩૫ ૧૦		
મરુભૂતિના તેજ ભવમાં	વાસુદેવયા ચક્રવર્તિયય ૩૪૦ ૧૩		
મરુભૂતિભવમાં ૧૬૪ ૭	ધન્યા ધુન્યા ૩૪૯ ૧૬		
બધુએ પોતાની, પોતાની ૧૬૭ ૧૩	પિતાનાં પિતાબાદશાહ હુમાયુનાં		
સ્વાદી સ્વાદી રુપ ૧૭૮ ૪	૩૭૧ ૩		
મુદ્રમા મુદ્રામાં ૧૮૦ ૧૫	સઆમ મંગમ ૪૨૧ ૧૪		
શીકોર શીકોલી ૨૦૩ ૨૧	અવિચારી છે અવિચારી હોય છે		
દેશ દેશ ૨૦૪ ૧૦	૪૨૭ ૧૯		
મનુષ્યોને મનુષ્યો ૨૧૩ ૧૧	જાની પુરો જાની પુરો		
મત્સ્ય સત્સ્ય ૨૨૧ ૨૧	૪૩૫ ૪		
તો જાન તોતે જાન ૨૨૨ ૩	ચેદ્ ચેદ્ ૪૩૫ ૬		
મનુષ્ય મનુષ્ય ૨૨૬ ૧૮	જ જ ૪૪૭ ૨૦		
આખા અને આખા ૨૬૫ ૪	હોય હોય ૪૮૮ ૨૦		
જનાવે અને છે, જનાવે છે ૨૩૫ ૪	આત્માથી આત્માય ૫૦૮ ૧૭		
શુક્રસ્યાદનાઃ શુક્રસ્યાદનાઃ	કોહાનિગહાર્દ		
૨૫૪ ૧૭	કોહાર્દનિગહો ૫૪૩ ૩		
અબ્યસ્ત અબ્યારી ૨૬૮ ૧૧	જો અબ્યુષ્ટ જોઈ અબ્યુષ્ટ		
કોટાકોટી કોટકોટી ૨૦૫ ૬	૫૫૧ ૨૦		
એકાદ એકાદ ૩૧૬ ૨૧			